

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Β Ι Ο Σ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ
ἀπό τόν
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Ἑπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1984

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ
ΒΙΟΣ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Β Ι Ο Σ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Β Ι Ο Σ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

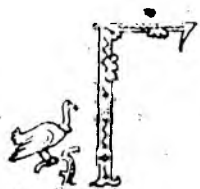
Ο ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Φιλόθεος Κόκκινος (1300 - 1379) είναι γιά τόν ήσυχασμό τό εκκλησιαστικό αντίγραφο τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννη Καντακουζηνού. διότι, ὅπως ἐκεῖνος τόν εἶχε ἐπιβάλει πολιτικῶς, αὐτός τόν ἐπέβαλε ἐκκλησιαστικῶς.

Ἡ ζωή του

όνος πτωχῆς οἰκογενείας τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπό μητέρα ἐβραϊκῆς καταγωγῆς μάλιστα, ἐσπουδάσε φιλολογία ὑπό τόν περίφημο καθηγητή Θωμά Μάγιστρο, τοῦ ὁποίου ἦταν ὑπηρετής. Ἀργότερα ἐμφανίζεται ὡς μοναχός.

Σύμφωνα μέ εἰδήσεις τῶν πηγῶν κάποτε ἐμόνασε στό Σινᾶ, χωρίς νά εἶναι εὐκολο νά ἐντοπισθῆ τοῦτο χρονολογικῶς· ἴσως μετέβηκε ἐκεῖ τό 1326, ὅταν καί ἄλλοι μοναχοί ἀπό τήν Θεσσαλονίκη - συμπεριλαμβανομένου τοῦ Γρηγορίου Σιναΐτη - εἶχαν ἐκδηλώσει τήν πρόθεσί τους νό πράξουν τοῦτο.

Γπειτα ἐγκαταστάθηκε στό ἹΑγιον ἹΟρος, καί μάλιστα στή Μονή Λαύρας, ὅπου συνδέθηκε στενά μέ τόν Γρηγόριο Παλαμᾶ, τόν ὁποῖο εἶχε συναντήσει γιά πρώτη φορά ἴσως πρό τῆς μοναχικῆς ἀναχωρήσεώς του στήν Θεσσαλονίκη τό 1325-1326. Διαδέχθηκε τόν Μακάριο στήν ἡγουμενία τῆς Μονῆς Λαύρας, σέ μιά ἐποχή πού ἐθεωρεῖτο ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Παλαμᾶ στό ἹΟρος (1342). Ἡ διστακτικότητα του ὠρισμένες στιγμές προκαλοῦσε τά παράπονα τοῦ Γρηγορίου, οὐσιαστικά ὁμως παρέμενε σταθερά ἀφωσιωμένος στίς ἀπόψεις του. Ἦχι μόνο ἐπρωτοστάτησε στήν ὑπογραφή τοῦ ἹΑγιορειτικοῦ Τόμου τό 1341, ἀλλά καί ἔγραψε δύο δικά του δοκίμια περί τοῦ θείου φωτός τό 1346.

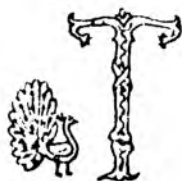
Μετά τόν θρίαμβο τοῦ Καντακουζηνοῦ (1347) ἐξελέγηκε μητροπολίτης ἹΗρακλείας, πού λόγω τῆς θέσεώς του ἦταν πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων καί πρῶτος στήν τάξι τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου. ἹΑπό τότε μετέσχε ἐνεργῶς στά κοινά τῆς ἹΕκκλησίας κι' ἐπρωτοστάτησε στίς συζητήσεις γιά τήν εἰρήνευσί της. Στίς 10 Ἱουνίου 1350, ἐχειροτόνησε τόν ἱερομόναχο Κάλλιστο ὡς ἐπίσκοπο, πού εἶχε ἐκλεγῆ διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος ἹΙσιδώρου.

Γτήν σύνοδο τοῦ 1351 ἔπαιξε τόν δεύτερο μετά τόν Παλαμᾶ ρόλο ἀνάμεσα στούς ὑποστηρικτάς τῆς ὀρθόδοξης μερίδος. ἹΕπιμελήθηκε τῆς συντάξεως τοῦ τόμου τῆς συνόδου, πού περιέλαβε τά πρακτικά τῶν συζητήσεων καί τίς ἀποφάσεις. Τό ἐπόμενο ἔτος, ἐνῶ αὐτός εὐρισκόταν στήν Κωνσταντινούπολι, ἡ ἹΗράκλεια καταλήφθηκε καί ἐλεηλατήθηκε ἀπό τούς Γενουάτες· εὐτυχῶς πού αὐτός ἦταν ἐλεύθερος, ὡστε νά φροντίσῃ γιά τήν ἀπελευθέρωσι τῶν αἰχμαλώτων μελῶν τοῦ ποιμνίου του μέ λίγα λύτρα καί γιά τήν ἀνασυγκρότησι τῆς πόλεως.

Μετά τήν σύγκρουσι μεταξύ τῶν δύο Ἰωάννων, τοῦ Καντακουζηνοῦ καί τοῦ παλαιολόγου, ὁ Κάλλιστος ἐτάχθη - κε μέ τό μέρος τοῦ δευτέρου, μή ἐπιθυμῶντας νά στέψη συναυτοκράτορα τόν Ματθαῖο Καντακουζηνό καί νά συνεργήσῃ στήν ἀνάδειξι ενός ἀκόμη ἀνταγωνιστοῦ τοῦ νομίμου αὐτοκράτορος Ἰωάννη Παλαιολόγου, καί ἐγκατέλειψε τόν θρόνο. Τότε ὁ Καντακουζηνός ἀπό τούς τρεῖς προταθέντες ἐκ μέρους τῶν ἱεραρχῶν ὑποψηφίους - Φιλόθεο Ἡρακλείας, Μακάριο Φιλαδελφείας, Νικόλαο Καβάσιλα - ἐπέλεξε γιά πατριάρχη τόν πρῶτο. Παρέμεινε στό θρόνο μόνο ἐπί ἓνα ἔτος, διότι τό φθινόπωρο τοῦ 1354, ὅταν ἀποσύρθηκε ἀπό τό αὐτοκρατορικό ἀξίωμα ὁ Καντακουζηνός, ἀναγκάσθηκε νά παραιτηθῇ κι' αὐτός. Ἀνεχώρησε γιά τό Ἅγιον Ὄρος καί, μολονότι εἶχε κηρυχθῆ ἐκπτωτος, ὁ Κάλλιστος τοῦ ἐπέτρεψε ἀργότερα νά ἐπανέλθῃ στή μητροπολιτική ἔδρα του, στήν Ἡράκλεια

Διαδέχθηκε ἄλλη μιά φορά τόν Κάλλιστο, μετά τόν θάνατό του, κι' ἔμεινε στόν θρόνο μιά ὀλόκληρη ἐξαιρετικά καρποφόρο δωδεκαετία, μέχρις ὅτου παραιτήθηκε (1376) λόγω γήρατος καί ἄλλων δυσχερειῶν.

Ἡσυχαστική δραστηριότης

τήν συγγραφική του παραγωγή ὑπέρ τῶν ἡσυχαστικῶν ἀπόψεων εἶχε ἤδη ἀρχίσει ὡς ἱερομόναχος, ὅταν συνέγραψε δύο λόγους Περὶ Θαβωρίου φωτός ἐναντίον τῶν γνωμῶν τοῦ Ἀκινδύνου. Ἀργότερα συνέταξε τά Δεκατέσσερα κεφάλαια κατὰ τῆς αἵρέσεως Ἀκινδύνου καί Βαρλαάμ καί

τούς Δεκαπέντε Ἀντιρρητικούς κατά Γρηγορά¹. Παρατηροῦμε ὅτι τὰ ἔργα του εἶναι παράλληλα πρὸς τὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ δὲν φαίνεται νὰ προσφέρουν πολλὰ πράγματα πέρα ἀπὸ ὅσα διατυπώνει ὁ διδάσκαλός του.

Εἶχε, ὅπως εἶδαμε, ἐνεργὸ μέρος στὴν σύνοδο τοῦ 1351, τῆς ὁποίας τὸν τόμο κατήρτισε μὲ τὴ βοήθεια συνεργατῶν. Μεγαλύτερη εἶναι φυσικὰ ἢ συμβολὴ του στὴν σύνοδο τοῦ 1368, πού εἶναι κατὰ βάσι ἔργο δικό του. Κύριο θέμα τῆς συνόδου αὐτῆς ἦταν ἡ ἐξέτασις τῶν ἀπόψεων τοῦ Προχόρου Κυδώνη, ἱερομονάχου τῆς Μεγίστης Λαύρας. Ὁ Πρόχορος μὲ τὰ ἔργα του Περί οὐσίας καὶ ἐνεργείας καὶ Περί καταφατικοῦ καὶ ἀποφατικοῦ τρόπου θεολογίας, στά ὁποῖα χρησιμοποίησε στοιχεῖα τῆς σχολαστικῆς θεολογίας καὶ τὴν συλλογιστικὴ μέθοδο, ἀνανέωσε τὴν ἡσυχαστικὴ ἔριδα δεκατρία ἔτη μετὰ τὴν κατάπαυσί της. Μὲ τὴν σύνοδο τοῦ 1368 ἐδιδόταν ὀριστικὸ κτύπημα στὸν ἀντιησυχασμὸ καὶ τέρμα στὴν ἔριδα.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Φιλόθεος ἐνήργησε, ὥστε νὰ διαποτισθῇ πλήρως ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸ ἡσυχαστικὸ πνεῦμα. Σ' αὐτὸν κυρίως ὀφείλεται ἡ προσθήκη τοῦ μακαρισμοῦ τῶν ἡσυχαστῶν καὶ τοῦ ἀναθεματισμοῦ τῶν ἀντιησυχαστῶν στὸ Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ὑπὸ ἡσυχαστικὸ πνεῦμα ἀνεσύνταξις τῆς ὁμολογίας τῶν ὑποψηφίων ἐπισκόπων, ἡ προσαρμογὴ τοῦ λειτουργικοῦ τυπικοῦ καὶ τοῦ ὁμιλιαρίου, καθὼς καὶ ἡ ἀλλαγὴ τεχνοτροπίας στὴν ἀγιολογία.

1. Ἐκδόθηκαν πρώτη φορά ἀπὸ τὸν Δοσίθεο, Τόμος ἀγάπης, Ἰάσιο 1698, ἀπὸ ὅπου ἀνατυπώθηκαν στὴν Migne PE 151,773 - 1186. Νεωτέρα ἐκδοσις Δ. Καϊμάκη, Θεσσαλονίκη 1983.

Οικουμενική πολιτική

ντονη υπήρξε η δραστηριότητα του Φιλοθέου στο πεδίο των σχέσεων των δύο Ἐκκλησιῶν. Ἐνῶ οἱ μεταξύ αὐτοῦ καί τοῦ Ἰωάννη Ε' Παλαιολόγου σχέσεις υπήρξαν πάντοτε ἀδιατάρακτες, οἱ δύο ἄνδρες ἀκολούθησαν ἀπολύτως διάφορη τακτική στά ἐκκλησιαστικά θέματα, ὅπως παλαιότερα στά πολιτικά. Ὅπως εἶναι φυσικό ὁ Παλαιολόγος ἐνδιαφερόταν πρωτίστως γιά τήν ἀκεραιότητα τῆς πολιτείας, ἐνῶ ὁ Φιλόθεος ἐνδιαφερόταν πρωτίστως γιά τήν ἀκεραιότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκολούθησαν ὁ καθένας ἰδιαίτερο δρόμο γιά τήν ἐπίτευξι τοῦ σκοποῦ, ὁ ὁποῖος στό βάθος καθίστατο κοινός, διότι ἦταν συνδυασμένος ὁ στόχος τῆς διατηρήσεως καί τῶν δύο ὀργανισμῶν στήν ζωή. Προφανῶς γι' αὐτό δέν ἤλθαν ποτέ σέ σύγκρουσι, ἔχοντας ἄν ὄχι σιωπηρά συμφωνία, τουλάχιστο ἀξιοθαύμαστη ἀλληλοκατανόησι.

Υ ἦν πρωτοβουλία στίς σχετικές οἰκουμενικές συζητήσεις εἶχε ὁ αὐτοκράτωρ καί κύριος ἐκπρόσωπος τῆς ἀνατολικῆς Ὁρθοδοξίας ἦταν ὁ πρῶην αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Στ' Καντακουζηνός, τώρα μοναχός Ἰωάσαφ. Ὁ λατῖνος κληρικός Παῦλος ἤλθε ὡς λεγάτος τοῦ πάπα στήν Κωνσταντινούπολι δύο φορές, τήν δεύτερη μάλιστα φορά μέ τόν τίτλο τοῦ Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (1367). Φέροντας τέτοιον τίτλο δέν ἦταν διατεθειμένος νά συνομιλήσῃ μέ τόν Φιλόθεο, τόν ὁποῖο ἐθεωροῦσε ὡς ἀντικανονικό διεκδικητή τοῦ τίτλου, ἀλλ' οὔτε ὁ Φιλόθεος εἶχε διάθεσι νά συζητήσῃ μαζί του.

Ο Καντακουζηνός ἔθεσε τό πρόβλημα τῆς ἐνώσεως ἐπάνω σέ νέα βάσι, στήν σύγκλησι οἰκουμενικῆς συνόδου, πού θά ἐξήταζε συνολικῶς τά σπουδαῖα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνῶ ὁ Παῦλος ἐδέχθηκε αὐτή τή βάσι, ὁ πάπας τήν ἀπέρριψε· ὁ σπόρος ὅμως πού ἐρρίφθηκε τότε ἐδῶ, ἐφύτρωσε ἀργότερα στή Δύσι μέ τήν σύγκλησι τῆς συνόδου τῆς Κωνσταντίας καί τέλος τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας.

Ο πάπας ἀπέρριψε τήν πρότασι, διότι ἐθεωροῦσε τά θέματα λελυμένα κατά τίς δυτικέσ ἀπόψεις καί ἐπέμενε νά πραγματοποιηθῆ ἡ ἔνωσις μέ μόνο ἓνα διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος, διαχωρίζοντας τήν θέσι του ἀπό ὄλους σχεδόν τούς ἀνατολικούς, ὡμολόγησε ἀφοσίωσι στόν πάπα μέ αὐτοπρόσωπη ἐμφάνισι ἐνώπιόν του. Ἄλλ' ἔμεινε μόνος σχεδόν, διότι τό διάταγμα του δέν εἶχε καμμιά ἀπήχησι.

Διορθόδοξη πολιτική

ντιθέτως ὁ Φιλόθεος, βλέποντας τήν ἀντικειμενική ἀδυναμία τῆς Δύσεως νά βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς τό Βυζάντιο, ἐφρόντισε νά εὔρη ὑποκατάστατο αὐτῆς τῆς βοηθείας. Ὁχι μόνο ἤνωσε τούς ἡγέτες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας σέ κοινό μέτωπο κατά τῆς ἑτεροδοξίας, ἀλλ' ἦλθε σέ συνεννόησι καί μέ τούς ἡγεμόνες τῶν ὀρθοδόξων χωρῶν τοῦ βορρᾶ. Θά ἦταν δυνατό νά σχηματισθῆ μία συμμαχία ἀρκετά ἰσχυρά πρὸς ἀπόκρισι τῶν Τούρκων. Ἡ προσπάθεια ἐφαινόταν ὅτι θά μπορούσε νά ἐπιτύχη, ἂν ἐνεργοῦσε καί ἡ πολιτεία καταλλήλως· ἀλλ' ἦταν πλέον ἀργά.

Ο Φιλόθεος αποκατέστησε τίς σχέσεις τοῦ Πατριαρχείου μέ τήν Σερβική Εκκλησία. Ἐπειδή ὁ Στέφανος Δουσάν εἶχε ἀλλοιώσει τήν σύνθεσι τῆς ἱεραρχίας τῶν χωρῶν πού εἶχε καταλάβει (Μακεδονίας καί Ἡπείρου), ὁ Κάλλιστος Α΄ ἀναγκάσθηκε ν' ἀφορίσῃ αὐτόν καί τήν Ἐκκλησία του στίς ἀρχές τοῦ 1353. Ὁ Φιλόθεος ἤρε τό ἀνάθεμα σέ δύο φάσεις· πρῶτα γιά τό σερβικό δεσποτάτο τῶν Σερρῶν, κατόπιν ἐκκλήσεως τοῦ Ἰωάννη Οὐγγλεση (1371), ἔπειτα δέ γιά ὀλόκληρη τήν ἐπικράτεια τοῦ Πατριαρχείου τῶν Σέρβων, κατόπιν πρωτοβουλίας Σέρβων ἡσυχαστῶν μοναχῶν τοῦ κύκλου τοῦ Φιλοθέου, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Ἡσαΐας, ὁ Νικόδημος, ὁ Νήφων καί ὁ Σίλβεστρος.

Μετά τήν πρώτη σύντομη πατριαρχεία του συνδέθηκε στενά μαζί του ὁ Κυπριανός Τσάμπλακ, μέλος τῆς γνωστῆς μεγάλης ἑλληνοβουλγαροβλαχικῆς οἰκογενείας, καί ἐγινε ἀπό τότε συνεργάτης του. Τόν συνώδευσε στό Ἅγιον Ὄρος μετά τήν ἀπομάκρυνσί του ἀπό τόν θρόνο κι' ἔμεινε σ' αὐτό ἀρκετόν χρόνο, διότι τό ἐθεωροῦσε σχολή πνευματικῆς ἀσκήσεως. Ὄταν ἐπέστρεψε στήν Κωνσταντινούπολι, ἔμεινε μαζί του ὡς συνεργάτης καί σύγκελλος κατά τήν διάρκεια τῆς δευτέρας πατριαρχείας του.

Γ τήν Οὐγγροβλαχία κατά τήν ἐποχή τοῦ Φιλοθέου ὁ ἡγεμῶν Βλαδισλάβος Βόδας, αἰσθανόμενος τήν πίεσι τῆς ρωμαιοκαθολικῆς προπαγάνδας ἀπό τήν Οὐγγαρία, ἐζήτησε τήν χειροτονία τοῦ Ἀνθίμου Κριτοπούλου σέ μητροπολίτη μέ εὐθύνη ποιμαντορική ἐπί τμήματος τῆς χώρας μέ ἔδρα τό Σεβερῖνο. Ὁ Φιλόθεος ἐχειροτόνησε τόν Ἀνθιμο τό 1370, ἀργότερα δέ ἐτοποθέτησε στήν Κούρτσα Ντέ Ἀργκες ὡς μητροπολίτη τόν Χαρίτωνα σέ διαδοχή τοῦ ἀποθανόντος Ὑακίνθου (1372).

Τήν διοργάνωσι τοῦ μοναχικοῦ βίου στή Ρουμανία ἀνέλαβε ὁ ἑλληνοσέρβος ἀγιορείτης μοναχός Νικόδημος, ὁ ὁποῖος κατά τήν πορεία του πρὸς τόν βορρᾶ ἴδρυσε μονές στήν περιοχή τῆς Κράϊνας τῆς Βουλγαρίας κατά τὰ ἀθωνικά πρότυπα. Λίγο πρὶν ἀπὸ τό 1370, περνώντας τόν Δούναβι, ἦλθε στίς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, προφανῶς ὑπὸ τήν κοθοδήγησι τοῦ Φιλοθέου. Μέ ἔγκρισι τοῦ Χαρίτωνος ὁ Νικόδημος ἴδρυσε δύο κεντρικές μονές κατά τό τυπικό τῆς Μεγίστης Λαύρας τῆς ἑλληνόφωνης Βοδίτσας καί τῆς σλαβόφωνης Τισμάνας. "Ἰδρυσε βέβαια καί ἄλλες μονές βορείως τῶν Καρπαθίων, τίς ὁποῖες ἐπεξέτειναν καί ἠὔξησαν οἱ μαθηταί του." Ἐτσι ἐδημιούργηθηκε ἓνα ἰσχυρό τεῖχος πού δέν μπορούσαν νά διαπεράσουν εὐκόλα οἱ ρωμαιοκαθολικοί προσηλυτισταί. Μαθηταί του ὠργάνωσαν τόν μοναχισμό στήν Μολδαβία, ὅπου μεταξύ ἄλλων ἴδρυσαν τίς μονές Νεάμιτσου καί Μαραμουῦρες, ὅπου ἐπέβαλαν τό βυζαντινὸ τυπικό.

Γτά μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος ἐπὶ τοῦ χώρου Ρωσίας, Πολωνίας καί Βαλτικῆς εἶχαν διαμορφωθῆ τρεῖς μείζονες κρατικές ἐξουσίες: τῆς Μεγάλης Ρωσίας, τῆς Πολωνίας καί τῆς Λιθουανίας. Ἦταν εὐλογο νά διαμορφωθοῦν ἐπίσης τρεῖς ἐκκλησιαστικές περιφέρειες, ἂν καί οἱ ἔδρες εἶναι περισσότερες, διότι ἐναλλάσσονται: Κίεβο, Μόσχα, Βλαδίμηρο, Νόβγοροδ, Γαλικία.

Η ἡγεμονία τῆς Μόσχας εἶχε ἀναδειχθῆ στό ἰσχυρότερο ἀπὸ τὰ κράτη τῆς Ρωσίας καί ἡ δύναμις της αὐξανόταν συνεχῶς. Τό ἔτος 1367 ἀποτελεῖ σταθμὸ στήν ἱστορία της, διότι τότε ἀνοικοδομήθηκε τό λίθινο κρεμλίνο της, τό φρούριό της, ὅποτε ἡ ἡγεμονία ἀπέκτησε ἀπόρρητη ἐστία. Ὁ μητροπολίτης Μόσχας Ἀλέξιος, πού εἶχε χειροτονηθῆ ἀπὸ τό Φιλόθεο

κατά τήν πρώτη πατριαρχία του, συντάχθηκε πλήρως στο πλευρό του ήγεμόνος τῆς Μόσχας Δημητρίου σ' ὄλες τίς πολιτικές του ἐπιδιώξεις, πράγμα πού δυσαρέστησε καί ἄλλους μικροτέρους ἡγεμόνες, ἀλλά καί τούς ἰσχυροῦς ἡγεμόνες τῆς Πολωνίας Καζίμιρ καί Λιθουανίας Ὑολγκερδ. τῶν ὁποίων μάλιστα ὁ δεύτερος εἶχε καταλάβει τό Κίεβο τό 1362. Κατόπιν τῶν παραπόνων τους ὁ Φιλόθεος ἔστειλε στή Ρωσία τό 1374 ὡς παρατηρητή καί συντονιστή τῆς πολιτικῆς του τόν Κυπριανό Τσάμπλακ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ κατέβαλε μάταιες προσπάθειες συμφιλίωσης τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν μέ τόν Ἀλέξιο, ἐπέστρεψε στήν Κωνσταντινούπολι, γιά νά ἐκθέσῃ περί τῆς καταστάσεως. Ὁ Φιλόθεος τότε τόν ἐχειροτόνησε μητροπολίτη Κιέβου (1376) μ' ἐντολή νά ποιμάνῃ «ὅσα ἀφῆκεν ἀπρονόητα ἐπί πολλοῖς χρόνοις ὁ μητροπολίτης κῦρ Ἀλέξιος».

Τῆ ἄποστολή τοῦ Κυπριανοῦ, μαθητοῦ τοῦ Φιλοθέου ὅπως εἶδαμε καί πιστοῦ ἡσυχαστοῦ, δέν εἶχε σκοπό νά τριχοτομήσῃ τήν ἤδη διχοτομημένη Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας (Μόσχα, Κίεβον, Γαλικία), ὅπως ἀπό πρώτη ὄψι φαίνεται, ἀλλά τήν ἐξοικονόμησι τῶν πραγμάτων ἀέναντι στόν κίνδυνο λατινοποιήσεως, πού ἡ ἀπρόσεκτη πολιτική τοῦ Ἀλεξίου ἐπέτρεψε νά δημιουργηθῇ, μέ τούς δύο δυσαρεστημένους ἡγεμόνες ἐτοιμοὺς νά παραδώσουν τό ὀρθόδοξο ποίμνιο στήν Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ Φιλόθεος ἐνεργοῦσε μέ προοπτική νά ἐνωθῇ κάποτε ὀριστικῶς ἡ Ἐκκλησία. Ἐκεῖνο πού ἐπαιξε σπουδαῖο ρόλο στήν ἀπόφασί του· νά στείλῃ τόν Κυπριανό ἦταν ἡ ἡσυχαστική ἰδεολογία του. Ἐπειτα ἀπό πολλές περιπέτειες, κατά τίς ὁποῖες ὁ Κυπριανός ἐπετέλεσε σπουδαῖο ἔργο μεταξύ τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Λιθουανίας, στήν ὁποία ὑπαγόταν τότε καί ἡ Οὐκρανία, ἀναγνωρίσθηκε τέλος μητροπολίτης ὅλης τῆς ἐνοποιημένης Ρωσίας μέ ἔδρα τή Μόσχα (1390-1406).

Μεγάλη ελληνική φυσιογνωμία πού στή ρωσική πνευματική και καλλιτεχνική ζωή κατέχει τήν θέσι ενός γίγαντος είναι ὁ Θεοφάνης ὁ Ἑλλην. ἕνα παλαιό πρότυπο τοῦ Δομνίκου Θεοτοκοπούλου. Ὁ βιογράφος του Ἐπιφάνιος τόν ἀποκαλεῖ «σοφόν καί φιλόσοφον», πού σημαίνει ὅτι ἦταν πεπαιδευμένος καί ἀσκητικός. Τό κύριο ὅμως ἔργο του εἶναι ὅτι μετέφερε στήν Ρωσία τό ἡσυχαστικό πνεῦμα μέ τήν τέχνη του πού κοσμεῖ πολλούς ναούς τῆς χώρας. Εἶχε φθάσει ἐκεῖ τήν δεκαετία τοῦ 1370, τήν ἴδια ἐποχή μέ τόν Κυπριανό Τσάμπλακ καί κατά σύστασι τοῦ Φιλοθέου χωρίς ἀμφιβολία.

Υπό ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία στόν χώρο ἐκεῖνο κατάρθωσε ν' ἀνθῆξῃ στίς μεταγενέστερες τρομερές πιέσεις εἶναι ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τοῦ Φιλοθέου.

Βιογράφησις ἱερῶν προσώπων

Φιλόθεος ἐκτός ἀπό τή σύνταξι ἐγκωμίων σέ παλαιούς ἀγίους ἀσχολήθηκε ἐπίσης μέ τήν βιογράφησι νέων ἱερῶν προσώπων, διακρινόμενων γιά τήν ἐπίδοσί των στήν ἀσκησι καί τήν ἡσυχαστική ἀναζήτησι τῆς θεᾶς τοῦ Θεοῦ. Τέσσερις εἶναι οἱ βίοι τούς ὁποίους συνέγραψε: α) Βίος Γερμανοῦ Ἀγιορείτου², β) Βίος Σάββα τοῦ Νέου³, γ) Βίος Ἰσιδώρου πατριάρχου⁴, δ) Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ.

2. Ἐκδ. Ρ. Joannou, Analecta Bollandiana 70 (1952), 35 - 115.

3. Ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου Κερμυιῶς, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης 5, 190 - 359.

4. Ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου Κερμυιῶς, Ζηρῖσι τῆς ιστορικοφιλολογικῆς σχολῆς τοῦ Μανεπιστημίου Πετροπολέως 76 (1905), 52 - 149.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Φιλόθεος συνέταξε τόν Βίο Γρηγορίου τοῦ Παλαμά πρό τῆς ἀγιοποιήσεώς του, δηλαδή πρό τῆς συνόδου τοῦ 1368. Κατά τόν χρόνο τῆς προετοιμασίας στοιχείων γιά τή σύνοδο αὐτή ἀναδιέταξε τό ὕλικό καί συμπεριέλαβε ἐκθέσεις σχετικές μέ τά διενεργηθέντα ἀπό αὐτόν θαύματα, πού εἶχαν συνταχθῆ ἀπό τόν ἀδελφόν του καί ἀπό ἄλλα πρόσωπα.

Τό κείμενο παρουσιάζεται σέ ποικίλες παραλλαγές, ἀπό τήν ἐκτενή, πού φαίνεται ἐξῆλθε ἀπό τά χέρια τοῦ Φιλοθέου, ἕως τήν βραχυτάτη συναξαριακή, πού πιθανῶς ἐπίσης ἀνήκει στόν Φιλόθεο. Οἱ ἐνδιάμεσες παραλλαγές προφανῶς παραδόθηκαν ἀπό μεταγενέστερα πρόσωπα, πού ἐθεωροῦσαν ἀναγκαῖο νά παραδώσουν τό κείμενο μέ ποικίλου βαθμοῦ ἐπιμήσεις. Αὐτές οἱ ἐπιτομές παραδίδονται συνήθως σέ μεταφράσεις στή δημώδη γλῶσσα τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας. Μιά ἀπό τίς παραλλαγές αὐτές, πού ἀποτελεῖ παράφρασι ἀπό τόν Ἀθανάσιο Πάριο, ἐκδόθηκε μέ τόν τύπο¹.

Τό πρωτότυπο κείμενο ἔχει ἐκδοθῆ ἀπό τόν Διονύσιο Κλεόπα στά Ἱεροσόλυμα τό 1857 καί ἀπό αὐτήν τήν ἔκδοσι παραλήφθηκε στήν Migne Patrologia Graeca, 151, 551 - 656. Ἡ ἔκδοσις αὐτή, πού ἔγινε μέ βάσι ἕνα μόνο χειρόγραφο, τό Hier. Grucis 22, τοῦ ἔτους 1563, ἔχει ἕνα σοβαρό μειονέκτη-

1. Μέ τόν τίτλο, Ὁ Παλαμάς ἐκεῖνος, Βιέννη 1784.

μα, ὅτι παραλείπει πολλά ἐκτενῆ τμήματα πού περιέχουν μακρά παραθέματα ἀπό ἔργα τοῦ Γρηγορίου, μαζί δέ μέ αὐτά καί μερικές προτάσεις τοῦ ἰδίου τοῦ Φιλοθέου. Ἐξ ἄλλου τό μειονέκτημα τῆς μεταγενεστεράς προελεύσεως τοῦ κώδικος αὐτοῦ καί τῆς ἀπουσίας παραβολῆς μέ ἄλλα χειρόγραφα συνετέλεσε ὥστε νά ἀπαντῶνται γύρω στίς 500 ἐσφαλμένες ἀναγνώσεις.

Μό δικό μας κείμενο ἔχει ἐξαχθῆ ἀπό τήν παραβολή τῶν δύο καλλιτέρων χειρογράφων Λαύρας 321 τοῦ 14ου αἰῶνος (Λ) καί Coisl. 98 τοῦ 15ου αἰῶνος (C) καί τοῦ κειμένου τοῦ Κλεόπα (M). Ἡ διαίρεσις σέ παραγράφους ἔγινε μέ βάσι τίς ἐνδείξεις τῶν χειρογράφων, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἐνῶ ἡ διαίρεσις σέ τμήματα καί οἱ ἐπιγραφές εἶναι δικές μας.

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

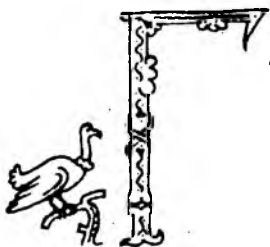
ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΤΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ
ΤΟΥ ΑΓΙΩΓΑΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

1

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ρηγόριος μὲν ὁ μέγας πανηγύρεως ὑπόθεσις καὶ λογικῶν ἀγώνων ὄραται πάλαι τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ προκείμενος, θαρρεῖ δ' ἐς δεῦρο τὸν ἀγῶνα τῶν πάντων οὐδεὶς, ἀλλ' ἐστήκασι πάντες ὁμοῦ λογοποιοὶ τε καὶ ῥήτορες καὶ τὸ χρυσοῦν ὡς ἂν εἴποι τις τῶν σοφῶν γένος, τὸν μὲν λόγον ὀκνοῦντες καὶ τῷ μεγέθει τῆς ὑποθέσεως ἐξ ἴσου παραχωροῦντες, σιγῇ δὲ μόνη τὸν ἄνδρα τιμῶντες, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου βλέποντες γλῶτταν καὶ ὡσπερὶ τὴν φωνὴν ἐκπληττόμενοι. Καὶ εἰκότως· εἰ μὲν γὰρ οἶόν τε ἦν τὴν ἐκείνου διάνοιαν ἀναλαβεῖν καὶ τοὺς λόγους, καὶ τοῦτο τὸ πεφυκὸς ἐχορήγει, πάντες ἂν ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ἐπεχείρουν, καὶ οὐδεὶς τῶν ἐν λόγοις ζώντων καὶ μούσαις ἀπεδει-

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ
ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ

ΣΤΟ ΒΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΑΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

1

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Γρηγόριος ὁ μέγας βλέπεται ἀπό καιρό¹ ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ὡς θέμα πανηγύρεως καί ρητορικῶν ἀγώνων· κανεῖς ὅμως ἕως τώρα δέν τολμᾷ ν' ἀναλάβῃ τόν ἀγῶνα, ἀλλ' ὅλοι μαζί, λογοποιοί καί ρήτορες, καθῶς καί τό χρυσό, θά ἐλέγαμε. γένος τῶν σοφῶν, σταματοῦν, δειλιάζοντας ἐμπρός στό λόγο κι' ὑποχωρώντας ἐξ ἴσου ἐμπρός στό μέγεθος τοῦ θέματος. Τιμοῦν τόν ἄνδρα μόνο μέ τή σιγή, διότι κυττάζουν τή γλῶσσα ἐκείνου καί κατά κάποιον τρόπο ἐκπλήττονται ἀπό τή φωνή. Καί εὐλόγως· διότι, ἂν ἦταν δυνατό νά χωρέσουν τή διάνοια καί τούς λόγους ἐκείνου, καί τό ἐπέτρεπε τό φυσικό τους, θά τό ἐπιχειροῦσαν ὅλοι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς καί κανεῖς ἀπό ὄσους

λία τὸν λόγον· οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξῆν μόνως ἐπιτωχεῖν τῶν εἰκότων καὶ μόνης ἂν ἦν τῆς διανοίας καὶ τῆς γλώττης ἐκείνης οὗτος ὁ ἄθλος καὶ μόνως ἐκεῖνος ὁ λόγος κατὰ σκοπὸν ἐβεβλήκει. Ἐκείνου δὲ μὴ παρόντος, μηδὲ τῶν πραγμάτων τὰ τοιαῦτα διδόντων, ἀλλ' ὑποχωροῦντων, καθάπερ ἔφην, ἐξίσης τῶν δυνάμεων κατὰ λόγον, καθόσον οἶόν τε ἦν¹ τὰ τοιαῦτα περαίνειν, ἀνάγκη τὴν φιλίαν ἐκνικῆσαι κἀνταῦθα καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀγόνων κατατολμῆσαι, μὴ τὸ ἑαυτῆς, ὃ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, ζητοῦσαν, πάντα δὲ καὶ πιστεύουσαν καὶ ἐλπίζουσαν, ὡς φησιν ὁ αὐτὸς αὐθις.

² **Π**ητόρων μὲν οὖν καὶ λογογράφων πάντων σχεδὸν τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτὸς τὰ ἔσχατα φέρων, τοῦ δὲ γε πόθου τοῦ πρὸς ἐκεῖνον καὶ τοῦ καταλόγου τῶν φίλων ἐνὶ μηδενὶ παραχωρεῖν ἀνεχόμενος τῶν προτείων, δίκαιος ἂν εἶην καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὑπεισελθεῖν τὸν ἀγῶνα, τοῦ μὲν κατ' ἑμαυτὸν καὶ τῆς ἐπακολουθούσης ἡττης τῷ λόγῳ βραχύν τινα ποιούμενος λόγον, τὸ δὲ χρέος ἐκ τῶν ἐνότων ἀποτινῆς ὡς οἶόν τε· οὕτω καὶ γὰρ ἔξειν μοι τὰ τοῦ λόγου κατ' ἐλπίδας νομίζω, εἴτε τῆς ὑποθέσεως εἰπεῖν τι καὶ ὀπωσοῦν ἄξιον δυνηθεῖη, εἴτε καὶ κατόπιν ἔλθοι τῶν πραγμάτων ὡς λόγος· ἐπιτυχόντι μὲν γάρ, τῷ τὴν εὐνοίαν ἐνδεδεῖχθαι καὶ τὸ κατὰ σκοπὸν βαλεῖν ἂν προσέσται, διαμαρτόντι δ' αὖ τῆς ἀξίας, εἰ καὶ μὴ ἄμφο, τὸ γοῦν ἕτερον πάντως ἔσται. Καὶ δείζομεν ὡς οὐ φιλοτιμίας καὶ λόγων ἐπιδείξεως χάριν, ἀλλὰ φιλίας μόνης καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν γιγνομένου, καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς πολλῶν τινι τῷ μέσῳ κατατολμῶμεν, ἐπαίνων τε καὶ κρότων καὶ δόξης οὐδὲνα ποιούμενοι λόγον, εἰ τὰ τῆς εὐνοίας τῆς πρὸς ἐκεῖνον σῶζοιτο μόνον, καθὰ δὴ καὶ προῦφην.

1. ἦν παραλ. Μ 2. τὸν· τῆς C

ζούν μέ τούς λόγους καί τίς μουσες δέν θ' ἀπέφευγε τόν λόγο. Διότι μόνο ἔτσι θά μπορούσε νά ἐπιτύχη τά πρέποντα, καί μόνο σ' ἐκείνη τή γλῶσσα θά ἐταίριαζε τοῦτος ὁ ἄθλος καί μόνο ἐκεῖνος ὁ λόγος θά εὔρισκε τόν στόχο. Ἀφοῦ ὁμως ἐκεῖνος δέν εἶναι παρών καί τά πράγματα δέν προσφέρουν τέτοιες δυνατότητες, ἀλλ', ὅπως εἶπα, ὑποχωροῦν ἐξ ἴσου πρὸς τούς δυναμένους, ὅσο εἶναι δυνατό, νά φέρουν σέ πέρας τέτοιο ἔργο μέ τό λόγο, ἐχρειάσθηκε κι' ἐδῶ νά νικήση ἡ φιλία καί νά παραβλέψη τό μέγεθος τῶν ἀγῶνων, μή ζητώντας τό ἰδικό της συμφέρον, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, ἀλλά, πιστεύοντας καί ἐλπίζοντας τά πάντα, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος πάλι¹.

Ἐν καί βέβαια κατέχω τήν τελευταία θέσι ἀπό ὅλους σχεδόν τούς συγχρόνους μας ρήτορες καί λογογράφους, ἐπειδή σέ κανένα δέν παραχωρῶ τά πρωτεῖα τῆς ἀγάπης καί φιλίας πρὸς ἐκεῖνον, δικαιῶμαι νά εἰσέλθω στόν ἀγῶνα πρὶν ἀπό τούς ἄλλους, ἀποδίδοντας τό χρέος κατά δύναμι, χωρίς νά ὑπολογίζω σοβαρά τόν ἑαυτό μου καί τήν ἦττα πού θά ὑποστῇ ὁ λόγος μου. Ἔτσι νομίζω ὅτι ὁ λόγος μου θ' ἀνταποκριθῇ στίς ἐλπίδες, εἴτε δυνηθῇ νά εἰπῇ κάτι ὀπωσδήποτε ἀντάξιο τῆς ὑποθέσεως εἴτε ὑστερήσῃ ἀπέναντι στά πράγματα. Διότι ἂν ἐπιτύχη, τότε ἐκτός ἀπό τήν ἀπόδειξι τῆς ἀγάπης θά ἔχη καί ὅτι ἐκτίπησε τόν στόχο· ἂν δέ ἀποτύχη τῆς ἀξίας, θά κατορθώσῃ, ἂν ὄχι καί τά δύο, τουλάχιστον τό ἓνα. Καί θά δεῖξω-με ὅτι ἀποτολμοῦμε πράγματα πού ὑπερβαίνουν πολύ τίς δυνάμεις μας ὄχι ἀπό φιλοδοξία καί ἐπίδειξι εὐφραδείας, ἀλλά ἀπό φιλία μόνο καί χάριν τοῦ φίλου, χωρίς νά ὑπολογίζωμε καθόλου ἐπαίνους καί χειροκροτήματα καί δόξα, ἀρκεῖ νά περισωθῇ ἡ πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπη μόνο, ὅπως προεῖπα.

1. Ἀ Κορ. 13. 5· 7.

- 3 **Ο** ὅ μὴν ἢ φιλία τὸν λόγον, ὡς ἂν οἰηθεῖ τις, ἴσως δεκάσει πρὸς ὑπερβολὰς ἐξαχθεῖσα· οὔτε τε γὰρ πρὸς ἡμῶν τε καὶ κείνου τὸ τοῖς τοιοῦτοις δίδοναι, καὶ παρὰ τοῖς εἰδόσιν ὁ λόγος, καὶ κριταὶ κάθονται σχεδὸν πάντες τῶν λεγομένων τοῖς πράγμασι παρατιθέντες τοὺς λόγους καὶ μετὰ τῆς ἀκριβείας ἀπαιτοῦντες τὰ ὄντα· ὡς καὶ τοῦναντίον ἅπαν ἡμᾶς δεδιέναι μᾶλλον, οὐ τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν τοῦ λόγου, τὴν μειονεξίαν δὲ καὶ τὴν ὕφαινον μᾶλλον, καὶ τὸ μὴ πᾶσιν ὡσαύτως ἐπεξελλθεῖν ἂν δεδυνῆσθαι.
- 4 **Υ** πὲρ οὗ καὶ παραιτεῖσθαι παρὰ τοῖς εὐγνώμοσι τῶν ἀκροατῶν ὁ λόγος δίκαιος ἂν εἴη πρό γε τῶν ἄλλων, ὡς μὴ τὰ ἐκείνου παρὰ τούτου ζητεῖν πάντα, μηδὲ τὸ τοῖς πᾶσιν ἐφεξῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπεξίεναι, οὐδὲ γὰρ οἶόν τε, μήτε τοῦ πλήθους μήτε τοῦ μεγέθους τῶν πραγμάτων ταυτὶ συγχωρῶντων μνησθήσεται δὲ τῶν ἀναγκαιοτέρων τῆς ἱστορίας τοῦ θαυμαστοῦ βίου ἐκείνου καὶ μᾶλλον κατεπειγόντων, τὴν τε ἀμετρίαν καὶ τὴν βραχυλογίαν ἐκκλίνων, καθ' ὅσον οἶόν τε καὶ κατὰ δύναμιν ἐκεῖνον μιμούμενος.

Η φιλία ὁμως δέν πρόκειται νά δωροδοκήση τόν λόγο,³ ὅπως θά ἐνόμιζε κανεῖς, γιά νά φθάση σέ ὑπερβολές. Διότι ἐκτός τοῦ ὅτι οὔτε ἐμεῖς οὔτε ἐκεῖνος δέν συνηθίζουμε νά ἐπιδιδώμαστε σέ τέτοια, καί αὐτό τό ξέρουν ὅλοι ὅσοι γνωρίζουν, καί κριταί τῶν λεγομένων κάθονται ὅλοι σχεδόν, συγκρίνοντας τά πράγματα μέ τούς λόγους καί ἀπαιτῶντας τά γεγονότα μέ ἀκρίβεια. Ὡστε νά φοβώμαστε ἀκριβῶς τό ἀντίθετο μᾶλλον, ὄχι δηλαδή τήν ὑπερβολή καί μεγαλοποίησι τοῦ λόγου, ἀλλά μᾶλλον τήν ἐλάττωσι καί μείωσι, καί τήν ἀδυναμία του ν' ἀντεπεξέλθῃ σέ ὅλα κατά τόν ἴδιο τρόπο.

Ε ἰ' αὐτό κυρίως θά ἐδικαιοῦτο ὁ λόγος νά ἀπαιτήσῃ⁴ ἀπό τούς ἀκροατάς νά μή ζητοῦν ἀπό αὐτόν τά πάντα οὔτε τό ν' ἀναπτύξη τά πάντα μέ τή σειρά καί συνέχεια, διότι αὐτό δέν ἦταν κᾶν δυνατό, διότι οὔτε τό πλῆθος οὔτε τό μέγεθος τῶν πραγμάτων ἐπιτρέπουν τοῦτο. Θ' ἀναφέρῃ λοιπόν ὁ λόγος τ' ἀναγκαιότερα καί σπουδαιότερα τῆς ἱστορίας τοῦ θαυμαστοῦ βίου, ἀποφεύγοντας ἐξ ἴσου καί τήν πολυλογία καί τήν βραχυλογία, μιμούμενος ὅσο εἶναι δυνατό ἐκεῖνον.

522

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΥ

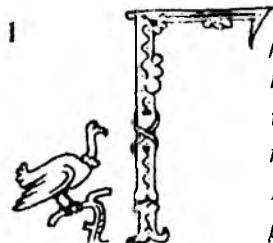
σαις⁴ τήν τῶν παντοδαπῶν τουτωνὶ παθῶν τε καὶ πειρασμῶν καταγιῖδα, κορυφουμένην ἐφ' οὔτω μακρὸν καὶ δεινὴν ὁσημέραι τὴν τρικυμίαν τε καὶ τὴν ζάλην ἐγείρουσαν, ἡ τῶν παρόντων ἡμᾶς τέως, μετὰ χρηστῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων καὶ τῆς προσδοκωμένης μακαρίας ραστώνης καὶ τῆς ἀνέσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

¹³ **W** ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζῶσσοιῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΑ ΝΕΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Καταγωγή

1 **Γ**ρηγορίῳ τοιγαροῦν τῷ μεγάλῳ πατέρες κατὰ τὸν μέγαν Ἰώβ, εὐγενεῖς μὲν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, τὴν δὲ μεγίστην ταυτηνὶ καὶ βασιλεύουσαν, τὴν τοῦ θαυμαστοῦ Κωνσταντίνου, φημί, πόλιν σχόντες εἰς μετοικίαν, ἐνταῦθα καὶ παίδων πατέρες ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν ὁμοῦ χρηματίζουσιν, ὧν ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος πρῶτος κατὰ γένεσιν εἰσιῶν τὸν βίον, πρῶτος οὐκ ἐν τοῖς κατὰ κόσμον καὶ λόγοις καὶ πράγμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὑψηλοῖς πολλῶ πλέον καὶ ὑπὲρ κόσμον ἐφάνη, ὡς ἐνί τινι μηδενὶ καὶ ὀπωσοῦν τῶν πρεσβείων ἐκστήναι.

2 **Π**ατριδος μὲν οὖν εἵνεκα καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἐσχηκότος περὶ τὸν μοι δοκῶ πως τὸ λόγους νῦν θέλειν ἐπεξίεναι· ἀρκεῖ καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ βασιλεύουσαν ἀπασῶν φημι παρὰ πάντων αὐτὴν ἔχειν καὶ ὁμοῦ τῶν ἀπασῶν ἐν ἀπασιν ὑπερέχειν καὶ μεγέθει καὶ κάλλει καὶ θέσει καὶ κράσει στοιχείων καὶ ἀέρων ἐπιτηδειότητι καὶ ξηρᾷ καὶ θαλάσση καὶ τὸ πανταχόθεν ἐκ γῆς τε καὶ θάλαττης ὑφ' Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων καὶ παντὸς ὁμοῦ γένους δορυφορεῖσθαι¹.

1. δορυφορεῖσθαι M

ΤΑ ΝΕΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Καταγωγή

μέγας λοιπόν Γρηγόριος, ὅπως καὶ ὁ Ἰώβ,¹ εἶχε γονεῖς εὐγενεῖς, προερχομένους ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἀπὸ ὅπου μετοίκησαν σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν μεγάλη βασιλεύουσα πόλι, τὴν πόλι τοῦ θαυμαστοῦ Κωνσταντίνου δηλαδή. Ἐδῶ ἔγιναν γονεῖς παιδιῶν, ἀρρένων καὶ θηλέων μαζί, ἀπὸ τὰ ὅποια ὁ θαυμαστός Γρηγόριος, ἀφοῦ εἰσηλθε κατὰ σειρά γεννήσεως πρῶτος στή ζωή, ἐφάνηκε πρῶτος ὄχι μόνο στοὺς λόγους καὶ στὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ στὰ ὑψηλά καὶ ὑπεράνω τοῦ κόσμου, ὥστε νά μή χάση τὰ πρεσβεῖα σέ κανένα ἀπολύτως τομέα¹.

Εἰά τὴν πατρίδα βέβαια καὶ τὰ προτερήματά της θεωρῶ κάπως περιττό νά ἐκθέσω τώρα μέ λόγια· διότι ἀρκεῖ καὶ μόνο τοῦτο, ὅτι ἀνεκαθεν ἀποκαλεῖται ἀπὸ ὅλους καὶ εἶναι βασιλεύουσα ὅλων τῶν πόλεων, ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσία της ὅλες τίς ἄλλες καὶ ὑπερέχει ὅλων σέ ὅλα, στό μέγεθος καὶ στό κάλλος καὶ στή θέσι, καὶ στήν κρᾶσι τῶν στοιχείων καὶ στήν ἐπιτηδειότητα τῶν ἀέρων, καὶ στήν ξηρά καὶ στή θάλασσα, καὶ στό ὅτι περιβάλλεται σέ γῆ καὶ θάλασσα ἀπὸ Ἕλληνας καὶ βαρβάρους καὶ ἀπὸ κάθε γένος ἀνθρώπων.

1. Ὁ Γρηγόριος κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς μας πρέπει νά ἐγεννήθηκε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1296.

3 **Υ**ὸ δὲ κράτιστον καὶ ὑπερκείμενον τούτων, τὸ καὶ λόγων καὶ σοφίας ἀνωθεν χρηματίζειν ταύτην μητέρα καὶ οἰκητήριον Ἑλλήνων ἀντικρὺς πεφηνέαι, τὴν πάλαι θρολουμένην Στοᾶν καὶ τοὺς Περιπάτους καὶ τὰς Ἀκαδημίας εἰς ἐαυτὴν ὁμοῦ πάντα συναγαγούσας μετὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ τὴν μὲν ἀθείαν καὶ τοὺς μύθους καὶ τοὺς μακροὺς λήρους μετὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῶν παραλογισμῶν καὶ τῆς συχνῆς ἀδόλεσχίας καὶ τῆς ἀπάτης εἰς τὸ ἐκείνων Κυνόσαργες ἀπορρίψασαν, τῇ δ' ἀληθείᾳ καὶ τῇ τοῦ ἐνὸς τρισυποστάτου καὶ παντοδυνάμου καὶ παντοκράτορος Θεοῦ πίστει, τῷ τε σταυρῷ καὶ τῇ τοῦ Εὐαγγελίου ἀπλότητι κατακοσμήσασαν τὴν σοφίαν ἐκείνην, καὶ δούλην εὐγνώμονα καὶ ὑπηρετικὴν ἀναδείξασαν τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας.

4 **Υ**ὴν γοῶν οὕτω διὰ πάντων θαυμαζομένην Γρηγόριος ὁ θαυμαστός εὐμοιρήσας πατρίδα, τοιοῦτους καὶ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας ἔσχεν, ὁποίους τὸν τοιοῦτον ἔδει τῆς γενέσεως ἔχειν αἰτίους ἢ ὁποίους τινὰς εἶναι τὸν τοιοῦτον ἐξενεγκόντας τῷ βίῳ. Καὶ δῆλον ἐκεῖθεν.

5 **Υ**οῦ γὰρ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων, Ἀνδρονίκου φημι τοῦ πάνυ, τῶν τῆς βασιλείας ἐπειλημμένου σκήπτρων, τὸ τνικαῦτα τῆς συγκλήτου μὲν εἶς καὶ ὁ τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου πατὴρ ἦν καὶ τοῖς ἐν τέλει συνηριθμεῖτο. Τοσοῦτό γε μὴν τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν ἐκείνῳ προσῆν καὶ τὸ συγκεχωρηκὸς παρὰ πάντων ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ὡς καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον τοῦ νιόνου τε καὶ βασιλέως, τὰ ἐς ἀρετὴν φημι καὶ ψυχῆς παιδεύειν καὶ κατόρθωσιν ἤθους, αὐτὸν ἐλέσθαι τὸν βασιλέα.

Μό δε σπουδαιότερο καί ανώτερο τούτων εἶναι ὅτι αὐτή ἡ ³ πόλις ἀπό τὴν ἀρχὴ διατελεῖ μητέρα τῶν λόγων καί τῆς σοφίας καί κατέστη ὄλως διόλου κατοικητήριον Ἑλλήνων. Ἔχει συγκεντρώσει μέσα τῆς μαζί μέ τὴν εὐσέβεια τὴν παλαιὰ θρυλικὴ Στοά καί τοὺς Περιπάτους καί τίς Ἀκαδημίες καί τὴν μέν ἀθεΐα καί τοὺς μύθους καί τίς φλυαρίες ἔχει ἀπορρίψει στό Κυνόσαργες ἐκείνων μαζί μέ τό ψεῦδος καί τοὺς παραλογισμούς καί τὴ συχνὴ πολυλογία καί τὴν ἀπάτη, ἐστόλισε δέ τὴ σοφία ἐκείνη μέ τὴν ἀλήθεια καί τὴν πίστι στόν ἓνα τρισυπόστατο, παντοδύναμο καί παντοκράτορα Θεό, καθῶς ἐπίσης καί μέ τό σταυρό καί τὴν ἀπλότητα τοῦ Εὐαγγελίου, καί τὴν ἀνέδειξε εὐγνώμονα δούλη καί ὑπρέτρια τῆς ἀληθινῆς καί πρώτης σοφίας.

Αὐτυχῆσας νά ἔχη πατρίδα τὴν τόσο θαυματοζομένη ἀπό ⁴ ὄλους πόλι ὁ θαυμαστός Γρηγόριος, εἶχε σαρκικῶς τέτοιους γονεῖς, ὅπως ἔπρεπε νά ἔχη τέτοιος ἄνθρωπος ὡς αἰτίους τῆς γεννήσεως, ἢ ὅπως ἔπρεπε νά εἶναι αὐτοὶ πού ἔφεραν στή ζωὴ τέτοιον ἄνθρωπο. Κι' αὐτό δεικνύεται ἀπό τὰ παρακάτω.

Πραγματικά, ὅταν ὁ δεύτερος Παλαιολόγος, δηλαδή ὁ ⁵ μέγας Ἀνδρόνικος, ἀνέλαβε τό βασιλικὸ ἀξίωμα², τότε ὁ πατήρ τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου ἦταν ἓνα ἀπό τὰ μέλη τῆς συγκλήτου καί περιλαμβανόταν στοὺς ἄρχοντες. Τόσο δέ ἦταν τό ὕψος τῆς ἀρετῆς του καί ἡ ἐκ μέρους ἄλων ὑπόληψις σέ παρόμοια θέματα, ὥστε νά ἐκλεγῆ ἀπό τόν βασιλέα πατήρ καί διδάσκαλος τοῦ ἐγγονοῦ καί βασιλέως, στά θέματα τῆς ἀρετῆς, τῆς ψυχικῆς παιδείας καί τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἤθους.

2. Πρόκειται γιὰ τόν Ἀνδρόνικο Β', τόν λεγόμενον πρεσβύτερο, καί γέροντα πρὸς διάκρισι ἀπὸ τόν ὁμώνυμο ἐγγονό του. Ἐβασίλευσε 46 ἔτη (1282 - 1328).

6 **Ο** ὅ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος, καίτοι γε καὶ συνετὸς καὶ ὀξύς τις πεφυκὸς ἐν ἅπασι καὶ ἀρχίνους καὶ τὰ πρωτεῖα φιλοτιμούμενος ἐν τοῖς τοιούτοις φέρεσθαι κατὰ πάντων, οὐκ ἤδεῖτο καὶ διδάσκαλον ἀρετῆς καὶ σύμβουλον ἀγαθὸν καὶ μυσταγωγὸν καὶ ὁδηγὸν τοῦ καλλίστου παντὸς ἐκεῖνον κεκτηθῆσθαι.

7 **Ἄ** μέλει καὶ σφοδρότερον ἔσθ' ὅτε τῷ βασιλεῖ τῷ θυμῷ κατὰ τῶν οἰκείων χρομένῳ καὶ πρὸς ὀργὴν ἐξαγομένῳ καὶ ἀπειλᾶς καὶ λοιδορίας ἐκείνων, πάντες μὲν ὡσπερ ἀπὸ συνθήματος ὁμοῦ καὶ ὑπεξίσταντο καὶ τῷ κράτει καὶ τῷ θυμῷ παρεχόρουν, τὴν τοῦ λέοντος ἐρυγὴν κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπεπτηχότες. Ὁ δὲ καὶ ἐπεισῆει ὀργιζομένῳ μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παρρησίας, καὶ τῆς ὀργῆς ὑφίεναι καὶ ὑποχαλᾶν παρεσκευάζεν εὐθέως ἐκεῖνον, τοῦ τε ταπεινοῦ καὶ χαμαιζήλου τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἀναμυνησκὸν ἡρέμα, «ἧς καὶ αὐτός, φησὶν, ὢν δήπου τυγχάνεις, εἰ καὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμογενῶν ἀρχὴν ὑπὸ Θεοῦ προεβλήθης» καὶ νοουθεσίαις εὐαγγελικαῖς τε καὶ πατερικαῖς², καὶ δὴ καὶ ταῖς παρ' ἑαυτοῦ σοφαῖς εἰσηγήσει, καὶ ταῖς τῶν λογισμῶν ἐπρωδαῖς τε καὶ φαρμακείαις πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸν ἐπανάγων ταχέως.

8 **Ο** ς καὶ τῆς παρρησίας καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ πρὸς ἀρετὴν πεφυκὸς, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἀποθανιάζον τὸν ἄνδρα, χάριτάς τε μεγάλας καὶ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ὠφελείας ἀνομολόγει, καὶ τῶν μεγίστων τιμῶν τε καὶ ἀξιώσεων προθύμως ἠξίον, πάντων ἐν ἅπασι σχεδὸν προτιθεὶς καὶ αὐτῶν τῶν προσηκόντων καθ' αἷμα, διὰ γε τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα, καὶ τὸ πρὸς μόνον τὸ καλὸν καὶ τὸν Θεὸν ἀντικρυς

² πατρικαῖς M

Αλλ' ἐπίσης καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς, ἂν καὶ ἐκ φύσε- 6
ως ἦταν συνεισθεὶς καὶ ὀξύνοος σὲ ὅλα καὶ ἀγγίλους, καὶ
ἐφιλοδοξοῦσε νὰ κατέχη τὰ πρωτεῖα στὰ θέματα αὐτὰ ἀπὸ
ὄλους, δὲν ἐδίσταζε νὰ τὸν ἔχη διδάσκαλο ἀρετῆς καὶ ἀγαθὸ
σύμβουλο, μυσταγωγὸ καὶ ὁδηγὸ σὲ κάθε καλὸ.

Καὶ μάλιστα, ὅταν κάποτε ὁ βασιλεὺς καταλαμβάνοταν 7
ἀπὸ θυμὸ κατὰ τῶν οἰκειῶν του κι' ἔφθανε σὲ ὀργὴ καὶ
ἀπειλὴς καὶ λοιδορίες πρὸς ἐκείνους ὅλοι ἀποσύρονταν σάν ἀπὸ
σύνθημα κι' ὑποχωροῦσαν ἐμπρὸς στὴ δύναμι καὶ τὸν θυμὸ, φο-
βισμένοι κατὰ τὸ λόγιον τὸν βρυχηθμὸ τοῦ λέοντος³. Αὐτὸς
ὅμως εἰσερχόταν ἀκόμη καὶ ὅταν ἦταν ὠργισμένος μὲ ἀξιοπρέ-
πεια καὶ παρρησία καὶ τὸν ἔκαμε νὰ χαμηλώνη καὶ νὰ μετριάξη
τὴν ὀργὴν ἀμέσως, ὑπενθυμίζοντάς του μὲ ἡρεμία τὸ ταπεινὸ καὶ
χαμηλὸ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, «τὴν ὅποια, λέγει, ἔχεις καὶ
σύ, ἂν καὶ ἔχεις ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἄρχοντας τῶν ὁμογενῶν
σου», καὶ γρήγορα ἐπαναφέροντάς τον στὸν ἑαυτὸ του μὲ εὐαγ-
γελικὴς καὶ πατερικὴς νοουθεσίης, ἀλλ' ἐπίσης καὶ μὲ τίς δικὴς
του σοφὴς ὑποδείξεις, καθὼς καὶ μὲ τίς ἐπωδὲς καὶ τὰ φάρμακα
ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς.

Κι' αὐτὸς, ἀποθαυμάζοντας τὸν ἄνδρα ὅσο δὲν λέγεται, 8
γιὰ τὴν παρρησίαν, τὸ φρόνημα καὶ τὴν διάθεσιν γιὰ ἀρετὴν,
ἦταν βαθειὰ εὐγνώμων γιὰ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ὠφέλειαν πού του
προσέφερε καὶ προθύμως τὸν ἀξίωκε ὑψηλὰς τιμὰς καὶ ἀξιώμα-
τα, προτιμώντας τὸν σὲ ὅλα σχεδὸν ἀπὸ ὄλους, ἀκόμη καὶ
ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς ἐξ αἵματος, τόσο γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς
ψυχῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἀπέβλεπε ἀποκλειστικῶς πρὸς μόνον

3. Ἄμωσ 3.8.

βλέπειν· οὐδὲ γὰρ λόγοι τὸ σπουδαζόμενον καὶ φιλοτιμία τις καὶ ἐπίδειξις ἦν ἀρετῆς αὐτῷ κατὰ τινας μόνη, ἀλλὰ πράγματα μᾶλλον ἦσαν οἱ λόγοι, καὶ καρπὸς ἀπροσπαθείας ὁμοῦ καὶ χρημάτων καὶ λημμάτων καὶ τῆς κενῆς δόξης, καὶ δὴ καὶ τῆς θαυμαστῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης.

⁹ **Τ**οσαύτη δὲ καὶ ἡ κατὰ νοῦν ἦν αὐτῷ νῆψις, καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσοχῆς τε καὶ προσευχῆς ἐπεστράφη, καίτοι γε καὶ βασιλεῖ καὶ συγκλήτῳ καὶ τοῖς τοιοῦτοις ὁσημέραι συνόντι, ὡς μηδὲ τοῖς ἔξω καὶ μάλιστα τοῖς ὀξυτέροις τε καὶ συνετοῖς τὸ κατ' αὐτὸν ἀγνοεῖσθαι.

¹⁰ **Ο** γοῦν βασιλεὺς ὁμιλῶν αὐτῷ περὶ συμπιπτόντων ὡς ἔθος, ὀπηνίκα τούτων ἔβλεπε πρὸς λήθην ἰόντα τὸν παρ' αὐτοῦ λεγομένον καὶ περὶ τῶν αὐτῶν πονθανόμενον αἰθῆς, ὃ δὴ καὶ οὐκ ἀνεκτῶς ἔφερεν ἑτέρων ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαις πασχόντων ἔσθ' ὅτε, ἐνῆθειάν τε ὁμοῦ καὶ ἀπαιδευσίαν καταγινώσκων ἐκείνων, « ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς, ἔλεγε, νῦν οὐ διὰ ραθυμίαν τινὰ καὶ σπουδῆς ἔνδειαν εἰς λήθην ἤλθε τῶν λόγων, ἀλλὰ διὰ σπουδῆν μᾶλλον καὶ νῆψιν τῶν ἔνδον, καὶ τὸ προσευχῆ καὶ Θεῷ τὴν διάνοιαν ὡσανεὶ προσηλωθεῖσθαι». Λιὰ ταῦτα καὶ πᾶσιν αἰδέσιμος ὢν, καὶ ἄρχοντας καὶ κριτὰς καὶ δυνάστας ὁμοῦ πάντας ἀνηρτημένος, πολλῶν ἀδικουμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἦν προστάτης καὶ πλείστοις τὰς συμφορὰς ἔλυε καθ' ἐκάστην.

¹¹ **Κ**ωνσταντίνῳ τοιγαροῦν τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν τῷ καθ' ἡλικίαν δευτέρῳ, καὶ δὴ καὶ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὰ δεύτερα κεκτημένῳ, κακῶς τῇ δυνάμει κατὰ πένητός τινος χρησαμένῳ χήρας καὶ ταύτην παρὰ πᾶσαν δίκην χρυσίνων ἀφε-

τό καλό καί τόν Θεό. Ἡ δέ επίδοσίς του δέν ἦταν ἀπλῶς λόγια ἢ κενοδοξία καί ἐπίδειξις μόνο· ἀντιθέτως μᾶλλον τά λόγια ἦσαν πράγματα καί καρπός τῆς ἀσυμπαθείας πρὸς τά χρήματα καί τίς ἀποδοχές μαζί καί τήν κενοδοξία, καθὼς καί τῆς θαυμαστῆς γιά τόν πλησίον ἀγάπης.

Υ ὅση δέ ἦταν ἡ κατά τό νοῦ νῆψις καί ἡ στροφή του πρὸς ⁹ τόν ἑαυτό του καί τόν Θεό διά τῆς προσοχῆς καί τῆς προσευχῆς, ἄν καί καθημερινῶς συναναστρεφόταν τόν βασιλέα καί τή σύγκλητο καί τοὺς ἄλλους ἀξιωματούχους, ὥστε οὔτε οἱ ἐξωτερικοί καί μάλιστα οἱ ὀξυνούστεροι καί συνετώτεροι, νά μή ἀγνοοῦν τόν τρόπο του.

Ο βασιλεὺς λοιπόν, ὁμιλώντας του κατά τὴν συνήθεια ¹⁰ γιά τά συμβαίνοντα, ὅταν τόν ἐβλεπε νά λησμονῆ τά λεγόμενα ἀπὸ αὐτόν καί νά ἐρωτᾷ πάλι γιά τά ἴδια (πρᾶγμα πού δέν ἀνεχόταν ὅταν κάπου κάπου τό ἐπάθαιναν ἄλλοι κατά τίς συζητήσεις των μαζί του, κατηγορώντας τους γιά μωρία καί ἀπαιδευσία), ἔλεγε· «ὁ Παλαμᾶς βέβαια τώρα δέν ἐλησμόνησε τοὺς λόγους ἀπὸ ραθυμία κι' ἔλλειψι ζήλου, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ζῆλο καί νῆψι γιά τά ἐσωτερικά, ἀπὸ τὴν προσήλωσι κατά κάποιον τρόπο τῆς διανοίας στήν προσευχή καί στὸν Θεό». Γι' αὐτό, ὄντας σεβαστός ἀπὸ ὅλους καί ἐλκύοντας τὴν συμπάθεια ὄλων, ἀρχόντων καί κριτῶν καί ἡγεμόνων, ἦταν προστάτης πολλῶν ἀδικουμένων, ἀνδρῶν καί γυναικῶν, καί καθημερινῶς ἔλυε πολλῶν ἀνθρώπων τίς συμφορές.

Ε πί παραδειγματι ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ δεῦτερος στήν ¹¹ ἡλικία ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ βασιλέως πού κατεῖχε τὴ δευτέρη θέσι στή βασιλικὴ ἐξουσία, χρησιμοποίησε κακῶς τὴν δύναμι σέ βάρος μιᾶς πτωχῆς χήρας καί τῆς ἀφήρεσε ἀδίκως τρια-

λομένον τριακοσίον, ὁ τοῦ Γρηγορίου πατήρ προσελθὼν καὶ διαλεχθεὶς καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων ἀναμνήσας καὶ ὅσον ἐκείνῳ καὶ δίκης μέλει καὶ νόμιον καὶ πενήτιον καὶ χρηρῶν ὡς μάλιστα προστασίας καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, καὶ πέπεικεν εὐθέως καὶ τῇ χήρᾳ τῶν ἰδίων ἔδειξεν ἕκαστάνα προθύμως, ἣ καὶ τὸν προστάτην τῆς εὐεργεσίας ἀμειβομένη, τὰ τῶν χρημάτων ἡμίσεια, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας προσῆγεν. « Ἄλλ' οὐ καλῶς οὐδ' ἀξίως ἀμείβῃ τὸν εὐεργέτην, ὑποφθάσας εἶπεν ἐκείνως, ὧ γύναι, προφάσει σμικρᾶς τινος δωρεᾶς τῶν μεγίστων ἀποστεροῦσα· νῦν μὲν γάρ, καθὰ δήπου καὶ αὐτὴ πειραθεῖσα γινώσκεις, πρόσσεσί μοι τὸ τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς κρατοῦντάς τε καὶ δυνάστας ἰσχύειν περαίνειν, τοῦ Θεοῦ πάντως συναιρομένου, οὐ τί ἂν γένοιτο τοῖς νοῦν ἔχουσι κρεῖτον; Εἰ δ' ὡς αὐτὴ φῆς ἐκείνοις ἑμαυτὸν δοίην, χρημάτων γενόμενος ἦττων, ζημιωθήσομαι πάντως ἐκεῖνα, καὶ Θεοῦ καὶ τῷ διδόντων συνήθως κατεγνωκότων· καὶ τί τῆς ἀνοίας ταύτης ἂν ποτε γένοιτο χεῖρον; Ἄλλ' ἄπιθι, τῶν μὲν ἰδίων αὐτὴ κατ' ἐξουσίαν ἀπολαύουσα μόνη, μηδενὸς ἐνοχλοῦντος ἔτι, Θεῷ δὲ τὸ πᾶν τῆς εὐχαριστίας ἀνατιθεῖσα, καὶ ἡμᾶς μόναις ταῖς εὐχαῖς δωρουμένη».

- 12 **Θ** ὁ πρὸς χρήματα δὲ μόνον καὶ κτήματα καὶ τὴν κάτω καὶ παιζομένην καὶ παίζουσαν τοὺς πολλοὺς δόξαν, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ φίλτατα τὸ ἀπροσπαθὲς ἐπεδείκνυτο καθ' ὑπερβολὴν ὁ γενναῖος καὶ φυσικῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐκείθεν ἰσχυροτάτων δεσμῶν καὶ τῆς σχέσεως φιλονεικῶν ὡς περικρατεῖν τῷ πρὸς Χριστὸν φίλτρῳ.

κόσια χρυσᾶ νομίσματα. Τότε ὁ πατέρας τοῦ Γρηγορίου ἦλθε. σ' αὐτόν νά συζητήση καί ὑπενθυμίζοντάς του τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καί πόσο μεριμνᾷ ὁ Θεός γιὰ τὴ δικαιοσύνη καί τοὺς νόμους, ἰδίως μάλιστα γιὰ τὴν προστασία τῶν πτωχῶν καί τῶν χηρῶν, καί τὰ παρόμοια, τὸν ἔπεισε ἀμέσως καί τὸν ἔκαμε νά παραχωρήσῃ στή χήρα προθύμως τὰ χρήματά της. Αὐτὴ δέ, θέλουσα ν' ἀνταμείψῃ τὸν προστάτη γιὰ τὴν εὐεργεσία, τοῦ προσέφερε μέ προθυμία καί ζῆλο τὰ μισὰ χρήματα. Ἄλλ' ἐκεῖνος εἶπε: «δέν ἀνταμείβεις τὸν εὐεργέτη καλά καί ἄξια, γυναῖκα, ἀφοῦ μέ τὴν ἀφορμὴ μιᾶς μικρῆς δωρεᾶς τὸν ἀποστερεῖς τὰ μέγιστα ἀγαθὰ. Διότι τώρα μέν, ὅπως κι' ἐσύ ἀντιλήφθηκες ἀπὸ τὴν πείρα, ἔχω τὴν ἰσχύ πρὸς τοὺς κυριάρχους καί ἡγεμόνες νά διεκπεραιῶνω τέτοιες ὑποθέσεις, μέ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθεια πάντως· κι' ἀπὸ αὐτό τί θά μπορούσε νά εἶναι ἀνώτερο γιὰ τοὺς φρονίμους; Ἐάν ὁμως, ὅπως προτείνεις ἐσύ, παραδοθῶ σ' αὐτά, γινόμενος κατώτερος χρημάτων, ὅπωςδῆποτε θά ζημιωθῶ ἐκεῖνα, διότι θά μέ κατακρίνουν καί ὁ Θεός καί οἱ προσφέροντες, ὅπως συνηθίζουν· καί τί θά μπορούσε νά εἶναι χειρότερο αὐτῆς τῆς τιμωρίας; Πήγαινε λοιπὸν νά ἀπολαύσης μόνη σου κυριαρχικῶς τὰ ἀγαθὰ σου, χωρὶς νά σ' ἐνοχλῆ κανεὶς πλέον, ἀφιερώνοντας στό Θεό ὀλόκληρη τὴν εὐχαριστία καί ἐμᾶς φιλοδωρῶντας μέ τίς εὐχές μόνο».

 πεδείκνυε δέ ὁ γενναῖος ὑπερβολικὴ ἀσυμπάθεια ὄχι 12
μόνο πρὸς τὰ χρήματα καί τὰ κτήματα καί πρὸς τὴν ἐπίγεια δόξα πού παιζεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καί τοὺς παίξει, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀλλὰ καί πρὸς αὐτὰ τὰ φίλτατα τέκνα, ἀγωνιζόμενος νά συγκρατῆ τίς φυσικὲς ἀνάγκες καί τοὺς ἀπὸ ἐκεῖ ἰσχυροτάτους δεσμούς καί τὴν συμπάθεια μέ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστό.

13 **Ο**θεν καὶ πρὸς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἐρωτούμενος, ὅτου χάριν μὴ καὶ αὐτὸς τοῖς ἀπαλωτέροις ἔτι καὶ νηπίοις τῶν παιδῶν καὶ προσφύεται πυκνὰ καὶ χερσὶ καὶ χεῖλεσι, καὶ προσγελᾷ καὶ προσπαίζει κατὰ τὸ σχετικὸν πεφυκὸς καὶ τὸ κοινὸν τῶν πατέρων ἔθος· «βούλομαι μὲν», ἔλεγε, «καὶ αὐτὸς ταῦτα, φίλοι, τοῦ φίλτρον καὶ τῆς φύσεως πολλάκις ὑποκινούντων, τὴν δὲ συνήθειαν δεδοικώς, μήπως καὶ εἰς ἕξιν μοι τοῦ πράγματος καταστάντος, πᾶν δυσχερῶς τε καὶ μικροψύχως καὶ αὐτὸ τοῦτ' ἀναξίως τοῦ δεδοκότος Θεοῦ περὶ τὴν ἀφαίρεσιν ἐνίων διατεθείην (εἰκὸς γάρ τινος καὶ προθανεῖν τῶν οἰκείων πατέρων, ἀδήλου τε καὶ ἀορίστου τῆς τελευτῆς ἡμῖν οὔσης), τῆς πολλῆς συνηθείας τε καὶ φιλίας ἐμῶν τὸν ἐπέχω τῆς πρὸς τοὺς παῖδας, ὡς ἂν τοῦ χωρισμοῦ, Θεοῦ δηλαδὴ κελεύοντος, ἐπιστάντος, μὴ πάντη γε ἀπαράσκευτος καὶ ἀνέτοιμος τις ὀφθείην, καὶ φιλόπαις ἢ φιλόθεος μᾶλλον. Ἀνάγκη καὶ γὰρ πάντως τῶ μὲν μεγέθει τοῦ φίλτρον καὶ τὸ μέγεθος ἰσοστάσιον ἐπακολουθήσαι τῆς λύπης· τῶ δὲ σφοδρῶ τε καὶ ἀκαθέκτω τῆς λύπης ὁ κίνδυνος ἔπεται τῶν τῆς ἀχαριστίας λόγων τε καὶ πραγμάτων, ἃ τίς ἂν οὐκ ἀπεύξαιτο σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ τῶν εὔσεβῶν ἀληθῶς βουλομένων;». Ἄδη καὶ πράγμασιν αὐτοῖς ὁ ἀπευδῆς ἐκεῖνος ὄντως ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἔν γε τῶ τοῦ καιροῦ παραστάντι καλῶς ἐβεβαίον.

14 **Μ**ὲν γὰρ παιδῶν ἐνός τινος αὐτῶ νόσω συσχεθέντος βαρεῖα καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν καὶ τὴν ἀναγκαίαν προθεσμίαν ἰόντος, πρὸ μὲν τῆς τελευτῆς πολὺς τις ἦν τοῦ Θεοῦ δεόμενος καὶ τῶ μεγίστῳ φαρμάκῳ τῆς εὐχῆς ὑπὲρ ἐκεῖνον νοερῶς ὁμοῦ τε καὶ αἰσθητῶς χρόμενος, ἐπεὶ δὲ καταλύσαντα τὴν ζωὴν εἶδε καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν τῶ ὄντι ζωὴν ἀπίοντα, τῆς εὐχαριστίας τῆς πρὸς Θεὸν εὐθὺς ὄλος ἦν καὶ τῶν ἡμῶν, τὰ ἐπὶ τῶ παιδί τελευτήσαντι πάσαι τῶ μεγάλῳ λαβιδ

Γι' αὐτό, ὅταν ἐρωτᾶτο ἀπό τούς φίλους καί συγγενεῖς, ¹³ γιατί κι' αὐτός δέν ἀσπάζεται συχνά μέ τά χέρια καί τά χεῖλη τά ἀπαλά ἀκόμη καί νήπια παιδιά του, δέν γελᾷ καί δέν παίζει μέ αὐτά, κατά τό φυσικό καί τήν κοινή συνήθεια τῶν πατέρων; ἀπαντοῦσε· «Τά θέλω κι' ἐγώ αὐτά, φίλοι, διότι πολλές φορές μέ παρακινοῦν ἡ ἀγάπη καί τό φυσικό, ἀλλά φοβοῦμαι τή συνήθεια, μήπως τό πρᾶγμα μου καταστή ἐξις, κι' ἔτσι σέ περίπτωση στερήσεως κάποιων ἀπό αὐτά διατεθῶ πολύ δυσχερῶς καί μικροψύχως καί ἀναξίως τοῦ Θεοῦ πού μου τά ἔδωσε. Ἐπειδή εἶναι πιθανό μερικά ν' ἀποθάνουν πρὶν ἀπό τούς γονεῖς, ἀφοῦ εἶναι ἄδηλος καί ἀόριστος ὁ χρόνος τῆς τελευταῖας μας, συγκρατῶ τόν ἑαυτό μου ἀπό τήν πολλή συνήθεια καί φιλία πρὸς τά παιδιά, ὥστε, ἂν μ' ἐντολή τοῦ Θεοῦ ἐπέλθῃ ὁ χωρισμός, νά μή φανῶ ἐντελῶς ἀπαρασκευάστος καί ἀνέτοιμος, καί περισσότερο φιλόπαις παρά φιλόθεος. Διότι ὅπωςδήποτε στό μέγεθος τῆς ἀγάπης ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκη ἰσοστάσιο μέγεθος λύπης· στή σφοδρή καί ἀσυγκράτητη λύπη ἀκολουθεῖ ὁ κίνδυνος λόγων καί πράξεων ἀχαριστίας· καί αὐτά ποιός ἀπό ἐκείνους πού θέλουν νά εἶναι εὐσεβεῖς δέν θά τά ἀπευχόταν μέ ζήλο». Αὐτές λοιπόν τίς ἀπόψεις ἐπεβεβαίωσε πλήρως ὁ ἀληθινά ἀψευδῆς ἐκεῖνος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ μέ πράξεις, ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα.

Οταν πραγματικά ἕνα ἀπό τά παιδιά του ἔπεσε σέ βα- ¹⁴ ρεῖα ἀσθένεια κι' ἔφθανε πρὸς τήν ἔξοδο καί τήν ἀναγκαῖα κατάληξι, πρὸ τοῦ θανάτου του παρακαλοῦσε θερμῶς τόν Θεό κι' ἐχρησιμοποιοῦσε γιά χάρι του τό μεγαλύτερο φάρμακο, τήν προσευχή, νοερῶς καί αἰσθητῶς μαζί ὅταν ὁμως εἶδε ὅτι κατέλυσε τή ζωή καί μετέβαινε πρὸς τήν πραγματικά ἀληθινή ζωή, ἐπιδόθηκε ὁλόψυχα στήν εὐχαριστία πρὸς τόν Θεό ἀμέσως καί στούς ὕμνους, ἐπαναλαμβάνοντας σ' ὅλη τή γραμμή τίς

πεπραγμένα καὶ αὐτὸς ἐνδεικνύμενος ἄντικρυς, καὶ πράγματα τοὺς ἑαυτοῦ δεικνὺς λόγους, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην, ὡς καὶ τοὺς πρὸς παραμυθίαν παραγεγονότας τῶν φίλων αὐτὸς καὶ παραμυθίσασθαι μᾶλλον καὶ τὰ εἰκότα διδάξει.

Πνευματικὴ ἀγωγή

15

νὸς ἢ δυοῖν τῶν κατὰ τοὺς θαυμαστοὺς τοῦ μεγάλου πατέρας ἔτι μνησθεῖς, ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον καὶ δὴ βαδιοῦμαι, τῶν ἄλλων τοῖς εἰδόσι παραχωρήσας. Σπουδάσμα καὶ τοῦτο τῶν Γρηγορίου πατέρων, τὸ μὴ μόνον αὐτοὺς φημι μοναζόντων καὶ διδασκάλων καὶ πατέρων πνευματικῶν ὁμιλίαις ὁσημέραι προσέχειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας ἐνάγειν εἰς, αὐτὸ τοῦτο καὶ ὀδηγεῖν, οὐ τοὺς ἀκμάζοντας μόνον καὶ ἡλικίας ἡμμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀτελεῖς ἔτι καὶ ἄρτι πρώτως ἀρχομένους καὶ λέγειν καὶ συνιέναι τῶν ὑφ' ἐτέρων δηλαδὴ πρὸς αὐτοὺς λεγομένων, ἵν' ἐξ αὐτῆς τῆς εἰς τὸν βίον εἰσόδου τοῖς ἱεροῖς λόγοις καὶ ταῖς διδασκαλίαις εὐθὺς τυπῶνται καὶ πλάττωνται τὰς ψυχάς.

16

Ἐκατίου τοιγαροῦν ἐπιβάντες πανοικεσία ποτέ, πρὸς τὸ πέραν τῆς θαλάττης ὑπὲρ τὰ Γαλάτου κείμενον φροντιστήριον ἀνήγοντο τοῦ θείου Φωκᾶ, τῷ καθ' ἡσυχίαν ἐκεῖ προσεδρεύοντι σπουδάζοντες ὡς ἔθος ἐντυχεῖν μοναστῇ τε καὶ πρεσβυτέρῳ καὶ τῆς παρ' ἐκεῖνου διδασκαλίας ἀπολαῦσαι καὶ τοὺς πνευματικοὺς ὑποδέξασθαι τύπους καὶ τὰς εὐχάς. Καὶ τοίνυν ἀνιόντες ἐκεῖσε, ὃ τοῦ Γρηγορίου πατὴρ ἐπυνθάνετο τῶν οἰκείων, εἰ τῶν πρὸς τράπεζαν ἐπιτηδείων ἐπιφέρονται τι τοῦ δι-

πράξεις τοῦ μεγάλου Δαβίδ. παλαιά, γιά τό παιδί του πού εἶχε ἀποθάνει ἄπέδειξε πράγματι τούς λόγους του, ὅπως εἶπα ἤδη, ὥστε καί τούς φίλους πού εἶχαν ἔλθει γιά παρηγοριά νά παρηγορήσῃ αὐτός μᾶλλον καί νά διδάξῃ τά πρέποντα.

Πνευματική ἀγωγή

Ἄ μνημονεύσω ἓνα ἢ δύο ἀκόμη ἀπό τά κατορθώματα τῶν γονέων τοῦ μεγάλου, γιά νά ἔλθω ἔπειτα σ' αὐτόν τόν ἴδιο, παραχωρώντας τά ἄλλα στούς γνωρίζοντας. Οἱ γονεῖς τοῦ Γρηγορίου εἶχαν καί αὐτήν τήν φροντίδα, δηλαδή ὄχι μόνο αὐτοί οἱ ἴδιοι ν' ἀφοσιώνωνται καθημερινῶς σέ συναναστροφές μοναστῶν καί διδασκάλων καί πνευματικῶν πατέρων, ἀλλά καί τά παιδιά τους νά γυμνάζουν καί νά ὀδηγοῦν σ' αὐτό, ὄχι μόνο τά ἀκμαῖα καί προχωρημένα στήν ἡλικία, ἀλλά καί τά ἀτελῆ πού μόλις τώρα ἄρχιζαν νά ὀμιλοῦν καί νά καταλαβαίνουν τά λεγόμενα ἀπό ἄλλους σ' αὐτά. Ἔτσι θά μπορούσαν νά μορφωθοῦν καί πλασθοῦν ψυχικῶς μέ τούς ἱερούς λόγους καί τίς ἱερές διδασκαλίες εὐθύς ἀμέσως μέ τήν εἰσοδό τους στό βίον.

Κάποτε λοιπόν ἐμβῆκε ὅλη ἡ οἰκογένεια σέ πλοιάριο, γιά 16 ν' ἀνεβοῦν στό μοναστήρι τοῦ θεοῦ Φωκά, εὐρισκόμενο πέρα τῆς θάλασσας ἐπάνω ἀπό τόν Γαλατᾶ· ἐπεδίωκαν κατά τή συνήθειά τους νά συναντήσουν τόν ἐκεῖ ἡσυχάζοντα μοναστή καί πρεσβύτερο, καί ν' ἀπολαύσουν τή διδασκαλία του καί νά δεχθοῦν τίς πνευματικές παραγγελίες καί τίς εὐχές του. Ἀνεβαίνοντας λοιπόν ἐκεῖ, ὁ πατέρας τοῦ Γρηγορίου ἐρώτησε τούς οἰκειούς του, ἐάν φέρουν μαζί τίποτε ἀπό τά ἀπαραίτητα

δασκαζόν· τὸν δ' εἰρηκοτεον μηδεν τι τὸν ἀξίον ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν, ὑπὸ λήθης καὶ ἀσχολίας συναρπαγέντων· δυσχερᾶναι μὲν τὸν ἄνδρα καὶ ὡς μὴ καλῶς γεγεννημένῳ τῷ πράγματι μίμψασθαι, ἀναγαγεῖν δὲ ὡς ἔθος ἐκείνῳ καὶ τοῦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἐκεῖθεν χορηγίαν ἐπευξασθαι. Τὸ δ' οὐ λόγος ἀπλῶς ἦν, ἀλλὰ καὶ τετελεσμένον ἔργον ἐξαισίως τε καὶ ὑπερφουδῶς μετὰ βραχὺ πάνν.

17 **Α** νέπλει μὲν γὰρ τὴν θάλατταν ὁ λέμβος φέρον^α αὐτοῖς, ὁ δ' ἐμβαλὼν τὰς χεῖρας τῷ κύματι, τὸν τῆς θαλάττης Λεσπότην μετὰ πίστεως ἐζήτει τὸ θήραμα ταῖς ἀλαλήτοις τοῦ νοῦ προσευχαῖς. Ἐἴτ' ἐκεῖθεν μακρὸν προΐόντες (ὦ τῆς καινῆς θήρας! ὦ τῶν θαυμαστῶν ἔργων τε καὶ δυνάμιεον οἷς ὁ πάντων Λεσπότης τοὺς οἰκείους θεράποντας παραδόξως^β δοξάζει), τὴν χεῖρα τῶν ὑδάτων ὁ καινὸς ἀλιεὺς αἰφνίδιον ἀνασπάσας, λαύρακα τῶν μεγίστων ἐκεῖθεν ἀνάγει καὶ τοῖς συνοῦσι προθεῖς κατὰ μέσον^γ τοῦ ἀκατίου, «ἰδοῦ», φησί, «καὶ ἡ σχεδιασθεῖσα παρὰ Χριστοῦ τράπεζα τῷ παιρῖ». Οἱ δὲ τῷ τοῦ πράγματος ἐξαισίῳ καταπλαγέντες καὶ τὸν θαυματουργὸν ὑμνηκότες σὺν ἐκείνῳ Θεὸν ἀπήεσαν τε πρὸς τὸν πρεσβύτερον, Θουμηδίας καὶ θαύματος πλήρεις, καὶ κοινήν ἐποιούντω σὺν ἐκείνῳ τὴν καινὴν ὄντως θήραν καὶ τράπεζαν.

18 **Υ** ἰς ἔγνω τοιοῦτον θήραμα τῶν νῦν ἢ τῶν πρόποτε; Καιρὸς τάχα πον καὶ ἡμᾶς μετὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης φωνῆς νῦν εἰπεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰ τοῦ θαύματος ἴσα καὶ δὴ καὶ τὰ τῆς πίστεως τῶν καινῶν Θηρευτῶν· πλὴν ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ἐπ' ἐρημίας ὑπαιθρίοις κρυμοῖς τε καὶ ὄμβροις ὑπὲρ εὐσέβειας τα-

συναρπασθέντας M 6. ἡ λέμβος φέσσονσ' M

παραδόξως παραλ. M 8. μέσον M

γιά τήν τράπεζα τοῦ διδασκάλου. Ὅταν δέ αὐτοί ἐδήλωσαν ὅτι δέν ἔχουν μαζί τους τίποτε ἀξιόλογο, διότι κατελήφθηκαν ἀπό λημοσύνη καί βιασύνη, στενοχωρήθηκε μέν ὁ ἄνδρας καί τοὺς ἐμέμφθηκε ὅτι δέν ἐρρῦθμισαν καλά τὰ πράγματα, ἀλλά κατὰ τήν συνήθειά του ἀνέθεσε καί τοῦτο στόν Θεό κ' εὐχήθηκε νά χορηγηθῆ ἀπό ἐκεῖ. Κι' αὐτό δέν ἦταν ἀπλός λόγος, ἀλλά καί ἔργο τετελεσμένο ἐξαισιῶς καί ὑπερφυῶς σέ λίγη ὥρα.

Υ ὁ πλοιάριο διέπλεε τή θάλασσα μεταφέροντάς τους, αὐ- 17
 τός δέ, ἀφοῦ ἔβαλε τὰ χέρια στό κῦμα, ἐζήτησε ἀπό τόν Δεσπότη τῆς θάλασσας τό θήραμα μέ πίστι, ἐπιδιδόμενος σέ ἀλάλητες τοῦ νοῦ προσευχές. Ἐπειτα, καθῶς ἐπροχώρησαν λίγο ἀπό ἐκεῖ (τί παράξενο κυνήγι, τί θαυμαστά ἔργα καί θαυμαστές δυνάμεις, μέ τὰ ὅποια ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων παραδόξως δοξάζει τοὺς θεράποντές του), ξαφνικά ἀνεβάζει ὁ παράξενος ἀλιεύς τό χέρι του ἀπό τὰ νερά, σηκώνει ἀπό ἐκεῖ ἓνα ἀπό τὰ μεγαλύτερα λαυράκια κι' ἐπιδεικνύοντάς το στή μέση τοῦ σκάφους πρὸς τή συνοδεία του, λέγει: «Ἴδου καί ἡ ἐτοιμασμένη ἀπό τόν Χριστό τράπεζα γιά τόν πατέρα». Αὐτοί δέ, κατάπληκτοι ἀπό τό ἐξαισιο γεγονός, ὕμνησαν μαζί του τόν θαυματουργό Θεό, ἐπῆγαν πρὸς τόν πρεσβύτερο γεμᾶτοι εὐθυμία καί θαυμασμό, καί ἐμοιράσθηκαν μ' ἐκεῖνον τήν πραγματικά παράξενη θήρα καί τράπεζα.

Π οῖός ἀπό τοὺς σημερινούς ἢ τοὺς παλαιούς ἐγνώρισε τέ- 18
 τοιο θήραμα: Εἶναι ἴσως καιρός νά εἰποῦμε τώρα μαζί μέ τή μεγάλη ἐκείνη φωνή⁴, διότι καί τό θαῦμα ἰσάζιο εἶναι, καθῶς ἐπίσης καί ἡ πίστις τῶν παραδόξων θηρευτῶν μόνο πού ἐκεῖνοι μέν ἐπέτυχαν ταλαιπωρούμενοι γιά τήν εὐσέβεια ἐπὶ

4. Ὁ Φιλόθεος ἀναφέρεται ἐδῶ στοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου Θεολογοῦ (Εἰς τόν Μέγαν Βασίλειον 7 - 8), πού περιγράφουν τήν με θαυμαστό τρόπο ἐξασφάλισι τῆς διατροφῆς τῶν πάλπων τοῦ Βασιλείου, ὅταν κατὰ τόν διογμο τοῦ Μαξιμίνου εἶχαν καταφύγει στά δάση τῶν ὄρεων τοῦ Πόντου.

λαιπωροῦντες ἔτος πον ἑβδομον καὶ τὸν Θεὸν ἐπ' ἐκεῖνα κοινῇ πάντες καλοῦντες σὺν μακρᾷ τῇ δεήσει, ὁ δὲ τοῦ Γρηγορίου πατρὸς οὗτος, ἄρτι τῶν βασιλείων καὶ τῆς οἰκίας τῆς ἑαυτοῦ προῖόν, καὶ μόνος ἐντοχὸν τῷ Θεῷ μόνω, καὶ δεηθεὶς ἡσυχῇ, τῶν αὐτῶν ἡξιοῦτο κατὰ μέσων τῶν ὑδάτων τε καὶ τοῦ πλοῦ, ὥνπερ κατὰ τῶν ὄρων κάκεινοι καὶ τῆς ξηρᾶς, ὡς μηδὲ τοῦ μάννα καὶ τῆς ὄρωγομήτρας καὶ τῶν θρολουμένων ἐκείνων παλαιῶν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων καὶ ταῦτα τὸ παραπαν καθηστερεῖν.

Ὁ θάνατος τοῦ πατέρα

19

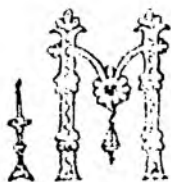
ν τούτοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις τῷ πατρὶ θαυμασιῶς ἤδη καταλόοντι τὴν κάτω ζωὴν, καὶ πρὸς τὴν ἄνω τε καὶ μακαρίαν μεθισταμένω, κειραμένω τε ἐπὶ τέλει καὶ τελεσθέντι τὰ μοναχῶν, ὥνπερ οὐδὲ πρότερον ὅσον ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ φημι καὶ τοῖς ἔργοις ἀτέλεστος ἦν, ἢ καλῇ πρόσκεισι Καλλονῇ (καὶ ἄμφω γὰρ ἢ ὁμόζυγος ταυτὶ φερωνόμως ἐκλήθη, τὸ μὲν κατὰ κόσμον, τὸ δὲ κατὰ μοναχῶς): αὕτη τοιγαροῦν προσιοῦσα, ἐπεὶ τὸ πρὸς αὐτὸν εὐμενὲς καὶ τὴν ροπὴν ἐβλεπε τοῦ κρατοῦντος, ἀξιοῦν ἐκεῖνον ἐδεῖτο, προμηθείας εἴνεκα καὶ προστασίας τῶν παιδῶν.

20

Ὁ δ' οὐ μόνον οὐ προσήκατο τὰ λεχθέντα, οὐδὲ τῶν πατρικῶν, ἀλλὰ κάκεινήν ἀνάξια τοῦ φρονήματος ἔλεγεν εἰρηκέναι τοῦ οἰκείου νῦν τέως^ο καὶ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς.

ἑβδομο ἔτος σέ παγωνιές καί βροχές, στήν ὑπαιθρο, καί παρακαλώντας ὅλοι μαζί γιά ἐκεῖνα τόν Θεό μέ ἐκτενή δέησι, ἐνῶ ὁ πατέρας τοῦ Γρηγορίου, μόλις ἐξῆλθε ἀπό τά ἀνάκτορα καί ἀπό τήν οἰκία του καί ἀφοῦ εὐχήθηκε μόνος του πρὸς μόνον τόν Θεό, ἀξιώθηκε στό μέσο τῶν ὑδάτων καί τοῦ πλοῦ τά ἴδια πού ἐκεῖνοι ἐπέτυχαν στά βουνά καί στήν ξηρά· ὥστε αὐτά νά μή ὑστεροῦν καθόλου οὔτε ἀπέναντι στό μάννα καί τήν ὀρτυγομήτρα καί τά θρυλούμενα ἐκεῖνα παλαιά θαύματα τοῦ Θεοῦ⁵.

Ὁ θάνατος τοῦ πατέρα

Ἔσα σέ τέτοιες συνθηκές ἦλθε ἡ ὥρα νά «κα- 19
ταλύση θαυμαστῶς τήν ἐπίγεια ζωή ὁ πατέρας του καί νά μεταβῆ στήν ἐπουράνια μακά-
ρια ζωή· ἐπῆρε στό τέλος τήν κουρά καί τό
σχῆμα τῶν μοναχῶν, ἀπό τούς ὁποίους δέν
ἦταν ξένος οὔτε πρῶύτερα ὡς πρὸς τή διαγωγή καί τά ἔργα.
Τότε ἦλθε ἡ Καλή Καλλονή (εἶχε καί τά δύο αὐτά ὀνόματα ἡ
σύζυγος, τό ἓνα κατὰ τόν κόσμο, τό ἄλλο κατὰ τόν μονα-
χικό βίον) ἦλθε λοιπόν αὐτή, ἐπειδὴ ἐβλεπε τήν πρὸς αὐτόν εὐ-
μένεια καί φιλία τοῦ βασιλέως, καί τόν παρεκάλεσε νά ζητήση
ἀπό ἐκεῖνον φροντίδα καί προστασία γιά τά παιδιά.

Αὐτός ὄχι μόνο δέν ἀποδέχθηκε τούς λόγους καί δέν ἐφά- 20
νηκε κατώτερος τῶν πατρικῶν σπλάγγνων ὡς ἄνθρωπος,
ἀλλά ἔλεγε καί ὅτι ἐκεῖνη εἶπε πράγματα ἀνάξια τοῦ σημερινοῦ

5. Ἐξ. 16,13. Ἄρ. 11,31 ἔ.

«Ἐγὼ γάρ», φησίν, «οὐ τοῖς ἐπιγείοις καὶ μερικοῖς τουτοισί βασιλεῦσιν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ τῶν ὄλων Λεσποίνῃ, τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν» (πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος δηλαδή βλέπων ἰσταμένην αὐτῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν), ταύτη τοὺς ἐμοὺς καταλείπω παιδάς.

21 **Κ** αὶ οὐκ ἐψεύσθη γε τῶν ἐλπίδων ὁ σοφὸς ὄντως ἐκεῖνος· τοὺς τε γὰρ ἐπὶ γῆς βασιλέας γνησιότατα, καὶ ὡς οὐδέσι¹⁰ τῶν ἄλλων, ἢ κοινὴ βασιλὶς πέπεικε, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν ἐκείνοις προσσχεῖν, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξιόντας ἐντεῦθεν ὑποδεξαμένη, καὶ κηδεμῶν ὄφθη καὶ ὀδηγός, καὶ παντοδαπὴ τις σὺν τειρα καὶ σωματίων ὁμοῦ καὶ ψυχῶν, καθὰ δὴ καὶ προῖόν ὁ λόγος δηλώσει μοι¹¹.

22 **Υ** οιαῦτ' ἐκ πατέρων ὁ Θεὸς Γρηγόριος δεδεγμένος τοῦ βίου τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἀφορμὰς, σκοποῦμεν ἐξῆς ὄσω τῷ μέτρῳ θαυμαστῶς ὑπερήλασεν, ἐπεὶ καὶ καιρὸς ἡμᾶς ἤδη πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον τρέψαι τὸν λόγον.

23 **Κ** ωνστάντιος μὲν οὖν ὁ καλός, οὕτω καὶ γὰρ ἀπὸ Κωνσταντίνου μετωνόμασται πρὸς μοναχοὺς ἀποκλίνας ὁ τοῦ μεγάλου πατὴρ ἐπὶ τέλει τοῦ βίου, καθάπερ ἔφην, τὰ ἐνταῦθα καταλιπὼν πρὸς Θεὸν ἀπῆει καὶ τὰ παλαιὰ ποθοῦμενα, ἢ δὲ μήτηρ καταλειφθεῖσα σὺν τοῖς παισίν, ἀπαλοῖς ἔτι σφόδρα τὴν ἡλικίαν οὖσιν, οὕτω καὶ γὰρ τὸν ἑβδομον ἔνιαυτὸν ὑπερβεβηκώς ὁ καθ' ἡλικίαν δηλαδή πρῶτος Γρηγόριος ἦν ὁ καλός, κείρασθαι μὲν εὐθὺς εἶχε διὰ σπουδῆς καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τὸν κόσμον ἀπολειποῦσα γενέσθαι καθ' ἑαυτήν, εἴργεται δὲ πρὸς ὀλίγον τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς προθυμίας τέως, πατράσι καὶ διδασκάλοις πνευματικοῖς χρησαμένη συμβούλοις ὡς ἔθος· «οὕτω καὶ

10. οὐδ' ἔτι Μ

11. μοι παραλ. C

της φρονήματος καί τῆς ἀρετῆς της ἀπό τήν παιδική της ἡλικία. Διότι, ἔλεγε, «ἐγὼ ἀφήνω τὰ παιδιά μου ὄχι σ' αὐτούς τούς ἐπιγείους ἐδῶ καί μερικούς βασιλεῖς, ἀλλά σ' αὐτήν τήν Δέσποινα τῶν ὄλων, στήν μητέρα τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν» (βλέποντας πρὸς τήν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος τήν εὕρισκομένη ἐμπρὸς στά μάρτυρα του).

Καί πραγματικά ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος δέν διαψεύ- 21
σθηκε στίς ἐλπίδες του. Διότι ἡ κοινὴ βασιλίσσα καί τούς ἐπιγείους βασιλεῖς ἔπεισε νά φροντίσουν γιά ἐκεῖνα μετὰ τήν ἐκδημία τοῦ πατρός πρὸς τόν Θεό γνησιώτατα καί ὅσο γιά κανένα ἄλλο, καί ὅταν ἔπειτα ἀπό λίγο ἐξῆλθαν ἀπό ἐδῶ τούς ὑποδέχθηκε κι' ἐφάνηκε κηδεμών καί ὁδηγός, παντοειδῆς σώτεια καί τῶν σωμάτων καί τῶν ψυχῶν. ὅπως στή συνέχεια θά δηλώσῃ ὁ λόγος μου.

Ἐχοντας λοιπόν δεχθῆ τέτοια παραδείγματα καί κίνητρα 22
τοῦ βίου ἀπό τούς πατέρες του ὁ Γρηγόριος, ἄς παρατηρήσωμε στή συνέχεια πόσο τά ἐξεπέρασε, ἀφοῦ εἶναι καιρός πλέον νά στρέψωμε τό λόγο πρὸς αὐτόν τόν ἴδιο.

Ὁ καλὸς λοιπόν Κωνστάντιος, ἀφοῦ ὅπως εἶπα ἔτσι μετω- 23
νομάσθηκε ἀπό Κωνσταντῖνον ὁ πατέρας τοῦ μεγάλου, ὅταν στά τέλη τοῦ βίου του ἔγινε μοναχός, ἐγκαταλείποντας τά ἐγκόσμια μετέβηκε πρὸς τόν Θεό καί πρὸς τά ποθούμενα ἀπό παλαιά. Ἡ δέ μητέρα, ἐγκαταλειφθεῖσα μαζί μέ τὰ παιδιά ποῦ ἦσαν ἀπαλά ἀκόμη στήν ἡλικία, ἀφοῦ ὁ πρῶτος στήν ἡλικία Γρηγόριος ὁ καλὸς δέν εἶχε ὑπερβῆ ἀκόμη τό ἑβδομο ἔτος, ἐποθοῦσε νά δεχθῆ ἀμέσως τῆ μοναχική κουρά κι' ἐγκαταλείποντας τόν κόσμον νά ἡσυχάσῃ μοναχικά· ἀλλ' ἐμποδίσθηκε τότε γιά λίγο ἀπό τόν σκοπὸ καί τήν προθυμία της, ἀφοῦ κατὰ τήν συνήθειά της συμβουλευθεῖκε

γὰρ οὐ σαυτῇ μόνῃ, εἶπον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ τοῖς παισὶ τὰ δέοντα χρῆσι, κάλλιστα τὸ κατ' ἐκείνους διαθεμένη καὶ θρέψασα καὶ παιδαγωγήσασα κατὰ νόμον¹² Χριστοῦ»· ὃ δὴ καὶ κατὰ σκοπὸν εἰς ἔργον ἐξέβη, Θεοῦ δηλαδὴ συνεργοῦντος¹³ κατὰ τὸν Θεῖον Ἀπόστολον τοῖς τὸ ἀγαθὸν ἐλομένοις.

Μόρφωσις τοῦ Γρηγορίου

24

Γρηγόριος μὲν οὖν ὁ καλὸς εἰς λόγων ἀσκησιν καὶ παιδείαν τὴν θύραθεν ἐκδοθεὶς (οὐδὲ γὰρ ἔδει τὴν τοικίωτην ψυχὴν τε καὶ φύσιν μὴ καὶ τῶν ἐκεῖθεν μετέχειν βελῶν καὶ ὄπλων), ἐπεὶ τὰ τῆς γραμματικῆς προοίμια καὶ τὰς ἀρχὰς ἔτι τελούμενος ἦν, τῆς προστασίας εὐθὺς καὶ συμμαχίας ἐξ ἀφειτηρίας πευράται τῆς θαυμαστῆς ἀναδόχου, τῆς κοινῆς φημι τῶν πάντων Λεσποίνης, δεικνύσης¹⁴ ὡς οὐκ εἰς κενόν, οὐδ' ἀργοὶ τινες καὶ ἀπρακτοὶ τοῦ πατρὸς ἦσαν οἱ λόγοι, πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ἐκείνην προΐσταμένου, καὶ τοῖς παισὶ κυβερνήτην παντοδαπὸν καὶ πρύτανιν ἐφιστάντος, ἀλλ' αὐτὴ καὶ κυβερνήσει καὶ χειραγωγῆσει καὶ ὀδηγήσει καλῶς διὰ πάντων, καὶ πρὸς λιμένας ἀγαθοῦς καταπαύσει τὸ τελευταῖον.

25

Μὼν γὰρ προτελείων ἀπτόμενος τῆς παιδείας ὁ Γρηγόριος ἐπὶ πάνυ νεαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ, καθάπερ ἔφην, ἐπεὶ δυσχερῶς πως εἶχε πρὸς γε τὸ ἀποστοματίζειν, ὄρον ἑαυτῷ τί-

12. νόμον M

13. ἐνεργοῦντος M

14. δεικνύς M

πατέρες καὶ πνευματικούς διδασκάλους. Πραγματικά ἐκεῖνοι εἶπαν ὅτι ἔτσι «θά μεταχειρισθῆς πρεπόντως ὄχι μόνο τόν ἑαυτό σου, ἀλλά καί τὰ παιδιά, τακτοποιώντας τα κάλλιστα, ἀναθρέφοντας καί διαπαιδαγωγώντας τα κατά τόν νόμον τοῦ Χριστοῦ». Κι' αὐτό συνέβηκε κατά τόν σκοπό, μέ τήν συνεργία τοῦ Θεοῦ πρός τούς προαιρουμένους τό ἀγαθό κατά τόν Ἀπόστολο.

Μόρφωσις τοῦ Γρηγορίου

καλός λοιπόν Γρηγόριος ἐπιδόθηκε στή μά-24
θησι καί τήν ἔξω παιδεία· διότι τέτοια ψυχή
καί φύσις δέν ἐπιτρεπόταν νά μή παραλάβῃ
καί τὰ ἀπό ἐκεῖ βέλη καί ὄπλα. Ἐνῶ εὐρι-
σκόταν στό προοίμια καί στίς ἀρχές τοῦ σχο-
λείου τῆς γραμματικῆς, ἐδοκίμασε ἀμέσως ἀπό τό ξεκίνημα τήν
προστασία καί βοήθεια τῆς θαυμαστῆς ἀναδόχου του, τῆς κοι-
νῆς δηλαδή Δέσποινας τῶν ὄλων. πού ἔδειχνε ὅτι δέν ἦταν στό
κενό οὔτε ἄκαρποι καί ἄπρακτοι οἱ λόγοι τοῦ πατέρα του, ὅταν
στίς τελευταῖες στιγμές του προέτασε ἐκείνην καί τήν ὠριζε
κυβερνήτι καθ' ὅλα καί πρῦτανι στό παιδιά· ἔδειχνε ὅτι αὐτή θά
τόν κυβερνήσῃ, θά τόν χειραγωγήσῃ καί θά τόν ὀδηγήσῃ κα-
λῶς σέ ὅλα καί στό τέλος θά τόν φέρῃ σέ ἀσφαλῆ λι-
μένα.

Αταν ἀκριβῶς ἄρχιζε τήν προκαταρκτική ἐκπαίδευσί⁶ ὁ 25
Γρηγόριος σέ πολύ μικρή ἡλικία, ὅπως εἶπα, ἐπειδή αἰ-
σθανόταν κάποια δυσκολία στήν ἀποστήθισι, ἔβαλε στόν

6. Προκαταρκτικό ἐλεγόταν τό σχολεῖο τῆς γραμματικῆς πού ἐμπαιναν συνήθως τά παιδιά σέ ἡλικία ἐπτά ἐτῶν. Ἐκτός ἀπό τά γραμματικά περιελάμβανε καί τή μαθηματική προπαίδεια. Συνήθως διαρκοῦσε τέσσερα ἐτη.

θησι μὴ πρότερον ἄπτεσθαι τοῦ βιβλίου καὶ τῆς ἐξαγγελίας, πρὶν ἂν πρὸ τῆς σεπτῆς εἰκόνας τῆς Θεομήτορος τρίς μετ' εὐχῆς ἱεράς εἰς γῆν κλίνη τὸ γόνυ· ὃ δὴ καὶ γιγνόμενον, ῥᾶστα καὶ ἀπρόσκοπα τὰ τῆς ἐξαγγελίας τῶν μαθημάτων καθ' ἐκάστην αὐτῶ διετίθει· εἰ δέ που συνέβη τὰ τῆς συνήθους εὐχῆς τε καὶ προσκυνήσεως παραδραμεῖν τοῦτον, λήθῃ συναρπασθέντα, καὶ τὰ τῆς ἀπάγγελίας εὐθὺς ἠπράκτει καὶ κενὸς ὁ ἀγωνιστῆς τῶν ἐκεῖθεν ὄπλων τε καὶ τῆς συμμαχίας ἐστερημένος, καὶ πληγαῖς ὑπεύθυνος παρὰ τοῖς γυμνασταῖς τε καὶ διδασκάλοις.

- 26 **Ο** ὕ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος ψυχὴν οὕτω γνησίως καὶ συμπαθῶς διατεθῆναι πέπεικεν ἡ βασιλις καὶ προσταίτις περὶ αὐτὸν τε καὶ τοὺς λοιποὺς παῖδας, ὡς ἀξιῶσαι μὲν αὐτοὺς καὶ τῆς ἄλλης πάσης προνοίας, ἀναλωμάτων φημί παντοδαπῶν καὶ σιτηρεσιῶν ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καὶ τῶν χρημάτων, καὶ ὧν οἱ τῆς βασιλικῆς ἀπολαύοντες μετέχουσιν εὐμενείας, μετακαλεῖσθαι δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὸν συνεχῶς ἐκείνους καὶ θέας καὶ ὁμιλίας μεταδιδόναι, καίτοι γε καὶ νέους ὄντας πάνυ τὴν ἡλικίαν, ὡς εἶπον, πολὺν τὸ εὐμενές τε καὶ φιλάνθρωπον κεκτημένης. Οἱ δὲ γε περὶ τὸν βασιλέα καὶ τὰ βασιλεία πάντες, ὅσοι τε τῶν ἐν τέλει φημί καὶ ὅσοι τῶν κάτω, Γρηγόριον σὺν γε τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τοῖς βασιλείοις ὁρῶντες, μετὰ πλείστης πάνυ τῆς διαθέσεως, «οἱ τοῦ ἀγίου παιδὸς», ἔλεγον, «οὗτοι»· τοσαύτη τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ φίλτρῳ πρὸς τε τὸν γε·εν νηκότα καὶ τοὺς παῖδας κατείχοντο.

ἑαυτό του ὄρο νά μή ἐγγίξῃ τό βιβλίό καί νά μή ἀρχίξῃ τήν ἀπαγγελία πρὶν γονατίσῃ τρεῖς φορές ἐμπρός στή σεπτὴ εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἐκφέροντας μιὰ ἱερά εὐχή. Κάμνοντας τοῦτο, ἐπετύγχανε καθημερινά εὐκολα καί ἀπρόσκοπτα τήν ἀπαγγελία τῶν μαθημάτων· ἂν δέ καμμιά φορά ἐτύχαινε νά παραμελήσῃ τὴ συνηθισμένη εὐχή καί προσκύνῃσι, συνεπαρμένος ἀπὸ λησμονιά, ἀμέσως ἀπρακτοῦσε καί ἡ ἀπαγγελία· ὁ ἀγωνιστὴς ἔμενε ἄδειος ἀπὸ τὰ ἐκεῖθε ὄπλα καί στερημένος τῆς ἐκεῖθε βοηθείας, καί ὑποβαλλόταν σὲ ξυλίσματα ἀπὸ τοὺς προγυμναστάς καί διδασκάλους.

Οχι δέ τοῦτο μόνο ἀλλὰ καί τὴν ψυχὴ τοῦ βασιλέως ἐπει-²⁶σε ἡ Βασίλισσα καί προστάτις νά διατεθῇ μέ τόση οἰκειότητα καί συμπάθεια γι' αὐτόν καί τὰ ἄλλα παιδιά, ὥστε νά τ' ἀξιῶσῃ κάθε εἶδους μέριμνα, δηλαδή διάφορα ἐξοδα καί σιτηρέσια ἀπὸ τὰ βασιλικά ταμεῖα καί χρήματα καθὼς καί ὅσα ἄλλα ἐπωφελοῦνται ὅσοι ἀπολαύουν τῆς βασιλικῆς εὐνοίας⁷. Τὰ προσκαλοῦσε μάλιστα καί κοντὰ του συνεχῶς καί τὰ ἐπέτρεπε νά τόν βλέπουν καί νά τόν ἀκούουν νά ὁμιλῇ μέ πολλὴ εὐμένεια καί φιλανθρωπία, ἂν καί, ὅπως εἶπα, ἦσαν πολὺ νέα στὴν ἡλικία. Ὅλοι δέ οἱ διατρίβοντες γύρω ἀπὸ τὸν βασιλέα καί τὰ ἀνάκτορα, τόσο οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ ὅσο καί οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι, βλέποντας τὸν Γρηγόριο μαζί μέ τοὺς ἀδελφούς του στ' ἀνάκτορα, ἔλεγαν μέ πολὺ καλὴ διάθεσι· «Αὐτὰ εἶναι τὰ παιδιά τοῦ ἀγίου». Τόση ἐκτίμησι καί ἀγάπη ἔτρεφαν πρὸς τὸν πατέρα καί τὰ παιδιά του.

7. Ἦταν τοῦτο ἓνα εἶδος βασιλικῆς συντάξεως πρὸς τὰ ὄρφανά.

27 **Β**ραχί τὸ μεταξὺ καὶ γραμματικὴν ὁμοῦ καὶ ρητορικὴν ὁ Γρηγόριος ἄριστα κατορθώσας, ὡς ὑπὸ πάντων, καὶ αὐτῶν φημι τῶν τηρικῶντα καθηγητῶν τε καὶ κορυφαίων τοῦ λόγου καθ' ὑπερβολὴν ἐν λόγοις τε καὶ συγγράμμασι θαυμασθῆναι, τοιοῦτος ἐν γε τοῖς φυσικοῖς τε καὶ λογικοῖς, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς Ἀριστοτελικοῖς ὄφθη, ὡς καὶ τὸν ἐπὶ σοφίᾳ παντοδαπῇ καὶ μαθήμασι μάλιστα θαυμαζόμενον ὑπὸ πάντων τὸ τηρικῶντα, καὶ βασιλεῖ καὶ τοῖς κοινοῖς τῶν Ρωμαίων δεξιῶς μεσιτεύοντα πράγμασι, λογοθέτην φημι τὸν μέγαν, λόγους ἐπὶ τοῦ βασιλέως πρὸς Γρηγόριον ὑπὲρ τῆς λογικῆς Ἀριστοτέλους πραγματείας κεκινηκότα, τοιαῦτα παρὰ τῆς ἐκείνου γλώττης ἀκοῦσαι, καὶ οὕτω καθ' ὑπερβολὴν ἐκπλαγῆναι τὸν νέον, ὡς μηδὲ παρ' ἑαυτῷ κατασχεῖν, μηδὲ κρύψαι δυνηθῆναι τὸ θαῦμα, ἀλλὰ τὸν λόγον εὐθὺς μετ' ἐκπλήξεως τρέψαντα πρὸς τὸν βασιλέα, «καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης», εἶπεῖν, «εἰ παρὼν ἀκροατῆς καθίστατο τούτου, ἐπήνεσεν ἂν οὐ μετρίως, ὡς ἐγὼ νομίζω. Ἐγὼ δ' ἐκεῖνο», φησί, «λέγω τέως, ὅτι τοιαύτας ἔδει τὰς ψυχὰς καὶ τὰς φύσεις εἶναι τῶν μετιόντων τοῦς λόγους, καὶ μάλιστα τὰ τῷ Ἀριστοτέλει τουτῶι διὰ πολλῶν φιλοσοφηθέντα καὶ συγγραφέντα».

---

8. Ἐάν ὁ Γρηγόριος ἐτελείωσε τὴ γραμματικὴν σὲ μίᾳ τετραετίᾳ. θά ἦταν ἔνδεκα ἐτῶν ὅταν εἰσῆλθε στό σχολεῖο τῆς ρητορικῆς καὶ δεκατεσσάρων ὅταν τό ἐτελείωσε.

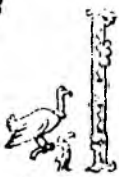
Πρὶν περάσει πολὺς χρόνος, ὁ Γρηγόριος ἐπεράτωσε ἄρι-²⁷
στα πλὴν τῆς γραμματικῆς καὶ τὴν ρητορικὴ⁸, ὥστε νά
θαυμασθῆ ὑπερβολικά μέ λόγους καὶ συγγράμματα ἀπὸ ὄλους,
ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς τότε καθηγητὰς καὶ κορυφαίους τῆς δια-
νοήσεως. Τόσο δέ προκομμένος ἐφάνηκε ἐπίσης στά μαθήματα
φυσικῆς καὶ λογικῆς, καὶ γενικῶς σέ ὄλα τὰ ἀριστοτελικά⁹,
ὥστε νά ἐπαινεθῆ ἀπὸ τὸν ἐξόχως θαυμαζόμενον ἀπὸ ὄλους
τότε γιά τὴν πολυμερῆ σοφία καὶ τὴν παιδεία του, τὸν κυβερ-
νῶντα μέ δεξιότητα τίς βασιλικές καὶ τίς κοινές τῶν Ρωμαίων
ὑποθέσεις, ἀπὸ τὸν μέγαν λογοθέτη δηλαδή¹⁰. Διαλεγόμενος
κάποτε μέ τὸν Γρηγόριο ἐνώπιον τοῦ βασιλέως περὶ τῶν λογι-
κῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἤκουσε ἀπὸ τό στόμα
του τέτοιες ἀπόψεις καὶ τόσο ὑπερβολικά ἐξεπλάγη ἀπὸ τὸν
νέο, ὥστε νά μή μπορέσει νά κρατήσῃ μέσα του οὔτε
νά κρύψῃ τὸν θαυμασμό, ἀλλά στρέφοντας ἀμέσως πρὸς
τὸν βασιλέα μέ ἔκπληξι τό λόγο νά εἰπῆ· «Καὶ ὁ ἴδιος ὁ
Ἀριστοτέλης, ἐάν ἦταν παρὼν καὶ ἐγινόταν ἀκροατὴς τού-
του, θά τὸν ἐπαινοῦσε ὑπερμέτρως, ὅπως νομίζω. Ἐγὼ δέ
πρὸς τό παρὸν τοῦτο λέγω μόνο, ὅτι τέτοια πνεύματα καὶ τέ-
τοιες ἰδιοφυΐες πρέπει νά διαθέτουν οἱ ἐπιδιδόμενοι στά μαθή-
ματα, καὶ μάλιστα στά παντοειδῆ φιλοσοφικά συγγράμματα
τοῦ Ἀριστοτέλους τούτου».

9. Τὰ φυσικά καὶ ἡ λογική, μέ ἰδιαίτερη ἔμφασι στήν ἀριστοτελική, ἀπο-
τελοῦσαν τὴν τρίτη βαθμίδα ἐκπαιδεύσεως, τὴν ἀνωτέρα, κατὰ τὴν ἐποχὴ
ἐκείνη, τὴν χαρακτηριζόμενη ὡς φιλοσοφική.

10. Μέγας λογοθέτης ἦταν τότε ὁ διαπρεπὴς λόγιος Θεόδωρος Μετοχί-
της.

Κλίσις πρὸς τὴν ἀσκησιν

28

ἰὰ ταῦτα καὶ βασιλεὺς ἐγκαλλωπιζόμενος ἦν ὄσανει τῷ γενναίῳ καὶ χαίρων, καὶ μεγάλα τινὰ περὶ αὐτοῦ καὶ φανταζόμενος ἅμα καὶ βουλευόμενος¹⁵. Ἄλλ' ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἄνω βασιλέα καὶ τὰ βασίλεια καὶ τὴν σύγκλητον τὴν ἄφθαρτον καὶ ἀγήρω βλέπων ἐκείνην, καὶ ὅλος τοῦ κατ' ἐκεῖνα σκοποῦ γιγνόμενος καὶ τοῦ πράγματος, βραχύν τινα λόγον ἐποίητο τῶν ἄλλων ὁμοῦ πάντων, μᾶλλον δ' οὐδὲ φροντίδος οὐδὲ λόγου σχεδὸν ἤξιον κατ' ὀλίγον ἐκεῖνα, «μερίς μου εἶ, Κύριε, εἶπα τοῦ φυλάσασθαι τὸν νόμον σου», μετὰ τοῦ προφήτου καὶ αὐτὸς λέγων καί, «ᾠδήγησόν με ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὅτι αὐτὴν ἠθέλησα», καὶ «ἀπότρεψον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα, ἐν τῇ ὁδῷ σου ζῆσόν με», καὶ τὰ προσόμοια τούτοις.

29

Γἰὰ τοῦτο καὶ μονασταῖς μᾶλλον καὶ πατράσι σπουδαίοις καὶ διδασκάλοις τῆς ἀρετῆς ἑαυτὸν ὑπετίθει, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ κατιόντων Ἄθω τοῖς προὔχουσι καὶ σπουδαιοτέροις, οἱ δὲ καὶ¹⁶ χαλεπὴν αὐτῷ καὶ προσάντη τὴν εὐθείαν καὶ εὐαγγελικὴν ὁδόν, καὶ σκληρὸν τινα καὶ βαρὸν ἔλεγον ὀφθῆσεσθαι τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν, ἐν μέσοις οὕτω στρεφόμενῳ διὰ παντὸς τοῖς κόσμῳ καὶ κοσμοκράτορι πάσαις ἐκοντὶ ταῖς προθυμίαις ὑποκειμένοις, καὶ ζῶσι μὲν τούτοις, τεθνηκόσι δ' ἐκείνοις καὶ συγκατασπῶσιν ὁσημέραι καὶ τοὺς συνόντας ἐκείθεν, εἰ μὴ σφόδρα σποδαῖοί τε καὶ νήφοντες ὄντες τύχωσιν.

15. βουλόμενος M 16. καὶ χαλεπὴν: χαλεπὴν M

Κλίσις πρὸς τὴν ἄσκησι

Ι ἰ' αὐτὸ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκαμάρωνε κάπως κ' ²⁸ ἐχαιρόταν γιὰ τὸν ἐκλεκτὸν νέον· ἐστοχαζόταν κ' ἐσχεδίαζε λαμπρὸ μέλλον γι' αὐτόν. Ἄλλ' ἐκεῖνος, ἀποβλέποντας πρὸς τὸν ἄνω βασιλέα, πρὸς ἐκείνην τὴν ἄφθαρτη καὶ ἀγέραστη σύγ- κλητό, ἀφωσιωμένος ἐντελῶς στήν ἐπίτευξι καὶ πραγμάτων ἐκείνων, πολὺ ὀλίγο ἐλογάριαζε ὅλα τὰ ἄλλα μαζί καὶ μᾶλλον δὲν τὰ ἀξίωνε οὔτε τὴν παραμικρὴ φροντίδα ἢ σκέψι σχεδὸν αὐτά. Ἔλεγε καὶ αὐτὸς μαζί μὲ τὸν προφήτη, « Ἐσύ, Κύριε, εἶσαι ἡ μερίς μου, εἶπα ὅτι θά φυλάξω τὸν νόμο σου » ¹¹, καὶ « Ὁδήγησέ με στὸν δρόμο τῶν ἐντολῶν σου, διότι αὐτὸν ἠθέλησα » ¹² καὶ, « Ἀπόστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ βλέπουν ματαιότητα, ζωοποίησέ με στήν ὁδὸ σου » ¹³ καὶ τὰ παρόμοια μὲ αὐτά.

Εἰὰ τοῦτο ὑποβαλλόταν μᾶλλον σὲ σπουδαίους μοναστὰς ²⁹ καὶ πατέρες καὶ διδασκάλους τῆς ἀρετῆς, καὶ μάλιστα ἀνάμεσα στοὺς ἐγκριτωτέρους καὶ σπουδαιωτέρους τῶν κατερχομένων ἀπὸ τὸν ἱερό Ἄθωνα. Αὐτοὶ ἔλεγαν ὅτι θά φανῆ δύσκολη καὶ ἀπότομη ἢ εὐθεῖα καὶ εὐαγγελικὴ ὁδός, σκληρός καὶ βαρὺς ὁ ἐλαφρὸς τοῦ Κυρίου ζυγός, ἂν ἀναστρέφεται διὰ παντός ἀνάμεσα στοὺς ὑποτασσομένους μὲ κάθε προθυμία στὸν κόσμον καὶ τὸν κοσμοκράτορα, σ' αὐτούς, πού ζοῦν μὲν γιὰ τὰ ἐπίγεια, εἶναι νεκροὶ δὲ γιὰ τὰ ἐπουράνια, καὶ καθημερινῶς συμπαρασύρουν πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ ἐκεῖ καὶ αὐτούς πού τοὺς συναναστρέφονται, ἂν δὲν τύχη νὰ εἶναι πολὺ ἐπιμελεῖς καὶ νηφάλιοι.

11. Ψαλμ. 118.57.

12. Ψαλμ. 118.35.

13. Ψαλμ. 118.37.

30 **Θ**θεν καὶ κράτιστον μὲν τι προηγουμένως καὶ ἀσφαλέςτατον συνεβούλευον εἶναι τὸ καὶ τῆς οἰκίας ὁμοῦ καὶ τῆς πόλεως ἀποστάντα κούφως τε τὸν οἰκεῖον σταυρὸν αἶρῃν καὶ ὀπίσω τοῦ κεκληκότος Χριστοῦ κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ἐπὶ τὴν ἐρημίαν εὐθὺς καὶ τὸ σεπτὸν ὄρος βαδίζειν. «Οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἐξέσται σοι τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐξαρχῆς ἐνστάσεως, φησί, μὴ διαμαρτεῖν, τῶν μὲν προσισταμένων ἀνθρώπων τε καὶ πραγμάτων ἀπαλλαγέντι, τοῖς δὲ συνάρασθαι δυναμένοις ἐκεῖ συναφθέντι καλῶς. Εἰ δὲ δυσχερῆς πῶς ἢ ἀθρόα πρὸς ἐκεῖνα μεταστασις καὶ μεταβολή, διὰ τινος ἴσως προκατατασχοῦσας αἰτίας, ἀλλ' εὐτέλειαν ἐν ἅπασι τέως καὶ δυσπάθειαν σώματος καὶ σκληρὰν ἀγωγὴν πρὸ τῶν ἄλλων ἀναλαβεῖν σε δεῖ, καὶ οὕτω τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς θεμελίους τοῦ τῆς ἀρετῆς οἴκου καταβάλεσθαι κάλλιστα, συναιρομένου δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ· ρίζαι καὶ γὰρ τινες, φησίν, οἰοῦναι καὶ αἰτίαι πεφύκασιν ἐκεῖναι τῆς τε θαυμαστῆς φημι ταπεινοφροσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ καθαρότητος καὶ ἁγιασμοῦ ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος, τῶν καλλίστων ἀρχῶν τε καὶ προομιῶν ξυμπάσης τῆς ἀρετῆς.

31 **Τ**ὰυτα καὶ Θεόκλητος ὁ μέγας ἐκεῖνος ὄντως τῆς Φιλαδέλφειας φωστήρ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐδίδασκε τὸν Γρηγόριον, ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἡσυχίας τε καὶ ξηναυλίας τοῦ τῆς ἀγιότητος ὄρους εἰς τὴν ἱεράν φημι προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας μεταβάς ἢ ἀναβάς, καὶ πατὴρ καὶ μυσταγωγὸς τῶν καλλίστων ἐκ πατέρων ἀνωθεν αὐτῷ χρηματίσας, ὑφ' οὗ καὶ τὴν ἱεράν νῆψιν καὶ τὴν νοερὰν ἄριστα μνηθεὶς προσευχήν, εἰς ἕξιν θαυμαστῶς αὐτῆς ἐληλάκει, ἐν τοῖς θορόβοις ἔτι καὶ τῷ κόσμῳ διάγων· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον.

Εἰ' αὐτό συνεβούλευαν ὅτι τό καλύτερο καί ἀσφαλέστερο ³⁰ εἶναι προηγουμένως, ἐγκαταλείποντας οἰκία καί πόλι μαζί, νά σηκώση ἐλαφρά τόν σταυρό του καί νά βαδίση πίσω ἀπό τόν προσκαλέσαντα Χριστό κατά τόν λόγο του ἀμέσως στήν ἐρημιά καί τό σεπτό Ὅρος. « Ἔτσι, λέγει, θά μπορέσης νά ἐπιτύχης τόν σκοπό καί τόν στόχο πού ἔβαλες ἀπό τήν ἀρχή, ἀφοῦ ἀπαλλαγῆς ἀπό ἀνθρώπους καί πράγματα πού ἀποτελοῦν ἐμπόδια καί συνδεθῆς ἐκεῖ καλά μέ ἀνθρώπους πού μποροῦν νά σέ βοηθήσουν. Ἄν δέ ἡ ἀπότομη μετάστασις καί μεταβολή πρὸς ἐκεῖνα σοῦ φανῆ κάπως δύσκολη, ἀπό αἰτίες πού σ' ἔχουν κυριαρχήσει ἀπό πρὶν, πρέπει νά ἀναλάβῃς ἀπό τώρα λιτότητα σέ ὅλα καί κακοπάθεια καί σκληραγωγία τοῦ σώματος· ἔτσι θά θέσης θαυμαστά τίς ἀρχές καί τά θεμέλια τοῦ οἴκου τῆς ἀρετῆς, μέ τή συναντίληψι τοῦ Θεοῦ βέβαια. Διότι αὐτά εἶναι κατά κάποιον τρόπο ρίζες καί αἰτίες τῆς ἀρετῆς, δηλαδή τῆς θαυμαστῆς ταπεινοφροσύνης καί σωφροσύνης καί καθαρότητος, τοῦ ἀγιασμοῦ ψυχῆς καί σώματος μαζί, πού εἶναι οἱ ἀρχές καί τά προοίμια ὅλης τῆς ἀρετῆς.

Αὐτά ἐδίδασκε τόν Γρηγόριο μαζί μέ ἄλλους καί ὁ Θεός ³¹ ληπτος, ὁ μέγας πραγματικά ἐκεῖνος φωστήρ τῆς Φιλαδελφείας, ὁ ὅποιος ἀπό τήν ἱερά ἐκείνη ἡσυχία καί συναλία τοῦ Ὅρους τῆς ἀγιότητος μετέβηκε ἢ ἀνέβηκε στήν ἱερά διοίκησι τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτός, ἀφοῦ τοῦ ἔγινε πατέρας καί μυσταγωγός στά λαμπρά ἀγαθὰ ἀπό τόν καιρό τῶν γονέων του ἀκόμη, τόν ἐμύησε ἄριστα στήν ἱερά νῆψι καί τή νοερά προσευχή· ἔτσι ὁ Γρηγόριος ἐπέτυχε νά τήν ἀποκτήσῃ θαυμάσια, ἐνῶ ἀκόμη ἐζοῦσε μέσα στοὺς θορυβοὺς τοῦ κόσμου. Ἄλλ' αὐτό συνέβηκε ὕστερα.

32 **Υ**ότε δὲ τῆς τῶν πατέρων συμβουλῆς ὁ καλὸς ἀκούσας Γρηγόριος, πτηνὸς ἦν εὐθὺς τέμνον ἀέρα, καὶ δαλὸς εἰς πῦρ, ἢ καὶ ἵππος εὐγενῆς τις τρέχων ὀξέως κατὰ πεδίου· εὐτέλειαν μὲν γὰρ ἐνδουμάτων ὁμοῦ καὶ ὑποδημάτων καὶ στρωμνῆς καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἀγωγῆς καὶ διαίτης ὁπῶ οἰοῦναι μεταρρυθμίσαι καὶ μεταπλάσαι τὴν ἀναστροφὴν καὶ τὸ ἦθος ἅπαν πρὸς ταῦτα, ὡς καὶ ἠλλοιωσθαι τισι πολλὰκις δόξαι τὰς φρένας καὶ παραπαίειν, καὶ μηδὲ ταυτηνὴ τὴν ἀδοξίαν ἐπαισχυνθῆναι· ἐγκρατεία γε μὴν καὶ νηστεία καὶ ἀγρυπνία¹⁷ δεδοκέναι τοσοῦτον, ὡς μὴ μόνον τὰ τῶν βρωμάτων ἡδέα καὶ οἷς προσέκειτο μάλιστα πρότερον μετὰ πλείστης γε τῆς σπουδῆς ἀπορριψαί, καὶ προσέτι τὸν περὶ τὸν ὄρθρον τε καὶ τὴν ἕω προσγιγόμενον ὕπνον, κατάλληλόν τε πεφυκότα καὶ πρὸς σύστασιν ἀναγκαῖον τῇ φύσει, κάκείνω περὶ πλείστου πάλαι γεγεννημένον, ἀλλὰ καὶ εἰς στενὸν πάνυ καὶ σκληρὸν τὰ τῆς τραπέζης ἑαυτῶ καταστήσαι, ἄρτω σμικροτάτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι τὰ τῆς ἀναγκαίας χρείας ἀποπληροῦντι.

33 **Λ**ιὰ τοῦτο καὶ φύσεως ἀνώτερος ἦν ἤδη, τοῦ ὑπὲρ φύσιν φιλανθρώπως συναιρομένου, καὶ τῶν βαρυτάτων ὀρέξεων καὶ παθῶν γενναίως ὁ γενναῖος ἐκράτει, καὶ αὐτῆς περιγερονῶς τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐπαναστάσεως ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, καὶ μέσον τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὑλῶν τῶν ἐκεῖνα τρεφόντων καὶ φλογὸς δίκην. Ἐκεῖνα ὑπαναπτόντων, ὡς καὶ δοκεῖν πῶς αὐτὸν ὑπεράνθρωπον εἶναι.

17. καὶ δεδοκέναι C

Υότε δέ ὁ καλός Γρηγόριος, ἀκούοντας τήν συμβουλή τῶν πατέρων, ἔγινε ἀμέσως πτηνό πού διασχίζει τόν ἀέρα, δαυλός στή φωτιά, ἡ ἵππος εὐγενής πού τρέχει γρήγορα στήν πεδιάδα. Λέγουν πραγματικά ὅτι εἶχε ἀκολουθήσει τόσο ὑπερβολική εὐτέλεια στά ἐνδύματα καί τά ὑποδήματα, στό στρῶμα καί σέ κάθε ἄλλο χρειαζόμενο, καί ὅτι κατά κάποιον τρόπο τόσο μετέβαλε καί μετέπλασε τή διαγωγή καί τή συμπεριφορά του ὀλόκληρη ἀπέναντι σ' αὐτά τᾶ πράγματα, ὥστε μερικοί ἐνόμισαν πολλές φορές ὅτι ἔχασε τά μυαλά του καί παραπαίει· κι' αὐτός δέν ἐντρεπόταν οὔτε γι' αὐτήν τήν προσβολή. Λέγουν ἐπίσης ὅτι τόση ἐπίδοσι εἶχε στήν ἐγκράτεια, τή νηστεία καί τήν ἀγρυπνία, ὥστε ὄχι μόνο τά νόστιμα φαγητά πού τοῦ ἄρεσαν ὑπερβολικά ν' ἀπορρίψη καί ἐπίσης καί τόν ὕπνο πού ἔρχεται στά χαράματα καί τό πρωί, καί εἶναι κατάλληλος καί ἀναγκαῖος στή φυσική σύστασι τοῦ ὀργανισμοῦ, σ' ἐκεῖνον δέ ἦταν ὑπερβολικά ἀγαπητός προηγουμένως, ἀλλά ἐπί πλέον κατέστησε τήν τράπεζά του στενή καί σκληρή, ἀναπληρώνοντας τά ἀναγκαῖα στόν ὀργανισμό μέ ἐλάχιστο μόνο ἄρτο καί νερό.

Γι' αὐτό καί ἦταν ἤδη ἀνώτερος τῆς φύσεως, μέ τήν φι-³
 λάνθρωπη συναντίληψι τοῦ ὑπέρ φύσιν, καί ἐκυριαρχοῦσε γενναίως ὁ γενναῖος τῶν βαρυτάτων ὀρέξεων καί παθῶν· ἐνίκησε ἀκόμη καί τήν σαρκική ἐπιθυμία καί τήν ἐπανάστασι πού προέρχεται ἀπό ἐκεῖ στήν ἀκμή τῆς ἡλικίας καί στή μέση τοῦ κόσμου καί τῶν ὑλῶν πού τρέφουν ἐκεῖνα τά πάθη καί τά ἀνάπτουν σάν φλόγα, ὥστε νά φαίνεται ὅτι εἶναι ὑπεράνθρωπος.

34 **Θ** πει δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἔβλεπεν ἤδη καὶ τὸν βέλτιστον Ἰσθμῶ, τῶν μειζόντων ἐφιέμενος ἄλλων καὶ τῆς ἐντελεστεράς καὶ ὑψηλῆς πολιτείας, ὁ μὲν βασιλεὺς ζημίαν οὐ σμικρὰν οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καιριωτάτων ἀποβολὴν καὶ τοῦ κράτους ἀκρωτηριασμὸν οἴονεϊ τινα τὴν διάστασιν ἠγούμενος τούτου, παντοδαπὸς τις ἦν, καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ φιλοτιμίαις βασιλικαῖς καὶ τῶν μεγίστων ὑποσχέσεσι παρ' ἑαυτῷ κατέχων τὸν ἄνδρα καὶ τὴν ἀναχώρησιν οὐδοτιοῦν συγχωρῶν.

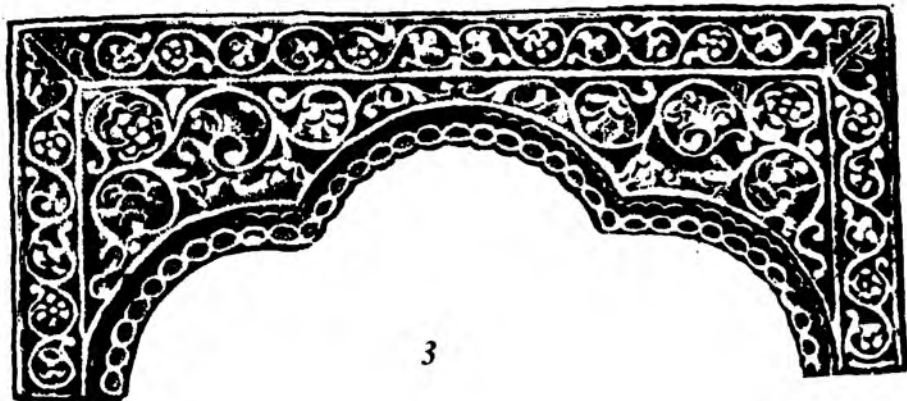
35 **Α** λλ' ἐκείνου πάντα μᾶλλον ἢ τοῦτο¹⁸ διδόντος, καὶ δωρεὰς καὶ τιμὰς ἐπιγείου τε καὶ φθαρτῆς βασιλείας τὰς εἰς δουλείαν ἀνθρωπίνην ἀγούσας, ὅποιαί ποτ' ἂν εἶεν, βασιλείας οὐρανῶν καὶ θείας υἰοθεσίας μηδαμῶς προτιθέται, σοφώτατά τε καὶ ὑψηλότατα καὶ λέγοντος καὶ φρονοῦντος, τῆς ἐσχάτης καὶ γὰρ ἀπαιδευσίας τε καὶ ἀνοίας τοῦτ' ἂν ᾤετο πεφυκέναι προδήλως, παραχωρεῖ καὶ ἄκων ἐκείνος τῇ τοῦ γενναίου ἐνστάσει, καὶ ῥήμασιν ἅμα καὶ δάκρυσιν ἐμφαίνων τὸ πάθος, καὶ ὡς οὐκ ἀνεκτῶς τὴν διάστασιν φέρει ἅμα δὲ καὶ σοφῶς τοῦ μέλλοντος καταστοχαζόμενος καὶ ἀψευδέστατα προφητεύων, «μέγας μὲν τις», ἔλεγε, «καὶ θαυμαστὸς ἔμελλεν ἀποβῆσεσθαι παρ' ἡμῖν οὔτοσί καὶ τῷ κόσμῳ μένων· ἐπεὶ δὲ τῶν κρειττόνων ἐρῶν πρὸς ἐκεῖνα καλῶς μεταβαίνει καὶ παρ' ἐκείνοις θαυμαστὸς μετ' ὄλιγον ἔσται τῷ ὄντι καὶ μέγας».

18. τοῦτο: τοῦτου M

πειδή δέ απέβλεπε ήδη πρὸς τὴν ἀναχώρησι καὶ πρὸς τὸν 34
 θαυμάσιον Ἰθωνα, ἐπιζητώντας μεγαλυτέρους ἄθλους
 καὶ τὴν τελειότερα καὶ ὑψηλὴ πολιτεία, ὁ βασιλεὺς ἐθεώρησε
 τὸν χωρισμὸ τοῦτο ὄχι μικρὴ ἢ ἀσήμαντη ζημία, ἀλλὰ στερησι
 καιριωτάτων ὀργάνων καὶ ἀκρωτηριασμὸ κατὰ κάποιον τρόπο
 τοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ προσπάθοῦσε νὰ τὸν συγκρατήσῃ κοντὰ
 του μὲ κάθε τρόπο, μὲ λόγια καὶ πράξεις, μὲ βασιλικὲς
 προσφορὲς καὶ ὑποσχέσεις σπουδαίων θέσεων, καὶ νὰ μὴ
 ἐπιτρέπη τὴν ἀναχώρησίν του¹⁴.

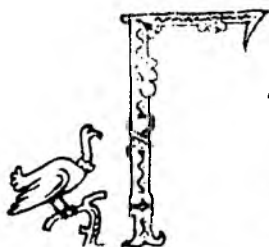
κεῖνος ὅμως ἦταν πρόθυμος νὰ δώσῃ τὰ πάντα ἐκτός
 ἀπὸ τοῦτο, λέγοντας καὶ φρονώντας σοφώτατα καὶ ὑψη-
 λοφρονέστατα ὅτι δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ προτιμήσῃ δωρε-
 ἄς καὶ τιμὲς ἐπιγείου καὶ φθαρτῆς βασιλείας, πού ὀδηγοῦν
 σὲ ἀνθρώπινη δουλεία, ὅποιες κι' ἂν εἶναι, ἀπὸ τῆ βασιλεία
 τῶν οὐρανῶν καὶ τῆ θεία νίοθεσία, ἐπειδὴ ἐπίστευε ὅτι τοῦτο
 θὰ ἦταν ἀσφαλῶς δεῖγμα ἐσχάτης ἀπαιδευσίας καὶ μωρίας.
 Ἔτσι ὁ βασιλεὺς χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ὑπεχώρησε ἐμπρὸς στὴν
 ἐπιμονὴ τοῦ γενναίου, φανερώνοντας μὲ λόγια καὶ δάκρυα
 συγχρόνως τὸν πόνο καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν δέχεται χωρὶς
 στενοχώρια τὸν χωρισμὸ. Συγχρόνως δὲ στοχαζόμενος σοφά
 τὸ μέλλον, ἔλεγε, « Αὐτὸς ἐδῶ ἐπρόκειτο ν' ἀποβῆ μέγας
 καὶ θαυμαστός, ἂν ἔμενε κοντὰ μας καὶ στὸν κόσμον· ἐπειδὴ
 ὅμως ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὰ ἀνώτερα μεταβαίνει σ' ἐκεῖνα
 καλῶς. θὰ εἶναι καὶ σ' ἐκεῖνα θαυμαστός καὶ μέγας πραγματι-
 κά».

14. Ἡ ἀνάμιξις τοῦ βασιλέως στὸ θέμα ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν χο-
 ρηγὸς τῶν ἀναγκαίων στίς σπουδὲς τοῦ Γρηγορίου καὶ ἤδη εἶχε ἀρχίσει νὰ
 τὸν χρησιμοποιεῖ στίς δημόσιες ὑπηρεσίες.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΟΝΑΧΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ

Ἐξοδος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν

ρηγόριος μὲν οὖν τὸν ἔφηβον ὑπερβεβη-¹
κῶς ἤδη, καὶ πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἤπερ
ἔφημεν σπεύδων, οὐκ ἴδιον ἑαυτοῦ τάγα-
θὸν ἐτίθετο μόνου, οὐδὲ τὸ ἑαυτοῦ κατὰ
τὸν θεῖον Ἀπόστολον μόνον ἐζήτει, ἀλλὰ
καὶ τὸ τῶν ἐτέρων. Τοὺς γοῦν ἐν τῷ οἴκῳ πρὸς τὴν κοσμικὴν
ἀναχώρησιν καὶ τὴν θεῖαν φιλοσοφίαν ἀνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖ-

1. Σύμφωνα με τὴν εἶδησι αὐτὴ ὁ Γρηγόριος εἶχε ὑπερβῆ τὴν ἐφηβικὴ ἡλι-
κία ὅταν ἀναχώρησε γιὰ τὴ μοναχικὴ ἀσκησι. Ἐπειδὴ ἐφηβικὴ ἡλικία θεω-

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΟΝΑΧΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ

Ἔξοδος ἀπό τήν πρωτεύουσα

Γρηγόριος λοιπόν, ἀφοῦ ἐπέρασε ἤδη τήν ἐφηβική ηλικία¹ καί, ὅπως εἶπαμε, ἐσπευδε πρὸς τή ἀναχώρησι, δέν ἐκρατοῦσε μόνο γιά τόν ἑαυτό του τό ἀγαθό καί δέν ἐπιζητοῦσε μόνο τό δικό του συμφέρον κατά τόν θεῖο Ἀπόστολο, ἀλλά καί τό τῶν ἄλλων.

Μετέθεσε λοιπόν πρῶτα ὅλους τούς οἰκείους του, ἄνδρες καί γυναῖκες πρὸς τήν ἀναχώρησι ἀπό τόν κόσμον καί τήν θεία φι-

---

¹ ρεῖται ἢ μεταξύ τῶν ἐτῶν 14 - 21. πρέπει νά εἶχε φθάσει στό τέλος τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἔτους. Ἄρα ἔφυγε ἀπό τόν κόσμον τό φθινόπωρον τοῦ 1317.

· κας πρότερον μεταθείς πάντας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκειότε-
 ρους τῷ γένει, καὶ δὴ καὶ τοὺς εὐγνωμονεστέρους τε καὶ συ-
 νετωτέρους τῶν δούλων, ἀποστήσας τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς
 καὶ τῆς ὕλης, καὶ τοῖς ἐνταῦθα φροντιστηρίοις καὶ μονασταῖς
 καλῶς ὑποθείς καὶ συναριθμήσας, οὕτω μετ' ἀγαθῶν τῶν προ-
 ομιμίων καὶ συχνῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἔξεισι τῆς οἰ-
 κίας ἅμα καὶ τῆς πατρίδος πρὸς τὴν τῶν μειζόνων τε καὶ ὑπερ-
 φυῶν θαυμαστὴν ἐμπορίαν, τοὺς ἄρρενας τῶν ἀδελφῶν, δύο
 δὲ ἦσαν οὗτοι, μεθ' ἑαυτοῦ μόνους λαβῶν.

2 ἔησαν μὲν οὖν τῆς Κωνσταντίνου, φθινούσης ὀπώρας
 ἤδη, πρὸς τὸν ἱερὸν Ἄθω καὶ τὴν ἐκεῖ παροικίαν βλέπον-
 τες Θράκην γε μὴν διόντες, καὶ κατὰ τὸ Παπίκιον γεγο-
 νότες, ὄρος δ' ἱερὸν τοῦτο πάλαι μεταξὺ κείμενον Θράκης
 τε καὶ Μακεδονίας, καὶ μονασταῖς ἀνεμμένον ἀνδράσι τότε
 θαυμαστοῖς καὶ σπουδαίοις, καὶ τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι κα-
 λῶς, ἐγχεμιάζειν παρ' αὐτοῖς ἔγνωσαν. Τὸ δὲ ἄρα προνοίας
 θειοτέρας ἦν ἔργον, τὸν σοφὸν δηλαδὴ Γρηγόριον καὶ τὴν ἐπι-
 σκιάζουσαν αὐτῷ θεῖαν χάριν κάκεινους παραδεικνύσης καὶ
 ὀδηγούσης πρὸς ἀληθῆ θεογνωσίαν κάλλιστα πολλοὺς δι' ἐκεῖ-
 νου, καθ' ἃ δὲ καὶ προῖων ὁ λόγος δηλώσει. Τοῖς τε γὰρ φιλο-
 σοφοῦσιν ἐκεῖ τὰ τῶν μοναχῶν σὺν γε τοῖς ἀδελφοῖς συνοικῶν
 καὶ συμφιλοσοφῶν, μέγας τις τῷ ὄντι καὶ θαυμαστὸς ἀνεφάνη
 καὶ λόγῳ καὶ ἤθει καὶ σχήματι καὶ βαδίσματι καὶ προσοχῇ καὶ

---

2. Τό Παπίκιο πρέπει νά ἐντοπισθῆ στήν ἐξοχή τῆς Ροδόπης πρὸς τό Αἰ-
 γαῖο, βορείως τῆς Καβάλας. Ἄκμαῖα μοναστήρια ὑπῆρχαν στό ὄρος αὐτό
 ἀπό τόν 11ο αἰῶνα.

λοσοφία, ἐπί πλέον δέ καί τούς πλησιεστέρους συγγενεῖς, καί ἀκόμη τούς φρονιμωτέρους καί συνετωτέρους ἀπό τούς δούλους ἀπέσπασε ἀπό τήν συναναστροφή τοῦ κόσμου καί τῆς ὕλης, τούς ἐμπιστεύθηκε καλῶς στά ἐδῶ μοναστήρια καί τούς συναρίθμησε στήν τάξι τῶν μοναστῶν. Μέ τέτοια ἀγαθὰ προοίμια καί μέ τόσα προσόντα ἀρετῆς ἐξέρχεται ἀπό τήν οἰκία καί τήν πατρίδα πρὸς τήν θαυμαστή πραγματεία τῶν μεγάλων καί ὑπερφυῶν κατορθωμάτων, ἔχοντας μαζί του μόνο τούς δύο ἀρρενες ἀδελφούς του.

Α ἔηλθαν ἀπό τήν πόλι τοῦ Κωνσταντίνου, ὅταν ἤδη ἐτε- 2
 λείωνε τό φθινόπωρο, ἔχοντας προορισμό τόν ἱερόν Ἄθωνα καί τήν ἐκεῖ παραμονή. Ὅταν, περνώντας τή Θράκη, ἔφθασαν στό Παπίκιο³, ὄρος ἱερό ἀπό παλαιά, εὐρισκόμενο στά ὄρια μεταξύ Θράκης καί Μακεδονίας, διατεθειμένο τότε σέ μοναστάς θαυμαστούς καί σπουδαίους, πού ἐφυλοσοφοῦσαν ἐπιμελῶς τά θεῖα, ἀπεφάσισαν νά διαχειμάσουν κοντά τους. Τοῦτο βέβαια ἦταν ἔργο θειοτέρας προνοίας, ἡ ὁποία ἤθελε νά δεῖξη καί σ' ἐκείνους τόν σοφὸ Γρηγόριο καί τῆ θεία χάρι πού τόν ἐπεσκίαζε καί δι' ἐκείνου νά ὀδηγήσῃ ἐπιτυχῶς πολλούς πρὸς τήν ἀληθινή θεογνωσία, ὅπως θά δηλώσῃ σαφῶς ὁ λόγος στή συνέχεια. Καί πρῶτα μὲν φάνηκε μέγας καί θαυμαστός πραγματικά κατὰ τόν λόγο καί τό ἦθος, τό παράστημα καί τό βάδισμα, τήν προσοχή καί τήν αὐτοσυγκέντρωσι στούς ἀφιερωμένους στήν ἀσκητική φιλοσοφία¹ μοναχοῦς, μέ τούς ὁποίους συγκατοικοῦσαν καί συμφιλοσοφοῦσαν αὐτός καί οἱ ἀδελφοί του· ἐφάνηκε μέγας καί θαυμαστός μέ ὅλα γενικῶς

3. Τό ρῆμα φιλοσοφῶ, ὅταν ἀναφέρεται στό μοναχικό βίο σημαίνει ἀσκοῦμαι ἤδη ἀπό τόν 4ο αἰῶνα. Καί φιλόσοφος εἶναι ὁ μοναχός, ἀφοῦ ἐφαρμόζει στήν πράξι τὰ διδάγματα τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας.

συννοία, καὶ ἀπλῶς πᾶσιν οἷς ὁ κατὰ Θεὸν ἄνθρωπος ζωγραφεῖσθαι καὶ χαρακτηρίζεσθαι πέφυκεν, ὡς καὶ τοῖς ὀρθῶντας ἐκπλήττειν ἔχειν, πρεσβυτικὸν οὕτω καὶ μοναδικὸν τε καὶ φιλόσοφον ὄντως καὶ λόγον καὶ πράξιν καὶ φρόνημα καθορῶντας ἐν ἀτελεῖ καὶ νεάζοντι σώματι. Καὶ οἱ πρὸς τῷ γειτνιαζόντι σκηνοῦντες αὐτοῖς ὄρει τὰ Μαρκιωνιστῶν' ἢ Μασσαλιανῶν ἄνωθεν ἐκ προγόνων νοσοῦντες τῆς Γρηγορίου θαυμαστῆς δηλαδὴ γλώττης οὐκ ἀγενεὲς γεγόνασι τρόπαιον.

Συνάντησις μὲ Μασσαλιανούς

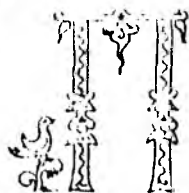

ς γὰρ ἦσθοντο κάκεινοι τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖ παρὰ τῷ ὄρει καὶ ταῖς τῶν μοναστῶν σκηναῖς γεγονότος, πρῶτα μὲν κατὰ δύο καὶ τρεῖς ἀπήεσαν πρὸς ἐκεῖνον, ὁμιλίας χάριν καὶ διαπείρας· ὡς δ' ἔγνωσαν μηδ' ἴκταρ τὸ τοῦ λόγου πρὸς αὐτὸν βάλλειν δεδυνημένοι, πρὸς ἑαυτοὺς ὑπεχώρουν αὐθις, ἀδυναμίαν μὲν ἑαυτοῖς διαλέξεώς τε καὶ τοῦ σώζοντος λόγου, τοῖς δὲ σφῶν αὐτῶν διδασκάλοις τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν περὶ Θεοῦ λόγων καὶ τὴν δογματικὴν ἀκρίβειαν ὑπ' ἀπορίας προσμαρτυροῦντες, καὶ ὡς «οὐδ' ἄν, φησί.

ἐκεῖνα πού φυσικῶς ζωγραφίζουσαν καί χαρακτηρίζουσαν τόν κατά Θεό ἄνθρωπο, ὥστε νά ἐκπλήττη τούς βλέποντας πού παρατηροῦσαν τόσο γεροντικό καί μοναχικό καί φιλοσοφικό πραγματικά λόγο καί πράξι καί φρόνημα σ' ἓνα ἀτελές καί νεανικό σῶμα. Ἐπειτα καί οἱ κατοικοῦντες στό γειτονικό τους βουνό μοναχοί, πού ἐξ ἀρχῆς ἀπό τούς προγόνους των εἶχαν τήν ἀσθένεια τῶν Μαρκιανιστῶν καί Μασσαλιανῶν⁴, ἐγιναν σπουδαῖο τρόποιο τῆς γλώσσας τοῦ Γρηγορίου.

Συνάντησις μέ Μασσαλιανούς

πραγματικά, μόλις ἀντιλήφθηκαν κι' ἐκεῖνοι τήν παρουσία τοῦ ἀνδρός στό ὄρος καί στή σκήτη τῶν μοναστῶν, ἀρχικά ἐπήγαιναν σ' αὐτόν ἀνά δύο ἢ τρεῖς γιά συζήτησι καί ἀναγνώρισι. Ὅταν ὁμως ἐκατάλαβαν ὅτι δέν μπορούσαν οὔτε κἄν νά τόν πλησιάσουν, πού λέγει ὁ λόγος, ὑποχωρούσαν πάλι στά καταλύματά τους, ἀποδίδοντας ἀπό ἀμηχανία στούς ἑαυτούς των μέν ἀδυναμία στή διαλεκτική καί τόν σωτηριώδη λόγο, στούς διδασκάλους των δέ διαλεκτική δύναμι, κατοχή τῆς θεολογίας καί δογματική ἀκρίβεια· «πρός αὐ-

4. Μαρκιωνισταί (Μαρκιωνῖται) ἦσαν οἱ ὁπαδοί τοῦ δυαρχικοῦ γνωστικοῦ Μαρκίωνος πού ἤκμασε τόν δεύτερο αἰῶνα. Οἱ Μασσαλιανοί (συριακή ἀπόδοσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος Εὐχίτες) αποτελοῦσαν ἀσκητική αἵρεσι, πού ἐμφανίσθηκε τόν 4ο αἰῶνα καί χαρακτηρίζοταν γιά τήν πίστι σέ δύο ἀρχές, τήν πεποίησι ὅτι ὁ δαίμων, πρεσβύτερος υἱός τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐγκατεστημένος μέσα στόν ἄνθρωπο, τήν ἀπόρριψι τῶν μυστηρίων καί τήν ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς ἐπαναλήψεως τῆς Κυριακῆς προσευχῆς. Οἱ αἰρετικοί τοῦ Παπικίου ὁμως, καθῶς καί ἄλλοι ἄλλοι, ἂν καί λέγονται συνήθως Μασσαλιανοί, ἦσαν Βογόμελοι, πού αποτελοῦσαν κρᾶμα Μασσαλιανισμοῦ καί Παυλικιανισμοῦ.

δυνηθείς εἰς ὄψιν τε καὶ λόγους αὐτὸς ποτ' ἐκείνοις οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἐλθεῖν». Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος Πνεύματος γεγωνὸς πλήρης καὶ τὸν περὶ Θεοῦ συκοφαντούμενον ζηλοτυπήσας κάλλιστα λόγον, οὐδὲ τὴν φέρουσαν πρὸς ἐκείνους ἀπέπειν, ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν μεθ' ἑαυτοῦ λαβὼν τὸν ἕτερον μόνον, σπουδῆ πρὸς ἐκείνους ἀνήγει.

4 **Θ** ἴα μὲν οὖν καὶ ὅσα τοῖς ἐξάρχουσιν τε καὶ καθηγηταῖς τῆς αἰρέσεως, εἰς διάλογον καταστάς καὶ συμμίζας, Πνεύματι διείλεκται θεῖω, καὶ ὡς τὰ παρ' ἐκείνων προβλήματα καὶ ζητήματα δίκην ἀραχνίων ἀμογητὶ διαλύων ὁμοῦ πάντα, πρὸς πᾶν τούναντίον τὰ τοῦ ἀγῶνος αὐτοῖς περιέτρεψε, μηδὲν ὑγιὲς μήτ' αὐτοῦς μηδοποσοῦν λέγοντας ἀποδείξας, καὶ μάτην κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ μὴ ὄντα παραληροῦντάς τε καὶ συμπλάττοντας, λέγειν ἐφεξῆς οὐ τοῦ παρόντος ἂν εἴη καιροῦ καὶ τοῦ λόγου μείζονος ἱστορίας ἔργον γε ὄντα· ἐνὸς δὲ τινος ἐκείνων ἀναγκαῖον τέως μνησθῆναι, καὶ οὕτως ἀπὸ μέρους, ὃ φασι, παραδείξαι τὸ πᾶν.

5 **Θ** δοξαν οἱ τῆς αἰρέσεως ταυτησὶ τῶν Μασσαλιανῶν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι μόνην προσευχὴν Χριστιανοῖς προσήκουσαν πεφυκέναι τὴν πρὸς αὐτοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς πυθομένοις πάλαι δοθεῖσαν ρητῶς, τὰ δ' ἄλλα πάνθ' ὁμοῦ μάτην ἡμᾶς φησι συνείροντας εἵχεσθαί τε καὶ ψάλλειν, μὴ τῆς ἐκεῖθεν μηδαμῶς διὰ γνώμης² ὄντα, μηδὲ τῶν θεῶν θεσμῶν· διὸ καὶ μόνην ἐκείνην τῇ κατ' αὐτοῦς Ἐκκλησίᾳ νενομοθετηκότες, τὴν ἄλλην ἀπηγόρευσαν πᾶσαν. Τοῦτ' οὖν καὶ Γρηγορίω τότε πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ τῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας ὡς δὴ τι μέγα καὶ ἰσχυρὸν παρήγον, καὶ παρανομεῖν ἄντικρυς ἔλε-

2. διὰ γνώμης M

τούς, λέγει, δέν μπορεῖς ἐσύ οὔτε γιά λίγο ν' ἀτενίσης ἢ νά συζητήσης». Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος, γεμᾶτος Πνεῦμα καί ζῆλο ἐν-
θεο γιά τόν συκοφαντημένο λόγο περί τοῦ Θεοῦ, δέν ἐδίστασε
νά ἀναλάβη τόν δρόμο πού ὀδηγεῖ πρὸς ἐκείνους, ἀλλ' ἀνέβηκε
βιαστικά πρὸς αὐτούς παίρνοντας μαζί του ἓνα μόνο ἀπό τούς
ἀδελφούς του.

Κεῖ λοιπόν ἦλθε σ' ἐπαφή καί διάλογο μέ τούς προῖστα- 4
μένους καί καθηγητάς τῆς αἰρέσεως, καί μέ τήν φώτισι
τοῦ θείου Πνεύματος ἀνέπτυξε ἀξιόλογες ἀπόψεις· λύοντας
ἀνέτως σάν ἰστούς ἀράχνης ὅλα τά τιθέμενα ἀπό ἐκείνους
ζητήματα, μετέστρεψε ἐντελῶς σέ βάρος τους τόν ἀγῶνα, διότι
ἀπέδειξε ὅτι αὐτοί δέν λέγουν ἀπολύτως τίποτε ὀρθό καί ὅτι
ματαίως παραληροῦν καί κατασκευάζουν ἀνύπαρκτα πράγματα
κατά τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλά δέν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ καί
λόγου νά διηγηθῶ μέ τή σειρά αὐτά τά πράγματα, διότι εἶναι
ἔργο μεγαλυτέρας ἱστορίας. Εἶναι ὁμως ἀνάγκη καί τώρα νά
μνημονεύσω ἓνα ἐπεισόδιο, κι' ἔτσι ἀπό τό μέρος νά δείξω τό
ὄλο, ὅπως λέγουν.

Οἱ ἀρχηγοί καί διδάσκαλοι τῆς αἰρέσεως αὐτῆς τῶν Μασ- 5
σαλιανῶν φρονοῦν ὅτι ἡ μόνη ταιριαστή στούς Χριστια-
νοὺς προσευχή εἶναι ἐκείνη πού ἐδόθηκε κατά λέξι στούς
μαθητάς ἀπό τόν Χριστό, ὅταν τοῦ τό ἐζήτησαν, ὅλα δέ
τά ἄλλα, ὅσα συνθέτομε ἐμεῖς ματαίως γιά προσευχή καί
ψαλμωδία, λέγουν, δέν εἶναι τῆς ἀπό αὐτόν ἐγκρίσεως καί
δέν ἀνήκουν στούς θείους θεσμούς. Γιά τοῦτο μόνο ἐκεί-
νη τήν προσευχή καθιέρωσαν στήν ἐκκλησία τους, ἀπαγορεύ-
οντας κάθε ἄλλη. Τοῦτο λοιπόν προέβαλαν τότε μαζί μέ ἄλλα
στόν Γρηγόριο κατά τῆς Ἐκκλησίας μας σάν κάποιον μεγάλο
καί ἰσχυρό ἐπιχείρημα, καί ἔλεγον ὅτι παρανομεῖ σαφῶς ὄλη.

γον πᾶσαν, νόμους θείους τε καὶ χρησμούς οὓς οὐκ ἔξεστιν ἀδε-
 ῶς ὑπερβαίνουσαν.

- 6 **Ο** δέ γε τῆς ἱερᾶς εὐχῆς εἶπερ τις ἀγωνιστῆς καὶ φίλος
 Γρηγόριος, τὸν ὑπὲρ αὐτῆς κάνταῦθα λόγον ἀναλα-
 βῶν, «ἀλλ' εἰ καὶ ἡμεῖς», ἔφη, «τῆς ἱερᾶς καὶ δεσποτικῆς
 ἐκείνης εὐχῆς ἀθετοῦμεν, ὡς αὐτοὶ συκοφαντοῦντές φατε, ἀλλὰ
 τοὺς ἱεροὺς ἐκείνους Χριστοῦ μαθητάς, τοὺς καὶ πρώτους ὑπὲρ
 αὐτῆς ἐρομένους καὶ ταύτην ὑπ' αὐτοῦ διδαχθέντας Χριστοῦ,
 οὐκ ἂν εὐθὺς ὡς ἐγὼμαί ποτε εἶποιτε παραβεβηκέναι τὴν
 παράδοσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκείνου. Ἦ τί περὶ ἐκείνων
 φατέ;». Τῶν δ' εἰρηκότων ὁμοῦ πάντων εὐθὺς, «τοὺς μὲν
 πρώτους μαθητάς τε καὶ ἀποστόλους φύλακας καὶ πληρωτάς
 τῆς ἐντολῆς πεφηνότας³ Χριστοῦ, τὴν εὐχὴν αὐτοῦς τε τετηρη-
 κέναι καὶ τοῖς ἐξῆς διὰ τῶν Εὐαγγελίων ὡσαύτως τὴν αὐτὴν
 παραπέμψαι, ὑμᾶς δ' αὐτοῦς τὴν παράδοσιν ἀθετῆσαι πα-
 ρεισαγαρόντας τὰ ἑαυτῶν», ὁ θεῖος ὑπολαβὼν αὐτῆς Γρηγόριος,
 «καὶ πῶς», φησὶν, «ἐκείνοι μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀποδημίαν
 Χριστοῦ, καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ Παρακλήτου πρὸς αὐτοὺς ἐπιδη-
 μίαν τε καὶ φανέρωσιν, ἐπειδὴ παρὰ τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων
 ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ κηρύγματος ἐν Ἱεροσολύμοις
 ἠλαύνοντο, φωνὴν ὁμοθυμαδὸν ἄραντες, σὺν γε τοῖς ἰδίοις πρὸς
 τὸν Θεὸν (οὕτω καὶ γὰρ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς αὐτῶν ἱστορεῖ
 Πράξεσιν), οὐ τὰ τῆς εὐχῆς ἐκείνης ἠῤῥξαντο ῥήματα, ἀλλ' ἕτερα
 μᾶλλον τὰ τῷ καιρῷ καὶ τῇ χρείᾳ προσήκοντα μάλιστα; Οἱ καὶ
 οὕτω γερόνασιν ἐπιτυχεῖς τῆς εὐχῆς καὶ ὧν περ ἐπήγγελλον, ὡς
 καὶ Θεὸν ἄνωθεν ἐπισημήνασθαι παρευθύ⁴, σεισμῶ τε τοῦ καθ'
 ὄν προσηύχοντο τόπου καὶ Πνεύματος ἁγίου παρουσίᾳ τὴν εὐ-
 χὴν βεβαιώσαντα. Δεηθέντων καὶ γὰρ αὐτῶν', φησὶν, ἔσαλευθη

3. πεφυκότας Μ

4. παρευθὺς Μ

παραβιάζοντας ἄφοβα θείους νόμους καί χρησμούς, πού δέν πρέπει.

Ὁ δέ ἀγωνιστής καί φίλος τῆς ἱερᾶς προσευχῆς, περισσό- 6
τερο ἀπό κάθε ἄλλον, Γρηγόριος, ἀναλαμβάνοντας κι' ἐδῶ τόν λόγο ὑπέρ αὐτῆς, εἶπε· « Ἄλλ' ἂν ἐμεῖς ἀθετοῦμε τήν ἱερά καί δεσποτική ἐκείνη προσευχή, ὅπως λέγετε ἐσεῖς συκοφαντικά, τουλάχιστον γιά τούς ἱερούς ἐκείνους μαθητάς τοῦ Χριστοῦ, πού πρῶτα ἐρώτησαν γι' αὐτήν καί τήν ἐδιδάχθη-
καν ἀπό τόν Χριστό, δέν θά μπορούσατε ποτέ νά εἰπῆτε, ὅπως νομίζω ἐγώ, ὅτι ἐπαράβηκαν τήν παράδοσι καί τήν διδασκαλία ἐκείνου. Τί λέγετε λοιπόν γιά ἐκείνους; ». Αὐτοί δέ ὅλοι μαζί εἶπαν ἀμέσως ὅτι « οἱ μὲν πρῶτοι μαθηταί καί ἀπόστολοι ἀποδείχθηκαν φύλακες καί ἐκπληρωταί τῆς ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ, ἐτήρησαν οἱ ἴδιοι τήν εὐχή καί διά τοῦ εὐαγγελίου τήν παρέδωσαν ἐπίσης στούς μεταγενεστέρους, ἐσεῖς δέ ἀθετήσατε τήν παράδοσι εἰσάγοντας νέα ἰδικά σας πράγματα ». Τότε ὁ Γρηγόριος λέγει πάλι « Καί πῶς ἐκείνοι μετά τήν ἀποδημία τοῦ Χριστοῦ στούς οὐρανοῦς, καί ἔπειτα ἀπό τήν ἐπιδημία καί φανέρωσι τοῦ Παρακλήτου, ὅταν ἐδιώκονταν ἀπό τούς θεοκτόνους Ἰουδαίους χάριν τοῦ εὐαγγελίου καί τοῦ κηρύγματος στά Ἱεροσόλυμα, ὑψώνοντας ὁμοθυμαδόν φωνή μαζί μέ τούς δικούς του πρὸς τόν Θεό (διότι ἔτσι ἱστορεῖ ὁ Λουκάς στίς Πράξεις των)⁵, δέν ἀπήγγειλαν τά λόγια τῆς εὐχῆς ἐκείνης, τῆς Κυριακῆς, ἀλλά διαφορετικά, ταιριαστά μάλιστα στόν καιρό καί στή χρεια: Τόσο δε ἐπέτυχαν ὅσα εὐχόνταν καί ἐπεδίωκαν, ὥστε καί ὁ Θεός νά ἐπισημάνη παρευθῆς ἀπό ἄνω, ἐπιβεβαιώνοντας τήν προσευχή μέ τήν σεισι τοῦ τόπου τῆς προσευχῆς καί τήν παρουσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διότι, λέγει, « ἀφοῦ ἐδεήθη-

5. Πράξ. 4.24 - 31.

ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος ἁγίου καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας». Πῶς δὲ καὶ ὁ τελώνης κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καίτοι γε μὴ τὴν αὐτὴν εὐξάμενος πρὸς Θεὸν εὐχὴν, ἀλλ' ἕτερ' ἅττα⁵ δεηθεὶς καὶ εἰπὼν, κατέβη δεδικαιωμένος ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον;

7 **Ψ** στ' ἐκείνο δεῖ νοεῖν τε καὶ συνάγειν ἐκ τῆς διδασκαλίας Χριστοῦ τὸν γε νοῦν ἔχοντα, ὅτι οὐ τοῖς ῥήμασι μόνοις ἐκείνοις τὸ πᾶν συνέκλεισε τῆς εὐχῆς, ἀλλὰ τύπον δεδωκὼς μᾶλλον εὐχῆς τοῖς πιστοῖς δι' ἐκείνης, τοῦτο μυστικῶς ἐξεπαίδευσε, τὸ καὶ εὐχομένους καὶ ψάλλοντας καὶ δεομένους καὶ εὐλογοῦντας αὐτὸν ἐν παντὶ καιρῷ, κατὰ τὸν θεῖον Δαβίδ, καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ διὰ παντὸς ἐν τῷ στόματι φέροντας, τῆς διανοίας ἔχεσθαι πανταχοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν θείων ρημάτων ἐκείνων, καὶ μηδαμῶς ἐκεῖθεν ἀποστατεῖν. Καὶ ὅρα τὸ τῆς διδασκαλίας ἠκριβωμένον· οὐδὲ γὰρ εἶπε, τοῖς ἀποστόλοις δηλονότι παραδιδούς τὴν εὐχὴν, ὅτι Ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ τούτους μόνοις τοὺς λόγους προσεύχεσθε· ἀλλὰ πῶς· Οὕτω, φησί, προσεύχεσθε ὑμεῖς, δηλονότι κατὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν καὶ τὸν τύπον, ὃν ἐγὼ νῦν ὑποδείκνυμι· κανόνα τινὰ καὶ γνώμονα τέμνων οἰοεὶ τοῦ πῶς δεῖ τῷ Θεῷ προσιέναι καὶ εὐχέσθαι, ὅπερ δὴ καὶ αὐτοὶ φθάσαντες ἤτησαν· Δίδαξον γάρ', φησὶν, ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὰ καὶ Ἰωάννης τοὺς ἰδίους ἐδίδαξε μαθητάς'.

8 **Α** ἅτα τοιγαροῦν οἱ πρῶτοι Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι πρῶτοι παρ' αὐτοῦ μαθόντες Χριστοῦ. αὐτοὶ τε τῷ τῆς προσευχῆς κανόνι κάλλιστα καὶ κατὰ λόγον ἐχρήσαντο καὶ ἡμᾶς τοὺς αὐτῶν μαθητάς ἐδίδαξαν ἅπερ καλῶς ἐδιδάχθησαν· ὃ

καν, ἐσαλεύθηκε ὁ τόπος ὅπου ἦσαν συναγμένοι καί ἐπληρώθηκαν ὅλοι μέ ἅγιο Πνεῦμα κι' ἐλαλοῦσαν τόν λόγο τοῦ Θεοῦ μέ παρρησία »⁶. Πῶς δέ καί ὁ τελώνης κατά τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ, ἄν καί δέν ἀπήγγειλε τήν ἴδια πρός τόν Θεό προσευχή, ἀλλά ἄλλην, κατέβηκε δικαιωμένος περισσότερο ἀπό τόν Φαρισαῖο;

Ἦστε ὅποιος ἔχει νοῦ ἐκείνο πρέπει νά συνάγη ἀπό τήν δι- 7
 δασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δέν περιέκλεισε τό πᾶν τῆς προσευχῆς στά λόγια ἐκεῖνα μόνο, ἀλλ' ἔδωσε δι' αὐτῆς τῆς εὐχῆς ἕνα τύπο στούς πιστούς, διδάσκοντας τοῦτο μυστικῶς· ὅταν προσευχάμαστε καί ψάλλωμε καί δεώμαστε καί εὐλογοῦμε αὐτόν σέ κάθε εὐκαιρία κατά τόν θεῖο Δαβίδ⁷, καί φέρωμε στό στόμα διαπαντός τήν αἰνεσί του, νά φυλάττωμε παντοῦ τό νόημα καί τόν σκοπό τῶν θείων ἐκεῖνων λόγων καί νά μή ἀπομακρυνώμαστε ἀπό αὐτούς. Καί προσέξατε τήν ἀκριβολογία τῆς διδασκαλίας· δέν εἶπε, ὅταν παρέδιδε τήν προσευχή στούς ἀποστόλους, 'νά προσεύχεσθε μέ αὐτές τίς λέξεις καί μέ αὐτά τά λόγια μόνο', ἀλλά πῶς; Ἔτσι, λέγει, νά προσεύχεσθε σεις, δηλαδή κατά τόν σκοπό καί τόν τύπο τοῦτο πού σᾶς ὑποδεικνύω ἐγώ τώρα, χαράσσοντας κατά κάποιον τρόπο κανόνα καί γνώμονα τοῦ πῶς πρέπει νά προσερχώμαστε καί νά προσευχάμαστε στό Θεό, πρᾶγμα πού μόλις εἶχαν ζητήσῃ καί αὐτοί, λέγοντας· « Δίδαξέ μας νά προσευχάμαστε, ὅπως ἐδίδαξε καί ὁ Ἰωάννης τούς δικούς του μαθητάς »⁸.

Ἐντά λοιπόν οἱ πρῶτοι μαθηταί τοῦ Χριστοῦ καί οἱ 8
 ἀπόστολοι, μαθόντες ἀπό αὐτόν πρῶτοι, κι' αὐτοί ἀκολούθησαν καλῶς καί λογικῶς τόν κανόνα τῆς προσευχῆς κι' ἐμᾶς τοίς μαθητάς των ἐδίδαξαν ὅσα ἐδιδάχθησαν.

6. Πράξ. 4,32.

7. Ψαλμ. 33,1.

8. Λουκᾶ 11,1.

δη και ἡμεῖς κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἐξ ἐκείνου κοινῇ τε πράττομεν και ἰδίᾳ, πρὸς τὸν κανόνα και τὴν πρώτην ταύτην εὐχὴν ἀνάγοντες πάνθ' ὡσαπερ ἂν εὐχόμενοι τε και ψάλλοντες λέγωμεν, και τοῦτον τὸν τρόπον πάντοτε και πανταχοῦ προσευχόμενοι, κατὰ τὸν αὐτοῦ δηλαδὴ λόγον και τὴν διδασκαλίαν· οὕτω και γάρ, φησί, προσεύχεσθε ὑμεῖς.

9 **Α** δὲ και περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ και τῆς ἐκεῖθεν ἡμῶν σωτηρίας και ἀναπλάσεως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τουτουσί τοῦ σταυροῦ διήλθε, και ὡς ἄνωθεν ἐν τοῖς πατράσι τε και προφήταις ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος ἐνήργει και μυστικῶς κάκεινους ἐτελείου τὸ πρᾶγμασιν αὐτοῖς ἐκφανέν ὕστερον τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον, αὐτῆς ἐκείνης και νῦν ἔξεστιν ἀκούειν διεξιούσης κάλλιστά τε και ὑψηλότατα τῆς σοφῆς γλώττης και θεολόγου, ἐν οἷς δηλαδὴ περὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ λογογραφῶν διαλέγεται».

10 **Τ**ούτοις και τοῖς τοιούτοις καθ' ὑπερβολὴν καταπλήξας ἐκείνους, και ὡσαπερ ἀπορᾶψας τὰ στόματα, και τὴν μακρὰν ἐπισχῶν γλωσσαλγίαν, νικητῆς ἄριστος και στρατηγὸς ὡσανεὶ μετὰ λαμπρῶν τῶν τροπαίων ἐκεῖθεν ἐπάνεισιν· ὁ γὰρ τῆς αἰρέσεως ἐξάρχος, εἰς νοῦν ἐξ ἐκείνου τοὺς τοῦ Γρηγορίου λόγους βαλλόμενος και τ' ἀληθὲς ἐκείνων καταμαθὼν και θεόπνευστον ἀντικρυς, αὐτὸς τε και συχνοὶ τῶν ἐν αὐτοῖς προεχόντων σὺν' οὐκ ὀλίγῃ μοίρᾳ τοῦ πλήθους μετὰ μικρὸν τὴν Κωνσταντίνου κατειληφότες, τῇ μεγάλῃ τῶν πιστῶν προσίασιν Ἐκκλήσιᾳ, και τὴν πατρῶαν ἐξομοσάμενοι πλάνην, μέρος και αὐτοὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ συνεδρίου γίνονται. Καὶ ταῦτ' ἦν εἰς-

6 ἐν αὐτοῖς προεχόντων παραλ. Μ

Αυτό λοιπόν πράττομε κι' ἐμεῖς ἀπό τότε σύμφωνα μέ ἐκείνους ἀπό κοινου καί κατ' ἰδίαν, ἀνάγοντες σ' αὐτόν τόν κανόνα καί στήν πρώτη αὐτή εὐχή ὅλα ὅσα λέγομε εὐχόμενοι καί ψάλλοντες, καί μέ αὐτόν τόν τρόπο προσευχόμενοι πάντοτε καί παντοῦ, κατὰ τόν λόγο καί τήν διδασκαλία του· διότι λέγει « ἔτσι νά προσεύχεσθε καί σεῖς »⁹.

Εἰά ὅσα δέ ἀνέπτυξε καί περί τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ καί ⁹ περί τῆς ἀπό αὐτόν προξενηθείσης σωτηρίας καί ἀναπλάσεώς μας πρὸς τοὺς ἐχθρούς τούτους τοῦ σταυροῦ, καί πῶς ἐνεργοῦσε ἀπό τήν ἀρχή ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ στοὺς πατέρες καί τοὺς προφῆτες καί μυστικῶς ἐτελείωνε κι' ἐκείνους τό μυστήριο τῆς θείας οἰκονομίας πού ἐφανερώθηκε ὕστερα πραγματικῶς, ἐπιτρέπεται ν' ἀκούσωμε καί τώρα τήν ἴδια ἐκείνη σοφή καί θεολογική γλῶσσα νά ἀναπτύσση κάλλιστα καί ὑψηλότετα σέ ὅσα γράφει περί τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Αφοῦ μέ αὐτά καί τά παρόμοια κατέπληξε ἐκείνους ὑπερ-¹⁰βολικά, σάν νά ἔρραψε τά στόματα καί νά συγκράτησε τήν ἀκατάσχετη γλωσσαλγία, ἐπανέρχεται ἀπό ἐκεῖ, ἄριστος νικητής σάν στρατηγός μέ λαμπρά τρόπαια. Διότι ὁ ἔξαρχος τῆς αἰρέσεως λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν ἀπ' ἐκείνη τήν ὥρα τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου καί ἀντιλαμβανόμενος ὅτι εἶναι ἐντελῶς ἀληθινοί καί θεόπνευστοι, αὐτός καί πολλοί ἀπό τοὺς προύχοντες τῶν μαζί μέ ὄχι μικρό πλῆθος ἔφθασαν σέ λίγο στήν Κωνσταντινούπολι, προσῆλθαν στήν μεγάλη τῶν πιστῶν Ἐκκλησία¹⁰ καί, ἀφοῦ ἐξωμολογήθηκαν τήν προγονική πλάνη, γίνονται καί αὐτοί μέλη τοῦ ἱεροῦ λαοῦ τῆς Ἐκκλησίας μας. Καί αὐτά ἦσαν ἀπλῶς προεισόδια καί προαγωνίσματα τῆς ἱερᾶς

9. Ματθ. 6.9.

10. Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία, καθεδρικός ναός τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί συνεκδοχικῶς τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

όδια καὶ προαγῶνες οἰονεὶ Γρηγορίῳ τῆς ἱερᾶς ἀναχωρήσεώς τε καὶ ἡσυχίας, τοὺς μεγίστους ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ τὰ τελευταῖα προμηνύοντα τρόπαια.

- 11 αἷμα δ' οὐ μικρὸν καὶ τοῖς τὸ ὄρος παροικοῦσι μονασταῖς ἐπανιών ἐκείθεν ἐνήκεν, ὅτι τε τὰς τῶν θηρῶν ἐκείνων χεῖρας καὶ τὰς ἐπιβουλάς ἐκφυγεῖν ἐδυνήθη, τοσούτων ὄντων καὶ τηλικούτων; καὶ ὅτι μόνος πρὸς τὴν τῆς αἰρέσεως ἔνστασιν καὶ τὴν τοσαύτην φθαρῖαν οὐ μόνον ἀντέσχεν, ἀλλὰ καὶ περιφανῶς ὑπερέσχε τε καὶ κατετροπώσατο. τῆ τοῦ Χριστοῦ δυναμούμενος χάριτι, τοὺς καὶ πολλακίς λάθρα τε καὶ φανερώς ἀνελόντας, τοὺς αὐτοῖς ἀντιλέγοντας· ὃ δὴ καὶ κατ' αὐτοῦ τε καὶ τ' ἀδελφοῦ λαθραίως ἐπικεχειρηκότες, λύκος μάτην χανὼν ἀνεφάνησαν, τῆς θείας χειρὸς τε καὶ δυνάμεως ἀοράτως τῶν οἰκείων ὑπερμαχούσης.

- 12 τι καὶ γὰρ⁸ παρὰ τοῖς βαρβάροις ἐκείνοις ὄντων, καὶ διαλεγόμενου τοῦ Γρηγορίου, καθὰ δὴ καὶ προῤῥην, ἐπεὶ μετὰ τὴν τοῦ συλλόγου διάλυσιν ἐπ' οἴκου χωροῦντες ἦσαν, βρώματα μὲν τινα τοῖς περὶ τὸν Γρηγόριον εἰς διατροφήν τε καὶ τράπεζαν οἱ πλάνοι καὶ αἰμοχαρεῖς ἐκείνοι πέμπειν ἐδόκουν, τὰ δὲ ἄρα θάνατον παρ' ἑαυτοῖς φέροντα κεκρυμμένον οὐ διέλαθε τὸν Γρηγόριον, ἀλλὰ τῆς ἀφανοῦς κακουργίας θείῳ συνεῖς δηλαδὴ Πνεύματι, δέχεται μὲν, μηδένα δὲ τούτων ἄσασθαι μηδοτιοῦν παραινεῖ. Οὗ δὴ καὶ γεγονότος κατὰ γνώμην ἐκείνου, ἐπεὶ τῶν συνόντων τις διάπειραν ὡσανεὶ πεποιημένος τοῦ πράγματος, τὸν ἄρτον ἐκείνον⁹ τοῖς κυσὶ πρὸ τῆς θύρας ἀπέρριψε, καὶ τούτου τῶν κυνιδίων φαγὸν¹⁰ ἔν, εὐθὺς καθωρᾶτο νεκρὸν, τηνικαῦτα καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τὸ διορατικὸν τοῦ

⁷ δ. ὦ C 8. γὰρ παρῶ. M 9. ἐκείνων C 10. φαγὸν CM

ἀναχωρήσεως καὶ ἡσυχίας γιὰ τὸν Γρηγόριο, πού προεμήνυαν τοὺς μεγάλους ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνες καὶ τὰ τελευταῖα τρόπαια.

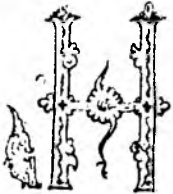
Οταν δὲ ἐπανῆλθε ἀπὸ ἐκεῖ ἐνέβαλε στοὺς παροικοῦντας ¹¹ τὸ Παϊκίιο Ὅρος μοναστὰς ὄχι μικρὸ θαυμασμό, πού κατώρθωσε νὰ διαφύγη ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τίς ἐπιβολές ἐκείνων τῶν θηρίων, τὰ ὅποια ἦσαν τόσο πολλὰ καὶ μεγάλα· θαυμασμό ἐπίσης πού μόνος αὐτός ὄχι μόνο ἀντέσχε στό πείσμα καὶ στήν τόση φλυαρία τῆς αἰρέσεως, ἀλλὰ καὶ λαμπρῶς ἐνίκησε καί, ἐνδυναμούμενος ἀπὸ τὴν χάρι τοῦ Χριστοῦ, κατετρόπωσε ἐκείνους, οἱ ὅποιοι πολλές φορές, φανερά ἢ κρυφά, ἐφόνευαν τοὺς ἀντιλέγοντας σ' αὐτούς. Τοῦτο λοιπὸν ἐπιχειρώντας καὶ κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του λαθραίως, ἀποδείχθηκαν λύκος πού χάσκει ματαιῶς, διότι τὸ θεῖο χέρι κι' ἡ θεία δύναμις ὑπερασπίζεται ἀοράτως τοὺς ἰδικούς της.

Πραγματικά, ὅταν ἦσαν ἀκόμη πλησίον τῶν βαρβάρων καὶ ¹² ὁ Γρηγόριος συζητοῦσε, ὅπως εἶπα προηγουμένως, μόλις ἀνεχώρησαν πρὸς τὸ κατάλυμά τους μετὰ τὴν διάλυσι τῆς συγκεντρώσεως, οἱ πλάνοι καὶ αἰμοχαρεῖς ἐκεῖνοι ἐφάνηκαν νὰ στέλλουν στοὺς συντρόφους τοῦ Γρηγορίου μερικά φαγώσιμα γιὰ τροφή στό τραπέζι. Αὐτὰ ὁμως ἔκρυβαν μέσα τους θάνατο, πρᾶγμα πού δέν διέφυγε τὴν προσοχή τοῦ Γρηγορίου, ὁ ὅποιος, ἀντιληφθεὶς μέ τὸν φωτισμὸ τοῦ θεοῦ Πνεύματος τὴν κρυφὴ κακουργία, παρήγγειλε νὰ μὴ ἐγγίση κανεὶς τίποτα ἀπὸ αὐτά. Ἀφοῦ δὲ αὐτὸ ἐγινε σύμφωνα μέ τὴν γνώμη ἐκείνου, ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς συντρόφους ἠθέλησε νὰ κάμη δοκιμὴ τοῦ πράγματος κι' ἔρριψε ἀπὸ ἐκείνον τὸν ἄρτο στά σκυλιά ἐμπρὸς στὴ θύρα, ἓνα σκυλάκι τὸν ἔφαγε κι' εὐθύς εὐρέθηκε νεκρό. Τότε ἀποδείχθηκε καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἢ

άνδρὸς ἐξεφάνη, καὶ ὅτι δηλητηρίων καὶ θανάτου τῆς τῶν μαιφόνων τραπέζης μεστῆς οὔσης, τοὺς συνόντας εἰκότως ἐκεῖνος ἀπείργε πάντας τῆς μεταλήψεως.

- 13 **Τ** αὔτα καταμαθόντες οἱ θεοφιλεῖς ἄνδρες ἐκεῖνοι, καὶ πολλὸν τῷ προτέρῳ προστεθεικότες θαύματι καὶ τὸν Γρηγόριον νῦν μᾶλλον καταπλαγέντες, παντοδαποὶ τινες ἦσαν καὶ ἔργοις καὶ λόγοις καὶ παντί γε τῷ δυναμένῳ παρ' ἑαυτοῖς κατασχεῖν τὸν ἄνδρα, καὶ τῆς ἐκείνου σοφίας τε καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπολαύειν εἰς ἅπαν' ὅπερ ἐκεῖνῳ καὶ πόρρῳ σκοποῦ καὶ σχεδὸν ἀδύνατον ἦν ἤδη, πρὸς τὸν κάλλιστον Ἰθῶ, καθὰ δὴ καὶ εἰπὼν ἐφθην, καὶ τὰς ἐκείνου χάριτας ἐκ μακροῦ βλέποντι.

Μετάβασις εἰς τὸν Ἰθῶνα

- 14 ρος τοιγαροῦν ἀρχομένου, τοῖν δυοῖν ἀδελφοῖν ἅμα τοῦ ὄρους ἀπάρας, εἰς τὸν ποθούμενον ἀνεισιν Ἰθῶ, καὶ παρὰ τῆ τοῦ Βατοπεδίου γενόμενος λαύρα Νικοδήμῳ φοιτᾷ τῷ γενναίῳ, ἀνδρὶ θαυμαστῷ κατὰ τε πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, ὡς οἱ τὸν Ἰθῶν παροικοῦντες πλὴν ὀλίγων Ἰσασι πάντες, κατὰ μὲν τὸν τοῦ θείου¹¹ Αὐξεντίου βουνόν, ὃς ἀπαντικρῶ Βυζαντίου πρὸς ἀνατολὰς ἐν Χρυσουπόλει πέραν πρὸς τῷ ἄκρῳ κεῖται τῆς Προποντίδος, πρότερον πᾶσαν ἀρετῆς ὁδὸν ἡσκηκότι πρὸς ἄκρον, ἐν τῆ τοῦ Βατοπεδίου δ' ἐς ὕστερον γενο-

11. τοῦ θείου παραλ. Μ

διορατικότης τοῦ ἀνδρός κι' εὐλόγως ἐμπόδισε ὄλους τοὺς συντρόφους νά φάγουν, ἀφοῦ ἡ τράπεζα τῶν δολοφόνων ἦταν γεμάτη δηλητήρια καί θάνατο.

Αφοῦ διεπίστωσαν αὐτά τὰ πράγματα οἱ θεοφιλεῖς ἐκεῖνοι 13 ἄνδρες, ἠϋξησαν περισσότερο τόν προηγούμενο θαυμασμό κι' ἔμειναν περισσότερο ἐκθαμβοί ἐμπρός στόν Γρηγόριο τώρα. Γι' αὐτό μεταχειρίσθηκαν τό πᾶν, ἔργα καί λόγια καί κάθε δυνατό μέσο, γιά νά κρατήσουν τόν ἄνθρωπο πλησίον τους, ὥστε ν' ἀπολαύουν διαπαντός τήν σοφία καί ἀρετή ἐκεῖνου. Ἀλλά τοῦτο ἦταν γιά ἐκεῖνον ξένο πρός τόν προορισμό του καί σχεδόν ἀδύνατο πλέον, διότι, ὅπως μόλις πρό ὀλίγου εἶπα, ἀπέβλεπε ἀπό πολύν καιρό πρός τόν κάλλιστο Ἰᾶθωνα καί τὰ χαρίσματά του.

Μετάβασις στόν Ἰᾶθωνα κοντά στό Νικόδημο

ταν λοιπόν ἄρχιζε ἡ ἀνοιξις¹¹, ἐξεκίνησε μαζί 14 μέ τοὺς δύο ἀδελφούς ἀπό τό Παπίκιο κι' ἀνεβαίνει στόν ποθούμενο Ἰᾶθωνα. Ἀφοῦ δέ ἔφθασε στή λαύρα τοῦ Βατοπεδίου, φοιτᾷ στόν ἐξαισίσι Νικόδημο¹², ἄνδρα θαυμαστόν στήν πρᾶξι καί θεωρία, ὅπως ξεύρουν ὄλοι οἱ παροικοῦντες τόν Ἰᾶθωνα ἐκτός ἀπό λίγους. Ὁ Νικόδημος, πού εἶχε ἀσκηθῆ πρωτύτερα λαμπρῶς σέ κάθε ὁδὸ ἀρετῆς στό βουνό τοῦ θείου Αὐξεντίου, τό ὅποιο εὐρίσκεται ἀντίκρου στήν Κωνσταντινούπολι ἀνατολικά τῆς Χρυσουπόλεως, πέρα πρός τό ἄκρο τῆς

11. Εἶναι ἡ ἀνοιξις τοῦ 1318.

12. Κατά τό Πατερικό τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἡ μνήμη «τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, διδασκάλου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ» ἐορτάζεται τήν 11η Ἰουλίου, ὅποτε πιθανῶς ἐπέθανε.

μένω, καὶ τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς ἄθλους μετὰ τῆς Ἰῆς σπουδῆς καὶ τῆς προθυμίας ἐπὶ πλείστον διηनुκότη, ἔνθα δὴ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ μακαρίου μακαρίως διὰ Χριστὸν τετύχηκε τέλους.

15 **Μ** οὔτω τοίνυν καλῶς ὁ καλὸς ἐκεῖ Γρηγόριος προσελθὼν, αὐτοῦ που σκηνομένῳ καθ' ἡσυχίαν, καὶ κείρεται παρ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς ὑποταγὴν ἑαυτὸν τελείως ἐκδίδωσιν. Οἷός δ' εὐθὺς μετὰ τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀποταγὴν ὁ θαυμάσιος ἦν, καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ τοῖς τοῦ νοῦ θεωρήμασι, δῆλον ἐκεῖθεν.

16 **Ε** τος μὲν αὐτῷ δευτέρον ἤνυστο ἤδη νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ νῆπει καὶ ἀδιαλείπτῳ προσευγῇ πρὸς Θεὸν ἐπειγόμενῳ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ὁδηγόν τε καὶ προστάτην ὁμοῦ καὶ μεσίτην προῖσταμένῳ τὴν Θεομήτορα, καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄσαι ὦραι τὴν ἐκείνης συμμαχίαν τε καὶ τὴν ὄψιν, καὶ λόγοις καὶ εὐχαῖς καὶ νοεροῖς τιθέντι κινήμασι, καὶ ὑπ' ἐκείνη χειραγωγῶ τὸν τῆς ὑπακοῆς δρόμον ἀνύοντι.

17 **Η** ρεμοῦντι δέ ποτε κατὰ μόνας, καὶ ἑαυτῷ καὶ Θεῷ καθ' ἡσυχίαν προσέχοντι θεῖός τις ἀνὴρ, ὕπαρ οὐκ ὄναρ, ἱεροπρεπῶς¹² ἄφνω πρὸ ὀφθαλμῶν ἴσταται, ὁ τῶν Εὐαγγελιστῶν, φησί, κορυφαῖος Ἰωάννης, ὁ τῆς βροντῆς γόνος, ὁ ἐξαιρετός Χριστοῦ μαθητῆς τε καὶ φίλος ἦν οὗτος· ὃς δὴ καὶ ἰλαρῶς ἐκείνῳ τὰς ὄψεις ἐπιβαλὼν, «ἦκω σοι», φησίν, «ἄγγελος πρὸς τῆς πάντων ἀγίων ἐπέκεινα Δεσποίνης καθάπερ ὄραξ, ἐρησόμενος, ὅτου χάριν νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν, ὄσαι ὦραι σχεδόν, οὐ διαλείπεις οὕτω βοῶν, φῶτισόν μου τὸ σκό-

12. Θεοπρεπῶς Μ

Προποντίδος, ἦλθε ἀργότερα στό Βατοπέδι καί, ἀφοῦ ἐπί πολύν καιρό ἐπετέλεσε τούς ἰδίους ἀθλους μέ τόν ἴδιο ζῆλο καί τήν ἴδια προθυμία, εὐρῆκε ἐκεῖ μακαρίως τό θαυμαστό καί μακάριο τέλος τῆς ζωῆς του γιά τόν Χριστό.

Ε αὐτόν λοιπόν, κατασκηνωμένον κάπου ἐκεῖ κοντά ἡσυ- 15
χαστικά, προσῆλθε καλῶς ὁ καλός Γρηγόριος, λαμβάνει ἀπό αὐτόν τό μοναχικό σχῆμα καί παραδίδεται σ' αὐτόν τελείως ὡς ὑποτακτικός. Τί εἶδους προκοπή δέ ἔδειξε ὁ μακάριος μετά τήν ὑπόσχεσι καί τήν ἀποταγή, στό λόγο, στήν πρᾶξι καί στή θεωρία τοῦ νοῦ, γίνεται φανερό ἀπό τά ἀκόλουθα.

Ε ἴχε ἤδη περάσει δύο χρόνια βαδίζοντας πρὸς τόν Θεό¹³, 16
μέ νηστεία καί ἀγρυπνία, μέ νῆψι καί ἀδιάλειπτη προσευχή, νύκτα καί ἡμέρα, προβάλλοντας τήν Θεομήτορα ὁδηγό, προστάτη καί μεσίτη, φέροντας κάθε ὥρα ἐμπρός στά μάτια του τήν συμμαχία καί τήν ὄψι ἐκείνης, μέ λόγια καί εὐχές καί νοερά κινήματα, καί διανύοντας τόν δρόμο τῆς ὑπακοῆς μέ τήν χειραγωγία ἐκείνης.

Ο ταν ἡσύχαζε κάποτε μόνος του καί στήν ἡσυχία εἶχε 17
στραμμένη τή σκέψι του πρὸς τόν ἑαυτό του καί τόν Θεό, ξαφνικά, σέ ὄραμα, ὄχι σέ ὄνειρο, ἕνας θεῖος ἄνδρας στέκεται ἐμπρός στούς ὀφθαλμούς του· ἦταν ὁ κορυφαῖος τῶν εὐαγγελιστῶν Ἰωάννης, ὁ γόνος τῆς βροντῆς, ὁ ἐξαιρετος μαθητής καί φίλος τοῦ Χριστοῦ. Κι' αὐτός προσβλέποντας σ' ἐκεῖνον μέ ἰλαρό βλέμμα λέγει· ἦλθα κοντά σου, ὅπως βλέπεις, ἄγγελος ἀπό τήν ἐπέκεινα ὄλων τῶν ἀγίων Δέσποινα, γιά νά σέ ἐρωτήσω, γιά ποιόν λόγο δέν παύεις νύκτα καί ἡμέρα, κάθε ὥρα σχεδόν, νά φωνάζης ἔτσι, « φώτισέ μου τό σκότος,

13. Πρέπει νά ἦταν ἀνοιξίς τοῦ 1320.

τος, φωτίσόν μου τὸ σκότος', ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς ἀπαραποιήτως αὐτοῖς ἐκείνοις ἐνταῦθα δεῖ τοῖς ἱεροῖς ρήμασι χρήσασθαι.

18 **Υ**οῦ δ' ἀνθυπενεγκόντος, «καὶ τί δ' ἴν ἄλλο πρὸς Θεὸν ἐμπαθῆς καὶ πλήρης ἁμαρτιῶν ἄνθρωπος αἰτήσαιμι προσευχόμενος, ἢ τὸ ἐλεηθῆναι καὶ φωτισθῆναι, πρὸς τὸ εἰδέναι τε καὶ πράττειν τὸ ἐκείνου σωτήριον θέλημα;». Ἀλλὰ «μὴ δειλία, μηδ' ἀμφίβαλε, φησὶν ὁ ἡγαπημένος Χριστοῦ μαθητῆς αὐθις, ἢ πάντων διακελεύεται Δέσποινά δι' ἡμῶν' αὐτὴ καὶ γὰρ ἐγώ¹³ σοι βοηθὸς ἔσομαι'».

19 **Υ**οῦ δὲ Γρηγορίου τὸν μυσταγωγὸν ἐπανερομένου καὶ πά-
λιν, «καὶ ποῦ μοι τὰ τῆς συμμαχίας ἄρ' ἔσται παρὰ γε τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου μου, ἐν τῷ παρόντι ἢ ἐν τῷ μέλλοντι;», ὁ τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν Εὐαγγελιστῆς, «καὶ πάλαι καὶ νῦν, κἂν τῷ παρόντι», μάλα χαριέντως τε καὶ ἠδέως φησί, «κἂν τῷ μέλλοντι».

20 **Κ**αὶ ὁ μὲν ταῦτα καὶ χρηματίσας ὑπερφυῶς καὶ τῆς θείας ἐκείνης ὁμφῆς καὶ τῶν μεγάλων ἐμπλήσας ἀρρήτως τῆς Θεομήτορος δωρεῶν τὸν Γρηγόριον ἀφανῆς ἦν, ὁ δὲ τῷ καλῷ μαθητῇ καὶ συνοίκῳ καὶ ζηλωτῇ τῆς πολιτείας, καθόσον οἶόν τε, καὶ τῶν μεγάλων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων ἐς ὕστερον συναγωνιστῇ Δωροθέῳ, μετὰ πολυετῆ τινα χρόνον, σὺν πολλοῖς διεξῆει ταῦτα τοῖς δάκρυσι, κάκεῖνα τουσοῖσι προστιθείς, ὅτι κἂν τῷ πατρικῷ φησὶν οἴκῳ καὶ τῇ τῶν μαθημάτων σχολῇ, καὶ δὴ κἂν τοῖς βασιλείοις πρό γε τῆς πάντων σχολῆς καὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἀναστρεφομένῳ μοι, θαυμαστή τις ἢ τε πίστις προσῆν, καὶ ἢ μετὰ ζεύσεως τινὸς τῆς ἀγάπης προσεδρεία τε καὶ ἐλπίς ἐπὶ τὴν Παρθένον καὶ Θεομήτορα ὄθεν καὶ ἡμέρας ἀρχομένης ἐκάστης, τοῦτό μοι παντὸς ἅμα καὶ ἔργου καὶ λόγου προύργιαίτατον ἦν, τὸ πρὸ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης εἰκόνας, φημί, στάντα, τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ μεγάλην καὶ τοῖς ρήμασι καὶ

13. αὐτὴ γὰρ καὶ ἐγώ M

φώτισέ μου τό σκότος» - διότι πρέπει κι' ἑμεῖς νά χρησιμοποιήσωμε ἐδῶ ἀπαράλλακτα ἐκεῖνα τά ἱερά λόγια.

Αὐτός τότε εἶπε: « τί ἄλλο θά μπορούσα νά ζητήσω προσευχόμενος πρὸς τόν Θεό, ἄνθρωπος ἐμπαθής καί πλήρης ἁμαρτιῶν, παρά νά ἐλεηθῶ καί φωτισθῶ, γιά νά γνωρίσω καί ἐφαρμόσω τό σωτήριο θέλημα ἐκεῖνου; ». Τότε ὁ ἀγαπημένος τοῦ Χριστοῦ μαθητής λέγει πάλι: « ἡ Δέσποινα τῶν ὅλων παραγγέλλει διά μέσου ἡμῶν, νά μή δειλιάσης καί νά μή ἀμφιβάλης, 'διότι θά σοῦ εἶμαι ἐγώ βοηθός'».

Οταν δέ ὁ Γρηγόριος ξαναρώτησε πάλι, « Καί γιά ποῦ πρόκειται νά μέ βοηθήση ὡς σύμμαχος ἡ Μητέρα τοῦ Κυρίου μου, στόν παρόντα ἢ στόν μέλλοντα βίος;», ὁ εὐαγγελιστής τῶν μεγάλων καί τῶν ὑψηλῶν λέγει μέ χαρά καί γλυκύτητα, «καί παλαιότερα καί τώρα, καί στό παρόν καί στό μέλλον».

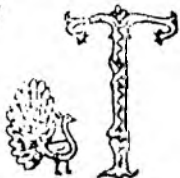
Καί ὁ μὲν εὐαγγελιστής, ἀφοῦ ἀνήγγειλε αὐτά ὑπερφυῶς κι' ἐγέμισε ἀρρήτως τόν Γρηγόριο μέ τόν θεῖο ἐκεῖνο χρησμό καί τίς μεγάλες δωρεές τῆς Θεομήτορος, ἐξαφανίσθηκε, αὐτός δέ ἔπειτα ἀπό πολλά χρόνια διηγήθηκε μέ πολλά δάκρυα τό ἐπεισόδιο στόν καλό μαθητή, σύνοικο καί ζηλωτή τῆς πολιτείας του, κατά τό δυνατό, καί συμμετοχο ἀργότερα στοὺς μεγάλους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνες Δωρόθεο¹⁴. Προσέθεσε μάλιστα κι' ἐκεῖνα: ὅτι «καί πρὶν τά ἀφήσω ὅλα καί ἀναχωρήσω, ὅταν εὐρισκόμουν στόν πατρικό οἶκο καί στό σχολεῖο καί στά ἀνάκτορα, ἔτρεφα θαυμαστή πίστι καί εἶχα παράστασι μαζί μέ θερμὴ ἀγάπη καί ἐλπίδα πρὸς τὴν Παρθένο Θεομήτορα. Γι' αὐτό στήν ἀρχὴ κάθε ἡμέρας ἔθεωροῦσα ἀναγκαιότερο ἀπὸ κάθε ἔργο καί λόγο τοῦτο, τό νά σταθῶ ἐμπρός

14. Ὁ μαθητής τοῦ αὐτοῦ εἶναι ὁ Δωρόθεος Βλατιῆς, συνιδρυτὴς τῆς μονῆς Βλατάδων καί μητροπολίτης Θεσσαλονίκης μετέπειτα (1371 - 1379).

τοῖς πράγμασιν εὐχὴν, μετὰ πλείστης ὄσης τῆς κατανύξεως καὶ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας εἰπεῖν, ἐκείνην φημί τὴν τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μετανοίας ὁμοῦ καὶ δεήσεως πλήρη, τὴν ἐκ τῆς θαυμάστῃς Αἰγυπτίας ἐκείνης τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ λαμπρὰ προοίμια φέρουσαν.

Εἰς τὴν Μεγίστην Λαύραν

21

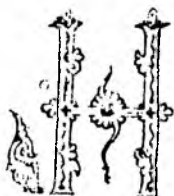
ρίτος ἐνιαυτὸς τῷ Γρηγορίῳ μετὰ τὴν ἀποταγὴν ἦν, καὶ Νικόδημος ὁ καθηγητὴς καὶ πατήρ, πλήρης ἡμερῶν τῶν τε θείων ὁμοῦ γεγονῶς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων, εὐκλεῶς καὶ μακαρίως ὄντως ἐξεδήμει πρὸς Κύριον· ὁ δ' ἐκεῖθεν ἀπάρας εὐθέως εἰς τὴν μεγίστην μεταβαίνει Λαύραν Ἀθανασίου τοῦ πάνυ φημί, καὶ ξενίας ἐκεῖ καὶ ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς φίλης καὶ συνήθους ἐκείνοις¹⁴ ἀξιωθεὶς, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀληθῶς καὶ ὑπὲρ τὰ πάτρια καὶ τὸ ἔθος ἐκείνης τυχῶν, πάντων ἤδη προκυτελημμένων τῇ φήμῃ καὶ τὰ εἰκότα πάλαι δοξαζόντων περὶ αὐτοῦ, καὶ μένει παρ' αὐτοῖς καὶ συνδιατρίβει τρεῖς ὄλους ἐνιαυτούς, καὶ θαυμάζεται κἀνταῦθα τῆς πολιτείας τε καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀξίως, μείζω πολλῷ καθυποδείξας τῆς φήμης τὴν πείραν, καὶ τοὺς λόγους κατόπιν ἰόντας τῶν πραγμάτων ὡς μάλιστα.

14 ἐκείνης M

15. Ἐννοεῖται προφανῶς ἡ ὁσία Μαρία, ἡ Αἰγυπτία, ἄλλοτε ψάλτρια στό ναό τῆς Ἀναστάσεως τῶν Ἱεροσολύμων κι' ἐπειτα ἀναχωρήτρια. Ἀλλά δέν φαίνεται σαφῶς ποιά εἶναι ἡ εὐχή.

στήν ιερά εκείνης εικόνα, γιά νά ειπῶ μέ πολλή κατάνυξι καί συντριβή καρδίας τήν ιερή εκείνη καί μεγάλη στά λόγια καί στά νοήματα εὐχή, τήν γεμάτη ἐξομολόγησι καί μετάνοια μαζί καί δέησι, πού φέρει τίς ἀρχές καί τά λαμπρά προοίμια ἀπό τήν θαυμαστή εκείνη Αἴγυπτία¹⁵.

Στή Μεγίστη Λαύρα

ταν τό τρίτο γιά τόν Γρηγόριο ἔτος μετά τήν ²¹ ἀποταγή¹⁶, ὅποτε ὁ Νικόδημος, ὁ καθηγητής καί πατέρας, ἐξεδήμησε πρὸς τόν Κύριο πραγματικά εὐκλεῶς καί μακαρίως, γεμᾶτος χρόνια θεῖα καί ἀνθρώπινα μαζί. Αὐτός τότε ἀναχώρησε ἀπό ἐκεῖ ἀμέσως κι' ἐπῆγε στή Μεγίστη Λαύρα τοῦ Ἀθανασίου τοῦ ἐνδόξου, ὅπου ἀξιώθηκε φιλοξενίας καί ὑποδοχῆς ἀπό τούς πατέρες, ἀγαπητῆς καί συνηθισμένης σ' ἐκείνους, ἢ μᾶλλον εὐρήκε φιλοξενία ἐπάνω ἀπό τά πατροπαράδοτα καί τήν συνήθεια, ἀφοῦ ὅλοι εἶχαν προκαταληφθῆ ἀπό τή φήμη κι' εἶχαν ἀπό καιρό τήν κατάλληλη γι' αὐτόν ὑπόληψι. Μένει λοιπόν κοντά τους καί συγκαταβιώνει μέ αὐτούς τρία ὀλόκληρα ἔτη¹⁷ καί θαυμάζεται ἐπίσης καί ἐδῶ γιά τήν διαγωγὴ καί τήν σοφία του ἀξίως, ἀφοῦ ἀπέδειξε ὅτι ἡ πείρα ἦταν ἀνώτερη τῆς φήμης καί οἱ λόγοι πολύ πίσω ἀπό τά πράγματα.

16. Λέγει ὅτι ἦταν τό τρίτο, ὄχι ὅτι εἶχε περάσει τό τρίτο ἔτος, ἀπό τήν ἀποταγή, τήν κουρά του. Εὐρισκόμαστε λοιπόν ἴσως στόν Ἰούλιο τοῦ 1320, ἀφοῦ ὁ Νικόδημος ἐπέθανε πιθανῶς τήν 11η Ἰουλίου.

17. Δηλαδή ἀπό τό θέρος τοῦ 1320 εἰς τό θέρος τοῦ 1323.

22 **Μ**έρους· καὶ γὰρ τινος ὡς ἔθος ἐκείνους ἐπιμελεῖσθαι τῆς κοινῆς τῶν ἀδελφῶν τραπέζης, καὶ δὴ καὶ τοῖς ψάλλουσιν ἐν τῷ ναῷ συνίστασθαι καὶ συνάδειν τὰ θεῖα, παρὰ τοῦ τῆς Λαύρας δηλαδὴ προεστῶτος ἐπιτραπεῖς, θαῦμα τοῖς συνοῦσι διὰ πάντων ὠρᾶτο καὶ πάντας ὁμοῦ, καὶ πρεσβύτας καὶ νέους, καὶ κοινωνικοὺς καὶ ἀναχωρητάς, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας ἤγεν εἰς ἐκπληξιν· οὐ γὰρ τῇ μὲν τῶν ἀρετῶν προσκείμενος ἦν, τῆς δὲ πως κατολιγώρει· οὐδὲ τῆς μὲν εἰς ἄκρον ἐλάσας, τῆς δὲ δακτύλοις ἄκροις ὡσπερὶ παραπτόμενος· οὐδὲ τὰς μὲν καθόλου καὶ γενικὰς πλείστον τινὸς ἐτιμᾶτο, τὰς δὲ μερικὰς κατὰ τινὰς τῶν δοκούντων ἠτίμαζεν· ἀλλ' οὕτω καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον, καὶ τὰ καθόλου τε καὶ τὰ κατὰ μέρος, καὶ πάνθ' ὁμοῦ καὶ μεθ' ὑπερβολῆς κατορθοῦν ἔσπευδεν, ὡς εἶναι τινα συνδρομὴν καὶ ξυνοικίαν παντὸς ἀγαθοῦ τὴν ἐκείνου ψυχῆν, πάντας μετὰ θαύματος χειρουμένην, καὶ πάντων πρὸς αὐτὴν τὰς ψυχὰς ἐπιστρέφουσαν. Τί δ' ἂν εἶποι τις τό τε τοῦ ἠθους καὶ τῆς ὁμιλίας κεχαρισμένον καὶ τὸ τοῦ φρονήματος ἐν σοφίᾳ καὶ κράτει τοσούδε¹⁵ λόγων ὑποβεβηκός τε καὶ μέτριον, ὃ καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι μύωψ τις ἦν ὥσανεὶ πρὸς κατάνυξιν:

23 **Κ**ράτει μὲν οὖν ὁ γενναῖος καὶ πάντων, οὐ τῶν ἀλόγων παθῶν φημι καὶ ὀρέξεων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ἀναγκαίων αὐτῶν περισσίστα σπουδῆς, μετὰ τοῦ σώματος οἰονεὶ φιλονεικῶν ἔξω τοῦ σώματος γίγνεσθαι ὑπνοῦ γε μὴν καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀνάγκης τοσοῦτον αὐτὸν ὑπερσχεῖν τὸ τμηκαυτὰ φασιν, ὡς ἐπὶ μῆσιν ὅλοις ἅμα τρισὶ νύκτας ὁμοῦ πάσας ἄγρυπνος καθάπερ εἴ τις ἄσαρκος διατελέσαι, σμικρὰ τινα

15. τοσῶνδὲ Μ

Ορισθείς από τόν προεστῶτα τῆς Λαύρας νά ἐπιμεληται 22
 μέρος τῆς κοινῆς τραπέζης τῶν ἀδελφῶν¹⁸, ὅπως συνηθί-
 ζουν ἐκεῖνοι. καθὼς καί νά συμπαρίσταται καί νά συμπάλλη
 μέ τούς ψάλτες τὰ θεῖα ἄσματα, ἐφαινόταν στούς συντρόφους
 καθ' ὅλα θαυμάσιος καί προκαλοῦσε σέ ὅλους τήν ἐκκλησί-
 α, γέροντες καί νέους, κοινοβιακοὺς καί ἀναχωρητάς, σοφοὺς καί
 ἀπαιδεύτους. Διότι δέν συνέβαινε σ' αὐτόν τήν μία μὲν ἀπό
 τίς ἀρετές νά ἀσκῆ, τήν ἄλλη δέ νά περιφρονῆ· οὔτε τήν μία
 μὲν νά καλλιεργῆ ἕως τὰ ἄκρα, τήν ἄλλη δέ μόλις νά ἐγγίξη
 μέ τ' ἄκρα τοῦ διακτύλων· οὔτε τίς μὲν καθολικὴς καί γενικὴς
 ἐτιμοῦσε μεγάλως, τίς δέ μερικὴς ἀτίμαζε ὅπως οἱ ὑποκριταί·
 ἀλλὰ μέ τόση ὑπερβολή ἔσπευσε νά ἐπιτελέσῃ καί τήν πρᾶξι
 καί τόν λόγον, καί τὰ καθολικά καί τὰ μερικά, καί ὅλα μαζί,
 ὥστε ἡ ψυχὴ του νά εἶναι κέντρο συναθροίσεως καί κατοικία
 ὄλων τῶν ἀγαθῶν, διευθύνουσα ὅλους θαυμάσια καί ἐλκύουσα
 πρὸς τόν ἑαυτὸ τῆς ὄλων τίς ψυχές. Καί τί νά εἰπῆ κανεὶς γιά
 τὴ χάρι τοῦ ἤθους καί τῆς ὁμιλίας καί γιά τὴν ταπεινώσι καί
 μετριοφροσύνη, παρά τὴν σοφία καί τὴν τόση δύναμι τοῦ
 λόγου; Αὐτὴ ἡ ταπεινοφροσύνη του ἦταν σάν ἓνα κεντρί πρὸς
 κατάνυξι γιά τούς συναναστρεφομένους αὐτόν.

Μέ τόν ὑπερβολικό λοιπόν ζῆλο ὁ γενναῖος ἀσκητῆς ἐκυ- 23
 ριαρχοῦσε τὰ πάντα, ὄχι μόνο τὰ ἄλογα πάθη καί τίς
 ὀρέξεις, ἀλλ' ἀκόμη καί τίς φυσικὴς ἀνάγκες, φιλοδοξῶν-
 τας, ἐνῶ ἀκόμη εὐρισκόταν μαζί μέ τό σῶμα, νά γίνῃ ἐκτός
 τοῦ σῶματος. Λέγουν μάλιστα ὅτι τόσον πολὺ κατέβαλε τόν
 ὕπνο καί τὴν ἀνάγκη του τότε, ὥστε ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους
 μῆνες νά μείνῃ ἄγρυπνος ὅλες τίς νύκτες σάν νά ἦταν ἄσαρκος,
 παίρνοντας ὀλίγο ὕπνο μετὰ τό φαγητό κατὰ τό μεσημέρι κάθε

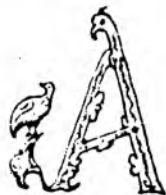
18. Ἡ τράπεζα τῆς Λαύρας εἶναι πολὺ μεγάλη καί οἱ ἀδελφοὶ τῆς ἀνέρχον-
 ταν τότε σ' ἑκατοντάδες. Γιά τὴν ἐξυπηρέτησι τῆς λοιπῶν ἦταν χωρισμένη
 σέ τμήματα.

μετὰ τὴν τροφὴν κατὰ μεσημβρίαν ἐκάστης ἡμέρας τοῦ ὕπνου μετέχων, ὥστε μὴ τὸν ἐγκέφαλον οἴμαί τι τῶν ἀνηκέστων παθεῖν, τοῦ κατὰ φύσιν ἐκτραπέντα διὰ ζηρότητα.

Ες τὴν σκήτην τῶν Γλωσσίω

24

λλ' ὁ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς μονώσεως ἔρωσ, ἤρεμεῖν ἐνταῦθα διὰ τέλους οὐκ εἶασε τὸν Γρηγόριον· ὅθεν καὶ τὴν Λαύραν καὶ τάκει πάντα μετὰ τρίτον ἐνιαυτόν, ὡς ἔφην, καταλιπών, εἰς ἐρημίαν τὴν φίλην μετὰ σπουδῆς ἄπεισι· τοῖς μὲν ὦν περ ἀπέστη λύπην οὐ φορητήν, τοῖς δὲ πρὸς οὓς ἐπέστη χαρὰν ἐφάμιλλον ἐργασάμενος.

25

ἴχε τοιγαροῦν αὐτὸν ἡσυχία ἢ φίλη καὶ ὁ τῶν ἀναχωρητῶν ἱερὸς χώρος ἐκεῖνος, ὃν ἐγχωρίως Γλωσσία φασίν. Εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἐκ μακροῦ ποθουμένην σὺν γε τοῖς ὁμοτρόποις καὶ φίλοις καὶ τῶν αὐτῶν σπουδασταῖς, ὧν καθάπερ εἴ τις ἔξαρχός τε καὶ κορυφαῖος Γρηγόριος ἦν ἐκεῖνος ὁ πάνυ, ἐκ Βυζαντίου μὲν καὶ αὐτὸς τὰς τοῦ γένους ἀρχὰς ἔχων, μέγας δὲ τις καὶ περιβόητος ἐν ἡσυχίᾳ καὶ νήψει καὶ θεωρίᾳ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ χρηματίσας, καὶ θαυμασθεὶς καθ' ὑπερβολὴν οὐ παρ' ἐκείνοις μόνοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐν τῇ πατρίδι τὰ θεῖα φιλοσοφοῦσι πολλῶ μᾶλλον ὕστερον, ὅπου καὶ τὸ τέλος τῆς προσκαιροῦ ζωῆς ταυτησὶ δεξάμενος καὶ πρὸς τὴν ἀληκτον

ἡμέρας, ὥστε, ὅπως νομίζω, νά μή πάθῃ τίποτε ἀνεπανόρθωτο ὁ ἐγκέφαλος, ἐκτρεπόμενος ἀπό τή φυσική του λειτουργία λόγῳ ξηρότητος.

Στή σκήτη τῶν Γλωσσίων

ἀλλ' ὁ ἔρωσ τῆς ἡσυχίας καί τῆς μονώσεως ²⁴ δέν ἄφησε τόν Γρηγόριο νά ἡρεμήσῃ ἐδῶ ἕως τό τέλος. Ἔτσι μετὰ τό τρίτο ἔτος, ὅπως εἶπα, ἐγκαταλείποντας καί τή Λαύρα καί ὄλα τά ἐκεῖ, ἀναχωρεῖ βιαστικά στήν ἀγαπητή του ἐρημία, προκαλώντας σ' αὐτούς μέν πού ἐγκατέλειπε λύπη ἀφόρητη, πρὸς ἐκείνους δέ πού ἐπήγαινε χαρά ἀπερίγραπτη.

Ἦ ὄν ἐδέχθηκε λοιπόν ἡ ἀγαπητή ἡσυχία καί ὁ ἱερός ἐκεῖ- ²⁵
νος χῶρος τῶν ἀναχωρητῶν, τόν ὁποῖο ἐπιτοπίως ὀνομά-
ζουν Γλωσσία¹⁹. Κατέλαβε δέ καί αὐτός τήν ἀπό καιρό ποθού-
μενη κατάστασι μαζί μέ τούς ἐκεῖ ὁμοτρόπους καί φίλους καί
σπουδαστάς τῶν ἰδίων ἀρετῶν, τῶν ὁποίων ἔξαρχος καί κορυ-
φαῖος κατά κάποιον τρόπον ἦταν ἐκεῖνος ὁ περίφημος Γρηγό-
ριος, πού καταγόταν ἀπό τό Βυζάντιο καί αὐτός, ἦταν δέ
μεγάλος καί περιβόητος στήν ἡσυχία, τήν νῆψι καί τήν θεωρία
ἐκείνη τήν ἐποχή κι' ἐθαυμάσθηκε ὑπερβολικά ὄχι μόνο σ'
ἐκείνον τόν τόπο, ἀλλά πολύ περισσότερο ἀπό τούς στήν
γενέτειρά του ἀσκητεύοντας ὑστερώτερα, ὅπου εὐρήκε καί τό
τέλος τῆς πρόσκαιρης αὐτῆς ζωῆς καί μετέβηκε στήν ἀτελεύτη-

19. Τά Γλωσσία εἶναι περιοχή πρὸς τήν ἄκρα τοῦ Ὄρους. Τόν 11ο αἰῶνα ὑπῆρχε μονή τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῶν Γλωσσίων καί ἀργότερα ἀναπτύ-
χθηκε ἐκεῖ σκήτη, ἡ ὁποία τό 1353 προσαρτήθηκε στή Λαύρα.

μεταβάς, ἀξίως ὑπὸ Θεοῦ μεμαρτύρηται, ὑπερφονῶς τὰ ὀστώ και τὴν ἐκείνου κόριν δοξάσαντος· ᾧ¹⁶ και τὸν ὁμώνυμόν φασι και ὁμότροπον τοῦτον, ἐφ' ἱκανὸν τότε συγγεγονότα, τὰ κάλλιστα τε και ὑψηλότατα τῆς κατὰ νοῦν ἐνέργειας και τῆς τοῦ Θεοῦ μεγίστης τε και πρώτης θεωρίας φιλοσοφῆσαι και συμφιλοσοφῆσαι, ἅπερ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος τὰ θεῖα και χρόνῳ και σπουδῇ και πείρᾳ και θεοφόρων ἀνδρῶν ὁμιλίᾳ φθάσας ἐκτήσατο.

26 **Α** μὲν οὖν ἐκεῖ τῷ Γρηγόριῳ κατὰ μόνας ἑαυτῷ τε και Θεῷ δι' ἡσυχίας συνόντι κατώρθωται, οὐ πάνυ τοι ρᾶστον οὐδ' εὐχερὲς οὐδενί τινι τῶν πάντων, πάντ' ἐφεξῆς διίεναι· πῶς γὰρ ἂ διὰ μετριοφροσύνης ὑπερβολὴν αὐτῶς οὐδὲν ἤττον ἀπέκρυπτε τῶν λάθρα τὰ δεινότερα κακουργούντων και πονηρευομένων, τῆς ἀριστερᾶς ἀποκρύπτων ἀριστα και μετὰ τῆς γιγνομένης σπουδῆς εἰς αἰὶ τὸ τῆς δεξιᾶς ἔργον, κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, και κρυπτῶς τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ βλέποντι τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ νοῦ προσευχὴν ἐν πνεύματι και λατρείᾳ προσάγων;

27 **Α** δὲ περὶ αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ προρρηθείς μοι συναγωνιστῆς ἐξείπε και φίλος (οὐδὲ γὰρ κάκεινον λανθάνειν οἶδν τε ἦν διὰ πάντων)· πολλῶν μὲν φησι και μεγάλων ὁ σοφὸς Γρηγόριος, ἑαυτῷ κατὰ μόνας ἐκεῖ συνὸν και Θεῷ, τῶν αὐτοῦ κεκρυμμένων ἠξίωται δωρεῶν τε και χαρισμάτων, ἂ τίς ἂν εἰς τοῦμφανὲς καθεξῆς προενέγκῃ πάντα;

28 **Υ** ἂ δὲ γε προφανῆ και γνωστὰ και τοῖς ἔξω τέως και ὑφ' ὧν ἂν τις και πρὸς τὴν τῶν ἀφανῶν ὑπόληψιν τε και γνώσιν ραδίως ὀδηγηθεῖ, ταπεινώσις ἦν ἀκροτάτη, και ἡ

---

16. ᾧ: δ M

τη ζωῆ. ὁπότε ἐδόξασε ὑπερφυῶς τὰ ὅσα καὶ τὴν κόνι του²⁰. Μὲ αὐτόν, λέγουν, συναναστράφηκε ἄρκετόν χρόνον καὶ ὁ ὁμώνυμος καὶ ὁμότροπος τοῦτος, ὁπότε καὶ ἐφιλοσόφησε καὶ συμφιλοσόφησε τὰ κάλλιστα καὶ ὑψηλότατα μυστήρια τῆς ἐνεργείας τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἀκροτάτης καὶ πρώτης θεωρίας τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια εἶχε κατορθώσει ν' ἀποκτήσῃ ὁ σοφός ἐκεῖνος στὰ θεῖα μὲ τὸ χρόνο καὶ τὸν ζῆλον, τὴν πείρα καὶ τὴν συναναστροφή θεοφόρων ἀνδρῶν.

Οσα βέβαια κατορθώματα ἐπέτυχε ἐκεῖ ὁ Γρηγόριος, συ- 26
ζώντας ἡσυχαστικά μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Θεό, δέν εἶναι καθόλου εὐκολο οὔτε εὐχερές σέ κανένα νά τὰ διηγηθῆ λεπτομερῶς. Πῶς εἶναι δυνατό νά περιγράψῃ αὐτά πού ἀπό ὑπερβολικὴ μετριοφροσύνη αὐτός ἀπέκρουσε περισσότερο ἀπό ὅσο οἱ κακοῦργοι καὶ κακοήθεις τὰ φοβερά ἐγκλήματά τους, κρύβοντας ἄριστα καὶ μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα γιὰ πάντα τὸ ἔργο τῆς δεξιᾶς ἀπὸ τὴν ἀριστερά, κατὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ²¹, καὶ προσφέροντας κρυφά τὴν ἀδιάλειπτη τοῦ νοῦ προσευχὴ καὶ λατρεία ἐν πνεύματι σ' ἐκεῖνον πού βλέπει στὰ κρυφά;

Ἐτά δέ πού μοῦ εἶπε περὶ αὐτοῦ ὁ συναγωνιστής καὶ φίλος 27
πού προανέφερα Γρηγόριος (διότι δέν ἦταν δυνατό νά διαφύγουν καὶ αὐτοῦ τὴν προσοχή ὅλα) εἶναι τὰ ἐξῆς: Ὁ σοφός Γρηγόριος ζώντας μοναχικά μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Θεό, ἀζιώθηκε πολλῶν καὶ μεγάλων ἀπὸ τίς κρυμμένες δωρεές καὶ χάριτές του, πράγματα πού ποιός μπορεῖ νά τὰ φέρῃ στὴν ἐπιφάνεια ὅλα λεπτομερῶς;

Ἐὰ δέ προφανῆ καὶ γνωστά ἀκόμη καὶ στοὺς ἐξω, ἀπὸ τὰ 28
ὅποια εὐκόλα θά μποροῦσε νά πάρῃ κανεὶς κάποια ἰδέα καὶ γνώσι καὶ γιὰ τὰ ἀφανῆ, ἦταν ἡ ἀκροτάτη ταπεινῶσις

20. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 2η Ἀπριλίου.

21. Ματθ. 6,3

πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἧ φησὶν ὁ Θεὸς Ἀπόστολος ἀνυπόκριτος ἐκ καρδίας ἀγάπῃ, τὰ πρῶτα καὶ μέσα καὶ τελευταῖα τῶν ἀρετῶν ἐρείσματα καὶ στοιχεῖα, καὶ τελειωτικά ζυμπάσης ὁμοῦ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας καὶ ἀγωγῆς, εἶπερ αὐτοῦ μὲν διδασκαλία πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ οἰονεὶ προηγούμενον μάθημα, τό, «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρῶτος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν»· κατὰ δὲ τὸν αὐτοῦ λόγον αὐθις, πᾶσα ἐντολὴ τε καὶ νόμος θεῖος ἐν τῷ, «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν», ἀνακεφαλαιοῦσθαί πως καὶ συμπεραίνεσθαι πέφυκεν. Ὁ δὲ γε μακάριος Παῦλος πάντων ὑπερτιθεὶς ἀπαραιμίλλως τῶν ὑπερφυῶν τοῦ Πνεύματος χαρισμάτων καὶ καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑποδείκνυσι ταύτην, ὡς μηδὲ τὸ μαρτύριον μηδὲν τι πεφυκέναι δίχα τοῦ συνδουασμοῦ καὶ τῆς παρ' αὐτῆς ζυμμάχιας· «καὶ ἡ ἀγάπη»¹⁷, φησὶν αὐθις μετὰ πολλῆς μάλα τῆς παρρησίας, «οὐδέποτε ἐκκίπτει».

29 **Κ**ατανύξεως δὲ πέρι, φησὶν ὁ αὐτός, καὶ δακρύων τί χρῆ καὶ λέγειν, ὅπου γε καὶ τὴν κατάνυξιν αὐτὴν δι' ἀγάπης ὑπερβᾶς καὶ τὸ πένθος, κατὰ τοὺς τῶν θεοφόρων περὶ τούτων ἀνδρῶν λόγους, ἀμοφητὶ κατὰ τὰς τῶν πηγῶν ἀενάους τῶν ὀφθαλμῶν διὰ παντὸς ἀποβλύζων ἦν ταῦτα, πιαίνοντα καὶ ζυνιστάντα σὺν γε τῇ ψυχῇ, φησὶ¹⁸, καὶ τὸ σῶμα τῷ περιόντι τῶν θείων δεσμῶν τε καὶ τῶν ἐρώτων, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, ὅπερ καὶ παρὰ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτῷ συμπαρέμεινε χρόνον ὡσαύτως, καθὰ δὴ καὶ πάντες αὐτῷ σὺνισμεν πλὴν ὀλίγων, πρᾶγμα καὶ λόγου καὶ θαύματος πέρα¹⁹, καὶ μηδὲ τοῖς τῶν θεο-

17. ἡ παραλ. Μ

18. φασὶ Μ

19. πέρας Μ

καί ἡ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἀνυπόκριτος ἀπὸ καρδιά ἀγάπη, τὰ πρῶτα δηλαδὴ καὶ μέσα καὶ τελευταῖα ἐρεῖσματα καὶ στοιχεῖα τῶν ἀρετῶν, τὰ τελειωτικά τοῦ συνόλου τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας καὶ ἀγωγῆς, ἀφοῦ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία πρὸς τοὺς δικούς του καὶ εἶδος προκαταρκτικοῦ μαθήματος εἶναι τὸ «Μάθετε ἀπὸ ἐμέ ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στήν καρδιά καὶ θά εὑρετε ἀνάπαυσι στίς ψυχές σας»²², καὶ κατὰ τὸν δικό του πάλι λόγο κάθε θεία ἐντολή καὶ θεῖος νόμος ἀνακεφαλαιώνεται φυσικῶς καὶ τελειώνεται στό «ν' ἀγαπήσης τὸν Κύριο τὸν Θεό σου ἀπὸ ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ τὸν πλησίον σου σάν τὸν ἑαυτό σου»²³. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ὑπερθέτοντάς τιν ἀπαρμύλλως ἐπάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπερφυᾶ τοῦ Πνεύματος χαρίσματα, τὴν ὑποδεικνύει σάν τὴν κατ' ἐξοχὴν ὁδό, ὥστε οὔτε τὸ μαρτύριο νὰ μὴ εἶναι τίποτε χωρὶς τὸν συνδυασμὸ καὶ τὴν συμμαχία τῆς. Καὶ τονίζει πάλι μέ πολλήν παρρησία «ἡ ἀγάπη δέν ἐκπίπτει ποτέ»²⁴.

Γιὰ τὴν κατάνυξι δέ καὶ τὰ δάκρυα, λέγει ὁ ἴδιος, τί ²⁹ χρειάζεται νὰ τὰ μνημονεύσωμε, ἀφοῦ καὶ τὴν κατάνυξι καὶ τὸ πένθος ὑπερέβηκε διὰ τῆς ἀγάπης, κατὰ τοὺς λόγους τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν περὶ τούτων καὶ τὰ κατέβαζε διὰ παντός σιωπηλά ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σάν ἀστεϊρευτες πηγές, γιὰ νὰ λιπαινουν καὶ συγκρατοῦν μαζί μέ τὴν ψυχή, λέγει, καὶ τὸ σῶμα μέ τὸν πλοῦτο τῶν θείων δεσμῶν καὶ ἐρώτων, ὅπως πρό ὀλίγου εἶπα; Τοῦτο παρέμεινε τὸ ἴδιο ὅλον τὸν χρόνο τῆς ζωῆς του, ὅπως ἄλλωστε ὅλοι ἀναγνωρίζομε, ἐκτός ὀλίγων, πρᾶγμα ποῦ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε λόγο καὶ θαυμασμὸ καὶ δέν παρατηρεῖται μέ αὐτὸν τὸν τρόπο οὔτε στοὺς βίους καὶ τοὺς λόγους

22. Μαθ. 11.29.

23. Μαθ. 22,37 ἐ.

24. Α'.Κορ. 13.8.

φόρων ὡσαύτως ἐμφερόμενον καὶ βίους καὶ λόγοις, καὶ τοῖς εἰδόσι γε μονοῖς, ὡς ἐγὼμαι, μὴ ἀπιστοῦμενον;

Φυγὴ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην

30

λλ' οὐ καὶ διὰ τέλους τῆς ἐνταῦθα καλλίστης διατριβῆς τε καὶ ἡσυχίας ἀπολαβεῖν ἔσχον κατὰ σκοπόν· δοοῖν ἐνιαυτῶν καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἐπιδημίαν Γρηγορίου παραρρύντων, τοῦ ληστικοῦ τῶν κάκιστ' ἀπολοισμένων Ἀχαιμενιδῶν συνεχῶς ἐπιτιθεμένων τῷ ὄρει, καὶ τοῖς ἔξω τειχῶν μάλιστα τῶν μοναχῶν ἡσυχάζοντας ἐλαινόωντων καὶ θορυβοῦντων, καὶ καθ' ἐκάστην σχεδόν, νῦν μὲν ταῖς αἰφνιδίαις ἐφόδοις καὶ καταδρομαῖς καὶ ἀναμρέσεσι καὶ αἰχμαλωσίαις, νῦν δὲ καὶ μόναις ταῖς ὑποψίαις καὶ τῷ δέει ταραττόντων καὶ τὴν φιλίην ἡσυχίαν διακοπτόντων, ἀναγκάζονται καὶ ἄκοντες μεταβῆναι, θεῖω κὰν τούτῳ πειθόμενοι δῆπουθεν νόμῳ φεύγειν κελεύοντι διωκομένους, καὶ μὴ ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐλαίνουσιν.

31 **Μ**ὴν γοῦν ἡμετέραν καταλαβόντες Θεσσαλονίκην σὺν γε τοῖς φίλοις καὶ ὁμοτρόποις, δυοκαίδεκα δ' οἱ πάντες ἅμα τὸν ἀριθμὸν ἦσαν, βουλευόνται μετ' ἀλλήλων εἰς ταῦτ' συνιόντες καὶ Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ πάντα τὰ ἐνταῦθα καταλιπόντες εὐθὺς χωρεῖν Ἱεροσολύμων, κάκει προσκηνήσαντες τὸ λοιπὸν ζωῆς ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν. Ἐπεὶ δὲ τοῖς πᾶσι συνε-

25. Τοῦτο πρέπει νὰ συνέβηκε τὸ θέρος τοῦ 1325.

26. Στὸ κείμενο οἱ Τούρκοι λέγονται Ἀχαιμενίδες, καὶ ἄλλοι Πέρσαι, ὅπως συνηθίζεται στοὺς συγγραφεῖς τοῦ 14ου αἰῶνα.

27. Τότε ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ὄρος καὶ ὁ Γρηγόριος Σιναιΐτης, πού ἡσυχάζεε στὴ σκηνὴ Μαγουλά, δίπλα στὰ Γλωσσία, μαζί μὲ τοὺς μαθητὰς του Ἰσιδώρου

τῶν θεοφόρων, καί μόνο ἀπό τούς εἰδήμονες, ὅπως νομίζω ἐγώ, γίνεται πιστευτό.

Φυγή στή Θεσσαλονίκη

λλά δέν μόρεσαν ν' ἀπολαύσουν ἕως τό 30 τέλος κατά τόν σκοπό τους τήν ἐδῶ ἀρίστη διαβίωσι καί ἡσυχία. Διότι ὅταν ἐπέρασαν δύο ἔτη μετά τήν ἐγκατάστασι τοῦ Γρηγορίου στή Γλωσσία²⁵, οἱ ληστρικές ὁμάδες τῶν Τούρκων²⁶ - πού νά ἔχουν κακό τέλος - ἐπιτιθέμενες συνεχῶς στό Ὅρος, ἐδίωκαν καί ταλαιπωροῦσαν ἰδιαίτερως τούς ἐξω ἀπό τά μοναστηριακά τείχη ἡσυχάζοντας μοναχοῦς καί σχεδόν καθημερινῶς τρομοκρατώντας ἄλλοτε μέν μέ τίς αἰφνιδιαστικές ἐφόδους καί καταδρομές καί ἐκτελέσεις καί αἰχμαλωσίες, ἄλλοτε δέ μέ μόνο τίς ὑποψίες καί τόν φόβο, καί διακόπτοντας τήν ποθητή ἡσυχία²⁷. Ἔτσι ἀναγκάζονται νά μετακινηθῶν ἀκουσίως, πειθόμενοι καί σ' αὐτό στόν θεῖο νόμο πού παραγγέλλει στούς διωκομένους νά φεύγουν²⁸ καί νά μὴ συγκρούωνται μέ τούς διῶκτες.

Αφοῦ λοιπόν ἔφθασαν στή Θεσσαλονίκη μας²⁹ μαζί μέ 31 τούς φίλους καί ὁμοτρόπους (ἦσαν δέ ὅλοι μαζί δώδεκα στόν ἀριθμό) ἀποφασίζουν κατόπιν συσκέψεως νά ἐγκαταλείψουν μετά τόν Ἄθωνα καί τήν Θεσσαλονίκη καί ὅλα τά ἐδῶ, γιά νά ἀναχωρήσουν πρὸς τό Ἱεροσόλυμα ἀμέσως, καί ἐκεῖ, ἀφοῦ προσκυνήσουν, νά περάσουν ὅλη τή ζωή τους σέ ἡσυχία.

καί Κάλλιστο, τούς μετεπειτα πατριάρχες.

28. Ματθ. 10,23.

29. Ὁ σιγγραφεὺς Φιλόθεος ἐκφράζεται ἔτσι, διότι ἦταν Θεσσαλονικεὺς.

δόκει καλῶς βεβουλευσθαι καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον ἔβλεπον ἤδη καὶ τὴν ἀποδημίαν, Γρηγόριος ὁ σοφὸς καὶ τὴν ἀνωθεν ψῆφον καὶ τὴν εὐδοκίαν ἐζῆτει καὶ τὸ κῦρος ἐκείθεν ἠύχετο τῶν βεβουλευμένων.

32 **Ἡ** συχία προσανέχοντι τοιγαροῦν, καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑπὲρ τούτων αὐτῶν τοῦ Θεοῦ δεομένω, ὄψις ἐφίσταται τοιαύδε, καὶ πρὸς ὕπνον τινὰ κατιέναι δόξαντι μεταξὺ τῆς εὐχῆς. «Ἐδόκουν», φησί, «τοῖς ἀδελφοῖς ἐκείνοις συνών, μεθ' ὧν δηλαδή καὶ τὰ τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῖν ἐσπουδάζετο, παρὰ τοῖς τῶν βασιλείων προαυλίοις ἐστάναι, καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ παρόντος, καὶ βασιλικῶς τε καὶ ὑψηλῶς ἄγαν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου προκαθημένου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν δορυφορίας καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν τάξεων ὡς ἔθος παρισταμένων, ὧν εἶς τις πρὸς ἡμᾶς ἐκείθεν ἰὼν μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς παρρησίας (τὴν τοῦ δουκὸς δ' οὗτος ἀζίαν ἐδόκει περιβεβλησθαι), ἔμὲ μὲν, φησίν, ἀμφοτέραις ἐδόκει περιβαλὼν καὶ ἐνστερνισάμενος, ὡσανεὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔλκειν, πρὸς δὲ τοὺς ἐμοὺς ἐταίρους ἐπιστραφεῖς, ἰδοῦ τοῦτον ὡς καὶ ὑμεῖς ὄραν ἔχετε, φάναι, κατέχω παρ' ἑμαυτῷ, τοῦ βασιλέως οὕτω προστεταχότος· εἰ δ' ὑμῖν αἰρετόν ἐστιν ἀπιέναι, πορεύεσθε· καὶ γὰρ ὁ κωλύσων οὐδεὶς'».

33 **Ἦ** αὐτὰ καὶ γρηματισθεὶς ἐκ Θεοῦ καθάπερ ἐζῆτει, καὶ τοῖς φίλοις κοινωσάμενος ὁ Γρηγόριος, παραμένειν αὐτόθι κοινῇ πάντες δεῖν ἔκριναν, καὶ μηδαμῶς ἐξιέναι τῆς αὐ-

επανέληξε)

ψουν μετά τόν Ἀθωνά καί τήν Θεσσαλονίκη καί ὅλα τά ἐδῶ, γιά νά ἀναχωρήσουν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀμέσως, καί ἐκεῖ, ἀφοῦ προσκυνήσουν, νά περάσουν ὅλη τή ζωή τους σέ ἡσυχία. Ἀφοῦ δέ ὅλοι συμφώνησαν ὅτι καλῶς εἶχαν σκεφθῆ καί ἤδη προσέβλεπαν πρὸς τήν ἔξοδο καί τήν ἀποδημία, ὁ σοφὸς Γρηγόριος ἐζητοῦσε καί τήν ἀπό ἄνω ψήφο κι' εὐδοκία καί προσευχόταν νά δοθῆ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπικύρωσις τῶν ἀποφάσεων.

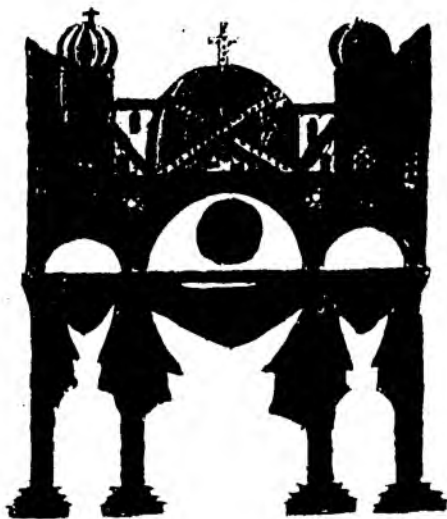
Α νῶ λοιπόν ἦταν ἀφωσιωμένος στήν ἡσυχία καί προσευ- 32
χόταν μόνος του γι' αὐτά πρὸς τόν Θεό, παρουσιάζεται μιά τέτοια ὄπτασία σέ στιγμή πού τοῦ φάνηκε ὅτι εἶχε πέσει λίγο σέ ὕπνο κατά τό μέσο τῆς εὐχῆς. « Μοῦ ἐφάνηκε», λέγει, «ὅτι μαζί μέ τούς ἀδελφούς ἐκείνους, μέ τούς ὁποίους ἐσχεδιάζαμε τήν ἀναχώρησι, ἐστεκόμαστε στά προαύλια τῶν ἀνακτόρων, ἐνῶ ἦταν παρών καί ὁ βασιλεὺς, καθήμενος βασιλικῶς καί ὑψηλῶς στόν βασιλικό θρόνο, καί παρίσταντο οἱ δορυφόροι γύρω του, οἱ συγκλητικοί καί οἱ τάξεις τῶν ἀξιωματούχων. Ἕνας ἀπὸ αὐτούς ἦλθε πρὸς ἐμᾶς μέ μεγαλοπρέπεια καί παρρησία (πού ἐφαινόταν ὅτι ἔφερε τήν στολή τοῦ δουκός)³⁰ καί ἐμένα μέν», συνεχίζει, « μέ περιέβαλε καί μέ ἀγκάλιασε μέ τά δύο χέρια, σάν νά μέ ἐτραβοῦσε πρὸς τόν ἑαυτό του, στρεφόμενος δέ πρὸς τούς συντρόφους μου, εἶπε: Ἴδού, ὅπως μπορεῖτε νά ἰδῆτε καί σεῖς, τοῦτον τόν κρατῶ κοντά μου, κατ' ἐντολή τοῦ βασιλέως· ἐσεῖς ὅμως, ἂν ἐπιθυμῆτε, πηγαίνετε· κανεῖς δέν θά σᾶς ἐμποδίση ».

Α φοῦ ἐπῆρε αὐτόν τόν χρηματισμό ἀπὸ τόν Θεό, ὅπως 33
ἐζητοῦσε, καί τόν ἀνεκοίνωσε στοὺς συντρόφους ὁ Γρηγόριος, ἔκριναν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ σωστό νά παραμείνουν ἐδῶ

30. Μέ στολή δουκός ζωγραφίζεται συνήθως ὁ ἅγιος Δημήτριος.

λῆς καὶ τῶν περιχώρων τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης Θεσσαλονί-
κης καὶ πολίτου καὶ πολιούχου καὶ παντοδαποῦ φρουροῦ καὶ
προστάτου, τοῦ ἐν μάρτυσί φημι θαυμαστοῦ Δημητρίου· αὐτὸν
ἐκεῖνον καὶ γὰρ ᾤοντο καλῶς εἶναι τὸν τοῖς θείοις τε καὶ βασι-
λικοῖς καινῶς οὕτως διακονοῦντα προστάγμασι, καὶ φιλικῶς
τε καὶ γνησίως κατέχοντα τὸν Γρηγόριον, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς
λοιποὺς, νῦν μὲν εἰς τὴν σπουδαζομένην ἡσυχίαν τε καὶ τὴν ἀνα-
χώρησιν, εἰς δὲ τὴν προεδρίαν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἱεράν ἀρ-
χήν τε καὶ προστασίαν ὕστερον.

- 34 **Ο** δὴ καὶ μετὰ χρόνον οὐκ ὀλίγον θαυμαστῶς οἰκονομεῖ-
σθαι παρὰ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ σοφίας τε καὶ προνοίας
ἔμελλε, πόρρωθεν τὰς τῶν μεγάλων πραγμάτων προκαταβαλ-
λομένης ἀρχάς.

καί νά μή ἐξέλθουν καθόλου ἀπό τήν αὐλή καί τά περίχωρα τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης πολίτη καί πολιούχου, παντοειδοῦς φρουροῦ καί προστάτη, τοῦ θαυμαστοῦ δηλαδή μεταξύ τῶν μαρτύρων Δημητρίου. Διότι καλῶς ὑπέθεσαν ὅτι αὐτός ἀκριβῶς ἦταν πού μέ αὐτόν τόν παράδοξο τρόπο ὑπηρετοῦσε τά θεῖα καί βασιλικά προστάγματα, κι' ἐκρατοῦσε φιλικῶς καί πιστῶς τόν Γρηγόριο καί δι' αὐτοῦ τούς λοιπούς, τῶρα μέν στήν σχεδιαζομένη ἡσυχία καί ἀναχώρησι, ὕστερα δέ στήν προεδρία καί ποιμαντική προστασία τῆς Ἐκκλησίας³¹.

Τό πρᾶγμα δέ αὐτό ἐπρόκειτο νά ρυθμισθῆ θαυμαστῶς³⁴ μετά πολύν χρόνο ἀπό τήν μεγάλη σοφία καί πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία προκαταβάλλει ἀπό μακριά τίς ρίζες τῶν μεγάλων πραγμάτων.

---

31. Ὁ Παλαμᾶς καί οἱ σύντροφοί του ἔμειναν στή Θεσσαλονίκη, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ Γρηγόριος Σιναΐτης καί ὁ Κάλλιστος ἀνεχώρησαν γιά τά Ἱεροσόλυμα καί τό Σινᾶ. Ὁ Ἰσίδωρος ἔμενε μαζί μέ τόν Παλαμᾶ, ὅπως φαίνεται. Ὅπως λέγεται προηγουμένως (3, 31), ἡ ὁμάς περιελάμβανε συνολικῶς δώδεκα πρόσωπα πού ἀπό τό Ἅγιον Ὄρος ἐφθασαν στή Θεσσαλονίκη. Σ' αὐτήν ὑπολογίζεται καί ὁ Γρηγόριος Σιναΐτης μέ τούς μαθητάς του. Ὃταν αὐτός μαζί μέ τόν Κάλλιστο ἀνεχώρησαν γιά τήν Ἀνατολή, ἔμειναν δέκα, καί αὐτόν τόν ἀριθμό, τόν τέλειο, συναντοῦμε λίγο παρακάτω (4, 4).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΩΡΙΜΟΤΗΤΟΣ

Χειροτονία του εἰς πρεσβύτερον

1 ναῦθα καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης μέγα καὶ θαυμαστὸν ὁ θαυμάσιος ἀξίωμα δέχεται, κοινῇ τῆς συνούσης ἑταιρείας τῶν ὁσίων ἐκείνων αὐτοῦ δεηθέντων, καὶ μάλιστ' ἐπειδὴ πρὸς μακρὰς ἐώρων ὁδοιορίας καὶ πρὸς ἀγνώτας τινὰς τὸ παράπαν ἐμελλον ἀποπλεῖν, κάκεῖνα τοῖς λογισμοῖς, καθὰ δὴ καὶ προῦφην πόρρωθεν, ἐφαντάζοντο.

2 Ἀλλ' ἐπεὶ τὸν κατ' ἀρετὴν ὑψηλὸν οὕτω καὶ μέγαν καὶ καταλλήλως ἔδει καὶ πάντων τοῖς μεγίστοις καὶ ὑψηλοῖς ἐγχειρεῖν, ἠγνοεῖτο! δ' αὐτοῖς τὸ παράπαν ὁ τῆς ἱερωσύνης

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΩΡΙΜΟΤΗΤΟΣ

Χειροτονία στο άξιωμα του πρεσβυτέρου

δῶ δέχεται ὁ θαυμάσιος καί τό μέγα καί¹
θαυμαστό άξιωμα τῆς ἱερωσύνης ἔπειτα ἀπό
κοινή παράκλησι τῆς συντροφιάς τῶν ὁσίων
ἐκείνων ἀνδρῶν, ἀφοῦ μάλιστα ἀπέβλεπαν σέ
μακρινές ὁδοιπορίες κι' ἐπρόκειτο ν' ἀπο-
πλεύσουν πρὸς ἀνθρώπους ἐντελῶς ἀγνώστους καί μέ τούς
λογισμούς των ἐφαντάζονταν ὅλα ἐκεῖνα πού εἶπα προηγουμέ-
ως ἀπό καιροῦ.

Ἐπειδή ὅμως ὁ τόσο ὕψηλός καί μεγάλος στήν ἀρετή²
ἔπρεπε νά ἐπιχειρή τά μεγάλα καί ὕψηλά καταλήλως σέ
ὅλα, ἀγνοοῦσαν δέ αὐτοί τελείως τόν μυσταγωγό καί τελεστή

μυσταγωγός τε καὶ τελεστής, πρόσεισι τῷ Θεῷ περὶ τῶν προκειμένων τουτωνὶ μετ' εὐλαβείας πευσόμενος ὁ Γρηγόριος, καὶ τὴν προκειμένην ἀποστολικὴν δέλτον λαβὼν ἐν χεροῖν καὶ πρὸς Θεὸν ἄρας μετὰ τῆς διανοίας καὶ τοῦ σώματος ὀφθαλμούς, δι' αὐτῆς ἐπεζήτει πιστῶς ἐν γνώσει γενέσθαι, καθόσον οἶόν τε, τοῦ θείου θελήματος. Ἀνελίξας τοιγαροῦν καὶ τὸ ὄμμα τοῖς ἐγκειμένοις ἐπιβαλὼν, ἐκείνοις εὐθύς ἐντυγχάνει, οἷς δήπου καὶ πρὸς Γαλάτας πάλαι γράφων ὁ σοφὸς Παῦλος τοῦ λόγου προοιμίῳ ἐχρήσατο: «Παῦλος Ἀπόστολος», λέγων «οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς».

- 3 **Α** ντεῦθεν ἐκείνος συνείς, ὡς οὐκ ἄνευ ἐπιφροσύνης οὐδ' ἐπιπνοίας Θεοῦ τὸ γινόμενον, οὔτε μὴν τῶν ἀνθρωπίνων τι καὶ χαμαὶ ἐρχομένων τοῖς ὑψηλοῖς ἐκείνοις καὶ θείοις ὄλωσ προσίσταται, καὶ δέχεται τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ θείως καὶ ἱερῶς, εἶπερ τις οἶμαι τῶν πάντων, καὶ προσκυνεῖ τὸν δεδωρημένον καὶ πρὸς μείζονας τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγῶνας εὐθύς ἀποδύεται, ἐν αἰσθήσει τῆς θείας ἀξίας γεγενημένος, καὶ τιμῶν μάλα σοφῶς ὁ σοφὸς τὸν τετιμηκότα ἢ καὶ τὸ δῶρον, οἰκειότερον εἶπειν, ἑαυτῷ μᾶλλον αἰξῶν καὶ τὴν λαμπάδα καὶ τὸ πῦρ ἀνάπτων ὁσημέραι τοῦ Πνεύματος.

---

1. Γαλ. 1.1.

τῆς χειροτονίας, ὁ Γρηγόριος προσέρχεται μ' εὐλάβεια στο Θεό γιά νά ἐρωτήση περί τῆς προθέσεως αὐτῆς, καί, ἀφοῦ ἐπῆρε στά χέρια τό προκείμενο βιβλίον τῶν Ἀποστόλων κι' ἐσήκωσε μαζί μέ τή διάνοια καί τοῦ σώματος τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τόν Θεό, ἐζήτησε δι' αὐτοῦ πιστῶς νά μάθη, ὅσο εἶναι δυνατό, τό θεῖο θέλημα. Καθὼς λοιπόν τό ἄνοιξε κι' ἔρριψε τό βλέμμα του, ἀμέσως εὐρίσκει ἐκεῖνα πού ἐχρησιμοποίησε ὁ σοφός Παῦλος γράφοντας τό προοίμιο τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Γαλάτας: « Παῦλος ἀπόστολος, ὄχι ἀπό ἀνθρώπους οὔτε δι' ἀνθρώπου, ἀλλά διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί Θεοῦ Πατρός »¹.

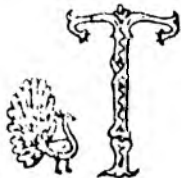
Αντιληφθεῖς λοιπόν ἐκεῖνος ἀπό αὐτό ὅτι τό γινόμενο δέν ³ εἶναι χωρίς τήν ἀπό τόν Θεό ἐγκρισι καί ἔμπνευσι οὔτε μπορεῖ κάτι πού προέρχεται ἀπό τά ἀνθρώπινα καί χαμηλά νά ἐναντιωθῆ καθόλου σ' ἐκεῖνα τά ὑψηλά καί θεῖα, δέχεται τά θεῖα καί τά ἱερά θείως καί ἱερῶς, περισσότερο ἀπό τόν καθένα νομίζω, προσκυνεῖ τόν δοτῆρα τοῦ χαρίσματος² καί εὐθύς παρασκευάζεται γιά μεγαλυτέρους ἀγῶνες ὑπέρ τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ αισθάνθηκε τό βάρος τοῦ θείου ἀξιώματος, τιμώντας πολύ σοφῶς ὁ σοφός τόν τιμήσαντα αὐτόν χειροτονητή, ἢ γιά νά ἐκφρασθοῦμε ἀκριβέστερα, αὐξάνοντας μᾶλλον ὁ ἴδιος τό δῶρο καί ἀνάπτοντας καθημερινῶς τήν λαμπάδα καί τό πῦρ τοῦ Πνεύματος.

2. Ἡ παράθεσις στίς παραγράφους 2 καί 3 τῶν προφυλάξεων τοῦ Γρηγορίου ἐκρίθηκε ἀπό τόν Φιλόθεο ἀπαραίτητη, διότι, ἀφοῦ ἡ χειροτονία του ἔγινε στή Θεσσαλονίκη, χειροτονητής πρέπει νά ἦταν ὁ τότε ἀγνωστός τους μητροπολίτης τῆς πόλεως· κι' αὐτός δέν ἦταν ἄλλος ἀπό τόν Ἰωάννη Καλέκα (1322 - 1334), τόν μετέπειτα πατριάρχη, ἀρνητή τῆς πατερικῆς παραδόσεως καί σκληρῶ διώκτη τοῦ Γρηγορίου.

Εἰς τὴν σκήτην τῆς Βερροίας

4

ἥς γὰρ Θεσσαλονίκης μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ τὸν θεῖον ἐκεῖνον, ἥπερ ἔφην, χρησμόν μικρὸν προελθόντες, κὰν τῇ γείτονι Βερροία γενόμενοι, τὸ ταύτῃ παρακείμενον ὄρος καὶ τὴν ἐκεῖ συνισταμένην τότε τῶν μοναζόντων

σκήτην εἰσέρχονται· ἔνθα δὴ καὶ φρόντιστήριον θείας φιλοσοφίας ὁ Γρηγόριος συστησάμενος, σὺν δέκα τοῖς ἐταίροις καὶ τῶν ἴσων σπουδασταῖς τε καὶ κοινωνοῖς (τὸν πληρέστατόν φημι καὶ τέλειον ἀριθμόν), τὰ τῆς ἄνω καὶ θείας τελειότητος, ὁ πλήρης ὄντως παντός ἀγαθοῦ, καὶ αὐθις φιλοσοφεῖν ἄρχεται, τὰς μὲν πέντε τῆς ἐβδομάδος ἐκάστης ἡμέρας αὐτός τε μένων ἀπρόιτος καὶ μηδένα τῶν πάντων μηδαμῶς εἰς ὁμιλίαν παραδεχόμενος, Σαββάτου δὲ καὶ Κυριακῆς πρὸς τε τὴν μυστικὴν δηλαδὴ θυσίαν καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν προῖων πνευματικὴν ὁμιλίαν καὶ ἔνωσιν.

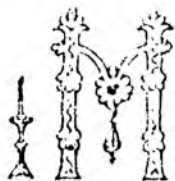
5

τος μὲν οὖν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τηνικαῦτα τριακοστὸν ἦν, εἶχε δὲ καὶ τοῦ σώματος ἐρρωμένως ἔτι, μήπω μηδεμιᾶς προσβαλούσης αὐτῷ νόσου μηδὲ βραχύ· ὅθεν καὶ μειζόνων πολλῶ τῶν ἀγώνων καὶ σκληροτέρας τῆς ἀγωγῆς ἄπτε-

3. Ὁ Γρηγόριος εἶχε μόλις τότε χειροτονηθῆ σέ πρεσβύτερο καὶ προφανῶς τοῦτο ἔγινε ὅταν ἐφθασε σὶ τὸ τριακοστὸ ἔτος. Ἄν. ὅπως ὑπολογίσαμε.

Στή σκήτη τῆς Βερροίας

ετὰ τὴ χειροτονία καὶ τὸν θεῖο ἐκεῖνο χρῆσμό, 4 ὅπως εἶπα, ἐξῆλθαν λίγο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη καὶ, ὅταν ἔφθασαν στὴ γειτονικὴ Βέρροια, εἰσῆλθαν στὴν σκηνὴ πού μόλις τότε εἶχε ἀρχίσει νὰ συγκροτῆται στό πλησιόχωρο ὄρος. Ἐκεῖ ὁ Γρηγόριος ἵδρυσε ἡσυχαστήριον τῆς θείας φιλοσοφίας, μαζί μέ δέκα συντρόφους, ζηλωτὰς καὶ μετόχους τοῦ ἰδίου τρόπου ζωῆς (πού ἀποτελοῦσαν τὸν πληρέστατον καὶ τέλειον ἀριθμό), καὶ ἀρχίζει πάλι νὰ ἀσκῆται φιλοσοφικῶς στὴν ἄνω καὶ θεῖα τελειότητα, αὐτὸς ὁ γεμᾶτος ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ· τίς μὲν πέντε ἡμέρες κάθε ἐβδομάδος ἔμενε ἄβγαλτος καὶ δέν ἐδεχόταν κανένα ἀπολύτως σέ συναναστροφή, ἐνῶ Σάββατον καὶ Κυριακὴ ἔβγαине γιὰ τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴν συνομιλίαν καὶ συναναστροφήν μέ τοὺς ἀδελφούς.

Λίγησε τότε τὸ τριακοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας³, ἦταν δέ καὶ 5 στό σῶμα ὑγιῆς ἀκόμη, διότι ἕως τότε δέν τὸν εἶχε προσβάλει οὔτε ἡ παραμικρὴ νόσος. Γι' αὐτὸ ξεκινᾷ πολὺ μεγαλυτέρους ἀγῶνες καὶ σκληρότερη διαγωγή, λειώνοντας τὸ

ἐγεννήθηκε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1296. ἔφθασε στό τριακοστὸ ἔτος τὸ φθινόπωρον τοῦ 1325, καὶ τὸ ἐκλείσει τὸ φθινόπωρον τοῦ ἐπομένου ἔτους. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἐχειροτονήθη καὶ ἔφυγε γιὰ τὴ Βέρροια.

ται, νηστεία καὶ ἀγρυπνία μακρῶ κατατῆκον τὸ σῶμα, καὶ φιλονεικῶν εἰς τέλος ὑποτάξαι τῷ πνεύματι ἐγκρατεία τε παντοδαπῆ καὶ νήσει καὶ τῇ συνήθει τῶν δακρύων πηγῆ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν ἀπολεπτύνων τε καὶ καθαίρων καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἀνάγων αἰεὶ θεῖον διὰ τῆς ἀδιαλείπτου φημί τοῦ νοῦ προσευχῆς, καὶ τῆς ἀμέσου κατὰ χάριν τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε καὶ ἐνώσεως.

6 **Ε** ντεῦθεν οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, ἀποστολικῶς εἶπεῖν, ἐν αὐτῷ βρῦντες ἦσαν, καὶ πάντες οὐχ οἱ² σὺν αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ ὄρος ἐκεῖνο κατ' ἔρωτα θείας φιλοσοφίας καὶ τὴν πόλιν οἰκοῦντες ὡσαύτως, ὡς εἰς ἀρχέτυπον καὶ εἰκόνα τινὰ τῆς ἀρετῆς θαυμαστὴν τὴν ἐκείνου πολιτείαν τε καὶ τὸν λόγον ἐόρων, καὶ θαυμά τι καινὸν τὸν κατ' αὐτὸν καὶ πόρρω τῆς καθ' ἡμᾶς ταυτησί γενεᾶς καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπον σχεδὸν αὐτοῖς ἐνομίζετο· ἐξέπληττε καὶ γὰρ αὐτοὺς μετὰ τοῦ τῆς πράξεως ὑψηλοῦ καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ καινόν τε καὶ ὑπερφυῆς ὄντως τῆς θείας σοφίας καὶ μηδενί τινι τῶν ἄλλων παραβαλλόμενον.

7 **Κ** αὶ τί χρῆ καὶ λέγειν, ὅπου γε καὶ σιωπῶν, καὶ μόνον ὀρώμενος, ὃ θαυμάσιε, θαῦμα ταῖς τῶν ὀρώντων ψυχαῖς ἐνεποίεις, νῦν μὲν σύννοους τις ὢν καὶ πρὸς αὐτὸς³ ἑαυτὸν καὶ τὸν Θεὸν ὄλωσ ἐπεστραμμένος, καὶ λειομένος ὑπερφυῶς τοῖς καινοῖς ἐκείνοις ρεύμασι τῶν δακρύων, νῦν δ' ὡς ἀπὸ καμίνου πυρὸς τὰ πρόσωπα φέρων ὑπὲρ φύσιν φωτοειδῆ καὶ τῷ πυρὶ τοῦ Πνεύματος μετεσκευασμένα τε καὶ ἡλλοιωμένα, καὶ μάλισθ' ὅτε τῆς τῶν ἱερῶν μυστικῆς τελετῆς ἢ καὶ τοῦ οἰκίσκου καὶ τῆς ἡσυχίας ἐξῆεις:

2. οὐχ οἱ: οὐχί C

3. αὐτὸς παραλ. M

σώμα με μακρά νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ προσπαθώντας νά τό ὑποτάξῃ τελείως στό πνεῦμα, λεπτύνοντας καὶ καθαρίζοντας τό ὀπτικό τῆς ψυχῆς μέ παντοειδή ἐγκράτεια καὶ νῆσι καί μέ τήν συνηθισμένη ροή τῶν δακρῶν καὶ ἀνεβάζοντάς το πάντοτε πρός τό συγγενές θεῖο διὰ τῆς ἀδιαλείπτου προσευχῆς καὶ τῆς ἀμέσου κατὰ χάρι κοινωνίας καὶ ἐνώσεως μέ τόν Θεό.

Από αὐτήν τήν ἀγωγή ἦσαν πλούσιοι οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος, γιά νά ἐκφραστοῦμε ἀποστολικῶς⁴, καί ὅλοι, ὄχι μόνο οἱ σύντροφοί του, ἀλλά καί οἱ ἄλλοι, πού ἀπό ἔρωτα θείας φιλοσοφίας εὐρίσκονταν στό ὄρος ἐκεῖνο καί οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐπίσης, ἐβλεπαν τήν πολιτεία καί τόν λόγο ἐκείνου σάν ἀρχέτυπο καί εἰκόνα τῆς ἀρετῆς θαυμαστή, καί ἡ περίπτωσίς του ἐθεωρεῖτο θαῦμα παράδοξο καί πέρα ἀπό τήν παρούσα γενεά μας καί σχεδόν ὑπεράνθρωπο. Διότι ἐκτός ἀπό τό ὕψος τῆς πράξεως τούς ἐξέπληττε καί ὁ λόγος καί ἡ παράδοξος καί ὑπερφυῆς θεία σοφία του πού δέν παραβαλλόταν μέ κανενός ἄλλου.

Καί τί ἀνάγκη ὑπάρχει νά λέγω γι' αὐτά, ἀφοῦ καί ⁷σιωπώντας καί βλεπόμενος μόνο, ὦ θαυμάσιε, προξενούσες θαυμασμό στίς ψυχές τῶν βλεπόντων, ἄλλοτε σύννους καί προσηλωμένος στόν ἑαυτό σου καί στόν Θεό τελείως καί λουσομένος ὑπερφυῶς μέ τά παράξενα ἐκεῖνα ρεύματα τῶν δακρῶν, ἄλλοτε δέ ἔχοντας τό πρόσωπο ὑπερφυσικά φωτοειδές σάν ἀπό καμίνι πυρός καί μετασκευασμένο καί ἀλλοιωμένο μέ τό πῦρ τοῦ Πνεύματος, καί μάλιστα ὅταν ἐβγαίνες ἀπό τή μυστική τελετή τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἢ ἀπό τόν οἰκίσκο καί τήν ἡσυχία;

4. Γαλ. 5.22.

Θάνατος τῆς μητέρας

8

ν δὲ τούτοις ὄντι καὶ τοῖς τοιούτοις, ἀπαίρει μὲν τῶν ἐνταῦθα, καὶ πρὸς Θεὸν μετὰ συχῶν τῶν τῆς ἀρετῆς ἀγωγίμων ἢ καλλίστη καὶ προσφιλῆς ὄντως μεταβαίνει μήτηρ τῷ Γρηγορίῳ, γράμματα δ' εὐθύς τῶν ἐκείνη συνασκουμένων θυγατέρων παρθένων ἐκ Βυζαντίου δηλαδὴ πρὸς τοῦτον φοιτῶσι, τὴν τε τῆς κοινῆς μητρὸς ὁμοῦ γνωρίζοντα τελευτὴν καὶ αὐτὸν πρὸς ἐπίσκεψιν ἑαυτῶν καὶ πνευματικὴν ὁδηγίαν παρακαλοῦντα.

9

Π εἶθεται τοῖς γράμμασι καὶ τῇ προσκλήσει τῶν ἀδελφῶν. πολὺ μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ὁμοῦ κεκτημένοις, ἄνεισιν εἰς τὴν Κωνσταντίνου καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἔχων ἄμφω μεθ' ἑαυτοῦ· εὕρισκει τὰς ἀδελφὰς κατ' οὐδὲν ψευσαμένης τὸ γένος, θαυμάζει τὴν ἀρετὴν, ἐπαινεῖ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸ διὰ πάντων καθαρὸν καὶ ἠκριβωμένον τοῦ βίου, καὶ Θεῷ τὴν προσήκουσαν ἀποδεδωκῶς ὑπὲρ πάντων εὐχαριστίαν καὶ τὰ ὑψηλότερα καὶ αὐτὸς ἐφ' ἱκανὸν μυσταγωγῆσας καὶ παραινέσας, τῆς ἐπανάδου καὶ αὐθις καὶ τῆς ὑποστροφῆς τῆς πρὸς τὴν ἀναχώρησιν γίνεται.

Θάνατος τῆς μητέρας

ὅτον τόν καιρό ἀπέρχεται ἀπό τά ἐγκόσμια καί 8 μεταβαίνει πρὸς τόν Θεό φορτωμένη μέ πλούσιες ἀρετές ἢ καλλίστη καί ἀγαπητή πραγματικά στόν Γρηγόριο μητέρα του. Ἀμέσως φθάνουν πρὸς τοῦτον ἀπό τό Βυζάντιο γράμματα τῶν θηγατέρων τῆς παρθένων πού συνασκόνταν μέ αὐτήν. Μέ αὐτά ἀφ' ἑνός μέν τόν πληροφοροῦσαν περί τοῦ θανάτου τῆς κοινῆς μητρός, ἀφ' ἑτέρου δέ τόν προσκαλοῦσαν νά τίς ἐπισκεφθῆ καί τίς καθοδηγήσῃ πνευματικῶς.

Τεῖθεται στά γραφόμενα καί στήν πρόσκλησι τῶν ἀδελφῶν, 9 πού μαζί μέ τό δίκαιο εἶχαν καί τό ἐλκυστικό στοιχείο, ἀνεβαίνει στήν Κωνσταντινούπολι, ἔχοντας μαζί τούς ἀδελφούς του, καί εὐρίσκει τίς ἀδελφές νά μή ἔχουν διαψεῦσει τό γένος των· θαυμάζει τήν ἀρετή, ἐπαιεῖ τούς ἀγῶνες καί τήν καθ' ὅλα καθαρότητα καί ἀκρίβεια τοῦ βίου, καί, ἀφοῦ ἔδωσε τήν προσήκουσα γιά ὅλα εὐχαριστία στόν Θεό καί τίς ἐμυσταγωγῆσε ὁ ἴδιος καί τίς συνεβούλευσε τά ὑψηλότερα, ἐτοιμάζεται καί πάλι γιά τήν ἐπάνοδο καί τήν ἐπιστροφή πρὸς τήν ἀναχώρησι.

Ἐπιστροφή εἰς τὴν Βέρροϊαν

10

λλ' οὐ συνεδόκει καὶ ταῖς ἀδελφαῖς ταῦτα· ἡ γὰρ κάκεινον σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτόθι παρεῖναι καὶ διδάσκειν καὶ νουθετεῖν ὅσημέραι καὶ τῆς πρὸς ἀρετὴν τε καὶ Θεὸν ἀξίως ἠγεῖσθαι, ἢ καὶ αὐτὰς συναποδημεῖν ἐκείνοις καὶ πρὸς τὴν ξένην τε καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἀπιέναι πᾶσαν ἔλεγον εἶναι ἀνάγκην. Ὁ δὲ τὸ μὲν παραμένειν τῇ πατρίδι καὶ αὐθις ἀδύνατον εἶναι φήσας, τὸ δὲ καὶ τὰς ἀδελφὰς συναποδημεῖν καὶ δυνατὸν λογισάμενος καὶ συμφέρον, σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ταύτας παραλαβὼν εἰς Βέρροϊαν ὑποστρέφει καὶ αὐθις, καὶ τῇ πόλει ταύτας ἐγκαταστήσας κάκει τῆς συνήθους ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως ἔχεσθαι καὶ αὐθις παρασκευάσας, εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς ἐπανατρέχει καὶ τὴν ἀσκητικὴν αὐθις καλύβην.

11 **Β**ραχὺς ὁ μεταξὺ χρόνος, καὶ ἡ προτέρα τῶν ἀδελφῶν Ἐπίχαρις, τὸ σῶμα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς σὺν γε τοῖς ἐνταῦθα πᾶσι καταλιποῦσα, πρὸς Θεὸν εὐκλεῶς διαβαίνει, παρθενικοῖς τε καὶ ἀσκητικοῖς ὑπερφυῶς κατεστεμμένη χαρίσμασιν ἀοράτως, καὶ σημείοις ἀποστολικοῖς οὐκ ἀμυδρῶς καὶ τοῖς ἔξω τὴν χάριν ἐπισημαίνουσα. Τὴν τε γὰρ τελευταίαν ἑαυτῆς δέκα πρότερον ἡμέραις ὑγιῶς ἔτι τοῦ σώματος ἔχουσα σαφέστατα προῦφη καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐκ τοῦ ὄρους εἰς τὴν πόλιν ἐλθόντας διὰ τοῦτ' αὐτὸ παρ' ἑαυτῆ κατασχοῦσα, καὶ Θεοδοσίου τοῦ δευ-

Ἐπιστροφή στήν Βέρροια.

λλά δέν συμφωνοῦσαν μέ αὐτό οἱ ἀδελφές, οἱ 10 ὁποῖες ἔλεγαν ὅτι πρέπει ἢ νά παραμείνη καί αὐτός ἐδῶ μαζί μέ τούς ἀδελφούς, νά τίς διδάσκη, νά τίς νουθετῆ καθημερινά καί νά τίς ὀδηγῆ ἀξίως πρός τήν ἀρετή καί τόν Θεό, ἢ κι' αὐτές νά ταξιδεύσουν μαζί μέ ἐκείνους καί νά μεταβοῦν στήν ξενιτιά καί τήν ἀναχώρησι. Αὐτός δέ εἶπε ὅτι τό νά παραμείνη πάλι στήν πατρίδα εἶναι ἀδύνατο, τό νά συνταξιδεύσουν δέ μαζί του οἱ ἀδελφές ἐθεώρησε καί δυνατό καί συμφέρον. Ἀφοῦ παρέλαβε λοιπόν καί αὐτές μαζί του μέ τούς ἀδελφούς, ἐπιστρέφει πάλι στή Βέρροια· καί ἀφοῦ τίς ἐγκατέστησε στήν πόλι καί ἐφρόντισε νά ἔχουν καί ἐκεῖ πάλι τήν συνηθισμένη ἀγωγή καί ἄσκησι, αὐτός τρέχει πάλι στό ὄρος καί τήν ἀσκητική καλύβα.

Πρὶν περάση, πολὺς χρόνος, ἡ πρώτη ἀδελφή Ἐπίχαρις,¹¹ ἀφήνοντας τό σῶμα καί τούς ἀδελφούς μαζί μέ ὅλα τὰ ἐδῶ, διαβαίνει ἐνδόξως πρός τόν Θεό, στεφανωμένη ὑπερφυῶς καί ἀοράτως μέ παρθενικά καί ἀσκητικά χαρίσματα, κι' ἐπισημαίνουσα ὄχι ἀμυδρῶς στοὺς ἐξω τήν χάρι μέ ἀποστολικά σημεῖα. Πραγματικά αὐτή καί τό δικό της θάνατο προεῖπε δέκα ἡμέρες ἐνωρίτερα σαφέστατα, ἐνῶ ἦταν ἀκόμη ὑγιής στό σῶμα, καί γι' αὐτόν τόν λόγο ἐκράτησε τούς ἀδελφούς της κοντά, πού εἶχαν ἔλθει ἀπό τό ὄρος στήν πόλι, καί τοῦ δευτέρου ἀδελφοῦ

τέρου τῶν ἀδελφῶν τὸν θάνατον ὡσαύτως ἤκειν ὅσον οὐπω Πνεύματι θείῳ προεῖπε, καὶ ὡς ἀπελεύσεται μὲν ὁ Γρηγόριος συνάμα τὰδελφῶ Μακαρίῳ καὶ αὐθις μετ' ὀλίγον ἐς Ἄθω, πειρασμοῖς δὲ μετ' ἐκεῖνο περιπεσεῖται ποικίλοις πρὸς χρηστὸν ἀφορῶσι τὸ πέρασ.

12 **Ἦ** δὴ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ἐξέβη πρόρρησιν. μηδενὸς τινος μηδ' ὀτιοῦν διαπεπτωκότος· εἶχε γὰρ ἐκ παιδικῆς πάνυ τῆς ἡλικίας οἰοεῖ τινὰ σύντροφον καὶ συνακμάζουσαν τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ πρὸς Θεὸν διὰ παντὸς ἐπεστράφθαι καὶ δὴ καὶ τὴν εὐτέλειαν καὶ τὸ πένθος καὶ τὴν τῶν ρεόντων τουτωνὶ καὶ φθαρτῶν περιφρόνησιν· περὶ ἧς δῆπου καὶ Γρηγόριος ὁ σοφὸς θαυμαστά τινὰ καὶ μνήμης ἄξια διεξήει παρὰ τῆς καλλίστης ἀκηκοῦς μητρός, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος πρὸς τοὺς οἰκείους ἔλεγεν ὕστερον, ἃ καὶ διὰ τὸ μῆκος νῦν ὁ λόγος παρήκεν· ἐκεῖνό γε μὴν ἀναγκαῖον τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι.

13 **Ἦ** ὁλλῶν τινων τὸ τηνικαῦτα σπουδαίων παροικούντων ἐκεῖνο τὸ ὄρος, καὶ τισ παρ' ἐκείνοις γηραιὸς ἦν καὶ τὴν ἡλικίαν ὁμοῦ καὶ τὸν τρόπον τὴν κλῆσιν Ἰῶβ, σπουδαῖος τὴν πολιτείαν, ἀπλοῦς τὸ ἦθος, ἐπιεικεῖα καὶ χρηστότητι καὶ πᾶσιν ἀγαθοῖς, ὡς εἰπεῖν ἐν βραχεῖ, διαλάμπων. Οὗτος ἐν γειτόνων αὐτοῦ που σκηνοῦμενος, Γρηγορίῳ καὶ συνήθης καὶ ὁμιλητῆς ἐγερόνει καὶ φίλος, τῆς ἀρετῆς τοὺς τῶν αὐτῶν ἔραστὰς δι' ἑαυτῆς ὡς τὰ πολλὰ συνδεούσης ἀλλήλοις. Οὗτος

---

5. Καὶ σ' αὐτὸ τό σημεῖο κι' ἄλλου ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ λογοπαίγνιο μὲ τὸ ἐπίθετο καλλίστη ἐξ αἰτίας τοῦ ὀνόματος τῆς μητέρας τοῦ Γρηγορίου Καλῆς καὶ Καλλονῆς. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὑπάρχει ἕνας Ἰῶβ πού διετέλεσε

Θεοδοσίου τόν θάνατο ἐπίσης προεῖπε· μέ θεῖο Πνεῦμα ὅτι θά ἔλθῃ σέ λίγο, καθῶς καί ὅτι θ' ἀναχωρήσῃ μέν ὁ Γρηγόριος μαζί μέ τόν ἀδελφό Μακάριο πάλι στόν Ἄθωνα, καί ὅτι ἐπειτα θά περιπέσῃ σέ πολλούς πειρασμούς, πού θά ὀδηγήσουν σέ καλό τέλος.

Κί' αὐτά ὅλα ἐκπληρώθηκαν κατά τήν πρόρρησί της, χωρίς¹² νά παραπέσῃ οὔτε τό παραμικρό· διότι ἀπό τήν παιδική της ἀκόμη ἡλικία εἶχε σάν σύντροφο καί συνοδοιπόρο τήν ἀρετή καί τήν παντοτινή στροφή πρός τόν Θεό, καθῶς ἐπίσης καί τήν λιτότητα καί τό πένθος καί τήν περιφρόνησι τῶν ρευστῶν καί φθαρτῶν τούτων πραγμάτων. Γι' αὐτήν μάλιστα διηγῶνταν μερικά ἀξιοθαύμαστα καί ἀξιομνημόνευτα καί ὁ σοφός Γρηγόριος πού, ὅπως ἔλεγε ὕστερα στούς δικούς του, τά εἶχε ἀκούσει ἀπό τήν καλλίστη μητέρα του⁵. Αὐτά τά παρατρέχομε τώρα γιά τό μάκρος τοῦ λόγου. Τό κατωτέρω ὁμως ἐπεισόδιο εἶναι ἀναγκαῖο νά προσθέσω στά λεχθέντα.

Ανάμεσα στούς πολλούς ἀσκητάς, πού παροικοῦσαν σ'¹³ ἐκεῖνο τό ὄρος, ἦταν κι' ἕνας γέρον στήν ἡλικία καί τόν τρόπο, ὀνομαζόμενος Ἰώβ, ἐνάρετος στή διαγωγή, ἀπλός στό ἦθος, λαμπρός κατά τήν ἐπιείκεια, τήν χρηστότητα, καί μέ λίγα λόγια καθ' ὅλα τά ἀγαθά. Αὐτός, κατοικώντας κάπου αὐτοῦ στή γειτονιά, ἔγινε στόν Γρηγόριο οἰκεῖος καί συνομιλητής καί φίλος, διότι σηνήθως ἡ ἀρετή συνδέει μεταξύ των τούς ἐραστάς τῶν ἰδίων ἀγαθῶν. Αὐτός λοιπόν,

ἡγούμενος τῆς Λαύρας (B) Θεοκτίστου, Βίος, πατριάρχου Ἀθανασίου, Παπαδόπουλος Κεραμεύς, Πετροῦπολις, σ. 13. Βίος Γερμανοῦ Ἀγιορείτου, Ιοαννου, *Anal. Bolladiana*, 70 (1952), 75 - 85, ἀλλ' ὁ ἀσκητής τῆς Βερροίας δέν μπόρεσε νά ταυτισθῇ μ' αὐτόν. Λιγότερο μπορεῖ νά ταυτισθῇ μέ ἕνα μασσαλιανό Ἰώβ πού μαρτυρεῖται στό ὄρος.

τῶ μεγάλῳ συνήθως ποτὲ συγκαθήμενος, καὶ φιλήκοον οὖς τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεγομένοις διδούς, ἐπειδὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα λέγοντος ἠκηκόει, ὡς πάντα τὸν ἀπὸ Χριστοῦ καλούμενον ὁποῖου ποτ' ἂν εἴη τάγματος, τὴν ἀδιάλειπτον ἀσκεῖν δεῖ προσευχὴν κατὰ γε τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν, «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε», κοινῇ τὴν Ἐκκλησίαν διδάσκουσας, καὶ δὴ καὶ τὸν προφήτην Δαβὶδ, καίτοι γε καὶ βασιλέα πεφηνότα, τό, «προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός», φάσκοντα, οἷς δὴ πού καὶ Γρηγόριος ὁ μέγας ἐπόμενος, «μνημονευτέον Θεοῦ», φησί, «μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον», κοινῇ καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς πιστοὺς ὡσαύτως τὸν λόγον ποιούμενος· καί, Χρῆ, φησί, καὶ ἡμᾶς πειθομένους τοῖς προρρηθεῖσι, μὴ τοὺς ἔξω κόσμου καὶ μοναστὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, καὶ σοφοὺς καὶ ἰδιώτας, καὶ πάντας ὁμοῦ ταῦτα διδάσκειν ὡσαύτως καὶ πρὸς αὐτὸ τοῦτ' ἐνάγειν πάση σπουδῇ.

14 **Α** οὔτων ὁ γηραιὸς ἀκούσας πρὸς τοῦ σοφοῦ, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ,τι παθῶν, ἀντιλέγειν ἐπειράτο τοῖς οὕτω φανεροῖς καὶ ἀναντιρρήτοις⁴, τῶν ἀνακεχωρηκότων τοῦ κόσμου καὶ μοναστῶν μόνον διατεινόμενος εἶναι ταυτί, ἀλλ' οὐ τῶν πολλῶν καὶ κατὰ κόσμον ἀπλῶς.

15 **Ε** πεί δὲ καὶ πολλ' ἕτερα προσόμοια τοῖς ρηθεῖσιν αὐθις ὁ μέγας προσθεῖς πείθειν οὐδαμῶς εἶχε τὸν γέροντα, τὸν μὲν περὶ τούτων ἴσθησι λόγον, τὴν πολυλογία καὶ τὴν ἔριν ἀποποιούμενος πάση σπουδῇ· ἐπεὶ δὲ καὶ διαλυθέντες ἀπ' ἀλλήλων ἐπ' οἴκου χωροῦντες ἦσαν, καὶ ὁ οἰκίσκος εἶχε συνήθως ἐκάτερον εὐχῇ καὶ ἡσυχίᾳ προσέχοντα, Θεὸς ἄνωθεν εὐθὺς διαιτᾷ

4. ἀντιρρήτοις M

καθισμένος κάποτε μαζί με τόν μεγάλο διδάσκαλο καί στρέφοντας μέ εὐχαρίστησι τήν ἀκοή του στά λεγόμενα ἀπό ἐκεῖνον, ἐκτός ἀπό ἄλλα ἄκουσε νά λέγη καί τοῦτο, ὅτι κάθε Χριστιανός σ' ὅποια τάξι καί ἂν ἀνήκη, πρέπει νά ἀσκή τήν ἀδιάλειπτη προσευχή, κατὰ τήν ἀποστολική παραίνεσι πού διδάσκει ὅλη τήν ἐκκλησία «νά προσεύχεσθε ἀδιαλείπτως»⁶, καί ἐπίσης κατὰ τόν προφήτη Δαβίδ, πού, ἂν καί βασιλεύς, λέγει «ἐβλεπα ἐμπρός διαπαντός τόν Κύριο»⁷, τούς ὁποίους ἀκολουθώντας καί ὁ μέγας Γρηγόριος λέγει, «νά μνημονεύωμε τόν Θεό περισσότερο ἀπό ὅσο ἀναπνεύομε», ἀπό κοινουῦ σέ ὄλους τούς πιστούς ἀναφερόμενος κι' αὐτός. Πρέπει κι' ἐμεῖς, ἔλεγε ὁ Γρηγόριος, ἀκολουθώντας τούς προηγουμένους, νά διδάσκωμε ὄχι μόνο τούς ἔξω τοῦ κόσμου μοναχούς, ἀλλά καί ὄλους τὰ ἴδια, ἄνδρες καί γυναῖκες καί παιδιά, σοφοῦς καί ἰδιῶτες καί μέ κάθε τρόπο νά τούς ὀδηγοῦμε πρὸς αὐτό.

Ακούοντας αὐτά ἀπό τούς σοφοῦς ὁ γέρον, δέν γνωρίζω τί 14
 ἔπαθε καί ἐπιχειροῦσε ν' ἀντιλέγη σ' αὐτά τὰ τόσο φανερά καί ἀναντίρρητα, ἰσχυριζόμενος ὅτι αὐτά ταιριάζουν μόνο στούς ἀναχωρητάς καί μοναστάς, ἀλλ' ὄχι γενικῶς στά πλήθη πού ζοῦν στόν κόσμο.

Αφοῦ δέ ὁ μέγας διδάσκαλος, παρ' ὄλο πού πρόσθεσε 15
 καί πολλά ἄλλα παρόμοια μέ τὰ λεχθέντα, δέν κατώρθωσε νά πείσῃ τόν γέροντα καθόλου, ἐσταμάτησε τήν συζήτησι γιά τό θέμα αὐτό, ἀποφεύγοντας μέ κάθε τρόπο τήν πολυλογία καί ἔριδα. Ὅταν δέ, χωρισθέντες, ἐπῆγαν στά σπίτια τους καί ἠ καλύβα ἐστέγασε κατὰ τήν συνήθεια τόν καθένα, ἀφιερωμένον

6. Α Θεσσ. 5.17.

7. Ψαλμ. 15.8.

τοῖς λεχθεῖσιν, ἀγγέλω δηλαδὴ διακόνω χρησάμενος, διδάσκων μὲν καὶ τὸν ἀγνοῦντα φιλανθρώπως ἢ μὴ μεμάθηκε, τιμῶν δ' ὑπερφυῶς πῶς ἂν εἶποις σὺν γε τοῖς λαληθεῖσι καὶ τὸν Γρηγόριον ὃς καὶ λαμπρὸς λαμπρῶς εὐχομένω τῷ γέροντι παραστάς, «μηδαμῶς», φησὶν, «ἄλλως περὶ τῶν διωμιλημένων ὑμῖν πρὸ βραχέος, ὧ οὗτος, ἔχε καὶ φρόνει, ἢ καθάπερ ὁ ἱερὸς ἔφη Γρηγόριος». Καὶ ὁ μὲν ταῦτ' ἐπιτάξας ἀφανῆς ἦν εὐθύς, ὁ δ' ἀγγελικὴν εἶναι καὶ θεῖαν μὴ ἀγνοήσας τὴν διδασκαλίαν τε καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, σπουδῆ πρὸς τὸν ὄσιον εὐθὺς ἄπεισι, τὰ ὀραθέντα τε καὶ ἀκουσθέντα θείως μηνύων, καὶ συγγνώμην αἰτῶν τῆς οὐ καλῆς ἐκείνης ἀπειθείας καὶ τῆς ἐνστάσεως. Ἦς καὶ τυχῶν, καὶ κρεῖττον ἤπερ ἐβούλετο (τίς γὰρ ἐκείνω πρὸς μετριότητά τε καὶ ἀγάπην ἐνάμιλλος;), ἀχώριστος ἦν ἐξ ἐκείνου σχεδὸν τοῦ μεγάλου, καὶ δεσμοῖς ἀρρήκτοις ὁμονοίας τε καὶ φιλίας ἀλλήλοις ἄριστα συνεδέθησαν.

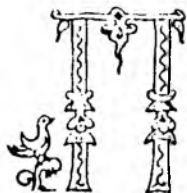
16 **¶** Ἐτὰ μικρὸν δὲ καὶ πρὸς ὃν ἐφίλει Χριστὸν ἀπιὼν καὶ πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ὁ χρηστὸς Ἰὼβ ἤδη γενόμενος, μεγάλας ἐπὶ πάντων ἀνομολογῶν ἦν τῷ Θεῷ τὰς χάριτας, ὅτι τε συνήθης καὶ ὁμιλητὴς ἐγεγόνει τῷ Γρηγορίῳ, καὶ ὅτι πολλὰ τινα καὶ μεγάλα τῆς ἐκείνου διδασκαλίας καὶ τῆς φιλίας ἀπέωντο.

στήν προσευχή καί τήν ήσυχία, ἀμέσως ὁ Θεός γίνεται δαιτητής τῶν λεχθέντων, χρησιμοποιώντας σάν ὑπέρητη ἕναν ἄγγελο, διδάσκοντας φιλανθρώπως καί τόν ἀγνοοῦντα αὐτά πού δέν ἔμαθε, τιμώντας δέ ὑπερφυῶς, θά ἐλέγαμε, τόν Γρηγόριο μαζί μέ τά λόγια του. Κι' ὁ ἄγγελος παρουσιάσθηκε λαμπρῶς στόν προσευχόμενο γέροντα καί τοῦ λέγει «νά μή ἔχης καθόλου διαφορετική γνώμη γιά τά πρό ὀλίγου συζητηθέντα μεταξύ σας παρά τήν ἴδια μέ τόν Γρηγόριο, γέροντα». Κι' αὐτός μέν, ἀφοῦ παρήγγειλε αὐτά, ἐξαφανίσθηκε εὐθύς ἀμέσως· ὁ δέ γέροντας, ἀντιληφθεῖς ὅτι ἡ διδασκαλία καί ἐμφάνισις εἶναι ἀγγελική καί θεία, μεταβαίνει ἀμέσως βιαστικά πρὸς τόν ὄσιο, γιά νά διαμηνύση τά ὅσα εἶδε καί ἄκουσε κατά θεία θέλησι, καί νά ζητήση συγγνώμη γιά τήν ὄχι καλή ἐκείνη ἀπειθεια καί ἀντίρρησι. Ὅταν δέ τήν ἐπέτυχε, καί μάλιστα περισσότερη ἀπό ὅσῃν ἤθελε (διότι ποιός εἶναι ἐφάμιλλος μ' ἐκείνον στή μετριοπάθεια καί ἀγάπη;), ἔγινε ἀπό τότε ἀχώριστος σχεδόν τοῦ μεγάλου καί συνδέθηκαν μεταξύ τους ἄριστα μέ δεσμούς ὁμονοίας καί φιλίας.

Επειτα ἀπό λίγο καιρό ὁ ἀγαθός Ἰώβ, ὅταν μετέβαινε πρὸς 16 τόν Χριστό πού ἀγαποῦσε κι' εὐρισκόταν στίς τελευταῖες ἀναπνοές ἤδη, μεγάλες εὐχαριστίες ἀπέδιδε στόν Θεό πού ἔγινε φίλος καί συνομιλητής τοῦ Γρηγορίου καί πού ἀπό τήν διδασκαλία καί φιλία ἐκείνου ἐκέρδισε πολλά καί μεγάλα.

Καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Μεγίστη Λαύρα

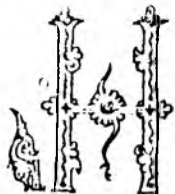
17

ἐμπτος ἐνιαυτὸς ἦν καθ' ἡσυχίαν, ἥπερ ἔφην, ἐνταῦθα τῷ σοφῷ διατρίβοντι, καὶ τὸ Ἰλλυριῶν ἐπιστρατεῦσαν ἔθνος τοῖς χωρίοις ἐκείνοις, μᾶλλον δὲ καὶ συνεχῶς ἐπιόντες, καὶ ὄρη καὶ πεδία καὶ ἀγρούς καὶ συνοικίας ὁμοῦ πάσας, τὰς μὲν ἐξανδραποδιζόμενοι καὶ δηοῦντες, τὰς δὲ καὶ πυρὶ κατακαίοντες, ἀναγκάζουσι κάκεινον μεταβῆναι καὶ αὐθις καὶ παρὰ τὸν βέλτιστον ἐλθεῖν Ἄθω, ὃν δὴ καὶ καταλαβόν, καὶ πρὸς τῇ μεγίστῃ Λαύρᾳ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ πάλιν Ἀθανασίου γενόμενος, καὶ χαίρων χαίρουσι τοῖς φίλοις πατράσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐποφθείς, οὐκέτι μὲν τῆς Λαύρας ἐντὸς ὡσπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον, ἐκτὸς δὲ που μᾶλλον καὶ ταύτης ἐγγύς, ἐν γε τῷ τοῦ θεοῦ Σάββα φροντιστηρίῳ φημί, τὴν καθέδραν καὶ τὴν τῆς ἡσυχίας σκηνὴν πῆγνυσιν, ὀλίγα μὲν τῇ Λαύρᾳ καὶ τῷ πλήθει προσιών τε καὶ συγγινόμενος, ὀπηνίκα δηλαδὴ πρὸς ἱερουργίαν μόνον καὶ τὴν τῶν μυστικῶν τελετῶν ἐκ διαλειμμάτων ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς πρεσβυτέρους τὸν κοινὸν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐκάλει, κοσμεῖν ἑαυτοὺς καὶ δοξάζειν ὡσπερ, οἷα τὰ

8. Ἄν. ὅπως νομίζω, ὁ ὑπολογισμὸς τῶν πέντε περίου ἐτῶν γίνεται ἀπὸ τὴν πρώτη ἐγκατάστασι στὴ σκήτη τῆς Βερροίας, εὐρισκόμαστε στὸ ἔτος 1331, πιθανῶς τὸ καλοκαίρι.

Καί πάλι στό Ἱερόν Ὄρος. Μεγίστη Λαύρα

ταν τό πέμπτο ἔτος⁹, ὅπως εἶπα, πού ἐπερνοῦ- 17
 σε, ἐδῶ σέ ἡσυχία ὁ σοφός, ὅποτε οἱ
 Ἰλλυριοί⁹, πού εἰσέβαλαν σ' ἐκείνους τούς
 τόπους ἤ μᾶλλον ἔκαναν συνεχεῖς ἐπίδρομές
 στά ὄρη καί στίς πεδιάδες, στούς ἀγρούς καί
 στούς οἰκισμούς γενικῶς, ἀλλοῦ σκλαβώνοντας καί λεηλατών-
 τας κι' ἀλλοῦ πυρπολώνοντας, ἀναγκάζουν κι' ἐκείνον νά
 μετακινηθῆ πάλι καί νά ἔλθῃ στόν θαυμασίον Ἱερόν.
 Ὄταν ἐφθασε σ' αὐτόν λοιπόν, ἦλθε πάλι στή Μεγίστη Λαύρα τοῦ
 θαυμασίου Ἀθανασίου καί, ἀφοῦ μέ χαρά συναντήθηκε μέ τούς
 χαρούμενους φίλους πατέρες καί ἀδελφούς, κατοίκησε ὄχι μέσα
 στήν Λαύρα, ὅπως καί προηγουμένως βέβαια, ἀλλά κάπου ἔξω
 καί κοντά σ' αὐτήν, στό φροντιστήριο τοῦ θεοῦ Σάββα, ὅπου
 ἔστησε τήν καθέδρα καί τήν σκηνή τῆς ἡσυχίας¹⁰. Σπανίως
 ἐρχόταν ἀπ' ἐκεῖ στή Λαύρα καί συναναστρεφόταν μέ τό πλῆθος.
 Τοῦτο συνέβαινε¹ κατά διαλείμματα, μόνο ὅταν γιά ἱερωργία
 καί τέλεσι τῶν μυστηρίων τόν ἐκαλοῦσε, ὅπως καί τούς ἄλλους
 πρεσβυτέρους, τό κοινό τῆς ἐκκλησίας, θέλοντας καί μέ αὐτό
 νά κοσμήσουν καί δοξάσουν κατά κάποιον τρόπο ἑαυτούς, ὅπως

9. Μέ τό ὄνομα Ἰλλυριοί ὁ Φιλόθεος δέν ἔννοεῖ τούς Σέρβους, τούς
 ὁποίους ὀνομάζει Τριβαλλούς, ἀλλά τούς Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι, πιεζόμενοι
 ἀπό τούς Σέρβους ἀρχισαν νά ξεχίνωνται πρὸς τά κάτω.

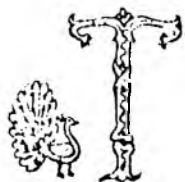
10. Τό κελί τοῦ Γρηγορίου ἦταν σημεῖο στήν ἀπότομη πλαγιά ἐπάνω ἀπό
 τή Λαύρα, ἐκεῖ ὅπου σήμερα ὑψώνεται ἐξωκκλήσι πρὸς τιμὴ τοῦ Γρηγο-
 ρίου.

τῆς καλῆς περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδῆς τε καὶ φιλοτιμίας ἐκείνων, κάντεῦθεν βουλόμενοι, ἑαυτῷ δὲ καλῷ ἡσυχίαν ἀκροτάτην συνήθως μόνω συνών καὶ Θεῷ, καὶ μήτε τῆς καλύβης μηδ' ὅπως οὖν προΐόν, μήτ' εἰς ὁμιλίαν καὶ θεῶν ἐρχόμενος τὸ παράπαν τινί, ὡς μηδ' αὐτὸν τὸν ταῖς ἀναγκαιοτάταις ἐξυπηρετούμενον δήπου χρεΐαις ἀνέχεσθαι προσορᾶν, Σαββάτου φημί καὶ Κυριακῆς δίχα, καλῷ ἄς καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ θεατὸς ἅμα καὶ προσιτὸς ἦν.

Τελειότης εἰς τὴν πράξιν καὶ θεωρίαν

18

ἥς τοίνυν ἀρετῆς ὁμοῦ πάσης εἰς τε τὸ πρακτικὸν διηρημένης καὶ θεωρητικόν, οὐ καὶ τὸ πρακτικὸν ὑποβάθραν οἰοεῖ τινα καὶ θεμέλιον εἶναι φασὶν οἱ περὶ ταῦτα σοφοί, καὶ τοῦ μὲν εὐχερεστεροῦ τε ὄντος καὶ τάχιστα τοῖς σπουδαῖοις πρὸς τέλος ἤκοντος, δυσχερεστεροῦ δ' αὖ τοῦ θεωρητικοῦ πεφυκότος καὶ δυσκόλως εἰς τέλος ἰόντος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀκριβῶς, μηδὲ τέλος κεκτημένου καθάπαξ (πρὸς γὰρ Θεὸν αὐτὸν ἀνάγειν τε καὶ συνάπτειν ἀμέσως τὸν ἱερὸν καὶ καθαρμένον τῶν θεοειδῶν ἀνδρῶν πέφυκε νοῦν, οὐ, φησί, γενομένοις, πάσης μὲν ἄλλης θεωρίας θείας ἀνάπανσις, τὸ δὲ ἀδιάβατόν τε καὶ ἄπειρον, οὐδὲ γὰρ ἔχει τι, φησὶν, ὑψηλότερον, ἢ ὄλως ἔξει, οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς καὶ διαβατικώτατος ἢ πολυπραγμονέστατος· τοῦτο γὰρ τὸ τῶν ὀρεκτικῶν ἔσχατον, περὶ ὃ, κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Διονύσιον, καὶ οἱ θειότατοι καὶ ὑψηλότατοι νόες κυκλικῶς ἀεὶ κινουῦνται, ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτε-

φροντίζουν καί φιλοτιμοῦνται ἐκεῖνοι πάντοτε. Τόν ἄλλο χρόνο συνήθιζε νά μένη μόνος μέ τόν ἑαυτό του καί τόν Θεό σέ ἀκρότατη ἡσυχία, χωρίς νά ἐξέρχεται καθόλου ἀπό τήν καλύβα οὔτε νά ἔρχεται σέ συνομιλία καί θέα μέ κανένα, σέ σημεῖο ὥστε νά μή δέχεται νά προσβλέπη οὔτε ἐκεῖνον πού τόν ἐξυπηρετοῦσε στίς ἀναγκαῖες χρεῖες, ἐκτός ἀπό Σάββατο καί Κυριακή φυσικά, κατά τίς ὁποῖες ἦταν θεατός καί προσιτός καί στούς ἄλλους.

Τελειότης στήν πράξι καί θεωρία

αθώς ἡ ἀρετή γενικῶς διαιρεῖται στό πρακτικό 18 καί τό θεωρητικό μέρος, τοῦ ὁποῖου ὑποβάθρα καί θεμέλιο εἶναι κατά τούς σοφοὺς στά θέματα αὐτά τό πρακτικό, τό μὲν ἓνα εἶναι εὐχερέστερο καί κατορθώνεται γρήγορα μέχρι τέλους ἀπό τούς ἀσκητάς, ἐνῶ τό θεωρητικό εἶναι δυσκολώτερο καί μέ δυσκολία κατακτᾶται ἕως τό τέλος ἢ μᾶλλον οὔτε ἔχει κἄν τέλος καθόλου (διότι ἐκ φύσεως ἀνάγει τόν ἱερό καί καθαρό νοῦ τῶν θεοειδῶν ἀνδρῶν πρὸς τόν Θεό καί τόν συνάπτει μέ αὐτόν ἀμέσως, ὅπου, λέγει, φθάνοντας, εὐρίσκεται ἀνάπαυσις ἀπό κάθε ἄλλη θεία θεωρία, τό θεῖο δέ εἶναι ἀδιάβατο καί ἄπειρο, διότι δέν ἔχει τίποτε ὑψηλότερο, λέγει, οὔτε θά ἔχη ἀκόμη καί ὁ φιλοσοφικώτατος καί διαβατικώτατος ἢ πολυπραγμονέστατος νοῦς. «Τοῦτο εἶναι πραγματικά τό ἔσχατο τῶν ὀρεκτῶν, γύρω ἀπό τό ὁποῖο, κατά τόν Μέγα Διονύσιο, κινοῦνται πάντοτε κυκλικῶς οἱ θειότατοι καί ὑψηλότατοι νόες, ἐνούμενοι μέ τίς ἀναρχες καί ἀτελεῦτητες ἐλλάμψεις

λευτήτοις ἐλλάμψεσιν ἐνοούμενοι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ)· τούτων τοιγαροῦν οὕτως ἐχόντων, περὶ μὲν τὴν πράξιν οὕτως ὁ θεῖος Γρηγόριος καὶ πρὸ τῆς ἀποταγῆς καὶ μετὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἀγωνισάμενός τε καὶ κατορθωκῶς ὤπται, ὡς ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τέλειος εἶναι σχεδόν, καὶ τοῖς περὶ ταῦτα μεγάλοις τε καὶ σπουδαίοις οὐκ ἀγενῶς ἀμιλλώμενος.

19 **Ἰ**οῦ δὲ χρόνου καὶ τῆς ἀσκήσεως αὐτῷ προϊόντων, τί χρῆ καὶ λέγειν ὅσον ἐν παντὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντας ὑπερέσχε, καὶ ὅπως εὐτελείας τε καὶ ἀπροσπαθείας τῆς ἀκροτάτης, καὶ προσέτι νηστείας καὶ ταπεινώσεως, καὶ ποντοδαπῆς ἐγκρατείας, ἀναχωρήσεώς τε καὶ πένθους καὶ σιωπῆς καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων, παράδειγμα θαυμαστὸν τοῖς ἐγγύς τε καὶ τοῖς μακρὰν ἀνεφάνη.

20 **Ἐ**πει δὲ ἐξαιρέτως θεωρία τὸ προκειμένον τε καὶ σπουδαζόμενον ἦν αὐτῷ, καὶ θεωρία τε ἡ πασῶν ὑπερκειμένη καὶ προῦχουσα, ἦν δὴ καὶ Θεοῦ ἐποψίαν καὶ ἔνωσιν ἀμεσον, καὶ ἔλλαμψιν καὶ θέωσιν καὶ τὰ τοιαῦτα τοῖς θεοφόροις ἔθος καλεῖν, δι' ἧς, ἢ μεθ' ἧς καὶ πρὸς τὴν ἀκροτάτην ἀγάπην καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν θείαν, καὶ δὴ καὶ τὴν ὑψηλὴν τε καὶ ἄπταιστον θεολογίαν, δι' εὐχῆς ἀδιαλείπτου καὶ νοερᾶς ἡσυχίας καὶ ταπεινώσεως καὶ πένθους καλῶς οἱ τοιοῦτοι προβαίνουνσι, σκοπήσωμεν, εἴπερ δὴ καὶ σκοπήσωμεν, ὅπως καὶ περὶ ταῦτα τὰ θεϊοτάτα τε καὶ ὑψηλὰ ὁ τοῦ Θεοῦ ἀληθῆς ἔσχεν ἄνθρωπος.

21 **Ἀ**λλὰ τὰ μὲν περὶ τῆς ὑψηλῆς θεολογίας καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν ἔχοντος τό γε νῦν ἔχον ἀναμεινάτω, τὸν προσήκοντα τόπον τε καὶ καιρὸν ἐκδεχόμενα, τὰ δ' ἄλλα θαυμάσαι μὲν

του καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ»¹¹. ἀφοῦ λοιπόν ἔτσι διαιρεῖται ἡ ἀρετὴ, στὴν πρᾶξι ὁ θεῖος Γρηγόριος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποταγή καὶ μετὰ τὴν μοναχικὴ κουρὰ καὶ τὴν ἀναχώρησι ἐφάνηκε τόσο ἐπιτυχῶς ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ κατορθῶνῃ, ὥστε νὰ εἶναι τέλειος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴ σχεδόν καὶ νὰ ἀμιλλᾶται σ' αὐτὴν μέ τοῦς μεγάλους καὶ σπουδαίους γενναίως.

Καθὼς δέ προχωροῦσε ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀσκησις, τί χρειάζε- 19
ται νὰ εἰπούμε πόσο ὑπερέβαλλε σ' ὄλα τοὺς πρακτικούς, καὶ πόσο θαυμαστό παράδειγμα λιτότητος καὶ ἄκρας ἀπροσπαθείας στὰ γήινα, νηστείας καὶ ταπεινώσεως, παντοειδούς ἐγκρατείας, ἀναχωρήσεως καὶ πένθους, σιωπῆς καὶ ὄλων τῶν πρακτικῶν κατορθωμάτων, ἀναφάνηκε στοὺς πλησίον καὶ στοὺς μακρινούς;

Επειδὴ δέ ὁ κατ' ἐξοχὴν στόχος καὶ σκοπὸς τῆς σπουδῆς 20
του ἦταν ἡ θεωρία, καὶ μάλιστα ἡ ὑψηλότερα καὶ ἐξέχουσα ἀπὸ ὄλες θεωρία, τὴν ὁποία οἱ θεοφόροι πατέρες συνήθως καλοῦν ἐποπτεία Θεοῦ καὶ ἄμεση ἔνωσι, ἔλλαμψι καὶ θέωσι, καὶ τὰ παρόμοια, διὰ τῆς ὁποίας ἡ μαζί μέ τὴν ὁποία οἱ θεωρητικοὶ καλῶς προχωροῦν πρὸς τὴν ἀκροτάτη ἀγάπη καὶ πρὸς τὸ καθ' ὁμοίωσι θεία, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν ὑψηλὴ καὶ ἄπταιστη θεολογία δι' ἀδιαλείπτου εὐχῆς καὶ νοερᾶς ἠσυχίας, ταπεινώσεως καὶ πένθους, ἃς παρατηρήσωμε, πῶς προχώρησε ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ σ' αὐτὰ τὰ θεῖα καὶ ὑψηλά ἐπιτεύγματα.

Ἄλλὰ τὰ σχετικὰ μέ τὴν ὑψηλὴ θεολογία καὶ τὸ περιεχόμε- 21
νό της ἃς περιμένουν ἀργότερα τὸν κατάλληλο τόπο καὶ καιρό· τὰ ἄλλα ὁμως εὐκολὰ θὰ μπορούσε νὰ θαυμάση

11. Περί θείων ὀνομάτων 4,8 PG 3, 704 Δ.

ἂν τις ἴσως ραδίως, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀξίαν, διελθεῖν δ' ἕκαστα, καὶ τοῖς ἀκροαταῖς ἀγαγεῖν οἶον ὑπ' ὄψιν, ἔν τι τῶν ἀδυνάτων εἶναι μοι φαίνεται· διὰ δὴ τοῦτο καὶ τῆς ἐκείνου δεῖ γλώττης μᾶλλον περὶ ἐκείνων ἀκούειν διεξιούσης, μὴτ' ἐκείνον καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ κατ' ἐκείνον ἐνός τινος μηδενὸς κατ' αὐτὸν ἐκείνον εἰδότης, οὐδ' ἐγγύς, μῆτε λέγειν ὡσαύτως ἐκεῖνα καὶ γράφειν ἐπισταμένου.

Φησὶ τοιγαροῦν ὁ σοφὸς περὶ τῆς κατὰ νοῦν σχολῆς καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης τικτομένων, καὶ δὴ καὶ περὶ φωτισμοῦ θείου, τοιάδε πρὸς τὸν ἀντικείμενον τῷ θεῷ τῷδε⁵ φωτί, πρὸς ἄλλοις πολλοῖς τισὶ γράφων.

- 22 **Ο**ταν ὁ νοῦς αἰσθητοῦ παντὸς ἀπαναστῆ καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς περὶ ταῦτα τύρβης ἀνακύψῃ καὶ κατοπτεύσῃ τὸν ἐντὸς ἀνθρώπων, πρῶτον μὲν ἐνιδῶν τὸ προσγενημένον εἰδεχθὲς προσωπεῖον ἐκ τῆς κάτω περιπλανήσεως, τοῦτο διὰ πένθους ἀπονίψασθαι σπεύδει· ἐπειτ' ἐπειδὴν τὸ δυσειδὲς τοῦτο περιέλη ἀλύμμη, τότε μὴ ποικίλαις σχέσεσι τῆς ψυχῆς ἀγενῶς διασπομένης, εἴσω τῶν ὄντως ταμείων ἀταράχως χωρεῖ, καὶ τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ Πατρὶ προσεύχεται κατὰ τὴν ἐντολήν, ὡς αὐτῷ καὶ τὸ χωρητικὸν τῶν χαρισμάτων δῶρον, τὴν τῶν λογισμῶν εἰρήνην τὰ πρῶτα χορηγεῖ, μεθ' ἧς τὴν γεννητικὴν τε καὶ συνεκτικὴν ἀπάσης ἀρετῆς τελειοῖ ταπεινω-

5. τόδε C

12. Τὸ τμήμα πού περιέχεται στίς παραγράφους 22 - 30 προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ Ἀντιρρητικός πρὸς Ἀκίνδυνον, 7,34 - 40 (Χρήστου Π., 486 - 492) μὲ μικρὲς περικοπές.

κανείς ἴσως, ἂν καί ὄχι κατ' ἀξίαν, ἀλλά μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά τά διηγηθῆ λεπτομερῶς καί νά τά παρουσιάσῃ ἐμπρός στούς ἀκροατάς. Γιά τόν σκοπό αὐτόν μάλιστα χρειάζεται ν' ἀκούσωμε μᾶλλον τή γλῶσσα ἐκείνου ν' ἀναπτύσῃ αὐτά τά πράγματα, ἀφοῦ κανένας δέν γνωρίζει ἐκεῖνον καί τήν ἐμπειρία ἐκείνου ὅσο αὐτός ὁ ἴδιος, οὔτε κατά προσέγγισι, καί δέν εἶναι σέ θέσι νά εἰπῆ καί νά γράψῃ αὐτά τά πράγματα σάν αὐτόν.

Α ἔγει λοιπόν ὁ σοφός περί τῆς ἡσυχίας τοῦ νοῦ καί τῶν γεννημάτων τῆς, ὅπως ἐπίσης καί περί τοῦ θείου φωτισμοῦ, ὅταν γράφῃ μεταξύ πολλῶν ἄλλων πρὸς τόν ἀντίπαλο τοῦ θείου φωτός¹².

Ο ταν ὁ νοῦς ἀπομακρυνθῆ ἀπό κάθε αἰσθητό καί ²² ἀνακύψῃ ἀπό τόν κατακλυσμό τῆς γύρω ἀπό αὐτά ζάλῃς καί κατοπτεύσῃ τόν ἐσωτερικό ἄνθρωπο, κατά πρῶτο βλέποντας τήν ἀπαΐσια ὄψι πού προσγίνεται ἀπό τήν περιπλάνησι στά κάτω, σπεύδει μέ τό πένθος νά τό ξεπλύνῃ. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀφαιρέσῃ τό ἄσχημο τοῦτο κάλυμμα, τότε ἐπειδή ἡ ψυχὴ δέν διασπᾶται ἀναξίως σέ ποικίλες σχέσεις ἀταράχως προχωρεῖ μέσα σ' ἀληθινά ταμεῖα καί σύμφωνα μέ τήν ἐντολή προσεύχεται πρὸς τόν Πατέρα στό κρυπτό¹³, ὁ ὁποῖος πρῶτα χορηγεῖ σ' αὐτόν τό χωρητικό τῶν θείων χαρισμάτων δῶρο, τήν εἰρήνην τῶν λογισμῶν, μαζί μέ τήν ὁποία τελειώνει τήν γεννητική καί συνεκτική κάθε ἀρετῆς ταπείνωσι, ὄχι τήν εὐκολα

13. Mat0. 6.6.

σιν, οὐ τὴν ἀνυσίμοις εὐχερῶς τῷ βουλομένῳ ῥήμασί τε καὶ σχήμασι συνισταμένην, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ θείου Πνεύματος μαρτυρουμένην, ἣν αὐτὸς κτίζει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινιζόμενον· ἐν δὴ ταύταις, ὡσπερ ἐν ἀσφαλεῖ περιτειχίσματι τοῦ κατὰ νοῦν παραδείσου, τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς παντοδαπὰ δένδρα φύεται, μεσαιτάτῳ δ' ἀνεγείρεται τὰ τῆς ἀγάπης ἱερά βασιλεία· τούτων δ' ἐν προθύροις τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προοίμιον, ἢ ἀνεκκλήητος τε καὶ ἀναφαίρετος ἀνθεὶ χαρὰ.

23

Μήτηρ γὰρ ἀκτημοσύνη μὲν ἀμεριμνίας, ἀμεριμνία δὲ προσοχῆς καὶ προσευχῆς, αἱ δὲ πένθους καὶ δακρύων, ταῦτα δὲ τὰς προλήψεις ἀπαλείφει· τούτων δ' ἀποβληθέντων, ῥᾶον ἢ κατ' ἀρετὴν ὁδὸς τελεῖται, τῶν προσισταμένων ἐκ μέσου γεγονότων, καὶ συνειδὸς ἀκατάγνωστον προσγίνεται· ταῦτα δ' αὖτε τελεωτέραν πηγάζει τὴν χαρὰν καὶ τὸν τῆς ψυχῆς μακάριον γέλωτα· τότε δὴ καὶ τὸ κατώδυνον δάκρυον εἰς ἠδὴ μεταποιεῖται, καὶ «τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγι καὶ ὑπὲρ μέλι τῷ στόματι γίνεται», καὶ ἢ ἐν προσευχῇ δέησις εἰς εὐχαριστίαν μετασκευάζεται, καὶ «ἡ μελέτη τῶν θείων μαρτυρίων ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας ἐστί», προσομιλοῦσης μετ' ἐλπίδος ἀκαταισχύντου καὶ οἷον ὑφεστώσης ἐν προοίμιου μοίρᾳ τῆ τοῦ γέυματος ταύτη πείρᾳ καὶ τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος μανθανούσης ἐκ μέρους, κατὰ τὸν λέγοντα, «γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος», τὸ ἀγαλλίαμα τῶν δικαίων, ἢ χαρὰ τῶν εὐθέ-

από κάθε ἐπιθυμούντα ἐπιτυγχανομένη με ἀποτελεσματικά λόγια καί σχήματα. ἀλλά τὴν μαρτυρομένη ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ καί θεῖο Πνεῦμα, τὴν ὁποία κτίζει τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα ἐγκαθιστάμενο στὰ ἔγκατα. Σ' αὐτές τίς δύο λοιπὸν ἀρετές, σάν σέ ἀσφαλές περιτείχισμα τοῦ νοεροῦ παραδείσου, φύονται τὰ παντοειδῆ δένδρα τῆς ἀληθινῆς ἀρετῆς, στό μέσο δέ ἀναγείρονται τὰ ἱερά ἀνάκτορα τῆς ἀγάπης. Στὰ πρόθυρα δέ αὐτῶν ἀνθίζει τὸ προοίμιο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἡ ἀνεκκάλητη καί ἀναφαίρετη χαρά.

Λίῳτι ἡ μὲν ἀκτημοσύνη εἶναι μητέρα τῆς ἀμεριμνίας, ²³ ἡ δέ ἀμεριμνία τῆς προσοχῆς καί τῆς προσευχῆς, αὐτές οἱ δύο τοῦ πένθους καί τῶν δακρῶν· αὐτὰ δέ ἀπαλείφουν τίς προλήψεις. Ὅταν ἀποβληθοῦν αὐτά, ἡ ὁδὸς τῆς ἀρετῆς γίνεται εὐκολωτέρα, ἀφοῦ παραμερίζονται τὰ ἐμπόδια, καί προσγίνεται ἀκατάκριτη συνείδησις· αὐτὰ δέ πάλι πηγάζουν τελειότερη χαρά καί μακάριο γέλωτα τῆς ψυχῆς. Τότε λοιπὸν καί τὸ θλιβερό δάκρυ μεταβάλλεται σέ γλυκύ καί « τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ γίνονται σάν γλύκα στὸν λάρυγγα καί σάν μέλι στό στόμα»¹⁴, καί ἡ δέησις στὴν προσευχή μετατρέπεται σ' εὐχαριστία καί «ἡ μελέτη τῶν θεῶν βουλευμάτων εἶναι «ἀγαλλίαμα τῆς καρδίας»¹⁵, πού συνομιλεῖ με ἐλπίδα ἀκαταίσχυντη καί κατὰ κάποιον τρόπο φθάνει προοιμιακῶς στὴν ἐμπειρία αὐτῆ τῆς γεύσεως καί καταλαβαίνει μερικῶς τὸν ὑπερβολικὸ πλοῦτο τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα με τὸν λέγοντα, «γευθῆτε καί ἴδετε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι χρηστός»¹⁶, τὸ ἀγαλλίαμα τῶν δικαίων, ἡ χαρά τῶν εὐθέων

14. Ψαί.μ. 118.103.

15. Ψαί.μ. 118.24· 111

16. Ψαί.μ. 33.9.

ων, ἢ θυμηδία τῶν τεταπεινωμένων, ἢ τῶν δι' αὐτὸν πενθούντων παράκλησις.

24

Μί οὖν· μέχρι τούτου τὰ τῆς παρακλήσεως· καὶ ταῦτα μόνα τὰ τῆς ἱερᾶς μνηστείας διδῶρα· καὶ καθαρῶτερον τούτων οὐδαμῶς ἐμφανίζει ἑαυτὸν τοῖς διὰ τοῦ μακαρίου πένθους λελουμένοις καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν ἐσταλμένοις νυμφικῶς ὁ τῶν τοιούτων ψυχῶν νυμφίος· Οὐμνεουν· ὅταν γὰρ ἅπαν αἰσχρὸν πάθος ἔνοικον ἀπελαθῆ, καὶ ὁ νοῦς, ὡς ἤδη φθάσας ἐδήλωσεν ὁ λόγος, αὐτός τε πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰς ἄλλας τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐπιστρέψας, ὀλοκλήρῳ τῇ γεωργίᾳ τῶν ἀρετῶν φιλοκαλήσῃ τὴν ψυχὴν, προϊὼν ἐπὶ τὸ τελεώτερον καὶ πρακτικᾶς ἔτ' ἀναβάσεις διατιθέμενος καὶ ἐπὶ πλέον Θεοῦ συναιρομένου πλύνων ἑαυτόν, οὐ τὰ τοῦ πονηροῦ μόνον ἀποσμηχεῖ κόμματος, ἀλλ' ἅπαν ἐπίκτητον ἐκ μέσου ποιεῖται, κἂν τῆς χρηστοτέρας ἢ μοίρας καὶ διανοίας· ἠνίκα δὴ νοητῶν καὶ τῶν οὐκ ἀφαντάστων διὰ ταῦτα νοημάτων ὑπερναβάς, καὶ πάντα θεοφιλῶς ὁμοῦ καὶ φιλοθέως ἀποθέμενος, κωφός τε καὶ ἄλαλος κατὰ τὸ γεγραμμένον παραστῆ Θεῷ, τηνικαῦτα λόγον ὕλης ἴσχει καὶ πλάττεται τὴν ἀνωτάτῳ πλάσιν ἐπὶ πάσης ἀδείας, ἅτε μηδενὸς τῶν θύραθεν θυροκοποῦντος, τῆς ἐντὸς χάριτος ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταρρυθμιζούσης, καὶ ἀπορρήτῳ τὸ παραδοξότατον φωτὶ καταλαμπούσης τὰ ἔνδον καὶ τελειούσης τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον.

25

Ἡμέρας δὲ διαυγασίας, καὶ φωσφόρου ἀνατείλαντος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν», κατὰ τὸν ἐν Ἀποστόλοις κορυφαῖον, ἔξεισι κατὰ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λόγιον, ὁ

ἡ εὐφροσύνη τῶν ταπεινῶν, ἡ παρηγορία τῶν δι' αὐτὸν πενθοῦντων.

Μί λοιπόν; Ἔως ἐδῶ ἦταν ἡ παρηγορία; Καί αὐτά μόνο 24 ἦσαν τὰ δῶρα τῆς ἱερᾶς μνηστείας; Καί δέν ἐμφανίζει τὸν ἑαυτὸ του καθαρῶτερα ὁ νυμφίος τῶν τοιοῦτων ψυχῶν λουόμενος μέ τό μακάριο πένθος καί νυφικά στολισμένος μέ τίς ἀρετές; Ὅχι βέβαια. Πραγματικά, ὅταν ἀπελαθῆ κάθε αἰσχρό ἔνοικο πάθος καί ὁ νοῦς, ὅπως πρό ὀλίγου ἐλέχθηκε, ἀφοῦ ἐπιστρέψῃ πρός τόν ἑαυτὸ του καί τίς ἄλλες δυνάμεις τῆς ψυχῆς, στολίση τήν ψυχὴ μέ ὀλόκληρη τήν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν, προχωρώντας πρός τό τελειότερο κι' ἐπιχειρώντας ἀκόμη πρακτικές ἀναβάσεις καί πλύνοντας περισσότερο ἑαυτὸν μέ τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, δέν καθαρίζει μόνο τίς ἀκαθαρσίες τοῦ πονηροῦ, ἀλλ' ἀπομακρύνει ἀπό τή μέση κάθε ἐπίκτητο, ἀκόμη κι' ἂν ἀνήκῃ στήν καλύτερη μοῖρα καί διάνοια. Ὅταν δηλαδή ὁ νοῦς, ξεπερνώντας τά νοητά καί τά φανταστικά σχετικῶς μέ αὐτά νοήματα καί ἀποθέτοντάς τα ὅλα μαζί θεοφιλῶς καί φιλοθέως, παρουσιασθῆ στόν Θεό κωφός καί ἄλαλος κατά τά γραμμένα¹⁷, τότε εἶναι σάν πρώτη ὕλη πού διαπλάσσεται ἀνέτως στήν ἀνώτατη πλάσι, διότι κανεῖς δέν κτυπᾶ ἀπ' ἐξω τήν θύρα, διότι ἡ ἐσωτερική χάρις μεταμορφώνει τόν ἐσωτερικό ἄνθρωπο πρός τό ἀνώτερο καί καταλάμπει παραδοξότατα μέ ἀπόρρητο φῶς τά ἐντός καί τόν τελειώνει.

Οταν δέ λάμπῃ ἡ ἡμέρα καί ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ στίς 2⁵ καρδιές μας κατά τόν κορυφαῖο ἀπόστολο¹⁸, ἐξέρχεται κατά τό προφητικό ἐκεῖνο λόγιο ὁ πραγματικός

17. Ψαλμ. 37,14.

18. Β' Πέτρ. 1,19.

δντως ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν δντως ἔργασίαν αὐτοῦ, καὶ τῷ φωτὶ χρώμενος ὁδῷ, ἀνεισιν ἢ ἀνάγεται ἐπ' ὄρη αἰώνια· καὶ τῶν ὑπερκοσμίων ἐν τούτῳ τῷ φωτὶ πραγμάτων, ὡς τοῦ θαύματος! ἐπόπτης καθίσταται, μὴ διαξενγνόμενος ἢ διαξενγνόμενος τῆς τὴν ἀρχὴν συμπρωηγμένης ὕλης, ὡς οἶδεν ἢ ὁδός· οὐ γὰρ διανοίας φανταστικοῖς ἀνεισι πετροῖς, ἢ πάντα καθάπερ τυφλὴ περιπολεῖ, μὴτ' ἐπὶ τῶν ἀπόντων⁸ αἰσθητῶν, μὴτ' ἐπὶ τῶν ὑπερβεβηκότων νοητῶν τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀνευδοιάστου καταλήψεως ἀντιλαμβανομένη, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας ἀνεισιν ἀρρήτῳ Πνεύματος δυνάμει, καὶ πνευματικῇ καὶ ἀρρήτῳ ἀντιλήψει τῶν ἀρρήτων ρημάτων διακουεὶ καὶ ὁρᾷ τὰ ἀθέατα, καὶ τοῦ θαύματος ὄλος τούντεῦθεν ἔστι τε καὶ γίνεται κἂν ἐκεῖθεν ἀπῆ, καὶ τοῖς ἀκαμάτοις ὑμνωδοῖς ἀμιλλᾶται, ἄγγελος ὡς ἀληθῶς ἄλλος ἐπὶ γῆς Θεοῦ γεγονώς, καὶ δι' ἑαυτοῦ πᾶν εἶδος κτίσεως αὐτῷ προσαγαγόν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν μετοχῇ τῶν πάντων· καὶ τοῦ ὑπὲρ τὰ πάντα δὲ μεταλαγχάνει νῦν, ἵνα καὶ τὸ τῆς εἰκόνης ἀπηκριβωμένον ἦ.

26

Αἰό φησιν ὁ θεὸς Νεῖλος· ὅτι «νοῦ κατάστασις ἐστὶν ὕψος νοητὸν οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερές, ὃ καὶ τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπιγίνεται φῶς».

27

Ο δὲ ἅγιος Διάδοχος τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος συνάψας, ἐν ἐνὶ κεφαλαίῳ τέθηκε γράφων· «Δύο ἡμῖν ἢ χάρις ἢ ἀγία διὰ τοῦ βαπτίσματος περιποιεῖται, ὧν τὸ ἐν ἀπίρωσ

7. δντων παραλ. Μ

8. ἀπό τῶν Μ

ἄνθρωπος γιά τήν ἀληθινή ἐργασία του¹⁹ καί χρησιμοποιοῦντας ὡς ὁδηγό τό φῶς, ἀνεβαίνει ἢ ἀνεβάζεται σ' αἰώνια ὄρη. Καί, ὦ τοῦ θαύματος, καθίσταται ἐπόπτης τῶν ὑπερκοσμίων πραγμάτων σ' αὐτό τό φῶς, μὴ χωριζόμενος ἢ καί χωριζόμενος τῆς ὕλης πού κατ' ἀρχήν συμβαδίζει μέ αὐτόν, ὅπως γνωρίζει ἡ ὁδός. Διότι δέν ἀνεβαίνει μέ φανταστικά πτερά τῆς διανοίας ἢ ὁποία τριγυρίζει σάν τυφλή τά πάντα, μὴ ἀντιλαμβανομένη μέ ἀκρίβεια καί βεβαιότητα οὔτε τά ἀπόντα αἰσθητά οὔτε τά ὑπερβολικά νοητά, ἀλλά πραγματικά ἀνεβαίνει μέ τήν ἄρρητη δύναμι τοῦ Πνεύματος καί ἀκούει τά ἄρρητα ρήματα καί βλέπει τά ἀθέατα καί στό ἕξις καταλαμβάνεται τελείως ἀπό θαυμασμό ἀκόμη καί ἂν ἀπομακρυνθῆ ἀπό ἐδῶ, καί συναγωνίζεται μέ τοὺς ἀκουράστους ὑμνωδούς, γινόμενος ἀληθινός ἄλλος ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἐπί γῆς καί προσφέρει σ' αὐτόν κάθε εἶδος κτίσματος δι' αὐτόν, διότι καί αὐτός μετέχει τῶν πάντων. Μετέχει δέ τώρα καί τοῦ εὐρισκομένου ὑπεράνω ὄλων, ὥστε καί ἡ εἰκὼν νά εἶναι ἀκριβής.

Γι' αὐτό λέγει ὁ θεῖος Νεῖλος ὅτι «κατάστασις νοῦ 26 εἶναι ὕψος νοητό ὅμοιο μέ οὐράνιο χρῶμα, στόν ὁποῖο νοῦ τήν ὥρα τῆς προσευχῆς λάμπει καί τό φῶς τῆς ἀγίας Τριάδος»²⁰.

Ο δέ ἅγιος Διάδοχος ἐνώνοντας τήν ἀρχή μέ τό τέλος, 27 γράφει σ' ἓνα κεφάλαιο· «Δύο ἀγαθά μᾶς προσφέρει ἡ ἀγία χάρις διά τοῦ βαπτίσματος, τῶν ὁποίων τό

19. Ψαλμ. 103,23.

20. Νεΐλου, Περί διαφόρων πονηρῶν λογισμῶν 18, PG 79,1221B. Εὐαγγρίου, Κεφάλαια πρός Ἀνάτολιον 70, PG 40, 1244 A.

τοῦ ἐνὸς ὑπερβάλλει· ἀνακαινίζει γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ ὕδατι, καὶ τὸ κατ' εἰκόνα λαμπρύνει, πᾶσαν τὴν ρυτίδα τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπορρίπτουσα⁹· τὸ δ' ἕτερον ἐκδέχεται ἵνα σὺν ἡμῖν ἐργάσῃται. Ὅτε γοῦν ἄρξεται ὁ νοῦς ἐν πολλῇ αἰσθήσει γενέσθαι¹⁰ τῆς χρηστότητος τοῦ παναγίου Πνεύματος, τότε ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ἄρχεται ἡ χάρις ὡσπερ ἐπιζωγραφεῖν εἰς τὸ κατ' εἰκόνα τὸ καθ' ὁμοίωσιν· ὥστε ἡ μὲν αἰσθησις αὕτη δηλοῖ ἡμᾶς μορφοῦσθαι τὸ καθ' ὁμοίωσιν, τὸ δὲ τέλειον τῆς ὁμοιώσεως ἐκ τοῦ φωτισμοῦ γνωσόμεθα». Καὶ πάλιν, «Τὴν πνευματικὴν ἀγάπην οὐ δύναται τις κτήσασθαι, εἰ μὴ ἐν πάσῃ πληροφορίᾳ φωτισθεῖη παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἐὰν γὰρ μὴ τελείως τὸ καθ' ὁμοίωσιν διὰ τοῦ θείου φωτὸς ἀπολαύῃ ὁ νοῦς, πάσας μὲν τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἔχειν δύναται, τῆς δὲ τελείας ἀγάπης ἔτι ἄμοιρος μένει».

28

W σαύτως δὲ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ ἀκούομεν λέγοντος· «Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ὄρᾳν τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα τὸν κεχαριτωμένον νοῦν ὁμοίαν τῇ ἐπουρανίῳ χροιά, ἣτις Θεοῦ ὑπὸ τῆς γερουσίας τοῦ Ἰσραὴλ ὠνόμασται τόπος, ἠνίκα ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει». Καὶ πάλιν, «Καθαρότης ἐστὶ νοός, ἐφ' ἣ διαυγάζει ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς τὸ φῶς τῆς ἁγίας Τριάδος».

29

Π ανταχοῦ μὲν γὰρ τὸ θεῖον φῶς, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐπιλάμπει πᾶσιν, οὐδ' αὐτοῖς τοῖς θεοῖς ὡς θεοειδέσι καὶ λαμπομένοις ἐμφανῶς. Ὡς γὰρ ἐν μὲν ἐστὶν τὸ

9. ἀπορρίπτουσα M

10. γενέσθαι M

ένα υπερβάλλει άπειρώς τό άλλο. Διότι μᾶς άνανεώνει μέσα στό νερό καί λαμπρύνει τό καθ' εικόνα, έξαλείφοντας κάθε ρυτίδα τῆς άμαρτίας μας· τό δέ άλλο άναμένει νά έργασθῆ μαζί μέ ἐμᾶς. "Όταν λοιπόν ό νοῦς άρχίζει νά γεύεται τήν χρηστότητα τοῦ άγίου Πνεύματος μέ βαθειά αἴσθησι, τότε όφείλομε νά γνωρίζωμε ότι άρχίζει ἡ χάρις σάν νά έπιζωγραφῆ στό καθ' εικόνα τό καθ' όμοίωσι· ὥστε ἡ μέν αἴσθησις αὐτή δηλώνει ότι μορφωνόμαστε στό καθ' όμοίωσι, τήν δέ τελειότητα τῆς όμοιώσεως θά γνωρίσωμε από τόν φωτισμό». Καί πάλι: «Τήν πνευματική άγάπη δέν μπορεῖ ν' άποκτήση κανείς, άν δέν φωτισθῆ μέ κάθε πληρότητα από τό ἅγιο Πνεῦμα. Διότι εάν ό νοῦς δέν άπολαύση τελειώς τό καθ' όμοίωσι διά τοῦ θείου φωτός, μπορεῖ μέν νά ἔχη ὅλες τίς άλλες άρετές, αλλά μένει ἄμοιρος τῆς τελείας άγάπης»²¹.

Ακούομε δέ έπίσης καί τόν ἅγιο Ἰσαάκ νά λέγη: ²⁸ «Κατά τόν καιρό τῆς προσευχῆς εἶναι δυνατό ό χαριτωμένος νοῦς νά βλέπη τήν καθαρότητά του ὅμοια μέ έπουράνιο χρῶμα, ἡ όποία από τήν γερουσία τοῦ Ἰσραήλ ὠνομάσθηκε τόπος Θεοῦ, όταν τούς έμφανίσθηκε στό ὄρος». Καί πάλι, «καθαρότης νοῦ εἶναι ἡ κατάσταση στήν όποία κατά τόν καιρό τῆς προσευχῆς καταυγάζει τό φῶς τῆς άγίας Τριάδος»²².

Διότι παντοῦ μέν εἶναι τό θεῖο φῶς, αλλά δέν ²⁹ διαυγάζει φανερά παντοῦ· καί ένα μέν εἶναι, αλλά δέν έπιλάμπει σέ ὅλους κατά τόν ἴδιο τρόπο οὔτε

21. Κεφάλαια 89.

22. Λόγος 32, έκδ. Σπετσέρη σ. 140.

τοῦ ἡλίου φῶς, πολλὰ δὲ εἰσὶν ἀκτῖνες, καὶ οὐ πολλὰ μόνον ἀλλὰ καὶ τρανώτεροι καὶ ἀμαυρώτεροι, κατὰ¹¹ τὸν λόγον τῆς πρὸς φωτοληψίαν ἐπιτηδειότητος τῶν δεχομένων, τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς κατ' ἀμυδρὰν ἐν αἰσθητοῖς εἰκόνα, κάπὶ τοῦ ὑπὲρ αἰσθησιν φωτὸς τελεῖται. Προσκεισθῶ δὲ καὶ ἡ τοῦ φωτιζόντος βούλησις ἐνταῦθα· ὁ δὲ καταξιωμένος τοῦ φωτὸς ἐκείνου νοῦς, καὶ πρὸς τὸ συνημμένον σῶμα πολλὰ διαπορθμεύει τοῦ θεοῦ κάλους τεκμήρια, χάριτί τε θεῖα καὶ σαρκὸς παχύτητι μεσιτεύων καὶ δύνάμιν τῶν ἀδυνάτων ἐντιθείς.

30

 ντεῦθεν ἡ κατ' ἀρετὴν θεοειδῆς καὶ ἀπαράμιλλος ἔξις καὶ τὸ πρὸς κακίαν ἀκίνητον ὄλωσ ἢ δυσκίνητον· ἐντεῦθεν ὁ διατρανῶν τοὺς τῶν ὄντων λόγους λόγος καὶ ἀνακαλύπτων οἴκοθεν ἐκ καθαρότητος τὰ τῆς φύσεως μυστήρια, δι' ὧν ἀναλογίας λόγοις πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ φύσιν τὸ διανοούμενον ἀνιμᾶται τῶν πιστῶς ἀκροωμένων, ἦν αὐτὸς ὁ τοῦ Λόγου Πατὴρ ἀβλοῖς ἐπαφαῖς κατείληφεν· ἐντεῦθεν αἶ τε ἄλλαι ποικίλαι θαυματοποιαί, καὶ τὸ διορᾶν καὶ προορᾶν, καὶ περὶ τῶν πόρρου που συμβαινόντων ὡς ὑπ' ὀφθαλμοῦς διαλέγεσθαι καὶ τὸ δὴ μέγιστον, ὡς οὐδὲ περὶ ταῦθ' ὁ σκοπὸς τείνει τῶν μακαριωτάτων ἐκείνων, ἀλλ' ὡσπερ, εἴ τις ὀρώῃ πρὸς ἡλιακὴν ἀκτῖνα, καὶ τῶν ἀερίων ἀτόμων αἰσθάνεται κἂν μὴ τοῦτ' αὐτῷ τυγχάνῃ σκοπός, οὕτως ἐκείνοις ταῖς θεαῖς ἀκτίσι καθαρῶς ὀμιλοῦσιν, αἷς φύσει πρόσσεστιν ἡ πάντων ἀποκάλυψις, οὐχὶ τῶν ὄντων μόνων ἢ καὶ γεγε-

11. κατὰ τὸν Μ

σ' αὐτούς τούς θείους καί θεοειδεῖς πού λάμπονται φανερά. Ὅπως δηλαδή ἓνα εἶναι τό φῶς τοῦ ἡλίου, ἐνῶ οἱ ἀκτῖνες εἶναι πολλές καί ὄχι πολλές ἀλλά καί λαμπερότερες καί θαμπώτερες, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς φωτοληψίας τῶν δεχομένων, κατὰ τόν ἴδιο τρόπο σάν μέ ἀμυδρὴ εἰκόνα τῶν αἰσθητῶν συμβαίνει καί στό ὑπεραισθητό φῶς. Πρέπει δέ νά λαμβάνεται ἐδῶ ὑπ' ὄψι καί ἡ θέλησις τοῦ φωτίζοντος. Ὁ δέ νοῦς πού ἔχει καταξιωθῆ τοῦ φωτός ἐκείνου διαβιβάζει πολλά δείγματα τοῦ θείου κάλλους πρὸς τό συνημμένο σῶμα, μεσιτεύοντας μέ τὴ θεία χάρι καί στήν παχύτητα τῆς σαρκός καί ἐμβάλλοντας δύναμι στά ἀδύνατα.

Από αὐτό προέρχεται ἡ θεοειδής καί ἀπαράμιλλη ἔξις 30 τῆς ἀρετῆς καί ἡ πλήρης ἀκίνησις ἢ δυσκίνησις πρὸς τὴν κακία. Ἀπό αὐτό προέρχεται ὁ λόγος πού διασαφηνίζει τὰ αἷτια τῶν ὄντων καί ἀπό τὴν καθαρότητα ἀνακαλύπτει τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τούς νόμους τῆς ἀναλογίας ἀνυψώνεται πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπερφυσικῶν ἢ διάνοια τῶν ἀκροατῶν, τὴν ὁποία ἔχει συλλάβει αὐτός ὁ πατέρας τοῦ λόγου νοῦς μέ ἄυλες ἐπαφές. Ἀπό αὐτό πλὴν τῶν ἄλλων ποικίλων θαυματοποιῶν προέρχονται καί ἡ διορατικότης καί προορατικότης καί ἡ συζήτησις περὶ τῶν μακρινῶν σάν νά εἶναι ἐμπρὸς στοὺς ὀφθαλμούς. Τό σπουδαιότερο δέ ὄλων εἶναι ὅτι τῶν μακαριωτάτων ἐκείνων ἀνδρῶν ὁ σκοπὸς δέν περιορίζεται οὔτε κἂν σ' αὐτά· ἀλλὰ ὅπως, ἂν κυττάξῃ κανεὶς πρὸς τὴν ἡλιακὴ ἀκτίνα, αἰσθάνεται καί τὰ ἀτμοσφαιρικά ἄτομα, ἂν καί δέν εἶναι αὐτός ὁ σκοπὸς του, ἔτσι καί σ' ἐκείνους πού ἔρχονται σ' ἐπαφή μέ τίς θεῖες ἀκτῖνες, πού φυσικά διαθέτουν τὴ θεία ἀποκάλυψιν.

νημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔπειτ' ἔσομένων, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς ἀληθῶς ἢ τούτων προσγίνεται γνῶσις, κατὰ ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος· προὔργου δὲ αὐτοῖς ἢ τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφή, καὶ σύννευσις, μᾶλλον δὲ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, εἰ καὶ θαυμαστὸν εἶπειν, πρὸς τὸν νοῦν ἐπιστροφή, καὶ ἢ κατ' αὐτὸν τε καὶ Θεὸν ἐνέργεια, δι' ἧς ἐπεσκευασμένοι πρὸς τὸ πρωτότυπον εὖ διατίθενται, τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος ἐπανθούσης τῆς χάριτος.

- 31 **Υ** οιαῦτα τοῦ θεοειδοῦς καὶ οὐρανόθεν ἐκείνου νοῦ καὶ τῆς θείας καὶ σοφῆς ὄντως γλώττης τὰ περὶ σχολῆς ἱερᾶς καὶ ἡσυχίας καὶ θείου φωτισμοῦ καὶ θεώσεως· περὶ ὧν τίς ἂν οὕτω ποτὲ θειῶς ἄγαν καὶ ὑψηλῶς διανοηθεῖ καὶ εἶποι, καὶ αὐτῶν φημι τῶν ὑψηλῶν τε καὶ διαβεβηκῶτων ἐν θεωρίᾳ καὶ πείρᾳ καὶ πάθει μακαρίῳ τῶν τοιούτων ἐσχηκῶτων τὴν γνῶσιν; Ὡς μὲν σύμφωνα διὰ πάντων τοῖς τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν συγγράμμασι τε καὶ λόγοις, τὸ ἀνατίρρητόν τε καὶ ἀσφαλὲς ἐν ἅπασιν ἔχοντα· ὅτι δὲ καὶ παθῶν ὁ μέγας καὶ πράξει καὶ ἐνεργείᾳ καλῶς ἐκεῖνα τὰ θεῖα τε καὶ ὑπερφῶς μυηθεῖς, οὕτω τῆς χρείας καλούσης, χρόνοις ὕστερον οὐκ ὀλίγοις, καὶ περὶ τὸ λέγειν ἤλθε ταῦτα καὶ γράφειν, καὶ αὐτόθεν μὲν τοῖς γε νοῦν ἔχουσι γνωρίμων· οὐδὲ γὰρ ἀνθρωπίνης τὰ τοιαῦτα ποτ' ἂν εἶη σοφίας καὶ λόγου καὶ νοῦ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, εἰ μὴ καὶ τὰς πυγολαμπίδας τις ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσιν ἀφθόνως ἀντιθείη, καὶ ταῖς οὐρανίαις βρονταῖς τὰ τῶν χαλκοτύπων τε

αὐτοὶ παρέργως ἀποκτοῦν γνῶσι ὄχι μόνο τῶν ὑπαρχόντων καὶ τῶν γενομένων, ἀλλὰ κι' ἐκείνων πού θά γίνουν κατ' ἀναλογία τῆς καθαρότητος. Τό κυριώτερο ὅμως ἔργο αὐτῶν εἶναι ἡ ἐπιστροφή τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτόν καὶ ἡ σύννευσις, μᾶλλον δέ ἡ ἐπιστροφή ὄλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς πρὸς τόν νοῦ, ἄν καὶ τοῦτο εἶναι θαυμαστό νά τό εἰποῦμε, καὶ ἡ ἐνέργειά του καθ' ἑαυτόν καὶ κατὰ τόν Θεό, διά τῆς ὁποίας ἐπισκευαζόμενοι προετοιμᾶζονται καλῶς γιά νά δεχθοῦν τό πρωτότυπο, δηλαδή τό ἀρχαῖο ἐκεῖνο καὶ ἀνέκφραστο κάλλος, μέ τήν καρποφορία τῆς χάριτος.

Αὐτά εἶναι τά λεγόμενα ἀπό τόν θεοειδῆ καὶ οὐράνιο ἐκεῖ- 31
νο νοῦ καὶ ἀπό τήν θεία καὶ πραγματικά σοφῆ γλῶσσα περί τῆς ἱερᾶς ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας, περί θείου φωτισμοῦ καὶ θεώσεως. Ποιός θά μπορούσε νά διανοηθῆ καὶ νά εἰπῆ περί αὐτῶν ποτέ τέτοια θεῖα καὶ ὑψηλά λόγια, ἀκόμη καὶ ἀπό αὐτοῦς τοῦς ὑψηλοῦς πού ἔχουν προχωρήσει στήν κορυφή τῆς θεωρίας καὶ ἔχουν ἀποκτήσει τήν γνῶσι αὐτῶν τῶν πραγμάτων μέ πείρα καὶ πάθος; Αὐτά τά λόγια ἔχουν τό ἀναντίρρητο καὶ ἀσφαλές σέ ὅλα, διότι εἶναι καθ' ὅλα σύμφωνα μέ τά συγγράμματα καὶ τά λόγια τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν. "Ὅτι δέ ἐμυήθηκε τά θεῖα καὶ ὑπερφυᾶ ἐκεῖνα πράγματα καλῶς ὁ μέγας ἄνθρωπος διά προσωπικοῦ πάθους κατὰ πρᾶξι καὶ ἐνέργεια, κι' ἔπειτα ἀπό πολλά χρόνια, καθὼς τό ἐκαλοῦσε ἡ χρεία, ἦλθε στήν ἀπόφασινά νά τά λέγη καὶ νά τά γράφῃ, τοῦτο καὶ ἀπό αὐτά καθίσταται γνωστό σ' αὐτοῦς πού ἔχουν νοῦ· διότι τέτοια πράγματα δέν εἶναι δυνατό νά εἶναι ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ λόγου καὶ νοῦ, κάθε ἄλλο, ἐκτός ἐάν θελήσῃ κανεὶς ν' ἀντιπαραβάλλῃ χωρὶς ἐνδοιασμό καὶ τίς πυγολαμπίδες μέ τίς ἡλιακές ἀκτίνες καὶ τοῦς κρότους τῶν χαλκουργῶν καὶ ξυλοκόπων μέ τίς οὐράνιες βροντές, μᾶλλον δέ τά τελευταῖα ἀπηχῆματα τῶν κρουσμάτων

καὶ δρυτόμων, μᾶλλον δὲ τῶν κρουμάτων ἐκείνων τὰ ἔσχατα ἀπηχήματα, δηλώσει γε μὴν δι' ὀλίγων καὶ τὰ νῦν ρηθησόμενα, ἴν' ἦ τὸ δένδρον ἐκ τοῦ καρποῦ γνῶριμον, κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν κλάδων καλῶς τὰ τῆς ρίζης διαγιγνώσκηται.

Τὸ χάρισμα τῆς ὁράσεως

32

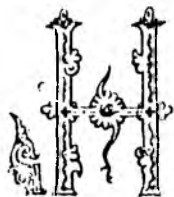

σπέρα μὲν ἦν ἡ τοῦ μεγίστου καὶ μυστικοῦ Δείπνου καὶ τῶν κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου παθῶν· τῆς δὲ τελετῆς ἐκείνων μεγαλοπρεπῶς τελουμένης, ὡς ἔθος παρὰ τῇ Λαύρα, καὶ Γρηγόριος τῆς πανυγίρεως καὶ τῶν ὕμνων ἦν κιονωνῶν τοῖς προῦχουσι τῶν ἄλλων, καὶ συμπράττων ἅμα καὶ συνιστάμενος, καὶ τῇ παρουσίᾳ πως ἂν εἶποις κοσμῶν ἐκείνων τὸν σύλλογον. Ἄλλ' οἷα φιλεῖ συμβαίνειν, τῶν συνισταμένων τινὲς οἰονεῖ τινα λήθην σχόντες τῶν τελουμένων, τῶν τε μεγάλων ἐκείνων καὶ θαυμασίων φθῶν, καὶ ἐφ' ᾧ δὴ καὶ συνέσαν, εἰς ὁμιλίαν τὰς προστυχούσας ἐξέδωκαν ἑαυτούς, καὶ τοῦτο πέρα τοῦ μέτρου καὶ καθ' ὑπερβολήν, εἴ γε καὶ μέτρον ὄλως ἔστιν τοῖς τοιούτοις εἰπεῖν. Δυσχεραίνει πρὸς ταῦτα κατὰ τὸ εἶκος ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος· καὶ ἐπεὶ λέγειν τε πρὸς ἐκείνους καὶ τὴν ὁμιλίαν ἐπέχειν οὐκ ἐδόκει, κάκεινων ἅμα καὶ τῆς ὕμνωδίας ἀποστήσας τὸν νοῦν, πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸν¹² ἐπιστρέφει συνήθως, καὶ δι' ἑαυτοῦ πρὸς Θεόν· καὶ αὐτίκα φθῶς αὐτὸν ἄνωθεν περιλάμπει θεῖον, καὶ ταῖς ἀκτίσιν ἐκείναις

12. αὐτὸν παραλ. M

ἐκείνων. Θά τό δηλώσουν δέ αὐτό μέ λίγα λόγια καί ὄσα θά λεχθοῦν τώρα, ἔτσι ὥστε τό δένδρο νά εἶναι γνῶριμο ἀπό τόν καρπό κατά τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ καί ἡ ρίζα νά διαγιγνώσκεται καλῶς ἀπό τούς κλάδους²³.

Τό χάρισμα τῆς ὁράσεως

ταν ἡ ἑσπέρα τοῦ μεγάλου καί μυστικοῦ ³² δειπνου καί τῶν κατά σάρκα παθῶν τοῦ Κυρίου. Ἐνῶ λοιπόν ἐτελεῖτο μεγαλοπρεπῶς ἡ ἀκολουθία τῶν παθῶν στή Λαύρα κατά τήν συνήθεια, καί ὁ Γρηγόριος συμμετεῖχε στήν πανήγυρι καί τούς ὕμνους μαζί μέ τούς προκρίτους ἀπό τούς ἄλλους μοναχοῦς, συνέπραττε καί συμπαραστεκόταν μέ αὐτούς, στολίζοντας, θά ἔλεγε κανεῖς, ἐκεῖνη τή σύναξι μέ τήν παρουσία του. Ἄλλ' ὅπως συχνά συμβαίνει, μερικοί ἀπό τούς συμπαρισταμένους σάν νά ἐλησμόνησαν τά τελούμενα, τίς μεγάλες ἐκεῖνες καί θαυμάσιες ὠδές, καθῶς καί τό σκοπό τῆς συναθροίσεως, ἐξετράπηκαν σέ μάταιες ὁμιλίες, καί μάλιστα πέρα ἀπό τό μέτρο καί ὑπερβολικά, ἄν μπορῆ νά εἰπῆ κανεῖς μέτρο σέ τέτοια ζητήματα. Δυσανασχετεῖ γι' αὐτό ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἦταν εὐλογοῦ ἄλλ' ἐπειδή δέν ἐθεωροῦσε σωστό νά παρατηρήσῃ σ' ἐκείνους νά σταματήσουν τήν ὁμιλία, ἀπομακρύνοντας τόν νοῦ συγχρόνως καί ἀπό ἐκείνους καί ἀπό τήν ὕμνωδία, τόν στρέφει πρὸς τόν ἑαυτό του κατά τήν συνήθειά του καί δι' ἑαυτοῦ πρὸς τόν Θεό· καί ἀμέσως τόν περιλάμπει θεῖο φῶς ἀπό ἐπάνω καί, φωτισθεῖς μέ

23. Ματθ. 12.33 - 35.

καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ἅμα καὶ τοὺς¹³ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς
φωτισθεῖς, τὸ μετ' ἐνιαυτοῦς οὐκ ὀλίγους ἀποβησόμενον ὡς ἤδη
παρὸν ἐναργῶς ὄρα.

33 **Ο** γὰρ τὴν τῆς Λαύρας οἰκονομίαν ἐγκεχειρισμένος τὸ τῆν-
καῦτα Μακάριος ἐκ δεξιῶν αὐτῷ συνεστῶς, οὐ τὸ κοινόν
τε καὶ σύνηθεζ φέρων ἐφαίνετο σχῆμα, ἀλλ' εἰς ἀρχιερέας
ἐδόκει τελῶν¹⁴, καὶ κατ' ἐκείνους ἐστάλθαι, καὶ τὸ σύμπαν ἀρ-
χιερατικῶς ἴστασθαι· ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον ἡμῖν¹⁵ ὕστερον ἐκβάν
καθωράθη, δέκα πρὸς τῷ ἐνὶ παριόντων ἐνιαυτῶν, τοῦ ρηθέν-
τος δηλαδὴ Μακαρίου, μετὰ τὴν τῆς Λαύρας ἀρχὴν τε καὶ προ-
στασίαν, τοῦ τῆς ἡμετέρας Θεσσαλονίκης ἀρχιερατικῶς ἐπιβά-
ντος θρόνου, κάκει μετὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ζωὴν καταλύσαντος.

34 **Η** ἔχετο ὑπὲρ ἑαυτοῦ¹⁶ ποτε καὶ τῶν συνόντων ὁ θεῖος
Γρηγόριος, ἡ δ' εὐχὴ πρὸς τὴν Παρθένον καὶ Θεοτόκον
τὴν συνήθη κυβερνήτιν καὶ σώτειραν ἦν· ὥστε καὶ τὰ τῆς
πρὸς Θεὸν ἀγωγῆς τε καὶ πορείας αὐτοῖς ἀπρόσκοπα θεῖ-
ναι, καὶ τὰ τῆς σωματικῆς ἀναγκαῖα χρείας εὐπόριστά τε
καὶ ράδια, ὡς ἂν μὴ τῶν τοιούτων ἀπόρως ἔχοντες ἀναγ-
κάζοιντο περὶ τὴν αὐτῶν συλλογὴν ἀσχολεῖσθαι, τὰ πνευματι-
κὰ καὶ ἀναγκαιότερα προϊέμενοι. Ἐν τούτοις μὲν τὰ τῆς προσευ-
χῆς.

35 **Η** δὲ τῶν πάντων Δέσποινα, καὶ αὐτὴν ὡς ἂν εἴποι τις τῷ
περιόντι τῆς προνοίας φθάνουσα τὴν εὐχὴν, ὕπαρ εὐθὺς
ὑπ' ὄψιν ἐκείνῳ παρίσταται, σεμνῶς οὕτω καὶ παρθενικῶς
ἐσταλμένη, καθ' ὃ δὴ καὶ παρ' ἡμῖν οἱ ἀκριβεῖς εἰκόνας αὐτὴν
φέρουσι· καὶ πρὸς τοὺς ἐπομένους ἐπιστραφεῖσα, πλειῆστοι δ'

13. τοὺς πυρῶν. M 14. τελεῖν M 15. ἡμῖν παραλ. M 16. αὐτοῦ M

τίς ἀκτῖνες ἐκεῖνες στούς ὀφθαλμούς τόσο τοῦ σώματος ὅσο καί τῆς ψυχῆς, βλέπει καθαρά σάν νά εἶναι παρόν αὐτό πού ἐπρόκειτο νά συμβῆ μετά πολλά χρόνια.

Ληλαδή ὁ ἡγούμενος τότε τῆς Λαύρας Μακάριος πού ἐστε-³³κόταν στά δεξιά του δέν ἐφαινόταν νά φέρη τό κοινό καί συνηθισμένο σχῆμα, ἀλλ' ἐδειχνε νά ἀνήκη στήν τάξι τῶν ἀρχιερέων, νά εἶναι σάν αὐτούς ἐνδεδυμένος καί γενικῶς νά ἔχη ἀρχιερατική ἐμφάνισι. Τοῦτο δέ ἐμεῖς τό εἶδαμε ἐπειτα νά ἐκπληρώνεται στήν πράξι, μετά ἔνδεκα ἐτη, ὅποτε ὁ Μακάριος αὐτός μετά τήν ἡγουμενία καί προστασία τῆς Λαύρας ἀνέβηκε στόν ἀρχιερατικό θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης μας, κι' ἐκεῖ μαζί μέ τήν ἐξουσία ἐτελείωσε καί τή ζωή²⁴.

Κάποτε ὁ θεῖος Γρηγόριος εὐχόταν ὑπέρ ἑαυτοῦ καί τῶν³⁴ συνοδῶν του, ἡ δέ προσευχή ἀπευθυνόταν πρὸς τήν Παρθένο Θεοτόκο, τήν συνήθη κυβερνήτι καί σώτειρα, ὥστε καί τήν πρὸς τόν Θεό ἀγωγή καί πορεία νά τοὺς καταστήσῃ ἀπρόσκοπη καί τά ἀναγκαῖα γιά τή σωματική χρεία νά κάμη εὐκολοεύρετα καί ἄνετα, γιά νά μὴ ἀναγκάζωνται ἀπό τή στέρησι τῶν πραγμάτων αὐτῶν νά ἀσχολοῦνται γιά τή συλλογή τους, παραμερίζοντας τά πνευματικά πού εἶναι ἀναγκαιότερα. Αὐτὴ ἦταν ἡ προσευχή.

Ἡ δὲ Δέσποινα τῶν πάντων, προλαβαίνοντας καί τήν ἴδια³⁵ τήν εὐχή, θά ἔλεγε κανεῖς, μέ περίσσεια τῆς προνοίας, παρουσιάζεται σ' ἐκεῖνον σέ ὄραμα, στολισμένη σεμνῶς καί παρθениκῶς, ὅπως τήν ἐμφανίζουν οἱ ἀκριβεῖς εἰκόνες. Στρεφομένη πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦς της, πού ἐφαινόταν νά εἶναι πολλοί

24. Σύμφωνα μέ τήν εἰδησι αὐτὴ ὁ Μακάριος ἀπέθανε ἐπὶ τῆς ἔδρας, πιθανῶς τό 1345. Ἐπειδὴ ὁ Μακάριος ἀναδείχθηκε σέ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης τό 1343 τό ὄραμα πρέπει νά συνέβηκε τό 1332 (ἔνδεκα ἐτη ἐνωρίτερα).

ἐδόκουν εἶναι καὶ τῶν ἐπιφανῶν, Πάντων ἔφη τῶν πρὸς χρείαν ἐπιτηδείων ὑμεῖς ἀπὸ γε τοῦ νῦν τῷ τε Γρηγορίῳ καὶ τοῖς συνοῦσιν οἰκονόμοι τε καὶ διανομεῖς γίνεσθε· καὶ ἡ μὲν οὕτως ἐν βραχεὶ τὴν ἱερὰν εὐχὴν ἐκείνην καὶ τὴν δωρεὰν ἐκπληρώσασα, πρὸς ἑαυτὴν ἐπανήει, ἐξ ἐκείνου δ', ὁ ἱερός Γρηγόριος ἔλεγε πρὸς ἡμᾶς, τὰ τῆς σωματικῆς χρείας ἡμῖν ἀκονιτὶ πάντα προσῆν, ὅπου περ ἂν ἐτύχομεν διατρίβοντες.

Τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ τῆς συγγραφῆς

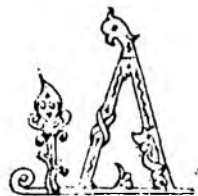
36

ὅ μὲ ἔτη παρήει τῷ μεγάλῳ ἐν τούτοις γε ὄντι καὶ παροικοῦντι τὸ ρηθὲν φροντιστήριον τοῦ δὲ τρίτου παρόντος, ἰδιάζων αὐτόθι ποτὲ συνήθως καὶ Θεῷ διὰ νοερᾶς ἡσυχίας καὶ προσευχῆς προσέχων τὸν νοῦν, ἔδοξε μὲν πως καὶ πρὸς ὕπνου τινὰ σκιὰν ἐλθεῖν, ὁ δὲ καὶ ὄψιν αὐτῷ τοιαύτην εὐθὺς ὑποδείκνυσι. Σκευὸς ἐδόκει τι κατέχειν ἐν χεροῖν πλήρες γάλακτος, τὸ δ' ἀναβλύζειν ὡσπερ αἴφνης ἀρξάμενον ἐξέρρει τε καὶ ὑπερεχεῖτο τοῦ σκεύους· εἶτα καὶ εἰς οἶνον κάλλιστόν τινα καὶ ἀνθοσμίαν δόξαν ἀθρόον μεταβαλεῖν, οὕτω δαψιλῶς κατὰ τῶν ἱματίων ἐχεῖτο καὶ τῶν χειρῶν, ὡς καὶ διάβροχα ταῦτα θέσθαι, καὶ τῆς εὐωδίας τῆς οἰκείας μεστὰ· ἔφ' ᾧ καὶ μᾶλλον ἠδομένῳ μοι, φησί, πῶς ἂν εἶποις καὶ χαίροντι, τῶν ἐπιφανῶν τις ἀνὴρ ἐπιστὰς πλήρης φωτός, Ἴνα τί, φησί, τοῦ θαυμαστῶς ἀναβλύζοντος οὕτωςι θείου τουτουὶ πόματος καὶ τοῖς ἄλλοις οὐ μεταδίδως, ἀλλ' ἑᾶς οὕτως

καί ἐπιφανεῖς, εἶπε· «Ἀπό τῶρα ἐσεῖς θά γίνετε οἰκονόμοι καί διανομεῖς τῶν ἀναγκαίων στόν Γρηγόριο καί τή συνοδεία του». Κι' αὐτή μέν, ἀφοῦ ἐκπλήρωσε τόσο γρήγορα καί δωρεά, τήν ἱερά ἐκείνη προσευχή, ἐπέστρεψε πρὸς τά ἰδικά της, ὁ δέ ἱερός Γρηγόριος μᾶς ἔλεγε ὅτι «ἀπό τότε ὅλα τά χρειαζόμενα γιά τίς σωματικές ἀνάγκες προσφέρονταν σ' ἐμᾶς ἀκόπως, ὅπου καί ἂν εὐρισκόμαστε».

Τό χάρισμα τοῦ λόγου καί τῆς συγγραφῆς

ὅο ἔτη ἐπέρασαν, ἐνῶ ὁ μέγας κατοικοῦσε 36 στό μνημονευθέν ἡσυχαστήριο καί ἡσχολεῖτο μέ αὐτά. Ὅταν δέ ἐφθασε τό τρίτο²⁵, ἐνῶ κάποτε κατά τή συνήθειά του ἦταν μόνος καί εἶχε τόν νοῦ του προσηλωμένο στόν Θεό διά νοερᾶς ἡσυχίας καί προσευχῆς, τοῦ ἐφάνηκε σάν νά τοῦ ἦλθε μιά σκιά ὕπνου, πού τοῦ παρουσίασε εὐθύς μιά τέτοια θεωρία. Ἐνόμισε δηλαδή ὅτι ἐκρατοῦσε στά χέρια σκεῦος γεμᾶτο γάλα, πού ἄρχισε ξαφνικά νά χύνεται ἔξω ἀπό τό σκεῦος· ἔπειτα τοῦ ἐφάνηκε ὅτι μεταβάλλεται ἀπότομα σέ ἄριστο καί εὐωδιασμένο οἶνο, πού ἐχυνόταν τόσο ἄφθονα στά ἐνδύματα καί τά χέρια, ὥστε νά τά καταβρέξει καί νά τά γεμίσει μέ τήν εὐωδία του. «Ἐνῶ δέ, λέγει, ἤμουν μᾶλλον εὐχαριστημένος γι' αὐτό καί σχεδόν χαρούμενος, ἐστάθηκε ἐμπρός ἕνας ἐπιφανῆς ἄνδρας γεμᾶτος φῶς καί εἶπε· Ἐπειδή δέν μεταδίδεις καί στούς ἄλλους ἀπό τό τόσο θαυμαστῶς ἀναβλύζον θεῖο τοῦτο ποτό καί

25. Τό τρίτο ἔτος τῆς νέας παραμονῆς στό Ἅγιον Ὄρος συμπίπτει μέ τό 1333 - 1334.

ἐκχεῖσθαι μάτην; Οὐκ οἶσθα Θεοῦ δῶρον ὃν τοῦτο, καὶ ὡς οὐκ ἐκλείψει βρῦον οὕτωςι καὶ ἀναδιδόμενον; Ἐμοῦ δὲ τήν τε ἑμαυτοῦ πρὸς γε τὸ διανέμειν ἀσθένειαν καὶ τὸ μηδὲ παρεῖναι νῦν τοὺς τῶν τοιούτων ἐφιεμένους προβαλλομένου, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πάρεισιν οἱ τοῦτ' ἀξίως ἐπιζητοῦντες, αὐθις ἐκεῖνος φησίν, ἀλλὰ σὲ τὸ σαυτοῦ δεῖ ποιεῖν τέως καὶ μὴ κατολιγωρεῖν τῆς διανομῆς, ἥπερ ἔφην, τῆς γε μὴν ἀπαιτήσεως τῷ Δεσπότη παραχωρεῖν οἶσθα καὶ γὰρ ἀκριβῶς πάντως καὶ τὴν ἐντολήν καὶ τὸ τάλαντον, καὶ τὴν καταδίκην τοῦ τῆς ἐμπορίας καταρραθυμήσαντος δούλου καὶ μὴ κατὰ τὸ δεσποτικὸν ἐργασαμένου πρόσταγμα. Εἴτ' ἐκεῖνος μὲν ὁ λαμπρὸς φησι ἔδοξεν ἀπιέναι, ἐγὼ δὲ καὶ τὴν σκιὰν ἐκτιναξάμενος ἐκείνην τοῦ ὕπνου, τὴν τε νύκτα πᾶσαν ὁμοῦ καὶ τῆς ἡμέρας τὸ πλεῖστον ἐκαθήμην ἐκεῖ, τῷ θεῷ φωτὶ πλουσίως ὄλος¹⁷ περιλαμπόμενος.

- 37 **Μ** αὐτὰ πρὸς τὸν φίλον ἄμα καὶ φοιτητήν, τὸν ἱερόν φημι Δωρόθεον, ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος ἔλεγεν ὕστερον, ἠνίκα δὴ καὶ τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους περὶ τῶν θείων δογματικῶν λόγους ἐκτίθεσθαι ἤρξατο, τοῦτ' αὐτὸ κρίνων ἐκεῖνος αἰνίττεσθαι τὴν ἀπὸ γάλακτος εἰς οἶνον τοῦ ἱεροῦ πόματος ἐκείνου μεταβολήν, τὴν ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ δηλονότι καὶ ἀπλοῦ, πρὸς τὸν δογματικὸν τε καὶ ἄνω βεβηκότα τοῦ λόγου μετάθεσιν. Τί τὸ ἐξῆς; Πείθεται τοῖς θεοῖς χρησιμοῖς ὁ σοφὸς ἐξ ἐκείνου, καί, τὸ νοητὸν ἄμα τῷ αἰσθητῷ διανοίξας στόμα, τοῦ ἄνωθεν ἐλκυσθέντος μεταδιδόναι πᾶσιν ἀφθόνως ἄρχεται Πνεύματος, λόγους ἄντικρυς προφέρων Θεοῦ λόγους, οὓς οὐδ' ἂν εἶς οἶμαι τῶν πάντων ὑπογράψῃ ποτὲ τῷ λόγῳ, κἂν εἴ¹⁸ δέκα μὲν γλωτταί, τοσαῦτα δ' εἶεν αὐτῷ στόματά τε καὶ χεῖρες κατὰ τε τὸ τισὶν εἰρημένον, εἰ μὴ πάλιν αὐτὸς οὗτος καὶ οἱ ἐκείνου θεοὶ καὶ σοφοὶ λόγοι καὶ τὰ πυκτῖα, ἅπερ ἡμῖν ἀντ' ἐκείνου καὶ τῆς

17. ὄλος M

18. ἦ M

τό αφήνεις νά χύνεται ἔτσι ματαιῶς; Δέν γνωρίζεις ὅτι τοῦτο εἶναι δῶρο Θεοῦ καί ὅτι δέν θά παύσῃ νά πηγάζῃ καί νά ἀναδίδεται τόσο ἄφθονα; Ὅταν δέ ἐγώ προέβαλα τήν ἀδυναμία μου στή διανομή καί τήν ἀπουσία στήν ἐποχή μας ἀνθρώπων πού ἀγαποῦν τέτοια πράγματα, εἶπε πάλι ἐκεῖνος: Ἄλλὰ καί ἄν δέν ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού τό ζητοῦν ἀξίως, ἐσύ τώρα πρέπει νά κάμῃς τό καθήκον σου καί νά μὴ περιφρονῆς τή διανομή, ὅπως εἶπα, καί νά ἀφήνῃς στόν Δεσπότη τήν ἀπαίτησι τῆς λογοδοσίας. Διότι γνωρίζεις ἀκριβῶς καί τήν ἐντολή καί τό τάλαντο, καθῶς καί τήν καταδίκη τοῦ δούλου πού ἀμέλησε καί δέν ἐργάσθηκε καλά τό δεσποτικό πρόσταγμα. Ἐπειτα ὁ λαμπρός ἐκεῖνος ἐφάνηκε ν' ἀπέρχεται, λέγει· ἐγώ δέ, ἀφοῦ ἐτίναξα καί τήν σκιά ἐκείνη τοῦ ὕπνου, ἐκαθόμουν ἐκεῖ ὅλη τή νύκτα καί τό περισσότερο τῆς ἡμέρας, περιλαμπόμενος ὅλος ἀπό τό θεῖο φῶς».

Αὐτά διηγόταν ὕστερα ὁ θαυμαστός Γρηγόριος πρὸς τόν ³⁷ φίλο καί μαθητή του, τόν ἱερό Δωρόθεο ἐννοῶ, ὅταν ἄρχισε νά συντάσῃ τούς θαυμαστούς ἐκείνους λόγους περὶ τῶν θείων δογμάτων· διότι ἔκρινε ἐκεῖνος ὅτι τοῦτο ἀκριβῶς ἐσήμαινε ἡ μεταβολή τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ποτοῦ ἀπὸ γάλα σέ οἶνο, τήν μετάθεσι τοῦ λόγου ἀπὸ ἠθικό καί ἀπλό πρὸς τόν δογματικό καί ὑψηλό. Τί συνέβηκε ἔπειτα; Πείθεται ἀπὸ τότε ὁ σοφὸς στοὺς θεῖους χρησμούς καί, ἀφοῦ ἄνοιξε μαζί μέ τό αἰσθητό τό νοητό στόμα, ἀρχίζει νά μεταδίδῃ σέ ὅλους ἀφθόνως ἀπὸ τό ἄνωθεν ἐλκυσθέν Πνεῦμα, προσφέροντας λόγους ἀληθινά τοῦ Θεοῦ, λόγους πού κανεῖς νομίζω δέν θά μπορούσε νά περιγράψῃ μέ τόν λόγο, ἔστω καί ἂν ἔχη δέκα γλῶσσες καί ἄλλα τόσα στόματα καί χέρια, κατὰ τό λόγιον, ἂν δέν ἦταν πάλι αὐτός ὁ ἴδιος καί οἱ θεῖοι καί σοφοὶ λόγοι του καί τά συγγράμματα, τά ὅποια ἔχουν καλῶς παραδοθῆ σ' ἐμᾶς

ἐκείνου¹⁹ μεγάλης διανοίας τε καὶ φωνῆς καλῶς καταλέλειπται· ἃ δὴ καὶ βλέποντες πάνθ' ὁμοῦ καὶ ἀκούοντες οἱ τότε τὸν ἱερὸν παροικοῦντες Ἔθω, καὶ μάλισθ' ὄσοις μετὰ τοῦ χρόνου καὶ πολλὸν ἦν ἐπανθοῦν φρόνημα, καὶ τῆς καλῆς ἡσυχίας καὶ τῶν ἴσων ἐτύγχανον ἐρασταί, καὶ θεῖον τε χρῆμα καὶ ὑπερφυῆς τὸ κατ' ἐκείνον ἡγοῦντο καὶ καθ' ὑπερβολὴν τὸν ἐγκεκρυμμένον αὐτῷ τῆς χάριτος ἐξεπλήττοντο θησαυρόν· ἄλλα τε πολλὰ λόγου καὶ μνήμης ἄξια κατ' ἐκείνου πρὸς πάντας λέγοντες ὁσημέραι, καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ θαυμαστοῦ πατρὸς Ἰσαὰκ προσφυῶς προστιθέντες ἐκείνο, τούτῳ γε πρὸ τῶν ἄλλων πάντων κατ' ἐκείνους προσῆκον, τό, «ἄνθρωπον ταῖς μὲν ἀρεταῖς διαλάμποντα, ἀνθρώποις δὲ εὐτελεῖ φαινόμενον, καὶ φωτεινὸν μὲν τῷ βίῳ, σοφὸν δὲ τῇ γνώσει καὶ ταπεινὸν τῷ φρονήματι, τίς τεθέεται;», τοῦτον αὐτὸν καὶ οὐκ ἄλλον ἀντικρὺς εἶναι διατεινόμενοι, τὸν ὑπ' ἐκείνου τοῦ μεγάλου τῷ λόγῳ διατυπούμενον, καὶ μετὰ πολλῆς οὕτω τῆς ἐρεύνης τε καὶ διαπορίας διὰ γε τὴν σπάνιν τῶν τοιούτων ἐπιζητούμενον.

- 38 **Μ**οῖς θείοις ἐκείνοις χρησιμοῖς καὶ τῷ ἐνοικοῦντι Πνεύματι Γρηγόριος ἀγόμενος ὁ σοφός, μετὰ τοῦ διὰ γλώττης, ἥπερ ἔφημεν, θαυμαστοῦ λόγου, καὶ τοῦ γράφειν ἐνταῦθα καὶ λογογραφεῖν θαυμαστῶς ἀρχεται. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ ἐπὶ τῷ θεσπεσίῳ πατρὶ Πέτρῳ λόγος αὐτῷ συντάττεται· ἡμεδαπὸς ὁ καρπὸς οὐτοσί καὶ ἐγχώριος, κάκ τοῦ ἱεροῦ Ἔθω καὶ τῆς ἐνταῦθα μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς διατριβῆς τε καὶ πολετείας φέρων τὸ πρόσρημα. Δεύτερος δ' ἐπὶ τούτῳ, ὁ ἐπὶ τῇ τῶν νομικῶν ἀδύτων

19. καὶ τῆς ἐκείνου παραλ. Μ

ἀντί ἐκείνου καί τῆς μεγάλης διανοίας καί φωνῆς ἐκείνου. Αὐτά λοιπόν ὅλα μαζί βλέποντας καί ἀκούοντας οἱ κατοικοῦντες τότε τόν ἱερό Ἰθωνα, καί μάλιστα ὅσοι μαζί μέ τόν χρόνο εἶχαν καί φρόνημα γεροντικό καί ἦσαν ἐρασταί τῆς καλῆς ἡσυχίας καί τῶν ἰδίων μέ αὐτόν καί ἔβλεπαν σ' αὐτόν κάτι τό θεῖο καί ὑπερφυές κι' ἔμειναν ὑπερβολικά ἔκθαμβοι ἐμπρός στό θησαυρό τῆς χάριτος πού διέθετε. ἔλεγαν γι' αὐτόν πρὸς ὄλους καθημερινῶς πολλά ἀξιόλογα καί ἀξιομνημόνευτα. Μεταξύ δέ ἄλλων ἔλεγαν προσφυῶς καί τό τοῦ θαυμαστοῦ πατρός Ἰσαάκ ἐκεῖνο, πού ἐταίριαζε κατ' ἐκείνους σ' αὐτόν περισσότερο ἀπό ὅλα τά ἄλλα, τό «Ποιός ἔχει ἰδεῖ ἄνθρωπο, λάμποντα μέν μέ τίς ἀρετές στούς ἀνθρώπους δέ φαινόμενον εὐτελεῖ, φωτεινόν στό βίο, ἀλλά σοφόν στή γνῶσι καί ταπεινόν στό φρόνημα»²⁶. Διατείνονταν ὅτι αὐτός ἀκριβῶς καί ὄχι ἄλλος εἶναι ὁ ὑποδεικνυόμενος μέ τόν λόγο ἀπό τόν μεγάλο ἐκεῖνον ἄνδρα καί μέ τόσο μεγάλη ἔρευνα καί διαπορία ἐπηζητούμενο λόγω τῆς σπάνεως τέτοιων ἀνδρῶν.

Καθοδηγούμενος ὁ σοφός Γρηγόριος ἀπό τοὺς θεῖους 38 ἐκείνους χρησμούς καί τό ἐνοικοῦν Πνεῦμα, μαζί μέ τόν θαυμαστό λόγο διά τῆς γλώσσης, ὅπως εἶπαμε, ἀρχίζει ἐδῶ νά γράφῃ καί νά λογογραφῇ θαυμαστῶς. Καί πρῶτος συντάσσεται ἀπό αὐτόν ὁ λόγος περί τοῦ θεσπεσίου πατρός Πέτρου²⁷. Αὐτός ὁ καρπός εἶναι δικός μας καί φέρει τό ἐπώνυμο ἀπό τόν ἱερό Ἰθωνα καί τήν ἐδῶ μεγάλη καί ἀγγελική διαμονή καί πολιτεία. Δεύτερος λόγος μετά ἀπό αὐτόν εἶναι ὁ ἐκφωνηθεῖς γιά τά ἱερά εἰσόδια στά ἄδυστα τοῦ

26. Ἰσαάκ Σύρου.

27. Εἰς Πέτρον τόν Ἀθωνίτην, λόγος πού συμφωνοῦ μέ τα ἐδῶ λεγόμενα πρέπει νά ἐγράφηκε τό 1334 καί εἶναι τό πρῶτο ἔργο τοῦ. Ὁ Πέτρος ἐξήσε στά τέλη τοῦ 8ου αἰῶνος.

ιερά εισόδω και τῷ αὐτόθι θεοειδεῖ βίῳ τῆς Θεομήτορος· ἐπει-
δή γέ τινας ἔγνω τότε παραληροῦντας ἐκεῖ, καὶ γλώττη θρασεῖα
καὶ ἀμαθεῖ τοῖς μυστηρίοις ἐκείνοις ἐπηρεάζειν τολμήσαντας·
ἀλλὰ τε πλεῖστα πρὸς τούτοις λόγου καὶ μνήμης ιερᾶς ὄντως
ἄξια.

Ἠγούμενος εἰς τὴν Μοῆν Ἐσφιγμένου

39

λλ' ἐπει²⁰ τὸν οὕτω καὶ λόγῳ καὶ πράξει καὶ
τοῖς τοῦ Πνεύματος ὑψηλοῖς χαρίσμασιν
ὑπερφυῶς διαλάμποντα καὶ πάντας ὑψηλῶς
ἐξιστάντα καὶ πᾶσιν ἐπωδῶν φίλτροις πάντας
ἀναδησάμενον, οὐκ ἦν ἐν ἀναχωρήσει καὶ
γωνία καθῆσθαι, οὐδ' ὑπὸ τὸν τῆς σιωπῆς μόδιον τὸν τοῦ λόγου
διαφανῆ πυρσὸν καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπὶ πολὺ κρύπτεσθαι (τοῦτο καὶ
γὰρ ὁ θεῖος ἐκεῖνος χρησμὸς ἐκέλευσεν ἀντικρυς, καθὰ δὴ καὶ
φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε), τί γίνεται; Ψῆφος αὐτὸν εἰς προστα-
σίαν ἀνδρῶν μοναστῶν προκαλεῖται κοινή, τοῦ τε κοινῶ καθη-
γεμόνος καὶ προστάτου τοῦ Ὄρους φημί καὶ τῶν ἐν ἐκείνοις
ἀρετῇ προεχόντων καὶ χρόνῳ, ὁ δὲ πείθεται ταῖς ἄνωθεν μάλ-
λον ἢ ταῖς ἀνθρωπεύαις ψήφοις ἀγόμενος.

20. ἐπὶ C

μωσαϊκοῦ νόμου καί τόν ἐδῶ θεοειδῆ βίο τῆς Θεομήτορος²⁸. πού ἐκφωνήθηκε ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἀντιλήφθηκε τότε ἐκεῖ μερικούς νά φλυαροῦν καί νά τολμοῦν νά καταφέρωνται μέ θρασεῖα καί ἀμαθῆ γλῶσσα ἐναντίον τῶν μυστηρίων ἐκείνων. Συνέταξε ἐπίσης ἐκτός ἀπό αὐτά καί ἄλλα πολλά πραγματικά ἀξιόλογα καί ἀξιομνημόνευτα.

Ἡγούμενος στή Μονή Ἐσφιγμένου

λά. ἐπειδὴ δέν ἦταν δυνατό νά κάθεται ³⁹ κρυμμένος στήν ἀναχώρησι καί στή γωνία αὐτός πού διέλαμπε τόσο ὑπερφυῶς μέ τόν λόγο καί τήν πράξι καί τὰ ὑψηλά χαρίσματα τοῦ Πνεύματος καί ἐξέπληττε ὑψηλοφρόνως ὄλους καί προσεῖλκυε ὄλους μέ ὅλα τὰ φίλτρα τῶν ἐπωδῶν οὔτε νά κρύπτεται ἐπί πολύ κάτω ἀπό τόν μόδιο τῆς σιωπῆς ὁ διαφανής πυρσός τοῦ λόγου καί τῆς ἀρετῆς (τοῦτο ἄλλωστε παρήγγελλε καθαρά καί ὁ θεῖος ἐκεῖνος χρησμός, ὅπως μόλις πρό ὀλίγου ἐδήλωσε ὁ λόγος), τί γίνεται; Τόν προσκαλεῖ στήν ἡγουμενία ἀνδρῶν μοναστῶν κοινή ψῆφος τοῦ κοινοῦ ἡγέτη καί προστάτη τοῦ Ὄρους καί διακεκριμένων σ' αὐτό κατὰ τήν ἀρετή καί τήν ἡλικία· αὐτός δέ πείθεται παρασυρόμενος μᾶλλον ἀπό τίς ἄνωθεν παρά ἀπό τίς ἀνθρώπινες ψήφους²⁹.

28. Λόγος εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου κατὰ τό ἴδιο ἔτος 1334.

29. Τό ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐκλέχθηκε ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου ἀπό τήν σύναξι τῶν Καρυῶν σημαίνει ὅτι οἱ Ἐσφιγμενίτες δέν εὐρῆκαν κανένα κατάλληλο ἄλλο τῆ δικοῦ του ἀδελφότητα. Εἶπαι : ἐδῶ στό δευτέρο ἡμισυ το

40 **Ε**κεῖ δὲ γενόμενος καὶ τῆς καθέδρας καὶ τῆς προστασίας ἐπειλημμένος τῶν ἀδελφῶν, εἰς διακοσίους ἀριθμουμένων, - ἀλλὰ παρίτωσαν νῦν οἱ τῆς ἀποστολικῆς ἐκείνης προστασίας τε καὶ ὁδηγίας πεπειραμένοι, καὶ διηγείσθωσαν οἷος ἐκεῖνος ἔργοις τε καὶ λόγοις περὶ τὴν τῶν ψυχῶν οἰκονομίαν καὶ κυβέρνησιν ἣν ἀπλοῦς τὸ ἦθος, ἐλεύθερος τὴν γνώμην, τὴν ὁμιλίαν ἠδύς, εὐπρόσιτος τοῖς σπουδαίοις καὶ ταπεινός, ὑψηλὸς καὶ ἀπαραχώρητος τοῖς ραθύμοις καὶ καταφρονηταῖς, συγγνώμων τοῖς ἐξ ἁμαρτίας καλῶς ἐπιστρέφουσι, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐπιστροφήν καὶ τὴν μεταμέλειαν τοῖς πλείστοις ἔργοις τε καὶ λόγοις καθ' ἐκάστην αὐτὸς ἐμποιῶν, καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πάντας ἀναλόγως ἔλκων πρὸς ἀρετὴν ἴσασι οἱ βαρυτάτων παθῶν καὶ δεσμῶν ἁμαρτίας χρονίων καὶ τῆς ποικίλης τῶν δαιμόνων ἐνεργείας καὶ μηχανῆς, ταῖς ἐκείνου διδασκαλίαις καὶ ταῖς εὐχαῖς ὑπὲρ²¹ πάσας ἐλπίδας ἀπαλλαγέντες, καὶ παράδειγμα μετανοίας καινὸν τοῖς πᾶσι γινόμενοι.

41 **Υ**ὰς δὲ συνεχεῖς καὶ παντοδαπᾶς ὁμιλίας τε καὶ διδασκαλίας, καὶ τὸ χρυσοῦν ἐκεῖνο καὶ ἀκάθεκτον ρεῦμα τοῦ λόγου, τὴν δὲ περὶ τὸν θεῖον νεῶν καὶ τοὺς ὑπνρέτας καὶ ὑμνωδοὺς ἐκείνου σπουδὴν καὶ φιλοκαλίαν, τὰς δὲ μυστικὰς τῶν ὑπερφυῶν καὶ ὑψηλοτάτων ἱερουργίας καὶ τελετάς· ἔτι τε τὴν εὐκοσμίαν περὶ τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ τὴν τῶν εἰς ἱερέας τελούντων ἐπιμέλειαν καὶ ἀνάβασιν, ἣν ἐκεῖνος καὶ μόνον ὁρώμενος ἐν τῷ τὰ θεῖα καὶ μυστικὰ τελεῖν ὑπερφυῶς τοῖς κοινωνοῖς ἐνεποιεῖ, τί χρῆ καὶ λέγειν; ὅπου γε καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην προστασίαν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν τοῦ ἀνδρός, οὐδὲ παραμένειν, οὐδὲ παροικεῖν τὴν Μοῆν ἐκείνην ἔτι τὸ παράπαν ἠξίου, ἀλλ' οἱ μὲν πρὸς ἡσυχίαν καὶ ἀναχώρησιν, οἱ δ' εἰς ὑποταγὴν ἀκριβεστέραν καὶ ἀσκησιν.

Αφοῦ δέ ἔφθασε ἐκεῖ καί ανέλαβε τήν καθέδρα καί τήν ⁴⁰ ἡγουμενία τῶν ἀδελφῶν, πού ἀνέρχονταν στόν ἀριθμό τῶν διακοσίων, - ἀλλά ἄς ἔλθουν τώρα ὅσοι ἐδοκίμασαν τήν ἀποστολική ἐκείνη προστασία καί καθοδήγησι καί ἄς διηγηθοῦν ὁποῖος ἦταν ἐκεῖνος μέ ἔργα καί λόγια στήν διαχείρισι καί κυβέρνησι τῶν ψυχῶν· ἀπλοῦς στό ἦθος, ἐλεύθερος στή γνώμη, γλυκός στή ὁμιλία, εὐπρόσιτος στούς ζηλωτάς καί ταπεινός, ὑψηλός καί ἀπλησίαστος στούς ραθύμους καί καταφρονητάς, συγχωρητικός στούς εἰλικρινῶς ἐπιστρέφοντας ἀπό τίς ἁμαρτίες, μᾶλλον δέ αὐτός ὁ ἴδιος ἐμπνευστής καθημερινά στούς περισσοτέρους τῆς ἐπιστροφῆς καί μεταμελείας μέ ἔργα καί λόγους, καί μέ τό παράδειγμά του ὀδηγητῆς ὄλων πρός τήν ἀρετή. Γνωρίζουν τοῦτο ὅσοι μέ τίς διδασκαλίες καί τίς εὐχές ἐκείνου ἀπαλλάχθηκαν ἀνελπίστως ἀπό βαρύτατα πάθη καί χρόνια δεσμά ἁμαρτίας καί ἀπό τήν ποικίλη ἐνέργεια καί μηχανή τῶν δαιμόνων καί ἔγιναν σέ ὅλους θαυμάσιο παράδειγμα μετανοίας.

Μίς συνεχεῖς δέ καί παντοειδεῖς ὁμιλίες καί διδασκαλίες ⁴¹ καί τό χρυσό ἐκεῖνο καί ἀκάθεκτο ρεῦμα τοῦ λόγου, τήν φροντίδα καί φιλοκαλία ἐκείνου γιά τόν θεῖο ναό καί τίς ἱερουργίες καί τελετές τῶν ὑπερφυῶν καί ὑψηλοτάτων μυστηρίων, καθῶς ἐπίσης καί τήν εὐκοσμία στό ἱερό βῆμα καί τήν ἐπιμέλεια καί προαγωγή τῶν ἱερατικῶν λειτουργῶν, τήν ὁποία ἐκεῖνος ἐνέπνεε στούς συλλειτουργούς καί μόνο βλεπόμενος κατά τήν τέλεσι τῶν θείων καί ὑπερφυῶν μυστηρίων, τί χρειάζεται νά τά εἶπω; Αὐτοί ἀκόμη καί μετά τήν θαυμαστή ἐκείνη ἡγουμενία καί τήν ἀπό ἐκεῖ ἀναχώρησι τοῦ ἀνδρός, δέν ἐπιθυμοῦσαν οὔτε νά παραμείνουν οὔτε νά κατοικοῦν στήν μονή ἐκείνη στό ἐξῆς, ἀλλά ἄλλοι μὲν ἐσκορπίσθηκαν σέ ἠσυχία καί ἀναχώρησι, ἄλλοι σέ ἀκριβέστερη ὑποταγή καί ἄσκησι, ἄλλοι

οί δὲ καὶ ταῖς ἀκροτάτοις ἐρήμοις ἐξέδωκαν ἑαυτούς, ἐπειδὴ τὸ συνεῖναι τῷ σοφῷ διδασκάλῳ καὶ ὁδηγῷ διὰ παντὸς τοῖς πᾶσιν οὐκ ἦν, ὅπερ δὴ καὶ ἐβούλοντο. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν τὰ καθόλου ὅσον ἐπιδειξαί φημι.

42 **Λ**εῖ δὲ καὶ τινῶν τῶν ἀπὸ μέρους μνησθῆναι κἀνταῦθα, δυοῖν ἢ τριῶν, ὧν περ Θεὸς θαυματουργῶν αὐθις δι' ἐκείνου ἐνήργησε.

43 **Μ**οναχός τις ἦν ἐν τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου ταύτῃ Μονῇ· οὗτω καὶ γὰρ ἐκεῖνοι προσαγορεύουσιν, οὐκ οἶδα πότερον, ἐκ τοῦ οἰκιστοῦ, ἢ ἐκ τῆς θέσεώς τε καὶ ξυνοικίας, ἢ καὶ πόθεν ἄλλοθεν. Ἦν τοιγαροῦν ἐκεῖνος εὐλαβῆς τε καὶ φιλομαθῆς καὶ σπουδαῖος καὶ τῶν ἐξυπηρετουμένων τῷ θείῳ νεῷ, Εὐδόκιμος τοῦνομα. Τούτῳ περὶ τὴν νοερὰν σπουδάζοντι προσευχῆν καὶ νοῦν ἐπιμελουμένῳ τηρεῖν, ἀπάτην ἐξ ἀπροσεξίας ὁ κοινὸς πολέμιος ἐμβالὼν, καὶ φάσματά τινα καὶ εἰκόνας ἀπατηλὰς τε καὶ ψευδεῖς παραδείξας καὶ πείσας ὡς ἱεροῖς τοιούτοις προσέχειν, κατὰ μικρὸν πολὺ τοῦ προσήκοντος ἀπεπλάνησε, καὶ μικροῦ γ' ἂν καὶ τοῦ πεφυκότος ἐξέστησε καὶ Θεοῦ διέρρηξε παντελῶς, εἰ μὴ Γρηγόριος μετὰ τῆς θείας ἐκείνης σοφίας καὶ τῶν τοῦ Πνεύματος φαρμάκων παρηῆν. Εἰ γὰρ καὶ ταύτην ὁ πονηρὸς τὴν μεγάλην τοῦ Πνεύματος φαρμακείαν φθάσας ταῖς παρ' ἑαυτοῦ μηχαναῖς ἦν²², ὡς ᾤετο, καὶ τὸν Εὐδόκιμον πρὸς τοῖς ἄλλοις κάκιστα μυσταγωγῆσας κάκεῖνα καὶ πείσας, ὡς εἶη μὲν ἐν λόγοις μέγας τις καὶ θαυμαστός ὁ Γρηγόριος τῆς δ' αὐτοῦ μυστικῆς θεωρίας καὶ ἀρετῆς τὸ παράπαν ἀμαθῆς τε καὶ ἄγυστος ὅθεν οὐδ' εἰσάπαν ἐκείνῳ καὶ τοῖς²³ ἐκείνου δεῖν εἶναι προσέχειν, οὐδ' ὑπέικειν ἔν γε τοῖς τοιούτοις ὡς ἔτυχεν· ἀλλ' ὁ

22. ἦν παραλ. M 23. τῆς M 24. ἐξορίζειν C

δέ στίς ἀπόμακρες ἐρήμους, ἀφοῦ δέν ἦταν δυνατό σέ ὅλους νά εὐρίσκωνται διαπαντός μέ τόν σοφό διδάσκαλο καί ὁδηγό. πρᾶγμα πού ἐπιθυμοῦσαν. Αὐτά εἶναι τά σχετικά μέ τήν γενική του δραστηριότητα δειγματοληπτικῶς.

Π ρέπει ὁμως νά μνημονεύσωμεν ἐδῶ καί ἐπεισόδια ἀπό 42 τὰ μερικά, δύο ἢ τρία, τά ὅποια ἐνήργησε πάλι ὁ Θεός. θαυματοργώντας δι' ἐκεῖνου.

Ο ταν κάποιος μοναχός σ' αὐτήν τήν μονή τοῦ Ἐσφιγμέ-43 νου - πραγματικά ἔτσι τήν ὀνομάζουν ἐκεῖνοι. δέν γνωρίζω γιά ποιόν ἀπό τούς δύο λόγους. ἀπό τό ὄνομα τοῦ ἰδρυτοῦ ἢ ἀπό τή θέσι τῆς ἐγκαταστάσεως ἢ ἀπό ἄλλου. Ἦταν λοιπόν κάποιος μοναχός εὐλαβῆς καί φιλομαθῆς καί ζηλωτής, ἀπό τούς ὑπηρετοῦντας στό θεῖο ναό. Ὦνομαζόταν Εὐδόκιμος. Ἐνῶ ἐπιδιδόταν στή νοερά προσευχή κι' ἐφρόντιζε νά τηρῆ συγκεντρωμένο τό νοῦ. ὁ κοινός πολέμιος ἀπό κάποια ἀπροσεξία τοῦ ἐνέβαλε ἀπάτη. παρουσιάζοντάς του φάσματα καί εἰκόνες ἀπατηλές καί ψευδεῖς καί πείθοντάς τον νά τίς θεωρῆ ὡς ἱερές· βαθμιαίως τόν ἀπομάκρυνε ἀπό τόν σωστό δρόμο καί παρ' ὀλίγον νά τόν βγάλη ἀπό τά λογικά του καί νά τόν ἀποξενώσῃ ἀπό τόν Θεό τελείως. ἄν δέν εὐρισκόταν ἐκεῖ ὁ Γρηγόριος μέ τήν θεία ἐκείνη σοφία καί τά φάρμακα τοῦ Πνεύματος. Βέβαια εἶχε προλάβει μέ τίς μηχανές του ὁ Πονηρός καί αὐτήν τήν μεγάλη θεραπεία τοῦ Πνεύματος. ὅπως ἐνόμιζε. ἀφοῦ μεταξύ ἄλλων εἶχε διδάξει κάκιστα τόν Εὐδόκιμο καί τόν εἶχε πείσει, ὅτι ἦταν μέν στήν παιδεία μέγας καί θαυμαστός ὁ Γρηγόριος, ἀλλά τῆς δικῆς του μυστικῆς θεωρίας καί ἀρετῆς ἦταν ἐντελῶς ἄγευστος καί ἀμαθής. ἐπομένως δέν θά ἔπρεπε νά προσέχη κανεῖς καθόλου σ' ἐκεῖνον καί στούς λόγους του

σοφός και ταύτην τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐξορίζει²⁴ τὴν πλάνην μετὰ τῆς προκατασχούσης ἀπάσης, τῷ σοφιστῇ τῆς κακίας ἑαυτὸν ἀντιστήσας κατ' ἐκείνης πολυειδῶς· νῦν μὲν ἱεραῖς διδασκαλίαις και πατρικοῖς νόμοις και εἰσηγήσεσι, νῦν δὲ μυστικαῖς εὐχαῖς τε και δάκρυσι, και πρὸς τοῦτοις ταῖς κοιναῖς ὑπὲρ τοῦ νοσοῦντος τῆς Ἐκκλησίας εὐχαῖς και δεήσεσιν, ὧν αὐτὸς και δημιουργὸς και πρῦτανις ἦν, ἕως εἰς τέλος τὴν δαιμονικὴν ἐνέργειαν πᾶσαν ἀπελάσας ἐκεῖθεν, οὐχ ὑγιᾶ μόνον, ἀλλὰ και δόκιμον ἢ εὐδοκιμοῦντα φερωνύμως ἀπειργάσατο τὸν Εὐδόκιμον, τῇ μεγάλῃ τοῦ Πνεύματος ἐνεργείᾳ και χάριτι.

44 **Ε** πάνις ἦν ἐλαίου τοῖς μοναχοῖς· ὁ δὲ μέγας τουτ' αὐτὸ παρ' ἐκείνων ἀκηκοῶς και τὸ τοῦ πράγματος λογισάμενος ἀναγκαῖον, παρὰ τὸ ταμεῖον ἄγειν ἐκέλευεν· εἰσιῶν τοιγαροῦν και τῷ ἀγγεῖω τοῦ ἐλαίου μετὰ πίστεως παραστὰς και Θεὸν καλέσας τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πάντα παράγειν ὑπερφυῶς μόνον δυνάμενον και χειρὶ και τύπῳ σφραγίσας σταυροῦ, τὸν τῆς Σαραφθίας ἐδείκνυ καμψάκην ἐκεῖνον ἀντικρυς, οἷά τις νέος Ἡλίας τοῖς μοναχοῖς· οὐ γὰρ ἐξέλιπεν ὁ τοῦ ἐλαίου κἀνταῦθα πίθος ὡσπερ κάκει παρ' ὄλον φημὶ τὸν ἐνιαυτόν, καιτοι γε και χειρὶ πλουσίᾳ παρὰ τε τοῦ μεγάλου και τῶν μοναχῶν τοῖς ἐντός τε και τοῖς ἐκτός ἐξαντλούμενος.

45 **Ε** πει δὲ και τὸ τὰς ἐλαιίας μὴ πρὸς καρποὺς ἐρρῶσθαι αἰτιον εἶναι τῆς τοῦ ἐλαίου ἐνδείας ἐμάνθανε, και παρὰ τὸν ἐλαιῶνα σὺν γε τοῖς πρεσβυτέροις ἔρχεται και τοῖς μοναχοῖς, και ἐλθὼν ἐπεύχεται, κατασφραγίζει τὰ δένδρα τύπῳ

24. ἐξορίζειν C

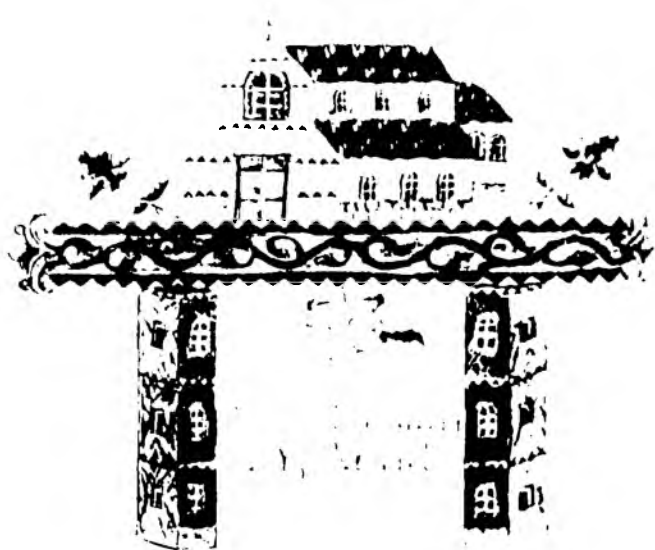
καί νά τόν ἀκολουθῆ χωρίς ἀντίρρηση σέ τέτοια θέματα. Ὁ σοφός ὁμως ἐξορίζει ἀπό τήν ψυχή ἐκείνη κι' αὐτήν τήν πλάνη μαζί μέ ὄλη ἐκείνη πού τόν εἶχε καταλάβει προηγουμένως, ἀντιπαρταχθεῖς πολυειδῶς στόν σοφιστή τῆς κακίας ἐναντίον ἐκείνης, ἄλλοτε μέν μέ ἱερές διδασκαλίες καί πατερικές ἐντολές καί συστάσεις, ἄλλοτε δέ μέ μυστικές εὐχές καί δάκρυα, ἐπί πλέον δέ μέ τίς κοινές εὐχές καί δεήσεις τῆς Ἐκκλησίας ὑπέρ τοῦ ἀσθενοῦς, τῶν ὁποίων δημιουργός καί ἐξαρχος ἦταν αὐτός ὁ ἴδιος· ἕως ὅτου τέλος, ἀπομακρύνοντας ἀπό αὐτόν ὄλη τή δαιμονική ἐνέργεια, κατέστησε ὄχι μόνο ὑγιᾶ ἀλλά καί δόκιμο καί εὐδοκιοῦντα τόν Εὐδόκιμο, μέ τήν μεγάλη ἐνέργεια καί χάρι τοῦ Πνεύματος.

Ⲅ λειπε τό ἔλαιο ἀπό τοὺς μοναχοὺς. Ὅταν τό ἔμαθε ὁ 44 μέγας ἀπό ἐκείνους κι' ἀντιλήφθηκε τήν ἀναγκαιότητα τοῦ πράγματος, διέταξε νά τόν ὀδηγήσουν στήν ἀποθήκη. Ὅταν λοιπόν εἰσῆλθε κι' ἐστάθηκε μέ πίστι δίπλα στό ἀγγεῖο ἐλαίου κι' ἐκάλεσε τόν μόνο δυνάμενο νά παραγάγη τά πάντα ἀπό τό μὴ ὄν ὑπερφυῶς κι' ἐσφράγισε μέ τό χέρι του στοὺς μοναχοὺς καθαρὰ καί μέ τόν τύπο τοῦ σταυροῦ, ἔδειξε ἐκεῖνο τό ἐλαιοδοχεῖο τῆς Σαραφθίας σάν νέος Ἡλίας³⁰. Διότι κι' ἐδῶ δέν ἔλειψε τό πυθᾶρι τοῦ ἐλαίου, ὅπως ὀλόκληρο τό ἔτος, μ' ὄλο πού ἔδιναν στοὺς μέσα καί στοὺς ἔξω μέ πλοῦσιον χέρι, καί ὁ μέγας καί οἱ μοναχοί.

Ⲅ πειδή δέ ἔμαθε ὅτι αἴτιο τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἐλαίου 45 ἦταν ὅτι τά ἐλαιόδενδρα δέν ἦσαν εὐρωστα γιά καρποφορία, ἔρχεται στόν ἐλαιῶνα μαζί μέ τοὺς πρεσβυτέρους καί μοναχοὺς, ὅπου ἐπευχῆθηκε, κατεσφράγισε τά δένδρα μέ

30. Γ' Βασ. 17,14.

σταυροῦ, ἀγιάζει πάντα τὸν χῶρον ἐκεῖνον λιταῖς ἱεραῖς καὶ δεή-
 σεσι καὶ ραντισμῶ θείων ὑδάτων, εἶτα καὶ διδάξας ὡς ἔθος τὰ
 ἱερά καὶ τὴν ψυχικὴν μάλιστα νοουθετήσας ἀκαρπίαν ἐκφεύγειν,
 ἅτε δὴ τῇ ἀξίνῃ καὶ τῷ πυρὶ προσήκουσαν μᾶλλον, κατὰ τὸν
 τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ καὶ Προδρόμου δηλαδὴ λόγον, εἰς ἑαυ-
 τὸν καὶ τὸ φροντιστήριον ἐπανερχεται· καὶ τῆς ὥρας ἐπιστάσης,
 ὦ τοῦ θαύματος! τὰ πολλοῖς ἤδη χρόνοις οὐκ ἔρρωσμένα φυτὰ
 πρὸς καρπούς, γόνιμα παρ' ἐλπίδας γε πάσας καὶ καρπῶν
 καθωρᾶτο μεστά. Ἴνα δὲ καὶ λαμπρότερον εἶη τὸ θαῦμα
 καὶ ἡ ἐνεργοῦσα παρὰ τῷ Γρηγορίῳ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ
 δύναμις, ἐκεῖνα τῶν δένδρων μᾶλλον ἐφαίνετο βριθόμενα
 τοῖς καρποῖς, ὅσοις ἢ διερχόμενος ἐκεῖνος προσήγγισεν ἢ
 διαλεγόμενος παρ' ἐκείνοις ἔστη ἢ καὶ καθήμενος ὑπὸ τὴν
 σκιάν.

τόν τύπο τοῦ σταυροῦ, ἀγίασε ὅλον τόν χώρο ἐκεῖνον μέ
ιερές λιτανεῖες καί δεήσεις καί ραντισμό διά θείων ὑδάτων,
ἔπειτα, ἀφοῦ κατά τό ἔθος ἐδίδαξε τά ἱερά λόγια καί
συμβούλευσε ν' ἀποφεύγουν τήν ψυχική κυρίως ἀκαρπία, ὡς
ἀρμόζουσα μᾶλλον στήν ἀξίνη καί στό πῦρ, κατά τόν λόγο
τοῦ μεγάλου Βαπτιστοῦ καί Προδρόμου, ἐπανέρχεται στόν
ἑαυτό του καί στό μοναστήρι. Καί ὅταν ἦλθε ἡ ἐποχή, ὦ τοῦ
θαύματος, τά ἐπί πολλά ἤδη χρόνια ἀσθενικά φυτά ἐφάνηκαν
γόνιμα γιά καρποφορία καί ἀνελπίστως γεμᾶτα καρπούς. Γιά
νά εἶναι δέ καί λαμπρότερο τό θαῦμα καί ἡ ἐνεργοῦσα στό
Γρηγόριο μεγάλη δύναμις τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνα τά δένδρα
ἐφαίνονταν νά εἶναι φορτωμένα μέ περισσότερους καρπούς,
σέ ὅσα ἡ ἡγγισε περνώντας ἐκεῖνος ἡ συζητώντας ἐστάθηκε
κοντά ἡ ἐκάθησε στή σκιά.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

1

λλὰ καιρὸς ἂν εἴη λοιπὸν καὶ τὴν πρὸς τὰς καινὰς αἰρέσεις μάχην ἐκείνου καὶ τοὺς μεγάλους ὑπὲρ τῆς θείας χάριτος ἀγῶνας καὶ τὰ μακρὰ παλαίσματα καὶ τοὺς ἄθλους, καθ' ὅσον ἂν οἴοί τε ὦμεν τῷ λόγῳ διαλαβεῖν πᾶσι μὲν ἐγνωσμένα καὶ πανταχοῦ διαθρυλούμενα καὶ περιφερόμενα, καὶ οἰκείοις καὶ ἀλλοτρίοις, καὶ τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς πόρρω, καὶ ὅσους τὸ τῆς διδασκαλίας ἐκείνου κράτος καὶ ὁ λόγος καὶ τὰ σεπτὰ ταῦτα καὶ θεόπνευστα περιέλαβε γράμματα· πλὴν ὅσον ἀναλαβεῖν καὶ ἡμᾶς καθ' ὅσον οἶόν τε τῷ λόγῳ, καὶ τὰ καιριώτερα πρὸς ἀνάμνησιν ἀγαγεῖν. Εἴη δ' ἂν καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνου προστασίας τε καὶ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἔργον εἴπερ τι, τὸ καὶ διαχειρίσαι φημί δυνηθῆναι τὸν λόγον καὶ κατ' ἐκείνου δηλαδὴ γνώμην διαθέσθαι τὰ πράγματα καὶ οὕτω γε μὴ διαμαρτεῖν τοῦ προσήκοντος· ἐπεὶ καὶ τοῦτ' αὐτὸ προὔργου μοι δοκεῖ πεφυκέναι τῶν ἄλλων, οὐ τὸ τί λέγειν εὐρεῖν, ἀλλὰ τὸ τί παραλιπεῖν μᾶλλον εὐκαιρῶς, καὶ μὴ δι' ἐκείνου τῷ παντὶ δόξαι λυμῆνασθαι.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

λλ' εἶναι καιρός πλέον νά διαπραγματευθοῦ-
1 με κατά τήν δύναμί μας καί τήν πρός τίς
νέες αἱρέσεις μάχη ἐκείνου καί τούς μεγά-
λους ὑπέρ τῆς θείας χάριτος ἀγῶνες καί τά
πολυετῆ παλαίσματα καί κατορθώματα. Αὐ-
τά εἶναι βέβαια γνωστά σέ ὅλους καί διαφημίζονται καί
περιφέρονται παντοῦ, καί στούς οἰκείους καί στούς ξένους,
στούς πλησίον καί στούς μακριά, καί σ' ὅσους ἐφθασαν ἡ
δύναμις καί ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας ἐκείνου καί τά σεπτά
αὐτά καί θεόπνευστα συγγράμματα· ἀλλά θεωροῦμε σωστό
νά τά συμπεριλάβωμε κι' ἐμεῖς κατά τό δυνατό στό λόγο καί
νά ὑπενθυμίσωμε τά σπουδαιότερα ἀπό αὐτά. Θά ἦταν δέ καί
τοῦτο σπουδαῖο ἔργο τῆς προστασίας καί τῆς ἱεράς βοη-
θείας ἐκείνου, τό νά μπορέσωμε νά οἰκονομήσωμε τόν λόγο
καί νά διατυπώσωμε τά πράγματα σύμφωνα μέ τήν γνώμη
ἐκείνου, κι' ἔτσι νά μή ἀστοχήσωμε ἀπό τό ὀρθό· διότι καί
τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀναγκαιότερο ἀπό τ' ἄλλα. ὄχι
τό νά εὐρω τί νά εἰπῶ, ἀλλά μᾶλλον τί νά παραλείψω
εὐκαιρῶς, χωρῖς νά φανῆ ὅτι δι' αὐτοῦ καταστρέφω τό πᾶν.

Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Λαύραν

2

Ἰχε μὲν αὐθις ἡ μεγάλη Λαύρα τὸν μέγαν Γρηγόριον, τῆς μὲν προστασίας ἐκείνης καὶ τῆς μονῆς ἀποστάντα ταχέως, πρὸς δὲ τὴν φίλην ἡσυχίαν καὶ τὸ φροντιστήριον ἀπιόντα, τῷ τῆς σχολῆς τε καὶ τῆς ἀναχωρήσεως

ἔρωτι, ἐπεὶ καὶ τὰ τῆς σωματικῆς ἕξεως ἤδη Θεοῦ συναιρομένου κρειττόνως ἔσχεν αὐτῷ καὶ τὰ τοῦ ἥπατος ὑπενόστει κακά, καὶ οὐ καθεῖλκε πρὸς ἰατρείας τε καὶ τροφᾶς ἕσπερ ἐρημιά καὶ ἀναχώρησις πορίζειν οὐ πέφυκε, καθάπερ δὴ καὶ τὸ πρότερον.

Ἐμφάνισις τοῦ Βαρλαάμ Καλαβροῦ

3

δ' ἐκ Καλαβρίας Βαρλαάμ, ἄρτι τότε πρώτως τῇ Ρωμαίων ἐπὶ κακῷ τῆς ἰδίας κεφαλῆς, καὶ δὴ καὶ τῶν αὐτῷ πειθομένων, ἐπίδεδημηκώς, καὶ τὸν φιλόσοφόν τε καὶ μοναχόν, καὶ πρὸ τούτου τὰ τῆς ὀρθῆς δόξης καὶ τὴν

τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας συμφωνίαν ὑποκρινόμενος, καὶ πρὸς

1. Φαίνεται ὅτι δὲν ἔμεινε πολὺ στήν ἡγουμενία τῆς Ἐσφιγμένου ὁ Γρηγόριος, ἀλλὰ πάντως ἀρκετὰ γιὰ νὰ διευθετήσῃ κάποιο φλέγον ζήτημα, θὰ ἐλέγγαμε ἓνα ἢ δύο χρόνια. Ἐπειὰ πρὸς νὰ ἐφυγε ἀπὸ ἐκεῖ στὰ τέλη τοῦ 1335.

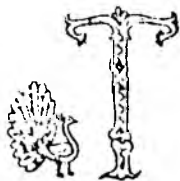
2. Σὲ ἡλικία τριάντα ἐτῶν, ὅταν ἐπήγαυε στήν Βέρροια, ὁ Γρηγόριος ἦταν ἀπολύτως ὑγιής, τώρα σὲ ἡλικία τριάντα ἐννέα ἐτῶν, ἔχει ἀναρρώσει. Σὲ κάποιο ἐνδιάμεσο σημεῖο παρουσιάσθηκε ἀσθένεια τοῦ ἥπατος.

Ἐπιστροφή στή Λαύρα

φοῦ ἀπεχώρησε γρήγορα ἀπό τὴν ἡγουμε-²
νία ἐκείνη καὶ ἀπό τὴν μονή¹ καὶ ἀπὸ ἔρωτα
πρὸς τὴν ἀτάραχη ζωὴ καὶ τὴν ἀναχώρησι
μετέβαινε πρὸς τὴν φίλη ἡσυχία καὶ τὸ
ἡσυχαστήριο, ἐδέχθηκε πάλι ἡ Μεγάλῃ Λαύ-
ρα τὸν μέγα Γρηγόριο. Ἀναχώρησε πρὸς τὸ ἡσυχαστήριο.
ὅπως καὶ πρὶν, ἀφοῦ ἤδη μέ τὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ ἡ ὑγεία
του ἐπῆγαινε καλύτερα καὶ ἡ ἀσθένεια τοῦ ὑπατος ὑπο-
χώρησε καὶ δὲν τοῦ ἐπέβαλλε θεραπείες καὶ τροφές πού
δὲν μπορεῖ νὰ προσπορίσῃ ἡ ἐρημία καὶ ἡ ἀναχώρησις².

Ἐμφάνισις τοῦ Βαρλαάμ Καλαβροῦ

ότε προσφάτως εἶχε φθάσει γιὰ πρώτη φορά³
ὁ ἀπὸ τὴν Καλαβρία Βαρλαάμ στή χώρα τῶν
Ἑλλήνων γιὰ κακὸ τῆς κεφαλῆς τῆς δικῆς του,
ἀλλὰ καὶ τῶν ὀπαδῶν του³. Ὑποκρινόμενος
τὸν φιλόσοφο καὶ τὸν μοναχό, πρὶν ἀπὸ αὐτό
δέ, τὸν σύμφωνο μέ τὴν ὀρθόδοξο πίστι καὶ τὴν Ἐκκλησία μας,

3. Ὁ Βαρλαάμ εἶχε ἔλθει στὸν ἐλληνικὸ χῶρο γιὰ πρώτη φορά τὸ 1326.

4. Ὁ Βαρλαάμ δὲν ἦταν Λατίνος, ὅπως ἀπὸ ὑπερβολικὴ ὑποψία λέγει ὁ Φιλόθεος, ἀλλὰ μέλος τῆς ἀνθηρᾶς τότε ἐλληνικῆς κοινότητος τῆς Καλαβρίας.

τοὺς ὁμογενεῖς Λατίνους δογματικῶς ἄρχεται γράφειν καὶ λογικῶς ὑπὲρ τῆς τοῦ Θείου Πνεύματος ἐκπορεύσεως διαλέγεσθαι, τῇ τῶν καθ' ἡμᾶς θεολόγων δῆθεν συνιστάμενος δόξη καὶ τοῦ τῆς πίστεως ὅρου καὶ τῶν Ἰησοῦ λόγων ὑπερμαχῶν· τὸ δὲ ἄρα σόφισμα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας μᾶλλον ἢν ἐναργὲς καὶ δέλεαρ κατὰ τὸν εἰπόντα τοῖς ἀπλουστέροις τῷ τῆς δυσσεβείας χαλκῷ περικειμένον.

4 **Α**λλ' οὐχὶ καὶ τὸν τῆς θεολογίας στῦλον, τὸν τῆς ἄνω σοφίας μύστην τε καὶ μυσταγωγόν, τὸν θεῖόν φημι Γρηγόριον, ἐδυνήθη τὰ τοιαῦτα λαθεῖν· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλὰ καὶ ἀνετάζει λαβὼν ματὰ χειρας καὶ διαγινώσκει καὶ δικάζει καλῶς καὶ δείκνυσι τὸν πεπλασμένον ἐν τοῖς γράμμασιν ἔλεγχον δόλον κατὰ τῆς ἀληθείας σαφῆ.

5 **Τ**ῶν γὰρ Λατίνων, ὡς ἅπαντες ἴσμεν, ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσει δύο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην θεότητος εἰσαγόντων ἀρχάς, τὸ ἄτοπον ὁ Βαρλαάμ ἐξελέγχων δῆθεν, κακῶ τὸ κακὸν ἰώμενος ἐν τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ἐφαίνετο, κατὰ δὴ τινα τρόπον εἰ καὶ μὴ κατ' ἐκείνους καὶ αὐτὸς τὸ ἄτοπον συγχωρῶν, καὶ τὰς μὲν κατὰ τῶν αἱρέσεων συλλογιστικὰς ἀποδείξεις τῶν σοφῶν θεολόγων παραγραφόμενος, τοὺς δὲ τῶν Ἑλλήνων σοφούς, Ἀριστοτέλην φημί καὶ Πλάτωνα, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτοὺς συνεδρίου Θεοῦ τινὰς καὶ παρὰ Θεοῦ πεφωτισμένους ἀποκαλῶν.

6 **Τ**ὸς δὴ τοὺς τοιοῦτους κατὰ τῆς εὐσεβείας φληνάφους λόγου ὁ γενναῖος ἀντιστήσας Γρηγόριος ἀξίους ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας ὑπὲρ ἧς καὶ ὁ λόγος, καὶ τῇ μὲν δεδω-

ἀρχίζει νά γράφῃ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς του Λατίνους⁴ δογματικῶς καί νά συζητῇ λογικῶς περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, συμφωνώντας δῆθεν μέ τὴν γνώμη τῶν δικῶν μας θεολόγων καί ὑπερασπιζόμενος τὸν ὄρο τῆς πίστεως καί τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο ὅμως ἦταν μᾶλλον καθαρὸ σόφισμα καί δόλωμα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τοὺς ἀφελεῖς, περικείμενο στό ἀγκίστρι τῆς δυσσεβείας κατὰ τό λόγο⁵.

Αλλ' αὐτά τὰ γραπτά δέν μπόρεσαν νά παραπλανήσουν ⁴ καί τὸν στῦλο τῆς θεολογίας, τὸν μύστη καί μυσταγωγό, τὸν θεῖο Γρηγόριο δηλαδή, κάθε ἄλλο. Αὐτός, ὅταν τὰ ἐπῆρε στά χέρια του, τὰ ἐξετάζει, τὰ κατανοεῖ καί τὰ κρίνει καλῶς καί δεικνύει ὅτι ὁ πλαστός στά συγγράμματα ἔλεγχος κατὰ τῶν Λατίνων ἦταν δόλος σαφῆς κατὰ τῆς ἀληθείας.

Οπως ὅλοι γνωρίζομε, οἱ Λατῖνοι εἰσάγουν ὅπωςδῆποτε ⁵ δύο ἀρχές στὴν ἐκπόρευσι τοῦ Πνεύματος. Ὁ Βαρλαάμ, ἐλέγχοντας δῆθεν τό ἄτομο, ἐφάνηκε ὅτι ἐθεράπευσε τό κακό μέ κακό στίς πραγματεῖες του, ἐπιτρέποντας καί αὐτός κατὰ κάποιον τρόπο τό ἄτοπο, ἂν καί ὄχι ὅπως ἐκεῖνοι, τίς μέν συλλογιστικές ἀποδείξεις τῶν σοφῶν θεολόγων κατὰ τῶν αἰρέσεων περιφρονώντας, τοὺς δέ σοφοὺς τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ἄριστοτέλη καί τὸν Πλάτωνα δηλαδή καί τοὺς ὁμοίους μέ αὐτούς, ἀποκαλώντας θεῖους καί φωτισμένους ἀπό τὸν Θεό.

Πρὸς τοὺς φλυαροὺς αὐτοὺς κατὰ τῆς εὐσεβείας λό- ⁶ γους ἀντιπαραβάλλει ὁ γενναῖος Γρηγόριος τοὺς δικούς του, ἀξίους ἑαυτοῦ καί τῆς εὐσεβείας, περὶ τῆς ὁποίας καί

5. Ὁ Βαρλαάμ ἦταν ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ὀρθοδόξου πλευρᾶς μέ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Πάπα στὴν Κωνσταντινούπολι τό 1334. Ἐπειτα ἔγραψε σειρά πραγματειῶν Περί ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, ὅπου ἐπέκρινε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Φιλόθεου ὄχι ὁμως μέ πατερικά θεολογικά κριτήρια.

κῶς τὸ κράτος, τὸ δὲ ψεῦδος ἐξελέγξας περιφανῶς, οὕτω τὸν ἀντίπαλον ἄρτι πρῶτως ἐπισπᾶται καθ' ἑαυτοῦ, ἢ μᾶλλον τὸν κεκρυμμένον ἀνακαλύπτειν ἄρχεται δόλον ἐκείνου καὶ τὴν ὑπόκρισιν· καὶ γίνονται προαγῶνες οἰονεὶ τῶν μελλόντων ταῦτα τῷ Γρηγορίῳ, καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μεγίστων ἐς ὕστερον ἄθλων καὶ τῆς ἐνστάσεως.

Ἐπίθεσις τοῦ Βαρλαάμ κατὰ τῶν Ἑσυχαστῶν

7

ραχὺ τι τὸ μεταξύ, καὶ πρὸς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Βαρλαάμ ἀπιὼν, ἐνταῦθα τῆς κακουργίας μετὰ τοῦ προσωπείου καὶ τῆς προσποιήσεως ἄρχεται.

Τῶν γὰρ καθ' ἡσυχίαν καθημένων καὶ νοερὰν προσευχὴν τε καὶ νῆψιν ἀσκούντων, τοῖς ἀπλουστέροις δολερῶς προσιών, τὸν μαθητιῶντα καὶ φίλον ἐν προσήματι ταπεινώσεως ὑποκρίνεται, καὶ βραχέ' ἅττα² τῶν περὶ νοερᾶς προσευχῆς εἰσαγωγικῶν τε καὶ προτελείων ἰδιωτικῶς οὕτως καὶ ἀπλῶς παρ' ἐκείνων ἀκούσας, ἐπεὶ μὴ μαθεῖν, ἀλλὰ κακουργῆσαι τε καὶ διαβαλεῖν τὸ προκείμενον ἦν αὐτῷ, κατὰ τοὺς ἀναιδεῖς κύνας τὸν ὑγιᾶ λόγον σπαράξας τε καὶ κατατεμών, καὶ τὰ τούτου μέρη καὶ μόρια κακῶς τοῖς ὁδοῦσι φέρων ὥσπερ ἐμπεπηγότα, κατὰ τῶν διδασκάλων ἄθρόον καὶ τῆς θείας ἐκείνων ἐπιστήμης, τῆς ἱερᾶς φημι προσευχῆς καὶ μυστικῆς θεω-

2. βραχέα τε Μ

ἐπρόκειτο, καί σ' αὐτήν μὲν ἔδωσε τὴν νίκη, τὸ δὲ ψεῦδος ἀπεκάλυψε περιφανῶς. Ἔτσι τότε γιὰ πρώτη φορά ἐπέσυρε ἐναντίον του τὸν ἀντίπαλο ἢ μᾶλλον ἀρχίζει ν' ἀνακαλύπτει τὸν κρυμμένο δόλο καὶ τὴν ὑπόκρισι ἐκείνου. Καὶ αὐτὰ ἐγιναν γιὰ τὸν Γρηγόριο προαγωνίσματα τῶν μελλόντων καὶ τῶν μετέπειτα μεγάλων ἀθλημάτων καὶ ἀντιστάσεων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ⁶.

Ἐπίθεσις τοῦ Βαρλαάμ κατὰ τῶν Ἑσυχαστῶν

πειτα ἀπὸ λίγον καιρό ὁ Βαρλαάμ μεταβαίνει ⁷ ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκη πρὸς τῆ βασιλεύουσα κι' ἐδῶ ἐκτός ἀπὸ τὸ προσωπεῖο καὶ τὴν προσποίησι ἀρχίζει τὴν κακουργία. Πραγματικά ἐπλησίασε μέ δόλο τοὺς ἀπλουστέρους ἀπὸ τοὺς καθημένους στήν ἡσυχία καὶ ἀσκούντας τῆ νοερά προσευχή καὶ νῆσι, ὑποκρινόμενος μέ προσχήματα ταπεινώσεως τὸν μαθητὴ καὶ φίλο. Ἀφοῦ δὲ ἤκουσε ἔτσι λίγα πράγματα ἀπὸ ἐκείνους ιδιωτικῶς καὶ ἀπλῶς περὶ νοεράς προσευχῆς τῶν εἰσαγωγικῶν καὶ ἀρχαρίων, ἐπειδὴ σκοπὸς του δέν ἦταν νά μάθη, ἀλλὰ νά κακουργήσῃ καὶ νά συκοφαντήσῃ, κατεσπάραξε καὶ κατέκλυσε τὸν ὑγιᾶ λόγο σάν εἰ ἀναιδεῖς κύνες. Φέροντας δὲ τὰ μέρη καὶ τὰ μόρια τοῦ λόγου σάν ἐμπηγμένα κακῶς στά δόντια του ἐπιτίθεται ὀρμητικῶς κατὰ τῶν διδασκάλων καὶ τῆς θείας ἐπιστήμης των, τῆς ἱεράς προσευχῆς καὶ μυστικῆς θεωρίας δηλαδὴ, ἀποκαλώντας ἀναι-

6. Ὁ Ἰσίδωρος Βουχεράς ἐληροφόρησε τὸν Γρηγόριο περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν Πραγματειῶν τοῦ Βαρλαάμ καὶ τὸν παρεκάλεσε νά διατυπώσῃ τίς ἀπόψεις του σὲ δικό του σύγγραμμα. Κι' αὐτὸς ἔγραψε τοὺς δύο Ἀποδεικτικούς περὶ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ 1336.

ρίας χοιρεῖ, αἰρετικούς, φεῦ, τοὺς ἰδίους μυσταγογούς καὶ τῶν ἱερῶν ἐπόπτας ἀναισχύντους ἀποκαλῶν.

8 **Α**λλ' ὁ μὲν ἐπὶ τισὶ τῶν αἰσχροῶν τε καὶ ἐπιρρήτων ἐπὶ τοῦ προκαθημένου τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας μετ' ὀλίγον ἐξελεγχθεῖς, αἰσχιστα τὴν Κοινσταντίνου καταλιπὼν, εἰς Θεσσαλονίκην ὑποστρέφει, τῶν αὐτῶν καὶ αὐθις ἐχόμενος καὶ τοῖς κατὰ τῶν μοναχοῶν τε καὶ τῆς ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν πρώτων αὐτῶν διδασκάλων³, τῶν θεοφόρων φημί πατέρων, ὡσπερ ἐπιδεικνύμενος καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ τούτους αὐτοὺς αἰτιωτάτους τοῖς μοναχοῖς εἶναι τῆς πλάνης, πρὸς τοὺς τὴν ἐκείνων προῖσταμένους διδασκαλίαν θρασεῖα καὶ τοιμηρᾶ γλώττη διατεινόμενος.

9 **Α**δὴ καὶ Γρηγόριος ἀκούσας ὁ μέγας τότε, παρὰ τὸν Ἄθω καὶ τὴν ἱερᾶν Λαύραν διατρίβων ἐν ἡσυχίᾳ, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, τοιάδε προφητικῶς πρὸς τοὺς συνόντας ἔφησε μοναχοῦς. Ἐγὼ, φησί, πάλαι παρὰ τῶν μακαρίων ἡμῶν πατέρων φθάσας ἔχω μαθὼν, ὡς αἴρεσις ἐπεισκωμάσει τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ αὐθις ἐν γε τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ· ὁρῶ δ' ὡς μὴ ὠφελον εἰς ἔργον ἐκβαίνουσιν ἤδη τῶν ἀγίων ἐκείνων τὴν πρόρρησιν· οὐδὲ γὰρ ἐνός τινος μηδενὸς ἄλλου πλὴν τούτου τὸν ἀρχέκακον ὄφιν καὶ τῶν τοιούτων δημιουργῶν εὐπορῆσαι ποτ' ἂν οἴμαι σχεῖν ἐπιτηδεῖου τε καὶ σοφοῦ πρὸς κακίαν ὄργανον· ὃ δὴ καὶ εἰς ἔργον μετ' ὀλίγον ἐκβᾶν κατὰ τὴν ἐκείνου προφητείαν ἐμφανεστερον τοῖς νῦν καθορᾶται, Ἄκινδύνου τοῦ κάκιστ' ἀπολωλότος τὴν τοῦ Βαρλαάμ διαδεξαμένου μὲν λύμην, καθὰ δήπου πάλαι καὶ Εὐνόμιος τὴν Ἀρείου, ἢ καὶ τὴν Εὐτυχοῦς τε καὶ Διοσκόρου Σεβήρος ὁ Ἀκέφαλος, τῆς δὲ κακίστης τῶν ἀνενεργήτων τούτων, ἢ πολυ-

σχύντως αίρετικούς, φεῦ, τούς μυσταγωγούς καί τούς ἐπόπτες τῶν ἱερῶν.

Αὐτός ὁμως, κατηγορηθεῖς ἔπειτα ἀπό λίγο ἐνώπιον τοῦ ⁸ προκαθημένου τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν⁷ γιά κάποιες αἰσχρές καί ἀπαισίες πράξεις, ἐγκατέλειψε κατασχημένος τήν Κωνσταντινούπολι κι' ἐπέστρεψε στή Θεσσαλονίκη. Συνέχισε ἐκεῖ τίς ἴδιες κατηγορίες σάν νά κάμη ἐπίδειξι μέ λόγους καί συγγράμματα κατά τῶν μοναχῶν καί τῆς ἡσυχίας, μᾶλλον δέ καί κατά τῶν πρώτων διδασκάλων των, τῶν θεοφόρων πατέρων δηλαδή, διατεινόμενος μέ θρασεῖα καί τολμηρά γλῶσσα πρὸς τούς ὑπερασπιστάς τῆς διδασκαλίας των ὅτι αὐτοί εἶναι οἱ κύριοι αἴτιοι τῆς πλάνης τῶν μοναχῶν.

Οταν ἤκουσε τότε αὐτά ὁ μέγας Γρηγόριος, πού διέμενε ⁹ ἡσυχαστικά στὸν Ἄθωνα καί στήν ἱερά Λαύρα, ὅπως εἶπα πρωτύτερα, εἶπε τά ἐξῆς προφητικά πρὸς τούς συντρόφους του μοναχοῦς: «Ἐγὼ ἔχω μάθει παλαιά ἀπό τούς πατέρες μας ὅτι θά εἰσβάλη αἵρεσις στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καί μάλιστα κατά τήν γενεά μας. Βλέπω δέ δυστυχῶς ὅτι ἡ πρόρρησις τῶν ἁγίων ἐκείνων ἤδη πραγματοποιεῖται. Διότι νομίζω ὅτι ὁ ἀρχέκακος ὄφις καί δημιουργός τῶν τοιούτων κακῶν δέν μπορεῖ νά εὔρη κανένα ἄλλο πλὴν τούτου ἐπιτήδειο καί σοφὸ πρὸς τήν κακία ὄργανο». Τοῦτο, πραγματοποιηθέν ἔπειτ' ἀπό λίγο κατά τήν προφητεία του, βλέπεται ἐμφανέστερα ἀπό τούς σημερινούς, ἀφοῦ τό μῖσμα τοῦ κάκιστα καταστραφέντος Βαρλαάμ διαδέχθηκε ὁ Ἀκίνδυνος, ὅπως παλαιά ὁ Εὐνόμιος τό τοῦ Ἀρείου ἢ ὁ Ἀκέφαλος Σεβήρος τό τοῦ Εὐτυχοῦς καί Διοσκόρου, κι'

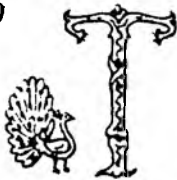
7. Κοινὴ Ἐκκλησία εἶναι τὸ οἰκομενικὸ Πατριαρχεῖο, στὸ θρόνο τοῦ ὁποῖου εὕρισκόταν ὁ Ἰωάννης Καλέκας ἀπὸ τὸ 1334.

θέων τε καὶ ἀθέων αἰρέσεως ἀρχηγού γεγονότος, ὄθεν ἄρα καὶ τὴν προσηγορίαν καὶ τοῦνομα τὸ κατ' ἐκείνον πονηρὸν συνέδριον ἔσχε.

Μετάκλησις τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην

10

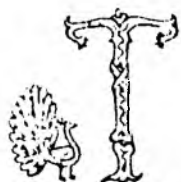
ἰ τὸ ἐντεῦθεν; Ἐπεὶ σφοδρὸς ἐπικείμενος ἦν ὁ Βαρλαάμ τοῖς μοναχοῖς ἐν Θεσσαλονίκη, κατ' αὐτῶν τε καὶ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὡσαύτως καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πολλοὺς μὲν εἶχε κατὰ κόσμον τοὺς αὐτῷ πειθομένους, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν μοναστῶν, ὅσοι δηλαδὴ μὴ τῶν τῆς ἡσυχίας ἦσαν τροφίμων, λόγοις πειθοῦς καὶ σοφιστικοῖς κλέμμασι παράγων τοὺς μὴ ταῦτα γεγυμνασμένους· ὁ δὲ τούτοις ἀντιλέγειν ἰσχύων ἀξίως τε καὶ πρὸς ἔπος, καὶ τοὺς μὲν⁴ καταπίπτοντας ἀνορθοῦν τῷ τῆς ἀληθείας ὑγιεῖ λόγῳ, τὴν δὲ κακουργίαν καὶ τὴν αἵρεσιν τρανῶς ἐξελέγχειν ἦν οὐδαμοῦ παρ' ἐκείνοις, βουλευόνται κοινῇ συνελθόντες, Ἰσιδώρου τοῦ θείου δηλαδὴ προκαθημένου τῶν ψήφων, καὶ κινουῦντος καὶ συνάγοντος καὶ βουλευομένου καὶ σπουδάζοντος ταῦτι πρὸ τῶν ἄλλων, ἅτε δὴ καὶ τῶν ὁμιλιτῶν τε καὶ φίλων τὰ πρῶτα φέροντος παρὰ Γρηγορίῳ, καὶ πρώτου τῆς τοῦ Βαρλαάμ κακουργίας εἰς πείραν ἰόντος, καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐκείνου καθ' ἡμῶν συγγραμμάτων τεθηρευκότος, βουλευόντι τοιγαροῦν, Γρηγόριον τὸν σοφὸν μετὰ τῆς θεολόγου γλώττης καὶ τῆς μεγάλης τοῦ Πνεύματος

4. μὲν παρὰ. M

10. Πιθανῶς ὁ Ἰσιδῶρος εἶχε φιλοξενήσει τὴν Παλαμᾶ καὶ τοὺς συντρόφους του κατὰ τὴν παραμονή τους στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1325 - 1326.

ἔγινε ἀρχηγός τῆς κακίστης αἰρέσεως τῶν ἀνενεργήτων ἢ πολυθέων καί ἀθέων τούτων, ἀπό τόν ὅποιο ἡ πονηρά σύναξις του ἐπῆρε καί τήν προσηγορία καί τό ὄνομα⁸.

Μετάκλησις τοῦ Γρηγορίου στή Θεσσαλονίκη

ἰ συνέβηκε ἀπό τότε; Ὁ Βαρλαάμ ἐπετίθετο μέ σφοδρότητα κατὰ τῶν μοναχῶν στή Θεσσαλονίκη, λέγοντας καί γράφοντας ἐξ ἴσου κατ' αὐτῶν καί κατὰ τῆς ἱερῆς ἠσυχίας, καί ἐπειθε πολλούς ὄχι μόνο κοσμικούς ἀλλά καί μοναστάς, ὅσους δέν ἀνῆκαν στούς τροφίμους τῆς ἠσυχίας, παραπλανώντας μέ πειστικά λόγια καί ἀπατηλά σοφίσματα ὅσους δέν ἦσαν γυμνασμένοι σ' αὐτά. Ἐπειδή δέν ὑπῆρχε κανένας μεταξύ τῶν ὀρθοδόξων ἰκανός νά τόν ἀντικρούση ἀξίως καί οὐσιωδῶς, καί τοὺς μέν καταπίπτοντας νά ἀνορθώση μέ τόν σωστό λόγο τῆς ἀληθείας, τήν δέ κακουργία καί τήν αἶρεσι νά ξεσκεπάση καθαρά, συνῆλθαν ἀπό κοινοῦ καί συσκέφθηκαν ὑπό τήν προεδρεία τοῦ θείου Ἰσιδώρου⁹ πού ἐκινούσε καί συνάθροιζε, ἐσκεπτόταν κι' ἐφρόντιζε πρὶν ἀπό τοὺς ἄλλους γι' αὐτά, ἀφοῦ ἀφ' ἐνός μέν ἦταν ὁ πρῶτος τῶν ὀπαδῶν καί φίλων τοῦ Γρηγορίου¹⁰, ἀφ' ἐτέρου δέ ἦταν ὁ πρῶτος πού εἶχε δοκιμάσει τήν κακουργία τοῦ Βαρλαάμ κι' εἶχε βάλει στό χέρι του τά πρῶτα ἐναντίον μας συγγράμματα ἐκείνου. Ἀπεφάσισαν λοιπόν νά μετακαλέσουν πλησίον των τόν σοφὸ Γρηγόριο μέ τήν θεολογική γλῶσσα καί τῆ μεγάλη σοφία τοῦ Πνεύματος

8. Οἱ ἀντιησυχασταὶ ἐλέγονταν συνήθως Ἀκινδυνιανοί, διότι ὁ Ἀκίνδυνος καθώρισε τίς γραμμὲς τῆς θεολογίας των καί ὠργάνωσε τήν παράταξι των.

9. Ὁ Θεσσαλονικεὺς Ἰσιδωρος ἐγινε ὁ πρῶτος φιλοησυχαστῆς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1347 - 1350).

σοφίας, πρὸς ἑαυτοὺς ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τοῦ "Ὅρους μετακαλέσασθαι, καὶ φύσει καὶ τέχνῃ καὶ χάριτι θείᾳ δυνάμενον ὑπὲρ ὅτου ἂν τις καὶ φῆ τὰ τοιαῦτα περαίνειν ἀξίως.

11 **Ε**ράφουσι τοιγαροῦν, καὶ μάλα σπουδαίως ἀξιοῦσι τὸν μέγαν μῆτ' αὐτῶν τὴν κοινὴν παραβλέψαι δέησιν καὶ πρεσβείαν, τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ πρώτων οὖσαν, καὶ τῷ τῆς εὐσεβείας λόγῳ κινδυνεύοντι νῦν εἴπερ ποτὲ δοῦναι χεῖρα, καὶ τῆς κοινῆς πάντων μητρὸς τῆς Ἐκκλησίας πολεμουμένης προστιῆναι.

12 **Π**εῖθεται τοῖς τῶν ὁμοτρόπων καὶ ὁμοψύχων ὁ Γρηγόριος λόγοις, καιρὸν εἶναι κρίνας καὶ ἡσυχίας καὶ πολέμου, ἐπειδὴ καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, κατὰ τὸν σοφὸν Σολομῶντα· καὶ τὴν ἐρημίαν ἀφείξαι καὶ τὸν "Αθω, οὗτοι γὰρ ἐκὼν καὶ ἐκὼν αὐθις, τὸ μὲν οἷς ἡσυχάζειν ἠρεῖτο καὶ μὴ πράγματα ἔχειν, τὸ δὲ διὰ τὴν τῶν εἰρημένων ἀνάγκην, τοιαύτην καὶ ὑπὲρ τηλικούτων οὖσαν, ἐφίσταται καὶ μάλα ἠδὺς τοῖς ποθοῦσιν· οἳ καὶ τῶν τοῦ Βαριλαὰμ συγγραμμάτων κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιδείξαντές τινα μέρη, τὰ γὰρ εἰς χεῖρας αὐτοῖς τέως ἰόντα καὶ τὰ κατ' ἐκείνον ὡς εἶχεν ἐξειπόντες σαφέστερον, ἀμύνειν αὐτοῖς τε καὶ τῷ κοινῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἡξίου.

13 **Α**λλοῦ τὰ σπλάγγνα καὶ τιτρώσκειται τὴν ψυχὴν πως ἂν εἴποις ὁ θεῖος Γρηγόριος, τὰ τε παρόντα καθορῶν, καὶ σοφία καὶ χάριτι Πνεύματος οὐκ ἀμυδρῶς ἤδη προβλέπων τὰ

---

11. Ἐκκλ. 3,1 ἐ.ε. καὶ ἰδίως 3,8.

ἀπό τὴν ἀναχώρησι καὶ τὸ Ὅρος, πούμποροῦσε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον μέτῃ φύσι καὶ τὴν τέχνη καὶ τῇ θεΐα χάρι νὰ φέρῃ σὲ πέρας τὸ ἔργο τοῦτο ἀξίως.

Γράφουν λοιπόν καὶ ζητοῦν ἐπιμόνως ἀπὸ τὸν μέγαν νὰ ¹¹ μὴ παραβλέψῃ τὴν κοινὴ δέησι καὶ παράκλησι, πού ἀναφέρεται στ' ἀναγκαιότατα καὶ θεμελιώδη, καὶ νὰ δώσῃ χέρι βοήθειας στὸν λόγο τῆς εὐσεβείας πού κινδυνεύει τῶρα περισσότερο ἀπὸ κάθε φορὰ καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ πολεμουμένη τὴν κοινὴ ὄλων μητέρα Ἐκκλησία.

Ο Γρηγόριος πείθεται στοὺς λόγους τῶν ὁμοτρόπων καὶ ¹² ὁμοψύχων, κρίνοντας ὅτι ὑπάρχει καιρὸς καὶ γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ γιὰ τὸν πόλεμο, ὅπως καὶ γιὰ κάθε ἄλλο πρᾶγμα, κατὰ τὸν σοφὸ Σολομῶντα¹¹. Ἐφῆσε λοιπόν τὴν ἐρημία καὶ τὸν Ἄθωνα, θέλοντας μὴ θέλοντας, τὸ ἓνα διότι προτιμοῦσε νὰ ἡσυχάζῃ καὶ νὰ μὴ ἔχη ἐνοχλήσεις, τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν λεχθέντων, τὴν τόσο ἐπείγουσα καὶ γιὰ τόσο σπουδαῖα πράγματα, καὶ φθάνει στὴ Θεσσαλονίκη πρὸς χάριν τῶν μοναχῶν πού τὸν ἐποθοῦσαν¹². Αὐτοὶ τότε, ἀφοῦ τοῦ ἔδειξαν μερικὰ τμήματα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βαρλαάμ κατὰ τῆς ἀληθείας, αὐτὰ πού εἶχαν φθάσει πρὸς τὸ παρὸν στά χέρια τους, καὶ τοῦ διηγήθησαν σαφέστατα τὰ σχετικὰ μ' ἐκεῖνον, τοῦ ἐζήτησαν νὰ ὑπερασπισθῇ αὐτοὺς καὶ τὸ κοινὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ο θεΐος Γρηγόριος ἐπόνεσε ἐσωτερικῶς καὶ τραυματί- ¹³ σθηκε στὴν ψυχὴ, θὰ ἐλέγαμε, βλέποντας τὰ παρόντα· καὶ μέτῃ σοφία καὶ τῇ χάρι τοῦ Πνεύματος προβλέπον-

12. Ὁ Γρηγόριος ἦλθε στὴν Θεσσαλονίκη πιθανῶς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1338.

μέλλοντα· διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ τὴν ἡσυχίαν ἀπολιπὼν τοῖς ἀντιρρητικοῖς ἠναγκάσθαι χρῆσθαι τῶν λόγων ὀκνῶν καὶ ἀναδιδόμενος, πολὺς τις ἦν καὶ ποικίλος, καὶ μηνύμασι καὶ λόγοις καὶ φίλοις καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ πεφυκότι παντὶ πρὸς εἰρήνην τῶν μοναχῶν, καὶ δὴ καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας ὁμόνοιαν πάσης, τὸν Βαρλαάμ ἐκκαλούμενος· ὁ δὲ τῷ κινουντι δαίμονι κάτοχος ἤδη γεγονώς ὄλος, κάκεινῳ προσέχων τὸν νοῦν, τῶν πνευματικῶν οὐδ' ἐπαῖειν ὄλος ἐδύνατο· διὸ καὶ προσετίθει καθ' ἐκάστην μᾶλλον τῇ βλασφημίᾳ τε καὶ τῇ ἐριδι, καὶ τὸ πῦρ ὡς εἶχεν ἀνήπτε καὶ πρὸς μάχην τὸν λέοντα κινῶν οὐκ ἤσθάνετο.

Συνάντησις Γρηγορίου καὶ Βαρλαάμ

14

λλ' ἡ θαυμαστὴ ψυχὴ καὶ φιλόσοφος ὄντως, Γρηγόριος ὁ μέγας φημί, οὐδ' οὕτως ἔχοντας ἐκείνου τὴν διόρθωσιν καὶ τὴν μεταβολὴν ἀπογινώσκει ραδίως· ἀλλ' ἐπεὶ τοὺς διὰ τῶν φίλων συχνοὺς λόγους καὶ τὰς συμβουλάς ἀπράκτους ἐώρα, καὶ δι' αὐτὸς αὐτοῦ πειρᾶται τὸ τελευταῖον καὶ συμβουλεύει, πολλῶν τε καὶ καλῶν παρόντων τοῖς λόγοις, τῆς ἀκαίρου πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἐριδος ἀποσχέσθαι, καὶ τοῦ περὶ προσευχῆς καὶ ἡσυχίας, μᾶλλον δὲ τοῦ κατ' αὐτῶν τε τούτων καὶ τῶν ταῦτα διδασκάντων θεοφόρων λέγειν καὶ γράφειν. Οὐ μόνον καὶ γὰρ οὐδὲν οὐδοτιοῦν, φησὶν, ἐντεῦθεν προσέσται σοι δόξης, καθὰ δῆπουθεν ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀκαίρως φαντάξῃ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦναντίον ἅπαν περιτραπήσεται σοι τὰ τῆς

τας ἤδη καθαρά τὰ μέλλοντα. Γι' αὐτό λοιπόν διστάζοντας καί ἀποφεύγοντας νά ἐγκαταλείψῃ τήν ἡσυχία καί ἀπό ἀνάγκη ν' ἀναλάβῃ τόν ἀγῶνα καί τή χρῆσι ἀντιρρητικῶν, ἔκαμε μέ κάθε τρόπο ἔκκλησι πρὸς τόν Βαρλαάμ, μέ μηνύματα καί λόγους, μέ φίλους καί κάθε δυνατό μέσο χάριν τῆς εἰρήνης τῶν μοναχῶν, ἀλλά καί τῆς ὁμονοίας ὅλης τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτός ὅμως, κυριευμένος ἤδη ὀλόκληρος ἀπό τόν δαίμονα πού τόν ἐκινούσε καί ἀφωσιωμένος σ' αὐτόν, δέν ἦταν κἂν σέ θέσι ν' ἀντιληφθῇ τὰ πνευματικά. Γι' αὐτό καθημερινῶς ηὔξανε μᾶλλον τή βλασφημία καί τήν ἐριστικότητα κι' ἀναβε τό πῦρ ὅσο μπορούσε περισσότερο καί δέν καταλάβαινε ὅτι παρακινούσε τόν λέοντα πρὸς τή μάχη.

Συναντήσεις Γρηγορίου καί Βαρλαάμ

λλά ἡ θαυμαστή καί πραγματικά φιλόσοφος 14 ψυχή, ὁ μέγας Γρηγόριος δηλαδή, παρά τήν συμπεριφορά αὐτῆ τοῦ Βαρλαάμ, δέν ἀπογοητεύθηκε οὔτε καί τότε γιά τήν διόρθωσι καί μεταβολή του. Ἐπειδή ὅμως εὐκολα ἐβλεπε νά μένουν ἄπρακτοι οἱ λόγοι κι' οἱ συμβουλές διά τῶν φίλων, ἀποπειράθηκε στό τέλος νά τόν συναντήσῃ καί ὁ ἴδιος, καί τόν συμβουλευσῇ, μέ τήν παρουσία πολλῶν καί καλῶν φίλων, νά διακόψῃ τήν ἄκαιρη πρὸς τοὺς μοναχοὺς ἐριδα καί τό νά λέγῃ καί νά γράφῃ περὶ προσευχῆς καί ἡσυχίας, μᾶλλον δέ κατ' αὐτῶν τῶν ἰδίων καί κατὰ τῶν θεοφόρων πατέρων πού ἐδίδαξαν αὐτά. «Διότι, λέγει, ὄχι μόνο δέν πρόκειται νά προσπορισθῆς κάποια δόξα ἀπό αὐτήν

μηχανῆς, εὐ ἴσθι· νῦν μὲν γὰρ ἔτι καὶ σοφοῦ τινος καὶ μεγάλου δόξαν ἴσχεις παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς οὐκ ἐπαινεῖ χρῶ τοιγαροῦν τοῖς σαυτοῦ, καὶ λέγε καὶ γράφε καὶ φιλοσόφει καὶ δίδασκε τὰ τῆς ἔξω φιλοσοφίας τε καὶ τῶν μαθημάτων, οἷς δῆπου καὶ συνετράφης καὶ ἄπερ καλῶς ἤσκησαι· καὶ οὐτέ τινα τὸν προσιστάμενον ἔξεις καὶ ἀντιλέγοντα, πλείστους μὲν οὖν μάλιστα καὶ καλλίστους ἔξεις τοὺς ἀκούοντάς τε καὶ ἐπομένους καὶ τῇ νῦν οὔσῃ δόξῃ πλείστον προσθήσεις, πάντων μετὰ τῶν λόγων καὶ τὴν γνώμην ἐπαινοῦντων τε καὶ τιμώντων· εἰ δὲ τῶν σῶν ἀφέμενος τούτων καὶ ἄπερ οἶσθα, καθάπερ ἔφην, περὶ τῶν ἀλλοτριῶν καὶ ὧν οὐ μεμάθηκας οὐδοπωστιοῦν, ἡσυχίας φημί καὶ προσευχῆς καὶ τῶν τοιούτων, ὡς περ ἐξ ἀντιστρόφου γράφειν καὶ φιλοσοφεῖν καὶ διδάσκειν ἐπιχειροῖς, καὶ προσέτι τῶν κατὰ τῶν μοναχῶν λαιοδριῶν καὶ τῶν ὑβρεων οὐκ ἀφέξῃ, πρῶτον μὲν οὐδ' ἀκούσεται τις τῶν παρὰ σοῦ νοῦν ἔχων, περὶ ὧν οὐκ οἶσθα λέγειν τε καὶ φιλοσοφεῖν πειρομένον· «μὴ δέξῃ καὶ γὰρ φιλόσοφον», ὁ ἐμός φησι θεοφόρος φιλόσοφος Ἰσαάκ, «περὶ τῶν καθ' ἡσυχίαν διδάσκοντα». Ἐπειτ' οὐ μόνον ἄδοξός τις καὶ ἄτιμος καθ' ὑπερβολὴν τοῖς ἡμετέροις διὰ ταῦτα γενήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἀποδράσεις αἰσχυρῶς, οἶμαι, τὸ τελευταῖον ὑπ' αἰσχύνης ἐντεῦθεν, καὶ πολὺν τινα καὶ ἀνόνητον τὸ μετὰ μελόν ἔξεις.

15 **Μ** αὐτα πρὸς ἐκεῖνον οὕτω σοφῶς καὶ θεοπνεύστως εἰρηκότος τοῦ Γρηγορίου, ὃ δὴ καὶ ἐς ὕστερον κατὰ τὸν ἐκεῖνου λόγον ἐξέβη καθάπερ ἴσμεν, ὁ Βαρλαάμ οὐδὲν ἤττον

τή μάχη, ὅπως ἴσως ἀτόπως φαντάζεσαι μέ τούς λογισμούς σου, ἀλλά νά εἶσαι βέβαιος ὅτι ἡ μηχανή σου θά φέρη ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Τώρα πραγματικά ἀπολαμβάνεις ἀκόμη δόξα σοφοῦ καί μεγάλου ἀνδρός ἀπό ὅλους σχεδόν τούς ἀνθρώπους καί δέν ὑπάρχει κανεῖς πού δέν σ' ἐπαινεῖ. Χρησιμοποῖει λοιπόν τά δικά σου· λέγε, γράφε, φιλοσόφει καί δίδασκε τήν ἔξω φιλοσοφία καί τ' ἄλλα μαθήματα, μέ τά ὅποια ἀνατρέφηκες καί στά ὅποια ἔχεις γυμνασθῆ καλῶς. Σ' αὐτά δέν θά εὕρης κανένα ἀντιμέτωπο καί ἀντιλέγοντα, θά ἔχῃς μάλιστα πολλούς καί καλλίστους ἀκροατάς καί ὁπαδούς καί στήν τωρινή σου δόξα θά προσθέσης καί ἄλλη, διότι ἐκτός ἀπό τούς λόγους θά ἐπαινοῦν καί τιμοῦν ἐπίσης καί τήν γνώμη σου. Ἐάν ὁμως ἀφήσης αὐτά τά δικά σου πού γνωρίζεις καλά, ὅπως εἶπα, καί ἐπιχειρήσης ἀντιστρόφως νά γράφῃς καί νά φιλοσοφῃς καί νά διδάσκῃς ξένα πράγματα πού δέν ἔχεις καθόλου μάθει, προσέτι δέ συνεχίσης τίς ἐναντίον τῶν μοναχῶν λοιδορίες καί ὕβρεις, πρῶτα μέν κανεῖς μυαλωμένους δέν θά ἀκούσῃ τούς λόγους σου, ἀφοῦ θά ἐπιχειρήσῃς νά λέγῃς καί νά φιλοσοφῃς γιά πράγματα πού δέν γνωρίζεις· ἰδίως, λέγει ὁ δικός μου θεοφόρος φιλόσοφος Ἰσαάκ, νά μή δεχθῇς φιλόσοφο πού διδάσκει περί θεμάτων τῆς ἡσυχίας¹³. Ἔπειτα ὄχι μόνο θά γίνῃς γι' αὐτά ὑπερβολικῶς ἄδοξος καί ἄτιμος στούς δικούς μας, ἀλλά, νομίζω, στό τέλος καί θ' ἀποδράσῃς καταισχυμένος καί θά μετανοήσῃς πικρῶς ἀλλά ἀνωφελῶς».

Αφοῦ ὁ Γρηγόριος εἶπε αὐτά πρός ἐκεῖνον σοφῶς καί θεοπνεύστως, τά ὅποια, ὅπως γνωρίζομε, ἔπειτα ἐπραγματοποιήθηκαν κατά τόν λόγο του, ὁ Βαρλαάμ παρέμεινε

13. Ἰσαάκ τοῦ Σύρου.

Βαρλαάμ ἦν καὶ αὐθις, τοῖς αὐτοῖς ἦ καὶ χεῖροσιν ἐπιχειρῶν καθεκάστην, καὶ πᾶσι λόγοις καὶ συγγράμμασι πᾶσιν⁵ ἀναίδην κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ταύτης ἱερῶν τε καὶ μυστικῶν ἀσελγαίνων ὄθεν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς ἐκείνου καὶ τῆς διορθώσεως ἀπογνοὺς καθάπαξ, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ γράφειν ἔρχεται καὶ λόγοις ἱεροῖς τοῦ βεβήλου ἀνατρέπει τῶν λόγων, ἵνα μὴ τῆς κακίστης αἰρέσεως καταπερεῖ τινος ψυχοφθόρου λυμῆς ἄλλοις ἀπ' ἄλλων μεταδιδομένης καὶ καθ' ἑκάστην εἰς τὰ πρόσω χωροῦσης, δυσίατον ἦ καὶ ἀνίατον ἐπ' ἐσχάτων κατασταίῃ τὸ πάθος.

16 **Υ**οῦτο καὶ τῷ Βαρλαάμ πρὸς γινῶσιν ἐλθόν, οὐ μικρῶς⁶ ἐφόβησέ τε καὶ συνετάραξεν· ἀμέλει καὶ τῷ μεγάλῳ προσιῶν, μεθ' ὅσης ἂν τις εἶπε τῆς κολακείας καὶ ὑποκρίσεως, «ἐγὼ σε», φησί, «καὶ σοφὸν καὶ μέγαν καὶ θαυμαστὸν ἐν πᾶσιν εἰδώς, οὐ παύομαι τοῦτ' αὐτὸ πρὸς πάντας καθ' ἑκάστην βοῶν, καὶ πάση καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ τοῖς ἐπαίνοις τοῖς κατὰ σοῦ χρώμενος, σὺ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι μαθὼν, καὶ τίνας κατ' ἐμοῦ τοὺς λογισμοὺς ἴσχων, πᾶσι κατ' ἐμοῦ τοῖς ἐναντίοις ἐπιχειρεῖς καὶ λέγων καὶ γράφων, καὶ πάντα κάλων, ὃ δὴ λέγεται, κινῶν· καίτοι γε μήτε τῷ κοινῷ λυμαινομένου⁷ μηδοτιοῦν· οὐδὲ γὰρ ἂν ποτέ τις ἐξελέγξαι, μήτ' ἰδίᾳ γε κατὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν χωροῦντος (πῶς γάρ, τοῦ τοῖς σοῖς δεῖ μᾶλλον διδόντος ἐπαίνοις, καθὰ δὴ καὶ προῦφην), ἀλλὰ πρὸς ἄλλους τινὰς μᾶλλον βλέποντος, καὶ κατ' ἐκείνων ἰδίᾳ καὶ λόγοις χρωμένου καὶ γράμμασι».

17 **Κ**αὶ ταῦτα μὲν μετὰ τῆς φίλης ὑποκρίσεως καὶ τοῦ ψεύδους ὁ Βαρλαάμ. Οἷα δ' ὁ τῆς ἀληθείας αὐθις φίλος καὶ μαθητῆς, πολλῶν τε καὶ κοινῶν ἀμφοτέροις παρόντων φίλων, ἀντεπήγαγε τοῖς παρ' ἐκείνου ρηθεῖσιν; Ὡρα⁸ δὴ τῆς καλῆς

5. πᾶσιν παραλ. Μ 6. μικρὸν Μ 7. λυμαινομένου ΣΛΜ

8. ὄρα Μ

ὄχι λιγώτερο Βαρλαάμ καί πάλι, ἐπιχειρώντας τά ἴδια ἢ χειρότερα καθημερινῶς, καί προσβάλλοντας ἀναιδῶς τήν Ἐκκλησία καί τά ἱερά καί τά μυστήριά της μέ ὄλους τούς λόγους καί ὄλα τά συγγράμματά του. Γι' αὐτό, ἀπογοητευθεῖς ἐντελῶς γιά τήν ἐπιστροφή καί διόρθωσι ἐκεῖνου, ἐξ ἀνάγκης ἄρχισε καί αὐτός νά γράφῃ καί ν' ἀνατρέπῃ τούς βεβήλους λόγους μέ λόγους ἱερούς, ἔτσι ὥστε νά μὴ καταστῇ δυσθεράπευτο ἢ ἀνίατο στό τέλος τό πάθος, καθῶς ἢ κακοήθης αἵρεσις θά μεταδιδόταν ἀπό ἄλλους σέ ἄλλους σάν ψυχοφθόρο μῖασμα καί θά προχωροῦσε κάθε μέρα πρὸς τά ἐμπρός.

Οταν ἔμαθε τοῦτο ὁ Βαρλαάμ, ἐφοβήθηκε καί συνταρά- 16
χθηκε σοβαρά· ἦλθε λοιπόν στόν μεγάλο μέ ἐξαιρετική διάθεσι κολακειάς καί ὑποκρίσεως καί εἶπε· «Ἐγώ, γνωρίζοντας ὅτι εἶσαι σοφός καί μέγας καί θαυμαστός, δέν παύω νά τό διακηρύσσω πρὸς ὄλους καθημερινῶς καί νά χρησιμοποιοῦν γιά σένα μέ ὄλη μου τήν ψυχή καί τή γλῶσσα ἐπαίνους· ἀλλά ἐσύ, δέν γνωρίζω ἀπό ποιές πληροφορίες καί ἀπό ποιούς λογισμούς κινούμενος γιά μένα, ἐπιχειρεῖς ἐντελῶς τά ἀντίθετα, ὁμιλώντας καί γράφοντας καί κάνοντας τό πᾶν. Καί ὅμως ἐγώ οὔτε τό κοινό ἔβλαψα σέ τίποτε (διότι κανεῖς δέν μπορεῖ ν' ἀποδείξῃ τίποτε τέτοιο) οὔτε ἰδιαιτέρως ἐπιτέθηκα ἐναντίον σου καί τῶν ἰδικῶν σου (πῶς θά ἦταν τοῦτο δυνατό, ἀφοῦ, ὅπως προεῖπα, παντοτινά σέ ἐπαινώ;), ἀλλά μᾶλλον ἀπευθύνομαι πρὸς κάποιους ἄλλους καί ἐναντίον ἐκεῖνων χρησιμοποιοῦν ἰδιαιτέρως καί λόγους καί γράμματα».

Αὐτά εἶπε ὁ Βαρλαάμ μέ τήν φίλη του ὑποκρισία καί τό 17
ψευδός. Τί δέ ἀπήντησε πάλι ὁ φίλος καί μαθητής τῆς ἀληθείας, παρουσία πολλῶν καί κοινῶν φίλων τους, στά λεχθέντα ἀπό ἐκεῖνον; Εἶναι καιρός ν' ἀκούσωμε καί πάλι τήν

ἐκείνης γλώττης θαυμαστῶς λεγούσης καὶ πάλιν ἀκούειν· «Οὐκ ἔστι τὸ παράπαν συνοῖσον, οὐδ' ἀγαθόν», φησί, «μᾶλλον μὲν οὖν καὶ λίαν ἐπιβλαβές ἅπασι τὸ ζητεῖν ἐν λόγοις τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ τὰ μυστικὰ τῷ δήμῳ προβάλλεσθαι καὶ μειρακίων ἀκοαῖς ἐκδιδόναι ταῦτα καὶ διανοίας, καὶ τοὺς μιγάδας τοῖς μονάζουσιν ἐπεγείρειν καὶ γαληνιώσῃ νῦν ὑπὲρ ποτε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἀφορμὰς ὑποβάλλειν οὐ μικροῦ κυκεῶνος τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτ' οἶμαι καὶ σοὶ μέμψιν οἶσει καὶ μῖσος παρὰ πάντων ἐποίσει, καὶ πειρασμὸν οὔτοι φορητόν, ὡς ἐγῶγε πάνυ πείθομαι, καθά σοι καὶ πρότερον εἶπον· παρήμι γὰρ τὴν ἀφανῆ βλάβην νῦν ὄση τείνει πρὸς τὴν ψυχὴν. Ὅτι δὲ φῆς πρὸς ἄλλους, ἀλλ' οὐ πρὸς ἐμὲ τὰς σὰς εἶναι λοιδορίας καὶ τὰ συγγράμματα, ἐπεὶ τὴν εὐσέβειαν πάντες μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὡς μητέρα κοινὴν ἔχομεν, πῶς ἔστι δυνατόν ὑβριζομένου τινὸς κατ' αὐτὴν εἰρηνικὸν εἶναι τὸν ἕτερον, εἰ μὴ που καταφρονῶν οὔτος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, καὶ τὴν οἰκείαν δόξαν παντὶ τρόπῳ περιποιούμενος, μὴ λέγειν κατὰ τινος πάντοτε σπεύδει, κἂν ὑπὲρ εὐσεβείας ὁ λόγος ᾗ, ἵνα μὴ καθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε ἄλλους καὶ τὸν ἀντιλέγοντα διεγείρῃ; Ἐγῶγ' οὖν ἀκριβέστατα γινώσκω ὅτι πολλοὶ μοι καὶ μέμψονται καὶ λοιδορήσουσι, καὶ ἄλλοι ἄλλα τινὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἕκαστος σκοπὸν ἢ τὴν γνῶσιν ἐροῦσι κατ' ἐμοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ σὺ ὁ τὴν ὑπόθεσιν κεκινηκῶς ἐκβαλεῖν σπουδάσεις τὸ ὄνομά μου ὡς πονηρόν, ἀλλ' οὐδέν μοι περὶ τῶν τοιούτων μέλλει· οἶδα γὰρ καὶ πεπληροφόρημαι τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῆς ἐν Θεῷ ἀληθείας εἶναί μοι τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν σπουδὴν· αἰροῦμαι δὲ μᾶλλον συνυβρίζεσθαι ταῦτα πάσχουσι τοῖς διὰ τὸν Θεὸν πτωχοῖς καὶ εὐτελέσιν ἀδελφοῖς, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν εὐφημίας καὶ δόξης ἀν-

καλῆ ἐκεῖνη γλῶσσα νά λέγη θαυμαστῶς· «Τό νά ζητοῦμε μέ λόγους τά ὑπέρ λόγον, λέγει, δέν εἶναι καθόλου συμφέρον οὔτε ἀγαθό, ἀλλά μᾶλλον εἶναι πολύ ἐπιβλαβές σέ ὄλους, καθῶς ἐπίσης τό νά προβάλλωμε τά μυστικά στό πλῆθος καί νά τά παραδίδωμε στίς ἀκοές καί τίς διάνοιες τῶν παιδιῶν, νά ξεσηκῶνωμε τούς λαϊκούς κατά τῶν μοναχῶν, καί νά εἰσάγωμε ἀφορμές μεγάλης ταραχῆς στήν Ἐκκλησία πού τῶρα εἶναι γαλήνια περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά κατά τήν ὁμολογία τῆς πίστεως. Τοῦτο νομίζω ὅτι θά φέρη καί σέ σένα μέμψι καί θά ἐπιφέρη μῖσος ἀπό ὄλους καί πειρασμό ἀφόρητο, ὅπως πιστεύω ἐγώ καί σοῦ προεῖπα· παραλείπω βέβαια τῶρα τήν ἀφανῆ βλάβη πού ἀναφέρεται στήν ψυχή. Σχετικά μέ αὐτό πού λέγεις ὅτι ἀπευθύνεις πρός ἄλλους καί ὄχι πρός ἐμέ τίς λοιδορίες καί τά συγγράμματα, ἐπειδή ὄλοι ἔχομε τήν εὐσέβεια μία καί τήν αὐτήν σάν κοινή μητέρα, πῶς εἶναι δυνατό, ὅταν ὑβρίζεται κάποιος γι' αὐτήν νά εἶναι εἰρηνικός ὁ ἄλλος, ἐκτός ἐάν αὐτός καταφρονῆ τή δόξα τοῦ Θεοῦ καί φροντίζη μέ κάθε τρόπο γιά τή δική του δόξα, ὥστε νά μή σπεύδη ἐναντίον κάποιου ἀκόμη καί ἂν ὁ λόγος εἶναι γιά τήν εὐσέβεια, γιά νά μή διεγείρη ἐναντίον ἑαυτοῦ καί τούς ἄλλους καί τόν ἀντιλέγοντα; Ἐγώ ὁμως γνωρίζω ἀκριβέστατα ὅτι πολλοί θά μέ μεμφθοῦν καί θά μέ λοιδορῆσουν καί ἄλλοι θά εἰποῦν ἄλλα ἐναντίον μου ὁ καθένας κατά τόν σκοπό ἢ κατά τήν γνῶσι του, καί σύ ὁ ἴδιος πού ἐκίνησες αὐτήν τήν ὑπόθεσι θά προσπαθήσης νά ἐκβάλλης τό ὄνομά μου ὡς πονηρό· ἀλλά ἐμένα δέν μέ νοιάζη γι' αὐτά. Διότι γνωρίζω καί εἶμαι πεπεισμένος μέ τή χάρι τοῦ Χριστοῦ ὅτι ὁ ἀγών μου καί ὁ ζῆλος μου εἶναι ὑπέρ τῆς ἐν Θεῷ ἀληθείας, προτιμῶ δέ μᾶλλον νά ὑβρίζωμαι μαζί μέ τούς εὐτελεῖς ἀδελφούς παρά νά ἔχω πρόσκαιρη ἀπόλαυσι

θρωπίνης ἀπόλαυσιν. καὶ κρεῖττον ἡγοῦμαι τὸν μετὰ τῶν⁹ κατὰ Χριστὸν ζώντων ὀνειδισμὸν τῶν τοῦ κόσμου παντὸς θησαυρῶν».

Αἱ πραγματεῖαι ὑπὲρ τῶν Ἠσυχαστῶν

18

ννέα μὲν οὖν οἱ πάντες ὁμοῦ τῷ σοφῷ τηνικαῦτα συντάττονται λόγοι, κατὰ γε τῶν ψευδῶν λόγων καὶ τῆς διεστραμμένης τοῦ Βαρλαάμ δόξης, ὑπὲρ τῆς κατ' εὐσέβειαν δ' ἀληθείας οἰκειότερον εἰπεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν ταύτης τροφίμων, εἰς τρεῖς διηρημένοι τριάδας· εἰσὶ γε μὴν οὐ κατ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὁμοίως διὰ πάντων πάντες ἐκδεδομένοι. Ἡ γὰρ ἂν οὐδ' εἰς ἀριθμούς τε καὶ τάξιν οὕτω διήρητο· ἀλλὰ τὴν μὲν ἱερὰν ἡσυχίαν ὁμοῦ προΐστανται πάντες, καὶ ὡς εἰς σκοπὸν αὐτὴν τε ταύτην καὶ τοὺς καλῶς τε καὶ ἀξίως αὐτὴν μετιόντας ὡσανεὶ βλέπουσι.

19

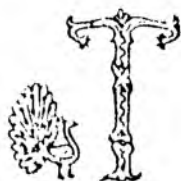
Λιήρηνται δ' ὡς ἔφην τόνδε τὸν τρόπον· οἱ μὲν γὰρ πρότερον τρεῖς, περὶ τε λόγων τῶν ἔξω διΐοντες, καὶ ὅπως, καὶ μέχρι πόσου Χριστιανοῖς ἐκείνοις χρηστέον, ἔτι τε¹⁰ περὶ φυλακῆς νοῦ, καὶ ὡς οὐκ ἀσυντελὲς τοῖς σπεύδουσιν ἡσυχάζειν ἔνδον τοῦ σώματος ἐκείνων¹¹ κατέχειν πειρᾶσθαι, καὶ δὴ καὶ περὶ φωτὸς θεοῦ καὶ φωτισμοῦ, καὶ ἱερᾶς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος, πρὸ τοῦ τούτου¹² Βαρλαάμ λόγους αὐτοὺς ἐκείνους ὡς εἶχον εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἐκδέδονται

9. καὶ κρεῖττον ἡγοῦμαι τὸν μετὰ τῶν παραλ. *M*

10. ἔστι τε *M* 11. ἐκείνων *M* 12. τοῦ παραλ. *M*

εὐφημίας καὶ δόξης ἀνθρωπίνης καὶ θεωρῶ ἀνώτερο τὸν ὄνειδισμό μαζὶ μὲ τοὺς ζῶντες κατὰ Χριστὸν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς ὄλου τοῦ κόσμου».

Οἱ πραγματεῖες ὑπὲρ τῶν Ἠσυχαστῶν

ὅτε συνετάχθησαν ἀπὸ τό σοφὸ ἐννέα συνο- 18
λικῶς λόγοι ἐναντίον τῶν ψευδῶν λόγων καὶ
τῆς διεστραμμένης γνώμης τοῦ Βαρλαάμ·
θά ἦταν ταιριαστὸ μᾶλλον νὰ τοὺς εἰποῦμε
ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν εὐσέβεια καὶ
τῶν τροφίμων τῆς, διηρημένοι σὲ τρεῖς τριάδες¹⁴. Δὲν ἐμφανί-
σθηκαν ὁμως ὄλοι τὸν ἴδιο χρόνο καὶ μὲ τίς ἴδιες ἀφορμές. Σὲ
τέτοια περίπτωσι δὲν θά ἦσαν ἔτσι διηρημένοι σὲ ἀριθμούς καὶ
τάξι. Ἀλλὰ τὴν μὲν ἱερά ἡσυχία ὑπερασπίζονται μαζὶ καὶ
προσβλέπουν σ' αὐτὴν καὶ τοὺς καλῶς καὶ ἀξίως μετερχομένους
αὐτὴν σὰν σὲ σκοπὸ.

Λαιροῦνται δέ, ὅπως εἶπα, κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Οἱ τρεῖς 19
πρῶτοι ἀναπτύσσουν ἀπόψεις περὶ τῶν ἐξωτερικῶν
μαθήσεων καὶ πῶς καὶ μέχρι ποιοῦ σημείου πρέπει νὰ
τίς χρησιμοποιοῦν οἱ Χριστιανοί· ἀκόμη περὶ φυλακῆς τοῦ
νοῦ καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀνωφελὲς σ' αὐτοὺς πού σπεύδουν
πρὸς τὴν ἡσυχία νὰ φροντίζουν νὰ τὸν κατέχουν μέσα στὸ
σῶμα· ἐπὶ πλέον περὶ θείου φωτός καὶ φωτισμοῦ, περὶ ἱεράς
εὐδαιμονίας καὶ περὶ τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος. Οἱ λόγοι

14. Ἔχουν ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν Π. Χρήστου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ συγγράμ-
ματα τόμοι Α', 1962. Ἐπίσης μαζὶ μὲ μετάφρασι, ΕΠΕ, Γρηγόριος Παλαμᾶ
2, 1981.

δηλαδή τῷ μεγάλῳ, παρὰ τῶν ὠμιληκότων ἐκείνοις¹³ ἔτι μόνον τὰ ἐκείνων ἀκηκοῦσι, καὶ πρὸς γε τούτοις τὰ κατὰ τῶν μοναχῶν καὶ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὑπ' ἐκείνου γλώττη ψευδεῖ τε καὶ θρασίᾳ διαθρυλούμενα κάκιστα, καθὰ δὴ που καὶ αἱ προγεγραμμένα τῶν τριῶν ἐρωτήσεις λόγων ὑποδεικνύουσιν ἐναργέστερον.

20 **Ο**ὐ δὲ μετ' ἐκείνους τρεῖς αὐθις, οὓς δὴ καὶ ὑστέρους αὐτὸς ἐπιγράφει, καίτοι γε δευτέρους ὄντας μᾶλλον τῇ τάξει, ἐπεὶ μὴδ' ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς αὐτοῦς ὁ ἀντίπαλος ἀφήκε τάξεως μένειν, καὶ τὴν ἐτέραν ἀναγκάσας ὕστερον προστεθῆναι τούτοις τριάδα τῶν λόγων, διὰ τῶν δευτέρων κατὰ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ συγγραμμάτων· τοῖς γοῦν ὑστέροις τουτοισὶ τρισὶ καὶ δευτέροις ὁ μέγας ἐχρήσατο κατ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν τοῦ Βαρλαάμ φημι πρώτων λόγων, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ συγγεγονῶς τούτοις, εἰς Ἰταλίαν ἀποδημοῦντος ἐκείνου, καὶ τοὺς μὲν θαυμαστῶς ἐξελέγξας καὶ ἀνατρέψας, ἄλλα τε πλεῖστα, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἔξω παιδείας γνῶσιν σωτήριον εἶναι γνῶσιν ληροῦντας, καὶ διδάξας μάλα καὶ μάλα¹⁴ σοφῶς τε καὶ θείως, τίς ἢ ὄντως σωτήριος γνῶσις, καὶ ἡ¹⁵ ἐν κρυπτῷ τοῦ νοῦ προσευχῇ καὶ πνευματικῇ τοῦ Θεοῦ λατρεία, τίνα τε τὰ ταύτης ἰδιώματα καὶ γνωρίσματα, καὶ τί τὸ τοῦ ἱεροῦ φωτὸς ἐκείνου θεῖόν τε καὶ ἀπόρρητον θέαμα, καὶ ὅτι

13. ἐκείνους *M*

14. τὸ δεύτερον μάλα παραλ. *M*

15. ἡ παραλ. *M*

---

15. Οἱ τρεῖς πρώτοι λόγοι ἐγράφηκαν τὸ θέρος τοῦ 1338, ἀφοῦ ὁ Παλαμᾶς ἀπέτυχε νὰ πείσῃ τὸν Βαρλαάμ νὰ σταματήσει τὸν ἀντιησυχαστικὸ ἀγῶνα κι' ὁ δευτέρος ἐγραψε τὸ ἔργο του κατὰ τῶν μοναχῶν. Ὁ Γρηγόριος ἐμμέσως ἐγνώρισε τὸ ἔργο τοῦτο διὰ πληροφοριῶν ἄλλων.

αυτοί εγράφηκαν από τόν μεγάλο πρίν φθάσουν στά χέρια του οί λόγοι του Βαρλαάμ αὐτούσιοι, ἐνῶ εἶχε μόνο ἀκούσει γι' αὐτούς ἀπό ἀνθρώπους πού τούς εἶχαν ἀναγνώσει καί ἐπίσης εἶχε ἀκούσει τίς διαδιδόμενες ἀπό ἐκεῖνον μέ ψευδῆ καί θρασεῖα γλῶσσα κατηγορίες κατά τῶν μοναχῶν καί τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας, ὅπως ἄλλωστε ἀποδεικνύουν σαφέστατα καί οἱ ἐρωτήσεις πού προηγούνται τῶν τριῶν λόγων¹⁵.

Οἱ ἄλλοι τρεῖς πάλι, πού ἔρχονται ἔπειτα ἀπό ἐκείνους, 20 ἐπιγράφονται ἀπό αὐτόν ὕστεροι, ἄν καί κατά τήν σειρά εἶναι μᾶλλον δευτέροι, διότι ὁ ἀντίπαλος δέν τούς ἄφησε οὔτε στή σειρά τους νά μείνουν¹⁶, ἀφοῦ ἀνάγκασε νά προστεθῆ ὕστερα σ' αὐτούς κι' ἄλλη τριάδα τῶν λόγων διά τῶν δευτέρων συγγραμμάτων του κατά τῆς ἀληθείας. Αὐτούς τούς ὑστέρους τρεῖς λόγους, πού εἶναι δευτέροι, ἐχρησιμοποίησε ὁ μέγας κατά τῶν ἰδίων ἐκείνων πρώτων λόγων τοῦ Βαρλαάμ, ἀφοῦ τούς εὗρηκε καί τούς ἐδιάβασεν ὁ ἴδιος, ὅταν ἐκεῖνος ἀπουσίαζε στήν Ἰταλία¹⁷. Καί αὐτούς μέν τούς ἐξεσκεπάσε καί τούς ἀνήρесе θαυμασῶς, διότι καί ἄλλες φλυαρίες περιλαμβάνουν, καί μάλιστα ὅτι ἡ ἀπό τήν ἔξω παιδεία γνῶσις εἶναι γνῶσις σωτήριος, ἐδίδαξε δέ σοφώτατα καί θειότατα ποιᾶ εἶναι ἡ πραγματικά σωτήριος γνῶσις καί ἡ στό κρυπτό τοῦ νοῦ προσευχή καί πνευματική λατρεία τοῦ Θεοῦ, ποιό εἶναι τό θεῖο καί ἀπόρρητο θέαμα τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου φωτός καί ὅτι τοῦτο

16. Οἱ τρεῖς αὐτοί εγράφηκαν τό ἐπόμενο ἔτος 1339, ἀφοῦ ὁ Γρηγόριος εὗρηκε κι' ἀνέγνωσε ὁλόκληρο τό ἔργο τοῦ Βαρλαάμ. Τό περιεχόμενό τους εἶναι συγγενές μέ τῶν προηγουμένων. Ὁ Γρηγόριος τούς ἠνόμασε ὑστέρους καί ὄχι δευτέρους, διότι δέν ὑπολόγιζε νά γράψῃ ἄλλους.

17. Ὁ Βαρλαάμ ἐστάλθηκε ἀπό τόν αὐτοκράτορα στήν ἔδρα τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΒ' πού ἦταν τότε στήν Ἀβινιῶνα τῆς Γαλλίας γιά θεολογικές συζητήσεις τό 1339.

μόνοις γε γνωστὸν ἀσφαλῶς τοῖς ἐκείνου κάλλιστα τε καὶ ὑψηλότατα κατὰ χάριν θεῖαν πεπειραμένοις.

21 πει δ' ὁ Βαριλαὰμ ὑποστρέψας ἐκ τῆς πρεσβείας εἰς γνώσιν γένοιτο τῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου κατὰ τῶν αὐτοῦ λόγων καὶ τῆς αἰρέσεως ἀξίως¹⁶ γεγενημένων, μεταπλάττει μὲν καὶ μεταποιεῖ τὰ πλεῖστα τῶν ἑαυτοῦ λόγων, τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἀτοπίαν δῆθεν ἐκφεύγων, ἀπὸ κρημνοῦ δὲ μᾶλλον οἰκειότερον εἰπεῖν εἰς κρημνὸν καὶ βόθρον ἐκπίπτων¹⁷. τοιαῦτα καὶ γὰρ αἰεὶ τὰ τοῦ ψεύδους, οὐδέποτε τοῦ μέσου καὶ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τῶν ἐκατέρωθεν μᾶλλον κρημνῶν γιγνόμενα· κατὰ Μασσαλιανῶν δ' αὐτοὺς ἐς ὕστερον ἐπιγράφει πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐξαπάτην, ὃ δὴ καὶ μᾶλλον πρὸς ἔρευναν καὶ ζήτησιν αὐτῶν τὸν ἀναιρέτην αὐθις τοῦ ψεύδους, Γρηγόριόν φημι τὸν σοφόν, ἐρεθίσαν, καὶ συλλαβεῖν ἐκείνους καὶ συμπλακῆναι τὸ δεύτερον λογικῶς τε καὶ πνευματικῶς αὐθις ποιεῖ, καὶ τρέψασθαι κατὰ κράτος καὶ τὸ τρόπαιον κατ' ἐκείνων ἐντελὲς ἀναστῆσαι, τοὺς τελευταίους τρεῖς ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς οἶονεὶ κατὰ τῶν δευτέρων ἐξενεγκόντα τοῦ Βαριλαὰμ τουτωνὶ λόγων, τάς τε προτάσεις αὐτῶν καὶ τὰ συμπεράσματα, καὶ τὸν τῶν ἐκβαιόντων ἐντεῦθεν ἀτόπων ἔσμον ἐξελέγχοντας μάλα γενναίως, καὶ περὶ θεώσεως καὶ θείου φωτὸς αὐθις ὑψηλῶς τε καὶ θεῖως ἄγαν διδάσκοντας, τοὺς δυναμένους πιστῶς φημι διακουεῖν ἐκείνων καὶ συνιέναι· οὗς δὴ πού καὶ Χριστὸς αὐτὸς εἰς ἀκρόασιν

16. ἀξίως τε *M*

17. ἐκπίπτων *M*

---

18. Ὁ Βαριλαὰμ ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν Δύσι τὸ 1340 καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγο συνῆταξε τὸ ἔργο του κατὰ Μασσαλιανῶν, στό ὁποῖο κατηγορεῖ πλέον τὸν ἴδιο τὸν Παλαμᾶ ὡς μασσαλιανό καὶ ὄχι τοὺς ἄλλους μοναχοὺς. Αὐτὸς ἔγραψε

εἶναι γνωστό μέ ἀσφάλεια μόνο σ' ἐκείνους πού κατά χάριν τό ἐδοκίμασαν κάλλιστα καί ὑψηλότατα.

Επειδή δέ ὁ Βαρλαάμ, ὅταν ἐγύρισε ἀπό τήν πρεσβεία 21 ἔλαβε γνῶσι τῶν κειμένων πού συνέταξε ὁ μέγας κατά τῶν δικῶν του λόγων καί τῆς αἰρέσεως ἀξίως, μετέπλασε μέν καί μετεποίησε τά περισσότερα μέρη τῶν λόγων του, γιά ν' ἀποφύγη ὅσο τό δυνατό τούς ἐλέγχους καί τήν ἀτοπία, ἢ θά ἐταίριαζε καλύτερα νά λεχθῆ γιά νά πέση ἀπό κρημνό σέ κρημνό καί βόθρο. Αὐτή εἶναι ἡ τακτική τοῦ ψεύδους, νά μῆ βαδίζη ποτέ στή μέση καί τήν ἀλήθεια, ἀλλά νά πίπτη στούς ἀπό τά δύο μέρη κρημνοῦς. Τούς ἐπιγράφει δέ ἔπειτα κατά Μασσαλιανῶν, πρός ἐξαπάτησι τῶν πολλῶν. Τοῦτο μάλιστα ἦταν πού παρακίνησε τόν ἀναιρέτη τοῦ ψεύδους, τόν Γρηγόριο δηλαδή τόν σοφό, πρός ἔρευνα καί ἀναζητήσι των, καί τοῦτο τόν παρώρμησε νά τούς συλλάβη καί νά συμπλακῆ πάλι λογικῶς καί πνευματικῶς γιά δευτέρα φορά, νά τούς νικήσῃ κατά κράτος καί νά στήσῃ τέλειο τρόπαιον κατ' αὐτῶν, συγγράφοντας τούς τελευταίους τρεῖς λόγους, ὡς ἀπό ἄλλη πλέον ἀρχή, κατά τῶν δευτέρων τούτων λόγων τοῦ Βαρλαάμ¹⁸. Ἐλέγχει μέ αὐτούς πολύ γενναίως τίς προτάσεις καί τά συμπεράσματα τῶν λόγων τοῦ ἀντιπάλου του καί τό πλῆθος τῶν ἀτόπων πού προέρχονται ἀπό αὐτά, καί διδάσκει πάλι πολύ ὑψηλῶς καί θείως περί θεώσεως καί θείου φωτός ἐκείνους πού μποροῦν ν' ἀκούσουν καί καταλάβουν τέτοια πράγματα, τούς ὁποίους καί ὁ Χριστός ὁ ἴδιος παλαιά προκαλοῦσε σέ ἀκρόασι τῶν θείων καί ὑψηλῶν, λέγοντας, «ὅποιος ἔχει αὐτιά γιά ν' ἀκούη, ἄς ἀκούσῃ»¹⁹, καί

τήν τρίτην τριάδα λόγων του στά τέλη τοῦ 1340.

19. Ματθ. 11, 15.

προκαλούμενος πάλοι τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν ἔλεγεν, «ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκούετω»· καί, «ὁ δυνάμενος χωρεῖν αὐθις χωρεῖτω»· οἱ γὰρ λοιποὶ, φησί, «βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσι», κατὰ τὴν προφητείαν, «ἀκοῆ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε», διαρρήδην βοῶσαν, καί, «βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε».

- 22 **Α**λλὰ τί ἂν τις εἰπὼν, ὧ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, περὶ τῶν ἱερῶν σου τουτωνῶ λόγων (οὗτοι καὶ γὰρ ἂν ἱεροὶ λέγοντο λόγοι κυρίως, μᾶλλον δ' ἱεροὶ μὲν πάντες οἱ περὶ θείων τε καὶ ἱερῶν διεξιόντες ὡσαύτως πραγμάτων, οἱ δ' οὐχ¹⁸ ἱεροὶ κατ' ἐκείνους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱερῶν ἱεροὶ καλοῦντ' ἂν δικαίως, ὡσπερ ἁγία τινα ἀγίων, καὶ ἄσμα φσμάτων, φησί τις τῶν ὑψηλῶν θεολόγων, ἐμπεριεκτικώτερα γὰρ καὶ κυριώτερα)· τί γοῦν περὶ τῶν ἱερωτάτων σου τουτών ἂν εἴποιμεν λόγων; καὶ πῶς καθυπογράψομεν ἐκείνους τῷ λόγῳ; Ἦ τοῦτο καὶ περίεργον μὲν ἂν εἴη καὶ περιττόν πως πρὸς γε τῷ ἀδυνάτῳ, καὶ δὴ καὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ὥρας ἔξω, πρὸς αὐτοὺς δ' ἐκείνους μᾶλλον καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναβλύζουσαν πηγὴν τῆς ἀθανασίας παραπέμψομεν τοὺς τὰ τοιαῦτα διψῶντας, ὅσον ἂν¹⁹ ἀνοίξωσι τὸ στόμα τῆς διανοίας ἐκεῖθεν ἐλκύσοντας, ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν εἰπεῖν θεολόγον αὐθις, ὅσον ἂν καθαρθῶσι φαντασθησομένους καὶ ὅσον ἂν φαντασθῶσιν ἀγαπήσοντας καὶ ὅσον ἂν ἀγαπήσωσιν αὐθις νοήσοντας, κἂν ἀγανακτῶσι τινὲς πάλιν τῇ θεόητι καὶ τῇ θεοποιῶ στενοχωρούμενοι χάριτι, ἡμεῖς δ' ἐκεῖνο μόνον τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν.

18. οὐχὶ *M* 19. ἂν παραλ. *M*

20. Ματθ. 19,12.

21. Ματθ. 13,13.

ἐπίσης «ὅποιος μπορεῖ νά προχωρήσῃ, ἄς προχωρήσῃ»²⁰, διότι οἱ ἄλλοι, λέγει, «βλέποντες δέν βλέπουν καί ἀκούοντες δέν ἀκούουν οὔτε καταλαβαίνουν»²¹, κατὰ τήν προφητεία πού φωνάζει δυνατά, «θ' ἀκούσετε μέ τ' αὐτιά σας καί δέν θά καταλάβετε, καί βλέποντες θά βλέπετε, ἀλλά δέν θά ἰδῆτε»²².

Αλλά τί θά μπορούσε νά εἰπῆ κανεῖς, ὦ θεία καί ἱερά ²² κεφαλή, γιά τούς ἱερούς σου τούτους λόγους (διότι αὐτοί θά μπορούσαν νά ὀνομασθοῦν κυρίως ἱεροί λόγοι, μᾶλλον δέ ἱεροί εἶναι ὅλοι οἱ πραγματευόμενοι θέματα περί θείων καί ἱερῶν πραγμάτων, αὐτοί ἐδῶ δέ δέν εἶναι μόνο ἱεροί ὅπως ἐκεῖνοι, ἀλλά δικαίως θά μπορούσαν νά ὀνομασθοῦν ἱερῶν ἱερά, ὅπως, λέγει κάποιος ἀπό τούς ὑψηλοῦς θεολόγους, ὀνομάζομε ἅγια ἀγίων καί ἄσμα ἀσμάτων, διότι εἶναι ἐμπεριεκτικώτερα καί κυριώτερα²³, τί λοιπόν θά μπορούσαμε νά εἰποῦμε περί τῶν ἱερωτάτων σου τούτων λόγων; Καί πῶς νά τούς περιγράψωμε μέ λόγια; Ἡ μήπως τοῦτο καί περίεργο ἴσως εἶναι καί περιττό, πλὴν τοῦ ἀδυνάτου, καί ἄλλωστε εἶναι ἔξω ἀπό τόν σκοπό καί τήν στιγμή, μᾶλλον δέ πρέπει νά παραπέμψωμε τούς διψῶντας γιά τέτοια πρὸς αὐτούς τούς ἰδίους, ὥστε ὅσο ἀνοιξοῦν τό στόμα τῆς διανοίας νά ἐλκύσουν ἀπό ἐκεῖ ἢ κατὰ τούς λόγους τοῦ ἰδίου πάλι θεολόγου, ὅσο καθαρθοῦν νά φαντασθοῦν καί ὅσο φαντασθοῦν ν' ἀγαπήσουν καί ὅσο ἀγαπήσουν πάλι νά καταλάβουν, ἔστω καί ἂν μερικοί πάλι ἀγανακτοῦν στεναχωρούμενοι ἀπό τήν θεότητα καί τήν θεοποιό χάρι; Ἐμεῖς δέ τό κατωτέρω μόνο θά προσθέσωμε στά λεχθέντα.

22. Ματθ. 13.14 ἐ. Ἦσ. 6,9 ἐ.

23. Γρηγορίου Θεολόγου ὁμιλία 40,3 εἰς τό Ἅγιον Βάπτισμα.

23 **Π**ολλῶν τινῶν καὶ μεγάλων κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους Πνεύματι Θείῳ περὶ τῶν τοιούτων ὑψηλῶς εἰπόντων καὶ φιλοσοφησάντων, καὶ τῶν μὲν τῷδε τῷ²⁰ μέρει, τῶν δ' ἐκείνῳ, τῶν δέ τισι, τῶν δὲ πλείστοις ἑαυτοὺς δεδωκότων τῷ λόγῳ, τοῖς πᾶσι δ' ἑνός τινος μηδενὸς τῶν τε πρὸ ἡμῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἐπεξιόντος κατὰ ταυτά, μόνος οὕτως ἐξ ἀπάντων καὶ μετὰ πάντα τὰ πάντων οὕτω θαυμαστῶς²¹ εἰς ἓν συνειλοχῶς καθοράθη, ἐκεῖνα λαμπρῶς τε καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς πλάτος ἐξειπὼν καὶ λογογραφήσας, καὶ προσέτι τὰ διὰ πείρας ὑπερφυῶς ἐγνωσμένα καταλλήλως²² συνάψας, καὶ οἴονεὶ διαλευκάνας καὶ ἀναπτύξας ἄπερ κεφαλαιωδῶς ἐκείνοι καὶ κατὰ σύνοψιν εἶπον.

24 **Κ**αὶ τὰ μὲν οὐδεὶς ὅστισοῦν ἂν εἶπη τῶν πάντων μὴ τοῦ Θείου Πνεύματος ἄντικρυς εἶναι λόγους, εἰ μὴ πνεύματος τὸ παράπαν αὐτὸς ἄμοιρος εἶη, διὰ στομάτων ὑπερφυῶς ἀνθρωπίνων ρηθέντας, τὰ δὲ νοῦν Χριστοῦ πεφυκέναι καὶ πνεῦμα, καινῶς τε καὶ ὑπὲρ λόγον ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ γλώττης ἄνευ λαλοῦντα, καὶ τὴν ἀκοὴν καταπλήττοντα καὶ τὴν διάνοιαν ἐξιστάντα, ἀθρόον τῆς γῆς τε μετατιθέντα τὸν ἀνθρώπον, καὶ πάσχειν μὲν τι καινὸν καὶ ἀνερμήνητον πάθος ποιοῦντα, οὐ εἰδέναι δ' ἀσφαλῶς ὅ,τι πάσχει, ἢ καὶ εἰδέναι μὲν, οὐ πεφυκέναι δὲ φράζειν, καὶ τὸ καινότερον, οὐδ' ἀπαλλαγῆναι δυνάμενον τῆς ἱερᾶς κατοχῆς ἐκείνης καὶ θείας μανίας, οὐδ' εὐχερῶς ἀποστῆναι τῆς ὁμιλίας καὶ θεωρίας ἐκείνων· μᾶλλον δὲ καὶ διαστάντα μικρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀνάγκης τὸν ἐκείνοις ἐαλωκότα τῶν αὐτῶν αὔθις τάχιστα γίνεσθαι μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐπιθυμίας καὶ καινοῖς τισιν

20. τῷ παραλ. Μ

21. θαυμαστῶν Μ

22. ἀκαταλλήλως Μ

Πολλοί καί μεγάλοι εἶπαν κι' ἐφιλοσόφησαν ὑψηλῶς περί 23
 τῶν τοιούτων πραγμάτων διά τοῦ θείου Πνεύματος μέ
 διάφορες αἰτίες καί κατά διαφόρους χρόνους· καί ἄλλοι μέν
 ἀσχολήθηκαν μέ τοῦτο τό μέρος, ἄλλοι δέ μ' ἐκεῖνο, ἄλλοι
 μέν μέ μερικά, ἄλλοι δέ μέ πολλά. Κανείς ὅμως ἀπολύτως
 ἀπό τούς πρῖν ἀπό μᾶς καί τούς ἀρχαίους δέν ἀσχολήθηκε
 ἐξ ἴσου μέ ὅλα· μόνο αὐτός ἐδῶ ἀπό ὅλους καί ἐπειτα ἀπό
 ὅλους παρουσιάσθηκε νά ἔχη συναθροισμένες σ' ἓνα σύστη-
 μα τίς ἀπόψεις ὄλων κατά τόσο θαυμαστό τρόπο καί τί
 ἐπεξεργάσθηκε καί τί ἐξέφρασε λαμπρῶς καί μέ πολλή
 ἐπιστήμη καί ἐλευθερία, καί προσέτι συνήψε καταλλήλως τά
 ὑπερφυῶς ἐγνωσμένα διά πείρας, διασαφηνίζοντας καί ἀνα-
 πτύσσοντας αὐτά πού ἐκεῖνοι εἶπαν κεφαλαιωδῶς καί συνο-
 πτικῶς.

Καί τά μέν διδάγματα τῶν ἄλλων πατέρων κανείς ἀπολύ- 24
 τως δέν θά εὗρεθῆ νά εἰπῆ ὅτι δέν εἶναι λόγοι ἀληθῶς
 τοῦ θείου Πνεύματος, πού ἐλέχθηκαν ὑπερφυῶς μέ ἀνθρώ-
 πινα στόματα, ἐκτός ἂν εἶναι ἐντελῶς ἄμοιρος Πνεύματος.
 Τά δέ κείμενα τοῦ Γρηγορίου θά ἐλέγαμε ὅτι εἶναι ὁ νοῦς
 καί τό πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, πού λαλοῦν παραδόξως καί ὑπέρ
 λόγον χωρίς ἀνθρώπινη διάνοια καί γλῶσσα καί καταπλήσ-
 σουν τήν ἀκοή, πού φέρουν τόν νοῦ σ' ἔκστασι, μεταθέτουν
 τόν ἀνθρωπο μέ μιᾶς ἀπό τήν γῆ καί τόν κάμνουν νά πάσχη
 κάποιο παράξενο καί ἀνερμήνευτο πάθος, νά μή γνωρίζη
 ὅμως ἀσφαλῶς τί πάσχει ἢ νά γνωρίζη μέν ἀλλά νά μή μπορῆ
 νά τό ἐκφράσῃ, καί τό παραδοξότερο νά μή μπορῆ ν' ἀπαλ-
 λαγῆ ἀπό τήν ἱερά ἐκείνη κατοχή καί θεία μανία οὔτε ν'
 ἀπομακρυνθῆ εὐχερῶς ἀπό τήν μελέτη καί θεωρία ἐκείνων.
 Μᾶλλον, καί ἂν ἀπό ἀνάγκη τοῦ σώματος ὁ αἰχμαλωτισμένος
 ἀπό ἐκεῖνα χωρισθῆ γιά λίγο παραδίδεται πάλι γρήγορα στά

αἰθίς ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς δοκεῖν ὁμιλεῖν καὶ ὧν οὐδέποι πρὸς ὁμιλίαν τε καὶ γνῶσιν πρότερον ἦκε, καὶ αἰεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τὰ αὐτὰ συμβαίνειν, καὶ κύκλον ἀδιεξήτητόν²³ τινὰ στρέφειν, καὶ κόρον οὐδαμοῦ πεφηνέναι καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιτείνεσθαι καθ' ἐκάστην, καὶ χαίρειν μὲν καὶ διανίστασθαι τὴν ψυχὴν τῷ μήκει καὶ τῷ τόνῳ καὶ δρόμῳ τοῦ λόγου, ἀλγεῖν δ' ὡσανεὶ καὶ δυσχεραίνειν, ὅτι γε καὶ εἰς τέλος ἦκει ποτὲ τὰ τοιαῦτα καὶ μὴ μᾶλλον ἀτέλεστά²⁴ πως καὶ ἀέννα, καὶ αὐτῷ γε τῷ ποσῷ φημι καὶ τῷ μέτρῳ, τυγχάνει, συνεκτεινόμενα τῷ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀκορέστον τοσοῦτόν εἰσι.

25 **Κ**αὶ τὰ μὲ τῶν θεοφόρων διδασκάλων ἐκεῖνα, τὰ μὲν τοῖς εἰσαγωγικοῖς εἰς θεωρίαν εἰσὶ κατάλληλα, τὰ δὲ τοῖς καθ' αὐτὴν τελείοις τε καὶ δοκίμοις· καὶ οὐκ ἂν εὔροις τὰ αὐτὰ πεφυκότα πρὸς πάντας, ἀλλὰ διήρηνται μάλα καὶ λόγῳ καὶ νῷ καὶ ἀπλῶς τε τοῖς πᾶσι. Τὰ δὲ τοῦ φίλου τουτουῖ καὶ ὁμιλητοῦ καὶ συναγωνιστοῦ τῶν γενναίων ἐκείνων, ὑψηλὰ μὲν εἰσι τοῖς ὑψηλοῖς καὶ ἄνω βεβηκόσι καὶ τελείοις ὁμοῦ πάντα, ὡς μηδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπειν, οὕτω δ' αὖ τοῖς ἀτελέσι καὶ πρὸς θεωρίαν εἰσαγωγικοῖς κατάλληλα πάνθ' ὁμοῦ καὶ ζυμπεφυκότα, ὡς μηδὲ λέγειν ἐξεῖναι.

26 **Κ**αὶ τί χρὴ λέγειν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ὅπου γε καὶ πρακτικοῦς πάντας καὶ τοὺς λόγου μετόχους, καὶ σοφοῦς καὶ ιδιώτας, καὶ νέους καὶ γέροντας, καὶ πάντας ὁμοῦ χειρωσάμενος τούτοις ἔχεις, καὶ πᾶσι κατάλληλον σεαυτὸν ὑπερφυῶς τοῖς χρωμένοις παρέχεις, οὐ δογματίζων μόνον

23. ἀδιεξιτήτως M

24. ἀτελέστατα A

ἴδια μέ πολλή ἐπιθυμία καί νομίζει ὅτι πάλι μελετᾶ νέα πράγματα ἐξ ἀρχῆς, πράγματα πού ποτέ προηγουμένως δέν εἶχε μελετήσῃ καί γνωρίσει καί πάντοτε συμβαίνουν τά ἴδια καί τά ἴδια, ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο τριγυρίζει ἓνα κύκλο ἀδιέξοδο καί δέν φαίνεται πουθενά κόρος καί ἡ ἐπιθυμία ἐπιτείνεται καθημερινῶς, καί ὅτι χαίρεται μέν καί ἀνυψώνεται ἡ ψυχὴ ἀπό τό μῆκος καί τόν τόνο καί τόν δρόμο τοῦ λόγου, πονεῖ δέ σχεδόν καί δυσανασχετεῖ ὅτι κάποτε φθάνουν στό τέλος αὐτά καί δέν εἶναι μᾶλλον ἀτελειώτα κάπως καί ἀένναα, καί στήν ποσότητα καί στό μέτρο, συνεκτεινόμενα μέ τό ἀκόρεστο τῆς ἐπιθυμίας γι' αὐτά. Τόση εἶναι ἡ ἀξία τους.

Καί ἀπό τῶν θεοφόρων μέν διδασκάλων ἐκεῖνα τά κείμενα, 25 ἄλλα εἶναι κατάλληλα γιά τούς ἀρχαρίους μόνο στή θεωρία, ἄλλα δέ γιά τούς τελείους καί δοκίμους σ' αὐτήν καί δέν θά εὔρης νά ταιριάζουν τά ἴδια σέ ὄλους, ἀλλά διακρίνονται πολύ καί στό λόγο καί στό νόημα καί γενικῶς σέ ὄλα. Τά δέ κείμενα τοῦ φίλου τούτου καί συντρόφου καί συναγωνιστοῦ τῶν γενναίων ἐκείνων εἶναι ὑψηλά στούς ὑψηλούς καί ὑψηλόφρονες καί τελείους ὄλα μαζί, ἕως τό σημεῖο νά μή παραλείπουν καμμιά ὑπερβολή, ἀλλά τό ἴδιο πάλι εἶναι κατάλληλα γιά τούς ἀτελεῖς καί ἀρχαρίους στή θεωρία ὄλα μαζί, τόσο ὥστε νά μή μπορῇ νά τό παραστήση κανεῖς μέ τόν λόγο.

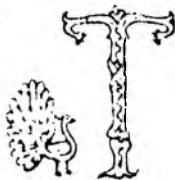
Καί τί χρειάζεται νά εἰπῶ περισσότερα, ἄνθρωπε τοῦ 26 Θεοῦ; Ἐσύ ἔχεις αἰχμαλωτίσει μέ τούς λόγους τούτους ὄλους, πρακτικούς καί θεωρητικούς, σοφούς καί ἀπαιδευτούς, νέους καί γέροντες, καί γενικῶς ὄλους μαζί, καί προσφέρεις τόν ἑαυτό σου ὑπερφυῶς κατάλληλον σέ ὄλους

καὶ τὰ ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρρητα ζυντιθεὶς ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠθικὸν τε καὶ ἀπλούστερον λόγον, καὶ τὰς τῶν Γραφῶν ἐξηγήσεις ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος πηγῶν ἀενάως προχέων, ὡσπερ τὸ μάννα φασὶν ἐκεῖνο τὸ ἱερόν, καινῶς ἐν ἐρήμῳ πάλαι τὸν Ἰσραὴλ τρέφον, καὶ πᾶσι τὰ πάντα γιγνόμενον πρὸς τροφήν, καὶ κατάλληλον καὶ ζυμπεφυκὸς ὄν ἐκάστω ἐν γε²⁵ τῷ ἴσταμένῳ τῆς χρείας; ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν μάννα, τὸν Χριστὸν, ἔνδον ἀναβλύζον ἀενάως ἔσχες ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ τό γε ἀληθέστερον εἶπειν, μᾶλλον ἔχεις, οὐ τύπος τις²⁶ ἦν ἐκεῖνο τὸ μάννα καὶ σύμβολον· οὐδὲ γὰρ ἔχω τι πλέον καὶ φήσω, οὐδὲ μηχανὴ τίς γε πρόσσεστιν, ὡστε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐμαυτοῦ τῷ λόγῳ καὶ τοῖς γράμμασιν ἂν ἐγχαράξαι, μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς περὶ σὲ καὶ τὰ σὰ ταῦτι παθῶν τε καὶ κινήματων. Εἶεν.

Νέαι κινήσεις τοῦ Βαρλαάμ

27

ούτων δ' οὕτως ἰδοὺ προκεχωρηκότων, καὶ οὕτω μεγάλους τινὰς καὶ θαυμαστοὺς ὑπὲρ τε τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ὁμοῦ καὶ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας, πρὸς τὸν ταύτης πολέμιον ἐκδεδυκότος τοῦ μεγάλου τοῦς λόγους, καὶ ὡς οὐδ' ἂν αὐτὸς ποτε προσεδόκησε, τί γίνεται; καὶ πῆ τὰ τοῦ καινοῦ καταλήγει τούτου πολέμου; Πάντων ὁ γρηστός ἀφέμενος Βαρλαάμ καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἑαυτὸν ἀποστήσας πολέμου, καὶ τοῦ λέγειν καὶ λογογραφεῖν κατ' ἐκείνους ὡσπερ

25. ἐν τε Μ

26. τις πυρῶν. C

τούς ἀναγνῶστες, ὄχι μόνο ὅταν δογματίσης καί συνθέτης ἐκεῖνα τὰ ὑπερφυᾶ καί ἀπόρρητα, ἀλλά καί ὅταν χύνῃς ἀεννάως ἀπό τῆς πηγῆς τοῦ Πνεύματος τόν ἠθικό καί ἀπλούστερο λόγο καί τῆς ἐξηγήσεις τῶν Γραφῶν, ὅπως λέγουν γιά τό ἱερό ἐκεῖνο μάννα, πού παλαιά ἔτρεφε τόν Ἰσραήλ στήν ἔρημο κι' ἐγινόταν σ' ὅλους παντοειδῆς τροφή καί ἦταν κατάλληλο καί οἰκειό στον καθένα κατά τήν ἀνάγκη τῆς χρείας· ἐπειδή καί σύ ὁ ἴδιος εἶχες μέσα στήν καρδιά σου ν' ἀναβλύζη ἀεννάως τό ἀληθινό μάννα, τόν Χριστό, ἤ νά ἐκφραστοῦμε ἀληθέστερα, μᾶλλον ἔχεις αὐτόν τοῦ ὁποίου τύπος καί σύμβολο ἦταν ἐκεῖνο τό μάννα. Δέν ἔχω νά εἰπῶ τίποτε περισσότερο, οὔτε ὑπάρχει καμμιά μηχανή γι' αὐτό, ὥστε καί τήν ψυχή μου ἀκόμη νά ἐγχαράξω στον λόγο καί στά γράμματα, μαζί μέ τὰ ἴδια τὰ παθήματα καί τὰ κινήματά της γιά σέ καί γι' αὐτά τὰ πονήματά σου." Ἄς εἶναι.

Νέες κινήσεις τοῦ Βαρλαάμ

φοῦ τὰ πράγματα εἶχαν προχωρήσει σ' αὐτό²⁷ τό σημεῖο καί τόσο μεγάλους λόγους εἶχε συντάξει ὁ μέγας ὑπέρ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας καί τῆς ὀρθοδόξου ἀληθείας πρὸς τόν ἐχθρό της, ὅσο οὔτε αὐτός δέν τό ἤλιπισε ποτέ, τί γίνεται; Καί πού κατέληξε αὐτός ὁ παράξενος πόλεμος; Ὁ καλός Βαρλαάμ, ἀφήνοντας ὅλα τὰ ἄλλα καί διακόπτοντας τόν πόλεμο ἐναντίον τῶν ἄλλων, καί τούς λόγους καί τήν προηγούμενη συγγραφή ἐναντίον τους, στο

δήπου καὶ πρόσθεν, ὅλος ἐξῆς κατὰ Γρηγορίου χωρεῖ, καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς τοῦ λόγου προστάτην γενναῖον, πᾶσαν ἀναιρεῖται τὴν μάχην. Κάπειδῃ κατὰ πρόσωπον μὲν ἐπιέναι καὶ βάλλειν οὐ εἶχεν, «ὡς γὰρ βέλος ἰσχυροτέρῳ προσπεσόν», φησὶν, «ἀπεκρούσθη, καὶ ὡς κάλως ραγεῖς ὑπεχώρησε», τοιοῦτω καὶ γὰρ τῷ προστάτῃ τῆς εὐσεβείας ἐνέτυχε, τὰ δὲ τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ δόλου χόωραν οὐκέτι παρ' ἐκείνοις οὐδοτιοῦν εἶχεν αὐτῷ, πάλαι καλῶς ἐξεληλεγμένα καὶ κατ' αὐτοῦ πάνθ' ὁμοῦ συστραφέντα, τοὺς ἐμούς καταλιπὼν Θεσσαλονικέας, καὶ τὸ πολιτικὸν καὶ ὁμόγνομόν τε καὶ σύμπνον καὶ τὴν ἐνστασιν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου, καὶ μάλιστα τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων πτοηθεὶς ζῆλον, τὴν Κωνσταντίνου καὶ αὐθις καταλαμβάνει, τῇ τε φιλίᾳ θαρρῶν τοῦ προεστηκότος τηνικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν καινῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν περὶ αὐτόν τισιν οὐκ ὀλίγοις, καὶ ὅτι μὴ καλῶς τε καὶ φιλίως εἶχον ἐκείνοι πάλαι πρὸς τοὺς καθ' ἡσυχίαν ἑαυτοῖς τε καὶ μόνῳ Θεῷ ζῶντας ὑφ' ὧν φασι καὶ τὴν ἀρχὴν κατὰ τῶν τὰ θεῖα φιλοσοφούντων μοναστῶν τὸν κενὸν φιλόσοφον τουτοῖν κακῶς διερεθισθῆναι, διαφθοροῦμένων τῷ περιφανεῖ τῆς ἐν εὐτελείᾳ δόξης ἐκείνων, καὶ βουλομένων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ κόλακας καὶ προσκυνητὰς ἀγενεῖς καὶ τούτους κεκτῆσθαι.

---

24. Ὁ Βαρλαάμ μετέβηκε στὴν Κωνσταντινούπολι ἀφοῦ εἶχε γράψει τὸ ἔργο κατὰ Μασσαλιανῶν καὶ ὁ Γρηγόριος εἶχε φέρει ἀπὸ τὸν Ἄθωνα τὸν Ἁγιογραφικὸν τόμο, δηλαδή τὸ φθινόπωρον τοῦ 1340.

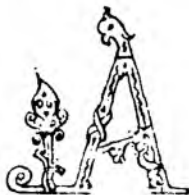
ἐξῆς ὀρμᾷ ὀλόκληρος ἐναντίον τοῦ Γρηγορίου καὶ ἀναλαμβάνει ὅλη τὴ μάχη πρὸς αὐτόν, ὡς γενναῖον προστάτη τοῦ λόγου. Κι' ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιτεθῆ καὶ κτυπήσῃ, διότι σάν βέλος πού ἔπεσε σέ ἰσχυρότερο σῶμα ἀποκρούσθηκε, λέγει, καὶ σάν σχοινί πού ἔσπασε ὑποχώρησε, τέτοιον εὗρηκε καὶ τόν προστάτη τῆς εὐσεβείας, οἱ δὲ μηχανές κι' οἱ δολοπλοκίες του δὲν εἶχαν πλέον καμμιὰ πέρασι διότι εἶχαν ξεσκεπασθῆ ἀπὸ καιρό κι' εἶχαν στραφῆ ὅλα μαζί ἐναντίον του, ἐγκαταλείπει τοὺς Θεσσαλονικεῖς μου, φοβηθεῖς τὴν ἀλληλεγγύη καὶ ὁμογνωσύνη τους, τὴ σύμπνοια καὶ τὴν ἐπιμονή, καθὼς καὶ τόν ζῆλο ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου, καὶ μάλιστα τόν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἱερῶν. πηγαίνει πάλι στὴν Κωνσταντινούπολι²⁴. Εἶχε πεποιθήσι στὴ φιλία τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῆς οἰκουμενικῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας²⁵ καὶ σέ ἀρκετὰ πρόσωπα τοῦ περιβάλλοντός του, διότι ἐγνώριζε ὅτι ἐκεῖνοι ἀπὸ παλαιὰ δὲν ἔτρεφαν καλὰ καὶ φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τοὺς ζῶντας στὴν ἡσυχία μὲ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τόν Θεό μόνο. Ἀπὸ αὐτοὺς λέγουν ὅτι ἐρεθίσθηκε ἀρχικῶς ἐναντίον τῶ μοναστῶν πού φιλοσοφοῦν τὰ θεῖα ὁ κενός αὐτός φιλόσοφος, ἐπειδὴ ἐφθονοῦσαν τὴν περίφημη μέσα στὴν εὐτέλεια δόξα τους κι' ἤθελαν νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὺς κόλακες καὶ προσκυνητὰς ἀγενεῖς μαζί μὲ τοὺς ἄλλους.

---

25. Πατριάρχης ἦταν ὁ Ἰωάννης Καλέκας (1334 - 1347). Ἴσως καὶ αὐτός καὶ ἄνθρωποι τοῦ περιβάλλοντός του εἶχαν διατεθῆ δυσμενῶς πρὸς τοὺς ἡσυχαστὰς ἀπὸ τὴν ἀρχιερατεία του στὴ Θεσσαλονίκη.

**Ἄλλαι δραστηριότητες τοῦ Γρηγορίου εἰς Θεσσαλονίκην
καὶ εἰς τὸν Ἄθωνα**

28

λλ' οἶον δὴ με μικροῦ καὶ διέλαθε μεταξὺ τῶν
ρηθέντων κείμενον. Τρεῖς ἐνιαυτοὺς ὅλους ἐν
Θεσσαλονίκη διατετριφὼς ὁ σοφὸς ἤδη, καθ'
οὗς ὑπὲρ τῆς καθ' εὐσέβειαν ἀληθείας τὰ
προρρηθέντα καὶ λέγων καὶ γράφων ἐσπούδα-
ζε, τὸ πλεῖστον κἂν τούτοις ἦν τῷ συντρόφῳ πένθει καὶ τῇ
μονώσει νέμων καὶ ἡσυχία, καὶ καθ' ἑαυτὸν, ὡς εἰώθει, τῷ
Θεῷ συγγινόμενος. Καὶ ἐπειδὴ τὴν φίλην ἐρημίαν οὐκ εἶχε καὶ
τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀνεπιτήδευτον ἀναχώρησιν, οἰκίσκον ἑαυτῷ
κατασκευάσας τῶν²⁷ πάντων ἐνδότατον, καὶ οἶον καὶ κτύποις
καὶ θορύβοις καὶ πάσαις ὁμιλίαις ἀνεπιχειρήτων εἶναι, τῶν
πάντων ἀναχωρῶν ἦν ἐκεῖ, καὶ τὰ τῆς ἐρημίας νύκτωρ καὶ μεθ'
ἡμέραν καθ' ὅσον οἶός τε ἦν ἑαυτῷ μνηστευόμενος.

29

Καθῆστο μὲν οὖν ἡσυχάζων ὁ μέγας ἐκεῖ καὶ τῷ Θεῷ
μυστικῶς προσευχόμενος· οἱ δ' ὁμιλιταὶ καὶ συνασκηταὶ
τῶν τοιούτων παρά γε τῷ θαυμαστῷ Ἰσιδώρῳ παννύχιοι
πάντες ἀγρυπνοῦντές τε καὶ ψάλλοντες ἦσαν ὁμοῦ, καὶ
Ἀντωνίῳ τῷ κοινῷ φημι καθηγητῇ καὶ πατρὶ τὰ εἰκότα
πανηγυρίζοντες· ἐσπέρα καὶ γὰρ ἦν ἐκεῖνη τῆς νομιζομένης
αὐτῷ δι' ἔτους κοινῆς πανηγύρεως· ἥς οὐδ' αὐτὸς οὗτος
ὁ μέγας ἀπῆν, ὧ τοῦ θαύματος, ἀλλὰ καὶ παρῆν λαμπρῶς

Ἄλλες Δραστηριότητες τοῦ Γρηγορίου στή Θεσσαλονίκη καί στόν Ἄθωνα

λλά παρ' ὀλίγο νά λησμονήσω πράγματα πού 28 συνέβηκαν στό μεταξύ. Εἶχε ἤδη περάσει τρία ὀλόκληρα ἔτη στή Θεσσαλονίκη ὁ σοφός²⁶, κατά τά ὁποῖα ἐμερίμνησε γιά ὅσα εἶπαμε προηγουμένως, λέγοντας καί γράφοντας. Τό περισσότερο μέρος τοῦ χρόνου τούτου τό ἐπερνοῦσε μέ τήν συντροφιά τοῦ πένθους, διανέμοντάς τό μεταξύ μονώσεως καί ἡσυχίας, καί συναντώντας τόν Θεό ἄνευ ἄλλου, ὅπως συνήθιζε. Καί ἐπειδή δέν εἶχε κοντά του τήν φίλην του ἐρημία καί τήν ἀδιατάρακτη ἀπό ἀνθρώπους ἀναχώρησι, κατασκεύασε γιά τόν ἑαυτό του ἕνα οἰκίσκο, ἐσωτερικώτερο ἀπό ὄλους, τέτοιον πού νά εἶναι ἀνενόητος ἀπό κτύπους καί θορύβους καί ὁμιλίες· ἐκεῖ ἀναχωροῦσε ἀπό ὄλα καί κατακτοῦσε, ὅσο ἦταν δυνατό, νύκτα καί ἡμέρα τά ἀγαθά τῆς ἐρημίας.

Καθόταν λοιπόν ἐκεῖ ἡσυχάζοντας ὁ μέγας καί προσ- 29
ευχόμενος μυστικῶς στό Θεό. Κάποια ἡμέρα οἱ μαθη-
ταί καί συνασκηταί στόν τρόπο αὐτόν ἦσαν ὄλοι μαζί στόν
θαυμαστό Ἰσίδωρο, ὅπου ἐτελοῦσαν ἀγρυπνία, ψάλλοντας
καί πανηγυρίζοντας κατά τά πρέποντα τόν Ἀντώνιο, τόν
κοινό καθηγητή καί πατέρα τῶν μοναχῶν. Ἦταν ἐσπέρα τῆς
καθιερωμένης κοινῆς ἐτησίας πανηγύρεως τοῦ ἁγίου αὐτοῦ,
ἀπό τήν ὁποία δέν ἔλειπε οὔτε ὁ ἴδιος ὁ μέγας Ἀντώνιος, ὃ

26. Τά τρία ἔτη πρέπει νά ὑπολογίζονται ὅτι ἐπέρασαν ἕως τῆς στιγμῆς τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Γρηγορίου γιά τήν Κωνσταντινούπολι, στίς ἀρχές τοῦ 1341. Τά κατωτέρω ἐπεισόδια ἀνάγονται στό χρόνο πρό τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Βαρλαάμ γιά τήν πρωτεύουσα.

μάλα μετὰ τοῦ σχήματος, καὶ συνεορτάζων καὶ συνεργῶν καὶ διαιτῶν δικαίως ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσιν.

30 **Ε**ὐχομένῳ καὶ γὰρ ἐκεῖ τῷ Γρηγορίῳ καθ' ἡσυχίαν, ὡς ἔφην, φῶς μὲν ἀθρόον θεῖον ἐπιδημεῖ καὶ περιλάμπει συνήθως, τῷ δὲ μεγάλῳ τούτῳ φωτὶ καὶ Ἀντώνιος ὁ μέγας ἄρα συνῆν· ὃς καὶ τῷ Γρηγορίῳ κατ' ὀφθαλμοὺς παραστάς, «καλὴ μὲν», ἔλεγε, «καὶ ἡ καθ' ἡσυχίαν τοῦ νοῦ προσευχή, τῆς ψυχῆς τε τὸ ὀπτικὸν ἀποσμήχουσα καὶ τῆς τῶν ἀπορρήτων ἀποκαλύψεως ἀξιοῦσα καὶ θεάς, ἀναγκαῖον δ' ἐν καιρῷ καὶ τὸ²⁸ συνεῖναι καὶ κοινωνεῖν εὐχῆς τε καὶ ψαλμωδίας, καὶ τῶν ἄλλων πρὸς τούτοις φημί τῶν πνευματικῶν τοῖς ὁμοτρόποις τῶν ἀδελφῶν· δεῖ σε τοιγαροῦν καὶ νῦν πρὸς ἐκείνους ἀγρυπνοῦντάς τε καὶ ψάλλοντας ἀπελθεῖν, τῆς σῆς ἐπιστασίας διομένους ὡς μάλιστα».

31 **Κ**αὶ ὁ μὲν ταῦτα τὸν φίλον διδάξας ἀπήει πρὸς ἑαυτὸν, ὁ δὲ αὐτίκα τῆς ἐντολῆς πληρωτῆς ἦν, καὶ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν οἰκίσκον ἀπολιπὼν, χαίρων τοῖς φίλοις μάλ' ἐπίσταται χαίρουσι, καὶ τὴν ἱερὰν ὄλην ἐκείνην νύκτα καὶ τὴν τελετὴν σὺν ἐκείνοις ἀγρυπνος ἐκτελεῖ.

32 **Α**έδοκτο τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ καὶ τοῖς κατὰ τὸν ἱερὸν Ἄθω πατράσιν, ὅσοι τε τὸν ἡσύχιον καθ' ἑαυτοὺς μετῴσι βίον καὶ ὅσοι φροντιστηρίων τῶν ἐκκρίτων ἦσαν προεστηκότες, καὶ δὴ καὶ τῷ κοινῷ καθηγεμόνι τοῦ Ὁρους,

28. τῷ Α

27. Ἡ ὁμάς τοῦ Γρηγορίου, ἂν καὶ εἶχε ἐγκατασταθῆ στή μονή τοῦ Ἰσιδώρου, ὅπως φαίνεται διατηροῦσε τὴν αὐτονομία της.

τοῦ θαύματος, ἀλλά καί παρίστατο μεσολαβώντας δικαίως μεταξί τῶν δύο μερῶν²⁷.

Γ νῶ δηλαδή ὁ Γρηγόριος προσευχόταν ἐκεῖ ἡσυχαστι- 30
κῶς, ὅπως εἶπα, ἔρχεται ξαφνικά θεῖο φῶς καί περιλά-
μπει, ὅπως συχνά συνέβαινε, στό ἄπλετο δέ τοῦτο φῶς
ἐφαινόταν μέσα καί ὁ μέγας Ἀντώνιος. Αὐτός δέ εἶπε στόν
Γρηγόριο, ἐμπρός στά μάτια τοῦ ὁποῖου ἐστάθηκε· «Καλή
βέβαια εἶναι καί ἡ προσευχή τοῦ νοῦ στήν ἡσυχία, διότι
καθαρίζει τό ὀπτικό τῆς ψυχῆς καί τό καταξιώνει τῆς
ἀποκαλύψεως καί θέας τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων· ἀλλά
κατά καιροῦς εἶναι ἀναγκαῖο νά συντροφεύη κανεῖς τοὺς
ὁμοτρόπους ἀδελφούς καί νά μετέχη μέ αὐτούς τῆς προσ-
ευχῆς καί ψαλμωδίας καί τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἐπιδόσε-
ων²⁸ πρέπει λοιπόν καί τώρα νά μεταβῆς πρὸς ἐκείνους, πού
ἀγρυπνοῦν καί ψάλλουν, διότι χρειάζονται πολὺ τήν ἐπιστα-
σία σου».

Κ αὐτός μὲν, ἀφοῦ ἐδίδαξε αὐτά τόν φίλο, ἀπῆλθε 31
πρὸς τόν ἑαυτό του, ὁ δέ Γρηγόριος ἐξεπλήρωσε
ἀμέσως τὴν ἐντολή· ἀφήνοντας τὴν ἡσυχία καί τόν οἰκίσκο,
ἔρχεται μέ πολλή χαρά στοὺς χαίροντας φίλους καί τελεῖ
τὴν ἀκολουθία ἀγρυπνος μαζί μ' ἐκείνους ὅλην τὴν ἱερά
ἐκείνη νύκτα.

Α πεφάσισε ὁ σοφὸς Γρηγόριος²⁸ ν' ἀνακοινώση τοὺς 32
ἀγῶνες του ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καί τόν ζῆλο του καί
στοὺς πατέρες τοῦ ἱεροῦ Ἰθωνοῦ· σέ ὅσους ἀκολουθοῦν
τόν ἡσυχαστικό βίο μόνοι τους καί σέ ὅσους ἀσκητάς

28. Τό ἐπεισόδιο τοῦτο δέν ἀποτελεῖ ἀμεση συνέχεια τοῦ προηγουμένου.

τὰ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων καὶ τῆς σπουδῆς τῆς ἰδίας κοινώσασθαι. Παῦλον ἐκμιμουμένῳ τὸν μέγαν καλῶς δῆπουθεν, τοῖς πρὸ αὐτοῦ Ἀποστόλοις κοινουμένῳ τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον, «μήπως εἰς κενὸν τρέχω», φησὶν, « ἡ ἔδραμον», εἴ γε καὶ τοιοῦτό τι, φησὶν, ἦν ὁ σοφὸς θεολόγος ἐν τοῖς ὑπ' ἐκείνου λεγομένοις ἢ πραττομένοις.

33 **Α**νεῖσι τοιγαροῦν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν θεῖον ἔχων Ἰσίδωρον, τὰ τῶν λόγων κοινοῦται, τὸ ὑπὲρ ἡσυχίας αὐτοῦ καὶ θείας θεωρίας ὑποδείκνυσι φρόνημα καὶ τὴν σπουδὴν, τῶν πολεμίων τὰς ἐρεσχηλίας καὶ βλασφημίας διέξεισι καὶ οἷς ἐκείνοις αὐτὸς ἀντιπαρετάξατο· τὴν ἐπὶ τούτοις αἰτεῖ κοινήν αὐτῶν ψῆφον καὶ τὴν ἀπόφασιν. Οἱ δέ, ἐπεὶ²⁹ καὶ τῆς εὐσεβείας ἰσχυρὸν αὐτὸν εὔρον ἀγωνιστήν, καίτοι γε μηδὲ πρότερον ἀγνοοῦντες, καὶ συναγωνιστὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τε καὶ κατὰ τῶν αὐτῶν κατὰ τὸν μέγαν ἐκείνον ἰστάμενον καὶ ἐπαινοῦσι καὶ συμψηφίζονται καὶ κυροῦσι τὰ ἐκείνου καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν· οἷς δὴ καὶ ἡμεῖς τότε συνόντες κὰν τῷ χορῷ τῶν πρεσβυτέρων ἔτι τελοῦντες, καὶ ψυχῇ καὶ χειρὶ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ πᾶσιν ἀπλῶς οἷς εἶχομεν ἐκείνοις συνείπομεν.

34 **Κ**ἀκεῖνο δὴ τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι. Νόσῳ βαρεῖα πρὸ πολλοῦ κάτοχος ἢ καταλειφθεῖσα τῶν ἀδελφῶν Θεοδότῃ τυγχάνουσα, ἡ μὲν ὅσον οὖπω τὸ σῶμα καταλιπεῖν ἤδη καὶ πρὸς Θεὸν ἀπιέναι προσδόκιμος ἦν· ἀπῆει δ' ὁ μέγας

29. ἐπειδὴ Α

προϊστάντο φροντιστηρίων, καθώς και στόν κοινό ἡγέτη τοῦ Ὑόρου, μιμούμενος καλῶς ὅπωςδῆποτε τόν μεγάλο Παῦλο, ὁ ὁποῖος ἀνεκοίνωσε τό εὐαγγελίό του στούς πρό αὐτοῦ ἀποστόλους, λέγοντας «μήπως τρέχω στό κενό ἢ ἔτρεξα»²⁹, μή τυχόν καί κάτι τέτοιο ἦταν, λέγει ὁ σοφός θεολόγος, στά ἀπό ἐκεῖνον λεγόμενα ἢ πραττόμενα.

Ανεβαίνει λοιπόν στό Ὑόρος ἔχοντας μαζί του καί τόν ³³θεῖο Ἰσίδωρο, γνωστοποιεῖ τά συγγράμματά του, φανερώνει τό φρόνημα καί τόν ζῆλο του ὑπέρ τῆς ἡσυχίας καί τῆς θείας θεωρίας, διηγεῖται τίς φλυαρίες καί βλασφημίες τῶν ἀντιπάλων καί μέ ποιὰ μέσα ἀντιπαρατάχθηκε αὐτός σ' ἐκείνους· τέλος ζητεῖ τήν κοινή ψῆφο καί ἀπόφασί τους γι' αὐτά. Ἐκεῖνοι δέ, ἐπειδή τόν εὐρῆκαν ἰσχυρό ἀγωνιστή τῆς εὐσεβείας, ἄν καί οὔτε προηγουμένως δέν τόν ἀγνοοῦσαν, καί τόν εἶδαν νά στέκεται συναγωνιστής τῶν ἰδίων ὑπέρ τῶν αὐτῶν καί ἐναντίον τῶν αὐτῶν σάν ὁ μέγας ἐκεῖνος, τόν ἐπαινοῦν καί ἐγκρίνουν ὁμοφώνως καί ἐπικυρώνουν τά γραπτά του μέ λόγους καί γράμματα³⁰. Μέ αὐτούς δέ συμφωνήσαμε σ' αὐτά κι' ἐμεῖς τότε, εὐρισκόμενοι ἐκεῖ καί ἀνήκοντες στήν τάξι τῶν πρεσβυτέρων ἀκόμη, μέ τήν ψυχή καί τό χέρι, μέ λόγους καί γράμματα καί μέ ὅ,τι διεθέταμε γενικῶς³¹.

Πρέπει νά προσθέσω καί τοῦτο στά λεχθέντα. Ἡ ἀπομεί- ³⁴νασα ἀπό τίς ἀδελφές Θεοδότη ἔπесе σέ βαρεῖα νόσο. Καί αὐτή μέν ἀναμενόταν νά ἐγκαταλείψῃ τό σῶμα πλέον καί ν' ἀναχωρήσῃ πρός τόν Θεό, ἐνῶ ὁ μέγας ἀπερχόταν

30. Τότε συνετάχθηκε ὁ Ἀγιορειτικός τόμος καί ὑπογράφηκε ἀπό πολλοῦς ἐγκρίτους Ἀγιορεῖτες. Ὁ τόμος αὐτός ἐπαιξε σοβαρό ρόλο στίς ἐπειτα συζητήσεις.

31. Ὁ Φιλόθεος ἦταν ἱερομόναχος στή Λαύρα τότε.

ἐς Ἄθω, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν· οἱ δὲ μαθηταὶ προσιόντες καὶ φίλοι περὶ τοῦ τέλους καὶ τῆς ἐκφορᾶς ἐκείνης ἠρώτων, ὅπως ἂν κατ' ἐκείνου δηλαδὴ γνώμῃ τὸ κατ' ἐκείνην διάθωνται, ἐπειδὴ γε καὶ πᾶσαν εἶναι ἀνάγκη ἐκείνον ἀποδημεῖν· ἅμα δὲ καὶ τὴν κειμένην ὡς ἔχει λόγοις ἠξίουσιν πρὸ τῆς ἐξόδου παραμυθήσασθαι βαρύτερα καὶ γὰρ ὡς εἰκὸς πρὸς ταύτην ἔξειν ἐκείνην, μὴ προσορᾶν ἔχουσιν τὸν ἀδελφὸν καὶ πατέρα, μηδὲ προσλαλεῖν τὰ τελευταῖα καὶ ἥδιστα, πρὸς ταῖς ἐσχάταις μετ' ὀλίγον ἂν γενομένην ἀναπνοαῖς. Ὁ δὲ Πνεύματι θεῷ τὸ μέλλον ἐναργῶς προορῶν, ἀλλ' οὐ χρεῖα γε τῶν τοιούτων, μάλα θαρροῦντως πρὸς ἐκείνους φησὶν· ἐλευσόμεθα καὶ γὰρ ἡμεῖς Θεοῦ βουλομένου καὶ πρὸ τῆς αὐτῆς τελευτῆς. Καὶ ὁ μὲν εἶπε, τὸ δὲ καὶ τετελεσμένον ἦν ὑπερφυῶς ἄγαν καὶ θαυμαστῶς.

35 **Ε**τι - καὶ γὰρ ἀποδημοῦντος ἐκείνου, ἐσπέρα μὲν ἦν καθ' ἣν δὴπὸν καὶ τὰ τῆς ἱερᾶς μεταστάσεως ἡμῖν τῇ Θεομήτορι τελεῖν ἔθος· ἡ δὲ Θεοδότῃ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐκδημίαν ἰοῦσα, τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ πατρὸς ἐζήτη· ὡς δ' ἠκουσεν ἐκείνον ἀποδημοῦντα, τιτρώσκειται μὲν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς ἀναξίαν ἑαυτὴν ταλανίζει τῆς ἐσχάτης ἐκείνου θέας καὶ ὀμιλίας, σιωπᾷ δ' ἐξ ἐκείνου τὸ παράπαν καὶ ἠρεμεῖ, καθάπερ εἰ στραφεῖσα πρὸς ἑαυτήν. Καὶ οἱ μὲν παρόντες πρὸς τὴν ἐκφορὰν καὶ τὴν ταφὴν τοῦ σώματος πάντες ἦσαν ὄρωντες, ὡς ἀπολιπούσης μετὰ μικρὸν αὐτὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ πρὸς κηδείαν ἠυτρέπιζον, ἡ δέ, ὦ τοῦ καινοῦ θαύματος, καὶ εἰς ὀργὴν ἐξ ἐκείνου γε παρατείνει, ἄτροφος, ἀϋπνος, ἀνόδυνος, ἀνομίλητος, ἀναπνοῇ μόνῃ βραχεῖα καὶ ὀφθαλμοῖς πιστουμένη

πρός τόν Ἄθωνα, καθὼς εἶπαμε πρὶν ἀπὸ λίγο. Οἱ μαθηταὶ καὶ φίλοι τότε προσῆλθαν καὶ ἐρώτησαν περὶ τῆς τελετῆς καὶ τῆς ἐκφορᾶς αὐτῆς, πῶς νὰ τὸ ρυθμίσουν κατὰ τὴν γνώμη του, ἀφοῦ ἦταν ἀναγκαῖο νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκεῖνος. Συγχρόνως δέ τόν παρεκάλεσαν νὰ παρηγορήσῃ κι' ἐκείνην μὲ λόγια πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξοδο· διότι εὐλόγως αὐτὴ θά διετίθετο βαρύτερα ἐνώπιον τῆς ἐξόδου τῆς, ἂν δέν μπορούσε νὰ ἰδῇ τόν ἀδελφὸ καὶ πατέρα οὔτε νὰ εἰπῇ τὰ τελευταῖα καὶ γλυκύτερα λόγια ἐνῶ ἔπειτα ἀπὸ λίγο θά ἐφθανε στὶς τελευταῖες ἀναπνοές τῆς. Αὐτὸς ὅμως, προβλέποντας καθαρὰ διὰ τοῦ θείου Πνεύματος τὸ μέλλον, λέγει μὲ πολὺ θάρρος· «Δέν ὑπάρχει ἀνάγκη αὐτοῦ τοῦ πράγματος, διότι θά ἔλθωμε ἐμεῖς, μὲ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό τῆς». Αὐτὰ εἶπε, τοῦτο δέ καὶ ἐκπληρώθηκε κατὰ τρόπο ὑπερφυᾶ καὶ θαυμαστό.

Πραγματικά, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀπουσίαζε ἀκόμη, ἦταν ἑσπέρα 35 κατὰ τὴν ὁποία εἶναι καθιερωμένο νὰ ἐπιτελοῦμε τὴν ἱερά μετάνοιαν τῆς Θεομήτορος³². Ἡ δέ Θεοδότη μεταβαίνοντας πρὸς τὴν ἀναγκαῖα ἀποδημία, ἐζητοῦσε τὴν παρουσία καὶ ἐπίσκεψι τοῦ πατρός. Ὅταν δέ ἄκουσε ὅτι ἐκεῖνος ἀπουσιάζει, τραυματίζεται ψυχικὰ καὶ ἐλεεινολογεῖ τὸν ἑαυτό τῆς ὡς ἀνάξιο τῆς τελευταίας θέας καὶ ὁμιλίας μ' ἐκεῖνον, ἀπὸ τὴν στιγμή δέ ἐκείνη σιωπᾶ τελείως καὶ ἡρεμεῖ, σάν νὰ ἐστράφηκε πρὸς τὸν ἑαυτό τῆς. Ὅλοι οἱ παρόντες ἀπέβλεπαν στὴν ἐκφορὰ καὶ τὴν ταφὴ τοῦ σώματος, μὲ τὴν ἐντύπωσι ὅτι σὲ λίγο θά ἐγκατέλειπε ἡ ψυχὴ, καὶ ἐτοιμάζαν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κηδεῖα· αὐτὴ ὅμως, ὦ τοῦ παραδόξου θαύματος, μένει ἕως τὴν ὀγδόη ἡμέρα ἀπὸ τότε. ἄτροφη, ἄπνη, ἀμίλητη, μαρτυρώντας ὅτι ζῆ μὲ μόνη σύντομη

32. Δηλαδή τὴν 15η Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1340 ὁ Γρηγόριος εὐρισκόταν στὸν Ἄθωνα.

τὸ ζῆν, καὶ τὴν παρουσίαν κατὰ τὴν πρόρρησιν ἐκδεχομένη τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. Τῆς γὰρ ὀγδόης πρὸς ἐσπέραν ἰούσης, παραγίνεται μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐκεῖνος, παρίσταται δὲ τῇ κειμένη καὶ προσλαλεῖ, ἢ δ' αἰσθημένη καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἅμα τῇ ψυχῇ πρὸς ἐκεῖνον διάρασα, ἐπεὶ λέγειν οὐκ εἶχεν, οἷς εἶχεν ἀφοσιούται τὸν πόθον· τὰς γὰρ νεκρὰς ἤδη χεῖρας ἐκεῖνας, καθ' ὅσον εἶχε κινήσασα, καὶ πρὸς Θεὸν οἶον καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν ἑπάρασα, καὶ «δόξα σοι Κύριε», ψυχῇ φθεγξαμένη καὶ νῶ, μετὰ μικρὸν πρὸς Θεὸν αὐτὴν εὐκλεῶς παραπέμπει, ὃς δὴ πού καὶ τὰ τοιαῦτα θαυμαστῶς οὕτω καὶ ὑπὲρ φύσιν εἰργασται, τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν ὑπὲρ αὐτῆς πρόρρησιν, τῆς δὲ τὴν καλλίστην ἀποπληρῶν ἔφεσιν, καὶ ἀμφοτέρους ἅμα τιμῶν ἧς δὴ καὶ τῆς ψυχῆς ἐξιούσης, τῶ θείῳ φωτὶ τὰ πρόσωπα θαυμαστῶς περιλάμπεται, τὴν ἐκείνης ἱεράν τε καὶ ἀπόρρητον διαζωγραφοῦντα καὶ τοῖς ἔξω λαμπρότητα, καὶ τὸν νεκρὸν δ' ἐκφέροντες ἤδη, καὶ συνήθως τὸν ἐπιτάφιον ἄδοντες, τηλικαύτης τῆς εὐωδίας τῶν τε παρόντων τινὲς καὶ αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ὁ μέγας ἤσθοντο, ὡς μὴδ' ἐρμηνεύειν ἐκείνην διὰ τὸ μέγεθος δύνασθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλὰ τινὰ πρὸς τούτοις ὑπὲρ αὐτῆς λόγου τε καὶ συγγραφῆς ἄξια παρὰ πολλοῖς φέρεται, ἃ καὶ διὰ τὸ τοῦ λόγου μῆκος ἡμῖν παραλέλειπται.

ἀναπνοή καί μέ τούς ὀφθαλμούς, καί περιμένοντας τήν παρουσία τοῦ ἀδελφοῦ κατά τήν πρόρρησι. Κι' αὐτό ἀποδεικνύεται ἀπό τοῦτο. Ἐνῶ ἡ ὀγδόη ἡμέρα ἐκλινε πρὸς τό βράδυ, φθάνει ἐκεῖνος ἀπό τό ταξίδι, προσέρχεται στήν ἀσθενῆ καί τήν προσφωνεῖ. Αὐτή ἀντιληφθεῖσα καί ἀνοιξασα τούς ὀφθαλμούς μαζί μέ τήν ψυχή πρὸς ἐκεῖνον. ἐπειδή δέν μπορούσε νά ὀμιλήσῃ, ἔδειξε τόν πόθο μέ ὅ,τι εἶχε. Ἐκίνησε, ὅσο μπορούσε, τά νεκρά ἐκεῖνα χέρια καί σηκώνοντάς τα πρὸς τόν Θεό γιά τήν χρεωστουμένη εὐχαριστία. εἶπε μέ ψυχή καί νοῦ, «Δόξα σοι, Κύριε». Ἐπειτα ἀπό λίγο παραδίδεται ἐνδόξως στόν Θεό, ὁ ὁποῖος βέβαια εἶχε ἐπιτελέσει αὐτά τά πράγματα τόσο θαυμαστῶς καί ὑπέρ φύσι, ἐκπληρώνοντας τοῦ ἀδελφοῦ τήν πρόρρησι καί τῆς ἀδελφῆς τήν εὐγενική ἐπιθυμία καί τιμώντας μαζί καί τούς δύο. Ὅταν ἐξερχόταν ἡ ψυχή της, τό πρόσωπό της ἔλαμψε θαυμαστῶς ἀπό θεῖο φῶς, ζωγραφίζοντας τήν ἱερά καί ἐσωτερική της λαμπρότητα καί πρὸς τούς ἔξω ὅταν δέ ἐξέφεραν τόν νεκρό της κι' ἔψαλαν κατά τήν συνήθεια τόν ἐπιτάφιο, τόση εὐωδία αἰσθάνθηκαν μερικοί ἀπό τούς παρόντες κι' αὐτός ὁ ἴδιος ὁ μέγας, ὥστε νά μή μπορούν νά τήν ἐξηγήσουν λόγῳ τῆς ἐντάσεώς της. Ἀλλά βέβαια φέρονται ἀπό πολλούς γι' αὐτήν καί ἄλλα πολλά ἄξια λόγου καί συγγραφῆς, τά ὁποῖα παραλείπομε γιά τό μῆκος τοῦ λόγου.

τίποτε ὀλιγώτερο ἀπό τήν πρώτη ἐκείνη σύνοδο. Τότε λοιπόν συντάχθηκε καλῶς καί ὁ τόμος κατά τῆς αἵρέσεως καί τῶν ἀρχηγῶν της ὑπέρ τῆς εὐσεβείας μέ κοινή ψήφο τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει συνεπτυγμένως ὅλα μαζί καί εἶναι κατασφαλισμένος μέ ὑπογραφές τῶν κορυφαίων τῆς Ἐκκλησίας, καί πρό πάντων τοῦ προκαθημένου πάντων πού εἶχε τότε τόν πατριαρχικό θρόνο.

Δραστηριότης τοῦ Βαρλαάμ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν

36

ρηγόριος μὲν οὖν ὁ μέγας ἐν ἐκείνοις, ὡς ἔθος ἦν, ἡσυχία φημί καὶ νήψει καὶ προσευχῇ, καὶ τῷ ταῖς θείαις ὄσαι ὄραι καθ' ἑαυτὸν προσέχειν ἐμφάσεσιν. Ὁ δὲ τῶν τοιούτων πολέμιος Βαρλαάμ τὴν Κωνσταντίνου, καθάπερ ἔφην, καταλαβὼν, ἦν ἔγωγε καὶ μεγέθους καὶ κάλλους καὶ πλούτου καὶ σοφίας καὶ τῶν τοιούτων, οὐδ' ὅσον ἂν εἶποι τις ἐπαινῶν, ἐν τούτῳ καὶ μόνον ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω, τὸ καθαπερεῖ τισι πεττοῖς τε καὶ κύβοις, ἢ κατὰ τὸν σοφὸν εἰπεῖν θεολόγον, ὡσπερ τοὺς ἵππικοὺς καὶ τὰ θέατρα, οὕτω δὴ καὶ τὰ θεῖα παίζειν, καὶ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν ἢ ἐξορχεῖσθαι τὰ θεῖα, καὶ τὰ μυστικὰ θεατρίζειν κακῶς ὡς ἐν σκηνῇ τε καὶ³⁰ δράματι. Ταύτην τοιγαροῦν ἐκείνοις μετὰ τοῦ προσχήματος καὶ τῆς ὑποικουρούσης δυσσεβείας καταλαβὼν, καὶ τὰ τῶν ἔξω λόγων καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῖς περὶ ταῦτα κεκηνόσιν ἀπλῶς καθάπερ εἴ τι δέλεαρ προβαλόμενος, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, πᾶσαν ἐν βραχεῖ ταύτην ὑποποιεῖται καὶ κακῶς ἑαυτῷ ταῦτα φρονεῖν ἀναπεῖθει καὶ ταῖς σφετέραις αὐτοῦ καταδεῖ βλασφημίαις τε καὶ τοῖς δόγμασι, τὸν Βεελζεβούλ ἀντισταγαγόν τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἄντικρυς καὶ αὐτός, καθάπερ Ἰουδαῖοι κατὰ Χριστοῦ πρότερον, καὶ πλάνους ἀποκαλῶν τοὺς θεοειδεῖς, αἴρεσίν τε πονηρὰν τοῖς ἀγίοις ἐπικαλῶν, καὶ βλασφήμους καὶ ἀπατεωνάς τινας ὀνομάζων καὶ κακοδόξους.

30. καὶ παραλ. M

Δραστηριότης τοῦ Βαρλαάμ στήν Κωνσταντινούπολι

Γρηγόριος λοιπόν ὁ μέγας ἡσχολεῖτο κατά τήν 36
συνήθειά του μ' ἐκεῖνα, μέ τήν ἡσυχία, τήν
νῆψι καί τήν προσευχή, καί μέ τήν ἀφοσίωσι
στίς συνεχεῖς θεῖες θεωρίες καθ' ἑαυτόν, ὁ
δέ πολέμιος τῶν ἀσχολιῶν τοῦ εἶδους τούτου

Βαρλαάμ ἔφθασε στήν Κωνσταντινούπολι, ὅπως εἶπα, τήν ὁποία
ἐγώ ἐπαινῶ ὅσο δέν μπορεῖ νά εἰπῆ κανεῖς γιά τό μέγεθος καί
τό κάλλος, γιά τόν πλοῦτο, τήν σοφία καί τά παρόμοια. Ἐνα
μόνο δέ μπορῶ νά τῆς ἐπαινέσω, ὅτι ἐκεῖ παίζουν καί τά θεῖα
σάν πεσσούς καί κύβους, ἤ γιά νά εἰπῶ κατά τόν σοφό
θεολόγο, ὅπως στούς ἱππικούς ἀγῶνες καί τά θέατρα³³, καί,
καταγοητεύουν τούς θεατάς ἤ διακωμωδοῦν τά θεῖα καί
θεατρίζουν τά μυστήρια σάν δραματική παράστασι στή σκη-
νή. Ἀφοῦ λοιπόν ἐκεῖνος ἔφθασε σ' αὐτήν μέ τό πρόσχημα τῆς
ὑποκρισίας καί τήν ἐνδιάθετη δυσσέβεια καί προβάλλοντας ὡς
δόλωμα τήν ἐξω παιδεία καί τήν φιλοσοφία σ' αὐτούς
πού χάσκουν γι' αὐτά γενικῶς, λόγῳ τῆς πλήρους ἀπουσίας
ἀντιλόγου, τήν ἐλκύει πρὸς τό μέρος του συντόμως, τήν πείθει
νά φρονῆ κακῶς τά ἴδια μέ αὐτόν καί τήν δένει στίς
δικές του βλασφημίες καί τά δόγματα· εἰσήγαγε καί αὐτός τόν
Βεελζεβούλ ἀντί τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι
κατά τοῦ Χριστοῦ παλαιά, κι' ἀποκαλοῦσε πλάνους τούς
θεοειδεῖς καί πογηρά αἵρεσι τούς ἀγίους, καί τούς ὠνόμαζε
βλασφήμους καί ἀπατεῶνες καί κακοδόξους, αὐτό τό πονηρό

33. Γρηγορίου Θεολόγου. Λόγος 42 (συντακτήριος). 22.

τὸ τῆς κακοδοξίας πονηρὸν ὄντως ταμεῖον, τὸ τῆς βλασφημίας
καὶ τῆς ἀπάτης ἀκριβὲς ὄργανον.

- 37 **Α**ὐτὰ καὶ τοῖς περὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας προκαθήμενον
ὑποψιθυρίσας, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον ὄφιν ἐν παρα-
δείσῳ, καὶ πάλαι διεφθαρμένοις, καθὰ δήπου καὶ φθάσας
ἔφην, καὶ δι' ἐκείνων ὡς διὰ τινων ἐπιτηδείων ὀργάνων
ἢ μελῶν καὶ τὴν κεφαλὴν καθελών, ὅσπερ δὴ καὶ διὰ
τῆς γυναικὸς τὸν Ἀδὰμ ἐκεῖνος τὸ πρότερον, μικροῦ καὶ
τὴν κατ' εὐσέβειαν ἀκριβῆ λατρείαν ἐξομώσασθαι πείθει
πάντας καὶ τῶν ταύτης ἀκριβεστάτων λατρευτῶν καὶ κηρύκων
ἐρήμην καταψηφίσασθαι.

Ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν

38

ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπέχει Θεὸς ἄνωθεν, ὁ καὶ τοὺς
πειρασμούς, οἷς αὐτὸς οἶδε λόγοις σοφίας,
συμφερόντως κατὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συ-
χωρῶν, καὶ τὸ μὲν ἄφεις, τὸ δὲ κατέχων,
ἵνα μὴ τῷ ψεύδει κατὰ τῆς ἀληθείας εἰς
τέλος, οἶμαι, καυχῆσασθαι. Γράμματα δ' ἐκεῖθεν τοῦ τῆς
κοινῆς Ἐκκλησίας προσεσηκότος εἰς Θεσσαλονίκην φοιτᾷ.
Γρηγόριόν τε τὸν ἱερὸν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πρὸς τὴν Ἐκκλη-
σίαν ὡς ὑπευθύνους ἤδη μετακαλούμενα. Καὶ ὁ μὲν ἄνεισι
μετὰ τῆς θεολόγου γλώττης εὐθύς, οὐδὲν ἀναδυεῖς οὐδ'

34. Ἐπρόκειτο νὰ καταδικασθοῦν ἐρήμην ὁ Παλαμᾶς καὶ οἱ φίλοι του ἀπὸ
τὴν σύνοδο ὡς κακόδοξοι, ἀλλὰ τοῦτο τελικῶς ἀποφεύχθηκε. Ὁ Ἀκίνδυνος

ταμείο τῆς κακοδοξίας, τό ἐπιτήδειο ὄργανο τῆς βλασφημίας καί τῆς ἀπάτης.

Αὐτά ὑποπιθύρησε καί στούς περιβάλλοντας τόν προκαθη- 37
μενο τῆς Ἐκκλησίας, σάν τόν ἀρχαῖο ἐκεῖνον ὄφι στόν παράδεισο, πού ἦσαν ἀπό παλαιά διεφθαρμένοι. ὅπως βέβαια εἶπα προηγουμένως, καί δι' ἐκεῖνων ὡσάν διά καταλλήλων ὀργάνων ἢ μελῶν ἔσπασε καί τήν κεφαλή, ὅπως ἀκριβῶς καί ἐκεῖνοι προηγουμένως διά τῆς γυναικός τοῦ Ἀδάμ, καί παρ' ὀλίγον πειθει ὄλους ν' ἀρνηθοῦν καί τήν ἀληθινή λατρεία τῆς ὀρθοδοξίας καί νά ἀποκηρύξουν τούς ἀληθινούς λατρευτάς καί κήρυκες τῆς πίστεως ἐρήμην¹⁴.

Ὁ Γρηγόριος στήν Κωνσταντινούπολι

λλ' αὐτό μέν τό ἐματαιώσε ὁ Θεός ἀπό ἄνω, 38
ὁ ὁποῖος γιά λόγους πού αὐτός μέ τή σοφία του γνωρίζει ἐπιτρέπει καί τούς πειρασμούς γιά τό συμφέρον τῶν πιστῶν του, μέρος ἀφήνοντας καί μέρος συγκρατώντας, γιά νά μή ἀφήση τό ψεῦδος νά καυχηθῆ τελικῶς κατά τῆς ἀληθείας, νομίζω. Ἔρχονται δέ ἀπό ἐκεῖ γράμματα τοῦ προϊσταμένου τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας στή Θεσσαλονίκη, τά ὁποῖα καλοῦν τόν ἱερό Γρηγόριο καί τούς ἰδικούς του νά μεταβοῦν στήν Ἐκκλησία γιά νά κριθοῦν ὡς ὑπεύθυνοι παραβάσεως. Κι' αὐτός ἀνεβαίνει ἀμέσως μέ τήν θεολογική του γλῶσσα, χωρίς

ἐπιπλεε: ρόλο μεσολαβητικό, ἀλλ' εὐμενῆ ὑπέρ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ

ἀναβαλλόμενος, Ἰσίδωρόν τε καὶ Μάρκον τοὺς κορυφαίους τῶν φίλων καὶ τὸν καλὸν μεθ' ἑαυτοῦ Λωρόθεον ἐπαγόμενος.

39 **Ε**πεὶ δ' ἐπέβη τῆς Κωνσταντίνου, τὸ σκότος ἦν εὐθὺς ὄραν ἔλαινόμενον τῷ φωτὶ καὶ τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς δυσσεβείας νυκτερινὸν πάγον τῇ προσβολῇ τῶν τοῦ νοητοῦ ἡλίου ἀκτίνων λαμπρῶς ὑποτηκόμενον καὶ διαλυόμενον, καὶ τὰ ψυχοφθόρα θηρία, κατὰ τὸν Θεοφόρον φάσαι Δαβίδ, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τούτου πρὸς ἑαυτὰ καὶ τὰς οἰκείας καταδύσεις καὶ τὸ φίλον σκότος ὑποχωροῦντα καὶ συστελλόμενα· πάντα καὶ γάρ, ἥπερ ἔφην σχεδόν, πλὴν ἐνός τινος ἢ δυοῖν τῶν ἀρίστων, τοὺς δὲ προκατειλημμένους, τοὺς δὲ κατὰ μικρὸν πειθομένους, τοὺς δ' ἀρχομένους ἤδη θορυβεῖσθαι καὶ περιτρέπεσθαι περὶ τὴν πρώτην ἔδραν καὶ τὴν ἀληθειαν, εὐρηκῶς τῷ ἐν αὐτῷ φθεγγόμενῳ τῆς ἀληθείας ἡγεμονικῶ στήριζει καὶ ὁδηγεῖ Πνεύματι· καὶ γίνεται πάλιν τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεία, καὶ οἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν, κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ καὶ αὐθις εἰπεῖν, ὁδηγεῖ πάντα διὰ τῆς ἐκείνου χειραγωγίας τε καὶ τῆς γλώττης ἐν γῆ εὐθείᾳ, ὅπου οὐκ ἐνὶ λίθος καὶ πρόσκομμα, τὸ τῆς θείας φάναι καὶ πάλιν Γραφῆς, οὐκ ὄφεις δάκνων ἐπὶ ὁδοῦ, οὐδὲ δῆγμα πονηρὸν καὶ μελανία θανάτου πρόξενος· καὶ σὺν τούτοις ἢ καὶ πρὸ τούτων, τὸν αὐτὸν ἐκεῖθεν πρὸ μικροῦ³¹ μετακαλεσάμενον πατριάρχην, καὶ δὴ καὶ σὺν αὐτῷ τὸ τηνικαῦτα παροῦσαν κοινήν τῶν ἀρχιερέων ὁμήγυριν, οἱ καὶ πρὶν μὲν εἰς λόγους ἐντελεστερέους ἔλθειν τῷ μεγάλῳ καὶ τὴν τῶν προκειμένων

31. πρὸ μικροῦ παραλ. Μ

35. Ὁ Ἰσίδωρος Βουχεράς εἶναι ὁ μετέπειτα πατριάρχης τὸν ὁποῖο ἐπανειλημμένως ἐμνημόνευσε ἤδη ὁ βιογράφος. Ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λωρόθεος εἶναι ἀδελφοὶ Βλατάδες (Βλατῆδες). Ἴδρυταὶ τῆς φερώνυμης μονῆς. Ὁ δεῦτερος διετέλεσε καὶ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης.

δισταγμούς καί ἀναβολή, παίρνοντας μαζί του τούς κορυφαίους φίλους Ἰσίδωρο καί Μᾶρκο καί τόν καλό Δωρόθεο³⁵.

Μόλις δέ εἰσηλθε στήν Κωνσταντινούπολι, ἐφάνηκε ἀμέ- 39
 σωσ τό σκότος νά διώκεται ἀπό τό φῶς καί ὁ ἐπικρατῶν
 νυκτερινός πάγος τῆς δυσσεβείας νά τήκεται καί νά διαλύεται
 τελείως μέ τήν προσβολή τῶν ἀκτίνων τοῦ νοητοῦ ἡλίου καί
 τά ψυχοφθόρα θηρία, γιά νά ἐκφρασθοῦμε κατά τόν θεοφόρο
 Δαβίδ, νά ὑποχωροῦν καί νά συμμαζεύονται ἀμέσως μέ τήν
 ἀνατολή τούτου πρός τόν ἑαυτό τους καί στά σκοτεινά
 καταφύγια τους³⁶. Πράγματι, ἀφοῦ εὐρῆκε ὄλους σχεδόν, ὅπως
 εἶπα, ἐπηρεασμένους, ἐκτός ἀπό ἓνα ἢ δύο τῶν ἀρίστων, ἄλλους
 νά εἶναι προκατελιημμένοι τελείως, ἄλλους νά μεταπειθωνται
 βαθμιαίως καί ἄλλους νά ἀρχίζουν νά ταρασσωνται καί
 νά μετακινοῦνται ἀπό τήν πρώτη θέσι καί ἀπό τήν ἀλήθεια,
 τούς στηρίζει καί τούς καθοδηγεῖ διά τοῦ Πνεύματος. Κι'
 ἔτσι γίνονται πάλι ἴσια τά στραβά καί ὀμαλοί οἱ τραχεῖς
 δρόμοι, γιά νά ὀμιλήσωμε πάλι κατά τόν θεῖο Δαβίδ³⁷,
 ὀδηγεῖ ὄλους σ' εὐθεῖα γῆ, διά τῆς χειραγωγίας καί γλώσσας
 ἐκείνου, ὅπου δέν ὑπάρχει λίθος καί πρόσκομμα, γιά νά εἰποῦμε
 πάλι τό τῆς θείας Γραφῆς³⁸, οὔτε ὄφις πού δαγκάνει στόν δρόμο
 οὔτε δάγκαμα φαρμακερό καί θανατηφόρος μελανιά· καί μαζί
 μέ αὐτούς ἢ καί πρὶν ἀπό αὐτούς μεταστρέφει τόν ἴδιο τόν
 πατριάρχη πού τόν μετεκάλεσε πρό ὀλίγου ἀπό ἐκεῖ, καθῶς καί
 τήν τότε παροῦσα μέ αὐτόν κοινή ὀμήγυρι τῶν ἀρχιερέων, οἱ
 ὅποιοι καί πρὶν ἀκόμη ἔλθουν σέ πληρέστερη συζήτησι μέ
 τόν μεγάλο καί σ' ἐξέτασι τῶν προκειμένων ζητημάτων,

36. Ψαλμ. 103,22.

37. Ψαλμ. 142,10.

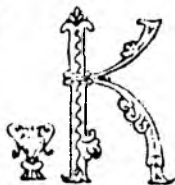
38. Ψαλμ. 90,12.

ἐξέτασιν, ἐκ πρώτης, ὃ φασιν, ἀφειτηρίας καὶ ὀμιλίας. οὕτως ἐξεπλάγησαν τὴν ἐκείνου φωνὴν καὶ τὸν λόγον, ὡς μὴδὲ λέγειν ἐξεῖναι.

40 **Α** πεί δὲ καὶ πρὸς τὸ πέλαγος κατὰ μικρὸν ἀφήκαν τὼν αὐτοῦ λόγων, ἡμέρας ὅλας ὁμοῦ διωμιληκότες καὶ νύκτας, τῶν τε πρὸς Βαρλαάμ καὶ τὰς ἐκείνου φωνὰς ἔν τε συγγράμμασι καὶ λόγοις ὁμοίως Θεοῦ φωνὰς³² ἀντικρυσ εὐρηκότες, καὶ νοῦν ἱερόν, μᾶλλον δὲ νοῦν Χριστοῦ, κατὰ τὸν θεσπέσιον εἰπεῖν Παῦλον, καὶ στόμα θεολογίας καὶ δογμάτων ἱερῶν καὶ³³ δόξης ὀρθῆς στάθμην, καὶ πᾶν ὃ τι τις ἂν εἶποι τῶν τιμίων καὶ ὑψηλῶν, διδάσκαλον αὐτὸν εὐσεβείας διαρρηθῆν ὁμοῦ πάντες ἀνωμολόγουν καὶ συνωδὸν καὶ ὁμογνώμονα τῶν τῆς Ἐκκλησίας κοινῶν διδασκάλων, καὶ γλώτταν κοινήν τῆς ἐκείνων ὁμολογίας καὶ καθαιρέτην τῆς πλάνης· καὶ χάριτας αὐτῷ μακρὰς ἔλεγεν ὄφλειν ὁ κοινὸς τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προστάτης, ὅτι τῆς Βαρλαάμ πλάνης καὶ τῆς ἀπάτης τοῦ ψεύδους αὐτὸν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀπήλλαξε διὰ τῶν αὐτοῦ θαυμαστῶν λόγων.

Προκαταρκτικὰ τῆς συνόδου τοῦ 1341

41

καὶ ταῦτα μὲν ὁ τῆς Ἐκκλησίας καθηγεμὼν τηνικαῦτα σὺν γε τοῖς ἀρχιερεύσιν, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν. τὸ λογιζόμενον δηλαδὴ τῆς ψυχῆς ὑγιὲς περιφέρων ἔτι, καὶ μήπω παρατραπείς ὑπὸ τοῦ κάκιστ' ἀπολουμένοι φθόνου τε καὶ τῆς δυσσεβείας. Ἐπεὶ δὲ καὶ σύνοδον κοινήν ἔδει τῆς Ἐκ-

32. φωναὶ Μ

33. καὶ παραλ. Α

ἀπό τὴν πρώτη, ὅπως λέγουν, ἀφετερία καὶ ὁμιλία, τόσο ἐξεπλάγηκαν ἀπὸ τὴν φωνὴ καὶ τὸν λόγο ἐκείνου, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν οὔτε νὰ ὁμιλήσουν.

Οταν δὲ βαθμιαίως ἐφθασαν καὶ στό πέλαγος τῶν λόγων 40 του, συνομιλώντας ὀλόκληρες ἡμέρες καὶ νύκτες μαζί καὶ ἤκουσαν τοὺς θαυμαστοὺς λόγους πρὸς τὸν Βαρλαάμ καὶ τίς κενοφωνίες του καὶ τίς φωνές του τόσο στά συγγράμματα ὅσο καὶ στοὺς λόγους, τίς εὐρήκαν πραγματικά Θεοῦ φωνές καὶ ἱερό νοῦ, μᾶλλον δὲ νοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ ἐκφρασθοῦμε κατὰ τὸν θεσπέσιο Παῦλο³⁹, καὶ στόμα θεολογίας καὶ ὀτιδήποτε μπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς ἀπὸ τὰ ἐπίσημα καὶ τὰ ὑψηλά, ὅλοι μαζί τὸν παραδέχονταν φανερά διδάσκαλο εὐσεβείας καὶ σύμφωνο καὶ ὁμόφρονα μὲ τοὺς κοινούς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κοινὴ γλῶσσα τῆς ὁμολογίας ἐκείνων καὶ καθαιρέτῃ τῆς πλάνης. Καὶ ὁ κοινός τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας προϋστάμενος ἔλεγε ὅτι τοῦ ὀφείλει μεγάλη εὐγνωμοσύνη πού διὰ τῶν θαυμαστῶν του λόγων ἀπήλλαξε αὐτόν καὶ τοὺς γύρω του ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὴν πλάνη τοῦ Βαρλαάμ καὶ τὴν ἀπάτη τοῦ ψεύδους.

Προκαταρκτικά τῆς συνόδου τοῦ 1341

Αὐτὰ ἔλεγε ὁ τότε ἡγέτης τῆς Ἐκκλησίας μαζί 41 μὲ τοὺς γύρω του ἀρχιερεῖς, τὰ ὀποῖα ἀνέφερα πρὸ ὀλίγου, διατηρώντας ἀκόμη ὑγιές τὸ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς, πρὶν διαστραφῆ ἀπὸ τὸν κάκιστο φθόνο καὶ τῇ δυσσέβεια. Ἐπειδὴ δὲ ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ κοινὴ σύνοδος τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας,

39. Ρωμ. 11.34.

κλησίας τῆς καθόλου γενέσθαι, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς «ἐν Ἐκκλησίᾳ πολλῆ καὶ λαῶ βαρεῖ δοξασθῆ, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Λαβίδ, καὶ τὸ οἰκεῖον αὐθις κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἀντιδοξάσῃ θεράποντα, τοὺς δοξάζοντας καὶ γὰρ με». φησὶν ἐκεῖνος, «δοξάσω, οἱ δὲ ἐξουθενοῦντές με ἀτιμᾶσθήσονται», καὶ πρὸς τοῦτοις ἵνα ἐκ μέσου τὸ τῆς πλάνης μετ' ἡχοῦ μνημόσυνον γένηται, καὶ τὸν λεγεῶνα τῶν πονηρῶν πνευμάτων μετὰ τῆς ἀγέλης τῶν χοίρων οἱ μεγάλοι τοῦ Πνεύματος ὑπηρεταὶ τῇ θαλάττῃ καὶ τῷ τῆς ἀπωλείας βυθῷ παραπέμψωσι, γίνεται δὴ καὶ τοῦτο.

42 **Κ**αὶ ἡ κυρία τό γε νῦν εἶναι τέως ὀρίζεται, προθεσμίαν³⁴ λαβοῦσα τὴν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως ἐπάνοδον· ἔδει γάρ, ἔδει μὴδ' ἐκεῖνον ἀπεῖναι τῆς τελετῆς καὶ τοῦ μυστηρίου (οὕτω καὶ γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰ κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην σύνοδον μετὰ τοῦ Πνεύματος ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος πεπραγμένα), ἀλλὰ καὶ παρεῖναι μετὰ τῆς θείας καὶ βασιλικῆς ψυχῆς τε καὶ γλώττης, καὶ κηρύξαι θαυμαστῶς καὶ διδάξαι, καὶ αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ καὶ τὴν δυσσέβειαν ἐξελέγξαι, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας ἄριστα βεβαιῶσαι λόγον, καὶ οὕτω μετὰ τῆς μεγάλης καὶ ὑπερφουδῆς ἐκείνης ὁμολογίας τε καὶ θεολογίας ὁ θαυμαστὸς Ἄνδρόνικος τὸν ἐνταῦθα καλῶς μεταλλάξαι βίον, τὴν γῆν καταλιπὼν καὶ πρὸς Θεὸν μεταβάς· καὶ τοῦτό γε ἀντὶ πάσης καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν ἐπίγειον βασιλείαν, εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἐντεῦθεν λαβῶν. Ἄλλὰ μήπω

34. προθεσμίαν M

40. Ψαλμ. 36,18.

41. Α Βασ. 2,30.

ᾧστε καί ὁ Θεός νά δοξασθῆ «ἐνώπιον μεγάλης συνάξεως καί πολυπληθοῦς λαοῦ»⁴⁰, κατὰ τήν ἔκφρασι τοῦ θείου Δαβίδ, καί νά ἀντιδοξάσῃ ἐπίσης τόν θεράποντά του κατὰ τόν λόγο του πάλι, «διότι, λέγει ἐκεῖνος, θά δοξάσω τοὺς δοξάζοντάς με, ἐνῶ οἱ ἐξουθενοῦντες με θ' ἀτιμαστοῦν»⁴¹, καί ἐπί πλέον γιά νά σηκωθῆ μέ ἡχηρό τρόπο τό μνημόσυνο τῆς πλάνης ἀπό τή μέση καί γιά νά παραπέμψουν στή θάλασσα καί στό βυθό τῆς ἀπωλείας τόν λεγεῶνα τῶν πονηρῶν πνευμάτων μαζί μέ τήν ἀγέλη τῶν χοίρων οἱ μεγάλοι ὑπηρέτες τοῦ Πνεύματος, γίνεται λοιπόν καί αὕτη.

Ορίζεται δέ καί ἡ ἀκριβής ἡμέρα τῆς συνόδου ἀπό τώρα. 42
παίρνοντας προθεσμία ἀπό τήν ἐπάνοδο τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως⁴². Διότι ἔπρεπε ὅπωςδῆποτε νά μὴ ἀπουσιάξῃ οὔτε ἐκεῖνος ἀπό τήν τελετή καί τό μυστήριον (διότι ἔτσι καλῶ ἐγώ τὰ πεπραγμένα κατὰ τήν ἱερά ἐκείνη σύνοδο μαζί μέ τό Πνεῦμα ὑπέρ τοῦ Πνεύματος), ἀλλά νά παρευρίσκηται μέ τή θεία καί βασιλική ψυχή καί γλῶσσα, γιά νά κηρύξῃ θαυμαστῶς καί νά διδάξῃ καί αὐτός ὁ ἴδιος, νά ἐλέγξῃ τή δυσσέβεια καί νά βεβαιώσῃ ἄριστα τόν λόγο τῆς εὐσεβείας. Ἔτσι ὁ θαυμαστός Ἀνδρόνικος μαζί μέ τήν μεγάλη ἐκείνη καί ὑπερφυᾶ ὁμολογία καί θεολογία ἤλλαξε τήν παρούσα ζωή, ἐγκαταλείψας τήν γῆ καί μεταβάς στόν Θεό, καί φέροντας ἀπό ἐδῶ τήν ὁμολογία αὐτή ἀντί γιά ὅλη καί ἐπάνω ἀπό ὅλη τήν ἐπίγειο βασιλεία περισσότερο ἀπό τοὺς πρό αὐτοῦ βασιλεῖς. Ἀλλά τοῦτο ἀργότερα· διότι δέν πρέπει νά παραλείψωμε τήν

---

42. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἐπέστρεφε τότε ἀπό ἐκστρατεία στήν Θεσσαλία, τήν ἀνοίξι τοῦ 1341.

τοῦτο· δεῖ γὰρ μὴδ' ἐκεῖνα τῷ λόγῳ παραλιπεῖν, τηλικαῦτά τε ὄντα, καὶ τῶν εἰρημένων μεταξὺ κείμενα.

43 **Α** νῆει μὲν ἐκ Θεσσαλονίκης, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ἔφην, σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁ θεῖος Γρηγόριος εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν· Θράκης δ' ἐπιβεβηκῶς ἤδη καὶ ἐν Ὀδρουσοῖς αὐτοῦ που καὶ Ὀρεστιάδι γενόμενος, πάρεργον ὡσανεὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ προκειμένου ποιεῖται, καὶ τὸ τὸν ἐμὸν Δαβὶδ καὶ τὴν ἐν αὐτῷ χάριν μετὰ τῆς θαυμαστῆς σοφίας τε καὶ τῆς γλώττης μετακαλέσασθαι, κοινωνὸν ὄντα πάλαι καὶ ἀσκήσεως καὶ λόγων καὶ τρόπων καὶ γνώμης, καὶ τῶν φίλων αὐτῷ συγκατελεγμένον τοῖς πρώτοις.

44 **Ε** ράφει τοιγαροῦν καὶ μετακαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἄνδρα, μεταξὺ Θράκης τε καὶ Σκυθῶν ἐν ὄρεσί που καθ' ἡσυχίαν σκηνούμενον· ἔνθα δὴ καὶ Γρηγόριος ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἐν ἡσυχίᾳ μετὰ τὴν ἀπὸ Σιναίου μεταβάς κάθοδον, θείας τε φιλοσοφίας ἐκεῖ συνίστησι φροντιστήριον, καὶ τὴν ἐκ Σινᾶ προσγενομένην αὐτῷ προσηγορίαν ἐξ ἑαυτοῦ τε καὶ δι' αὐτοῦ τῷ χώρῳ καὶ τῷ φροντιστηρίῳ δίδωσιν. Ἄλλ' ἐκεῖνος καὶ τὰ γράμματα τοῦ μεγάλου φθάνει, μᾶλλον δὲ Θεὸς αὐτὸν ἄνωθεν ἐξάγει φθάσας τῆς ἐρημίας καὶ τῆς καλύβης, καὶ τῷ γενναίῳ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῆ τὸν καλὸν συναγωνιστὴν τε καὶ ὑπασπιστὴν ὀξέως παρ' ἐλπίδας³⁵ συνίστησι τρίτη καὶ γὰρ ἦν εἰσιόντι Γρηγορίῳ τὴν Κωνσταντίνου, κάκεῖνος εὐθὺς ἐκ τοῦ ὄρους παρῆν, ἡδονὴν ὑπερφυᾶ τινὰ καὶ θαυμαστὴν ἐνθεῖς τῇ τοῦ διδασκάλου ψυχῇ, καὶ οἶαν οὐκ ἂν τις ἐξεῖπε ραδίως. Καὶ τῶν τῆς θείας φιλοσοφίας κοινωνῶν τε καὶ

35. ἐλπίδα M

ἀναφορά καὶ τῶν κατωτέρω, πού εἶναι τόσο σπουδαῖα καὶ εὐρίσκονται στό ἐνδιάμεσο τῶν λεχθέντων.

Ο πως εἶπα πρό ὀλίγου, ὁ θεῖος Γρηγόριος ἀνέβαινε ἀπό τή 43 Θεσσαλονίκη πρός τή βασιλεύουσα τῶν πόλεων μαζί μέ τούς συντρόφους του. Ὅταν ἤδη ἐμπήκε στή Θράκη καί ἔφθασε κάπου στήν περιοχή τῶν Ὀδρουσῶν καί τῆς Ὀρεστιάδος, κάνει ἓνα εἶδος πάρεργο τοῦ δρόμου καί τοῦ σκοποῦ του νά καλέση τόν δικό μου Δαβίδ καί τήν σ' αὐτόν εὐρισκομένη χάρι μέ τή θαυμαστή σοφία καί γλῶσσα, ὁ ὁποῖος ἦταν παλαιά συμμετοχος τῆς ἀσκήσεως καί τῶν λόγων στούς πρώτους τῶν φίλων του.

Γ ράφει λοιπόν καί τόν μετακαλεῖ κοντά του γιά τόν ἀγῶνα, 44 ἐνῶ ἦταν κατασκηνωμένος γιά ἡσυχαστική ἀσκησι κάπου στά ὄρη μεταξύ Θράκης καί Βουλγάρων⁴³. Ἐκεῖ βέβαια εἶχε μεταβῆ καί ὁ θαυμαστός ἐκεῖνος Γρηγόριος γιά ἡσυχία μετά τήν κάθοδο ἀπό τό Σιναῖο Ὅρος καί συνέστησε ἐκεῖ φροντιστήριο θείας φιλοσοφίας, καί τήν ἐπωνυμία πού ἐπῆρε ἀπό τό Σινᾶ ἔδωσε καί στήν περιοχή καί στό φροντιστήριο⁴⁴. Ἄλλ' ἐκεῖνος προφθάνει καί τό γράμμα τοῦ μεγάλου, μᾶλλον δέ ὁ Θεός ἀπό ἄνω ἐπρόφθασε καί τόν ἐξήγαγε ἀπό τήν ἐρημία καί τήν καλύβα καί γρήγορα συμπαρέταξε στόν γενναῖο τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστή τόν καλό συναγωνιστή καί ὑπασπιστή ἀνελπίστως. Διότι τήν τρίτη ἡμέρα ἀφ' ὅτου ὁ Γρηγόριος εἰσήλθε στήν Κωνσταντινούπολι ἔφθασε κι' ἐκεῖνος εὐθύς ἀπό τό ὄρος, παρέχοντας ὑπερφυᾶ καί θαυμαστή ἡδονή στήν ψυχή τοῦ διδασκάλου, τέτοια πού δέν μπορεῖ νά τή διηγηθῆ κανεῖς

43. Ὁ Φιλόθεος κατὰ τήν συνήθεια τῶν τότε λογίων ἀποκαλεῖ Σκύθας τούς Βουλγάρους.

44. Ὁ Γρηγόριος Σιναΐτης κατὰ τά ἐδῶ λεγόμενα, μετά τήν κάθοδο ἀπό τό Σινᾶ συνέστησε σκήτη πού ἐπῆρε τό ὄνομά του στήν Παρορία τῆς Θράκης.

σπουδαστῶν ἐκείνῳ συγκατιόντων (ὕποψία καὶ γάρ τις ἐφόδου βαρβαρικῆς τῆς μηδὲ τὴν ἀρχὴν οὐσης αὐτοὺς ἐκείθεν ἐξήλασεν), οὕτω θαυμαστῶς τῆς θείας προνοίας, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, τὰ τῆς αὐτῶν παρουσίας ἀναγκαίας οὐσης ἄνωθεν οἰκονομησάσης.

45 **Ⲭ** κείνων τοιγαροῦν κατιόντων ἐκείθεν, καὶ Διονύσιος σὺν αὐτοῖς ἦν ὁ φίλος· τῆς μὲν βασιλευούσης ταυτησι πάλαι πολίτης καὶ τῶν εὐπατριδῶν, ἡσυχίας δ' ἔραστής καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας εἶπερ τις, δι' ἦν ἄρα καὶ τῆς πατρίδος παρὰ πᾶσαν τὴ ζωὴν ἀποικος διαγεγονώς³⁶, ἐν ἐρήμοις καὶ ὄρεσι διατριβῶν ἦν, καὶ τὰ πλείστα τῷ χρηστῷ Δαβίδ ἐκεῖ συγγινόμενος. Τούτῳ καταλαβόντι, καθάπερ ἔφην, τὴν Κωνσταντίνου σὺν τοῖς λοιποῖς καὶ μήπω μὲν εἰς ὄψιν ἐλθόντι τῷ σοφῷ Γρηγορίῳ (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πρότερον ὄραθεις ἔτυχεν ὄλωσ), παρὰ δὲ τοῖς ἐταίροις σὺν γε τοῖς ἄλλοις ἐνταυθοῖ καταλίσαντι, ὄψις εὐθὺς ὑπνοῦντι κατὰ τὴν πρώτην γε τῶν νυκτῶν τοιαύδε παρίσταται.

46 **Ⲭ** πῆμιεν εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις τῆς Θεομήτορος θεῖον νεῶν, ὁ χρηστός φησι Διονύσιος, ὁμοῦ προσκυνήσοντες πάντες, καὶ τὸν ἱερὸν δηλαδὴ Γρηγόριον ἔχοντες μέσον ἡμῶν· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν νεῶν εἰσιόντες μετὰ βραχύ, καὶ προσκυνήσαντες ὡς ἔθος, ἅμα πρὸ τῶν τοῦ θεοῦ ἀδύτου θυρῶν ἕστημεν, ἄνδρας τινὰς λαμπροὺς ὁμοῦ καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν στολὴν ἐδόκουν ἐξιόντας ἐκείθεν ὄρᾶν. Οἱ καὶ στολὴν τινα

36. *γεγονός C*

45. Ὁ Γρηγόριος Ἀκίνδυνος εἶχε γράψει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι στὸν Δαβίδ ὅτι σύμφωνα μ' ἐπιστολὴ πού ἔστειλε ἀπὸ τῆ Βουλγαρίᾳ ἡ Ἄννα, θι-

εύκολα, καθώς και τῶν κοινωνῶν καὶ σπουδαστῶν τῆς θείας φιλοσοφίας πού κατέρχονταν μαζί μέ ἐκεῖνον (διότι τούς ἐξέβαλε ἀπό ἐκεῖ μιὰ ὑποψία βαρβαρικῆς ἐφόδου ἀνυπόστατη)⁴⁵, ἀφοῦ τόσο θαυμαστῶς ἡ θεία πρόνοια, ὅπως πρό ὀλίγου εἶπαμε, οἰκονόμησε ἄνωθεν τά τῆς παρουσίας των πού ἦταν ἀπαραίτητη.

Μετὰ τὴν ἐκείνους πού κατῆλθαν ἀπὸ ἐκεῖ ἦταν καὶ ὁ φίλος ⁴⁵ Διονύσιος, πολίτης παλαιὸς αὐτῆς τῆς βασιλεύουσας πόλεως, ἀπὸ τούς εὐπατρίδες, ἐραστής δέ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας. Χάριν αὐτῆς ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν πατρίδα ὅλη του τὴν ζωὴ κι' ἐζοῦσε σ' ἐρήμους καὶ ὄρη, εὐρισκόμενος ἐκεῖ τὸν περισσότερο καιρὸ μέ τὸν ἀγαθὸ Δαβίδ. Ὅταν αὐτὸς ἦλθε, ὅπως εἶπα, στὴν Κωνσταντινούπολι μαζί μέ τούς ἄλλους καὶ πρὶν ἀκόμη συναντήσῃ τὸν σοφὸ Γρηγόριο (ἀλλὰ οὔτε προηγουμένως τὸν εἶχε ἰδεῖ καθόλου), ἐνῶ κατέλυσε ἐδῶ κοντὰ στοὺς ἐταίρους μαζί μέ τούς ἄλλους, εἶδε τὸ ἐξῆς ὄραμα στὸν ὕπνο κατὰ τὴν πρώτην νύκτα.

Μεταβαίναμε στὸν θεῖο ναὸ τῆς Θεομήτορος στίς Βλαχέρ- ⁴⁶νες, λέγει ὁ χρηστός Διονύσιος, γιὰ νὰ προσκυνήσωμε ὅλοι μαζί, ἔχοντας στό μέσο τὸν ἱερό Γρηγόριο. Ὅταν δέ σέ λίγο εἰσῆλθαμε στὸν ναὸ καὶ προσκυνήσαμε κατὰ τὴν συνήθεια, μόλις ἐσταθήκαμε πρό τῶν θυρῶν τοῦ θεοῦ βήματος, ἐνόμισα ὅτι ἔβλεπα νὰ ἐξέρχονται ἀπὸ ἐκεῖ μερικοὶ ἄνδρες λαμπροὶ καὶ στὴν ὄψι καὶ στὴ στολή. Αὐτοὶ ἐνδύσαντες

γατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Γ' καὶ σύζυγος τοῦ Μιχαῆλ Ἀσάν, υἱοῦ τοῦ τσάρου Ἰωάννη Ἀλεξάνδρου, οἱ Βούλγαροι ἐτοιμάζουν εἰσβολὴ μέ ἐξήντα χιλιάδες στρατοῦ.

λαμπρὰν ἐνδύσαντες τὸν Γρηγόριον, καὶ ράβδον ὁμοίαν αὐτῷ ἐγχειρίζουσιν, ἦν ἐκεῖνος λαβὼν ἐν χεροῖν καὶ τὸν νεῶν πάντα περιῶν, καὶ ἡμῶν ἐπομένων πάντων, ἀνθρωπίσκων ἐδόκει τι σμῆνος ἐλαύνειν ἐκεῖθεν, αἰσχρὰν ὁμοῦ πάντων κεκτημένων τὴν ὄψιν καὶ μέλαιναν. Εἶτ' ἐκεῖθεν ἐπανιών, τῶν αὐτῶν ἐδόκει καὶ πάλιν ἔχεσθαι, εἶπου καὶ τινες ἔτυχον ἔνδον σκότει καὶ γωνία παραβύσαντες ἑαυτοῦς, κάκείνους ἀνιχνεύων μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, καὶ τῶν ἱερῶν ἀπελαύνων ὡσαύτως καὶ πόρρω τιθείς. Οἱ δ' ἐξιόντες ἐκεῖθεν, ἐπεὶ μηδ' ἀντιβλέπειν μηδὲ ἴστασθαι τὸ παράπαν ἐδύναντο, φεύγοντες ἠπέιλουν ὑπ' ἀπορίας, ὡς ἀμυνοῦνται δηλαδῆ καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ἐκείνιν οὕτως διωκόμενοι καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ βλασφημιῶν οὐδέποτε παύσονται. Ἀλλ' ἐκείνους οἰμώζειν, φησὶν, ὁ μέγας ἀφείς, ἐπανεληθὼν σὺν ἡμῖν αὖθις πρὸ τῶν ἀδύτων τῆς προτέρας εἶχετο στάσεως· οἱ δὲ τὰς λαμπρὰς ἐκείνιοι περιβεβλημένοι στολὰς ἐξιόντες καὶ πάλιν ἐκεῖθεν, θρόνῳ τὸν μέγαν ἐγκαθιδρῦουσι, τρὶς τό, « Ἄξιος », ἐπειπόντες συνήθως σὺν θαυμαστῇ τινι τῇ βοῇ.

47 **Κ**αὶ τὰ μὲν ὁραθέντα τότε τοιαῦτα, σύμβολα τῶν μετὰ ταῦτα γεγονότων σαφῆ, καὶ οἷα μηδὲ τοῦ ἐξηγουμένου δεῖσθαι καὶ ὀδηγοῦντος· εἴτε γὰρ τοὺς ὑπὸ δαιμόνων ἐνεργουμένους καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ πολυτρόπως ἐπιβουλεύσαντας Ἐκκλησίᾳ, Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνόν φημι καὶ τὴν ἐξάριστον καὶ πονηρὰν περὶ αὐτοὺς συμμορίαν, τοὺς μέλανας ἀνθρωπίσκους εἶποις ἐκείνους· εἴτε τὴν τῶν δαιμονίων αὐτῶν ἐκείνων πληθύν, τὴν τῶν αἰρέσεων πρώτην αἰτίαν· εἴτε καὶ ἄμφω τούτους ὁμοῦ κάκείνους, πολλάκις ὁ Γρηγόριος ὥπται καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ θαυμαστῶς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦς ἐξελάσας καὶ δυνάμει θείᾳ τὸ κατ' ἐκείνων ὑπερφυῆς

τόν Γρηγόριο μέ λαμπρή στολή, τοῦ προσέφεραν στό χέρι ράβδο ὁμοία. τήν ὁποία ἐκεῖνος ἐπῆρε στά χέρια καί περιερχόμενος σ' ὄλον τόν ναό, ἐνῶ ἐμεῖς τόν ἀκολουθούσαμε ὅλοι, ἐφαινόταν νά καταδιώκη ἀπό ἐκεῖ σμῆνος ἀνθρωπίσκων πού εἶχαν ὅλοι μαζί ἄσχημη καί μαύρη ὄψι. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐπανῆλθε ἀπό ἐκεῖ, ἐφάνηκε ὅτι ἐπιδόθηκε πάλι στά ἴδια, ἀνιχνεύοντας μέ πολλή προσοχή ὄσους ἔτυχε νά κρυφοῦν σέ καμμίά γωνία μέ τό σκότος πού ἐπικρατοῦσε, ἐκδιώκοντάς τους ἀπό τά ἱερά ὁμοίως καί ἀπομακρύνοντάς τους. Αὐτοί δέ ἐξεληθόντες ἀπό ἐκεῖ, ἐπειδή δέν μπορούσαν οὔτε νά τόν ἀντιβλέψουν οὔτε νά σταθοῦν καθόλου, φεύγοντας ἀπειλοῦσαν ἀπό τό κακό τους, ὅτι, ἀφοῦ διώκονται ἔτσι, θά τόν πολεμήσουν μέ πράξεις καί μέ λόγους καί ποτέ δέν θά σταματήσουν τίς ἐναντίον του βλασφημίες. Ἄλλ' ὁ μέγας, λέγει, ἀφήνοντας ἐκείνους ν' ἀναστενάζουν, ἐπανῆλθε πάλι μαζί μας στήν προηγούμενη στάσι πρό τοῦ ἱεροῦ βήματος· οἱ δέ περιβεβλημένοι τίς λαμπρές ἐκεῖνες στολές ἐξῆλθαν πάλι ἀπό ἐκεῖ, ἐτοποθέτησαν τόν μέγας σέ θρόνο, καί εἶπαν κατά τό ἔθος μέ θαυμαστή βοή τρεῖς φορές τό «ἄξιος».

Αὐτά ἦσαν τά ὁραθέντα τότε, σύμβολα σαφῆ τῶν μετέπειτα ⁴⁷ γεγονότων πού δέν χρειάζονται οὔτε ἐξηγητή οὔτε ὁδηγό. Διότι εἴτε τούς ἐνεργουμένους ἀπό δαίμονες καί ἐπιβουλευομένους τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ πολυτρόπως, δηλαδή τόν Βαρλαάμ, τόν Ἀκίνδυνο καί τήν ἀνοσία καί πονηρά συμμορία τους, ἐννοήσης μέ τούς μαύρους ἐκείνους ἀνθρωπίσκους, εἴτε τό πλῆθος τῶν δαιμονίων ἐκείνων, πού εἶναι ἡ πρώτη αἰτία τῶν αἰρέσεων, ἐννοήσης, εἴτε καί τά δύο, καί αὐτούς δηλαδή καί ἐκείνους, τό γεγονός εἶναι ὅτι ὁ Γρηγόριος πολλές φορές ἐφάνηκε καί μέ λόγους καί μέ συγγράμματα καί δημοσία καί κατ' ἴδιαν νά τούς ἐχη ἐκδιώξει θαυμασῶς ἀπό

λαβῶν κράτος εἶπερ τις καὶ τοῖς εὐσεβέσι λαμπράν τινα δι' ἑαυτοῦ δεδοκῶς τὴν νίκην· ἐπισημαίνει γε μὴν θαυμαστῶς ἡ θεία ὄψις κάκεινα, ὡς δὶς τε κατὰ τῶν αὐτῶν ἐπ' Ἐκκλησίας τὸν κυριώτερον ἄθλον ἀγωνιεῖται, τὸν μὲν πρὸ τῆς καθέδρας τῆς ἱεράς καὶ τῆς προστασίας τῆς Ἐκκλησίας, τὸν κατὰ τοῦ Βαρλαάμ φημι τουτονὶ καὶ τῶν τῆς αἵρέσεως πρώτων ἀρχῶν τε καὶ συγγραμμάτων, τὸν δὲ κατὰ τοῦ τὴν αἵρεσιν ταυτηνὶ κάκιστα διαδεξαμένον, Ἀκινδύνου φημι τοῦ φίλου καὶ ἐπιβούλου, καὶ φοιτητοῦ καὶ προδότου, κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον, καὶ τῆς μιαρᾶς αὐτοῦ συμμορίας, μετὰ τὴν χειροτονίαν τε καὶ τὸν θρόνον· καὶ ὅτι τὴν ἱεράν ταυτηνὶ περὶ αὐτὸν τελετὴν καὶ χειροτονίαν ὁ τῆς Θεομήτορος ἐκεῖνος θεῖος νεῶς ἐν ἑαυτῷ τελεσθησομένην ἔξει, κάκει τό, «Ἄξιος» αἰσθητῶς τε καὶ νοητῶς ὑπὸ γε τῆς νοητῆς ὁμοῦ καὶ τῆς αἰσθητῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν ἄξιον ὄντως Πνεύματι θεῖῳ μετ' ὀλίγον ρηθήσεται· ἂ δὴ καὶ εἰς πράγματα μετὰ μικρὸν θαυμαστῶς ἐξέβη, τῆς θείας ἐκεῖνης ἀποκαλύψεως ἐν μηδενὶ τὸν παράπαν διαπεσούσης.

48 ἰ γὰρ καὶ πρὸ τῆς τοῦ μεγάλου χειροτονίας ἢ καταστροφῆς γέγονεν Ἀκινδύνου, ἀλλὰ καὶ αὐθις τῆς αἵρέσεως κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, νῦν μὲ καθαιρουμένης, νῦν δὲ τὰς κεφαλὰς συνεχεῖς ἀναδιδούσης ταῖς τινων συμμαχίαις, κατὰ τὴν Ἰδραν τὴν ἐν τῷ μύθῳ, τέλος ὁ καθ' ἡμᾶς Ἡρακλῆς οὕτωσι καὶ τὴν τοῦ θεοῦ πυρὸς ἐνεργεστέραν προσλαβὼν συμμαχίαν, ὡς τὴν τοῦ αἰσθητοῦ πρὶν

---

46. Ἐννοεῖται ὁ Ἰούδας. Φαίνεται ὅτι κάποιο διάστημα ὁ Ἀκίνδυνος διετέλεσε μέλος τῆς μοναστικῆς ομάδος τοῦ Γρηγορίου. Καί εἶναι ἀλήθεια ὅτι

τήν Ἐκκλησία, νά τούς ἔχει κατανικήσει μέ τήν θεία δύναμι περισσότερο ἀπό τόν καθένα καί νά ἔχη προσφέρει λαμπρά νίκη στους εὐσεβεῖς. Ἐπισημαίνει ὁμως τό ὄραμα θαυμαστῶς καί ἐκεῖνα, ὅτι θ' ἀγωνισθῆ δύο φορές τόν ἀποφασιστικώτερο ἀγῶνα στήν Ἐκκλησία κατά τῶν ἰδίων, τήν πρώτη φορά πρό τῆς ἀναλήψεως τῆς ἔδρας καί τῆς προστασίας τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή κατά τοῦ Βαρλαάμ τούτου καί κατά τῶν πρῶτων ἀρχῶν τῆς αἵρέσεως καί συγγραμμάτων, τήν ἄλλη κατά τοῦ κακοῦ διαδόχου του στήν αἵρεσι αὐτή, τοῦ φίλου καί ἐπιβούλου, τοῦ μαθητοῦ καί προδότη, κατά τό παράδειγμα τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου προδότη⁴⁸, καί τῆς μιარᾶς συμμορίας του, μετά τήν χειροτονία καί τόν θρόνο. Ἐπισημαίνει ἐπίσης ὅτι τήν ιερά αὐτή τελετή τῆς χειροτονίας του θά φιλοξενήσῃ ὁ θεῖος ἐκεῖνος ναός τῆς Θεομήτορος καί ὅτι ἐκεῖ θά ἐκφωνηθῆ λίγο ἀργότερα τό « Ἄξιος» αἰσθητῶς καί νοητῶς ἀπό τήν νοητή μαζί καί τήν αἰσθητή Ἐκκλησία ἐπάνω στόν πραγματικά ἄξιο διά τοῦ θεοῦ Πνεύματος. Αὐτά λοιπόν ἔπειτα ἀπό λίγο ἐπραγματοποιήθηκαν θαυμαστῶς, χωρίς νά ἔχη παραλειφθῆ τίποτε ἀπό τήν θεία ἐκεῖνη ἀποκάλυψι.

Λιότι, ἂν καί ἡ καταστροφή τοῦ Ἀκινδύνου συνέβηκε πρό 48 τῆς χειροτονίας τοῦ μεγάλου, ἀλλά πάλι ἡ αἵρεσις κατά διάφορες ἀφορμές καί περιστάσεις, ἄλλοτε καταλυόταν καί ἄλλοτε ἀνέδιδε συνεχῶς τίς κεφαλές μέ τήν συμμαχία κάποιων προτύπων, ὅπως ἡ παλαιά Ὑδρα τοῦ μύθου. Τέλος ὁ Ἡρακλῆς αὐτός τῶν χρόνων μας, προσλαμβάνοντας δραστηριώτερη τήν συμμαχία τοῦ θεοῦ πυρός, ὅπως ἐκεῖνος πρωτύτερα τήν

ἐπῆρε τό μέρος τούτου στήν διένεξι καί ἐτάχθηκε ἐναντίον τῶν ἀντισημαστικῶν κηρυγμάτων τοῦ Βαρλαάμ. Ἀργότερα ἀντέκρουσε τίς θεολογικές ἀπόψεις τοῦ Γρηγορίου περί διακρίσεως οὐσίας καί ἐνεργείας.

ἐκεῖνος, τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ Πνεύματος διὰ τῆς χειροτονίας
δασιλέστερον ἐπὶ τοῦτον ρυέντος, καὶ τέμνει καὶ καίει μέχρι
ριζῶν αὐτῶν ὡς εἰπεῖν καὶ πυθμένων, ἐπ' Ἐκκλησίας κοινῇ
πάσης, καὶ σιγῇ καὶ βυθῶ καὶ πανωλεθρία παντελεῖ δίδωσι.

49 **Μ**ί τὸ μετ' ἐκείνην τὴν θαυμαστὴν ὄψιν; ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην
καὶ τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξελεθεῖν πᾶσι καθόσον οἶόν τε,
καὶ ταῖς ἀριστεταῖς ἐκείναις τοῦ μεγάλου καὶ τοῖς θαυμαστοῖς
ἄθλοις ἐπικαλλώπισαι τὸν λόγον καὶ οἶον ἐπεντυφῆσαι τῷ
διηγήματι· ἀπάγει δέ με τὸ τοῦ λόγου μῆκος αὐθις ἐκείνων τῆς
συμμετρίας ἐκπίπτων· διὸ τοὺς ἐκεῖνα ποθοῦντας, τοῖς τε λόγοις
ἐκείνου καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας κοινοῖς παραπέμψας τόμοις τε
καὶ συγγράμμασιν αὐτὸς ὡδί πως κεφαλαιώσω τὸν λόγον, τιμῶν
τό, «πᾶν μέτρον ἄριστον», ἐπειδὴ περ κάκεινος·

Ἡ σύνοδος τοῦ Ἰουνίου 1341

50

φίσταται μὲν ὁ προσδοκώμενος εὐσεβέστατος
βασιλεὺς μετὰ τῶν ἐν τέλει· ἀκούει δ'
ἐντελέστερον ταῦτα παρὰ τοῦ πατριάρχου.
οὐδὲ πρότερον ἀνήκοος πάντῃ διαγεγονῶς
τῶν τοιούτων· συγκροτεῖται δ' ἡ σύνοδος
κατὰ τὸν μέγιστον καὶ περιφανῆ νεῶν τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης

συμμαχία τοῦ αἰσθητοῦ, τοῦ θείου δηλαδή Πνεύματος, πού διά τῆς χειροτονίας ἔρρευσε σ' αὐτόν ἀφθονώτερο, κόπτει καί καίει μέχρι τῶν ἰδίων τῶν ριζῶν, θά ἐλέγαμε, καί τῶν πυθμένων ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας ὀλόκληρης, καί τά ρίπτει σέ σιγή καί βυθό καί ὀλοκληρωτική πανωλεθρία.

Υί συνέβηκε ἔπειτα ἀπό ἐκείνη τήν θαυμαστή ὄψι; Ἐγώ βέ- 49
βαια ἤθελα ν' ἀναπτύξω τά γεγονότα σέ ὄλες τίς λεπτομέρειες, ὅσο εἶναι δυνατό, καί νά στολίσω τόν λόγο μέ τά κατορθώματα ἐκεῖνα τοῦ μεγάλου καί τούς θαυμαστούς ἄθλους καί νά ἐντυφήσω κατά κάποιον τρόπο στή διήγησι. Μέ ἐμποδίζει ὅμως τό μήκος τοῦ λόγου ἐκείνων πού ξεφεύγει ἀπό τή συμμετρία. Γι' αὐτό παρατέμποντας τούς ποθοῦντας ἐκεῖνα στούς λόγους ἐκείνου καί στούς συνοδικούς τόμους καί στά συγγράμματα τῆς Ἐκκλησίας, ἐγώ θ' ἀνακεφαλαιώσω ἐδῶ τόν λόγο, τιμώντας τό «πᾶν μέτρον ἄριστον», ὅπως ἔπραττε κι' ἐκεῖνος.

Ἡ Σύνοδος τοῦ Ἰουνίου 1341

φθασε ὁ ἀναμενόμενος εὐσεβέστατος βασι- 50
λεύς μαζί μέ τούς ἄρχοντες· ἀκούει δέ πληρέστερα τά πράγματα ἀπό τόν πατριάρχη, ἄν καί εἶχε κάποια εἶδησι γι' αὐτά καί προηγουμένως. Συγκροτεῖται δέ ἡ σύνοδος στόν μέγιστο καί περιφανῆ ναό τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Σοφίας⁴⁷, τρέχει δέ σ' αὐτήν

47. Ἡ σύνοδος συνήλθε τήν 10η Ἰουνίου 1341. Ὁ πατριάρχης ἀλλάξε πάλι στάσι ἐναντι τοῦ Γρηγορίου, εἴτε διότι ἐπέισθηκε γιά τό δίκαιό του εἴτε διότι ἀντελήφθηκε τήν συμπάθεια τοῦ αὐτοκράτορος πρός τόν Γρηγόριο.

Σοφίας· συντρέχει δ' ἡ πόλις πᾶσα σχεδόν, ὡς ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ περιφανεῖ τῷ ἀγῶνι· ὁ Βαρλαάμ εἰσάγεται τῶν μοναχῶν κατηγορήσεων ἅπερ καὶ πρώην ἀρνεῖται τὴν τάξιν καὶ τὸ πρότερον παραιτησάμενος σχῆμα τοῦ κατηγοροῦ, ἐφ' ἕτερ' ἅττα καὶ δὴ πειρᾶται χωρεῖν, καὶ τὴν ὑπόθεσιν διαφθείρειν, ἀλλ' οὐδὲν τι πλεόν ἔσχεν ἐκ τούτων· ἀλίσκεται γὰρ εὐθύς, καὶ μὴ βουλομένου τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων προκομισθέντων, ἅπερ αὐτὸς ἀπαιτηθεὶς δι' ἑαυτοῦ πρὸ ὀλίγου τῷ τῆς Ἐκκλησίας δέδωκε προεστῶτι, τέλος ἐξελέγχεται τὰ τῆς πολυειδοῦς αἰρέσεως θαυμαστῶς ἐπὶ πάντων, καὶ παρὰ πάντων ὁμοῦ κωμωδεῖται καὶ διαμυκτηρίζεται· μᾶλλον δὲ καὶ παλαμναιοτάταις τισὶ ταῖς ἀραῖς αὐτά τε καὶ ὁ πατήρ ὁμοῦ καὶ δημιουργὸς αὐτῶν δικαίως καθυποβάλλονται.

51 **Κ**αὶ ἐπειδὴ μῆτε λέγειν μῆτ' ἀποδιδράσκειν τοὺς περιφανεῖς τῆς ἀληθείας ἐλέγχους ὁ Βαρλαάμ ὄλως εἶχεν, ἀλλ' οὐδ' ἐκφεύγειν τέως ἐδύνατο τὸν τῆς Ἐκκλησίας δικαιοτάτον ζῆλον, καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν πιστῶν ἐκείνου θεάτρου, πρὸς ὄργην κατὰ τῆς αἰρέσεως ἤδη κεκινημένου καὶ τοὺς αἰτίους τῆς πλάνης ἀνελεῖν ἐκζητοῦντος (τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τοῦ δήμου πρὸς ἀμετρίαν ἐτοίμως ἰόντα), τὴν μεταμέλειαν ὑποκρίνεται καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας· καὶ ὁ μὲν, οὕτω τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων αἵρεσιν καὶ ψεῦδος καταγνοὺς ἐπὶ πάντων, καὶ μετανοίας χώραν αἰτήσας καὶ λαβῶν δῆθεν, τὴν ᾄδου, κυνήν, ὃ φασιν, ὑποδύς³⁸, καὶ ἀφανεία δεδωκῶς ἑαυτόν, πρὸς Λατίνους τοὺς ἐταίρους εὐθύς ἀποτρέχει μετὰ τῆς δυσσεβείας. Ἡ δ' Ἐκκλησία Χριστοῦ τὸν ἑαυτῆς καθαρῶς ἐπιγινώσκει προστάτην, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν μέγαν, καὶ κροτεῖ καὶ θαυμάζει, καὶ παντοδαποῖς τισιν ἀναδεῖ τοῖς τῶν ἐπαίνων

38. ὑποδεῖς Μ

ὄλη σχεδόν ἡ πόλις, σάν σέ μεγάλο καί λαμπρό ἀγῶνα. Εἰσάγεται ὁ Βαρλαάμ γιά ν' ἀπευθύνη κατά τῶν μοναχῶν τίς ἴδιες κατηγορίες μέ τίς προηγούμενες. Ἄρνεϊται ὁμως τή διάταξι καί ἐγκαταλείποντας τόν προηγούμενο ρόλο τοῦ κατηγοροῦ ἐπιχειρεῖ νά προχωρήσῃ σέ ἄλλα θέματα καί νά ἐκτρέψῃ τήν ὑπόθεσι, ἀλλά δέν ἐκέρδισε τίποτε ἀπό αὐτά. Διότι συλλαμβάνεται ἀμέσως, ἀφοῦ προσεκομίσθηκαν χωρίς τή θέλησί του τά συγγράμματά του, τά ὅποια πρό ὀλίγου εἶχε δώσει ὁ ἴδιος στόν πατριάρχη κατ' ἀπαίτησί του. τέλος ξεσκεπάζονται ἐνώπιον ὄλων θαυμαστῶς τά κηρύγματα τῆς πολυειδοῦς αἰρέσεως, διακωμωδοῦνται ἀπό ὄλους καί χλευάζονται· μᾶλλον δέ ὑποβάλλονται δικαίως σέ φρικτές ἀρές τόσο αὐτά ὅσο καί ὁ πατήρ καί δημιουργός των.

Κι' ἐπειδή ὁ Βαρλαάμ δέν μπορούσε καθόλου οὔτε νά ὀμι- 51
λήσῃ οὔτε ν' ἀποφύγῃ τούς φανερούς ἐλέγχους τῆς ἀληθείας, ἀλλ' οὔτε νά ξεφύγῃ τόν δικαιοτάτο ζήλο τῆς Ἐκκλησίας μπορούσε πλέον, ἐνῶ ἐκεῖνο τό κοινό θέατρο τῶν πιστῶν ἐκινεῖτο ἤδη ὠργισμένο κατά τῆς αἰρέσεως κι' ἐζητοῦσε νά φονεύσῃ τούς πρωταιτίους τῆς πλάνης (διότι οἱ διαθέσεις τοῦ δήμου εἶναι τέτοιες ὥστε εὐκολά νά καταντοῦν στήν ἀμετρία), ὑποκρίνεται τήν μεταμέλεια, καί τήν ὁμολογία τῆς ἀληθείας. Κι' αὐτός μέν, ἀφοῦ κατηγορήσῃ ἐνώπιον ὄλων τά συγγράμματά του γιά αἵρεσι καί ψεῦδος καί ἐζήτησε τόπο μετανοίας καί κατά κάποιον τρόπο ἔλαβε μετάνοια, ἐνδεδυμένος μέ τήν κυνή τοῦ ἄδη, πού λέγει ὁ λόγος, ἐξαφανίσθηκε καί τρέχει εὐθύς πρός τούς Λατίνους φίλους μαζί μέ τήν δυσσέβεια. Ἡ δέ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀναγνωρίζει καθαρῶς τόν προστάτη της, δηλαδή τόν μέγα Γρηγόριο, τόν χειροκροτεῖ, τόν θαυμάζει καί τόν στεφανώνει μέ παντοειδεῖς στεφάνους τῶν ἐπαίνων. Τί δέν ἔλεγε ἀπό τά θαυμαστά γιά

στεφάνοις· τί μὲν οὐ λέγουσα καὶ ποιοῦσα, μᾶλλον δὲ πάντα μὲν τὰ βέλτιστα καὶ λέγουσα καὶ ποιοῦσα, ἄξιον δ' ἐκείνου μηδὲν τι μηδαμῶς ποιεῖν καὶ λέγειν δοκοῦσα.

- 52 **Ο** ὑ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς σὺν γε τοῖς καθ' αἷμα προσήκουσι, καὶ δὴ καὶ τοῖς προὔχουσι τῶν ἐν τέλει, καὶ διδάσκαλον εὐσεβείας καὶ κανόνα δογμάτων ἱερῶν καὶ στύλον τῆς ὀρθῆς δόξης καὶ πρόμαχον Ἐκκλησίας καὶ βασιλείας ἑσσεβοῦς καύχημα καὶ πᾶν ὅ,τι γε τῶν καλλίστων μετὰ μεγάλου τοῦ θαύματος αὐτὸν ἀπεκάλουν.

Ἡ σύνοδος τοῦ Αὐγούστου 1341

53

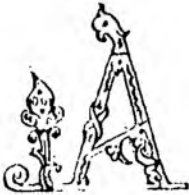

λλ' ὡ τῆς πονηρᾶς διαδοχῆς καὶ τῆς ὑποστροφῆς καὶ παρρησίας αὐθις τοῦ ψεύδους! Πάλιν Ἀρχέλαος μετὰ τὸν Ἡρώδη, καὶ Καϊάφας κατὰ Χριστοῦ δημηγορῶν μετὰ τὸν κηδεστὴν Ἄνναν, ἄκων τε προφητεῶν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ συνηγορῶν τῇ πολεμουμένῃ παρ' αὐτοῦ ἀληθείᾳ, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς λόγοις τῶν προφητῶν τε καὶ θεολόγων, καὶ Ἀκίνδυνος ὁ σκαιὸς μετ' ἐκείνους καὶ σὺν ἐκείνοις τὴν τοῦ Βαρλαάμ δολερῶς ὑπιῶν αἵρεσιν καὶ τὴν πλάνην, καὶ τοὺς ὀμιλητὰς ἐκείνου σκορπισθέντας συνάγων, πλείστους τε σὺν αὐτοῖς προσεταιριζόμενος ἄλλους, καὶ τὴν αἵρεσιν ξυριστάς, ἑαυτὸν τε προστάτην καὶ διδάσκαλον αὐθημερινὸν χειροτονῶν εὐσεβείας, ὁμόσε τε κατὰ τῆς εὐσεβείας χωρῶν καὶ τοῦ ταύτης προμάχου, καθάπερ ὁ Σαμαρεὺς πάλαι Σίμων, καὶ Νικόλαος ὁ προσήλυτος ἀπὸ Σύρων, κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου φημι Χριστοῦ καὶ τῶν πρώτων μαθητῶν τε καὶ Ἀποστόλων· καὶ τὸν μὲν

ἐκεῖνον, τί δέν ἔκαμε! Μᾶλλον δέ καί ἔλεγε καί ἔκαμε ὅλα μὲν τὰ κάλλιστα, ἀλλά ἐφαινόταν ὅτι οὔτε ἔκαμε οὔτε ἔλεγε τίποτε ἄξιο ἐκείνου.

Αλλά καί ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς μαζί μέ τούς συγγενεῖς του καί 52 τούς ἐγκρίτους ἄρχοντες τόν ἀποκαλοῦσαν μέ μεγάλο θαυμασμό διδάσκαλο εὐσεβείας καί κανόνα ἱερῶν δογμάτων καί στυλο τῆς ὀρθοδοξίας καί πρόμαχο Ἐκκλησίας καί καύχημα εὐσεβοῦς βασιλείας καί κάθε τί ἀξιόλογο

Ἡ Σύνοδος τοῦ Αὐγούστου 1341

λλά τί πονηρά διαδοχή καί ὑποτροπή καί 53 ἐμφάνις πάλι τοῦ ψεύδους! Πάλι ἐμφανίζεται ὁ Ἀρχέλαος μετά τόν Ἡρώδη καί ὁ Καϊάφας δημηγορώντας κατά τοῦ Χριστοῦ μετά τόν πεθερό του Ἄνναν, προφητεύοντας ἀκουσίως ὑπέρ τοῦ ἔθνους καί συνηγορώντας πρὸς τήν πολεμουμένη ἀπό αὐτόν ἀλήθεια καί πρὸς τούς ὑπέρ αὐτῆς λόγους τῶν προφητῶν καί θεολόγων. Καί ὁ Ἀκίνδυνος ὁ κακότροπος ἐμφανίζεται μετά ἀπό ἐκείνους καί μαζί μέ ἐκείνους, ἔχοντας ἀναλάβει δολίως τήν αἵρεσι καί τήν πλάνη τοῦ Βαρλαάμ καί συνάξει τούς σκορπισμένους μαθητάς ἐκείνου, προσεταιριζόμενος πολλούς ἄλλους μαζί μέ αὐτούς. Ἀφοῦ ἀνασυνέστησε τήν αἵρεσι αὐτοχειροτονήθηκε προστάτης καί διδάσκαλος τῆς δυσσεβείας, καί ὤρμησε ἀκάθεκτος κατά τῆς εὐσεβείας καί τοῦ προμάχου τῆς, ὅπως παλαιά ὁ Σαμαρεὺς Σίμων καί ὁ Νικόλαος ὁ προσήλυτος ἀπό τήν Συρία, κατά τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ

Βαρλαάμ καίτοι γε μηδενὸς ἀπαιτοῦντος ἀποκηρύττων καὶ φρικωδεστάταις τισὶ ταῖς ἀραῖς κατὰ τοὺς τῶν παλαιῶν αἵρεσιάρχων διαδόχους ἐκείνους καθυποβάλλων, ἴν' ἔχοι τι καὶ προκάλυμμα καὶ προσωπεῖον ἢ πλάνη, ἄλλος δ' ἐκείνος ὢν ἄντικρυς καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ παντὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πολέμῳ.

54 **Π**άλιν οὖν ἀγῶνες καὶ ἄθλοι καὶ πολέμων ὑπόθεσις τῷ **Π**ροασπιστῇ τε καὶ τεχνίτῃ τοῦ λόγου, κατὰ τῶν αὐτῶν τε καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἰσταμένῳ καὶ τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀληθείας εὐψύχως προκινδυνεύοντι.

55 **Κ**αὶ τέως μὲν ὀμιλεῖ καὶ διαλέγεται πρῶτον, καὶ πολλῶν **Κ**τε καὶ καλῶν συμπαρόντων τὸν Ἀκίνδυνον ἐξελέγχει γενναίως καὶ τὴν αἵρεσιν ὀνειδίζει καὶ τὴν προτέραν τῆς ἀληθείας ὑπόκρισιν καὶ τὴν ἐσχάτην ταυτηνὴ συμφωνίαν τοῦ ψεύδους. Ὁ δ' ἐπεὶ μηδοτιοῦν ἀντιλέγειν ἢ λέγειν εἶχεν, ὑποκρίνεται καὶ αὐθις τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας, ἅμα καὶ γράμμασι τῆς ἰδίας χειρὸς καὶ ὑπογραφαῖς ἀσφλισάμενος δῆθεν τοὺς ἑαυτοῦ λόγους, καὶ τὴν διὰ πάντων πρὸς τοὺς ἀγίους κοινωνίαν ἅμα καὶ συμφωνίαν τοῖς τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου προσμαρτυρήσας καὶ λόγοις καὶ γράμμασιν, ἃ καὶ εἰς δεῦρο μένει παρόντα καὶ τὴν ἐκείνου δυσσέβειαν ἐξελέγγοντα καὶ τὸ ψεῦδος.

56 **Ε**πεὶ δὲ μετὰ μικρὸν τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν σκηνὴν ἀπορρίψας, καὶ ταυτησὶ τῆς ὁμολογίας καὶ τῶν γραμμάτων ἐξαρκος γεγονώς, ἅμα τοῖς ὁμόφροσι περιηεὶ τὴν πόλιν, θορυβῶν ἐπὶ τοῖς προτέροις καὶ αὐθις καὶ τῷ ψεύδει παρασύρων τοὺς ἀστηρίκτους (ὁ γὰρ αἰθίοψ οὐκ ἔλενκαίνετο, καὶ ὁ καρκίνος ὀρθῶς βαδίζειν οὐκ ἐδιδάσκετο), σύνοδος συγκροτεῖται

Χριστοῦ καί τῶν πρώτων μαθητῶν του καί ἀποστόλων. Καί τὸν μὲν Βαρλαάμ, χωρὶς νά τοῦ τό ἀπαιτήση κανεῖς, ἀπεκήρυσσε καί τοῦ ἐκτόξευε φρικτές ἄρες, ὅπως οἱ διάδοχοι ἐκεῖνοι τῶν παλαιῶν αἵρεσιάρχῶν, ἔτσι ὥστε ἡ πλάνη νά ἔχη κάποιο προκάλυμμα καί προσωπεῖο, ἐνῶ ἦταν ὀλοῖδιος ἐκεῖνος στά λόγια καί στά κείμενα καί σ' ὅλον τόν πόλεμο κατά τῆς εὐσεβείας.

Πάλι λοιπόν ἀγῶνες καί ἄθλοι καί πόλεμος γιά τόν ὑπερα- 54
πιστή καί τεχνίτη τοῦ λόγου, πού παρατάσσεται κατά τῶν αὐτῶν καί ὑπέρ τῶν αὐτῶν καί προμαχεῖ θαρραλέως τῆς ἀληθείας στήν εὐσέβεια.

Κατά πρῶτο ὁμιλεῖ καί διαλέγεται μαζί μέ τόν Ἀκίνδυνο, 55
μέ παρουσία πολλῶν καλῶν προσώπων, τόν ξεσκεπάζει γενναίως καί ὄνειδίζει τήν αἵρεσι καί τήν προηγουμένη ὑπόκρισι ἀληθείας καί τήν τελευταία αὐτή συμφωνία μέ τό ψεῦδος. Αὐτός δέ, ἐπειδή δέν εἶχε νά ἀντεῖπη ἡ νά εἰπῆ τίποτε ὑποκρίνεται καί πάλι τήν ὁμολογία τῆς ἀληθείας, ἐνῶ συγχρόνως ἐβεβαίωσε τάχα τούς λόγους του μέ γράμματα ἰδιόχειρα καί ὑπογεγραμμένα καί παραδέχθηκε τήν σέ ὅλα κοινωνία καί συμφωνία τῶν λόγων καί συγγραμμάτων τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου πρός τούς ἁγίους. Τά γράμματα αὐτά διατηροῦνται ἕως σήμερα, μαρτυρώντας τήν εὐσέβεια καί τό ψεῦδος ἐκεῖνου.

Επειδή ἐπειτα ἀπό λίγο ἀπέρριψε τήν ὑποκρισία καί τήν 56
σκηνοθεσία καί ἀπαρνήθηκε τήν ὁμολογία καί τά γράμματα, καί περιερχόταν τήν πόλι μαζί μέ τούς ὁμόφρονες, θορυβώντας γιά τά προηγούμενα πάλι καί παρασύροντας τούς ἀστηρίκτους στό ψεῦδος (διότι ὁ αἰθίωψ δέν ἄσπριζε καί ὁ καρκῖνος δέν ἔμαθε νά βαδίζει ἴσια), συγκροτεῖται

παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πάλιν, κατ' οὐδὲν ἐλάττων τῆς κατὰ τοῦ Βαρλαάμ πρώτης ἐκείνης· καὶ πάλιν ἀγωνιστῆς τε καὶ ἀθλητῆς περιφανῆς τῆς εὐσεβείας ὁ μέγας, ὁμοῦ τε τὴν πλάνην τοῖς τῶν θεῶν Γραφῶν λόγοις καὶ ταῖς ἱεραῖς τῶν θεολόγων διδασκαλίαις ἐλέγχων, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ τὸ κράτος λαμπρῶς εἰσαυθις περιποιούμενος, ἅμα καὶ τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως παρόντος, οὐπω μὲν ἐπειλημμένου τότε τοῦ κράτους, ἢ τοῦ μὲν κράτους καὶ τῶν πραγμάτων ἐπειλημμένου, τὸ διάδημα δὲ σὺν τῷ βασιλείᾳ ὀνόματι μόνον οὐπω περικειμένου, καὶ τὸν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ τόπον ἀποπληροῦντος, ἤδη μετὰ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ κατορθωμάτων κάλλιστα πρὸς Θεὸν ἐκδεδημηκότος.

57 **Ἐ**ς δὴ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον τὰ τοῦ Βαρλαάμ ἐπὶ τῆς μεγάλης ταυτησὶν ἐξελέγξας συνόδου κακῶς φρονοῦντα καὶ τοῖς κοινοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς δόξαις τῆς Ἐκκλησίας ἀντικείμενον προφανῶς, καθὰ δῆπου καὶ βασιλεὺς ὁ κράτιστος ἀδελφὸς ἐκεῖνος τὸν Βαρλαάμ πρότερον, ἐπικυροῖ καὶ αὐτὸς σὺν τῷ τῆς Ἐκκλησίας προεστηκότι καὶ τῶν ἱερέων τοῖς ἀρχηγοῖς καὶ προκαθημένοις, τῷ σοφῷ δηλαδὴ Γρηγορίῳ σὺν γε τοῖς περὶ αὐτόν, τὸ κράτος τῆς εὐσεβείας· μᾶλλον δὲ καὶ θαυμάζουσι καὶ ἀνακηρύττουσι καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ παντοδαποῖς ἐπαίνοις αὐτὸν ὁμοῦ πάντες, κατ' οὐδὲν ἐλαττον τῶν ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκείνης συνόδου· ἠνίκα δὴ καὶ

---

48. Ἡ δευτέρα σύνοδος συνήλθε τὸν Αὐγουστο τοῦ 1341 καὶ διήρκησε μᾶ ἡμέρα, ὅπως καὶ ἡ πρώτη. Παρέστησαν οἱ ἴδιοι σύνοδροι πλὴν τοῦ αυτοκράτορος ποῦ εἶχε ἀποθάνει.

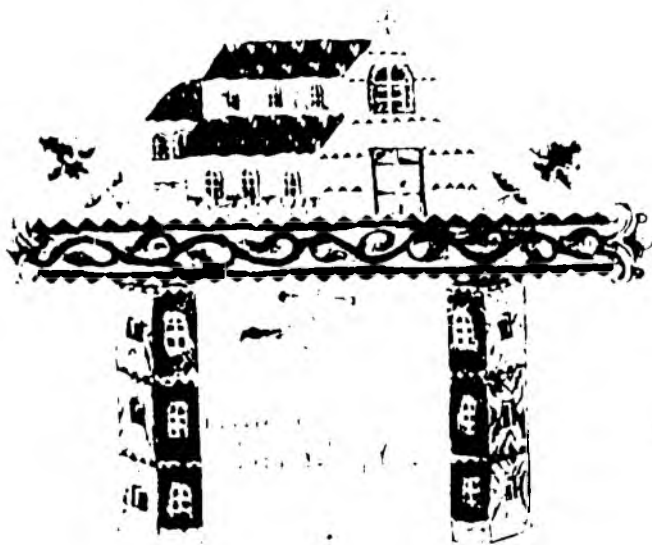
πάλι σύνοδος από τὴν Ἐκκλησία, πού δέν ἦταν κατά τίποτε κατώτερη τῆς πρώτης ἐκείνης συνόδου κατά τοῦ Βαρλαάμ⁴⁸. Καί πάλι ἀναδεικνύεται ἀγωνιστής καί ἀθλητής τῆς εὐσεβείας λαμπρός ὁ μέγας, ἐλέγχοντας τὴν πλάνη μέ τούς λόγους τῶν θείων Γραφῶν καί μέ τίς ιερές διδασκαλίες τῶν θεολόγων καί ἐξασφαλίζοντας πάλι λαμπρῶς τή νίκη στήν ἀλήθεια τῆς εὐσεβείας. Ἦταν παρών καί ὁ θαυμαστός βασιλεύς⁴⁹, ὁ ὁποῖος δέν εἶχε ἀναλάβει τότε ἀκόμη τὴν ἐξουσία, ἢ μᾶλλον εἶχε μέν ἀναλάβει τὴν ἐξουσία στήν πραγματικότητα, ἀπλῶς δέ δέν εἶχε περιβληθῆ ἀκόμη τό διάδημα μαζί μέ τό ὄνομα τοῦ βασιλέως, καί ἀνεπλήρωνε στό ἀξίωμα τόν θαυμαστό βασιλέα καί ἀδελφό, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐκδημήσει πρὸς τόν Θεό μαζί μέ τούς ἀγῶνες καί τά κατορθώματα ὑπέρ τῆς εὐσεβείας.

Ο βασιλεύς λοιπόν - ὁ Καντακουζηνός - ἀφοῦ ἀπέδειξε ⁵⁷ ἐνώπιον τῆς μεγάλης αὐτῆς συνόδου ὅτι καί ὁ Ἀκίνδυνος κακῶς φρονεῖ τά τοῦ Βαρλαάμ καί ὅτι προφανῶς ἀντίκειται στίς κοινές ἀρχές καί τὴν πίστι τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως βέβαια καί ὁ κράτιστος ἀδελφός ἐκεῖνος - ὁ Ἄνδρόνικος - τόν Βαρλαάμ προηγουμένως, ἐπικυρώνει καί αὐτός μαζί μέ τόν πατριάρχη καί τούς ἀρχηγούς τῶν ἱερέων καί προκαθημένους, δηλαδή μέ τόν σοφό Γρηγόριο καί τούς συνοδοῦς του, τό κράτος τῆς εὐσεβείας. Μᾶλλον δέ θαυμάζουν καί ἀνακηρύττουν αὐτόν ὄλοι μαζί μέ λόγους καί συγγράμματα καί παντοειδεῖς ἐπαίνους, κατά

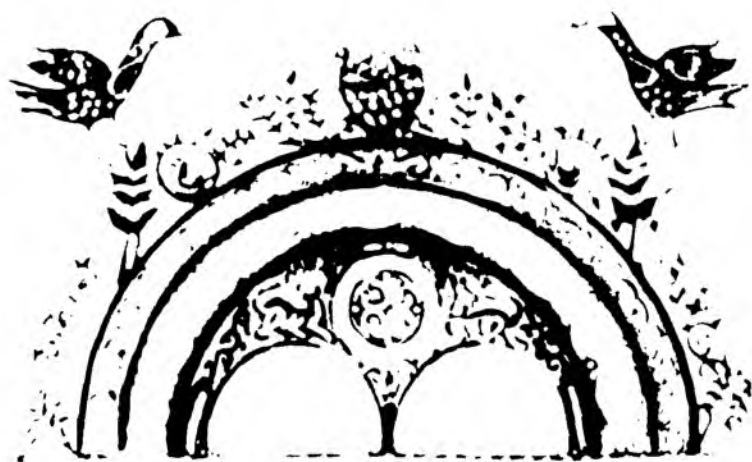
---

49. Ἐδῶ ἐννοεῖται ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, πού ἐκυβερνοῦσε τό κράτος μετά τόν θάνατο τοῦ Ἄνδρόνικου Γ' λίγες ἡμέρες μετά τὴν πρώτη σύνοδο. Ἀποκαλοῦνται ἐδῶ ἀδελφοί ὁ Ἄνδρόνικος καί ὁ Καντακουζηνός, διότι πλὴν τῆς μεγάλης φιλίας των ὁ υἱός τοῦ πρῶτου Ἰωάννης εἶχε μνηστευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ δευτέρου.

ὁ κατὰ τῆς αἵρέσεως καὶ τῶν ταύτης ἀρχηγῶν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ψήφῳ τῆς Ἐκκλησίας κοινῇ καλῶς ἐξετέθη τόμος, συνεπτωγμένους ὁμοῦ πάντα περιλαμβάνων καὶ ὑπογραφαῖς κατησφαλισμένους τῶν κορυφαίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸ πάντων τοῦ πάντων προκαθημένου καὶ τὸν πατριαρχικὸν ἔχοντος τότε θρόνον.

τίποτε ὀλιγώτερο ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκείνη σύνοδο. Τότε λοιπὸν συντάχθηκε καλῶς καὶ ὁ τόμος κατὰ τῆς αἵρέσεως καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας μέ κοινή ψῆφο τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει συνεπτυγμένως ὅλα μαζί καὶ εἶναι κατασφαλισμένος μέ ὑπογραφές τῶν κορυφαίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρό πάντων τοῦ προκαθημένου πάντων πού εἶχε τότε τὸν πατριαρχικό θρόνο.

6

ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

ἰς μακρὸν ἡμῖν ἀποτεινόμενα καθορῶ τὰ τοῦ λόγου, διὸ καὶ συντέμνειν ἀνάγκη καθ' ὅσον οἶόν τε, τὸ συνεχὲς καὶ πυκνὸν τῶν ὑποθέσεων διωθούμενον, καθάπερ ἐν θεάτρῳ καὶ πλήθει τοὺς συναντῶντας.

Δυσμένεια τοῦ Ἰωάννου Καλέκα πρὸς τὸν Γρηγόριον

2

ὑπὸ δύο μῆνες ἐτύγχανον παρελθόντες ὄλοι μετὰ τὴν δευτέραν σύνοδον ταυτηνί, καὶ ἡ μακρὰ καὶ χαλεπὴ κατ' ἀλλήλων ἄρχεται στάσις τῶν ἡμετέρων, καὶ ἡ ἐμφύλιος μάχη τε καὶ φθορὰ καὶ ὁ κοινὸς τῆς βασιλείας ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ποιμῆν τε καὶ ὁδηγός, τὸν κοινὸν θόρυβον καὶ τὰς τι-

ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

ΣΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

λέπω ότι ο λόγος παίρνει μεγάλο μήκος. Γι' 1 αυτό είναι ανάγκη νά τόν συντομεύσω κατά τό δυνατό, σπρώχνοντας τίς συνεχείς καί συχνές υποθέσεις, ὅπως στό θέατρο καί τίς συναθροίσεις τούς συναντωμένους.

Δυσμένεια τοῦ Ἰωάννη Καλέκα πρὸς τόν Γρηγόριο

έν εἶχαν περάσει οὔτε δύο μῆνες ὀλόκλη- 2 ροι μετὰ τήν δευτέρα αὐτή σύνοδο, κ' ἀρχίζει ἡ μακρά καί δεινή σύγκρουσις τῶ ἰδικῶν μας μεταξύ τους, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καί ἡ φθορά. Ὁ κοινός τῆς βασιλείας καί τῆς Ἐκκλησίας μαζί ποιμήν καί ὁδηγός¹, ἐνῶ ὤφειλε νά συγκρατῆ τόν κοινό

1. Ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Καλέκας πού ἦταν καί κηδεμών τοῦ ἀνηλικίου διαδόχου Ἰωάννη Ε' Παλαιολόγου.

ων ἀλογίστους ὀρμὰς καὶ τὰς διαβολὰς καὶ τὸν φθόνον ὀφείλων ἐπέχειν καὶ πρὸς εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν, ὡς τῆς εἰρήνης εὐαγγελιστῆς τε καὶ μύστης, πάσῃ σπουδῇ συνάγειν τοὺς πάντας, τὸ μὲν οὐκ ἐποίει, τὴν δὲ ἐναντίαν ὡσπερ ἐπίτηδες σπεύδων ἵεναι καὶ προσερεθίζων, φεῦ, ὅσημέραι καθωρᾶτο τὴν μάχην, καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ἀνάπτων.

- 3 πει δὲ μὴ καὶ Γρηγόριον εἶχε συναινοῦντα τούτοις τὸν μέγαν, πλεῖστα μὲν οὖν καὶ παραιοῦντα καὶ εἰσηγούμενον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν διὰ πάντων, καὶ τὰ τῷ σχήματι καὶ τῇ ἀξίᾳ κατάλληλα πράττειν αὐτὸν ἀξιούντα, τοῦτο καὶ γὰρ πρὸς αὐτοῦ τε εἶναι καὶ τοῦ κοινῆ τῆ βασιλείᾳ καὶ παντὶ τῷ γένει λυσιτελοῦντος, τό δ' ἐναντίον πᾶν τοῦναντίον ἐξ ἐφαμίλλου, καὶ πρόσεστι καὶ τὸ τῆς θείας ἀγανακτῆσεώς φησιν ἄνωθεν καὶ τῆς δίκης, πρᾶγμα τοσοῦτον καὶ οὕτως ὑπερφυῆς καὶ ρᾶστά γε πεφυκὸς καὶ μόνον τὴν πανωλεθρίαν ἐπάγειν· ἐπειδὴ ταῦτα καὶ φρονοῦντα καὶ συμβουλευόντα κατείδε τὸν μέγαν, οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δῖς, οὐδὲ μόνον πρὸς αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλᾶκις, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων παρόντων, κὰν τῇ συγκλήτῳ καὶ τῆς βασιλίδος ἔστιν ὅτε προκαθημένης, καὶ τοτὲ μὲν μόνον, τοτὲ δὲ καὶ σὺν ὀλίγοις τῶν ὁμοτρόπων, δέον αὐτὸν καὶ θαυμάζειν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς κατὰ καιρὸν παρρησίας, καὶ χάριτας ὀφλεῖν τῆς εὐνοίας τε καὶ τοῦ φίλτρου, καὶ τοῦ κοινῆ πρὸς δόξαν ἰόντος, οὕτω καὶ γὰρ ἂν ἔδειξε πράγμασι τὸν κοινὸν πατέρα καὶ κηδεμόνα τοῦ γένους, καὶ ὡς οὐ μάτην, οὐδ' ἀπλῶς τὸ μέγα τουτὶ περὶκεῖται πρόσρημα· ὁ δὲ καὶ πρὸς ὀργὴν διεγείρεται μᾶλλον, καὶ κατὰ τοῦ φίλου χωρεῖ, καὶ ὀπλίζεται, φεῦ, κατὰ τοῦ

θόρυβο καὶ τίς ἀλόγιστες ὀρμές, τίς διαβολές καὶ τὸν φθόνο, καὶ μέ κάθε φροντίδα νά συνάγη τοὺς πάντας σέ εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ὡς εὐαγγελιστῆς καὶ μύστης τῆς εἰρήνης, δέν τό ἐπραττε· σπεύδοντας μάλιστα, σάν ἐπίτηδες νά πηγαίη στὸν ἀντίθετο δρόμο, ἐφαινόταν νά ἐξάπτη καθημερινῶς περισσότερο τὴν μάχη, τὴν διαίρεσι καὶ τὴν στάσι.

Λέν εἶχε ὁμως σύμφωνον σ' αὐτὰ καὶ τὸν Γρηγόριο τὸν μεγάλο, ὁ ὁποῖος συμβούλευε ἐπιμόνως καὶ συνιστοῦσε τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ὁμόνοια σέ ὅλα, καὶ ἀξίωνε ἀπ' αὐτόν νά πράττη τὰ ἀρμόζοντα καὶ στό σχῆμα καὶ στό ἀξίωμα· διότι τοῦτο, ἔλεγε, εἶναι πρὸς τό συμφέρον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ πρὸς ὠφέλεια τῆς βασιλείας καὶ ὀλοκλήρου τοῦ γένους, ἐνῶ τό ἀντίθετο θά φέρη τὰ ἐντελῶς ἀντίθετα ἀποτελέσματα καὶ στά δύο μέρη. Ἐκτός τούτου βέβαια προκαλεῖται καὶ ἡ θεία ἀγανάκτησις καὶ τιμωρία ἀπό ἄνω, πρᾶγμα πού εἶναι τόσο ὑπερφυές, ὥστε μόνο του νά ἐπιφέρη εὐκόλα τὴν πανωλεθρία. Ἐπειδὴ ὁ πατριάρχης εἶδε τὸν μεγάλο νά φρονῆ καὶ νά συμβουλεύη αὐτά, ὄχι μία ἢ δύο φορές, οὔτε μόνο πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πολλές φορές παρουσία πολλῶν μεγάλων προσώπων, καὶ στή σύγκλητο καὶ μερικές φορές ὑπό τὴν προεδρία τῆς βασίλισσας, ἄλλοτε μόνος του κι' ἄλλοτε μέ ὀλίγους ὁμόφρονες, ἐνῶ ἔπρεπε νά τὸν θαυμάζη γιὰ τό φρόνημα καὶ τὴν ἐπίκαιρη παρηγοσία καὶ νά τοῦ χρεωστή εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν εὐνοια καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτόν καὶ γιὰ τὴν φροντίδα τοῦ κοινοῦ καλοῦ, διότι ἔτσι θά ἀπεδείκνυε μέ τὰ πράγματα τὸν κοινὸ πατέρα καὶ κηδεμόνα τοῦ γένους, καὶ ὅτι δέν φέρει ματαίως τό μέγα τοῦτο προσωνύμιον· αὐτός ἀντιθέτως διεγείρεται μᾶλλον σέ ὀργή, ὀρμᾶ κατὰ τοῦ φίλου καί, ἀλοίμονο, ὀπλίζεται κατὰ τοῦ πρᾶου συμβούλου καὶ ζητεῖ νά πολεμήσῃ τὸν ἄνθρωπο μέ ὅλα τὰ μέσα, χωρὶς νά συλλογίζεται οὔτε

πράου συμβούλου, και ἀμύνασθαι σπουδῇ πάση ζητεῖ τὸν ἄνδρα, μήτε τὰ προτέρας τιμᾶς, και οἷς αὐτὸν ἀνεκῆρυττε δημοσίᾳ τε και κατ' οἶκον, και πρὸ τῶν συνόδων και μετὰ τὰς συνόδους, καν τοῖς πρώτοις ἐτίθει τῶν φίλων, μήτε τὰ παρόντα λογιζόμενος ταῦτα, και πᾶσι μὲν ὄντα λυσιτελῆ και σωτήρια, και τοῖς κοινῇ και καθένα, και αὐτῷ τούτῳ δὲ πρὸ τῶν ἄλλων τὴν κοινὴν ἀνηρημένῳ προστασίαν τῶν πάντων, και τὸν ὑπὲρ αὐτῶν και τῆς κοινῆς οἰκονομίας ὀφείλοντα διδόναι λόγον τῷ κοινῷ τῶν ὄλων Δεσπότη.

4 **Γ**ρηγόριος μὲν οὖν ὁ σοφὸς εὐθύς ἐκποδὼν ἦν, ἐπειδήπερ ἀγηνύτοις ἐπιχειρῶν ἔγνω, και τῆς πόλεως οὐ μακρὰν ἑαυτῷ τε και Θεῷ συγγινόμενος συνήθως καθ' ἡσυχίαν, και κατὰ τὸν θεῖον ἐκείνον Ἰερεμίαν, τὴν τοῦ γένους παρακοὴν και τὴν πανωλεθρίαν ἀποκλαιόμενος· ὁ δὲ ποιμὴν, ἐπεὶ κατὰ τῆς ποιμνῆς, φεῦ, καθ' ἐκάστην ἦν αὐτῷ ἡ σπουδῆ, και διὰ τοῦτο και τοῖς κριοῖς μᾶλλον ἐπετίθετο τῶν προβάτων, ἵνα και μᾶλλον τὸ πᾶν κατεργάσῃται, τί μὲν οὐκ ἐνενόει, τί δ' οὐκ ἐβουλεύετο νύκτωρ και μεθ' ἡμέραν, ὥστε και τὸν ἐπίσκοπον τουτοῦ κριδὸν τῆς μεγάλης Χριστοῦ ποιμνῆς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκείνοις, ἢ και πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων γε καθελεῖν; Καὶ ἐπειδὴ προσωπεῖον οὐκ εἶχεν αὐτῷ τὰ τῆς μάχης, οὐδὲ ἐδύνατο και σκιὰν γοῶν τινα πλάσαι κατ' ἐκείνου στυγεραντίας, κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀναίδην εὐθύς ὄλος χωρεῖ, και πόλεμον ἀλλόκοτόν τινα και καινὸν ἐπεγεῖρει τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν θεῶν δογμάτων ἀναίρεσιν μελετᾷ, φεῦ, τῶν ἱερέων και διδασκάλων ὁ προῦχων· οὕτω και γὰρ ᾤετο και τὸν ἐπιμαχόν τε και κήρυκα, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν σοφόν, στυγερὰ καταστρέψειν ἐκείνοις, και τρόπαιον ἀναστήσειν κατὰ τῆς ἐκείνου σπουδῆς και φιλοσοφίας, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς δι'

τίς προηγούμενες τιμές πού τοῦ ἀπένειμε. ὅταν τόν ἐπαινοῦσε δημοσία καί ἰδιαίτερώς στόν οἶκο, καί πρὶν ἀπό τίς συνόδους καί μετὰ ἀπό αὐτές, καί τόν τοποθετοῦσε ἀνάμεσα στούς πρῶτους φίλους, χωρίς ἐπίσης νά συλλογίζεται οὔτε τά τωρινά λόγια του, πού ἦσαν σέ ὄλους ὠφέλιμα καί σωτήρια, καί στό κοινό καί στά ἄτομα, ἐπάνω ἀπό ὄλους δέ σ' αὐτόν τόν ἴδιο πού εἶχε ἀναλάβει τήν κοινή προστασία ὄλων καί ὤφειλε νά δώση λόγο γι' αὐτούς καί γιά τήν κοινή οἰκονομία στόν κοινό Δεσπότη τῶν ὄλων.

Ο σοφός λοιπόν Γρηγόριος ἀπομακρύνθηκε εὐθύς ἀμέσως, ⁴ ἐπειδή ἐκατάλαβε ὅτι ἐπιχειροῦσε πράγματα ἀκατόρθωτα, κατέφυγε σ' ἓνα μέρος πλησίον τῆς πόλεως, ὅπου κατὰ τήν συνήθειά του εὕρισκόταν σέ ἡσυχία μόνος μέ τόν ἑαυτό του καί τόν Θεό, κλαίοντας ὅπως ὁ θεῖος ἐκεῖνος Ἰερεμίας τήν παρακοή τοῦ γένους καί τήν πανωλεθρία. Ὁ δέ ἀρχιεπιμὴν, ἐπειδή ἀλοίμονο ἢ καθημερινή του φροντίς ἦταν νά ἐργάζεται κατὰ τοῦ ποιμνίου καί γι' αὐτό ἐπετίθετο περισσότερο στούς κριούς παρά στά πρόβατα, γιά νά καταφέρῃ ὄλο του τόν σκοπό καλύτερα, τί δέν συλλογιζόταν, τί δέν ἐσκεπτόταν νύκτα καί ἡμέρα, μαζί μέ τούς ἄλλους ἐκείνους ἢ καί πρό τῶν ἄλλων ὄλων νά καταρρίψῃ καί τοῦτον τόν ἐπίσημο κριό τῆς μεγάλης ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ; Κι' ἐπειδή δέν εἶχε πρόφασι γιά τήν μάχη οὔτε μποροῦσε νά πλάσῃ ἔστω καί σκιά συκοφαντίας ἐναντίον ἐκείνου, εὐθύς ἐπιτίθεται ἐναντίον τῆς εὐσεβείας ἀνοικτά καί σηκώνει πόλεμο ἀλλόκοτο καί παράδοξο κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, μελετᾷ ἀναίρεσι τῶν θεῶν δογμάτων, ἀλοίμονο, ὁ προϊστάμενος τῶν ἱερέων καί διδασκάλων. Διότι ἔτσι ἐνόμισε ὅτι θά συγκαταστρέψῃ μ' ἐκεῖνα τόν πρόμαχό τους καί κήρυκα, τόν σοφὸ Γρηγόριο δηλαδή, καί θά ἐγείρῃ τρόπαιο ἐναντίον τῆς σπουδῆς καί φιλοσοφίας ἐκείνου, μᾶλλον δέ κατὰ

αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ πολεμουμένης κάκιστα τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οὐ τῷ κατ' αὐτὸν σχήματί τε καὶ πράγματι μόνον ἀπᾶδον, ἀλλὰ καὶ Χριστιανῶν ὁμοῦ πάντων ὡς ἀληθῶς ἔκφυλον καὶ ἀλλότριον, καὶ τῷ πονηρῷ καὶ ἀρχεκάκῳ δαίμονι μόνῳ καὶ τῇ κατ' ἐκεῖνον φατρίᾳ προσήκον.

Εὐμένεια πρὸς τὸν Ἀκίνδυνον

5

ντισάγει τοιγαροῦν ὁ καινὸς οὐτοσὶ θεομάχος τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ μαθητοῦ τὸν προδότην, καὶ τὸν ψευδαπόστολον τοῦ σοφοῦ ἀποστόλου, καὶ τὸν ἀντίχριστον ἀντικρυς τοῦ Χριστοῦ, Γρηγορίου δηλαδὴ τοῦ μεγάλου, τὸν τῆς ἀληθείας ἀποστάτην τε καὶ πολέμιον, Ἀκίνδυνόν φημι τὸν ψευδώνυμον, ἥρέμα μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ κατὰ μικρόν, εἶτα καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον τὸν μὲν καὶ καθ' ἐκάστην καὶ λόγοις καὶ πράγμασι ἐξαίρων καὶ συνιστάς, Γρηγορίου δὲ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱερᾶς ἐταιρείας κατατρέχων καὶ μὴ παρόντων, καὶ σχεδὸν ἐρήμην καταδικάζων καὶ ἡμέρας ὄλας καὶ νύκτας τῷ τῆς αἰρέσεως συνῶν διδασκάλῳ, κάκεῖνα καὶ σπουδάζων καὶ συλλαλῶν καὶ συμπράττων κατὰ γε τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ταύτης προμάχων, ἃ βίβλοι καὶ μνήμαι φέρουσι.

τῆς ἐξ αἰτίας του πολεμουμένης ἀπό αὐτόν κάκιστα Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, πού δέν ἀπάδει μόνο στό σχῆμα καί στό ἀξίωμά του, ἀλλ' εἶναι καί ξένο πραγματικά στή φύσι ὄλων τῶν χριστιανῶν καί ἀρμόζει μόνο στόν πονηρό καί ἀρχέκακο δαίμονα καί στήν φατρία του.

Εὐμένεια πρὸς τόν Ἀκίνδυνο

ἰσάγει λοιπόν στήν Ἐκκλησία ὁ νέος αὐτός 5
 θεομάχος ἀντί τοῦ μαθητοῦ τόν προδότη, ἀντί
 τοῦ σοφοῦ ἀποστόλου τόν ψευδαπόστολο, ἀντί
 τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τοῦ μεγάλου Γρηγορίου,
 ἀκριβῶς τόν Ἀντίχριστο, τόν ἀποστάτη καί
 πολέμιο τῆς ἀληθείας, τόν Ἀκίνδυνο δηλαδή τόν ψευδώνυμο,
 στήν ἀρχή ἡσυχᾶ καί βαθμιαίως, ἔπειτα δέ μέ ξεσκέπαστη
 κεφαλή κατά τό λεγόμενο. Αὐτόν μέν ἐπαινοῦσε καί υπερά-
 σπιζε καθημερινῶς μέ λόγια καί πράξεις, τόν δέ Γρηγόριο καί
 τήν ἱερά συνοδεία του κατέτρεχε καί κατεδίωκε χωρίς νά εἶναι
 παρόντες, σχεδόν ἐρήμην· ἐπερνοῦσε ὀλόκληρες ἡμέρες καί
 νύκτες μέ τόν διδάσκαλο τῆς αἰρέσεως ἐσπούδαζε, συνωμιλοῦ-
 σε καί συνέπραττε μαζί του κατά τῆς εὐσεβείας καί τῶν
 προμάχων της, ὅσα διατηροῦν τά βιβλία καί οἱ μνήμες.

Φυλάκισις τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ

6

αὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμῳ, Γρηγόριος μὲν ὁ τοῦ φωτὸς υἱὸς καὶ λαμπρὸς κήρυξ, μετὰ τὰς μακρὰς συκοφαντίας ἐκείνας καὶ περιόδους, ἐπεὶ καὶ δημοσίων αὐτὸν ἀδικημάτων καὶ καθοσιώσεως ἢ καὶ στάσεως, οἱ τούτων δημιουργοὶ καὶ κοινωνοὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις κρίνειν ἤξιουν, τὰς ἀληθεῖς κατ' αὐτοῦ πειρώμενοι συσκιάζειν ὑπ' αἰσχύνης αἰτίας, μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα κάκεῖνα ψευδῶς ἄλλοτε ἄλλως συνείροντες κατὰ τοῦ ἀλήπτου καὶ διὰ πάντων συκοφαντοῦντες, καὶ σκότος καὶ εἰρκτὴν, φεῦ, ὡς κακοῦργος ὑπ' αὐτῶν καταδικάζεται τελευταῖον, ἵνα μηδ' ἐν τούτῳ τῆς εἰκόνος καὶ τῆς μιμήσεως ἀπολειφθῆ τοῦ σεπτοῦ Ἱερεμίου, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, ὡσπερ ἐκεῖνος τοῦ βορβόρου πάλαι τὸν λάκκον ὑπὲρ τῶν θείων χρησμῶν καὶ τῆς ἀληθείας, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς οὕτος ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἀντικρυς, ἢ καὶ μειζόνων τὴν εἰρκτὴν καταδικασθεῖς, Δωροθέου τοῦ καλλίστου φοιτητοῦ τε καὶ φίλου κἀνταῦθα συνόντος, ὡσπερ δὴ κἀν τοῖς ἄλλοις πειρασμοῖς καὶ ταῖς περιόδοις, καὶ τῆς χρονίας καθεΐρξεως, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνιαρῶν μετέχοντος πῶς ἂν εἴποις ἠδέως.

Φυλάκισις τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ

αί γιά νά παραλείψω τίς λεπτομέρειις, ὁ μὲν 6 Γρηγόριος, ὁ υἱὸς τοῦ φωτός καί λαμπρός κήρυξ, ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνες τίς συχνές κατὰ περιόδουσιν συκοφαντίαι, ἀφοῦ ἐκτός τῶν ἄλλων ἐπέδιδωκαν νά τὸν δικάσουν καί γιά δημόσια ἀδικήματα καί συνωμοσία καί ἀποστασία αὐτοὶ ποῦ ἦσαν δημιουργοὶ καί συμμετοχοὶ τούτων, ἀποπειρώμενοι ἀπὸ ἐντροπὴν νά σκεπάσουν τίς ἀληθινές ἐναντίον του αἰτίαι, μᾶλλον δέ συρράπτοντας ψευδῶσιν καί αὐτὰ καί ἐκεῖνα μέ διάφορον κάθε φορά τρόπον κατὰ τοῦ ἀθώου καί συκοφαντῶντασιν μέ ὅλα τὰ μέσα, τελικῶσιν, ἀλοίμονον, καταδικάζεται σέ σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἀπὸ αὐτοῦσιν ὡσιν κακοῦργον. Ἔτσι δέν ὑστέρησε οὔτε σέ τοῦτο ἀπὸ τὴν εἰκόνα καί τὴν μίμησιν τοῦ σεπτοῦ Ἱερεμίου, ὅπως εἶπα προηγουμένωσιν· διότι ὅπως ἐκεῖνοσιν παλαιά εἶχε ριφθῆ σὸν λάκκον τοῦ βαρβάρου ὑπὲρ τῆσιν θείας προφητείας καί τῆσιν ἀληθείας, ἔτσι καί αὐτόσιν ἐδῶ καταδικάσθηκε ἀπὸ τοῦσιν ὁμοφύλουσιν σέ εἰρκτὴν γιά τὰ ἴδια ἀκριβῶσιν ἢ καί μεγαλῶτερα. Ὁ Δωρόθεοσιν, ὁ ἄριστοσιν φοιτητήσιν καί φίλοσιν, ἦταν καί ἐδῶ μαζί του, ὅπως ἀκριβῶσιν καί στοῦσιν ἄλλουσιν πειρασμοῦσιν, καί τοῦσιν περιοδικούσιν καί τοῦσιν τῆσιν χρονίας καθείρξεωσιν, μετέχοντασιν εὐχαρίστωσιν θά ἐλέγαμε ὅλων τῶν λυπηρῶν καταστάσεωσιν.

Προαγωγή τοῦ Ἀκινδύνου

7

δ' ἐπὶ κακῇ μοίρᾳ τῆς Ἐκκλησίας προστάτης, ἐπεὶ καὶ τὸν λέοντα τουτονὶ δέσμιον εἶχε καθάπερ ἐπόθει, καὶ τὸ πᾶν ἤδη τοῦ ἀγῶνος αἰσχρῶς ὄφειτο διανύσαι, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, καὶ προστάτην Ἐκκλησίας, ὡ γῆ καὶ ἥλιε καὶ θεσμὰ θεῖα καὶ μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν καὶ πατέρων ἱερῶν ἄθλοί τε καὶ ἀγῶνες, τῶν μετὰ Χριστὸν καὶ τὴν ἐκεῖνου σφαγὴν καὶ τὸ αἷμα ταύτην συστησαμένων, τὸν ἀλιτήριον καὶ προδότην τῆς Ἐκκλησίας Ἀκινδύνον φημι, τὸν τῶν αἱρέσεων ἀρχηγὸν καὶ ταμίαν μετὰ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἐσπευδεν ἀναδεῖξαι· παιδαγωγὸν ἂν τις εἶπε τὸν ἄδην καὶ τροφέα τὸν θάνατον, καὶ τῷ πυρὶ τὴν τοῦ πονηροῦ καταγιῖδα καὶ τοῖς ἀρνίοις τὸν λύκον.

8

Λιδάσκαλον εἶπέ μοι καὶ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖνον; ἵνα τί καὶ παραθεωρήσω; τὸν τῆς θεότητος ὕβριστήν, τὸν τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἀναιρέτην μετὰ Ἰουδαίων τῶν κάκιστ' ἀπολουμένων, τὸν τοῦ Πνεύματος πολέμιον ὑπὲρ οὐστιασοῦν ἂν εἶποις Μακεδονίους, τὸν ἐχθρὸν ὁμοῦ τῆς μεγάλης Τριάδος, τὴν τῶν αἱρέσεων ἀποθήκην; ἐκεῖνον σὺ ποιμένα καὶ διδάσκαλον Ἐκκλησίας, τὸν ὑπὲρ πάντας σφοδρὸν ἐκείνης ὕβριστήν καὶ διώκτην; Ἴνα τί καὶ διδάξῃ

2. Πρῶτος ἀρχηγός τῆς ἀντισηχαστικῆς αἱρέσεως ἦταν ὁ Βαβλαάμ.

Προαγωγή τοῦ Ἀκινδύνου

δέ γιά κακή τύχη προστάτης τῆς Ἐκκλησίας, 7
 ὅταν ἔβαλε καί τόν λέοντα αὐτόν στά δεσμά,
 ὅπως ἐποθοῦσε, ἐνόμισε αἰσχυρῶς ὅτι ἤδη εἶχε
 τελειώσει ὅλον τοῦ ἀγῶνα, ἀφοῦ δέν ὑπῆρχε
 κανεῖς νά τόν ἐμποδίση. Τότε ἔσπευσε ν'
 ἀναδείξει σέ προστάτη τῆς Ἐκκλησίας, ὃ γῆ καί ἥλιε καί θεῖοι
 νόμοι καί ἄθλοι καί ἀγῶνες μαρτύρων καί ὁμολογητῶν καί
 πατέρων, οἱ ὅποιοι συνέστησαν αὐτήν μετά τόν Χριστό
 καί τή σφαγή καί τό αἷμα ἐκείνου, τόν ἀλιτήριο καί προδότη
 τῆς Ἐκκλησίας, τόν Ἀκινδυνο δηλαδή, τόν ἀρχηγό καί ταμία
 τῆς αἰρέσεως μετά τόν πρῶτον ἐκείνον³. ἔσπευσε νά κατα-
 στήση παιδαγωγό, θά ἔλεγε κανεῖς τόν ἄδη καί τροφέα τόν
 θάνατο καί νά ὀρίση φύλακα στό πῦρ τήν καταιγίδα τοῦ πονηροῦ
 καί στά ἄρνιά τόν λύκο.

Γιπέ μου, ἔβαλες διδάσκαλο καί πατέρα τῆς Ἐκκλησίας 8
 ἐκείνον³; Τί νά παραβλέψω; Τόν ὑβριστή τῆς θεότητος,
 τόν καταλυτή τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς μαζί μέ τούς
 Ἰουδαίους, πού θά ἔχουν κακό τέλος, τόν πολέμιο τοῦ
 Πνεύματος παραπάνω ἀπό κάθε Μακεδόنيο, τόν ἐχθρό τῆς
 μεγάλης Τριάδος, τήν ἀποθήκη τῶν αἰρέσεων; Ἐκείνον καθι-
 στᾶς ἐσύ ποιμένα καί διδάσκαλο, τόν παραπάνω ἀπό κάθε ἄλλο
 σφοδρό ὑβριστή καί διώκτη ἐκείνης; Τί νά διδάξη; Τίς κτιστές

3. Ὁ Ἰωάννης Καλέκας εἶχε χειροτονήσει τόν Ἀκινδυνο διάκονο καί τόν
 προώριζε γιά ἐπισκοπική θέσι.

ταύτην; τὰς κτιστὰς θεότητας, ὧν ἐκεῖνος Πατήρ τε καὶ δημιουργὸς μόνος, ἢ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας καὶ τοὺς πάλαι σεσηπότας καὶ ὄζωήν καὶ τὸ μὴ κυρίως ἀγαθὸν τε καὶ ὄν καὶ ὄσα τῆς μυθεομένης ἐλληνικῆς ἐκείνης τερατείας καὶ τῆς ἀπάτης; Καλὰ γε ταῦτα, καὶ σοὶ καὶ τοῖς σοῖς ὄντως προσήκοντα μυσταγωγοῖς τε καὶ θεολόγοις.

9 **Λ**εῖ δὲ παρ' ὑμῶν πάντως μαθεῖν τῶν κενῶν διδασκάλων τοὺς κακῶς ὑφ' ὑμῶν ποιμαινομένους κάκεῖνα, τὴν κτιστὴν ἐνέργειάν φημι τοῦ Θεοῦ, ἵνα καὶ τὴν ἐκείνου φύσιν κτιστὴν συγκατασκευάσωσι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· τὸ ταῦτόν καὶ ἀδιάφορον πάντη φύσιν τε καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ Θεοῦ πεφυκέναι ἢ τὸ φύσιν εἶναι τὸν Θεὸν μόνην τῶν φυσικῶν πάντων ἐστερημένην, ἢ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ τῆς φύσεως ὑστερογενῆ καὶ κτιστὰ πεφυκέναι· τῆς γὰρ ὑμετέρας δυσσεβείας ἢ ἀθεΐας καὶ ἄμφω ταῦτα, τοτὲ μὲν καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καθάπαξ διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῶν φυσικῶν ἀναιροῦντων, τοτὲ δὲ κτίσμα κάκεῖνην δι' ἐκείνων ἀποδεικνύοντων, ἐπεὶ δεῖ³ κατάλληλα ταῖς φύσεσιν εἶναι τὰ φυσικὰ κατὰ τοὺς θεολόγους πατέρας· ἀνάγκη καὶ γὰρ ὡς ἔοικεν ἀσεβεῖν ὑμᾶς οὐχ ἐνὶ γε τῷ τρόπῳ καὶ δυοῖν ἴσως, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους τῶν αἱρέσεων καθηγητὰς τε καὶ νομοθέτας, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ.

10 **Κ**αὶ τί χρὴ λέγειν, ὅπου γε καὶ τὴν ὑμνουμένην τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρρητον ἐξηρηνήσαθε θεώσιν, ὑπὲρ ἧς κατὰ τὸ εἰρημένον πρᾶξις πᾶσα Χριστοῦ καὶ ἅπαν μυστήριον, ὀνόματι κενῶ⁴ μόνῳ τιμᾶν ταύτην δῆθεν διδάξαντες, πράγματι δ' ἐξυβρικότες εἰς αὐτὴν τὰ αἰσχιστὰ τε καὶ ἀτοπώτατα, τῷ τοῖς κτίσμασι καὶ ταύτην συναριθμησαί, καὶ κάτω θεῖναι ψυχῇ τολμηρᾷ καὶ γλιόττη τὴν τῶν ἀπάντων

3. ἐπεὶ δεῖ: ἐπειδὴ C

4. κενῶ: καὶ νῶ M

θεότητες, τῶν ὁποίων ἐκεῖνος εἶναι ὁ ὁ μόνος πατήρ καί δημιουργός ἢ τίς πλατωνικές ιδέες καί τίς ἀπό παλαιά σαπισμένες καί πρισμένες φλυαρίες ἐκεῖνες καί τήν θνητή ζωή καί τό μή κυρίως ἀγαθό καί ἄν καί τά ἄλλα στοιχεῖα ἐκείνης τῆς μυθολογικῆς τερατολογίας καί ἀπάτης; Καλύ εἶναι αὐτά καί πραγματικά ταιριαστά σέ σένα καί τούς δικούς σου μυσταγωγούς καί θεολόγους.

Πρέπει βέβαια νά μάθουν ἀπό σᾶς τούς κενούς διδασκάλους 9 οἱ κακῶς ποιμαινόμενοι καί ἐκεῖνα, ἐννοῶ τήν κτιστή ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, γιά νά συγκатаσκευάσουν ἀναγκαστικά καί τήν φύσι του κτιστή, τό ὅτι στόν Θεό ἢ φύσις καί ἢ ἐνέργεια εἶναι ταυτό καί ἀδιάφορο τελείως ἢ τό ὅτι ὁ Θεός εἶναι μόνο φύσις στερημένη ὄλων τῶν φυσικῶν ἢ ὅτι τά φυσικά τοῦ Θεοῦ εἶναι ὑστερογενῆ καί κτιστά. Διότι τά δύο αὐτά εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀσεβείας καί ἀθεΐας σας, πού ἄλλοτε μέν ἀναιροῦν μονομιᾶς τήν ἴδια τή φύσι διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῶν φυσικῶν, ἄλλοτε δέ ἀποδεικνύουν κτίσμα καί ἐκείνην δι' ἐκείνων, ἐπειδῆ κατά τούς θεολόγους πατέρες πρέπει τά φυσικά νά εἶναι κατάλληλα στίς φύσεις· διότι, ὅπως φαίνεται, εἶναι ἀνάγκη νά ἀσεβῆτε ὄχι μέ ἓνα τρόπο ἢ ἴσως δύο, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι καθηγηταί καί νομοθέτες τῶν αἰρέσεων, ἀλλά μέ ὄλους μαζί.

Καί τί χρειάζεται νά ἐπιμείνω, ἀφοῦ ἀρνηθήκατε καί τήν 10 ὕμνουμένη ὑπερφυᾶ καί ἀπόρρητη θέωσι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὑπέρ τῆς ὁποίας ἔχει γίνει κάθε πρᾶξις τοῦ Χριστοῦ καί κάθε μυστήριον, κατά τό λεχθέν, ἔχοντας διδάξει νά τιμοῦμε αὐτήν κατά τό κενό ὄνομα μόνο, ἐνῶ στήν πραγματικότητα τήν ἔχετε ἐξυβρίσει κατά τρόπο αἰσχρό καί ἄτοπο, ἀφοῦ τήν συναριθμήσατε μέ τά κτίσματα καί ἐτοποθετήσατε μέ τολμηρή

ἐπέκεινα, καὶ μηδὲ τὸ καινὸν αἰδεσθέντες καὶ ὑπερφυῖνες τῆς⁵ τοῦ μυστηρίου τουτουῖ φανερώσεως, ὡς οὐκ ἄγγελος, οὐδὲ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς, ἔργοις τε καὶ λόγοις ὑπερφυῖνως ἐξηγήσατο, πρὶν μὲν ἀναβῆναι τὸ ὄρος σὺν τοῖς λογάσι τῶν μαθητῶν, βασιλείαν ὀνομάσας ἐκεῖνο Θεοῦ, καὶ δόξαν κοινὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖσε δ' ἀνιῶν τὴν κεκρυμμένην ἀστραπὴν ὑπὸ τὴν σάρκα τῆς οὐσιώδους καὶ θείας εὐπρεπείας παραδείξας καὶ δείξας, κατὰ τὸν μέγαν φάναι Βασιλείων ὡς αὐτὸς ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ἀνθρωπινον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, καθόσον ἐδύνατο βλέπειν οἱ σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς περιφέροντες, οἱ αὐτοὶ Θεολόγοι καὶ τοῦτο φασιν, ἵνα μὴ σὺν τῇ ὀράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν:

11 ντεῦθεν καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τελειοτέρας τοῦ Θεοῦ κοινωνίας τε καὶ Θεώσεως, καθ' ἣν οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν καὶ ἰσάγγελοι ἔσονται καὶ Υἱοὶ Θεοῦ κατὰ τὸν αὐτοῦ τοῦ τῆς δόξης ἡλίου λόγον, ἰταμῶς ἐκείνους ὁμοῦ πάντας ἐκβάλλετε, διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ μεταμορφώσεως ἀναιροῦντες κάκεινην, ἐπειδὴ ταύτην κάκεινην ἐν καὶ ταῦτό φασιν οἱ Θεολόγοι πεφυκέναι συμφώνως, τὴν φυσικὴν καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ αἰδῖον καὶ ὁμοφυᾶ καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Θεοῦ δόξαν τε καὶ θεότητα, τὸ ἀνέσπερον φῶς, τὸ ἀναρχον κατὰ τὴν χρονικὴν ἀρχὴν, τὸ ἄπειρον καὶ ἀόριστον καὶ ἀθάνατον, τὸ πᾶσι μὲν ἀνθρωπίνοις ὀφθαλμοῖς αἰσθητοῖς τε καὶ νοητοῖς ὡσαύτως ἀόρατον, μόνοις δὲ τοῖς πνευματικοῖς καὶ Θεοειδέσιν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι νῦν τε⁶ καὶ εἰσέπειτα καθοριζόμενον, καὶ κατὰ πάσης

5. τῆς παραλ. Μ

6. τε παραλ. C

ψυχή καί γλῶσσα κάτω τήν ἐπέκεινα τῶν ὄλων, χωρίς νά σεβασθῆτε οὔτε τό παράδοξο καί ὑπερφυές τῆς φανερώσεως τοῦ μυστηρίου τούτου, ὅπως ἐξήγησε μέ ἔργα καί λόγια ὑπερφυῶς ὄχι ἄγγελος, οὔτε πρέσβυς, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ μονογενῆς Υἱός, πού εἶναι στούς κόλπους τοῦ Πατρός⁴; Αὐτός τό ἐξήγησε, πρὶν μὲν ἀνεβῆ στό ὄρος μέ τούς ἐγκρίτους μαθητάς ὀνομάζοντας ἐκεῖνο βασιλεία Θεοῦ καί κοινή δόξα ἑαυτοῦ καί τοῦ Πατρός, ὅταν ἀνέβαινε δέ ἐκεῖ παραδεικνύοντας καί δεικνύοντας τήν κρυμμένη ἀστραπή κάτω ἀπό τήν σάρκα τῆς οὐσιώδους καί θείας εὐπρεπείας, γιά νά ἐκφραστοῦμε κατά τόν μέγα Βασιλεῖο. Διότι αὐτός εἶναι τό φῶς τό ἀληθινό πού φωτίζει κάθε ἄνθρωπο ἐρχόμενο στόν κόσμ⁵, ὅπως μπορούσαν νά βλέπουν οἱ περιφέροντες σωματικούς ὀφθαλμούς - λέγουν κι' αὐτό οἱ ἴδιοι θεολόγοι - γιά νά μή χάσουν καί τήν ζωή μαζί μέ τήν ὄρασι.

Μὲ αὐτόν τόν τρόπο ἐκβάλλετε ὅλους ἐκείνους μαζί ἀπό ἡ τήν τελειότερη στό μέλλον κοινωνία τοῦ Θεοῦ καί θέωσι, κατά τήν ὁποία θά λάμπουν οἱ δίκαιοι σάν ὁ ἥλιος στή βασιλεία τοῦ Πατρός του καί θά καταστοῦν ισάγγελοι τῆς δόξας⁶, ἀναιρώντας κι' ἐκείνη διά τῆς μεγάλης μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ὁμοφώνως οἱ θεολόγοι λέγουν ὅτι αὐτή κι' ἐκείνη - ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καί ἡ μεταμόρφωσις - εἶναι ἓνα καί τό αὐτό, ἡ φυσική καί ἀπρόσιτη καί ἀναλλοίωτη καί αἶδια καί ὁμοφυῆς καί ἀδιαίρετος δόξα τοῦ Θεοῦ καί θεότης, τό ἀνέσπερο φῶς, τό ἀναρχο κατά τή χρονική ἀρχή, τό ἀπειρο καί ἀόριστο καί ἀθάνατο, τό ἀόρατο σ' ὅλους τούς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμούς, αἰσθητούς καί νοητούς παρομοίως, καθορώμενο δέ μόνο ἀπό τούς πνευματικούς καί θεοειδεῖς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι τώρα καί στό μέλλον, πού κατέχει

4. Ἰω. 1.18.

5. Ἰω. 1.9.

6. Λουκᾶ 20.36.

κτίσεως ἔχον τὰ νικητηρια· καθὼ καὶ Λαβιδὸς μὲν⁷ ὁ τῆς Παλαιᾶς μελωδός, «ἐν τῷ φωτί σου», φησίν, «ὀψόμεθα φῶς». ἐν τῷ Πνεύματι φημι τὸν Υἱόν, οἱ αὐτοὶ θεολόγοι καὶ τοῦθ' οὕτως ἔχον διερμηνεύουσιν, ὁ δὲ τῆς Νέας καὶ λογογράφος αἰθίς καὶ μελωδός, «νῦν καθωράθη», φησίν, «τὰ τοῖς ἀνθρωπίνους⁸ ἀθέατα ὄμμασι, σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζον θεότητος», καί, «νῦν καθωράθη ἀποστόλοις τὰ ἀθέατα, θεότης ἐν σαρκίῳ ἐν τῷ ὄρει Θαβὺρ ἀστράπτουσα».

12 **Υ**ούτων τῶν οὕτω μεγίστων, τῶν οὕτως ὑπερφυῶν τε καὶ θείων, «ἂ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ποτέ», (ἢ αὕτη θεολόγος καὶ φιλόσοφος γλώττια καὶ τοῦτό φησι), τούτων τὸν ἀναίσχυντον καὶ ἰταμὸν ἀναιρέτην ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας καὶ ποιμένα φέρων ἐχειροτόνει, θεμελίους οἶονεὶ προκαταβαλλόμενος τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, δι' ὧν καὶ μεθ' ὧν ἐμελέτα τὴν παντελεῆ τῆς κοινῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καταστροφὴν, ἦν αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνωτέραν ἀπεφήνατο τῶν ἁδου πυλῶν ἀγνοῶν ὡς ἑαυτῷ μᾶλλον, οὐκ ἐκείνη πλέκει τὸν δόλον, λάκκον ἀνορύττων, ὃ φησιν ὁ μέγας Λαβιδός, καὶ βόθρον κατασκεύαζων, εἰς ὃν μετὰ μικρὸν καταπίπτειν αὐτὸς ἐμελλεν, ὡς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου δηλώσει μοι.

7. μὲν παραλ. .1

8. τὰ τοῖς ἀνθρωπίνους παραλ. .1

7. Ψαλμ. 35.9.

8. Ἰω. Δαμασκηνοῦ. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν. 2.13 PG 96.565 c.

τά νικητήρια ἀπέναντι σέ κάθε κτίσι. Αὐτό λέγει καί ὁ Δαβίδ, ὁ μελωδός τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, «διὰ τοῦ φωτός σου θά ἰδοῦμε φῶς»⁷, δηλαδή διὰ τοῦ Πνεύματός σου τόν Υἱό, ὅπως διερμηνεύουν τοῦτο οἱ ἴδιοι θεολόγοι. ὁ δέ λογογράφος καί μελωδός τῆς Νέας Διαθήκης πάλι λέγει. «τώρα ἐφάνηκαν ἀθέατα μυστήρια μέ ὀφθαλμούς, σῶμα θνητό πού πηγάζει δόξα θεότητος⁸, καί «τώρα ἐφάνηκαν ἀπό τούς ἀποστόλους τά ἀθέατα, θεότης πού ἀπαστράπτει μέσα στή σάρκα ἐπάνω στό Θαβώρ»⁹.

Υούτων τῶν τόσο μεγάλων, τῶν τόσο ὑπερφυῶν καί θείων, ¹² «πού ὀφθαλμός δέν εἶδε καί αὐτί δέν ἄκουσε, πού σέ καρδιά ἀνθρώπου δέν ἀνέβηκαν¹⁰ (καί αὐτό τό λέγει ἡ ἴδια θεολόγος καί φιλόσοφος γλῶσσα) τόν ἀναίσχυντο ἀναιρέτη, ὅσο ἐξηρτᾶτο ἀπό αὐτόν, ὁ ποιμὴν καί προϊστάμενος τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ὃ δίκη καί ὀφθαλμοὶ Θεοῦ πού βλέπετε τά πάντα, τόν ἔφερε νά τόν χειροτονήσῃ διδάσκαλο τῆς Ἐκκλησίας καί ποιμένα, προκαταθέτοντας κάπως τά θεμέλια τῆς τυραννίας του, διὰ τῶν ὁποίων καί μέ τά ὅποια ἐμελετοῦσε τήν πλήρη καταστροφή τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τήν ὁποία αὐτός ὁ ἴδιος διεκήρυξε ἀνώτερη τῶν πυλῶν τοῦ ἁδῆ¹¹, ἀγνοώντας ὅτι πλέκει τόν δόλο γιά τόν ἑαυτό του μᾶλλον παρά γιά ἐκείνην, ἀνοίγοντας λάκκο, ὅπως λέγει ὁ μέγας Δαβίδ, καί κατασκευάζοντας βόθρο, στόν ὁποῖο ἐπρόκειτο νά πέσῃ αὐτός ὁ ἴδιος, ὅπως θά δηλιώσῃ σέ λίγο ὁ λόγος μου στή συνέχεια.

9. Πρβλ. Ματθ. 17,2.

10. Ἰ Κορ. 2,9.

11. Ματθ. 16,18.

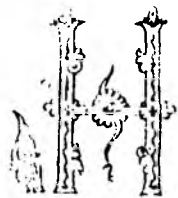
- 13 **Ο** μὲν γὰρ τὸν τῆς εὐσεβοῦς ἀλλότριον πίστεως, Ἀκίνδυνόν φημι τὸν ἑαυτοῦ καὶ μυσταγωγὸν καὶ μύστην, τολμηρῶς μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἔσπευδεν εἰς ἱερέας προάγειν, ἡ δὲ γε φιλόχριστος βασιλὶς αἰσθομένη, θερμὸν τε τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἑαυτῆς ζῆλον ἐνδεικνυμένη καὶ κατ' οὐδὲν τοῦ τετελευτηκότου ἀνδρὸς τε καὶ βασιλέως οὐδαμῶς ἀποδέοντα, προκαταλαμβάνειν τε καὶ ἀνείργειν ἐπεχείρει καὶ λόγοις καὶ παραινέσει τῆς πράξεως τὸ ἀνόσιον· ὁ δὲ κωφῶ πρὸς ταῦτ' εὐοικῶς καὶ μηδὲν τῇ βασιλίδι πρὸς ἔπος ἀποκρινάμενος, βία τε τὸν καὶ τὸν ἱερῶν ἐκβεβλημένον πάλαι προθύριον καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκήρυκτον ἔνδον εἰσωθεῖ τῶν ἀδύτων καὶ τοῖς τοῦ βήματος ἐγκαταλέγει καὶ τοῖς Χριστοῦ διακόνους τὸν διάκονον τοῦ ἀντικειμένου συναριθμεῖ.

Ἀνατροπή τῶν σχεδίων ἀπὸ τῆν βασίλισσα Ἄννα

- 14 **Η** μὲν οὖν θαυμαστὴ βασιλὶς, ἐπεὶ τῶν γενομένων κακῶς οὕτως καὶ βιαίως εὐθὺς ἤκουεν, οὐκ ἔτι μέλλουσα τὸ παράπαν, οὐδ' ἀναδυομένη γε ἦν· ἀλλὰ καὶ ἔργου μάλα γενναίως καὶ ἀζίως ἑαυτῆς εἶχετο, καὶ τὸν κακῶς ἐπιτηδήσαντα τοῖς ἀγιωτάτοις καὶ αὐτῶν ἀποστείλασα τῶν προθύρων ἀπελαύνει τῶν ἱερῶν σὺν γε τοῖς ὁμόφροσι πᾶσι καὶ σπουδασταῖς· ἐπειρῶντο δ' ἂν οἴμαι μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας ὕβρεις τε

Ο πατριάρχης ἔσπευδε τολμηρῶς μέ πολλή ἐξουσία νά προαγάγη σέ ἱερέα τόν ξένο πρός τήν εὐσεβῆ πίστι, δηλαδή τόν Ἀκίνδουνο τόν μυσταγωγό καί μύστη του· ἀλλ' ἡ φιλόχριστος βασίλισσα¹², μόλις τό ἀντελήφθηκε, δεικνύοντας θερμό ζῆλο ὑπέρ τῆς εὐσεβείας πού δέν διέφερε κατά τίποτε ἀπό τόν ζῆλο τοῦ ἀποθανόντος συζύγου τῆς καί βασιλέως, ἐπιχείρησε νά προλάβῃ κι' ἐμποδίσῃ τήν ἀνοσία πρᾶξι μέ λόγια καί παραινέσεις. Αὐτός ὅμως σάν νά ἦταν κωφός γιά τούς λόγους αὐτούς δέν ἀπάντησε πρός τήν βασίλισσα τίποτε σχετικῶς καί ἐμβάζει μέ βία στά ἄδυνα αὐτόν πού παλαιά εἶχε ἀποκηρυχθῆ καί ἐκβληθῆ ἀκόμη καί ἀπό τά πρόθυρα τῶν ναῶν, καί συγκαταλέγει μέ τούς διακόνους τοῦ Χριστοῦ τόν διάκονο τοῦ ἀντικειμένου.

Ἀνατροπή τῶν σχεδίων ἀπό τήν βασίλισσα Ἄννα

θαυμαστή λοιπόν βασίλισσα, ὅταν ἤκουσε τά κακῶς γενόμενα μέ τέτοια βία, δέν ἀργοπόρησε καθόλου καί δέν ἀνέβαλε· ἐπιλήφθηκε τοῦ ἔργου μέ πολλή γενναιότητα, φερομένη ἀνταξίως ἑαυτῆς, ἀπέστειλε καί ἀπεμάκρυνε ἀκόμη καί ἀπό τά πρόθυρα τῶν ἱερῶν αὐτόν πού κακῶς ἐπήδησε στά ἀγιώτατα μαζί μέ ὅλους τούς ὁμόφρονες καί σπουδαστάς. Νομίζω δέ ὅτι μετά τίς πολλές ἐκεῖνες ὕβρεις καί ἀναισχυντίες

12. Εἶναι ἡ βασίλισσα Ἄννα Παλαιολογίνα, ἀπό τήν Σαβοῖα, σύζυγος καί τώρα χήρα τοῦ Ἀδρόνικου Γ'.

καὶ ἀναισχοντίας καὶ δεσμωτηρίων ὁμοῦ καὶ πληγῶν, καὶ μάλιστα ὁ κάκιστα χειροτονηθεῖς, εἰ μὴ, χηραμοῦς τινας ὑπογεῖους αὐτίκα καὶ σήραγγας ὑποδῶς, τοῖς πᾶσι πλὴν ὀλίγων γέγονεν ἀφανής.

- 15 **Θ** ροῦς δὲ καὶ παρὰ τοῦ τῶν εὐσεβῶν πληρώματος κατὰ τῆς αἰρέσεως ἦρτο πολὺς, καὶ τάξις πᾶσα καὶ ἡλικία σχεδόν, τοὺς ἀλιτήριους ἐζήτει διαχειρίσασθαι μᾶλλον δὲ τῶν τῆς σοφῆς Γρηγορίου γλώττης λόγων καὶ περὶ τούτων αὐτῶν ἂν εἴη διακοῦσαι καλόν· φησὶ γὰρ οὕτως ἔκεινος πρὸς τινα τῶν γνησίων ἐπιστέλλων.

Περιγραφή τῶν κινδύνων ἀπὸ τὸν Γρηγόριον

- 16 **Κ** νόσεται πᾶς τις οἶμαι κἀνεῦθεν καὶ θαυμάσει τῆς παρ' ἡμῶν πρεσβευομένης ἀληθείας τὴν δύναμιν· ὅτι μὴ μόνον ἡνίκα πᾶσα στάσις ἀπῆν, ἐν δυοσὶ συνόδοις ἐξετασθεῖσα τὸ κράτος ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμφυλίου στάσεως ἐγερθείσης, ἡνίκα καὶ τοῖς βασιλεύουσιν ἡμεῖς ἐδόξαμεν ἐπαχθεῖς καὶ τῶν συκοφαντούντων ἤδη χῶραν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον λαβόντων καθ' ἡμῶν καὶ πάντων λεγόντων τε καὶ πραττόντων ἐκείνων ἀναίδην, ἡμεῖς καθευργμένοι διετελοῦμεν, ὅμως κατὰ τὴν τῶν θεῶν δογμάτων ἀλήθειαν οὐδὲν ἦττον ἢ πρότερον περιγεγενομέ-

13. Ἐπιστολή πρὸς Μικκάριον Β 3 - 5. Ὁ Μικκάριος εἶναι ὁ ἀδελφός του.

θά έδοκίμαζαν καί δεσμοκτήρια μαζί καί σωματικές τιμωρίες, καί μάλιστα ό κακῶς χειροτονηθεῖς, ἄν δέν εξαφανιζόταν ἀπό ὄλους πλὴν ὀλίγων, χρησιμοποιώντας ἀμέσως ὑπογείους διαβάσεις καί σήραγγες.

Γσηκώθηκε δέ πολὺς θόρυβος στό πλήρωμα τῶν εὐσε- 15 βῶν κατὰ τῆς αἰρέσεως, καί κάθε σχεδόν τάξις καί ἡλικία ἐζήτησαν νά ξεσχίσουν τοὺς ἀλιτηρίους. Ἄλλά μᾶλλον κsalό θά ἦταν ν' ἀκούσωμε τῆ σοφή γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου καί περὶ αὐτῶν. Λέγει πραγματικά αὐτός γράφοντας πρὸς ἓνα ἀπό τοὺς γνησίους φίλους¹³

Περιγραφή τῶν κινδύνων ἀπὸ τόν Γρηγόριο

Nομίζω ὅτι ὁ καθένας θά γνωρίσῃ καί θά¹⁶ θαυμάσῃ τῆ δύναμι τῆς ἀπὸ ἐμᾶς πρεσβευομένης ἀληθείας καί ἀπὸ τοῦτο· ὅτι ὄχι μόνο ἡ ἀλήθεια αὐτῆ ἐπεκράτησε πρὶν ἀκόμη ἐκραγῆ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἀφοῦ ἐξετάσθηκε σέ δύο συνόδους, ἀλλά καί ὅταν ἐσηκώθηκε ὁ πόλεμος, ἐμεῖς ἐπικρατήσαμε κατὰ τὴν ἀλήθεια τῶν δογμάτων ὄχι λιγώτερο ἀπὸ πρωτύτερα, τότε πού ἐφανήκαμε βαρεῖς στοὺς βασιλεῖς¹⁴ καί οἱ συκοφάντες μας ὑπερίσχυσαν ἡδη ἐπὶ τόσον χρόνο καί ὄλοι τους ὠμιλοῦσαν κι' ἐνεργοῦσαν ἐλευθέρως, ἐνῶ ἐμεῖς ἤμαστε στήν εἰρκτή. "Ὅλο αὐτό

14. "Ὡς βασιλεῖς ἐννοεῖ ἐδῶ τὴν βασιλομήτορα Ἄννα καί τόν ἀνήλικο διάδοχο Ἰωάννη Ε' Παλαιολόγο.

θα· τῆς τοῦ Θεοῦ δὲ τὸ πᾶν ὑπῆρξε δυνάμει, ἥτις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, καθάπερ αὐτὸς πρὸς τὸν ἀπόστολον ἔφη. Τότε γὰρ ὄντως καὶ τελειοῦται, ὅτε καὶ πολεμουμένη τὸ περιὸν ἐπιδείκνυται καί, κατασπᾶσθαι δοκοῦσα, διὰ τῶν εἰς τοὺς ἀντεχομένους αὐτῆς κινδύνων ὑψηλότερα τῶν κατασπώντων καὶ ἀχείρωτος διαδείκνυται. Καὶ ταῦτὸ γέγονεν, ὡσπερ ἂν εἴ τις γλωτταν ἢ καὶ χειρὰ τινος δεσμήσας, εἴτ' εἰς ἄμωνα προκαλοῖτο λόγων ἢ συγγραμμάτων, καὶ μηδ' οὕτω συγχωρεῖται τούτου κατὰ ταῦτα κρατεῖν.

17 **Ε**κόπει γάρ· ὡς ἐχθροῖς ἡμῖν προσεῖχον οἱ αὐτοκράτορες, στασιαστίς ἡμᾶς ἐκάλουν οἱ τούτοις χαριζόμενοι πάντες, ὡς μὴ συμβαίνουσαν τοῖς καιροῖς παρασχόντας τὴν γνώμην· πόσω μᾶλλον οἱ καὶ λίαν ἀπεχθῶς πρὸς ἡμᾶς διακεείμενοι καὶ πάντα τρόπον ἐπιτίθεσθαι προαιρούμενοι; φανερωῶς οὖν μετὰ τῶν δεσμοῦτων κατεκριθήμεν τετάχθαι· καὶ προσῆν τὸ καινοφωνίαν ἡμῖν ἐν τοῖς δόγμασιν ἐγκαλεῖν, ἐπειδὴ τὸ δι' ὃ λέγειν ἀληθῶς ὑπέτρεχε τις τοὺς κακοῦντας αἰδέως.

18 **Υ**ούτοις θαρρήσαντες οἱ Βαρλααμίται, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὁ μᾶλλον ἐκείνου μύστης καὶ διάδοχος καὶ ὁπαδὸς Ἀκίνδυνος, ὑπέρχονται τὸν φλεγμαίνοντα καθ' ἡμῶν⁹, ἅτε μὴ συναινεῖν αἰρουμένων τῷ καιρῷ, πατριάρχην, εἰδοίαν αὐτοῖ πρὸς αὐτόν τε καὶ τοὺς κρατοῦντας ὑποκρινόμενοι, καὶ τινα προσάγοντες ἕτερα, μόνον εἰ συμμαχῆσει τούτοις, καθ' ἡμῶν καιρὸν ἤδη λαβοῦσι χωρηῆσαι καὶ τὴν ἤτταν ἀναπαλαίσεισθαι. Ὁ δέ, μηδὲ τῶν προσενηνεγμένων ἀφέμενος, καὶ προσοφείλειν¹⁰ ἔλεγε

9 ἡμῶν· ἡμᾶς M 10 προσοφείλειν M

ἦταν ἔργο τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία τελειοῦται στήν ἀσθένεια, ὅπως αὐτός εἶπε πρὸς τὸν ἀπόστολο¹⁵. Διότι τότε τελειοῦται πραγματικά, ὅταν πολεμουμένη ἐπιδεικνύη τὴν ὑπερίσχυσί της καὶ φαινομένη νά καταρρίπτεται λόγῳ τῶν κινδύνων πού διατρέχουν οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἀποδεικνύεται ὑψηλότερη τῶν διωκτῶν καὶ ἀδούλωτη. Κι' ἐγινε τὸ ἴδιο, σάν νά ἔδεδε κάποιος τὴ γλῶσσα καὶ τὸ χέρι κάποιου, ἔπειτα νά τὸν προκαλοῦσε σέ συναγωνισμό λόγων καὶ συγγραμμάτων, καὶ πάλι νά μὴ μπορῆ μέ αὐτές τίς συνθήκες νά τὸν νικήσῃ.

Νά ἔχῃς ὑπ' ὄψι σου ὅτι οἱ αὐτοκράτορες μᾶς ἐβλεπαν¹⁷ σάν ἐχθροὺς, ὅλοι οἱ κόλακές των μᾶς ἀποκαλοῦσαν στασιαστὰς, διότι δέν ἐξεφράσαμε γνώμη πού νά συμβάδιζε μέ τοὺς καιροὺς· πόσο μᾶλλον οἱ ἄσπονδοὶ ἀντίπαλοί μας πού κάμουν τὸ πᾶν γιὰ νά ἐπιτίθενται ἐναντίον μας; Φανερά λοιπὸν καταδικασθῆκαμε νά ἐγκλεισθοῦμε στὴ φυλακὴ μαζί μέ τοὺς κακούργους. Καὶ προστέθηκε ἡ κατηγορία ὅτι νεωτερίζοις ἐστὰ δόγματα, ἐπειδὴ τὸ νά εἰποῦν τὴν ἀληθινὴ αἰτία ἢ στάσις των προκαλοῦσε κάποια ἐντροπὴ στοὺς διώκτες.

Ἐέ τὸ θάρρος αὐτῶν οἱ Βαρλααμίτες, καὶ περισσότερο¹⁸ Ἐὰπὸ ὅλους ὁ καλύτερος, μαθητὴς καὶ διάδοχος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Βαρλαάμ Ἀκίνδυνος κολακεύουν τὸν ἐρεθισμένον ἐναντίον μας πατριάρχη, ἐπειδὴ δέν θελήσαμε νά συμφωνήσωμε στὸ θέμα τῆς ἐποχῆς, ὑποκρινόμενοι εὖνοια πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐξουσιαστὰς καὶ προσφέροντας ἐπίσης ὠρισμένα ἄλλα, ἀρκεῖ νά συμμαχήσῃ μέ αὐτούς, τώρα πού εὐρήκαν εὐκαιρία νά ἐπιτεθοῦν ἐναντίον μας καὶ μέ νέα πάλῃ νά ἐξουδετερώσουν τὴν ἡττα πού

15. Β' Κορ. 12.9.

χάριν, εἰ πάντας σχοίεν ἐκπολεμῶσαι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις αὐτοῖς, οὐ καὶ τὴν φρουρὰν ἡμῖν συνεσκεύασεν, ὡς ἀσφαλίστατος εἶη· καὶ πάντα ἦν αὐτοῖς οὗτος ὁ πάντων ἐπειλημμένος τῆς ἐξουσίας, ἔξαρχος, σύμμαχος, μάρτυς τῶν ὑπ' αὐτῶν λεγομένων, ὡς δῆθεν συνίστωρ καί, ὡς ᾤετο, ἀπαράγραπτος καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀξίας βεβαιωτής, ὡς κριτής καὶ τὸ κράτος ἐγχειρισμένος τῆς Ἐκκλησίας, μεσίτης πρὸς βασιλέας, παρ' ὧν καὶ προστάγματα ἐκομίσαστο, καὶ παρέσχε τούτοις μετὰ τῶν αὐτοῦ καθ' ἡμῶν ἐπιδεικνύναι γραμμάτων, καὶ φόβῳ τοὺς μὴ πειθομένους ἄλλως προσάγεσθαι. Ἄλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων τὰ καθ' ἡμῶν ἀλλὰ καὶ σύνοδοι, μᾶλλον δὲ προσχήματι συνεκροτοῦντο συνόδων, ἐν αἷς ἀπειλαὶ καὶ ἐπαγγελίαι, καὶ δόσεις καὶ ἀφαιρέσεις, καὶ πᾶν ὅ,τι ποτὲ δεινόν τε καὶ χρηστόν, οὐκ ἐλέγετο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτελείτο παρὰ τοῦ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας λαχόντος. Καὶ τὰ μὲν δεινὰ τοῖς ἡμῖν συνηγοροῦσιν ἐπῆν, τὰ δὲ δοκοῦντα χρήστὰ τοῖς καθ' ἡμῶν ὀρμῶσι καὶ ἡμᾶς δυσφημοῦσιν. Ἄλλ' ἤρθη ὄντως ἡ καθ' ἡμῶν ἐνεργουμένη κακία, οὐχ ἴν' ὑψωθῆ καὶ μείνῃ περιφανῆς, ἀλλ' ἵνα σφοδροτέρα κατασπασθῆ καὶ μετ' ἧχου τῇ ἀπωλείᾳ παραπεμφθῆ, καὶ μηδὲ τοὺς πόρρω δυνηθῆ λαθεῖν.

19 **W**ς γὰρ ἐνόμισαν ἤδη περιγενέσθαι καὶ πάντα κατὰ νοῦν ἔχειν αὐτοῖς, καὶ τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν ἐπιθεῖναι διεννοοῦντο, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπετίθεσαν ἤδη, τὴν ἄθεσμον Ἀκινδύνου δηλαδὴ χειροτονίαν, κινεῖν

εἶχαν ὑποστή. Αὐτός δέ, χωρίς ν' ἀποποιηθῆ τά προσφερόμενα. ἔλεγε ὅτι θά ὤφειλε κι' εὐγνωμοσύνη, ἄν μπορούσαν νά καταστήσουν ἐχθρούς μας ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, καί μάλιστα τοὺς εὐρισκομένους στ' ἀνάκτορα, ὅπου καί ἐρρύθμισε νά φυλακισθοῦμε, γιά νά εἶναι ἀσφαλέστατος. Καί αὐτός πού εἶχε τήν ἐξουσία ὄλων ἐγινε γι' αὐτούς τά πάντα. ἔξαρχος, σύμμαχος, μάρτυς τῶν λόγων τους, σάν γνώστης τάχα, καί, ὅπως ἐνόμιζε, ἀξίопιστος βεβαιωτής καί ἀπό μόνο τό ἀξίωμα του, ὡς κριτής καί κάτοχος τῆς ἐξουσίας στήν Ἐκκλησία, μεσίτης πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ἀπό τοὺς ὁποίους παρέλαβε καί προστάγματα καί τά ἔδωσε σ' ἐκείνους νά τά ἐπιδεικνύουν μαζί μέ τά ἰδικά του ἐναντίον μας καί νά προσελκύουν ἀπό φόβο τοὺς μή πειθομένους ἀλλιῶς. Ἀλλά δέν περιωρίσθηκαν ἔως αὐτά οἱ ἐνέργειες· συγκροτήθηκαν καί σύνοδοι, μᾶλλον δέ ψευδοσύνοδοι, στίς ὁποῖες ὄχι μόνο διατυπώνονταν, ἀλλά καί πραγματοποιοῦνταν ἀπό τόν ἡγέτη τῆς Ἐκκλησίας ἀπειλές καί ὑποσχέσεις, δωρεές καί ἀποστερήσεις, καί κάθε εἶδους δεινό καί καλό. Καί τά μέν δεινά ἐπέρχονταν ἐναντίον τῶν ὑποκριτῶν μας, τά δέ νομιζόμενα καλά προσφέρονταν στούς διῶκτες καί δυσφημητάς μας. Ἀλλ' ἡ ἐναντίον μας ἐνεργουμένη κακία ὑψώθηκε πραγματικά, ὄχι γιά νά μείνη ὑψηλά περιλαμπρή, ἀλλά γιά νά καταρριφθῆ σφοδρότερα καί παραδοθῆ στήν ἀπώλεια μέ κρότο καί νά μή μπορέση νά διαφύγη οὔτε τῶν μακρινῶν τήν προσοχή.

Πραγματικά ὅταν ἐνόμισαν ὅτι ἐπεκράτησαν ἤδη καί ¹⁹ ὄλα πηγαιναν κατ' ἀρέσκεια καί ἐσκέφθηκαν νά ἐπιθέσουν καί τόν κολοφῶνα τῶν κακῶν, μᾶλλον δέ καί τόν ἐπέθεταν ἤδη, τήν ἄθεσμη δηλαδή χειροτονία τοῦ

τοῖς βασιλεύοντας ὁ τῶν βασιλευόντων Θεός, ἐπεγείρει πρὸς ζῆλον ἄμαχον τοῖς ἐν τέλει πάντας, τοῖς μετ' αὐτοὺς ἄρχοντας, τοῖς μετ' ἐκείνους ὑπασπιστάς καὶ δορυφόρους καὶ ὑπηρέτας, καὶ ἀπλῶς πᾶν τάγμα βασιλικόν, καὶ τοὺς τοῖς βασιλείοις ἐνστρεφομένους ἅπαντας, ἵνα τοὺς ἄλλους παραλείπω νῦν· καὶ ἦν ὄρᾳν ἐξαισιῶς τοὺς καθ' ἡμῶν¹¹ ὠργισμένους βασιλεῖς, τρέψαντες ἐξαίφνης τὴν ὄργην κατὰ τῶν καθ' ἡμῶν ὠρμημένων, τοὺς ἄλλους ἅπαντας συναγωνιζομένους καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἄμιλλαν ἀλλήλους διερεθίζοντας, τὸ δὲ μείζον, ὅτι μηδὲ τῆς ἐμφυλίου στάσειός πω ληξάσης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκμαζούσης, ἧς ἔνεκα καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔσχον ἀηδῶς.

- 20 **Φ** ἔρε γάρ· εἴ τις δυοὶ μαχομένοις ἐπιστάς, δικαστὴν εἶναι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἀξιοῖ τοῖν δυοῖν τὸν ἕτερον, κομίσαιτ' ἂν ὄντινοῦν λόγον παρ' αὐτοῦ, καὶ ταῦτα τῆς πρὸς τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ διαμάχης ἐπικρατούσης; Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ζητῶν τὴν παρ' ἐκείνου ψῆφον ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας, πόσω μᾶλλον δυσέφικτον τὸ ζητούμενον; Εἰ δὲ καὶ ὑποπτεῖοιτο παρ' αὐτοῦ, ὡς μὴ φιλίως πρὸς αὐτὸν διακείμενος, μᾶλλον δὲ πρὸς μὲν αὐτὸν ἀπεχθῶς, πρὸς δὲ τὸν ἀντικείμενον αὐτῷ φιλίως, ὁ δ' ἀντιλέγων ἀντιστρόφως ἔχων, πῶς οὐχὶ καὶ παντελῶς ἀνέφικτον, εἰ μὴ τι καὶ πλεόν; Ἄλλ' ὃ μηδὲ δυσὶν ἀνθρώποις μαχομένοις δυνατὸν ἦν, πρὶν ἀφείσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους μάχης, ἐτέρων καὶ ταῦτα τῶν μὴ δοκούντων φίλων ὑπεραγωνίζεσθαι, τοῦτο πεποιήκεν

11. ἡμῶν: ἡμᾶς M

15α. Οἱ δύο μαχομένοι εἶναι ἐδῶ οἱ δύο ἀντίπαλοι αὐτοκράτορες Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος καὶ Ἰωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός. Ὁ τρίτος πού ζητεῖ κρίσι εἶναι ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς, καὶ τὴν ζητεῖ ἀπὸ τόν Παλαιολόγο πρὸς τόν ὅποιο ἔθεω-

Ἀκινδύνου, τότε κινεῖ τοὺς βασιλευόντας ὁ Θεὸς τῶν βασιλευόντων, διεγείρει πρὸς ἀκαταμάχητο ζῆλο ὅλους τοὺς ἀξιωματοῦχους, τοὺς ὕστερα ἀπὸ αὐτοὺς ἄρχοντες, τοὺς ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνους ὑπασπιστάς καὶ δορυφόρους καὶ ὑπηρετές καὶ γενικῶς κάθε βασιλική τάξι καὶ ὅλους τοὺς κινουμένους στὰ βασιλικά ἀνάκτορα, γιὰ νὰ παραλείψω πρὸς τὸ παρόν τοὺς ἄλλους. Καὶ ἦταν κάτι τὸ ἐξαισίο νὰ βλέπης τοὺς ἐναντίον μας ὠργισμένους βασιλεῖς νὰ στρέφουν ξαφνικά τὴν ὀργή τους ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων μας, ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ συναγωνίζονται καὶ νὰ παρακινοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον στὴν ἄμιλλα γιὰ χάρι μας. Τὸ σπουδαιότερο δὲ εἶναι ὅτι δέν εἶχε λήξει ἀκόμη ἀλλὰ μᾶλλον ἤκμαζε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἄλλωστε εἶχαν δυσареστηθῆ ἀπὸ ἐμᾶς.

Α ἄ παραστήσωμε τὰ πράγματα μέ τὴν ἐξῆς παρομοίω-20
σι. Ἐάν κάποιος πλησιάσῃ δύο μαχομένους καὶ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἓνα νὰ γίνῃ δικαστῆς τῶν λεγομένων ἀπ' αὐτόν, θά ἐλάμβανε ἀπὸ αὐτόν κανένα λόγον, καὶ μάλιστα ὅταν ἀκόμη συνεχίζεται ἡ διαμάχη του μέ τὸν ἀντίπαλο· ἂν δὲ καὶ αὐτός πού ζητεῖ τὴν κρίσι ἀπὸ ἐκεῖνον ἔχη τοὺς ἀντιλέγοντας, πόσο περισσότερο δυσκατόρθωτο εἶναι τὸ ζητούμενο; Ἄν δὲ καὶ ἐγινόταν ὑποπτος ἀπὸ αὐτόν ὅτι δέν διέκειτο πρὸς αὐτόν φιλικά, ἢ μᾶλλον ὅτι διέκειτο πρὸς αὐτόν μὲν ἐχθρικά, πρὸς τὸν ἀντίπαλο δὲ φιλικά, αὐτός δὲ πού ἀντέλεγε πρὸς ἐκεῖνον διέκειτο ἀντιστρόφως, πῶς δέν θά ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατο τὸ πρᾶγμα, ἂν ὄχι καὶ κάτι περισσότερο.^{15a} Ἄλλ' αὐτό πού δέν ἦταν δυνατό οὔτε σέ δύο μαχομένους ἀνθρώπους, πρὶν ἀφήσουν τὴν ἀναμεταξύ

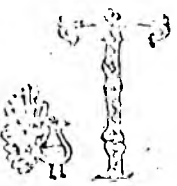
ρεῖτο ὅτι διάκειται ἐχθρικῶς. Βεβαίως καὶ ὁ Παλαμᾶς εἶχε τοὺς ἀντιλέγοντας Ἰωάννη Καλέκα καὶ Ἀκινδυνο. Τελικῶς ἡ κρίσις διευθετήθηκε μέ θεία βοήθεια.

ὁ Θεὸς δυνατὸν ἐν δήμοις καὶ στρατιώταις, καὶ στρατηγοῖς καὶ τοπάρχαις, ἵνα παραστήσῃ τοῖς πᾶσι διὰ πάντων ἀήττητον οὖσαν τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν.

21 **Κ**αὶ ταῦτα μὲν ἢ καλῆ διεξιέσει γλῶττα, τὴν τε λαμπρὰν κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας ὀλοσχερῶς διεξιούσα τῶν ἐναντίων μανίαν. ὧν ἔξαρχος καὶ πρόμαχος καὶ στρατηγὸς ὁ κάκιστος τῆς Ἐκκλησίας προστάτης ἦν, καὶ τὸ πρὸς ταῦτα τῆς προνοίας καὶ τῆς δυνάμεως ἐμύχανόν¹² τε καὶ ἄμαχον τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν δοκοῦντων ἐναντίων ὑπερφυῶς ἐνεργούσης τὰ κάλλιστα.

Θαυμασταὶ ἐνέργειαι τοῦ Γρηγορίου

22 ἃ δὲ κατὰ μέρος ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ θαυμαστῶς γεγονότα, ποῖος ἂν Θουκιδίδης, ἢ καὶ Ἡρόδοτος ἄλλος ἀξίως ἐξείποι καθέκαστα; Μᾶλλον δὲ τῶν μὲν πλείστων τῷ καθ' ἡμᾶς τῷδε φιλοσόφῳ, καὶ ὑπὲρ πάντα δημηγόρους καὶ σοφιστὰς παραχωρήσω καὶ ρήτορας, ἐν τοῖς αὐτοῦ θαυμαστοῖς λόγοις καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἐταίρους¹³ ἐπιστολαῖς ἄλλοτε ἄλλα φιλοσοφήσαντι· ἐγὼ δ' ἐνός τινος τούτων, ἢ καὶ δυοῖν μνησθεὶς κατ' ἐπιδρομὴν, ἐπ' ἐκεῖνα καὶ αὐτὸς τρέψω τὸν λόγον.

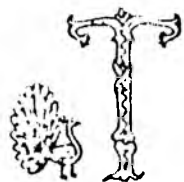
23 **Π** γεμὼν ἐχειροτονεῖτο τηνικαῦτα τοῖς βασιλεῦσι Πελοποννήσον καὶ στρατηγὸς καλὸς κάγαθός· εὐνοὺς μὲν ἐς τὰ μάλιστα τούτοις, φίλος δ' εὐσεβείας σὺχ ἦττον καὶ τῆς

12. ἀμύχανον M 13. ἐταίρους· ἐπαίνους C

τους μάχη, τό νά υπερασπίζονται δηλαδή ἄλλους πού δέν θεωροῦνται φίλοι, τοῦτο κατέστησε ὁ Θεός δυνατό σέ πλήθη καί στρατιῶτες, σέ στρατηγούς καί τοπάρχες, γιά νά παραστήση σέ ὅλους δι' ὄλων ὅτι εἶναι ἀήττητη ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας.

Αὐτά διηγεῖται ἡ καλή γλῶσσα περιγράφοντας σαφῶς 21
τή φανερή κατ' αὐτοῦ καί κατά τῆς εὐσεβείας μανία τῶν ἀντιπάλων, τῶν ὁποίων ἐξαρχος καί πρόμαχος καί στρατηγός ἦταν ὁ κάκιστος προϊστάμενος τῆς Ἐκκλησίας, καθώς ἐπίσης καί τῆ μεθοδική καί ἀκαταμάχητη πρόνοια καί δύναμι τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ ὑπερφυῶς τά κάλλιστα διά μέσου τῶν φαινομένων ἐναντίων.

Θαυμαστές ἐνέργειες τοῦ Γρηγορίου

Τά θαυμαστῶς συμβάντα ἐκείνον τόν καιρό ποιός Θουκυδίδης ἢ Ἡρόδοτος ἄλλος θα μπορούσε νά τά διηγηθῆ ἀξίως στίς λεπτομέρειες; Μᾶλλον τά περισσότερα θά τά παραχωρήσω στόν φιλόσοφό μας τοῦτον, τόν ἀνώτερο ἀπό ὅλους, τούς δημηγόρους καί φιλοσόφους καί σοφιστάς καί ρήτορες, πού κατά καιρούς ἐφιλοσόφησε, ποικιλοτρόπως στά θαυμαστά συγγράμματά του καί στίς ἐπιστολές πρὸς τούς φίλους του· ἐγώ δέ, ἀφοῦ μνημονεύσω ἓνα ἢ δύο ἀπ' αὐτά σύντομα, θά στρέψω τόν λόγο πάλι πρὸς τά προηγούμενα.

Αιωριζόταν τότε ἀπό τούς βασιλεῖς ἡγεμόνων καί στρα- 23
τηγός τῆς Πελοποννήσου καλός καί ἀγαθός. Ἦταν ἐξαιρετικά ἀφωσιωμένος σ' αὐτούς, ὄχι δέ λιγώτερο φίλος τῆς

ὀρθῆς τοῦ Θεοῦ δόξης προασπιστής· τούτω τὰ πρὸς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην τε καὶ τὴν ἔξοδον ἔτι παρασκευαζόμενον, κἂν τῇ βασιλευούσῃ διάγοντι, πολλοὶ τῶν συνήθων καθεκάστην συνῆσαν· οἱ μὲν, ὡς καὶ συναποδημήσοντες, καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκεῖ συναντιληψόμενοι καὶ τὰ πρὸς χρεῖαν κατ' ἀξίαν ὑπηρετήσοντες ἕκαστος, οἱ δὲ καὶ φιλίας καὶ ὁμιλίας ἀπλῶς ἔνεκα· τούτοις καὶ τῶν ὁμιλητῶν Ἀκινδόνου καὶ φίλων εἰς τις συνῆν, εἰς ὑπηρετάς τεταγμένους τῷ στρατηγῷ· καλὸς μὲν πως τὸ εἶδος ἐκ γένους καλούμενος, δουσιδῆς δὲ τὸν τρόπον τέως καὶ τὴν γλῶτταν ἀκόλαστος, εἰ καὶ τοῦτον μετὰ βραχὺ θαυμαστῶς ἠδεξιά τοῦ Ὑψίστου ἠλλοίωσε.

24 **Υ** οὔτω τῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ συγγραμμάτων ὁ μυσταγωγὸς Ἀκινδόνος ἐγχειρίσας τὰ κράτιστα, μέτροις ἱαμβικοῖς ἠρμοσμένα. Πελοποννησίους ἐκπέμπει, καθάπερ ὁ μῦθος πάλαι τοῖς Θηβαίοις τὴν Σφίγγα, ἢ καὶ τῇ Ἑλλάδι πάσῃ τὴν ὑπερήφανον ἐκείνην ὁ χρόνος στρατιάν τῶν Περσῶν. Καὶ ὁ μὲν εἶχεν ὑπὸ μάλῃν ταῦτα, δεινὰ καὶ μελετῶν καθεκάστην καὶ πρὸς τοὺς συνόντας διαλεγόμενος, καὶ πολλὸς μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ Γρηγορίου τοῦ ταύτης προστάτου ρέων καὶ βλασφημῶν, πᾶσι δ' ἀντιλέγων ὁμοῦ τοῖς ὑπὲρ τούτων εὐσεβεῶς ἱσταμένοις καὶ λέγουσι, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτῷ¹⁴ φημι τῷ οἰκείῳ δεσπότη καὶ στρατηγῷ, Ἀκινδόνου γε μὴν καὶ τῶν ἐκείνου προϊστάμενος ἰσχυρῶς καὶ μόνον ἐκείνον εὐσεβείας εἶναι διδάσκαλον καὶ φρονεῖν καὶ πρὸς πάντα διατεινόμενος.

25 **Α** λλ' ὁ τῆς σωτηρίας κηδόμενος πάντων Θεός, ὄψει μὲν καὶ νυκτὶ παραδόξως τοῖς τε Πελοποννησίους ὁμοῦ πάντα, καὶ αὐτὸν δὲ φημι τοῦτον ἐξαρπάξει τῆς ψυχοφθόρου λύ-

14. αὐτῷ παραλ. Μ

εὐσεβείας καὶ ὑπερασπιστῆς τῆς ὀρθοδοξίας στά θεολογικά. Πολλοὶ φίλοι του ἔρχονταν σ' αὐτόν καθημερινῶς, ὅταν ἐτοιμαζόμενος γιὰ τὴν στρατηγία ἐκείνη καὶ τὴν ἀναχώρησι διέμενε ἀκόμη στὴ βασιλεύουσα· ἄλλοι ἐπήγαιναν, ἐπειδὴ θὰ ἐταξίδευαν μαζί του καὶ θὰ συμμετεῖχαν στὸν ἴδιο δρόμο καὶ στὴν ἐξουσία στὸν τόπο ἐκεῖνο, ὑπηρετώντας ὁ καθένας σὲ θέσι κατὰ τὸ ἀξίωμα, ἄλλοι δὲ ἀπλῶς λόγῳ φιλίας καὶ συντροφιάς. Μαζί μὲ αὐτούς ἦταν καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ φίλους τοῦ Ἀκινδύνου, διωρισμένος μεταξύ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ στρατηγοῦ, καλὸς στὴν ἐμφάνισι λόγῳ εὐγενοῦς καταγωγῆς, ἄσχημος ὅμως στὸν τρόπο τότε καὶ ὑβριστῆς στὴν γλῶσσα, ἂν καὶ τοῦτον ἢ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου τὸν ἠλλαξε θαυμαστῶς ἔπειτ' ἀπὸ λίγο.

Γ αὐτόν ἐγγείρισε ὁ διδάσκαλος Ἀκίνδυνος τὰ καλλί- 24
τερα συγγράμματα του κατὰ τῆς εὐσεβείας, συντεταγμένα σὲ ἰαμβικά μέτρα, καὶ τὰ στέλλει στοὺς Πελοποννησίους, ὅπως ὁ μῦθος παλαιὰ στοὺς Θηβαίους τὴν Σφίγγα ἢ καὶ ὁ χρόνος σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα τὴν ὑπερήφανη ἐκείνη στρατιά τῶν Περσῶν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν τὰ ἐκρατοῦσε στὴν μασχάλη, μελετώντας καθημερινῶς καὶ συζητώντας μὲ τοὺς παρόντας δεινά. Κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ προστάτη της ἀπηύθυνε συνεχῶς βλασφημίες, ἀντελεγε δὲ σὲ ὄλους γενικῶς ὅσοι εἶχαν εὐσεβῆ στάσι καὶ ἔλεγαν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ πρὶν ἀπὸ ὄλους στὸ ἴδιο τὸν κύριό του καὶ στρατηγό. Ἀντιθέτως ὑπεστήριξε ἐντόνως τὸν Ἀκίνδυνο καὶ τοὺς δικούς του, φρονώντας καὶ ἰσχυριζόμενος πρὸς ὄλους ὅτι μόνον ἐκεῖνος εἶναι διδάσκαλος εὐσεβείας.

Α λλ' ὁ Θεός, φροντίζοντας γιὰ τὴ σωτηρία ὄλων διὰ 25
μῆς νυκτερινῆς ὄπτασις ἐξαρπάζει ἀπὸ τὴν ψυχοφθόρο βλάβη παραδόξως καὶ τοὺς Πελοποννησίους ὄλους καὶ αὐ-

μης καὶ τοῖς πιστοῖς ἐπιστηρίζει πάντας τῷ θαύματι καὶ ὁ τρόπος οἷος.

26 κειτο μὲν ἐπὶ κλίνης νυκτὸς ὑπνῶν ὁ τὰ πονηρὰ φέρων ἐν κόλποις γράμματα τῶν δὲ βασιλικῶν δορυφόρων ἐπιστάντες ἀθρόον, ὡς ἐδόκει τινές, ἀνίστασθαι τε καὶ ἀκολουθεῖν αὐτοῖς εὐθέως ἐκέλευον εἰς εἰρκτήν, οὕτω προσταγὴν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος. Ὁ δ' ὑπὸ δέους εὐθὺς διαταραχθεὶς διανίσταται τῆς κλίνης, θορόβου καὶ ἀγωνίας μεστός· ἐν ἑαυτῷ δὲ γινόμενος ὡσπερ καὶ τῇ φαντασίᾳ τὸ πᾶν δεδωκώς, ἀναπλαττούσῃ καὶ τὰ μὴ ὄντα πολλακίς, ἀνακλίνεται καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ἐνῆς καὶ ὑπνοῖ. Ἀλλὰ καὶ αὐθις οἱ αὐτοὶ βασιλικοὶ δορυφόροι καὶ παρεῖναι ἐδόκουν, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ὡσαύτως διακελευέσθαι, αὐτὸς τε τῶν στρωμάτων ὁμοίως ἀναπηδῶν καὶ ἀγωνία καὶ δέει συνεχόμενος μείζονι, ἐπειδὴ καὶ πρὸ βραχέος ἔτυχε βασιλικῆς εἰρκτῆς πειραθεὶς καὶ τὰ τῆς ἐκεῖθεν ταιπωρίας φέρων ὡσπερ ὑπόγεια· καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐφ' ἱκανὸν λογισμοῖς παλαίων καὶ τῷ συνεχεῖ τῆς τῶν αὐτῶν φαντασίας διαπορούμενος.

27 πει δὲ καὶ αὐθις ὡς ὄνειρου καὶ φάσματος ἀλογήσας ἐπὶ τῶν στρωμάτων ὡσαύτως κατέδαρθεν, ὕπνος μὲν αὐτὸν καὶ πάλιν εἶχε μετὰ μικρόν· ὡς δ' οἱ τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας ἐπιστάντες ἐκείνοι καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἦσαν σφοδρότερον ἐπιτάττοντες, ἐκεῖνος τῷ ὕπνῳ κατεχόμενος ἔτι καὶ διαπορεῖν ὡσπερὲι πρὸς ἐκείνους ἐδόκει, καὶ τὴν τῆς βασιλικῆς ὄργῆς αἰτίαν ἐπιζητεῖν· οἱ δ' αὐτίκα καὶ τῷ δακτύλῳ καθάπερ ὑποδεικνύοντες τὰ ὑπὸ κόλπον αὐτῷ πονηρὰ συγγράμ-

τόν τόν ἴδιο καί διά τοῦ θαύματος στηρίζει ὅλους τοὺς πιστοὺς. Ἴδου μέ ποιόν τρόπο.

Ἦταν ξαπλωμένος στήν κλίνη τήν νύκτα κοιμώμενος ²⁶ ὁ ὑπάλληλος πού ἔφερε τά συγγράμματα στοὺς κόλπους. Μερικοί ἀπό τοὺς βασιλικούς δορυφόρους ἦλθαν ξαφνικά, ὅπως ἐνόμισε, καί τόν διέτασαν νά σηκωθῆ καί νά τοὺς ἀκολουθήσῃ στήν εἰρκτή, σύμφωνα μέ σχετική διαταγή τοῦ βασιλέως. Αὐτός, ταραγμένος ἀπό φόβο, σηκώνεται ἀμέσως ἀπό τήν κλίνη γεμᾶτος ταραχῆ καί ἀγωνία· σάν νά συνῆλθε κάπως καί ἀποδίδοντας τό ἐπεισόδιο στή φαντασία, πού πολλές φορές ἀναπλάττει καί πράγματα ἀνύπαρκτα, ξαναξαπλώνει ἐπάνω στό στρώμα καί κοιμάται. Ἀλλά καί πάλι τοῦ ἐφάνηκε ὅτι παρουσιάσθηκαν οἱ ἴδιοι βασιλικοὶ δορυφόροι καί παρήγγειλαν τά ἴδια μέ τά προηγούμενα· ἀναπηδᾷ λοιπόν ὁμοίως ἀπό τά στρώματα κυριευμένος ἀπό μεγαλύτερη ἀγωνία καί δέος, ἐπειδή μάλιστα πρό ὀλίγου ἔτυχε νά δοκιμάσῃ τήν βασιλική εἰρκτή καί ἦσαν κάπως στή μνήμη του τά ὑπόγεια τῆς ἐκεῖ ταλαιπωρίας. Ἐπάλαισε ἀρκετά πρὸς τόν ἑαυτό του μέ λογισμούς καί εὐρισκόταν σέ ἀπορία γιά τήν συνεχιζομένη φαντασία τῶν ἰδίων πραγμάτων.

Ἐπειδή ὅμως, θεωρώντας τό ἐπεισόδιο ὡς ὄνειρο καί ²⁷ φάσμα, ἔπεσε καί πάλι στά στρώματα, τόν κατέλαβε σέ λίγο πάλι ὕπνος. Ὅταν δέ ἦλθαν πάλι ἐκεῖνοι τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας καί διέτασαν πάλι τά ἴδια μέ τά προηγούμενα καί μάλιστα ἐντονώτερα, αὐτός, κατεχόμενος ἀκόμη ἀπό ὕπνο, ἐφάνηκε νά ἐκφράξῃ κάποια ἀπορία πρὸς ἐκείνους καί νά ἐπιζητῆ νά μάθῃ τήν αἰτία τῆς βασιλικῆς ὀργῆς. Αὐτοὶ δέ ἀμέσως, σάν νά ὑπεδείκνυαν τά κάτω ἀπό τή μασχάλη του πονηρά συγγράμματα τῆς αἰρέσεως, ἐδήλωσαν σαφῶς τήν αἰτία.

ματα τῆς αἰρέσεως, καὶ τὴν αἰτίαν φανερώς ἐδίδασκον ἅμα· ὅτι, φησί, τοὺς τοῦ δυσσεβοῦς Ἀκινδύνου φληνάφους φέρων μετὰ σαυτοῦ διακομίζειν εἰς Πελοπόννησον σπυδαίους, εἰς πολλῶν ἀνθρώπων καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν, καὶ ὡς εἰ μὴ πόρρω που βαλὼν ἀπορρίψεις αὐτοὺς νῦν, ἅμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπορρήξας τῆς κακίστης περὶ τὰ τοιαῦτα συνηθείας τε καὶ στοργῆς, οὐκ ἀπαλλαγῆση τῆς ἐπεικειμένης τοῦ βασιλέως ὀργῆς.

28 **Κ**αὶ ὁ μὲν ἐδόκει καὶ πεπεῖσθαι τοῖς εἰρημένοις καὶ προθυμότερα τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποσχέσθαι· καὶ τοῦ ὕπνου δ' εὐθέως ἀπολυθεὶς, ἔργου κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν εἶχετο, θεῖαν εἶναι τὴν ὄψιν αὐτοῖς πράγμασιν ἄριστα διδαχθεῖς. Τὰ γοῦν γραμματεῖα¹⁵ τῆς αἰρέσεως εὐθὺς ἀπορρίψας εἰς κόρακας καὶ πολέμιος αὐτοῖς ἀντὶ φίλου σφοδρὸς γεγονώς, ὕπνοι μὲν ἐλευθέρα ψυχῇ τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτός, τῆς δ' ἐπιούσης τὴν τοῦ ἡγεμόνος οἰκίαν ὡς ἔθος καταλαβόν, τὴν παλινφθίαν εὐθὺς ἐπὶ πάντων ἦν ἄδων, καὶ συγγνώμην μὲν ἐπὶ τοῖς προτέροις Θεὸν καὶ τοὺς παρόντας αἰτιῶν, τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ θαυμασιῶν διαπρῶσιος κήρυξ πρὸς πάντας γιγνώμενος.

29 **Ἄ**ρπάζει τοὺς λόγους τοῦ στρατηγοῦ τῶν υἱῶν ὁ πρῶτος· ἄπεισι σπουδῇ πρὸς τὸν μέγαν καθειρωμένον ἐν βασιλείοις, καθὰ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ὁ αὐτοῦ λόγος ἔδειξε. τοῖς περὶ αὐτὸν ἐξαγγέλλει καὶ τὴν τῆς αἰρέσεως ὀλεθρίαν ἐπιβουλήν, καὶ τὴν μετὰ θαύματος ὑπερφῶν καὶ θαυμαστὴν ἐκείνης ἀναίρεσιν, ἅμα καὶ τὸ τῆς δυσσεβείας πονηρὸν ἐκεῖνο προσάγων ἐν μέτροις βιβλίων, εἰς τὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων βεβαίωσιν. Ἀκούει παρὰ τῶν οἰκείων ἐκεῖ κατὰ μέρος πάντα καὶ ὁ διδάσκαλος, καί, ἐπεὶ τὸ παράπαν ἀμφιβάλλειν οὐκ ἦν, αὐτῶν

15. γραμμᾶτια M

λέγοντας, «διότι σπεύδεις νά μεταφέρης στήν Πελοπόννησο τίς φλυαρίες τοῦ δυσσεβοῦς Ἀκινδύνου πού φέρεις ἐπάνω σου, οἱ ὁποῖες θά συντελέσουν στήν καταστροφή καί ἀπώλεια πολλῶν ἀνθρώπων· ἂν δέν τίς ἀπορρίψης τώρα κάπου μακριά, ἀποσπώντας συγχρόνως καί τήν ψυχή σου ἀπό τήν κακίστη συνήθεια καί συμπάθεια πρὸς τέτοια πράγματα, δέν θ' ἀπαλλαγῆς ἀπό τήν ἐπικειμένη ὀργή τοῦ βασιλέως».

Αὐτός ἐνόμισε ὅτι εἶχε πεισθῆ στά λεχθέντα καί ὅτι ²⁸ ὑποσχέθηκε προθυμότατα τήν ἐκπλήρωσι· ἀμέσως δέ ὅταν ἀπαλλάχθηκε ἀπό τόν ὕπνο, ἀφοῦ ἐδιδάχθηκε ἄριστα ἀπό τά πράγματα ὅτι τό ὄραμα ἦταν θεῖο, ἐπελήφθηκε τοῦ ἔργου κατὰ τήν ὑπόσχεσι. Ἀφοῦ λοιπόν ἀπέρριψε στούς κόρακας τά κείμενα τῆς αἰρέσεως καί ἔγινε πολέμιος τῶν αἰρετικῶν ἀντί φύλου, ἐκοιμήθηκε μέ ἡσυχία τήν ψυχή τήν ὑπόλοιπη νύκτα, τήν ἐπομένη δέ ἡμέρα ἐφθασε κατὰ τή συνήθεια στήν οἰκία τοῦ ἡγεμόνος καί ἀνήγγειλε ἀμέσως ἐνώπιον ὄλων τήν μεταστροφή του, ζητώντας συγγνώμη ἀπό τόν Θεό καί τούς παρόντας γιά τίς προηγούμενες ἀπόψεις του, καί ἔγινε πρὸς ὅλους διαπύσιος κήρυξ τῶν θαυμασιῶν τοῦ Θεοῦ.

Αρπάζει τούς λόγους ὁ πρῶτος υἱός τοῦ στρατηγοῦ· ²⁹ μεταβαίνει βιαστικά πρὸς τόν μεγάλον, ἐγκάθειρκετο στ' ἀνάκτορα ὅπως ἔδειξε πρό ὀλίγου καί ὁ λόγος του, ἀναγγέλλει στούς γύρω του τήν ὀλέθρια ἐπιβουλή τῆς αἰρέσεως καί τήν κατὰ θαυμαστό τρόπο ὑπερφυῖα καί παρὰδοξη ἀναίρεσι τῆς ἐπιβουλῆς, παρουσιάζοντας συγχρόνως καί τό πονηρό ἐκεῖνο ἔμμετρο βιβλίον τῆς αἰρέσεως, πρὸς ἐπιβεβαίωσι τῶν λεγομένων ἀπό αὐτόν. Ἀκούει ἐκεῖ λεπτομερῶς τά πάντα ὁ διδάσκαλος ἀπό τούς ἰδικούς του, καί, ἐπειδή δέν μπορούσε:

ἐκείνων τῶν κακίστων προκειμένων ὑπ' ὄψιν λόγων, οὗς ὁ πατήρ καὶ δημιουργὸς ἅμα τῶ γεννήσαι σκότῳ¹⁶ καὶ γῆ¹⁷ μυχοῖς καὶ ἀφανία παρέδωκε, τὸ τῆς ἀληθείας φῶς καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς λαμπρᾶς ὑποπτήσσεων γλώττης τοῦ Γρηγορίου, δάκρυσι θερμοῖς μεθ' ἡδονῆς τινος ψυχῆς ἀπορρήτου τὴν εὐχαριστίαν ἀπεδίδου Θεῷ, τὰς ὁρμὰς οὕτω τῆς κακίστης αἰρέσεως ἀφανῶς τε καὶ προφανῶς ἀναστέλλοντι καὶ τὴν τῶν πολλῶν θαυμαστῶς τε καὶ πανσόφως σωτηρίαν οἰκονομοῦντι.

30 **Θ** ὁδὲ γὰρ ἐν τούτοις γε μόνοις Θεῷ ἄρτι πρῶτως ταῦτα θαυματούργηκεν, ἀλλὰ πλήρης τῶν τοιούτων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἤπειρος καὶ θάλασσα πᾶσα σχεδόν, νῆσοι τε καὶ πόλεις, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ μεγάλη Θεσσαλονίκη, ἐν ἣ δῆπου καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως ἄνωθεν ἤρκει· πανταχόσε μὲν τῶν τῆς αἰρέσεως πονηρῶν ἐκπεμπομένων λάθρα γραμμάτων (οὐδὲ γὰρ εἶχε χώραν ἐνταῦθα τέως ἐξεληλεγμένα καὶ καθυβρισμένα πολλάκις), συλλαμβανομένων δ' ὁμοῦ παρὰ τῶν εἰσεβδῶν μετὰ θαύματος σχεδὸν πάντων, καθάπερ εἰς τινῶν ληστῶν καὶ ἱεροσυλῶν, καὶ πρὶν εἰργάσθαι τὰ οἰκεῖα, καὶ ταῖς χερσὶ καὶ τῇ γλώττῃ διδομένων τοῦ Γρηγορίου, αὐτοκράτορος ἐκεῖ καὶ Θεοῦ παρὰ τοῦ μόνου φύσει Θεοῦ καὶ δεσπότητος τῶν τοιούτων θαυμαστῶν χειροτονηθέντος, καίτοι γε καὶ καθειργμένον, καθὰ δὴ καὶ πολλάκις ἔφην, καὶ καταδίκου φέροντος σχῆμα, ἵνα καὶ θαυμασιώτερον ἢ τὸ κατ' αὐτὸν μᾶλλον

31 **Μ** ἦς αὐτῆς οἰκονομίας τε¹⁸ καὶ θαυματοργίας καὶ ἡ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Σάββα περὶ τῶν τοιούτων θεωρία γέγονεν ἔργον, τὸν ἡμέτερον λέγω, τὸν πάνυ, τὸν τῆς ἡσυ-

16. τῶ σκότῳ M

17. γῆς· τοῖς M

18. τε· δὲ M

1. Δημιουργὸς τοῦ ἐαμβικκοῦ ποιήματος ἦταν βέβαια ὁ Ἀκίνδυνος.

καθόλου ν' ἀμφιβάλλη, ἀφοῦ ἦσαν ἐμπρός στά μάτια του ἐκεῖνοι οἱ κάκιστοι λόγοι του, τούς ὁποίους ὁ πατήρ καί δημιουργός¹ μόλις ἐγέννησε τούς παρέδωσε στό σκότος, στούς μυχοῦς τῆς γῆς καί στήν ἀφάνεια, φοβούμενος τό φῶς τῆς ἀληθείας καί τούς ἐλέγχους τῆς λαμπρᾶς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου, ἀπέδωσε στόν Θεό τήν εὐχαριστία διά θερμῶν δακρύων μέ ἀπόρρητη ἠδονή τῆς ψυχῆς, διότι ἀνέστειλε μέ τέτοιον τρόπο ἀφανῶς καί φανερῶς συγχρόνως τίς ὁρμές τῆς κακίστης αἰρέσεως καί οἰκονόμησε θαυμαστῶς καί πανσόφως τή σωτηρία τῶν πολλῶν.

Αλλωστε δέν ἦσαν μόνο σ' αὐτά πού ἐθαυματούργησε³⁰ γιά πρώτη φορά ὁ Θεός, ἀλλά ἐκεῖνον τόν καιρό ἦταν γεμάτη ἀπό τέτοιες θαυμαστές ἐνέργειες ὀλόκληρη σχεδόν ἡ ξηρά καί ἡ θάλασσα, τά νησιά κι' οἱ πόλεις, καί πρὶν ἀπό ὅλες ἡ μεγάλη Θεσσαλονίκη, ὅπου μάλιστα ἐξεκίνησε γιά πρώτη φορά ὅλη ἡ ὑπόθεσις. Παντοῦ ἐστέλλονταν κρυφά τά πονηρά συγγράμματα τῆς αἰρέσεως (διότι ἐδῶ, στήν Κωνσταντινούπολι, δέν εἶχαν θέσι πλέον, ἀφοῦ εἶχαν ξεσκεπασθῆ καί καθυβρισθῆ πολλές φορές), ἀλλά συλλαμβάνονταν θαυμασίως σχεδόν ὅλα ἀπό τούς εὐσεβεῖς, σάν λησταί καί ἱερόσυλοι, καί στή γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος εἶχε χειροτονηθῆ ἐκεῖ ἀπό τόν μόνο φυσικά Θεό καί Δεσπότη αὐτοκράτωρ καί Θεός, ἂν καί ἦταν ἐγκάθειρκτος, ὅπως πολλές φορές εἶπα, κι' ἔφερε στολή καταδίκου, γιά νά εἶναι θαυμασιώτερη ἡ διά μέσου αὐτοῦ ἐνέργεια.

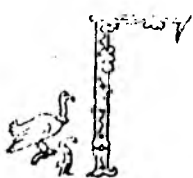
Μῆς ἰδίας οἰκονομίας καί θαυματουργίας ἔργο ἦταν ἡ³¹ θεωρία τοῦ μεγάλου καί θαυμαστοῦ Σάββα περί τῶν τοιούτων². Ἐνωῶ τόν ἰδικό μας, τόν σπουδαῖο, τόν λύχνο τῆς

2. Ὁ ἀγιορείτης Σάββας εἶχε σταλῆ ἀπό τό κοινό των Ἀγιορειτῶν στήν Κωνσταντινούπολι ἐπικεφαλῆς ἀντιπροσωπείας γιά μεσολάβησι στόν ἐμφύλιο πόλεμο. Μετά τήν μεταπολίτευσί τοῦ 1347 προτάθηκε ὡς ὑποψήφιος πατριάρχης, ἀλλ' ἀρνήθηκε τό ἀξίωμα. Ὁ Φιλόθεος Κόκκινος ἔγραψε τόν Βίο του.

χίας καὶ διακρίσεως λύχνον, τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ἀγάπης τὸν οἶκον, τὸ τέμενος τῆς θείας σοφίας, τὸν ἄλλον ἥλιον ἐν σαρκί, ταῖς τοῦ θεοῦ φωτὸς ὑπερφυέσιν ἐλλάμψεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις· ὃς ἐκεῖνα περὶ Ἀκινδύνου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν εἶδε τότε πονηρᾶς συμμορίας, εὐχόμενος Θεῷ καὶ δεόμενος ὑπὲρ τούτων, ἅπερ ἡμεῖς φθάσαντες τοῖς ὑπὲρ ἐκείνου συνετάξαμεν λόγοις, πᾶσαν ἐξιστάντα καὶ ἀκοήν καὶ διάνοιαν.

Συγγραφικὴ δραστηριότης τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν φυλακὴν

32

ρηγόριος μὲν οἶν ὁ σοφὸς τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ὄλους ἦν διαμείβων ὡσπερ ἐν λάκκῳ τινὶ τῇ φρουρᾷ, καὶ τὸν συναθλητὴν καὶ σισπυδαστήν, ὅπερ ἔφην, Ἰερεμίαν ἐν τούτῳ παρενεγκὼν, καὶ ταῦτ' ἐν οἴτῳ νοσιῶδει καὶ τακεριῶ σώματι, καὶ νοσοκομίας δεομένῳ σχεδὸν κατ' ἐκάστην καὶ συνεχοῦς φαρμακείας, ἀλλ' οὐχὶ τῶν ἐναντίων ὁμοῦ πάντων, ὅπου γε καὶ αὐτὸ τὸ διὰ παντὸς ἐγκεκλειῖσθαι καὶ ἀπρόϊτον διαμένειν ἐπὶ χρόνον οἴτω μακρὸν φθορὰν τοῖς τοιοῦτοις καὶ μόνον ἐργάζεσθαι πέφυκεν.

33

Ἄλλ' ἐκεῖνον ἢ διπλῆ τοῦ γένους ἔδακνε μᾶλλον φθορά, νῦν μὲν ὄπλα κατ' ἀλλήλων κινούντων καὶ τὴν στάσιν καὶ τοὺς καθ' ἑαυτῶν ἀναπτόντων πολέμους ὄλω θυμῷ, νῦν δὲ τὸ πάτριον καὶ ἀποστολικὸν εἰς Θεὸν σέβας καὶ τὰς τῶν θεολόγων κοινὰς παραδόσεις ἀναίδην ἐξαρνουμένων καὶ τῷ καθαρῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τὰς βεβήλους τῶν αἰρέσεων ἐπεισαγόντων κenoφωνίας, καθάπερ οἱ τῷ δοκίμῳ χρυσίῳ τὸ κίβδηλον ἢ τῷ καρδίαν εὐφραίνοντι φυσικῶς οἶνῳ τὸν ὀξῶδη καὶ ὕδατώδη καὶ τοῖς χρωμένους ἤκιστα χρήσιμον· καὶ τὸ τοῦ-

ήσυχίας καὶ διακρίσεως, τὸν οἶκο τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ἀγάπης, τὸ τέμενος τῆς θείας σοφίας, τὸν ἄλλον ἥλιο τὸν μέσα σέ σάρκα πού λάμπει διὰ τῶν ὑπερφυῶν ἐλλάμψεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ θείου φωτός. Αὐτός εἶδε τότε ἐκεῖνα περὶ τοῦ Ἀκινδύνου καὶ τῆς πονηρᾶς συμμορίας του, εὐχόμενος στὸν Θεό ὑπὲρ τούτων, τὰ ὅποια ἐμεῖς ἤδη συμπεριλάβαμε στὴν ὑπὲρ ἐκεῖνου βιογραφία, ὑπερβαίνοντα κάθε ἀκοή καὶ διάνοια.

Συγγραφικὴ δραστηριότης τοῦ Γρηγορίου στή φυλακὴ

σοφός λοιπὸν Γρηγόριος ἐπέρασε τέσσερα ἔτη³² ὀλόκληρα στή φυλακὴ σάν μέσα σέ λάκκο, ὑπερβάλλοντας σ' αὐτό καὶ τὸν συναθλητὴ καὶ συζηλωτὴ Τερεμία, ὅπως εἶπα, καὶ μάλιστα μέ τόσο νοσηρὸ καὶ λεπτεπίλεπτο σῶμα, πού ἐχρειαζόταν σχεδὸν καθημερινῶς νοσοκομία καὶ συνεχῆ φαρμακευτικὴ περίθαλψη, ἀλλ' ὄχι ὅλα τὰ ἀντίθετα μαζί, ἐνῶ καὶ μόνη της ἢ συνεχῆς ἔγκλεισις καὶ ἀπαγόρευσις ἐξόδου ἐπὶ τόσον μακρὸ χρόνο προξενεῖ φθορά σέ τέτοια σῶματα.

Σκεῖνον ὅμως τὸν ἐπὶκράινε περισσότερο ἢ διπλῆ φθορά³³ τοῦ γένους· ἀφ' ἐνός μὲν ἡ ὕψωσις ὄπλων ἐναντίον ἀλλήλων καὶ τὸ ἀναμμα στάσεως ἀγρίου πολέμου ἐναντίον ἀλλήλων, ἀφ' ἐτέρου δέ ἡ ἀνοικτὴ ἄρνησις τοῦ πατερικοῦ καὶ ἀποστολικοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεό καὶ τῶν κοινῶν παραδόσεων τῶν θεολόγων καὶ εἰσαγωγή τῶν βεβήλων νεωτερισμῶν τῶν αἱρέσεων στὸν καθαρὸ λόγο τῆς ἀληθείας, ὅπως εἰσάγουν τὸν κίβδηλο χρυσὸ στὸν γνήσιο, ἢ τὸ ξυνὸ καὶ νερωμένο κρασί, πού εἶναι ἄχρηστο σέ ὄσους τὸ χρησιμοποιοῦν, στό ἀγνὸ κρασί πού φυσικῶς εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ

των ἔτι δεινότερόν τε ὁμοῦ καὶ ἀνιαρώτερον, ὅτι καὶ ὑπ' αὐτῶν, φεῦ, τῶν δοκούντων προστατῶν τε καὶ ἡγουμένων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πολλῶν ἢ καὶ πάντων σχεδόν, ἐρεθιζομένους πρὸς ταῦτα, ὑφ' ὧν καὶ παρ' ἑαυτῶν κινουμένους ἐχρῆν πάντα τρόπον ἀνείργεσθαι. Ὁ δέ, καὶ τούτων ἅμα κάκεινων ἐξιστάμενος πάντων Θεῶ, καὶ νῦν μὲν τὸ τοῦ Θείου Δαβὶδ πρὸς αὐτὸν μετὰ τῆς ὁμοίας ὑποφωνῶν ἐλπίδος, τό, «Γένοιτο Κύριε τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ σέ», αὐθις δὲ καὶ τὸ τοῦ Χρυσορρήμονος συνεχῶς προστιθεὶς ἐκεῖνο μετὰ τῆς ἰσῆς εὐνοίας καὶ τῆς εὐχαριστίας, τό, «Δόξα σοι, Κύριε, πάντων ἔνεκα»· ταῦτα καὶ γὰρ ἦν οἶονεὶ προσφθέγματα διὰ βίου πρὸς τὸ Θεῖον τῇ μεγάλῃ καὶ αἰδιμίῳ ἐκεῖνῃ ψυχῇ, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ περιστάσεών τε καὶ πειρασμιῶν ἄκαμπτός τις καὶ ἀκλόνητος ἐν ἅπασιν ἦν, ὡς ἐν καμίνῳ μέσῃ τοῖς παντοδαποῖς τουτοῖσι πειρασμοῖς, ἄφλεκτος κατὰ τοὺς μακαρίους ἐστηκὸς παῖδας ἐκείνους, καὶ Θεὸν αἰσθητὸς τε καὶ νοητὸς ἀνυμνῶν καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας ἄριστα πλέκων, ὕμνον καὶ λόγοις καὶ γράμμασι, καὶ δὴ καὶ τοὺς τῆς πλάνης ὑπηρέτας τε καὶ ἀρχηγούς κατ' ἐκείνους νοητὸς καταφλέγων ἐκεῖθεν, κάντεῦθεν καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ἅπασαν ὑπερφυῶς συγκαλῶν τὴν κτίσιν πρὸς τὸν εὐχαριστήριον ὁμοῦ καὶ ἰκέσιον.

34 **Κ**αιρὸν γὰρ εἶναι καὶ τοῦτον εἶπερ τινὰ παρ' ἑαυτῷ κρίνας νοεράς ἡσυχίας καὶ νεύσεως παντελοῦς πρὸς Θεόν, ἐκείνοις τε καθάπερ εἴ τις ἀκάματος φύσις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπερφυῶς ἑαυτὸν ἦν διδοῦς, καὶ προσέτι ταῖς τῶν θεολόγων φιλοπονότερον βίβλοις ἐγκύπτων καὶ γράφων καὶ λογογραφῶν τὴν εὐσέβειαν· ἐνταῦθα καὶ γὰρ οἱ πρὸς τὰς ἐρεσχελίας ἢ δυσσεβείας οἰκειότερον μᾶλλον εἶπεν, Ἀκινδύνου πάντες αὐτῷ σχεδόν συντάττονται λόγοι, πρόφασιν μὲν ἐκείνον ἐσχηκότες καὶ τοὺς ἐκείνου μακροῦς λήρους, καὶ τὸν συρφετὸν

3. Ψαλμ. 32,22.

4. Οἱ λόγοι τοῦ εἶπε ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος τὴν ὥρα τῆς τελευταῆς του.

ἀνθρώπου. Τό ἀκόμη χειρότερο καί ἀνιαρώτερο ἀπό αὐτά ἦταν ὅτι οἱ πολλοί ἢ σχεδόν ὅλοι, ἐρεθίζονταν πρὸς αὐτά, ἀλοίμονοι, ἀπό ἐκείνους πού ἐφαίνονταν προστάτες καί ἡγούμενοι τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἀπό αὐτούς ἐπρεπε νά ἐμποδίζωνται μέ κάθε τρόπο καί ὅταν ἐκινουῦνταν μόνοι τους. Αὐτός δέ, ἀφήνοντας καί αὐτά κι' ἐκεῖνα μαζί στόν Θεό, καί ἄλλοτε μέν λέγοντας τό τοῦ θείου Δαβίδ πρὸς αὐτόν μέ τήν ἴδια ἐλπίδα, «ἄς ἔλθῃ, Κύριε, τό ἔλεός σου ἐπάνω μας, ὅπως ἐλπίσαμε σ' ἐσέ»³ ἄλλοτε δέ προσθέτοντας συνεχῶς ἐκεῖνο τό τοῦ Χρυσορρήμονος μέ ἴσην εὐνοία κι' εὐχαριστία, τό «Δόξα σοι, Κύριε, γιά τά πάντα»⁴. Αὐτά ἦσαν πραγματικά τά κατά κάποιον τρόπο ἐπιφωνήματα πρὸς τό θεῖο σέ ὅλον τόν βίο του ἀπό τήν μεγάλη ἐκείνη καί ἀοίδιμη ψυχῇ. Ἰδιαιτέρως μάλιστα σέ καιρό δυσκολιῶν καί πειρασμῶν ἦταν ἄκαμπτος καί ἀκλόνητος σέ ὅλα· μέσα σ' αὐτούς τούς παντοειδεῖς πειρασμούς ἐστεκόταν ἀφλεκτος, ὅπως οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι παῖδες μέσα στήν κάμινο, ἀνυμνώντας τόν Θεό αἰσθητῶς καί νοητῶς καί πλέκοντας ἄριστα τόν ὕμνο τῆς ὁμολογίας μέ λόγια καί συγγράμματα. Ἔτσι κατέφλεγε ἀπό ἐκεῖ καί τούς ὑπηρετές καί ἀρχηγούς τῆς πλάνης νοητῶς, ὅπως ἐκεῖνοι, καί μέ αὐτόν τόν τρόπο συγκαλώντας μέ πράγματα καί λόγια ὑπερφυῶς ὅλη τήν κτίσι πρὸς τόν εὐχαριστήριο καί ἱκετήριο μαζί ὕμνο.

Γ τοχαζόμενος πραγματικά ὅτι αὐτός ὁ χρόνος εἶναι³⁴ περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον καιρός ἡσυχίας καί τελείας ἀφοσιώσεως πρὸς τόν Θεό, καί σ' αὐτήν ἦταν παραδεδομένος ὑπερφυῶς νύκτα καί ἡμέρα σάν μιᾶ ἀκούραστη φύσις, καί ἐπί πλέον σκύβοντας ἐπιμελέστερα στά βιβλία τῶν θεολόγων καί ἔγραφε καί λογογραφοῦσε γιά τήν ὀρθοδοξία. Ἐδῶ μάλιστα συντάχθηκαν ἀπό αὐτόν ὅλοι σχεδόν οἱ πρὸς τίς ἀνοησίες τοῦ Ἀκινδύνου λόγοι⁵, ἢ μᾶλλον θά ἐλέγαμε ἀκριβέστερα πρὸς τίς δυσσέβειες, πού εἶχαν πρόφασι μέν ἐκεῖνον καί

5. Πρόκειται κυρίως περί τῶν ἐπτά Ἀντιρρητικῶν Λόγων πρὸς Ἀκίνδυνον.

τῆς συκοφαντίας τε καὶ τῆς βλασφημίας, οἷς κἂν ὑπνώτων ὁ ἑμὸς ἀριστέος οὔτοςί, καθάπερ εἶ τινας σκιάς καὶ ἰνδάσματα λόγων καὶ βλασφημίας, ρᾶστα καὶ ἀπόνως ἤρην ἐκ μέσου διὰ πάσης δὲ δογματικῆς καὶ θεολογικῆς ιδέας θαυμαστῶς ἄγαν ἰόντες, καὶ ἀξίως¹⁹ ἐκείνου καὶ τὸ μυστήριον ἅπαν τῆς τε κατὰ τὴν Τριάδα φημί μεγάλης θεολογίας, τῆς τε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ ἐνὸς τῆς Τριάδος οἰκονομίας ἐκπαιδεύοντες πάντας καὶ μυστήριον ἀντικρὺς εὐσεβείας ὄντες, ἢ φανέρωσις ἐναργῆς καὶ διδασκαλία τοῦ κατ' εὐσεβείαν ὑπερφουῶς μυστηρίου, ἀναπτύσσοντές τε τὰ συνεπτυγμένα καὶ δύσληπτα σαφηνίζοντες καὶ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς τὰ τῶν θεολόγων καὶ διδασκάλων ἄριστα συμβιβάζοντες καὶ σύμφωνον αὐτοῖς τε κάκειναις ὁμοῦ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον δεικνύοντες Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα καὶ κατ' ὑπερβολὴν τοῖς συνειῶσι θαυμαζόμενον διὰ πάντων καὶ ὧς οὐδεὶς οὐδέπω τῶν πάντων σχεδὸν πρότερον.

Διάστασις πατριάρχου Ἰωάννου Καλέκα καὶ βασιλίσσης Ἄννης

35

δὲ τῆς Ἐκκλησίας ψευδώνυμος ἀρχηγὸς Ἰωάννης, ὡσπερ ἔξω γενόμενος αὐτὸς ἑαυτοῦ καθάπαξ καὶ τὰς φρένας διαφθορεῖς καὶ τὸν ἐγκέφαλον διασεσεισμένος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν οἰκειότερον, πνεύματι πλάνης ἀπαθρεῖς καὶ πρὸς αὐτὸν ἀράμενος φανερῶς τὸν Θεὸν τὸν πόλεμον, ἐπὶ τὰ πρότερα καὶ αὐθις χωρεῖ καὶ τινὰ τῶν ὀμιλητῶν τε καὶ σπουδαστῶν Ἀκινδύνου, μοναχοῦ καὶ διακόνου περικειμέ-

19. ἀξίως M

τίς ἐκτενεῖς φλυαρίες ἐκεῖνου καί τόν συρφετό τῆς συκοφαντίας καί τῆς βλασφημίας, τοὺς ὁποίους ἀκόμη καί κοιμώμενος αὐτός ὁ ἥρωσ μου ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τῆ μέση εὐκολα καί ἄκοπα σάν σκιές καί εἶδωλα. Οἱ λόγοι αὐτοῖ πού ἀναπτύσσονται θαυμαστῶς μέ ὅλες τίς δογματικές καί θεολογικές διατυπώσεις καί κατὰ τρόπο ἄξιον ἐκεῖνου διδάσκουν ὅλους ὀλόκληρο τό μυστήριον, τόσο τῆς σχετικῶς μέ τὴν Τριάδα μεγάλῃς θεολογίας, ὅσο καί τῆς οἰκονομίας κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ ἑνός τῆς Τριάδος, καί ἀποτελοῦσα φῶς μυστήριον εὐσεβείας ἢ φανέρωσιν καθαρὰ καί διδασκαλία τοῦ ὑπερφυοῦς μυστηρίου τῆς εὐσεβείας, διότι ἀναπτύσσουν τὰ συνεπτυγμένα δόγματα, διασαφηνίζουν τὰ δύσληπτα, συμβιβάζουν ἄριστα τὰ δόγματα τῶν θεολόγων καί διδασκάλων μέ τίς θεῖες Γραφές, καί δεικνύουν σύμφωνον μέ αὐτοὺς καί μ' ἐκεῖνες μαζί τό κατὰ τόν μέγαλον τοῦτον Εὐαγγέλιον καί κήρυγμα, ὁ ὁποῖος θαυμάζεται ἀπὸ τοὺς γνωστικούς καθ' ὅλα μέ τόση ὑπερβολή, μέ ὅση κανεῖς ποτέ σχεδόν δέν ἐθαυμάσθηκε προηγουμένως.

Διάστασις πατριάρχου Ἰωάννη Καλέκα καί βασιλίσσας Ἄννας

δέ ψευδώνυμος ἀρχηγός τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάν- 35
νης, σάν νά ἔγινε ἐκτός ἑαυτοῦ μέ μιᾶς, σάν
νά ὑπέστη φρενοβλάβεια καί διάσεισι ἐγκεφάλου,
ἢ μᾶλλον γιά νά εἰποῦμε ἀκριβέστερα,
κυριευμένος ἀπὸ πνεῦμα πλάνης καί κινώντας
πόλεμον πρὸς τόν ἴδιον τόν Θεόν φανερά, προχωρεῖ πάλι σέ
ἐνέργειες σάν τίς προηγούμενες. Ἔτσι μαζί μέ τοὺς δικούς του
ἐψήφισε πρόεδρον τῆς λαμπρᾶς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης

νον σχῆμα, τὸ γὰρ ὄνομα παραλείψω τὸ τήμερον ἔχον, τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην λαμπρᾶς Ἐκκλησίας σὺν γε τοῖς ὑπ' αὐτὸν ψηφίζεται πρόεδρος. Ἀκινδόνον ἢ Βαρλαάμ ἄλλον, ὅσον ἐπὶ τῇ δυσσεβείᾳ φημι καὶ τῷ κατὰ τῆς εὐσεβείας πονηρῷ ζήλω. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα λῦει Θεὸς ὀξύτερον τῶν προτέρων ἐκείνων μᾶλλον δ' οὐ λῦει θαυμαστῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐτοῦ τούτου κεφαλῆς ταυτὶ περιτρέπει, ὥς καὶ ὁ λόγος αὐτίκα δείξει.

36 **Ψ** γὰρ ἦσθετο καὶ τούτων ἢ καλῶς τῆς εὐσεβείας προϊσταμένη θαυμαστῆ βασιλῆς, πέμπει παρελθὼν πρὸς τὸν τῆς αἰρέσεως ὑπέρμαχον Ἰωάννην, καθάπαξ ἀπέχεσθαι παραινοῦσα τῆς κοινωνίας τῶν τὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδόνου φρονούντων, συνοδικῶς αἰρετικῶν ἐξεληλεγμένων σὺν τοῖς αὐτῶν διδασκάλοις καὶ γράμμασι καὶ τόμοις καὶ φρικωδεστάταις ἀραις τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκεκομμένων. Ἀλλ' ἐκεῖνος τῇ δυσσεβείᾳ προστιθεὶς τὴν ἀναισχοντίαν, ἄλλως τε καὶ τῆς προνοίας εἰς ὃν αὐτὸς φθάσας ὤρνευε βόθρον συνωθούσης δικαίως, βιβλῶν ὅλην συγγραμμάτων ἀντιπέμπει πρὸς τὴν φιλόχριστον βασιλῆδα, τῶν αὐτοῦ καινοτομιῶν διήθεν καὶ τῶν ἀλλοκότων πράξεων ὑπεραπολογησομένην ἢ δὴ καὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτῷ καταστροφῆς καὶ τῆς καθαιρέσεως πρόξενος ὤφθη. Διαβολὴν καὶ γὰρ ἐν αὐτῇ περιέφερε καὶ φορυτὸν συκοφαντίας καὶ βλασφημίας κατὰ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἱε-

---

6. Πρόκειται περὶ τοῦ Ἰακίνθου, κυπρίου τὴν καταγωγή καὶ θερμοῦ ὄπαδοῦ τοῦ Ἀκινδόνου. Ὁ Μακάριος Θεσσαλονίκης κατὰ πληροφορία τοῦ Ἰωσήφ Καλοθέτου ἐκηρύχθη ἐκπτωτος ἀπὸ τὸν Καλέκα, κατὰ πληροφορία τοῦ παρόν-

έναν από τούς φίλους καί μαθητάς τοῦ Ἀκινδύνου. πού εἶχε τό σχῆμα μοναχοῦ καί διακόνου - παραλείπω πρὸς τό παρόν τό ὄνομά του⁶ -. Ἦταν ὡς πρὸς τή δυσέβεια καί τόν πονηρό ζῆλο κατά τῆς εὐσεβείας ἕνας ἄλλος Ἀκινδυνος ἢ Βαρλαάμ. Ἀλλά καί αὐτές τίς πράξεις τίς ἀνατρέπει ὁ Θεός γρηγορώτερα ἀπό ἐκεῖνα τὰ προηγούμενα, μᾶλλον δέ ὄχι μόνο τίς ἀνατρέπει θαυμαστώσ, ἀλλά καί τίς ἐπιστρέφει κατά τῆς δικῆς του κεφαλῆς, ὅπως θά δείξῃ ὁ λόγος ἀμέσως.

Πραγματικά, μόλις ἡ καλή ὑπερασπίστρια τῆς εὐσεβείας³⁶ θαυμαστή βασίλισσα ἔμαθε καί αὐτά, στέλλει ἀμέσως πρὸς τόν ὑπέρμαχο τῆς αἵρέσεως Ἰωάννη παραγγελία μέ τήν σύστασι νά παύσῃ ἀμέσως τήν ἐπικοινωνία μέ τούς ὁπαδοὺς τοῦ Βαρλαάμ καί Ἀκινδύνου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν συνοδικῶς ἀποδειχθῆ αἱρετικοί μαζί μέ τούς διδασκάλους των τούτους καί εἶχαν ἀποκοπῆ ἀπό τόν Χριστό καί τήν Ἐκκλησία μέ γράμματα καί τόμους καί φρικωδέστατες ἀρές. Ἀλλ' ἐκεῖνος, προσθέτοντας στήν δυσέβεια τήν ἀναισχυντία, ἀφοῦ ἄλλωστε καί ἡ θεία πρόνοια δικαίως τόν ὠθοῦσε πρὸς τόν βόθρο πού μόλις εἶχε ἀνοίξει αὐτός, στέλλει ὡς ἀπάντησι πρὸς τή φιλόχριστη βασίλισσα ὀλόκληρη βίβλο συγγραμμάτων, ὡς ἀπολογητικῆ δῆθεν περὶ τῶν καινοτομιῶν καί τῶν ἄλλοκότων πράξεών του. Αὐτή ἡ βίβλος μάλιστα ἐφάνηκε πρόξενος τῆς δικαιοτάτης καθαιρέσεως καί καταστροφῆς του. Διότι περιέκλειε μέσα τῆς διαβολῆ καί σωρεία συκοφαντίας καί βλασφημίας κατά τοῦ ἱεροῦ τόμου τῆς Ἐκκλησίας, καί ἀνατροπή του

τος βίου ἀπέθανε ὡς μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς. Ἔγινε προφανῶς καί τὰ δύο σωστά ἐκηρύχθηκε ἐκπότης, ἀλλά δὲν ἐγκατέλειψε τὴν ἔδρα καί ἀπέθανε σὲ λίγο. Ὁ Ὑάκινθος ἀνέβηκε στὴν ἔδρα τὸ 1345.

ροῦ Τόμου καὶ ἀνατροπὴν ἐν προσχήματι ἐξηγήσεως· Τόμου, ὃν αὐτὸς πρὸ βραχέως ἐτι τὸν νοῦν καὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀπερίτρεπτον ἔχων, ὡς εὐσεβείας ἀντικρὺς ὄρον καὶ ἐπήγει καὶ συνεκρότει, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ γλώττη καὶ χειρὶ καλῶς ὑπεστήριξεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ κράτιστα καὶ καιριώτατα τῶν τῆς δυσσεβείας συγγραμμάτων ἐνήν ἐκείνῃ τῇ τῆς αἵρέσεως βίβλῳ, πάντας ἀγίους σχεδὸν καὶ θεολόγους ἀποκηρύττοντα, διὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, ὡς κακοδόξους.

37 **Α**λίσκεται γοῦ τοῖς οἰκείοις πτεροῖς καὶ τὰς δικαίας εἰσπράττεται δίκας ὁ περιφανὴς τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς, τῆς θαυμαστῆς βασιλίδος τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἱερὸν ἀναψάσης καὶ νῦν ὑπὲρ ποτε ζῆλον, καὶ τὸν χορὸν τῶν ἀρχιερέων ἄμα καὶ τῶν λογάδων τῆς Ἐκκλησίας σὺν γε τοῖς ἐν τέλει συναγαγούσης καὶ τὸν τῆς αἵρέσεως πρόμαχον ἄμα τοῖς αὐτοῦ μυσταγωγοῖς τε καὶ τῆς αἵρέσεως ἀρχηγοῖς καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀπογυμνωθῆναι καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποβληθῆναι κάλλιστά τε καὶ δικαιοῦτα καὶ ἀξίως ἑαυτῆς τε καὶ Θεοῦ παρσκευακνίας· δι' ἅπερ οἶμαι καὶ εἰς γῆρας αὐτῇ τὰ τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτοῦ συντηρεῖται, τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θαυμαστὸν αὐτῆς ζῆλον καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ προστασίαν καὶ συμμαχίαν καὶ τὴν τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως καὶ ὁμοζύγου καλῆν ὑπὲρ εὐσεβείας μίμησιν καὶ ἀνδρίαν δικαίως ἀμειβομένου.

Αἷ δὲ τῆς εὐσεβείας ταύτη λαμπρᾷ βεβαιώσει (βεβαίωσις) καὶ γὰρ εὐσεβείας καὶ στήριγμα τῆς Χριστοῦ γέγονεν Ἐκκλησίας ἢ τῆς αἵρέσεως καταστροφή καὶ τῶν ταύτης προῖστα-

ὑπό τό πρόσχημα ἐξηγήσεως· τοῦ τόμου δηλαδή, τόν ὁποῖο αὐτός πρό ὀλίγου χρόνου ἀκόμη, ἔχοντας σῶν τόν νοῦ καί τόν ἐγκέφαλο, τόν ἐπαινοῦσε καί τόν ἐγκωμιάζε ὡς ὄρον ἀκριβῆ τῆς εὐσεβείας καί τόν ὑπεστήριζε καλῶς περισσότερο ἀπό ὄλους τούς ἄλλους μέ τήν γλῶσσα καί τό χέρι. Ὅχι δέ τοῦτο μόνο, ἀλλά σ' ἐκείνη τῆ βίβλο τῆς αἰρέσεως ὑπῆρχαν τά καλλίτερα καί κυριώτερα τῶν πραγμάτων τῆς δυσσεβείας, πού ἀπεκῆρυτταν ὄλους σχεδόν τούς ἁγίους καί θεολόγους διά τῶν ἱερῶν συγγραμμάτων τους ὡς κακοδόξους.

Γυλλαμβάνεται λοιπόν ἀπό τά δικά του πτερά ὁ περι- 37
φανής τῆς ἀληθείας ἐχθρός καί εἰσπράττει τήν δίκαιη τιμωρία, ἀφοῦ ἡ θαυμαστή βασιλίσσα ἄναψε τόν ὑπέρ εὐσεβείας ἱερό ζῆλο περισσότερο ἀπό κάθε φορά καί διά τῆς συγκλήσεως τοῦ χοροῦ τῶν ἀρχιερέων καί τῶν λογάδων τῆς Ἐκκλησίας μαζί μέ τούς ἀξιωματούχους τῆς πολιτείας ἐτοίμασε κάλλιστα καί δικαιοτάτα καί ἀνταξίως ἑαυτῆς καί τοῦ Θεοῦ ν' ἀπογομνωθῆ τῆς ἱερωσύνης καί ν' ἀποβληθῆ τῆς Ἐκκλησίας ὁ πρόμαχος τῆς αἰρέσεως μαζί μέ τούς διδασκάλους του καί ἀρχηγούς τῆς αἰρέσεως⁷. Γι' αὐτό πιστεύω ὅτι ὁ Θεός τῆς διατηρεῖ τήν βασιλεία ἕως τά γηρατειά, ἀμείβοντας δικαίως τόν ὑπέρ τῆς εὐσεβείας θαυμαστό ζῆλο τῆς, τήν προστασία καί βοήθεια πρὸς τήν Ἐκκλησία αὐτοῦ, τήν καλή μίμησι τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως καί ὁμοζύγου ὑπέρ τῆς εὐσεβείας καί τήν ἀνδρεία.

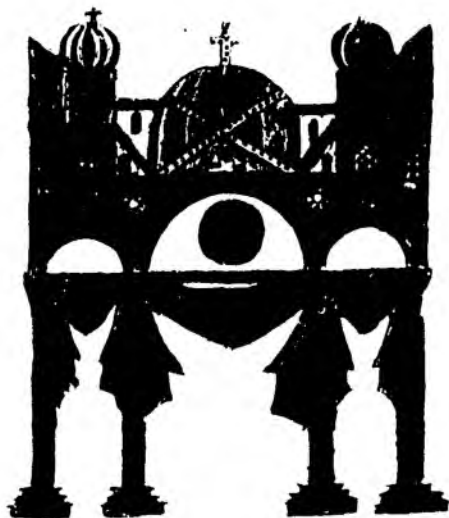
Μήν ἴδια ἡμέρα μέ τήν λαμπρά αὐτή βεβαίωσι τῆς εὐ- 38
σεβείας (διότι βεβαίωσις τῆς εὐσεβείας καί στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ ἐγινε ἡ καταστροφή τῆς αἰρέσεως καί

7. Ἡ σίνδος συνήλθε τήν 2 Φεβρουαρίου 1347. Τήν ἐπομένη ἡμέρα εἰσήλθε στήν πρωτεύουσα ὁ Καντακουζηνός.

μένων), αἰθήμερόν καὶ ἡ κοινὴ διαλύεται στάσις καὶ τὰ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, τῆς βασιλείας εἰς ὁμόνοιαν ἑαυτῆ καὶ συμφωνίαν κάλλιστα συνελθούσης καὶ τῶν μελῶν ἐπιγνόντων ἄλληλα καὶ κατὰ φύσιν εἰς ταῦτὸ συνελθόντων, ἄριστα Θεοῦ τεθραυματορηκότος κἀν τούτῳ, καὶ δεδειχότος πᾶσι τραυῶς, τίνες μὲν οἱ τῆς αἰρέσεως καρποὶ καὶ τῆς κατὰ Θεοῦ²⁰ βλασφημίας, τίνα δὲ τὰ τῆς καταστροφῆς ἐκείνων ἀποτελέσματα καὶ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης καὶ εὐσεβείας.

20. Θεοῦ· Χριστοῦ **Μ**

τῶν προϊσταμένων της) διαλύεται ἡ κοινή ταραχή καί ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἀφοῦ οἱ βασιλεῖς ἤλθαν κάλλιστα σέ ὁμόνοια καί συμφωνία μεταξύ τους, τά μέλη ἀνεγνώρισαν ἄλληλα καί συνδέθηκαν φυσικῶς μεταξύ τους. Καί σ' αὐτό ἐθαυματούργησε ἄριστα ὁ Θεός κι' ἔδειξε σ' ὄλους καθαρά, ποιοί εἶναι οἱ καρποί τῆς αἰρέσεως καί τῆς βλασφημίας κατά τοῦ Θεοῦ καί ποιά εἶναι τά ἀποτελέσματα τῆς καταστροφῆς ἐκείνων καί τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης καί εὐσεβείας.

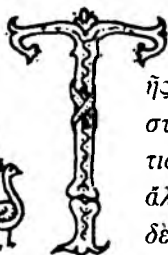

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ
ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἀπελευθέρωσις καὶ ἐκλογή τοῦ Γρηγορίου

1

ἥς γοῦν πάλαι φυγάδος εἰρήνης καὶ ἐξορί-
στου μετὰ μακρόν, ὡς εἴρηται, καλῶς κα-
τιούσης τὸν χρόνον καὶ Γρηγόριος πρὸ τῶν
ἄλλων ὁ μέγας τῆς ἀδίκου φρουρᾶς, μᾶλλον
δὲ τῶν χρονίων ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων καὶ
τῆς εἰρκτῆς καὶ τῆς καταδίκης, λαμπρῶς μετὰ τῶν τῆς ὁμολο-
γίας στεφάνων ἐπάνεισι. Καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, ψήφῳ
κοινῇ τῆς Ἐκκλησίας ὁμοῦ καὶ τῆς βασιλείας ὡς ἔθος, καὶ πρὸ
τούτων ἐνεργεῖα θεῖα καὶ νεύσει, Ἰσίδωρος μὲν ὁ θεῖος τῶν οἰά-
κων ἐπιλαμβάνεται τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, Γρηγόριος δ' ὁ
μέγας εὐθὺς μετ' αὐτόν τε καὶ δι' αὐτοῦ τῶν τῆς θαυμαστῆς Ἐκ-
κλησίας, Θεσσαλονίκης φημί τῆς μεγάλης, πολλὰς ὑπὲρ τούτου

ΣΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΘΡΟΝΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἀπελευθέρωσις καὶ ἐκλογή τοῦ Γρηγορίου

φοῦ ἐπανήλθε ἔπειτα ἀπὸ πολὺν καιρὸ καλῶς ἢ ἀπὸ παλαιὰ φυγαδευμένη καὶ ἐξόριστη εἰρήνη, ὅπως ἐλέχθηκε, ἐπανέρχεται λαμπρῶς καὶ ὁ Γρηγόριος μὲ τοὺς στεφάνους τῆς ὁμολογίας ἀπὸ τὴν ἄδικη φυλακῆ, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τοὺς μακροχρονίους ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνες καὶ τὴν εἰρκτὴ καὶ τὴν καταδίκη. Καὶ γιὰ νὰ παραλείψω τὰ ἐν τῷ μεταξῷ, μὲ κοινή ψῆφο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς βασιλείας μαζί κατὰ τὰ νόμιμα, πρὶν δὲ ἀπὸ αὐτὴν μὲ θεία ἐπενέργεια καὶ συγκατάνευσι, ὁ μὲν Ἰσίδωρος ὁ θεῖος ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησι τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ μέγας εὐθύς ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν καὶ δι' αὐτοῦ ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησι τῆς θαυμαστῆς Ἐκκλησίας, τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης δηλαδὴ. Γιὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν θέσι αὐτὴ ὁ Γρηγόριος, ἐδέχθηκε πολλὰς

καὶ μεγάλας δεξιόμενος τὰς ἀξιώσεις καὶ ἰκεσίας παρὰ τε βασιλέως αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ πατριάρχου.

2 **Κ**αὶ λαμβάνει μὲν ἢ ἀπολαμβάνει τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν τὸν πάλαι περιφανῆ ταύτης ὑπέρμαχον καὶ προστάτην, τὸν δημαγωγὸν ὡς εἶπεῖν καὶ καθηγητὴν τῶν Θεοῦ¹ Θεσπισμάτων καὶ τοῦ μεγάλου ταύτης πληρώματος, οὐκ ἀνθρωπείαν κατὰ τινος χάριν, ἀλλὰ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς ἄλλον καὶ τῶν μακρῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων, καὶ τῆς ὁμολογίας κομισάμενον τοῦτο.

3 **Δ**έχεται δὲ καὶ ἡ περιφανὴς ἐκείνη καὶ μεγάλη καθέδρα τὸν ταύτης ἄξιον ὄντως· οὔτε γὰρ ἐκείνην οὕτω μεγάλην τε καὶ θαυμαστήν διὰ πάντων οὔσαν ποιμένος δεομένην, ἐχρῆν ἄλλον τινὰ κεκομίσθαι πρὸ τούτου, οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεκόμιστο, οὔτ' αὖ τοῦτον ἐπὶ προστασίαν Ἐκκλησίας οὕτω λαμπρῶς ἴοντα θεία ψήφω τε καὶ προκλήσει πρὸ ταύτης ἕτεραν ἐλέσθαι· οὐκοῦν οὐδὲ προείλετο· ἀλλὰ γίνεται καὶ ἄμφω θαυμαστῶς καὶ καιρίως², καὶ κατὰ σώζοντα λόγον· καὶ τί γε εἶπεῖν ἄλλως, ἢ καθάπερ ἐχρῆν τὴν τὰ τοιαῦτ' ἐνεργοῦσαν μεγάλην καὶ παντοδύναμον ἐνηργηκέναι τοῦ Πνεύματος χάριν, ὑπὲρ ἧς καὶ μάλιστα τοὺς μεγάλους ἐκείνους καὶ γενναίους ἀγῶνας ὁ μέγας ὄντως διήνυσεν;

1. τοῦ Θεοῦ Μ

2. κυρίως C

ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις ἀπὸ τῶν ἴδιο τὸν βασιλέα καὶ ἀπὸ τὸν θαυμαστὸ πατριάρχη*.

Μὸ κοινὸ τῆς Ἐκκλησίας λαμβάνει ἢ καλλίτερα ἀπο-²
λαμβάνει τὸν ἀπὸ παλαιὰ λαμπρὸ ὑπέρμαχο καὶ προστάτη
της, τὸν ἡγεμόνα τοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, καὶ καθηγητὴ
τῶν θεσπισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ μεγάλου πληρώματος
αὐτῆς· καὶ τό ἐπῆρε ὄχι ὡς ἀνθρωπίνη χάρι, ὅπως μερικοὶ
ἄλλοι, ἀλλὰ ὡς βραβεῖο τῆς ἀρετῆς του ἀπὸ τὰ παιδικὰ
χρόνια καὶ τῶν μακρῶν ἀγώνων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ
τῆς ὁμολογίας.

Λέχεται δέ καὶ ἡ λαμπρά καὶ μεγάλη ἐκείνη καθέδρα³
τὸν πραγματικὰ ἄξιόν της. Διότι οὔτε ἐκείνη ἢ τόσο
μεγάλη καὶ θαυμαστὴ σέ ὅλα, ὅταν ἐχρειαζόταν ποιμένα,
ἐταίριαζε ν' ἀποκτήσῃ ἀντὶ αὐτοῦ ἄλλον ποιμένα, καὶ δέν
ἀπέκτησε, οὔτε πάλι αὐτός καθὼς προχωροῦσε τόσο λαμπρῶς
μέ θεία ψῆφο καὶ πρόσκλησι σέ προστασία Ἐκκλησίας ἔπρεπε
νά προτιμῆσῃ ἀντὶ αὐτῆς ἄλλην, καὶ δέν ἐπροτίμησε. Συνέβηκαν
λοιπόν καὶ τὰ δύο θαυμαστῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς, καὶ κατὰ
σωτηριῶδη τρόπο. Τί ἄλλο μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, παρά ὅτι
ἔγιναν ὅπως ἔπρεπε νὰ ἔχη ἐνεργήσῃ ἢ ἐνεργοῦσα τὰ τοιαῦτα
μεγάλη καὶ παντοδύναμος χάρις τοῦ Πνεύματος, ὑπὲρ τῆς ὁποίας
μάλιστα διεξήγαγε τοὺς σπουδαίους ἐκείνους καὶ πραγμα-
τικά γενναίους ἀγῶνες ὁ μέγας;

---

8. Ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1347 καὶ ἔπειτα ὁ Φιλόθεος, ὅταν λέγει ἀπλῶς
«βασιλεὺς» ἔννοει τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό. Ὁ Γρηγόριος ἐχειροτονήθηκε
ἐπίσκοπος τὸν Μάϊο τοῦ 1347.

Ἐμπόδια διὰ τὴν ἐγκαταᾶστασιν εἰς τὴν ἔδραν τοῦ

λλ' ἀρχὴ πάλιν ἀγώνων καὶ παλαισιμάτων ἐτέρων καὶ ἀφλητῆς ὁ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς αὐθις, ὡσανεὶ πεπρωμένον ἦν αὐτῷ τὸ διὰ βίου παλαίειν, καὶ τοῦτον παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας παρὰ πάντας ὁ γεννάδας εἰλήχει τὸν κλῆρον. Ἄθρει καὶ γὰρ.

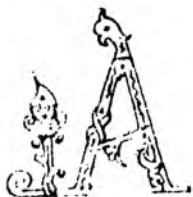
5 **Κ**άτεισι μὲν ἐκ Βυζαντίου πρὸς τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν καθέδραν τε καὶ τὴν πόλιν· ἡ δ' ἀποσειέται, φεῖ, καὶ ἀποπηδᾷ τοῦ πατρὸς, ἔτι τῆς³ λύμης τῆς προλαβούσης ἀπόζουσα καὶ τῆς στάσεως, καὶ⁴ μήπω τῇ τῆς εἰρήνης ἐνοῦδια τὸν πονηρὸν ἐκείνον καὶ διεφθορότα χυμὸν καὶ τὴν καχεξίαν θεραπευθεῖσα. Προσῆν δέ τισι καὶ ἡ θρυληθεῖσα παρὰ τὸν δυσσεβδὸν καινοτομία τῶν θείων δογμαίων καὶ ἡ πονηρὰ περὶ αὐτῆς ὑποψία, εἰ καὶ πρόσχημα μᾶλλον καὶ προκάλυμμα τῆς χαλεπῆς στάσεως καὶ τῶν λειψάνων τῆς ἀταξίας τοῦτο γε ἦν. Ἀλλὰ Θεὸς ἀνωθεν καὶ διωκόμενον ἀναγορεύει θαυμαστικῶς τοῖς ἐν τῇ πόλει τὸν μέγαν καὶ δείκνυσι διὰ τῶν ὀρθῶς ἐπιζητούντων, οἷος ἐκεῖνος τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκείωσιν καὶ τὴν παρρησίαν· καὶ ὅπως ὁ λόγος ἤδη δηλώσει.

6 **Ἦ**ν τις τῶν ἐπλαβδῶν καὶ σπονδαίων τῷ κλήρῳ τῆς κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίας ἀνωθεν ἐγκατελεγεμένος, τῇ τοῦ πρεσβυτέρου τετιμημένος ἀξία, καὶ τὴν ὀρφανοτροφίαν

3 τῆς παραλ. Μ

4 καὶ παραλ. Μ

Ἐμπόδια γιά τήν ἐγκατάστασι στήν ἔδρα του

λλ' ἀρχίζουν πάλι ἄλλοι ἀγῶνες καί παλαίσματα μέ ἀθλητή τόν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ σάν ἀπό νέα ἀρχή πάλι, σάν νά ἦταν πεπρωμένο του τό νά παλαίη σ' ὄλη του τή ζωή καί νά ἔλαβε αὐτόν τόν κλῆρο περισσότερο ἀπό ὅλους ὁ γενναῖος ἀπό τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Παρακολούθησε τά πράγματα.

Κατέρχεται αὐτός ἀπό τό Βυζάντιο πρὸς τήν ἔδρα καί τήν πόλι πού τοῦ ἔλαχε. Αὐτή ὅμως, ἀλοίμονο, ἀπορρίπτει τόν πατέρα καί ἀποστατεῖ ἀπό αὐτόν, διότι εἶχε ἀκόμη τήν δυσωδία ἀπό τήν προηγούμενη φθορά καί στάσι καί δέν εἶχε ἀκόμη θεραπευθῆ ἀπό τόν πονηρό ἐκεῖνον καί διεφθαρμένο χυμό καί τήν καχεξία διά τῆς εὐωδίας τῆς εἰρήνης. Μερικοὶ δέ προβληματίζονταν ἀπό τήν θρυλουμένη ἀπό τοὺς δυσσεβεῖς δῆθεν καινοτομία περὶ τῶν θείων δογμάτων καί τήν πονηρή περὶ αὐτῆς θεωρία, ἂν καί αὐτό ἦταν πρόσχημα μᾶλλον καί προκάλυμμα τῆς φοβερῆς στάσεως καί τῶν λειψάνων τῆς ἀταξίας. Ἄλλ' ὁ Θεός ἀπό ἄνω ἀνακηρύττει καί διωκόμενον ἀκόμη θαυμαστῶς στοὺς κατοίκους τῆς πόλεως τόν μεγάλο καί δεικνύει δι' ἐκείνων πού ἐπιζητοῦν ὀρθῶς, ποιὰ οἰκειότητα καί παρρησία ἔχει ἐκεῖνος πρὸς αὐτόν. Τό πῶς, θά τό φανερώσῃ τώρα ὁ λόγος.

Υπῆρχε κάποιος εὐλαβῆς καί ζηλωτῆς πού συγκαταλά- γόταν στόν κλῆρο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης ἀπό παλαιά, τιμημένος μέ τό ἀξίωμα τοῦ πρεσβυτέρου καί ἐπι-

ταύτη τάξιν ἀποπληρῶν· τούτω παιδίον ἦν θῆλυ, τοῖς τοῦ γάμου μὲν οὐπω δεσμοῖς ὑποβεβλημένον, νόσῳ δὲ χαλεπῇ παρεμμένον ἅπαν τοῦ σώματος μέλος καὶ τρεῖς ὄλους ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας κλινοπετὲς κατακείμενον. Τῆς δὲ γε τῆς Θεομήτορος πανηγύρεως ἐφειστώσης, ἦν ἔθος ἡμῖν ἐπιτελεῖν ἐπὶ τῷ ταύτης σεπτῷ γενεθλίῳ, ὁγδοῆς ἰσταμένης δηλαδὴ Γορπιαίου, τοὺς τῆς ἱερουργίας κοινωνοὺς καὶ συμπρεσβυτέρους ὁ προρρηθεὶς ἀξιῶ πρεσβύτερος εὐχὴν ἱερὰν ἐπὶ τῶν μεγάλων κοινῇ μυστηρίων πρὸς γε τὸν τῶν μυστηρίων θέσθαι Θεὸν καὶ Ἰεσπότην, ὅπως ἂν αὐτοῖς γνώριμα γένοιτο διὰ τινος ἐκεῖθεν σημείου τὰ κατὰ τὸν ἐλαινώμενον κακῶς ἐκεῖθεν ἀρχιερέα, ὅταν τὴν τάξιν τε καὶ τὴν παρρησίαν πρὸς αὐτὸν ἔχει, εἰς ἔλεγχον μὲν, φησί, καὶ αἰσχύνῃν τῶν ἔκοντι κακοουργούντων, βεβαίωσιν δὲ τῶν ὑπ' ἀγνοίας ἀμφιβαλλόντων καὶ περιτρεπομένων. Καὶ οἱ μὲν εἰχοντο τῆς ὑπὲρ τούτων εὐχῆς ἐνταῦθα, τελούντες τὰ μυστικά, συνῆχεται δὲ κάκεινος αὐτοῖς, τὴν παρεμμένην καὶ κλινοπετῆ τοῖς λογισμοῖς προτιθεὶς παῖδα, καὶ τὴν ἐκείνης θεραπείαν ἀντ' ἄλλου τινὸς τῶν σημείων αἰτῶν. Θεὸς δ' ἐκεῖ τὸν οἰκεῖον δοξάζων θεράποντα, ὑπὲρ οὗ καὶ τὰ τῆς εὐχῆς καὶ τῆς δεήσεως αὐτοῖς ἐτελεῖτο, ἀνίστησί τε τῆς κλίνης ἀθρόον τὴν κόρην, καὶ βαδίζειν ἀπταιστώσ καὶ περιτρέχειν σὺν τοῖς ἔρρωμένοις ποιεῖ τὴν οἰκίαν, ὧ τῶν καινῶν σου, Χριστέ, θαυμασίων, ὡς καὶ θάμβους καὶ ἐκστάσεως πληροῦν τοὺς ὄροντας.

7 **Α** αὐτα καὶ τοῖς ἱερεῦσι γνωσθέντα, τῶν μυστικῶν τελουμένων ἔτι, ἀνυμνεῖν τε Θεὸν καὶ θαυμάζειν ἐποίει καὶ λόγου πέρα καὶ διανοίας, καὶ μάλιστα τοῖς τὸ τῆς παιδὸς συνει-

9. Εἶναι ὁ ἀντίστοιχος τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου.

φορτισμένος με τό διακόνημα τοῦ ὀρφανοτρόφου. Αὐτός εἶχε ἕνα θηλυκό παιδί, πού δέν εἶχε ἀκόμη ἔλθει σέ γάμο, ἀλλά εἶχε παράλυτο κάθε μέλος τοῦ σώματος ἀπό βαρειά ἀσθένεια καί ἦταν κατάκοιτο στήν οἰκία τρία χρόνια. Ὅταν ἦλθε ἡ πανήγυρις τῆς Θεομήτορος, πού κατά τήν συνήθεια ἐκτελοῦμε γιά ἀνάμνησι τοῦ γενεθλίου της, τήν ὀγδόη τοῦ μηνός Γορπιαίου⁹, ὁ πρεσβύτερος πού ἀναφέραμε ἐζήτησε ἀπό τούς μετόχους τῆς ἱεουργίας καί συμπρεσβυτέρους νά θέσουν ἱερά εὐχή κατά τήν τέλεσι τῶν μεγάλων μυστηρίων πρὸς τόν Θεό καί Δεσπότη τῶν μυστηρίων, γιά νά γνωστοποιηθοῦν σ' αὐτούς μέ κάποιο σημεῖο τά σχετικά μέ τόν κακῶς ἀπομακρυνόμενο ἀπό ἐκεῖ ἀρχιερέα¹⁰, ποιά θέσι καί παρρησία ἔχει ἐμπρός του, ὥστε νά ξεσκεπασθοῦν, λέγει, καί ἐντροπιασθοῦν οἱ ἐθελουσίως κακουργοῦντες, νά στηριχθοῦν δέ οἱ ἀπό ἄγνοια ἀμφιβάλλοντες καί ἐκτρεπόμενοι. Οἱ συλλειτουργοί ἐδέχθησαν τήν εὐχή γι' αὐτά ἐδῶ, καθώς ἐτελοῦσαν τά μυστήρια. Συμπροσευχόταν δέ κι' ἐκεῖνος μέ αὐτούς, προβάλλοντας μέ τούς λογισμούς του τήν παράλυτη καί κατάκοιτη κόρη του καί ζητώντας ἀντί γιά ὀτιδήποτε ἄλλο σημεῖο τήν θεραπεία ἐκείνης. Ὁ δέ Θεός ἐκεῖ, δοξάζοντας τόν θεράποντά του ἀρχιερέα, περί τοῦ ὁποίου ἐτελεῖτο ἡ εὐχή καί ἡ δέησίς των, σηκώνει ἀμέσως ἀπό τήν κλίνη τήν κόρη καί τήν δυναμώνει νά βαδίζη ἀπταιστως καί νά τριγυρίζη τό σπίτι μαζί μέ τούς ὑγιεῖς, ὥστε - τί παράδοξα θαύματα, Χριστέ, - νά γεμίζη καί θάμβος καί ἐκστασι τούς βλέποντας.

Αὐτά, πού ἐμαθεύτηκαν καί ἀπό τούς ἱερεῖς, ἐνῶ ἀκόμη ⁷ ἐτελώνταν τά μυστήρια, τούς ὤθησαν ν' ἀνυμνοῦν τόν Θεό καί νά θαυμάζουν, πέρα ἀπό λογική καί διάνοια, καί μάλι-

10. Ἐκ τῆς ἐκφρασι αὐτῆ οὐκ ἐκνύεται ὅτι ὁ Γρηγόριος εἶχε φθάσει προσφάτως τότε, δηλαδή στίς ἀρχές τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1347, στή Θεσσαλονίκη καί ἀπομακρύνθηκε ἀπό τούς κυβερνήτες τῆς Πόλεως.

δόσι βαρὺ καὶ χρόνιον πάθος, καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα Θεοῦ τε θαυμαστὸν ἀρχιερέα καὶ τῶν ἀποστόλων ἐνάμιλλον αὐτούς τε καλῶς εἶδέναι καὶ τοῖς ἄλλοις μετὰ παρηρησίας κηρύττειν.

Εἰς τὸν Ἱερὸν Ἱθωνα

8

μὲν οὖν ἀρχιερεὺς πρόμναν ἐκεῖθεν κρουσάμενος, ἐπεὶ ἀπεκρούσατο τὴν ἐκείνου παρουσίαν, ὡς ἔφην, εἰς Ἱθὼν τὸν Ἱερὸν ἀνεχώρει καὶ πρὸ τῆς καθόδου καὶ μετὰ τὴν καθόδον πλείστα νοσήσας τὸ σῶμα καὶ βραδέως ποὺ καὶ μετὰ πλείστας ἡμέρας δυνηθεὶς ἐπιβῆναι τοῦ Ὄρους, ἐκεῖνα ποὺ πρὸς Θεσσαλονίκην τῆ ἰδίαν καὶ αὐτός, οἶμαι, λέγων, ἅπερ καὶ Χριστὸς πρὸς Ἱερουσαλὴμ ἐλαύνουσαν αὐτὸν πάλαι· «εἰ ἔγνωσ καὶ σὺ καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ σοῦ καὶ οὐκ ἔγνωσ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου». Καὶ τὸ ἐξῆς σιωπήσομαι⁵.

9

Ἰ δ' ἐν τῷ Ὄρει πατέρες ἄσμενοι τὸν πάλαι ποθοῦμενον καὶ δεξάμενοι καὶ ἰδόντες καὶ τῶν τῆς ἐκείνου γλώττης ρευμάτων, οἷά τινος νέκταρος θείου μετέχοντες καθ' ἑκάστην, παρ' ἑαυτοῖς κατέχειν ἐβούλοντο, σφόδρα καὶ αὐτὸν βουλόμενον τοῦτο μέχρις ἂν τὰ τῆς ἐκεῖ στάσεως καὶ τῆς ἀνωμαλίας εἰς τὴν κατὰ φύσιν ὁμόνοιαν ἐπανέλθοι καὶ τὴν ὑγείαν.

5. καὶ τὸ ἐξῆς σιωπήσομαι παρὰ λ. Μ καὶ τὸ δύσφημον σιωπήσομαι C

στα εκείνοι πού ἐγνώριζαν τό βαρύ καί χρόνιο πάθος, νά γνωρίζουν οἱ ἴδιοι καλῶς καί νά διακηρύσσουν στούς ἄλλους μέ παρρησία τόν θεράποντα τοῦ Θεοῦ θαυμαστόν ἀρχιερέα καί ἐφάμιλλον τῶν ἀποστόλων.

Στόν Ἱερό Ἕθωνα

ἀρχιερεύς λοιπόν, ὑποχωρώντας ἀπό ἐκεῖ, ⁸
~~ἀφοῦ ἀπέκρουσαν τήν παρουσία του, ὅπως~~
~~εἶπα, ἀναχώρησε στόν Ἱερό Ἕθωνα. Ἐπειδή~~
~~εἶχε ἀσθενήσει σωματικῶς καί πρό τῆς καθό-~~
~~δου πρός τήν Θεσσαλονίκη καί μετὰ τήν~~
κάθοδο, κατῶρθωσε νά φθάσῃ στό Ὅρος ἀργά καί ἔπειτα ἀπό
πολλές ἡμέρες¹¹, λέγοντας πρός τήν Θεσσαλονίκη του, νομίζω,
καί αὐτός ἐκεῖνα πού εἶπε ὁ Χριστός πρός τήν Ἱερουσα-
λήμ πού τόν ἐξεδίωκε τήν παλαιά ἐποχή: «ἐάν ἐγνώριζες καί
σύ ποιοῦ ἦταν τό συμφέρον σου! Τώρα ὅμως ἀπεκρύβῃ ἀπό σέ
καί δέν ἐγνώρισες τόν καιρό τῆς ἐπισκοπῆς σου»¹². Θά
ἀποσιωπήσω τήν συνέχεια.

Οἱ δέ πατέρες τοῦ Ὅρους ὑποδέχθηκαν, καί εἶδαν ἐν- ⁹
θουσιωδῶς τόν ἀπό παλαιά ποθούμενον καί μετέχοντα
τῶν ρευμάτων τῆς γλώσσας ἐκείνου σάν θείου νέκταρος
καθημερινῶς, ἤθελαν νά τόν κρατήσουν πλησίον των, πρᾶγμα
πού ἤθελε καί ὁ ἴδιος διακαῶς, ἕως ὅτου ἡ ταραχή καί ἀνωμαλία
στήν Θεσσαλονίκη ἐπανέλθῃ στήν φυσική ὁμόνοια καί τήν
ὕγεια.

11. Προφανῶς μετέβηκε ὁδοιπορικῶς.

12. Λουκᾶ 19,44.

10 **Α**λλ' ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἄρχων Στέφανος, καὶ αὐτὸς ἐπιβὰς τότε τοῦ Ἰουδαίου (ἢ γὰρ κάκιστ' ἀπολουμένη στάσις κατ' ἑαυτῶν τῶν Ρωμαίων ἐκείνη, κάκεινον βασιλέα κεχειροτόνηκεν οὐ σμικροῦ τῆς τῶν Ρωμαίων ἀρχῆς μέρους)· ἐκεῖνος τοιγαροῦν δεσποτικῶς καὶ τοῦ θεοῦ ἐπιβὰς Ὄρους τότε, ἐπεὶ καὶ τῷ μεγάλῳ τῷδε ἀρχιερεῖ συγγεγονὸς εἰς ὁμιλίαν ἦλθε καὶ λόγους, πάλαι ποθὼν ἐκ τῆς φήμης, πρῶτα μὲν ἐδεῖτο καὶ παντοδαπὸς τις ἦν εἰς ἑαυτὸν ἐφελκυσασθαι καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀρχὴν μεταθεῖναι τὸν ἄνδρα, τίνα μὲν οὐ λέγων, ποῖα δ' οὐχ ὑποσχόμενος, ὥστε δυνηθῆναι τοῦ ποθουμένου τυχεῖν· ὡς δὲ κατανεύοντα τούτοις οὐκ εἶχεν οὐδοτιοῦν, ἐπὶ δευτέραν ἰκετείαν ἐτρέπετο, προστιθεὶς τι καὶ βίας ὥστε τὴν Κωνσταντίνου καὶ αὐθις καταλαβόντα τὸν μέγαν πρεσβετὴν αὐτῷ γενέσθαι πρὸς βασιλέας· τὸ δ' ἦν ἀντικρὺς προσοπεῖον μᾶλλον τοῦ κεκριμένου τὸ τῆς πρεσβείας, ἀλλ' οὐκ αὐτῇ τοῦ πράγματος ἢ ἀλήθεια· οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο νεοπαγῆ καὶ κραδαιομένην ἔτι τῆς τῶν Ρωμαίων γῆς τὴν ἀρχὴν κεκτημένους, τὸν μέγαν ἐκεῖνον παρ' ἐκείνην κεκτηθῆναι, ζώπυρον οἶονεὶ τῆς βασιλείας ὄντα Ρωμαίων καὶ ῥᾶστα δυνάμενον τὴν πρὸς ἐκείνους τῆς εὐνοίας τῶν οἰκείων αὐθις ἀνάψαι φλόγα, τηλικούτων ὄντα καὶ πράγμασιν ἅμα καὶ λόγοις.

11 **Α**ξίον δὲ μὴδ' ἐκεῖνο παραδραμεῖν· ὡς γὰρ ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἄρχων οὐτοσί, καθάπερ ἐφθον εἰπὼν, πάντα κάλιον κινῶν καὶ πᾶσαν μετιὸν λόγου πείραν ὥστε τὸν μέγαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι, προσετίθει τοῖς λεχθεῖσι κάκεινα, ὡς ἀπελαύνουσι μὲν αὐτὸν ἀίσχυρὸς οἱ Ρωμαῖοι, μὴδὲ τῆς λαχούσης γοῦν Ἐκκλησίας ἐπιβῆναι παραχωροῦντες, αὐτὸς δέ, πισθέντι

13. Τριβαλλοὶ λέγονται ἐδῶ οἱ Σέρβοι.

14. Τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου δηλαδὴ.

Αλλά ὁ ἄρχων τῶν Τριβαλλῶν¹³ Στέφανος, πού εἶχε 11 ἀνέβει κι' αὐτός τότε στόν Ἄθωνα (διότι ἡ καταραμένη ἐμφύλιος διαμάχη τῶν Ρωμαίων¹⁴ ἐχειροτόνησε κι' ἐκεῖνον βασιλέα ὄχι μικροῦ μέρους τῆς ἐπικρατείας τῶν Ρωμαίων) ἐκεῖνος λοιπόν, καθώς ἀνέβηκε καί στό Ὅρος ὡς κυρίαρχος τότε, ὅταν ἦλθε σέ συζήτηση μέ τό μέγαλον αὐτόν ἀρχιερέα πρᾶγμα πού ἐπιθυμοῦσε ἀπό καιρό λόγω τῆς φήμης, πρῶτα μέν τόν παρακαλοῦσε κι' ἔκαμε τό πᾶν νά προσελκύσῃ πρὸς τό μέρος του τόν ἄνδρα καί νά τόν μεταθέσῃ πρὸς τήν ἐπικράτειά του. Τί δέν ἔλεγε, τί δέν ὑποσχόταν, ὥστε νά μπορέσῃ νά ἐπιτύχῃ τό ποθούμενο; Ἐπειδὴ δέ δέν ἐπέτυχε νά τόν καταστήσῃ σύμφωνον σ' αὐτά, ἐτράπηκε πρὸς δευτέρα παράκλησι, προσθέτοντας καί κάποια βία. Ἦταν δέ ἡ παράκλησις νά ἐπιστρέψῃ πάλι στήν Κωνσταντινούπολι, γιά νά εἶναι πρεσβευτής του πρὸς τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτο ὅμως, ἡ πρεσβεία δηλαδή, ἦταν σαφῶς προσωπεῖο μᾶλλον τοῦ ἀποκρύφου σκοποῦ, ἀλλ' ὄχι ἡ ἀλήθεια τοῦ πράγματος. Στήν πραγματικότητα δέν ἤθελε, ἀφοῦ εἶχε νεοπαγῆ ἀκόμη καί ἀσταθῆ τήν ἐξουσία ἐπὶ τῆς χώρας τῶν Ρωμαίων, νά ἔχῃ τόν μέγαλο ἐκεῖνον ἱεράρχην σ' αὐτήν τήν περιοχῆ, σάν εἶδος προσανάμματος τῆς βασιλείας τῶν Ρωμαίων, πού θά μπορούσε εὐκολα ν' ἀνάψῃ πάλι τήν φλόγα τῆς συμπαθείας τῶν ὁμογενῶν πρὸς ἐκείνους, ἀφοῦ ἦταν τόσο σπουδαῖος καί στά πράγματα καί στοὺς λόγους.

Αξίζει δέ νά μὴ παραβλέψωμε οὔτε τοῦτο. Ὁ ἄρχων αὐτός¹⁰ τῶν Τριβαλλῶν, πού, ὅπως εἶπα πρὸ ὀλίγου, ἔκαμε τό πᾶν κι' ἐχρησιμοποιοῦσε κάθε δοκιμὴ λόγου, ὥστε νά κερδίσῃ τόν μέγαλο μέ τό μέρος του, προσέθεσε στά λεχθέντα κι' αὐτά: ὅτι δηλαδή οἱ Ρωμαῖοι τόν ἐκδιώκουν αἰσχροῶς, μὴ ἐπιτρέποντας νά ἐγκατασταθῆ οὔτε στήν Ἐκκλησία πού τοῦ ὠρίσθηκε. ἐνῶ

τοῖς αὐτοῦ δηλαδὴ λόγοις καὶ τῇ προκλήσει, καὶ πόλεις αὐτῶ καὶ Ἐκκλησίας προθύμως χαριεῖται καὶ χώρας, εἶτα καὶ σωροὺς ἠρίθμει πρὸς τούτοις ἐπετείον φόρων τε καὶ χρημάτων, ὧν ἐκεῖ δηλαδὴ κύριος ἔσται. Ὁ δὲ⁶ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πλεῖστα μὲν τινα λόγων καὶ συγγραφῆς ἄξια πρὸς αὐτὸν διεξῆει, προσετίθει γε μὴν ἐπὶ τέλει κάκεῖνα· πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ χωρῶν καὶ φόρων καὶ προσόδων καὶ χρημάτων πολυτάλαντων τὸ παράπαν ἡμῖν οὐδ' ἠτισοῦν χρεῖα. Ὡς γάρ εἰ τις σπόγγον λαβὼν, ὕδατος κύλικα χωρεῖν ἐν ἑαυτῷ πεφυκότα μόνην, μέσον τοῦ Αἰγαίου τούτου ἐμβάλλοι, οὐκ ἂν ἀνιμῆσαιτό ποτε τὴν ἄβυσσον τοῦ πελάγους (πῶς γάρ);, ἀλλὰ κάκειθεν τὴν τοῦ ὕδατος κύλικα μόνην ὁ σπόγγος ἀναμαζάμενος, ἧς δηλαδὴ χωρητικὸς πέφυκε κατὰ φύσιν, τῶν ρευμάτων ἐκείνων καὶ τοῦ πλήθους τῆς ὕγρᾶς οὐσίας, ὡς μηδὲν πρὸς αὐτὸν ὄντων ἀφεξέται κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, ὡς δὲ καὶ ἡμεῖς, ὀλίγων τινῶν ἀποζῆν καὶ τοῖς ἀναγκαῖοις ἀρκεῖσθαι μόνοις πάλαι μεμαθηκότες καὶ ὥσανει πεφυκότες ἤδη πρὸς τοῦτο, κἂν εἰς πάντα τὸν ὑπὲρ γῆν τε καὶ ὑπὸ γῆν χρυσόν, κἂν εἰς τὸ τοῦ μυθευομένου Πακτωλοῦ ρεῦμα φέρων ἡμᾶς ὄλους βαπτίσης, τῆς ἐφημέρου τροφῆς καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν τι πλέον ἐλκύσοντας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὄψει ὥστ' οὐκ ἀναγκαῖος, οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς ὄλος ὁ τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων δωρεῶν καὶ χρημάτων, ὡς φῆς, λόγος. Τί τὸ ἐξῆς;

6. δὲ παρὰ. C

αὐτός, σέ περίπτωσι πού ἐκεῖνος θά πεισθῆ στούς λόγους καί στήν προσφορά του, προθύμως θά χαρίση σ' αὐτόν καί ἐκκλησίες καί χῶρες. Ἐπειτα ὁ ἴδιος ἀπαριθμοῦσε ἐκτός ἀπό αὐτά πλῆθος ἐτησίων φόρων καί χρημάτων, τῶν ὁποίων κύριος θά εἶναι ἐκεῖ. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ὅμως ἀποκρίθηκε πρὸς αὐτόν πολλά ἄξια λόγου καί συγγραφῆς, στό τέλος δέ προσέθεσε καί αὐτά. Ἐμεῖς δέν ἔχομε καμμιά ἀπολύτως ἀνάγκη πολιτικῆς ἐξουσίας οὔτε χωρῶν καί φόρων καί εισοδημάτων καί ἀφθόνων χρημάτων. Ὅπως δηλαδή, ἂν λάβῃ κάποιος ἓνα σπόγγο, πού μπορεῖ νά χωρέσῃ μέσα του ἓνα ποτήρι νερό μόνο, καί τόν βάλῃ στή μέση τοῦ δέν θά κατορθώσῃ νά σηκώσῃ ποτέ τήν ἄβυσσο τοῦ πελάγους (πῶς εἶναι τοῦτο δυνατό;), ἀλλά καί ἀπό ἐκεῖ ὁ σπόγγος θ' ἀπορροφήσῃ μόνο τό ποτήρι τοῦ νεροῦ πού ἀπό τή φύσι του χωρεῖ, ἐνῶ ἀναγκαίως θ' ἀφήσῃ ἔξω τά ρεύματα ἐκεῖνα καί τό πλῆθος τῆς ὑγρᾶς οὐσίας, σάν ξένα πρὸς αὐτόν, ἔτσι κι' ἐμεῖς ἔχοντας μάθει ἀπό παλαιά νά ζοῦμε μέ λίγα καί νά ἀρκούμαστε μέ τά ἀναγκαῖα μόνο, καί ἔχοντας ἐξοικειωθῆ φυσικῶς πλέον σ' αὐτό, καί ἂν μᾶς βαπτίσῃς ὅλους σέ ὄλον τόν' ἐπάνω καί κάτω ἀπό τήν γῆ χρυσό, καί μάλιστα φέροντάς μας στό μυθικό ρεῦμα τοῦ Πακτωλοῦ, θά ἰδῆς ὅτι δέν πρόκειται νά τραβήξωμε ἀπό ἐκεῖ τίποτε περισσότερο ἀπό τήν καθημερινή τροφή καί τ' ἀναγκαῖα. Ὡστε δέν εἶναι ἀναγκαῖος οὔτε ἀρμόζει πρὸς ἐμᾶς γενικῶς ὁ λόγος τῶν πολλῶν ἐκείνων καί μεγάλων δωρεῶν καί χρημάτων, ὅπως λέγεις. Τί συνέβηκε ἔπειτα;

Ἐπιστροφή καὶ νέα ἀπόπειρα ἐγκαταστάσεως.

12

ναγκάζεται καὶ αὐθις ὁ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς ἀνελθεῖν εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καθάπερ εἶπον. Ἄνεισι πρὸς τοὺς βασιλέας· καὶ μικρὸν τι μεταξὺ διαγεγονός, κάτεισι καὶ πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην, τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, τοῦ τε χρέους τῆς τῶν ἐκεῖ προστασίας, καὶ δὴ καὶ τῶν βασιλέων συνωθούντων ἅμα τῷ μεγάλῳ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας προστατί, ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς ἐκεῖ στάσεως ἐδόκουν ὡσπερ κατευνασθέντα πρὸς ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν ἰέναι.

13

Αλλὰ καὶ πάλιν ἀφορμαὶ ταραχῆς ἄλλαι καὶ διχονοίας, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰργόμενος αὐθις καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας· τῶν γὰρ τῆς παρελθούσης συγχύσεως προστατῶν ἔπαθλα τῆς ἀταξίας· καὶ τῆς στάσεως μέγιστα τινα καὶ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν τάξιν τοὺς βασιλέας κακῶς ἀπαιτούντων, ὑπὲρ ὧν καὶ ἀπάγεσθαι μᾶλλον δίκαιον ἦν ἐκείνου, κάντεῦθεν μὴ τυγχανόντων ἐκείνων, αἵρεσις προὔκειτο τῷ ἀρχιερεῖ θάτερον τοῖν δυοῖν ἐξ ἀνάγκης ἐλέσθαι· ἢ μένοντα δηλαδὴ τοὺς βασιλέας ἀποστερεῖν τῆς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἱερᾶς μνήμης τε καὶ εὐφημίας, καὶ οὕτω τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπολαβεῖν, ἢ ἐκείνων ἀντεχόμενον καὶ μὴ μεθιέντα συνεξίεναι καὶ τοῦτον ἐκείνοις· αἰρεῖται

Ἐπιστροφή καί νέα ἀπόπειρα ἐγκαταστάσεως

ναγκάζεται καί πάλι ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ ν' 12
 ἀνέλθῃ στήν Κωνσταντινούπολι, ὅπως εἶπα¹⁵.
 Ἄνεβαινεὶ πρὸς τοὺς βασιλεῖς, κ' ἔπειτα ἀπό
 λίγο καιρὸν κατεβαίνει καί πάλι στή Θεσσαλο-
 νίκη, τὴν Ἐκκλησίαν του, καί ἀπό χρέος του
 γιά τὴ διαποίμανσι τῶν ἐκεῖ καί ἀπό παρακίνησι τῶν βασιλέων
 μαζί μέ τὸν μεγάλο προϊστάμενο τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας,
 ἐφ' ὅσον μάλιστα καί ἡ ἐκεῖ στάσις ἐφαινόταν σάν νά εἶχε
 κατευνασθῇ καί τὰ πράγματα ἐπροχωροῦσαν πρὸς ὁμόνοια καί
 συμφωνία.

Ἄλλά καί πάλι παρουσιάσθησαν ἄλλες ἀφορμές ταραχῆς 13
 καί διχονοίας, καί ὁ ἀρχιερεὺς παρεμποδίσθηκε πάλι νά
 εἰσέλθῃ στήν πόλι καί ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησι τῆς Ἐκκλησίας.
 Καί τοῦτο, διότι οἱ ἡγέτες τῆς περασμένης διαταραχῆς
 ἐζητοῦσαν κακῶς ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς μεγάλα καί ὑπεράνω
 τῆς τάξεώς των ἔπαθλα γιά τὴν ἀταξία καί τὴν στάσι, ἐνῶ
 γι' αὐτὴν ἔπρεπε μᾶλλον νά καταδικασθοῦν σέ θάνατο. Γι'
 αὐτό, ἐπειδὴ δέν ἐπέτυχαν τὰ ζητούμενα, ὁ ἀρχιερεὺς εἶχε
 ἐμπρὸς του νά προτιμήσῃ ἀναγκαστικῶς ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· ἢ
 παραμένοντας στή Θεσσαλονίκη νά στερῆσῃ τοὺς βασιλεῖς
 τῆς ἱερᾶς μνήμης καί εὐφημίας κατὰ τὴν τέλεσι τῶν μυστηρίων.
 κ' ἔτσι ν' ἀπολαύσῃ τὸν θρόνον καί τὴν ἐξουσία. ἢ μένοντας

15. Ὁ Γρηγόριος μετέβηκε στό Ὅρος τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1347. ἔπειτα ἀπὸ
 δύο μῆνες ἀκολούθησε τὸν Στέφανο Δουσάν στίς Σέρρες. ὅπως φαίνεται. καί
 τὸν Μάρτιο τοῦ 1348 ἐπῆγε στήν Κωνσταντινούπολι μέσω Διδυμοτείχου.

τοιγαροῦν ὡς ἐν παραθέσει κακῶν τὸ ἔλαττον καὶ αὐθις ὁ μέγας καὶ καταδέχεται τὴν φυγὴν σὺν ἐκείνοις καὶ πάλιν ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τι τῶν κειμένων καὶ ὅποσοῦν ἀθετῆσαι νόμον, ἐπεὶ καὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν ὑφέρπουσαν αὐθις ἐν ἐκείνοις ἐώρα. Καὶ πάλιν πλοῦς καὶ πάλιν ἀποδημία καὶ θάλαττα, τὸν τῆς μεγάλης πόλεως ἀρχιερέα τῆ τοῦ Ἡφαίστου μητρὶ παραπέμποντα νῆσῳ καὶ τὴν τῆς μεγάλης εὐδαιμονίαν τῆ πένητι καὶ ἀνωνύμῳ διδόντα, καὶ οὕτω μεγάλην τινὰ καὶ ἐπίσημον καὶ ταύτην ἀθρόον ἀποδεικνύντα.

14 πιβάς τοιγαροῦν ὁ μέγας τῆς Αἴημου ψήφῳ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, τί χρῆ καὶ λέγειν, ὅσην ἑαυτῷ συνεισήνεγκε τῶν ἀγαθῶν τὴν φορὰν ἐκείνη, καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ τελεταῖς ἱεραῖς καὶ διδασκαλίαις ὁσημέραι τὸν λαὸν καταρτίζων, καὶ τὸ παχὺ καὶ βάρβαρον παιδαγωγῶν ἦθος ἐκεῖνο καὶ τὰς κεχερσωμένας καρδίας ἐξημερῶν καὶ γονίμους τινὰς καὶ καρποφόρους ἀποδεικνύς, ὡς καὶ τὴν ἄδομένην παροιμίαν καλῶς ἀντεστράφθαι τότε τοῖς ἐγχωρίοις, οὐ τῶν Αἰημίων κακῶν κατ' ἐκείνην, ἀλλὰ τῶν Αἰημίων ἀγαθῶν μᾶλλον δι' αὐτοῦ πειρωμένους;

15 νταῦθα διατρίβοντος τοῦ μεγάλου, λοιμώδης φθορὰ καὶ θάνατος ἐπιτίθεται τῶν πολιχνίων ἐνί οὐκ ἐκείνην φημί τὴν κοινὴν καὶ παγκόσμιον πρὸ βραχέος γεγενημένην ἀλλὰ πολ-

---

16. Ἡ νέα ἀπόπειρα πρέπει νὰ ἔγινε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1348. Ἀπὸ τῆ διατύπωσι τοῦ κειμένου (συνεξίεναι) φαίνεται ὅτι ὁ Γρηγόριος εἶχε εἰσελθεῖ στὴν Πόλι. Φαίνεται ὁμως σάν νὰ ἦσαν καὶ οἱ βασιλεῖς μαζί, ἀλλὰ προφανῶς ἦσαν ἐκπρὸσωποὶ τους πού ἔρχονταν ν' ἀναλάβουν τὴ διοίκησι.

σ' εκείνους πιστός και μη ύποχωρώντας νά ἐξέλθη κι' αὐτός μαζί μ' ἐκείνους¹⁶. Προτιμᾷ λοιπόν και πάλι τό μικρότερο ἀπό τά δύο κακά ὁ μέγας και καταδέχεται νά φύγη πάλι μαζί μ' ἐκείνους, γιά νά μή ἀθετήση κανένα ἀπό τούς κειμένους νόμους, ἀφοῦ ἔβλεπε ὅτι ἡ διαίρεσις και ἡ διάσπασις ὑπέβασκε πάλι σ' ἐκείνους¹⁷. Και πάλι πλοῦς και πάλι ταξίδια και θάλασσα μεταφέρουν τόν ἀρχιερέα τῆς μεγάλης πόλεως στήν νῆσο τῆς μητέρας τοῦ Ἡφαίστου¹⁸, προσφέροντας τήν εὐδαιμονία τῆς μεγάλης στή φτωχή και ἄσημη και ἀναδεικνύοντας μεμιᾶς και αὐτήν μεγάλη κι' ἐπίσημη.

Οταν λοιπόν ὁ μέγας ἦλθε στή Λήμνο μέ ψῆφο¹⁴ τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας, τί χρειάζεται νά εἰπούμε πόσα ἀγαθά ἔφερε μαζί του σ' αὐτήν, μέ λόγια και ἔργα, μέ ἱερές τελετές και διδασκαλίες καταρτίζοντας καθημερινῶς τόν λαό, διαπαιδαγωγώντας τό χονδρό και βάρβαρο ἐκεῖνο ἦθος, ἐξημερώνοντας τίς χερσωμένες καρδιές και καθιστώντας τίς γόνιμες και καρποφόρες, ὥστε νά ἔχη ἀντιστραφή γιά τούς ἐντοπίους και ἡ διαδεδομένη παροιμία, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ δέν ἐδοκίμαζαν τά Λήμνια κακά πλέον, ἀλλά τά Λήμνια ἀγαθά:

Οταν διέμενε ἐδῶ ὁ μέγας ἐπесе ἐπιδημία και θανατικό¹⁵ σέ μιά ἀπό τίς κωμοπόλεις· δέν ἐννοῶ ἐκείνη τήν κοινή και παγκόσμια πού εἶχε ἐπιπέσει πρὶν ἀπό λίγο¹⁹, ἀλλά

17. Δέν εἶναι σαφές, ἂν μέ τίς λέξεις «ἐν ἐκείνοις» ἐννοεῖ τούς βασιλεῖς ἢ τούς ἡγέτες τῶν στασιαστικῶν Θεσσαλονίκης, Βέβαια ἡ στάσις ὑπέβασκε και στούς δύο.

18. Στή Λήμνο, Πιθανῶς ὁ Γρηγόριος ἐπέστρεψε στήν Κωνσταντινούπολι κι' ἐκεῖ ἐπῆρε τήν ἐντολή νά μεταβῇ στή Λήμνο ἀφοῦ τό "Ἅγιον" Ὄρος ἔσερβokraτεῖτο.

19. Ἡ πανώλης εἶχε παρουσιασθῇ σ' ὅλη τήν Εὐρώπη τό 1347 - 1348. Τό ἐπεισόδιο, γιά τό ὁποῖο ὀμιλεῖ ἐδῶ ὁ Φιλόθεος, πρέπει νά τοποθετηθῇ στό 1349.

λοστήν καὶ μερικὴν μετ' ἐκείνην. Προσκαλοῦνται τοιγαροῦν οἱ πάσχοντες εἰς ἐπίσκεψιν καὶ βοήθειαν τὸν ποιμένα, ἐν ἑτέρῳ που διάγοντα πολίχνη τῆς νήσου· καὶ ὡς αὐτίκα παρήν, μηδὲν τι τὸ παράπαν ὑπερτιθέμενος μηδ' ἀναδυσίς, τῶν θεραπευτῶν τῶν μὲν μηδ' ἀκολουθήσαι τεθαρρηκότων δέει τῆς νόσου, τῶν δ' ἐπομένων πίστει τῇ πρὸς τὸν μέγαν, βληθέντων μὲν τι μικρὸν ὑπὸ τοῦ διεφθορότος ἀέρος ἐκείνου τε καὶ τῆς λύμης, καὶ πρὸ τοῦ ἄστεος ἐπιβῆναι δειλῆς ὀψίας, εἰς δὲ τὴν ἐπιούσαν ἐρρωμένων ἐπομένων τῷ μακαρίῳ, καὶ σὺν ἐκείνῳ τὰς ἔξω τειχῶν ποιουμένων εὐχὰς καὶ δεήσεις σὺν παντί γε τῷ πλήθει. Ἄλλ' ὁ μέγας καὶ τοιοῦτον ὄν τὸ δεινὸν καὶ τοσοῦτον ταῖς πρὸς Θεὸν εὐχαῖς καὶ δεήσεσι, ταῖς τε κοιναῖς καὶ ταῖς ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἴστησιν ἐκεῖνο τῆς φορᾶς καὶ τοῦ πρόσω καὶ διαλύει τὴν νόσον καὶ τὸν θάνατον καταπαύει, τοῦ Θεοῦ δοξάζοντος ἐκεῖνον κἀν τούτῳ, τοῦ τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιούντος, κατὰ τὸν θεῖον φᾶναι Δαβίδ, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούοντος.

Ἐγκατάστασις εἰς τὴν Θεσσαλονίκην

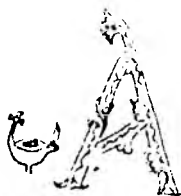
16

λλ' οὐκ ἤνεγκε ταῦτι διὰ τέλους ἢ τοῦ μεγάλου θαυμαστή πόλις, οὐδ' ἠνέσχετο τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀγαθὸν Λημνίοις οὕτωςι παρὰ πᾶσαν δίκην προδεδωμένον παριορᾶν ὑπὸ τινων εὐαριθμητῶν στασιαστῶν, πονηρῶν ὄντως καὶ φθορέων καὶ ἀναξίων τοῦ προσρήματος καὶ τῆς πολιτείας ἐκεῖ-

μία από τίς πολλές μερική, πού συνέβηκε μετά από εκείνη. Προσκαλούν λοιπόν οί ασθενεῖς σ' επίσκεψι καί βοήθεια τόν ποιμένα. πού ἔμενε σέ μία ἄλλη κωμόπολι τῆς νήσου. Αὐτός προσῆλθε ἀμέσως χωρίς ν' ἀναβάλῃ ἢ δισταγή καθόλου, ἐνῶ οί θεραπευταί, ἄλλοι μὲν ἀπό φόβο τῆς νόσου οὔτε ἐτόλμησαν νά τόν ἀκολουθήσουν, ὅσοι δέ ἀκολούθησαν ἀπό πίστι πρὸς τόν μεγάλο, ἐκτυπήθηκαν λίγο ἀπό τόν μολυσμένο ἀέρα καί τό μίasma καί προτοῦ ἀκόμη φθάσουν στήν πόλι, τό δειλινό. Τήν ἐπομένη ὁμως ἡμέρα ἀκολούθησαν ὑγιεῖς τόν μακάριο καί ἔκαμαν μαζί μ' ἐκεῖνον τίς εὐχές καί τίς δεήσεις μαζί μέ ὄλο τό πλῆθος ἔξω ἀπό τά τείχη. Ἄλλ' ὁ μέγας, ἂν καί τό κακό ἦταν τέτοιο καί τόσο φοβερό, τό ἐσταμάτησε ἀπό τήν συνέχισι τῆς προόδου μέ τίς εὐχές καί δεήσεις πρὸς τόν Θεό, διέλυσε τήν ἐπιδημία καί ἐσταμάτησε τό θανατικό. Ἔτσι τόν ἐδόξασε καί σ' αὐτό ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐκπληρώνει τό θέλημα τῶν σεβομένων αὐτόν, γιά νά ἐκφραστοῦμε κατά τόν θεῖο Δαβίδ²⁰, καί εἰσακοῦει τήν δέησί τους.

Ἐγκατάστασις στή Θεσσαλονίκη

λλά δέν τά ἐβάστασε ἔως τό τέλος αὐτά 16 ἢ θαυμαστή πόλις τοῦ μεγάλου καί δέν ἀνέχθηκε νά παραβλέψῃ τό δικό της ἀγαθό παραδομένο στούς Λημνίους ἔτσι ἀδίκως ἀπό ὀλιγαρίθμους στασιαστάς, πραγματικά πονηροῦς καί ὀλεθριοῦς, ἀναξίους νά φέρουν τό ὄνομα καί

20. Ψαλμ. 144, 19.

νης. Ὅθεν καὶ δικαίῳ ζήλῳ τότε μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπὲρ αὐ-
τῆς αὐτῆ καὶ τῆς σφετέρας δόξης κινηθεῖσα καὶ τῶν δικαίων,
τοὺς μὲν ἐξωθεῖ καὶ ἀποβάλλεται τῶν κακοῦργων καὶ μιαρῶν
ἐκείνων, τοὺς δὲ σωφρονίζει καὶ ἀναστέλλει τῆς κακίστης ὀρ-
μῆς καὶ τῶν μοχθηρῶν πράξεων τοῖς προσήκουσι καὶ καταλλή-
λοις φαρμάκοις.

17 **Υ**ὼν δ' ἐκποδῶν κάλλιστα καὶ ὡς ἐχρῆν γεγονότων, μιᾶ
γνώμη καὶ φωνῇ πάντες ὡς εἶπεν τὸν καλὸν ἐπιζητοῦσι
ποιμένα· καὶ τριήρης εὐθὺς ἐπὶ τούτῳ παρασκευάζεται· καὶ τῆς
Ἐκκλησίας οἱ προύχοντες ἀνιόντες μετὰ βραχὺ τὸν μέγαν κατὰ-
γουσιν ἱερέα. Οἱ αὐτοὶ καὶ Ἀημινίους ὁμοῦ θρήνων καὶ ὄδουρμῶν
ἀφορμῇ γεγονότες τῇ τούτου στερήσει καὶ χαρᾶς ἀφάτου καὶ
παιάνων τινῶν καὶ κρότων, μηδὲ ρηθῆναι ραδίον, τοῖς ἰδίους
πολίταις τῇ λαμπρᾷ τούτου ἐπιδημίᾳ.

18 **Υ**ἴς γὰρ ἂν ὑπογράψῃ κατὰ μέρος τῷ λόγῳ τὴν πάνδημον
ἐορτὴν καὶ τὴν εὐφροσύνην ἐκείνην; τίνα γενέθλια καὶ
κουρῶσυνα καὶ κατοικέσια καὶ ἐτήσια καὶ ὄσα πανηγυρίζουσιν
ἄνθρωποι, τῇ πανηγύρει παραβλήθειεν ἂν τοῦ μεγάλου ἐκείνη;

---

21. Ὁ Γρηγόριος ἐγκαταστάθηκε στὴν ἔδρα του τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1350.

νά είναι πολίτες τῆς Θεσσαλονίκης. Γι' αὐτό μέ δίκαιο ζῆλο τότε ἐκινήθηκε ἡ ἴδια περισσότερο ἀπό πρὶν ὑπέρ τῆς δόξης καί τῶν δικαιωμάτων τῆς· ἄλλος ἀπό ἐκείνους τούς κακούργους καί μιαρούς τούς ἀπομακρύνει καί τούς ἀπορρίπτει, ἄλλους δέ τούς σωφρονίζει καί τούς συγκρατεῖ ἀπό τήν κακοήθη ὁρμή καί τίς μοχθηρές πράξεις μέ τά ἀρμόδια καί κατάλληλα φάρμακα.

Οταν δέ αὐτοί ἐδιώχθηκαν ἀπό τή μέση καλῶς καί 17 ὅπως ἔπρεπε, ὅλοι οἱ πολίτες μέ μία γνώμη καί φωνή, θά ἐλέγαμε, ἐπιζητοῦν τόν καλό ποιμένα. Κι' ἀμέσως ἐτοιμάζεται γι' αὐτό τριήρης μέ τήν ὁποία οἱ πρόκριτοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης ἀνέβηκαν ἔπειτα ἀπό λίγο καί μεταφέρουν τόν μεγάλο ἱερέα²¹. Αὐτοί οἱ πρόκριτοι ἔγιναν οἱ ἴδιοι στούς μέν Λημνίους ἀφορμή θρήνων καί ὄδυρμῶν μέ τήν στέρησι τούτου, στούς συμπολίτες των δέ ἀφορμή ἀνέκφραστης χαρᾶς καί πανηγυρισμῶν καί ἀλαλαγμῶν, πού δέν μποροῦν νά περιγραφοῦν, μέ τόν λαμπρό ἐρχομό τούτου.

Πραγματικά ποιός θά μποροῦσε νά περιγράψῃ μέ λόγια 18 λεπτομερῶς τήν πάνδημη ἐορτή καί τήν εὐφροσύνη ἐκείνη; Ποιά γενέθλια καί κουρόσυνα καί κατοικέσια καί ἐτήσια²² καί ὅσα ἄλλα πανηγυρίζουν οἱ ἄνθρωποι θά μποροῦσαν

---

22. Εἶναι ἐορτασμοί πού ἐπικρατοῦσαν στόν ἀρχαῖο κόσμο. Γενέθλια εἶναι ἐορτή ἀμέσως μετά τή γέννησι· κουρόσυνα, ἡ ἐορτή τῆς κουράς τοῦ παιδιοῦ στό χρόνο τῆς γεννήσεώς του· κι' ἐγγραφῆς του· στούς καταλόγους τῶν πολιτῶν κατοικέσια ἡ ἐτήσια ἐορτή γιά τήν ἀνάμνησι τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως ἀποικίας· ἐτήσια, ὁ κάθε χρόνο ἐορτασμός ὁποιοιδήποτε σπουδαίου γεγονότος.

Μᾶλλον δ' ἐκείνων μὲν οὐδὲ μνημονευτέον πρὸς ταῦτα, πάλαι γεγηρακότων τε καὶ ἀπεσβηκότων. Ἡμεῖς δὲ τίσι βασιλικοῖς ἐπινικίοις καὶ θριάμβοις καὶ πομπαῖς εἰσοδοῖς ταῦτι παραθέντες τὸ ἴσον εὐρήσομεν; Οὐδέσιν¹⁰, οἶμαι, τῶν πάντων. Μόλις γὰρ ἂν φησιν αὐθις ὁ τούτου γε φίλος καὶ ὁμώνυμος καὶ Ἀθανάσιον οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν μέγαν, οὗ δηλαδὴ ζηλωτῆς καὶ ὁ μέγας οὗτος ἔν τε τοῖς διωγμοῖς καὶ τοῖς παλαισμάσιν ὡσαύτως, καὶ δὴ καὶ ταῖς ἀναρρήσεσι. Μόνοις ἄρα δεῖ παραβάλλειν τοῖς Χριστοῦ μυστηρίοις καὶ ταῖς ἐπ' ἐκείνοις τελεταῖς τε καὶ πανηγύρεσι τὴν μεγάλην τῆς ἡμέρας ἐκείνης τελετὴν καὶ πανήγυριν, καὶ μάλιστα τῇ κορυφαίᾳ καὶ προλαμπούσῃ τῶν ἄλλων, ἣ δὴ, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐκεῖνο, καὶ ἑορτῶν ἡμῖν ἐστὶν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν.

19 **Μ** οὐ γὰρ μεγάλου τὴν πόλιν εἰσιόντος ἀρχιερέως, ὡς ἔθος, καὶ τὸν καινὸν ποδήρη καὶ τὴν ἱερὰν ἐνδεδυκότος στολὴν, ἐπεὶ καὶ πομπεύειν διὰ μέσης τῆς πόλεως ἔδει μεθ' ἱερῶν ὕμνων καὶ ψαλμωδίας, πάντων οἱ μελωδοὶ καθάπερ ἀπὸ συμφώνου πάντες ἀφέμενοι, τὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας καὶ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως σὺν μεγίσταις βοαῖς τισὶ καὶ ἀλαλαγμοῖς· ἄδοντες ἦσαν, καίτοι γε καὶ πόρρω τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἡμέρας ὄντες ἐκείνης, Χριστὸν ἄλλον ἀντικρὺς δοκοῦντες ὄρᾱν τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητὴν τε καὶ μιμητὴν, ὡς ἐξ ἄδου καὶ μνήματος τῶν διωγμῶν καὶ τῆς ὑπερορίας ἐπαιόντα, καὶ ἀναστάσεως λαμπρᾶς ἄγοντες τὴν ἡμέραν ἐκείνην· καὶ πρὸς μὲν ἀλλήλους, «Καθαρθῶμεν», λέγο-

10. οὐδέσιν: οὐδ' ἐστὶν Μ

νά παραβληθοῦν μ' ἐκείνη τὴν πανήγυρι τοῦ μεγάλου. Μᾶλλον ἐκεῖνα οὔτε πρέπει κἄν νά μνημονευθοῦν σέ σύγκρισι πρὸς αὐτήν, διότι ἐγήρασαν κι' ἔσβησαν ἀπό καιρό. Ἐμεῖς δέ μέ ποιά βασιλικά ἐπινίκια καί θριάμβους καί εισόδους πομπές νά τὴν παραβάλωμε, γιά νά εὐροῦμε τό ἴσο; Μέ τίποτε ἀπολύτως, νομιζῶ. Διότι μόλις θά μπορούσε πάλι νά εἰπῇ ὁ φίλος καί ὁμώνυμος τούτου²³ ὅτι ἔτσι εἰσπλῆθε στήν Ἀλεξάνδρεια ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τοῦ ὁποίου ζηλωτῆς ὑπῆρξε ὁ μέγας αὐτός τόσο στούς διωγμούς καί τούς ἀγῶνες ὅσο καί στίς ἀναρρήσεις. Ἄρα μόνο μέ τά μυστήρια τοῦ Χριστοῦ καί μέ τίς γι' αὐτά τελετές καί πανηγύρεις πρέπει νά παραβάλλωμε τὴν μεγάλη τελετή καί πανήγυρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καί μάλιστα μέ τὴν κορυφαία καί προλάμπουσα τῶν ἄλλων, ἡ ὁποία κατὰ τό λεγόμενο εἶναι γιά μᾶς ἑορτῶν ἑορτή καί πανήγυρις πανηγύρεων. Καί αὐτό εἶναι φανερό ἀπό τά παρακάτω.

 Ὄταν δηλαδή εἰσερχόταν ὁ μέγας ἀρχιερεὺς στήν 19 πόλι, κατὰ τὴν συνήθεια, κι' εἶχε ἐνδυθῆ τόν καινούργιο ποδήρη χιτῶνα καί τὴν ἱερά στολή, ἐφ' ὅσον ἔπρεπε νά περάσῃ σέ πομπή διὰ μέσου τῆς πόλεως μέ ἱερούς ὕμνους καί ψαλμωδίες, ὅλοι οἱ ψάλτες, ἀφήνοντας ὅλους τούς σχετικούς ὕμνους, ἔψαλαν τά τροπάρια τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ μέ μεγάλες φωνές καί ἀλαλαγμούς, ἂν καί ἦσαν μακριά ἀπό τὴν ἐποχή καί τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Τούς ἐφαινόταν ὅτι βλέπουν σάν ἄλλον ἀκριβῶς Χριστόν τόν μαθητὴ καί μιμητὴ τοῦ Χριστοῦ, σάν ἐπανερχόμενο ἀπό τόν ἄδη καί τό μνημα τῶν διωγμῶν καί τῆς ἐξορίας, καί ὅτι ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐώρταζαν τὴν λαμπρὴ ἀνάστασι. Γι' αὐτό μεταξὺ τους μέν ἔλεγαν, «Ἄς καθαρθοῦμε

23. Γρηγόριος Θεολόγος, Εἰς τόν μέγαν Ἀθανάσιον 27 - 29.

ντες, «τὰς αἰσθήσεις, καὶ ὀψόμεθα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς ἀναστάσεως Χριστὸν ἐξαστράπτοντα», καί, «Λεῦτε πόμα πίωμεν καινόν», καί, «Πηγὴν ἀφθαρσίας Χριστὸν ἐκ τάφου ὀμβρήσαντα», πρὸς δὲ τὴν καινὴν Ἐκκλησίαν ὁμοῦ πᾶσαν αἰθὴς σὺν γε τῷ σοφῷ μελωδῷ μετὰ Ἡσαΐου τοῦ Θείου· «Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, ἦκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε».

20 **Κ**αὶ τὸ καινόν ἐν γε τοῖς τοιούτοις, ὅτι μὴδ' ὁ ταῦτα προτρεψάμενος, μὴδ' ὁ τῆς μελωδίας ταυτησὶ πρώτος ἄρξας ἐν ἐκείνοις¹¹, καίτοι γε καὶ ζητηθεὶς ὕστερον οὐδόλως εὐρέθη· ὡς δῆλον καὶ τότε καὶ μετ' ἐκεῖνο τοῖς ἐχέφροσι γεγενῆσθαι, τῆς ἄνωθεν ἐπιπνοίας καὶ τῆς χάριτος εἶναι κάκεῖνο, καὶ διανοίας ἅμα καὶ γλώττας πάντων ἀθρόον ὁμοῦ κεκνηκυίας ἀοράτως πρὸς ταῦτα. Εἶεν.

Εἰρήνευσις τοῦ λαοῦ

21

δὲ αὐτῷ μετ' ἐκείνην τὴν λαμπρὰν εἴσοδον εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν ὁμοῦ καὶ τὴν πόλιν ἐνήργηται, τρίτη μετ' ἐκείνην ἦν τὴν ἡμέραν, καὶ πάνδημον πομπὴν τε καὶ πρόοδον μεθ' ἱερῶν εἰκόνων καὶ ψαλμοῦδιων καὶ εὐχῶν, ὡς ἔθος, κηρύττει πᾶσῃ τῇ πόλει. Ἡ δ' αὐτίκα παρῆν, γένος ὁμοῦ καὶ ἡλικία καὶ τύχη πᾶσα, καὶ θεᾶς ἐκείνου καὶ ὀμιλίας καὶ τῶν πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτῆς εὐχῶν, πῶς ἂν εἰποῖς ἐφιμεμένη· διέρχεται τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος, εὐχόμενος, εὐλογῶν, ὑπὲρ τῶν πα-

11. ἐν ἐκείνοις· ἐκείνης M

στis αισθήσεις, και θά ιδουµε στο άπρόσιτο φως της αναστάσεως τον Χριστό να αστράπτει», και «Εμπρός, ως πιουµε παράδοξο ποτό» και «Τόν Χριστό που από τον τάφο έβρεξε πηγή άφθαρσίας»²⁴, προς την νέα δε Έκκλησία ολόκληρη πάλι μαζί με τον σοφό μελωδό έψαλαν τό του θείου Ήσαϊα, «Φωτίζου, φωτίζου, ή νέα Ίερουσαλημ, διότι έρχεται τό φως και ή δόξα του Κυριου άνέτειλε σ' έσένα»²⁵.

Τό παράδοξο σ' αυτά ήταν τό ότι δέν εύρέθηκε καθόλου 20 αυτός που έδωσε τό σύνθημα γι' αυτά ουτε αυτός που άρχισε πρώτος αυτή τή μελωδία άνάµεσά τους, αν και αναζητήθηκε ύστερα. "Ωστε και τότε και άργότερα έγινε φανερό στους μυαλωµένους ότι κι' εκείνο τό φαινόμενο προήλθε από την άνω έμπνευσι και χάρι, ή όποία άοράτως έκίνησε προς αυτά και τίς σκέψεις και τίς γλώσσες ταυτοχρόνως όλων μαζί. "Ας είναι.

Ειρήνευσις της Έκκλησίας

κείνα που ακολουθήσαν μετά την λαμπρά 21 είσοδο στην Έκκλησία και την πόλι έγιναν την τρίτη ήµέρα έπειτα από εκείνην. "Ωρισε κατά την συνήθεια σ' όλη την πόλι πάνδημη πομπή και λιτανεία με ιερές εικόνες και ψαλµωδίες και ευχές. Κι' όλη ή πόλι προσήλθε άµέσως, κάθε γένος και ήλικία και τάξις, αφού όλοι επιθυµούσαν, να ειποϋµε την αλήθεια, την θεα και όμιλία εκείνου και τίς προς τον Θεόν ευχές του υπέρ αυτών. Διέρχεται τό περισσότερο μέρος της

24. Από τροπάρια του κανόνος του Πάσχα.

25. Ήσ. 60.1.

ρεζθόντων εὐχαριστῶν, ὑπὲρ τῶν μελλόντων δεόμενος· τέλος καὶ διδασκαλικὸν ἀποτείνας πρὸς πάντας κοινῇ λόγον, καὶ περὶ ὁμονοίας καὶ εἰρήνης συμβουλευσας τὰ πλεῖστα. οὕτω πάντας ἀνηρτήσατο τῶν ἑαυτοῦ λόγων καὶ τὰς ψυχὰς πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν καθ' ὑπερβολὴν ἐκ πρώτης εὐθὺς ἔτρωσεν, τὸς μὴδὲ λέγειν ἐξεῖναι.

22 **Κ**αὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν ἄλλων; ὅπου γε καὶ τοὺς ὕβρι-
 στὰς ἑαυτοῦ καὶ πολεμιωτάτους καὶ στασιαστὰς πρότε-
 ρον, φίλους ἐκ τῆς ὁμιλίας εὐθὺς ἐκείνης εἰργάσατο; μᾶλ-
 λον δ' οὐ φίλους μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλους προκαλινδου-
 μένους ἐκεῖ τῶν αὐτοῦ ποδῶν καὶ καταφιλοῦντας, ἐξαγο-
 ρεύοντάς τε τὴν κατ' αὐτοῦ προπέτειαν καὶ τὴν ὕβριν, καὶ
 οἷς ἐχρήσαντο πρότερον, ὅσπερ ἀναισθητοῦντες, καὶ συγγνώ-
 μιν παρὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ψυχῆς καὶ τῆς γλώττης μετὰ συ-
 χνῶν τῶν δακρῦων ἐπιζητοῦντας. Ὁ δ' οὐ μόνον ταῦτα πλου-
 σίως ἐκείνοις ἐδίδου, ἀλλὰ καὶ προσετίθει τὰ μείζω καὶ τοῖς
 φίλοις ἐνέγραφε καὶ οἰκείοις, καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν εὐεργε-
 τῶν ἐκείνους οὐκ ἐνέλιπε διὰ τέλους.

23 **Ἐ**πεὶ δὲ καὶ ἱερούργειν ἔδει τὰ μέζω καὶ ὑψηλότερα καὶ μυ-
 στικῇ θυσίᾳ τῶν ἑαυτοῦ λαὸν καθαρνίζειν, εἶχε μὲν αὐτὸν
 ὁ θεῖος νεὼς σὺν τοῖς λειτουργοῖς τε καὶ ὑπηρέταις, ὡς
 ἔθος, ἄρτι πρώτως σὺν αὐτοῖς ἐπιτελοῦντα τὰ μυστικά. Ἐδόξα-
 ζε δὲ καὶ ὁ Θεὸς¹² ἀνωθεν αὐτὸν αὐθις, θαυματοργῶν δι' αὐ-
 τοῦ τὰ παράδοξα· ἐδόξαζε δὲ οὕτως.

πόλεως εὐχόμενος, εὐλογώντας, εὐχαριστώντας γιά τὰ περασμένα, παρακαλώντας γιά τὰ μέλλοντα. Ἄφου στό τέλος ἀπηύθυνε καί διδασκαλικό λόγο πρός ὄλο τό κοινό καί συμβούλευσε πολλά περί ὁμονοίας καί εἰρήνης²⁶, τόσο τούς ἐκρέμασε ὄλους ἀπό τούς λόγους του καί ἐπλήγωσε σοβαρά καί προσέλκυσε τίς ψυχές των πρός τόν ἑαυτό του καί τόν Θεό εὐθύς ἀπό τήν πρώτη στιγμή, ὥστε νά μή εἶναι δυνατό νά περιγραφῆ.

Καί τί χρειάζεται νά εἰπῶ γιά τούς ἄλλους, ἀφού καί ²² τούς ἄλλοτε ὑβριστάς του καί ἐχθρούς καί στασιαστάς τούς κατέστησε φίλους εὐθύς μέ τήν ὁμιλία ἐκείνη; Μᾶλλον δέ ὄχι μόνο φίλους ἀλλά καί δούλους κυλισμένους ἐκεῖ ἐμπρός στά πόδια του καί φιλώντας τα, ἐξομολογουμένους τήν ἐναντίον του αὐθάδεια καί ὕβρι καί ὄσα ἄλλα ἐχρησιμοποίησαν προηγουμένως, σάν ἀναίσθητοι, καί γεμᾶτοι δάκρυα ζητώντας συγγνώμη ἀπό τήν ἱερά ἐκείνη ψυχή καί γλώσσα. Αὐτός δέ ὄχι μόνο αὐτήν τούς ἔδιδε πλουσίως, ἀλλά καί προσέθετε τὰ μεγαλύτερα, τούς ἐνέγραφε στούς φίλους καί οἰκείους, καί δέν ἔπαυσε ἕως τό τέλος νά τούς εὐεργετῆ μέ λόγους καί πράγματα.

Επειδή δέ ἔπρεπε καί νά ἱεουργήσῃ τότε τὰ ἀνώτερα ²³ καί ὑψηλότερα καί νά καθαγίσῃ τόν λαό του μέ τήν μυστική θυσία, τόν ἐδέχθηκε ὁ θεῖος ναός²⁷ μαζί μέ τούς ἱερεῖς καί διακόνους, κατὰ τήν συνήθεια, γιά νά ἐπιτελέσῃ τώρα γιά πρώτη φορά μαζί τούς τό μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας. Τόν ἐδόξασε δέ καί ὁ Θεός ἀπό ἄνω πάλι, θαυματοργώντας δι' αὐτοῦ παράδοξα. Τόν ἐδόξασε δέ ὡς ἐξῆς.

26. Ἡ ὁμιλία αὕτη περὶ τῆς προ-αλληλοῦς εἰρήνης, εἶναι ἡ πρώτη τῆς συλλογῆς τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Γρηγορίου.

27. Καθολικό, ναός τῆς Θεσσαλονικῆς ἦταν ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας τότε.

24 **Π**αιδίον ἦν ἄρρην τῷ προρρηθέντι πρεσβυτέρῳ τε καὶ ὀρφανοτρόφῳ· τοῦτω νόσος, ἣ καὶ δαιμονικὴ τις ἐνέργεια, λέγειν οὐκ ἔχω, σεληναίαν πως ταύτην φασίν, οὐχ ὡσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ κύκλον σελήνης, ἀλλὰ κατὰ κύκλον ἡλίου μᾶλλον ἀθροῖα τις ἐπεπήδα, καὶ τὰ χείριστα διετίθει. Ὡς οὖν ἱεουργεῖν καιρὸς ἦν ἤδη τὸν μέγαν, ὃ δὴ καὶ εἰπὼν ἐφθην, τῶν δὲ μελλόντων συλλειτουργεῖν πρεσβυτέρων εἰς καὶ ὁ τοῦ παιδὸς ἦν πατήρ, πρόσεισι μετὰ μεγάλης τῆς πίστεως τῷ μεγάλῳ, τῆς ζωοποιῦ θυσίας ἀξιῶν αὐτὸν δι' αὐτοῦ μεταδοῦναι τῷ νοσοῦντι παιδί. Τοῦ δὲ κατανευκότος, τῆς ὥρας ἤδη καλούσης, ἄγει τὸν παῖδα, φέρων ὁ πατήρ ἐν χεροῖν· μεταδίδωσιν αὐτῷ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ὁ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ ἡ ἐτήσιος ἐκείνη νόσος σὺν γε τῷ ἀφανῶς ἐνεργοῦντι περευθὶ δραπετεύει, καὶ ὁ παῖς ἐλεύθερος ἤδη χρόνον συχνὸν ἐξ ἐκείνου Θεὸν ἀνυμνῶν καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα δι' ἑαυτοῦ πᾶσιν ἀνακηρύττων.

Συστάσεις πρὸς τὸ Ἱερατεῖον

25

λίγαι διήλθον ἡμέραι, καὶ πάντας ὁμοῦ τοὺς ἱεραῖσθαι λαχόντας ὁ ἀρχιερεὺς εἰς ὀμιλίαν μετακαλεῖται. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν αὐτῷ σκοπὸς ἄνωθεν ἦν, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μόνον θεμέλιον θεμιλίου καὶ στύλους ἢ δομήτορας καὶ συνεργούς, αὐτοῦ φημι τοῦ πρῶτου μετὰ Χριστὸν δομήτορος καὶ τεχνίτου, δεῖν

προαναφερθείς πρεσβύτερος καὶ ὄρφανοτρόφος εἶχε ἀρσενικό παιδί. Τό κατεῖχε μία νόσος ἢ δαιμονική ἐνέργεια, δέν μπορῶ νά εἰπῶ, τήν ὁποία ὀνομάζουν σεληναία, ἄν καί δέν ἐνεργοῦσε ὅπως στούς ἄλλους κατά τόν κύκλο τῆς σελήνης, ἀλλά μᾶλλον ἐπερχόταν μέ σφοδρότητα κατά τόν κύκλο τοῦ ἡλίου, καί τοῦ προκαλοῦσε φοβερές συνέπειες. Ὅταν λοιπόν ἦταν καιρός νά ἱεουργήσῃ ὁ μέγας, πρᾶγμα πού εἶπα πρό ὀλίγου, ἕνας δέ ἀπό τούς μέλλοντας νά συλλειτουργγήσουν πρεσβυτέρους ἦταν καί ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ, αὐτός προσέρχεται μέ μεγάλη πίστι στόν μεγάλο, παρακαλώντας τον νά μεταδώσῃ ὁ ἴδιος στό ἄρρωστο παιδί ἀπό τήν ζωοποιό θυσία. Ἄφοῦ δέ αὐτός συγκατένευσε, τήν κατάλληλη στιγμή φέρει ὁ πατέρας τό παιδί στά χέρια. Ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ μεταδίδει ἀπό τήν ἀναίμακτη θυσία κατά τήν ὑπόσχεσι, καί ἀμέσως ἢ ἐτησία ἐκείνη νόσος δραπετεῦει μαζί μέ τόν ἀφανῶς ἐνεργοῦντα, καί τό παιδί εἶναι ἐλεύθερο ἤδη πολύν καιρό ἀπό τότε, ἀνυμνώντας τόν Θεό καί μέ τήν παρουσία του ἀνακηρύττοντας σ' ὅλους τόν θεράποντά του.

Συστάσεις πρὸς τό ἱερατεῖο

πειτα ἀπό λίγες ἡμέρες ὁ ἀρχιερεὺς συνεκάλεσε ὅλους μαζί τούς ἱερεῖς σέ ὁμιλία. Ἐπειδὴ σκοπό εἶχε νά οἰκοδομήσῃ τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἀρχῆς, ἐσκέφθηκε ὅτι πρὶν ἀπό τούς ἄλλους ἔπρεπε νά οἰκοδομήσῃ μέ τήν ἀρχιτεκτονία τοῦ Πνεύματος καί νά διδάξῃ τὰ δέοντα, νά παιδεύσῃ καί νά καυαρτίσῃ τούς θεμελίους καί στύλους τῆς

ἔγνω τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος πρὸ τῶν ἄλλων καὶ οἰκοδομεῖν καὶ διδάσκειν ἐκεῖνα καὶ παιδεύειν καὶ καταρτίζειν, ὡς ἂν καὶ κατὰ λόγον αὐτῶ τὰ τῆς μελλούσης οἰκοδομίας προβαίῃ, καὶ μὴ δόξῃ πως εἰς κενὸν τρέχειν.

- 26 **Ε**ναγαγὼν τοιγαροῦν, ἥπερ ἔφην, πάντας ἀθρώπους τοὺς περὶ τῆς μεγάλης ἱερωσύνης θαυμασιῶς ἄγαν αὐτοῖς ἐκτίθεται λόγους, ὅσον τε τὸ ταύτης ὕψος δεικνὺς καὶ οἶον ὑπὴρ εἶτις αὐτῆ φρικτῶν τε καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων, οὐκ ἀνθρώποις φημι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερουρανίοις¹³ τε καὶ ἀσωμάτοις οὐσίαις καὶ τί τὸ μέτρον τῆς ἀνθρώπινης ἐσχατιᾶς καὶ ὡς οὐδεὶς κατὰ τὸ εἰρημένον ἄξιος τῆς ὑπηρεσίας ἐκείνης· καὶ ὡς ἐπειδὴ γενόμενος ἄνθρωπος διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς Υἱὸς καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν καὶ θυσία καὶ θύτης ὑπερφυῶς κεχηματίκε καὶ τοῖς ὁμογενέσιν ἡμῖν λόγοις ὑπερφυῶς ἀγαθότητος τὴν φρικτὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον ἱερουργίαν παρέδωκε, πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην τοὺς τῆς τάξεως ταύτης ἠξιομένους κατ' ἴχνος τοῦ κεχειροτονηκότος σπεύδειν αἰεὶ βαίνειν καθόσον οἶόν τε, εἴπερ μὴ μέλλοιμεν ἔξω τοῦ σκοποῦ παντάπασι βάλλειν, ἐπ' ἄλλον θεμέλιον ἀφρόνως οἰκοδομοῦντες, ὃν οὐδὲ δύναται τις τῶν ἀληθῶς καὶ γνησίως οἰκοδομούντων τὰ τοιαῦτα καταβαλέσθαι, καθὰ πού φησιν ὁ μακάριος Παῦλος· «Θεμέλιον», λέγων, «ἄλλον παρὰ τὸν κείμενον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός». Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον καὶ οὐδ' ἂν εἷς ποτε τῶν ὀρθὰ φρονεῖν

13. ὑπερουρανίαις C

Ἐκκλησίας μετὰ τὸν πρῶτο καὶ μοναδικὸν θεμέλιο, τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἢ οἰκοδόμους καὶ συνεργοὺς αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, πού εἶναι ὁ πρῶτος μετὰ τὸν Χριστό οἰκοδόμος καὶ τεχνίτης. Ἔτσι θά προχωροῦσε μεθοδικά ἢ μέλλουσα οἰκοδομία καὶ δέν θά ἐφαινόταν ὅτι ματαιοπονεῖ.

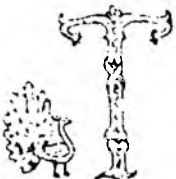
Αφοῦ λοιπὸν συνήγαγε, ὅπως εἶπα, ὅλους μαζί τοὺς κληρι- 26
κοὺς, τοὺς ἀνέπτυξε κατὰ θαυμάσιο τρόπο τοὺς λόγους περὶ τῆς μεγάλης ἱερωσύνης, δεικνύοντας πόσο εἶναι τὸ ὕψος τῆς καὶ ποιῶν φρικτῶν καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων, ὄχι μόνο στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτές τίς ὑπερουράνιες καὶ ἀσώματες οὐσίες, εἶναι αὐτὴ ὑπέρβια, ποιό εἶναι τὸ μέτρο τῆς ἀνθρωπίνης μηδαμινότητος, καὶ ὅτι κανεὶς κατὰ τὸ λεγόμενον δέν εἶναι ἄξιος τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς. Ἀνέπτυξε στή συνέχεια ὅτι, ἐπειδὴ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀρχιερεὺς μας, γενόμενος ἄνθρωπος ἀπὸ ὑπερβολὴ φιλανθρωπίας, ἐχρημάτισε ὑπερφυῶς θυσία καὶ θύτης καὶ λόγω ὑπερφυοῦς ἀγαθότητος παρέδωσε σ' ἐμᾶς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτὴν τὴν φρικτὴ καὶ ἀναίμακτη ἱεουργία, εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητο οἱ τιμημένοι μέ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα νά προσπαθοῦν νά μιμοῦνται κατὰ τὸ δυνατό πάντοτε τὸν χειροτονήσαντα, τὸν Χρῆστο, ἂν δέν θέλωμε νά ρίπτωμε ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὸν στόχο, οἰκοδομώντας ἀφρόνως ἐπάνω σέ ἄλλο θεμέλιο, τὸ ὁποῖο ἄλλωστε δέν μπορεῖ νά καταθέσῃ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού οἰκοδομοῦν ἀληθῶς καὶ γνησίως τέτοια οἰκοδομήματα, ὅπως λέγει κάπου ὁ μακάριος Παῦλος, «κανεὶς δέν μπορεῖ νά θέσῃ ἄλλο θεμέλιο ἐκτός ἀπὸ τὸ τοποθετημένο, πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός»²⁸. Ἐάν δέ αὐτὰ εἶναι ἔτσι καὶ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς πού θέλουν νά εἶναι γνωστικοὶ στό φρόνημα καὶ στό λόγο δέν θά μπορούσε νά εἰπῇ ἀλλιῶς, πού θά τοποθετήσωμε τὸ

28. Α Κορ. 3,11.

τε καὶ λέγειν ἡρημένον ἄλλως γε εἶποι, τὸ καὶ τὴν ἐναντίαν ἵ-
 ναι καὶ ἀνιέρως καὶ πόρρω πον τῆς καινῆς πολιτείας καὶ τῆς
 ἐντολῆς βαδίζειν ἐθέλειν καὶ ἀντὶ λόχου καὶ φωτός, κατὰ
 τὸν Χριστοῦ λόγον, πρόσκομμα καὶ σκότος καὶ βόθρον τοῖς
 ἀδελφοῖς χρηματίζειν, ποῦ θήσομεν;

- 27 **Α**ὐτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα δημηγορῶν καὶ διαλεγόμενος ὁ σο-
 φός, πλείστους μὲν καὶ τῶ τῶν λόγων ἐπειθεν ἀναγκαίῳ,
 τὴν ἀλήθειαν ὁμοῦ καὶ τὴν ἐντολὴν αἰδουμένους· τῇ δὲ πράξει
 καὶ τῶ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι πάντας σχεδὸν εἰς προκοπὴν
 καὶ βελτίωσιν ἤγε, πᾶσαν ἱερὰν τελετὴν καὶ μυσταγωγίαν αὐτὸς
 ὡς ὑπεράνθρωπός τις ἢ καινὸς ἀντικρὺς ἄνθρωπος ὑπερφυῶς
 ἐκτελῶν καὶ ἦθει καὶ λόγῳ καὶ πράγματι καὶ παντὶ τῶ διακει-
 μένῳ πάντα ὁμοῦ καταπλήττων.

Διδακτικὸν ἔργον.

- 28 ἦν δὲ περὶ τὸ λέγειν καὶ δημηγορεῖν καὶ διδά-
 σκειν ἐπ' Ἐκκλησίας ἀκάματον ἐκείνου
 σπουδὴν τε καὶ προθυμίαν, καὶ ταῦτ' ἐν πρα-
 γμάτων δυσχερείαις καὶ ἀντιθέσεσι τῶν τε
 κοινῶν ὁμοῦ καὶ ἰδίων, τὰς δὲ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ,
 νῦν μὲν πρὸς πολλοὺς, νῦν δὲ πρὸς ὀλίγους, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς
 τοὺς καθ' ἓνα διαλέξεις καὶ ὁμιλίας, τὸ δὲ κάλλος τοῦ λόγου, τὸ
 δὲ πολυειδὲς καὶ πυκνὸν καὶ ὑψηλὸν καὶ ὑπερφυῶς τῶν θείων
 ἐκείνων θεωρημάτων καὶ νοημάτων, θαυμάζειν μὲν ἔχουσι πάν-
 τες, φράζειν δ' οὐδένας, οἶμαι, τῶν πάντων.

νά πηγαίνη κανείς στόν αντίθετο δρόμο καί νά θέλη νά βαδίξη ανιέρως καί κάπου μακριά από τή νέα πολιτεία καί έντολή καί νά εἶναι αντί λύχνου καί φωτός κατά τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ πρόσκομμα καί σκότος καί βόθρος στούς ἀδελφούς;

Αὐτά καί τά παρόμοια δημηγορώντας καί διδάσκοντας ὁ 27 σοφός, πολλούς ἐπειθε καί μέ τήν δύναμι τῶν λόγων, διότι ἐσέβονταν τήν ἀλήθεια καί τήν έντολή μαζί. Μέ τήν πρᾶξι δέ καί τό ὑπόδειγμά του ἔφερε ὅλους σχεδόν σέ προκοπή καί βελτίωσι· διότι ἐκτελοῦσε ὑπερφυῶς κάθε ιερά τελετή καί μυσταγωγία αὐτός ὡς ὑπεράνθρωπος ἢ παράδοξος έντελῶς ἄνθρωπος, καταπλήττοντας ὅλους μέ τό ἦθος, τόν λόγο, τήν πρᾶξι καί μέ ὅλη τήν παράστασί του.

Διδακτικό ἔργο

Ξ ἄλλου τήν ἀκούραστη φροντίδα καί προθυμία 28 του στό νά ὁμιλῇ, νά δημηγορῇ καί νά διδάσκῃ στήν Ἐκκλησία, καί μάλιστα ἀνάμεσα σέ δυσχέρειες καί ἀντιθέσεις τῶν πραγμάτων, τῶν κοινῶν μαζί καί τῶν ἰδιαιτέρων, καθῶς ἐπίσης καί τίς διαλέξεις καί ὁμιλίες δημόσιες καί ἰδιωτικές, ἄλλοτε πρός πολλούς καί ἄλλοτε πρός ὀλίγους, μερικές φορές μάλιστα καί πρός ἄτομα χωριστά, τό κάλλος τοῦ λόγου, ἐκεῖνα τά πολυειδῆ, πυκνά, ὑψηλά καί ὑπερφυῆ θεωρήματα καί νοήματα, ὅλοι μποροῦν νά τά θαυμάζουν, ἀπολύτως κανεῖς ὁμως δέν μπορεῖ νά τά περιγράψῃ, νομίζω.

29 **Κ**αὶ τί χρὴ λέγειν. ὃ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ! ὅπου γε καὶ πᾶς ὅστισοῦν ἐκ τοῦ σοῦ προῖόν στόματος λόγος καὶ ὁμιλία καὶ διάλεξις πᾶσα παιδαγωγία ψυχῆς ἀντικρυς ἦν καὶ διόρθωσις ἤθους καὶ ἀμαρτίας ἀνατροπὴ καὶ διδασκάλιον ἀρετῆς καὶ φιλοσοφία παντὸς ἀγαθοῦ· τὴν μὲν ἔξω προθεραπεύουσα καὶ προχειρουμένη ταύτην αἴσθησιν τῷ καθ' ὑπερβολὴν ἠδεῖ καὶ καινῷ τοῦ λόγου, εἴσω δ' εἰς τὰς τῆς ψυχῆς ἀκοὰς ἡρέμα χεομένη τε καὶ εἰσδύνουσα τὸν ἐλαίου καὶ μέλιτός φασι τρόπον καὶ ταύτην ὑπὲρ πάσας χειρουμένη σειρήνας κάκει προσφουομένη γε οἰκείως ἐκάστη καὶ ρυθμίζουσα καὶ μεταπλάττουσα λανθανόντως κάκεῖνα θαυμαστῶς δρῶσα, ὅσα φωνὴ μὲν ἀνθρωπεΐα καὶ ἐπιστήμη τὸ παράπαν οὐκ οἶδε, δρᾷ δ' ὑπερφυῶς μόνος ὁ κοινὸς δημιουργὸς τε¹⁴ καὶ πλάστης, ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, ἢ ἀλλοιώσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου διὰ τῶν ἔνοικον ἐν ἑαυτοῖς κτησαμένων ἐκεῖνον καὶ μόνην¹⁵ ἑαυτοῦς ἀξιοθέντων ἐργάσασθαι τῆς ἐκεῖνου θεουργοῦ κατοικίας τε καὶ ἐνώσειος. Οἱ καί, κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον, εὐοικασι γραμματεῖ μαθητευθέντι εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· «Ὅστις¹⁶» φησὶν, «ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά», τὰ τῆς Παλαιᾶς δηλαδή καὶ τῆς Καινῆς ἐρμηνεῦειον καὶ συνάγων εἰς ἓν, ἢ τὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτίθεσθαι πείθοντα καὶ κτιζέσθαι τὸν καινόν, εἰ δὲ βούλει, καὶ τὰ τὴν παλαιὰν εἰκαιομυθίαν καὶ τὴν πολυθεον καὶ γεγηρακυῖαν ἐκβάλλοντα πλάνην καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ πεπερωμένα, καὶ τὴν μωρὰν τῶν Ἑλλήνων καταργῶντα σοφίαν, τῷ συντετελεσμένῳ καὶ συντετιμημένῳ λόγῳ τῆς ἀληθείας καὶ τῆ καινῆ σοφίᾳ τοῦ

14. τε παραλ. C

15. μόνην M

16. ὄστις: ὄς C

Καί τί χρειάζεται να εἰπῶ περισσότερο, ὦ θεία καί ἱερά²⁹ κεφαλή, ἀφοῦ ὅτι δὴποτε προερχόταν ἀπό τό στόμα σου, λόγος, ὁμιλία, διάλεξις, ἦταν καθαρὴ παιδαγωγία ψυχῆς, διόρθωσις ἡθους, ἀποτροπὴ ἁμαρτίας, διδασκαλία ἀρετῆς καί φιλοσοφία κάθε ἀγαθοῦ. Ἐθεράπευε καί ἐκυριαρχοῦσε ἡ ὁμιλία ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἐξωτερικὴ αὐτῆ αἴσθησι μὲ τὴν ὑπερβολικὴ γλυκύτητα καί δύναμι τοῦ λόγου, ἐνῶ ἐχυνόταν ἡρεμα στίς ἀκοές τῆς ψυχῆς καί εἰσέδουε κατὰ τὸν τρόπο τοῦ ἐλαίου καί τοῦ μέλιτος, λέγουν, καί τὴν αἰχμαλώτιζε δυνατώτερα ἀπὸ ὅλες τίς σειρῆνες. Ἐκεῖ συνάπτεται φυσικῶς μὲ τὴν καθεμίᾳ, ρυθμίζοντας καί μεταπλάσσοντάς τὴν μυστικῶς καί ἐνεργώντας θαυμαστῶς ἐκεῖνα πού φωνῆ ἀνθρωπίνῃ καί ἐπιστήμῃ δέν γνωρίζει καθόλου, ἐνεργεῖ δέ ὑπερφυῶς μόνο ὁ κοινός δημιουργός καί πλάστης, πού ἐπλασε μόνος τίς καρδιές μας, ἡ ἀπαλλοτριώσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου ἀπὸ αὐτοῦς πού ἀπέκτησαν μέσα τους ἔνοικο ἐκεῖνον καί ἀξιώθηκαν νά καταστήσουν τὸν ἑαυτὸ τους μονὴ τῆς θεουργοῦ κατοικίας ἐκεῖνου καί ἐνώσεως. Αὐτοὶ κατὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ ὁμοιάζουν μὲ γραμματέα πού ἐμαθήτευσε στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὁ «ὁποῖος ἐξάγει ἀπὸ τό θησαυροφυλάκιό του καινούργια καί παλαιά»²⁹, δηλαδὴ ἐρμηνεύοντας καί συνάγοντας σ' ἓνα τὰ λόγια τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης ἢ ἐκεῖνα πού πείθουν ν' ἀποβάλλωμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καί νά νά κτιζώμε τὸν νέο, ἐάν δέ θέλης, καί αὐτὰ πού ἐκβάλλουν τὴν παλαιὰ φλυαρία καί τὴν γηρασμένη πολυθειστικὴ πλάνη καί καταργοῦν τίς ιδέες καί τὴν εἰμαρμένη καί τὴν μωρὰ σοφία τῶν Ἑλλήνων μὲ τὸν ὠλοκληρωμένο καί σύντομο λόγο τῆς ἀληθείας καί τῆ νέα σοφία τοῦ Πνεύματος, διὰ τῆς ὁποίας ἐσοφίσθησαν ἀλιεῖς καί στήν ὁποία προτιμήθηκαν καταφρονε-

---

29. Μαθ. 13.52.

Πνεύματος, δι' ἧς ἄλιεῖς ἐσοφίσθησαν, καὶ εἰς ἣν ἐξουδενωμένοι προετιμῆθησαν· ἃ δὴ καὶ οἱ τοῦ μεγάλου τούτου πάνθ' ὁμοῦ συνελόντες εἰργάσαντο λόγοι, καὶ γράφοντος καὶ δημηγοροῦντος καὶ¹⁷ κοινῆ καὶ ἰδίᾳ, καθάπερ εἴρηται, συμβουλεύοντος.

Ἡ σύνοδος τοῦ 1351

30

λλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ οὕτω καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ πάσῃ σπουδῇ τὴν Ἐκκλησίαν καταρτίζοντος τοῦ μεγάλου, καὶ νῦν μὲν πρόρριζον ἀνασπώντος τὴν χρονίαν κακίαν καὶ τὸν τῶν παθῶν ἐκβάλλοντος σурφетόν, νῦν δὲ τὰς πάλαι χερσωθείσας καλλιεργούντος καρδίας καὶ τὸν τοῦ λόγου σπόρον νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν εἰς τὴν εὐγειον καταβάλλοντος, ἐπεὶ τὴν καθόλου καὶ αὐθις Ἐκκλησίαν οἱ τὰ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου νοσοῦντες θορυβοῦντες οὐκ ἐπαύοντο καὶ ταράττοντες, καίτοι γε τῶν τῆς αἰρέσεως ἀρχηγῶν ἐκείνων ἐκποδῶν πάλαι γεγεννημένων, σύνοδον ὁ βασιλεὺς σὺν γε τῷ πατριάρχῃ βουλευόνται καὶ πάλιν ἐν ταύτῃ δὴ τῇ τῶν πόλεων βασιλευούσῃ συγκροτηθῆναι καὶ τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα καὶ αὐθις ἐξετάσει δοθῆναι, ἐπειδὴ κάκεινοι τοῦτ' αὐτὸ καθ' ἐκάστην ἦσαν ζητοῦντες, οὐχ ἵνα τάληθῆ μάθωσιν (ἧ γὰρ ἂν καὶ καλῶς ἐγνώκεισαν ταῦτ' πάλαι πολλάκις ἀναφανέντα), ἀλλ' ἵνα δοκῶσι μόνον ἔχειν τι λέγειν κατὰ τῆς ἀληθείας.

17. παραλ. Μ

μένοι ἄνθρωποι: Αὐτά λοιπόν ὄλα μαζί συνοπτικῶς ἐπεξεργάζονταν καί οἱ λόγοι τοῦ μεγάλου τούτου, ὅταν ἔγραφε, ὅταν ὠμιλοῦσε, καί ὅταν συμβούλευε, εἴτε δημοσίᾳ εἴτε ἰδιωτικῶς, ὅπως ἐλέχθηκε.

Ἡ Σύνοδος τοῦ 1351

λλά ἐνῶ ἔτσι ἐβάδιζαν τά πράγματα κι' ἔτσι 30 ὁ μέγας κατάρτιζε τήν Ἐκκλησία μέ λόγους καί πράξεις, καί ἄλλοτε μέν ἐξερίζωνε ἀπό βαθειά τή χρονία κακία καί ἐβγαζε τή σωρεία τῶν παθῶν, ἄλλοτε δέ καλλιιεργοῦσε τίς ἀπό καιρό χερσωμένες καρδιές καί ἐβαλλε ἡμέρα καί νύκτα τόν σπόρο τοῦ λόγου στήν γόνιμη γῆ, οἱ πάσχοντες ἀπό τή νόσο τοῦ Βαρλαάμ καί Ἄκινδύνου δέν ἔπαυαν νά θορυβοῦν καί νά ταρασσούν πάλι τήν καθολική Ἐκκλησία, ἄν καί ἐκεῖνοι οἱ ἀρχηγοί τῆς αἰρέσεως εἶχαν παραμερισθῆ ἀπό παλαιά. Γι' αὐτό ὁ βασιλεύς μαζί μέ τόν πατριάρχη³⁰ ἀποφασίζουν νά συγκροτηθῆ πάλι σύνοδος σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν βασιλεύουσα πόλι καί νά ἐξετασθοῦν ἀκόμη μιά φορά τά λεγόμενα ἀπό ἐκείνους, ἐπειδή κι' ἐκεῖνοι τοῦτο ἀκριβῶς ἐζητοῦσαν καθημερινῶς, ὄχι γιά νά μάθουν τήν ἀλήθεια (διότι πραγματικά θά μπορούσαν νά εἶχαν γνωρίσει καλά αὐτά τά πράγματα, ἀφοῦ εἶχαν παρουσιασθῆ πολλές φορές ἀπό παλαιά), ἀλλά γιά νά φαίνονται ὅτι δικαιούνται νά ὀμιλοῦν κατά τῆς

30. Πατριάρχης εἶναι τώρα ὁ Κάλλιτος, διάδοχος τοῦ Ἰσιδώρου πού ἀπέθανε τόν Φεβρουάριο τοῦ 1350.

καὶ θορυβῶσι καὶ ταράττωσι τοὺς πολλοὺς, ὅπερ δὴ καὶ πᾶσι τοῖς κακοδόξοις ἄνωθεν ἔθος.

31 **Ε**πειδὴ ταῦθ' οὕτως ἐδόκει καὶ ἡ σύνοδος ἔμελλε συγκροτεῖσθαι, πρὸ τῶν ἄλλων εὐθὺς ὁ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀκριβῆς τεχνίτης καὶ πρόμαχος ἐπιζητεῖται τοῦ λόγου, ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς γενναῖον ὀπλίτην τε καὶ¹⁸ στρατηγόν, τὸ πᾶν ἢ τὸ πλέον ἔβλεπε τοῦ ἀγῶνος τοῖς ἀντιθέτοις, εἰ καὶ ἡμῖν οὐδὲν ἦττον ἐπετίθεντο κοινῇ πολεμοῦντες καὶ τιμῶντες ὡσπερ τῇ κοινωνίᾳ τῆς ὕβρεως.

32 **Α**νεῖσι τοιγαροῦν ὁ τρισαριστέος ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ πάλιν, ἵνα μὴ καὶ τετράκις καὶ πολλάκις αὐτὸ τοῦτ' εἶπω, γράμμασι βασιλέως ἅμα καὶ πατριάρχου μετὰ πλείστης ὄσης τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα μετακληθεῖς· ἡ σύνοδος συγκροτεῖται μεγάλη τις καὶ θαυμαστῇ καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς ὑπερβάλλουσα, οὐ συστήματι¹⁹ μόνον ἀρχιερέων πολλῶν τε καὶ μεγάλων καὶ ταῦτ' ἀνεόντων ἀλλήλοις ὑπὲρ τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ὁμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ δεήσει, καὶ μέχρις αἵματος γενναίως προπολεμοῦντων, τῶν τε καθ' αἷμα προσηκόντων τοῖς βασιλεῦσι καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι σὺν πάσῃ δηλαδὴ τῇ συγκλήτῳ, ἀλλὰ καὶ σοφῶν τε καὶ λογίων ἀνδρῶν ἐτέρῳ συλλόγῳ ἐκ τε τῶν ἐν τέλει, φημί, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας λογάδων, καὶ δὴ καὶ μοναστῶν καὶ ἀναχωρητῶν καὶ τῶν κοινῇ καὶ καθ' ἑαυτοὺς τὰ θεῖα φιλοσοφούντων· ἐφ' ἃν λέγειν τὸ κοινὸν τῶν εὐσεβῶν πλήθος ἐπ' ἀκρόασει τῶν τῆς πίστεως λόγων ἀθρόον

18. καὶ παραλ. Μ

19. συστήματα Μ

ἀληθείας, νά θορυβοῦν καί νά ταράσσουν τούς ἄλλους, τό ὅποιο ἄλλωστε συνηθίζουν ἀνέκαθεν ὅλοι οἱ κακόδοξοι.

Οταν ἀποφασίσθηκαν αὐτά κι' ἐπρόκειτο νά συγκροτηθῆ ³¹ ἡ σύνοδος, πρὶν ἀπό τούς ἄλλους ἐπιζητεῖται ὁ καί πρὶν ἀπό τούς ἄλλους ἄξιος τεχνίτης καί πρόμαχος τοῦ λόγου. Ἄλλωστε ὅλος ὁ ἀγών ἦ τό περισσότερο μέρος του ἀπευθυνόταν ἀπό τούς ἀντιθέτους πρὸς αὐτόν, σάν γενναῖο ὀπλίτη καί στρατηγό, ἄν καί πρὸς ἐμᾶς δέν ἐπετίθεντο ὀλιγώτερο, πολεμώντας μας γενικῶς καί τιμώντας μας μέ τήν κοινωνία τῆς πρὸς αὐτόν ὕβρεως³¹.

Ανεβαίνει λοιπόν ὁ τρισαριστεύς³² ἀπό τήν Θεσσαλονίκη ³² πάλι, γιά νά μή εἰπῶ καί τέσσερες καί πολλές φορές, προσκαλεσμένος στόν ἀγῶνα διὰ γραμμάτων τοῦ βασιλέως καί τοῦ πατριάρχου πολὺ ἀπαιτητικῶν. Ἡ σύνοδος συγκροτεῖται μεγάλη καί θαυμαστή, ξεπερνώντας τίς προηγούμενες, ὄχι μόνο στό σῶμα τῶν ἀρχιερέων, πού ἦσαν πολλοί καί μεγάλοι καί ὁμόφρονες μεταξύ των ὑπέρ τοῦ πνεύματος τῆς ὀρθοδοξίας καί τῆς Ἐκκλησίας, ἔτοιμοι, ἄν χρειασθῆ, νά πολεμῆσουν ὑπέρ αὐτῆς μέχρις αἵματος, καί στό σῶμα τῶν ἐξ αἵματος συγγενῶν τῶν βασιλέων καί τῶν ἀξιωματοῦχων μέ ὀλόκληρη τή σύγκλητο, ἀλλά καί στόν ἄλλο σύλλογο τῶν σοφῶν καί λογίων ἀνδρῶν, τῶν ἐπιλέκτων δηλαδή τόσο τῆς πολιτείας ὅσο καί τῆς Ἐκκλησίας, ἀκόμη δέ καί τῶν μοναστῶν καί ἀναχωρητῶν, πού φιλοσοφοῦσαν τὰ θεῖα κοινοβιακῶς ἢ ιδιωτικῶς· ἀφήνω τό κοινό πλῆθος τῶν εὐσεβῶν πού εἶχαν συναθροισθῆ πυκνά γιά ν' ἀκούσουν τούς λόγους

31. Αὐτήν τήν ἐποχή ὁ Φιλόθεος ἦταν ὁ ὑπαρχηγός θά ἐλέγαμε τῆς ἡσυχαστικῆς μερίδος.

32. Τρισαριστεύς εἶναι αὐτός πού ἐπῆρε τό ἀριστεῖο τρεῖς φορές γιά ἰσάριθμες νίκες σέ ἀγῶνες.

συνειλεγμένων, ὡς καὶ τὸν ὑποδεξάμενον τὴν σύνοδον ταύτην βασιλικὸν οἶκον, καίτοι γέ καὶ μέγαν οὕτω καὶ θαυαστὸν ὄντα, τῷ πλήθει τῶν συνειλεγμένων²⁰ τὰ τ' ἔνδον τὰ τ' ἔξω στενοχωρεῖσθαι.

33 **Μ** οὐ γοῦν βασιλέως σὺν γε τῷ πατριάρχῃ προκαθεσθέντων²¹, ὡς ἔθος, καὶ ἡμῶν μετ' ἐκείνους καὶ σὺν ἐκείνοις, ἐκάστων δηλαδὴ κατὰ τὴν οἰκείαν ἀξίαν τε καὶ τὴν τάξιν, εἰσάγονται καὶ οἱ τὰ τῶν ἀντιθέτων φροντοῦντες, βραχεία τις καὶ μεμισημένη μερίς, οὐ μερίς τοῦ Ἰακώβ, οὐδὲ λαὸς Κυρίου καὶ σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ, Χανααῖοί τινες καὶ Χετταῖοι καὶ Ἀμορραῖοι²² καὶ οὐδὲ τὴν τῶν Γαβαωνιτῶν ἐκείνων ἐπέχειν ἄξιοι τάξιν, οὓς εἰς ὑδροφόρους καὶ ξυλοκόπους ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς ἀπέταξε τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ πάλαι, δόλιφ καὶ ὑποκρίσει καλῆ σφᾶς αὐτοὺς προαρπάσαντας τῆς τῶν²³ ὁμόριον διαφθορᾶς καὶ πανωλεθρίας. Ὅθεν καὶ τις τῶν λόγῳ καὶ καθέδρᾳ προύχόντων ἱερέων ἐνιδὼν εἰσιοῦσιν ἐκείνοις τότε, κάκ τῆς ὄψεως εἶπεν αὐτῆς δήλους αὐτοὺς εἶναι τῆς μερίδος καὶ τοῦ κόμματος πεφυκότας ἐκείνων, οὓς αἱ ὑπὲρ ἡμᾶς εἰκόνες αὐταὶ φέρουσιν ἀναγρᾶπτους· τὰ τῶν αἰρετικῶν πονηρὰ συνέδρια λέγων, ὑπὸ τῶν ἱερῶν κατησχυμμένα τῶν πατέρων πάλαι συνό-

20. συνειλεγμένων C 21. προκαθεσθέντος M

22. καὶ Ἀμορραῖοι παραλ. M 23. τῶν παραλ. A

33. Ἡ σύνοδος συνήλθε στὸ Ἀλεξιακὸ Τρίκλινο τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βλαχερνῶν.

34. Ὁ Ἰωάννης ΣΤ' Καντακουζηνὸς καὶ ὁ Κάλλιστος Α'.

35. Στὴ σύνοδο αὐτὴ παρίσταντο ὡς ἡγέτες τῆς ἀντιιουδαϊκῆς μερίδος οἱ μητροπολίτες Ἐφέσου Ματθαῖος καὶ Γάνου Ἰωσήφ καὶ ὁ καθηγητὴς Νικηφόρος Γρηγοράς, ὁ οὐσιαστικὸς προϊστάμενος τῆς ομάδος. Δευτερεύοντες ἡγέτες

τῆς πίστεως, ὡς καί τόν βασιλικό οἶκο³³ πού ἐδέχθηκε τήν σύνοδο αὐτή καί, παρά τό θαυμαστό μέγεθός του, ἦταν στενόχωρος καί μέσα καί ἔξω λόγω τοῦ πλήθους τῶν συναθροισμένων.

Ἦταν λοιπόν ὁ βασιλεύς καί ὁ πατριάρχης³⁴ ἐκάθησαν³³ στίς προεδρικές θέσεις, κατά τό ἔθος, ἐκάθήσαμε δέ κι' ἐμεῖς ἔπειτα ἀπό ἐκείνους καί μαζί μέ ἐκείνους, ὁ καθένας βέβαια κατά τό ἀξίωμα καί τήν τάξι του, εἰσάγονται καί οἱ ὁπαδοί τῶν ἀντιθέτων, πού ἦσαν μία ὀλιγάριθμη καί μισητή μερίδα³⁵, ὄχι μερίδα τοῦ Ἰακώβ οὔτε λαός τοῦ Κυρίου καί μερίδιο τῆς κληρονομίας του, ἀλλά σάν κάποιοι Χανααῖοι καί Χετταῖοι καί Ἀμορραῖοι, πού δέν ἦσαν ἄξιοι νά κατέχουν τήν τάξι τῶν Γαβανιτῶν ἐκείνων, τούς ὁποίους ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ στήν ἀρχαιότητα ὥρισε ὑδροφόρους καί ξυλοκόπους στό λαό τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ μέ δόλο καί καλή ὑπόκρισι προφύλαξαν τούς ἑαυτούς των ἀπό τήν διαφθορά καί πανωλεθρία τῶν γειτόνων τους³⁶. Γι' αὐτό κάποιος ἀπό τούς ἐξέχοντες ἱερεῖς κατά τόν λόγο καί τήν καθέδρα³⁷, μόλις εἶδε νά εἰσέρχωνται ἐκεῖνοι τότε, εἶπε ὅτι καί ἀπό τήν ἐμφάνισι μόνη της εἶναι φανερό ὅτι προέρχονται ἀπό τή μερίδα καί τό κόμμα ἐκείνων, τούς ὁποίους φέρουν ζωγραφισμένους αὐτές οἱ εἰκόνες ἐπάνω ἀπό μᾶς· ἐννοώντας τίς πονηρές συντροφίες τῶν αἵρετικῶν, τίς κατησχυμμένες ἀπό τίς παλαιές ἱερές

ἦσαν ὁ Θεόδωρος Δεξιώς, ὁ ἱερομόναχος Ἀθανάσιος, ὁ μοναχός Ἰγνάτιος καί ὁ Θεόδωρος Ἀτουέμης.

36. Ἰησοῦς Ναυῆ 9,27.

37. Σημείωμα τοῦ κώδικος Λ στήν ὡα ἀναφέρει ὅτι αὐτός ἦταν ὁ Φιλαδελφείας (Μακάριος Χρυσοκέφαλος).

δων, ὧν δὴ πού καὶ τὰς εἰκόνας ὁ ἱερός ἐκεῖνος καὶ βασιλικὸς ἔφερεν οἶκος.

34 **Υ** ἃ μὲν οὖν κατὰ μέρος κἀνταῦθα τῷ τε βασιλεῖ καὶ τῇ συνόδῳ λαληθέντα τε καὶ πραχθέντα παρ' ὅλας ἡμέρας ἐφεξῆς οἶμαι πέντε, τοῖς εἰδόσι λέγειν τε καὶ γράφειν παραχωρήσω, καὶ πρό γε πάντων τῷ θεῷ τῆς πίστεως ὄρω, ὃν ἡ ἱερά σύνοδος ἅμα βασιλεῖ τε καὶ πατριάρχῃ καλῶς ἐκθεμένη καὶ γνώμῃ καὶ χειρὶ καὶ γράμμασι μετὰ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῇ Πνεύματος τὸ κράτος αὐτῷ δεδοκυῖα, στήλῃν ὀρθοδοξίας καὶ τρόπαιον εὐσεβείας καὶ πύργον θεολογίας ἀκράδαντον, τῇ τῶν εὐσεβῶν καταέλοιπεν Ἐκκλησίᾳ, γραφικαῖς ἀποδείξεσι καὶ πατέρων ἱερῶν καὶ συνόδων θεολογίαις καὶ λόγοις ἀκριβῶς πάντοθεν κατησφαλισμένον, εἰ καὶ τὰ τῆς πλάνης ἐγκαταλείμματα, καθάπερ εἰ τις δράκοντος τεθνηκότος οὐραῖον ὑποσπαῖρον ἔτι, βάλλειν ἐπιχειρεῖ κατ' ἐκεῖνου, ταῖς παρ' ἐκεῖνου πληγαῖς ἀλγοῦν καθ' ὑπερβολὴν καὶ τῇ τοῦ ἰδίου νεκρώσει σώματος.

35 **Γ**ρηγόριός γε μὴν ὁ σοφός, ἐπεὶ καὶ τὸ πᾶν ὡς εἰπεῖν τοῦ ἀγῶνος πρὸς αὐτὸν ἔβλεπε, καὶ οἱ κοινῇ πολεμοῦντες τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς κατὰ σκοποῦ καὶ αὐθις αὐτοῦ βάλλοντες ἦσαν, ἀναιρεῖται καὶ αὐτὸς προθύμως μάλα τὴν μάχην, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὁμοῦ πάντα τὸν πόλεμον δέχεται, τοῦτο καὶ βασιλέως ἅμα καὶ τῆς συνόδου προτρεψαμένων.

---

38. Στούς τοίχους τοῦ Ἀλεξιακοῦ τρικλίνου εἶχαν ἱστορηθῆ παραστάσεις τῶν συνόδων.

συνόδους τῶν πατέρων, τῶν ὁποίων μάλιστα ὁ ἱερός ἐκεῖνος βασιλικὸς οἶκος ἔφερε τίς εἰκόνες τοιχογραφημένες³⁸.

Ὅσα λοιπὸν εἶπαν κι' ἔπραξαν ἐδῶ λεπτομερῶς ὁ βασιλεὺς³⁴ καὶ ἡ σύνοδος ἐπὶ πέντε ἡμέρες συνεχῶς³⁹, νομίζω, τὰ ἀφήνω νὰ τὰ διηγηθοῦν καὶ νὰ τὰ γράψουν ὅσοι τὰ γνωρίζουν, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀφήνω στὸν θεῖο ὄρο τῆς πίστεως, τὸν ὁποῖο ἐξέθεσε καλῶς ἡ ἱερά σύνοδος μαζί με τὸν βασιλέα καὶ τὸ πατριάρχη καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ κῦρος διὰ τῆς γνώμης, τῆς χειρὸς καὶ τῶν γραμμάτων τῶν συνέδρων μαζί με τὸ Πνεῦμα πού ἐλαλοῦσε σ' αὐτήν. Ἄφησε τὸν ὄρο αὐτὸν στὴν Ἐκκλησία τῶν εὐσεβῶν σάν στήλη ὀρθοδοξίας καὶ τρόπαιο εὐσεβείας καὶ πύργο θεολογίας ἀκράδαντο, κατωχυρωμένο ἀπὸ παντοῦ με ἀγιογραφικὲς ἀποδείξεις καὶ θεολογικοὺς λόγους ἱερῶν πατέρων καὶ συνόδων ἐπιμελῶς, ἔστω καὶ ἂν τὰ ὑπολείμματα τῆς πλάνης, σάν οὐρὰ δράκοντος ἀποθανόντος πού ἀκόμη σπαράσσεται, ἐπιχειρεῖ νὰ βάλῃ ἐναντίον ἐκείνου τοῦ ὄρου, διότι πονεῖ ὑπερβολικὰ ἀπὸ τίς πληγές πού ἐπῆρε ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἀπὸ τὴν νέκρωσι τοῦ σώματός του.

Ὁ σοφὸς Γρηγόριος, ἀφοῦ ὅλος θὰ ἐλέγαμε ὁ ἁγὼν³⁵ ἀπέβλεπε πρὸς αὐτὸν καὶ οἱ πολέμοι τοῦ συνόλου τῆς Ἐκκλησίας πάλιν αὐτὸν εἶχαν στόχο βολῆς, ἀναλαμβάνει καὶ αὐτὸς με πολλή προθυμία τὴ μάχη καὶ δέχεται ἐπάνω του ὅλον τὸν πόλεμο ἔπειτα ἀπὸ προτροπὴ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου.

---

39. Ἡ σύνοδος εἶχε τέσσερες συνεδρίες ἀπὸ τὴν 28 Μαΐου ἕως τὴν 9 Ἰουνίου 1351. Νέα σύνοδος συγκροτήθηκε τὸν Ἰούλιο πού μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς πέμπτη συνεδρία τῆς ἰδίας συνόδου.

36 **Υ**ὰ δὲ ἐξῆς λεγέτωσαν οἱ τότε παρόντες καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ τὰ πραχθέντα καὶ λαληθέντα παραλαβόντες, ὅπως μὲν εἰς φυγὴν ἔτρεψε καὶ ἅπαξ καὶ δις τοὺς θεομάχους ἐκείνους, μηδὲ τὴν προσβολὴν τοῦ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ θεοῦ φωτὸς ἐνεγκόντας, ὡς μηδὲ κατασχεῖν αὐτοὺς τὸν τε βασιλέα καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν σύνοδον δεδυνῆσθαι, τὴν μὲν ὑποστροφὴν ἐπαγγελλόμενους ἐς νέωτα δῆθεν, μήπω δ' εἰσέτι καὶ νῦν τῆς ὑποστροφῆς γενομένους· ὅπως δ' ἀνεκῆρυξεν ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλη καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ δημηγορίαις ὑπερφυέσι τὸν ὑγιᾶ τῆς πίστεως λόγον, ἑαυτὸν μὲν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας σοφοῖς θεολόγοις, ἐκείνους²⁴ δ' αὖθις ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς λογίοις τοῖς ἱεροῖς ἀποδείξας ἐν πᾶσι συμφώνους, ὡς μηδὲ τὴν ἔριν αὐτὴν ἀντειπεῖν ἔχειν πρὸς ταῦτα καὶ γρούξαι.

37 **Υ**ὰς δὲ ψυχὰς ὅπως ἀνεπτέρωσε τότε τῶν δυνάμεων ἀκούειν καὶ τὸν νοῦν ὑπερῆρεν ἀθρώον καὶ πάντα τῆς σοφῆς ἀνηρτήσατο γλώττης καὶ τοῖς ἐκείνου χεῖλεσι καὶ τῷ ρεύματι τῶν λόγων ὅπως προσεῖχον, μικροῦ καὶ ἑαυτῶν ἔξω γιγνόμενοι, τῇ θείᾳ κατοχῇ καὶ τῷ ἔρωτι καὶ τῇ βακχεῖα τῇ πρὸς ἐκεῖνα, πῶς ἂν τις ἐξείποι; Μόνων²⁵ ἂν εἶη τῶν πεπειραμένων ἐκείνων τό γε ἀκριβῶς ἔχειν εἰδέναι.

38 **Υ**οιαῦτα τὰ τοῦ ἀγῶνος ἦν καὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς ἐξ ὀνύχων φασὶν ὑποδείξαι. Εἰ δέ τι καὶ Κλήμης ὁ τοῦτων ἐξηγητῆς τε καὶ συγγραφεὺς²⁶ τῷ τῆς εὐσεβείας κήρυκι συνηγωνίσαστο Πέτρῳ, καὶ λέγων ἅμα καὶ γράφων, Πέτρῳ λογιστέον δῆπου κάκεῖνα, τῷ καὶ προελομένῳ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ ψήφοις τὸ τελευταῖον καὶ κοινωνὸν τῶν ἀγῶνων²⁷ τῶν κατ'

24. ἐκείνοις A 25. μόνων M 26. γραφεὺς M 27. τῶν ἀγῶνων παραλ. M

Υά κατοπινά ἄς τά εἰποῦν οἱ τότε παρόντες, πού παρέλαβαν 36
 τά λεχθέντα καί πραχθέντα μέ τήν ὄρασι καί τήν ἀκοή·
 πῶς ἔτρεψε σέ φυγή τούς θεομάχους ἐκείνους καί μιά και
 δύο φορές, πού δέν ἀνθεξαν οὔτε στήν προσβολή τοῦ
 θείου φωτός πού ὑπῆρχε στους λόγους του, ὥστε δέν
 μπόρεσαν νά τούς συγκρατήσουν οὔτε ὁ βασιλεύς οὔτε
 ὅλη ἡ σύνοδος μαζί, μόνο πού ὑποσχέθηκαν ὅτι θά ἐπιστρέψουν
 σέ νέα συνεδρία τάχα, ἀλλά δέν ἐπέστρεψαν ἀκόμη ἔως
 τώρα· πῶς μέσα σ' ἐκείνη τή μεγάλη συνέλευσι διεκήρυξε,
 μέ λόγους, γράμματα καί δημηγορίες ὑπερφυεῖς, τόν ὑγιᾶ
 λόγο τῆς πίστεως, ἀποδεικνύοντας σέ ὅλα συμφώνους τόν
 ἑαυτό του μέ τούς σοφούς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας,
 ἐκείνους δέ πάλι πρός ἀλλήλους καί πρός τά βιβλικά λόγια,
 ὥστε οὔτε αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἔρις τῶν ἀντιθέτων νά μή ἔχη νά
 ἀντεῖπη τίποτε πρός αὐτά οὔτε νά γρυξη.

Πῶς δέ ἀνεπτέρωσε τότε τίς ψυχές τῶν δυναμένων ν' 37
 ἀκούουν καί πῶς ἀνύψωσε ἐξαφνα τόν νοῦ καί τούς
 ἐκρέμασε ὅλους ἀπό τή σοφή γλῶσσα του, πῶς ἀφωσιώ-
 νονταν στά χεῖλη καί στήν ροή τῶν λόγων του, ὥστε
 σχεδόν ἐγινόταν ἐκτός ἑαυτοῦ, μέ τήν θεία κατάληψι, τόν
 ἔρωτα καί τόν ἐνθουσιασμό πρός ἐκεῖνα· αὐτά ποιός μπορεῖ
 νά τά διηγηθῆ; Μόνο ἐκεῖνοι πού τά ἐδοκίμασαν μέ τήν
 πείρα μποροῦν νά τά γνωρίζουν.

Υέτοιας μορφῆς ἦταν ὁ ἀγών ἐκεῖνος καί οἱ λόγοι ἐκεῖνοι, 38
 γιά νά τά ὑποδείξωμε κατά τό ρητό σάν τόν λέοντα
 ἀπό τά νύχια του. Ἄν δέ καί ὁ Κλήμης ὁ ἐξηγητής
 καί συγγραφέας τούτων τῶν διηγήσεων ἀγωνίσθηκε κάπως
 μαζί μέ τόν κήρυκα τῆς εὐσεβείας Πέτρο, ὁμιλώντας καί
 γράφοντας, στόν Πέτρο πρέπει νά ὑπολογισθῆ καί ἡ προσφορά
 ἐκείνου, διότι αὐτός τόν ἐδιάλεξε μέ λόγους καί γράμματα

αὐτὸν εἰργασμένῳ· ἐν τούτοις μὲν καὶ τὰ τῆς τελευταίας ἱεραῆς ταύτης συνόδου.

Νέα ἐμπόδια εἰς τὸ ποιμαντικὸν ἔργον του

39

πει δὲ καὶ²⁸ πρὸς Θεσσαλονίκην ὑποστρέφειν πρὸς ἀνάγκης αὔθις ἦν τῷ μεγάλῳ καὶ μὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ πλεῖστον ἀποδημεῖν, ἐπιβαίνει μὲν σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ τοῦ πελάγους· τοσούτου δ' ἐπειράθησαν τοῦ κλύδωνος καὶ τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ κατὰ θάλατταν κυκεῶνος (καὶ γὰρ καὶ τῆς ὥρας ἐπλεον ἔξω, καὶ ἀνιόντες ὡσαύτως καὶ κατιόντες), ὡς ὑπερβαλέσθαι μὲν καθ' ὑπερβολὴν τὰ τοῦ κατάπλου κακὰ τὸν ἀνάπλου, ἀπαγορεῦσαι δ' οὐ τοὺς ἐμπλέοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ναύτας ἅμα καὶ κυβερνήτην, καὶ τὸν περὶ ψυχῆς ὁμοῦ θέειν πάντα, τὰ ἔσχατα προσειπόντας ἀλλήλους καὶ Θεῷ δι' ἐξομολογήσεως, οἷα πρὸς ταῖς ἐσχάταις ὄντες ἀναπνοαῖς, ἑαυτοῦς ὡς ἔθος παραθεμένους.

40

Ἄλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ μέγας ἀρχιερεὺς οὐκ ἀνακτώμενος ἦν αὐτοῖς μόνον τῶν ἐλπίδων ταῖς χρηστοτέραις καὶ πρὸς Θεὸν ἐπεστράφθαι πάντα ὁμοῦ δι' εὐχῆς διδάσκων, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς τοῦ ἀξιώματος ἑαυτοῦ καὶ τῆς

28. καὶ παρὰ. Α

40. Ὁ Κλήμης, μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ἔγραψε τὴν Περίοδον Πέτρου, σύμφωνα μετὰ τὴν παράδοσιν. Ὁ Φιλόθεος, μαθητὴς τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, ἔγραψε τὸν παρόντα βίον τοῦ διδασκάλου του. Γι' αὐτὸ παρεμυθίζει τὸν ἑαυτοῦ μετὰ τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Γρηγόριον μετὰ τὸν Πέτρον. Στὴ συνόδο εἶχε λάβει ἐνεργὸ μέρος καὶ διετύπωσε τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τῆς πού συμπεριέλαβε ὅλα τὰ λεχθέντα καὶ πραχθέντα σ' αὐτήν.

καί. τελευταία, μέ ψήφο, καί τόν κατέστησε συμμετοχο τῶν ἀγώνων του⁴⁰. Αὐτά ὡς πρός τήν τελευταία αὐτή ἱερά σύνοδο.

Νέα ἐμπόδια στό ποιμαντικό ἔργο του

πειδή δέ ἦταν ἀναγκαῖο νά ἐπιστρέψῃ ὁ 39 μέγας πάλι πρός τή Θεσσαλονίκη καί νά μή ἀπουσιάσῃ πολύ ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἐπιβαίνει μέ τή συνοδεία του στό πέλαγος⁴¹. Τόση δέ τρικυμία εὐρῆκαν καί τόση ἀναταραχή στή θάλασσα (διότι ἔπλεαν ἔξω ἀπό τόν κατάλληλο καιρό, καί ἀνεβαίνοντας καί κατεβαίνοντας)⁴², ὥστε τά δεινά τοῦ κατάπλου νά ξεπερνοῦν κατά πολύ τά τοῦ ἀνάπλου. Τότε ἀπελπίσθηκαν ὄχι μόνο οἱ ἐπιβάτες, ἀλλά καί οἱ ναῦτες καί ὁ κυβερνήτης, ὅλοι διέτρεχαν τόν ἔσχατο κίνδυνο· γι' αὐτό εἶπαν ἀναμεταξύ των τούς τελευταίους λόγους συγχωρήσεως καί, σάν νά εὐρίσκονταν στήν ἐσχάτη ἀναπνοή, παρέδωσαν τούς ἑαυτούς των στόν Θεό.

Αλλ' ὁ μέγας ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο τούς ἐνεθάρρυνε 40 μέ τίς καλύτερες ἐλπίδες καί τούς ἐδίδαξε νά ἐπιδοθοῦν ὅλοι μαζί σέ προσευχή πρός τόν Θεό, πρῶτος δέ αὐτός κάμνει χρῆσι ὅσο ποτέ ἄλλοτε τοῦ ἀξιώματος καί τῆς

41. Πρέπει νά ἦταν Σεπτέμβριος τοῦ 1351.

42. Λόγω τῶν ἐτησίων ρευμάτων εἶναι παράκαιρο νά πλέῃ κανεῖς τά στενά πρός τά ἄνω τόν Μάιο καί Ἰούνιο καί πρός τά κάτω τόν Σεπτέμβριο καί Ὀκτώβριο.

τάξεως ὑπὲρ ποτε γεγόμενος ὄλος καὶ μέσον Θεοῦ τε καὶ τῶν συνόντων ἑαυτὸν στήσας, οἷα μεσίτης ἀληθινὸς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ ταῖς²⁹ ἀλαλήτοις τοῦ νοῦ δεήσσει καὶ τῇ συνήθει χρησάμενος παρρησίᾳ, τὴν τε καταγίδα κοιμίζει καὶ καταπαύει τὸν κλύδωνα καὶ τοῦ ναυαγίου πάντας ὁμοῦ διασώζει παρὰ πάσας ἀνθρωπίνας ἐλπίδας.

41 **Κ**αὶ τὰ μὲν τοῦ πελάγους αὐτοῖς οὐτω παραδόξως ἡρέμει καὶ ὑπεχώρει τὸ κῦμα καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν πόλιν ἡμέρως ἄγαν παρέπεμπεν, ἡ δὲ τῶν πειρασμῶν καταγίς οδμενουν οὐκ ἡρέμει. Ὡς γὰρ τῷ τῆς πόλεως προσέσχον λιμὲνι κάκεινης ἡδέως πως ἂν εἴποις ἔμελλον ἐπιβαίνειν, ὁ βασιλεὺς τὴν εἴσοδον ἐκείνοις ἀπείργει, τῆς μὲν πρὸς τὸν κηδεστήν τε καὶ βασιλέα διαστάσεως ἤδη μελετωμένης, συνθηκῶν δὲ τινῶν καὶ λόγων οὐκ οἶδ' ὄντινωνοῦν ἂν καὶ φαίην πρὸς τὸν προρρηθέντα τῶν Τριβαλλῶν ἄρχοντα Στέφανον τηνικαῦτα τῷ βασιλεῖ κινουμένων³⁰ δι' ἃ δῆπου καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεῖ τὴν πάροδον ἀποκλείει, τὰ πιστὰ τῷ Στεφάνῳ κάντεῦθεν δῆθεν κατασκευάζων, μὴ καὶ δόξῃ πλάττεσθαι τὰς συνθήκας τὰς πρὸς ἐκεῖνον καὶ ἀπάτην τινὰ συσκευάζειν, ὃ δὴ καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἦν, σοφῶς παρακρουσαμένον τοῦ βασιλέως ἐκεῖνον, ὡς ἢ πείρα σαφῶς παρέστησεν ὑστερον.

42 **Μ**ὲν οὖν ὑπενόστει καὶ αὐθις καὶ ἐς Ἄθω τὸν φίλον ὑπ' ἀνάγκης καὶ πάλιν ἀπῆει, τῶν δ' ὑπηρετῶν τε καὶ φίλων ἔστιν ὧν ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνοντων καὶ πρὸς τὸ τῶν πειρασμῶν συνεχῆς ὀκλαζόντων, ἐκεῖνος τοῦναντίον μὲν οὖν ἅπαν

29. ταῖς παραλ. Μ

30. κοινουμένων Μ

τάξεώς του, στήνοντας τόν ἑαυτό του μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῶν συνεπιβατῶν, σάν ἀληθινός μεσίτης Θεοῦ καί ἀνθρώπων, καί χρησιμοποιοῦντας τίς ἀνέκφραστες τοῦ νοῦ δεήσεις καί τή συνθησιμένη παρρησία. Ἔτσι καθησυχάζει τήν καταγιγίδα καί καταπαύει τόν κλύδωνα καί ἀνελπίστως διασώζει ὄλους ἀπό τό ναυάγιο.

Καί ἡ μέν ταραχή τοῦ πελάγους μέ αὐτόν τόν παράδοξο 41 τρόπο ἠρέμησε, τό κῦμα ὑποχώρησε καί τό πλοῖο τούς ἔφερε πρὸς τούς δικούς των καί πρὸς τήν πόλι ἡμερα. Ἀλλά ἡ καταγιγίδα τῶν πειρασμῶν δέν ἠρεμοῦσε. Ἔτσι ὅταν προσήγγισαν στό λιμάνι τῆς πόλεως κι' ἐπρόκειτο μέ χαρά ἀνείπωτη νά ἐπιβιβασθοῦν σ' αὐτήν, ὁ βασιλεύς⁴³ ἀπαγορεύει τήν εἴσοδο σ' αὐτόν καί τούς συνοδοῦς του, ἐπειδὴ ἐμελετοῦσε ἡδη διάστασι ἀπό τόν πεθερό του βασιλέα καί ἔδινε ὑποσχέσεις κι' ἔκλεινε συμφωνίες, δέν γνωρίζω τί εἶδους, ἀλλά πάντως πρὸς τόν ἡγεμόνα τῶν Τριβαλλῶν Στέφανο. Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἀπέκλεισε τήν διέλευσι τοῦ ἀρχιερέως τοῦ Θεοῦ, δεικνύοντας δῆθεν καί μέ αὐτό τήν πιστότητα πρὸς τόν Στέφανο, γιά νά μή φανῆ ὅτι συνάπτει πλαστές συνθήκες μ' ἐκεῖνον καί ὅτι χαλκεύει κάποια ἀπάτη, πρᾶγμα πού ἦταν ἀληθινό ἄλλωστε, ἀφοῦ ὁ βασιλεύς τόν παραπλάνησε, ὅπως ἔδειξε σαφῶς ὕστερα ἡ πείρα.

Ο Γρηγόριος λοιπόν ἐγύρισε πάλι πίσω κι' ἀνεχώρησε 42 πάλι ἀπό ἀνάγκη στόν ἀγαπητόν Ἄθωνα. Ἐπειδὴ δέ μερικοί ἀπό τούς ὑφισταμένους καί φίλους δυσανασχετοῦσαν καί ὠλιγοψύχησαν στούς συνεχιζομένους πειρασμούς,

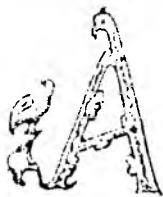
43. Βασιλεύς εἶναι ἐδῶ ὁ Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος, κυβερνήτης τῆς Θεσσαλονίκης αὐτήν τήν περίοδο. Προετοιμάζοντας στάση κατά τοῦ πεθεροῦ του Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ προήλθε σέ συνθήκη μέ τόν Στέφανο Δουσάν, τήν ὁποία διέλυσε ἔπειτα ἀπό τρεῖς μῆνες ἡ μητέρα του Ἄννα Παλαιολογίνα.

ἔλεγε καὶ ἠδεσθαι καὶ χαίρειν ἐπὶ τούτοις προσῆκε καὶ μεγίστας ὁμολογεῖν τῷ Θεῷ τὰς χάριτας, ὅτι καὶ ἡμεῖς κατὰ τι κοινωνεῖν ἠξιώμεθα τοῖς μεγάλοις ἐκείνοις διδασκάλοις καὶ ἀρχιερεῦσιν αὐτοῦ, οἳ καὶ σωτῆρες καὶ πατέρες καὶ εὐεργέται τῶν ὑπερφυῶν χρηματίζοντες τοῖς τότε κρατοῦσιν, ὡς κακοῦργοί τινες καὶ μισροὶ καὶ πολεμιώτατοι παρὰ πάντα τὸν τῆς ζωῆς ἡλαύνοντο χρόνον, καὶ θανάτου τιμώντων ἐκείνων τοῖς πλείστοις τὸ τελευταῖον. Καὶ ταῦτα λέγων συνωδᾷ τοῖς λόγοις ἐπεδείκνυτο καὶ τὰ πράγματα, μέγας τις καὶ ὑψηλὸς καθ' ὑπερβολὴν τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς αὐτὸς ὢν καὶ μακρῷ τῶν ὀρωμένων ὑπεράνω κεκτημένος τὸ φρόνημα.

**Ρύθμισις τῆς ἐγκαταστάσεως μετὰ παρέμβασιν
τῆς Ἁννης Παλαιολογίνης**

43

λλ' ὁ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιῶν Θεὸς καὶ τὴν ἔκβασιν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν, καὶ τοῦτον μετὰ βρυχὴν διαλύει τὸν πειρασμόν. Μηνῶν γὰρ μετὰ τὰ παραρρυνέντων τριῶν, καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ φιλόχριστος βασιλεῖς ἐπιστᾶσα φρονήματι γενναίῳ τε καὶ βασιλικῷ καὶ τὰς τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως πρὸς τὸν Στέφανον διαρρήγνυσι συνθήκας ἐκεῖνας, μᾶλλον δὲ τὰ τῶν συνθηκῶν ἰνδάλματα καὶ τὰς προσποιήσεις, καὶ τὸν ἀρχιερέα σὺν γε τῷ βασιλεῖ τε καὶ υἱεῖ παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τε καὶ τὴν πόλιν

ἐκεῖνος ἔλεγε τό ἐντελῶς ἀντίθετο, ὅτι ἔπρεπε νά εὐχαριστούμαστε καί νά χαίρωμε γι' αὐτούς καί ν' ἀποδίδωμε μεγάλη εὐγνωμοσύνη στό Θεό, πού ἀξιωθήκαμε κι' ἐμεῖς νά συγκοινωνήσωμε κάπως μέ τούς μεγάλους ἐκεῖνους διδασκάλους καί ἀρχιερεῖς του, οἱ ὅποιοι, ἂν καί ἦσαν σωτῆρες καί πατέρες καί εὐεργέτες στά πνευματικά τῶν τότε βασιλέων, ἐδίδωκονταν σ' ὄλη τή ζωή τους ὡς κακοῦργοι καί μιαιοὶ καί ἐχθροί καί στό τέλος πολλοί ἐτιμήθηκαν μέ θάνατο ἀπό ἐκεῖνους. Καί λέγοντας αὐτά, ἐπεδείκνυε καί τίς πράξεις σύμφωνες μέ τά λόγια, ἐπειδή αὐτός ἦταν μέγας καί ὑπερβολικά ὑψηλός στή διάνοια καί τήν ψυχή κατά τούς πειρασμούς καί εἶχε τό φρόνιμα πολύ ὑψηλότερα ἀπό τά ὀρώμενα.

Ρύθμισις τῆς ἐγκαταστάσεως μέ παρέμβασι τῆς Ἑἰσῆς Παλαιολογίνας

λλ' ὁ Θεός πού μαζί μέ τόν πειρασμό⁴³ ἐπιφέρει καί τήν ἔκβασι. κατά τόν μακάριο Παῦλο⁴⁴, ὥστε νά μπορούμε νά τόν ὑποφέρωμε, διαλύει ἔπειτα ἀπό λίγο καί τοῦτον τόν πειρασμό. Μόλις δηλαδή ἐπέρασαν τρεῖς μῆνες, ἡ θαυμαστή καί φιλόχριστη βασίλισσα προσήλθε μέ γενναῖο καί βασιλικό φρόνημα, διέρρηξε τίς συνθήκες ἐκεῖνες τοῦ υἱοῦ βασιλέως πρός τόν Στέφανο, μᾶλλον δέ τά φαντάσματα καί τίς προσποιήσεις συνθηκῶν⁴⁵, καί μαζί μέ τόν βασιλέα υἱό μετακαλοῦν τόν ἀρχιερέα στήν Ἐκκλησία καί τήν πόλι.

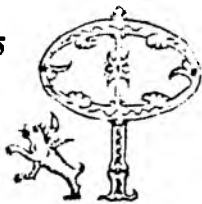
45. Ἡ Ἑἰσῆς διέλυσε τίς συνθήκες, πού ἦσαν πραγματικές, κατόπιν καταβολῆς χρηματικοῦ ποσοῦ πρός τόν Στέφανο.

ἀξίως μετακαλοῦνται· ἐπεὶ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς οὐδὲν ἦττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον δι' αἰδοῦς ὅτι πλείστης ἦγε τὸν μέγαν, σοφός τε καὶ φιλόχριστος ὢν καὶ γνώμης καὶ καλοκάγαθίας καὶ τρόπων χρηστῶν ἀντιποιοῦμενος, εἴπερ τις τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων, εἰ καὶ τὸ τῶν πραγμάτων τε καὶ τῶν καιρῶν δυσχερὲς καὶ ἀντίξουν ἀπειργεν αὐτὸν καὶ πρότερον ἑαυτῷ καὶ τοῖς τῆς φύσεως προτερήμασι κατὰ γνώμην οἰκείαν κεχρηῆσθαι.

- 44 **Υ**ποστρέφει τοιγαροῦν ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐθις· αὐτὸς τε ταύτην ἡδιστα προσορᾷ καὶ ὑπ' ἐκείνης ὡσαύτως ὁρᾶται, τὸ φίλτρον ἀντιδιδόντες ἀλλήλοις καὶ τὰ παρ' ἀλλήλων καρπούμενοι· ὁ μὲν τὴν ἐκείνης ὑπακοὴν πρὸς τὰ θεία, ἡ δὲ τὴν παντοδαπὴν ἐκείνου τῶν λόγων τε καὶ τῶν ἔργων ὠφέλειαν· καὶ δῆλον κάντεῦθεν.

Ἐν χαρακτηριστικὸν σημεῖον

45

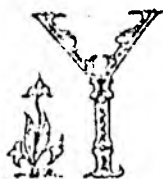
ροντιστήριόν ἐστι μοναζουσῶν μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἐν Θεσσαλονίκῃ, βασιλικὸν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτ' οἶμαι, καλούμενον· ὑπερέχει καὶ γὰρ ἐκεῖ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων. Ἐν τούτῳ μοναχὴ τις τῶν εὐλαβῶν ἦν καὶ κοσμίῳν, Ἐλεοδώρα τὴν κλησιν· αὕτη μοχθηροῦ τινος καὶ νοσώδους χυμοῦ καταρρευσάντος ἄνωθεν πονήρως εἶχε τοῦ εὐωνύμου τῆς κεφαλῆς μέρος, τοῦ δὲ ρεύματος μάλιστα τῷ ὀφθαλμῷ ἐνοχλοῦντος, κάκει τὸ τῆς ὀδύνης συνάγοντος πλείστον. Ἀφόρη-

46. Ὁ Γρηγόριος παρέμεινε τρεῖς μῆνες στό Ἅγιον Ὅρος κί' ἐπέστρεψε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1351.

Ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς ἔτρεφε ὄχι μικρότερο, ἂν μὴ περισσότερο, σεβασμὸ στό μεγάλο, ἀφοῦ ἦταν σοφὸς καὶ φιλόχριστος, καὶ διακρινόταν γιὰ καλοκαγαθία καὶ χρηστούς τρόπους, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀπὸ τοὺς προηγουμένους βασιλεῖς, ἂν καὶ ἡ δυσχέρεια καὶ ἀντιξοότης τῶν πραγμάτων καὶ τῶν καιρῶν τὸν ἐμπόδιζαν νὰ χρησιμοποιήσῃ κατὰ τὴ θέλησί του τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ φυσικὰ προτερήματά του.

Επιστρέφει λοιπὸν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάλι στὴν Ἐκκλησίαν⁴⁶. 44 αὐτὸς τὴν προσβλέπει εὐχάριστα καὶ παρομοίως βλέπεται ἀπὸ ἐκείνην, ἀντιδίδοντας τὸ φίλτρο ἀναμεταξύ τους καὶ καρπούμενοι ὁ ἓνας τὰ προσόντα τοῦ ἄλλου· αὐτὸς μὲν τὴν ὑπακοή ἐκείνης πρὸς τὰ θεῖα, αὐτὴ δὲ τὴν παντοειδῆ ὠφέλεια τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων ἐκείνου. Αὐτὰ ἀποδεικνύονται καὶ ἀπὸ τὰ ἐξῆς.

Ἐνα χαρακτηριστικὸ σημεῖο

πάρχει στὴ Θεσσαλονίκη μοναστήρι μονα- 45
στριῶν, μεγάλο καὶ πολυάνθρωπο, πού γι'
αὐτὸ ἀκριβῶς, νομίζω, ὀνομάζεται βασιλικό⁴⁷.
Ἐπερέχει πραγματικά ὄλων τῶν ἐκεῖ μοναστη-
ρίων μαζί. Σ' αὐτὸ ἐζοῦσε μία μοναχὴ εὐλαβὴς
καὶ κοσμία, ὀνομαζομένη Ἐλεοδώρα. Αὐτὴ
αἰσθανόταν πόνους στό ἀριστερὸ μέρος τῆς κεφαλῆς ἐξ αἰτίας
μοχθηροῦ καὶ νοσηροῦ χυμοῦ πού εἶχε κατεβεῖ ἀπὸ ἄνω.
Τὸ ρεῦμα ἐνοχλοῦσε κυρίως τὸν ὀφθαλμὸ κι' ἐκεῖ συγκέντρωνε
τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ὀδύνης. Καὶ ἦταν μὲν ἀφόρητο τὸ

47. Εἶναι ἡ μονὴ τῆς ἁγίας Θεοδώρας.

τον μὲν ἦν καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ πάθος καὶ οἶον μὴδὲ παραβεβλήσθαι προσῆν δ' ὑπόψια καὶ τῶν ἔτι μερίστων, μὴ καὶ τῆς φυσικῆς ἔδρας ὁ ὀφθαλμὸς ἐκκρουσθεὶς δηλαδὴ φθάσῃ τῷ σφοδρῷ τῆς ὀδύνης. Ἰατρῶν μὲν οὖν τῶν τε ἡμεδαπῶν καὶ ἐπηλύδων ὁμοίως ἀπηλέγχετο πᾶσα τέχνη τῷ μετέθει τοῦ πάθους, ἡμερῶν δ' ἐφεξῆς τετταράκοντα διαγενομένων, λήγει τὰ τῆς ὀδύνης ἀθρόα³¹, μηδενὸς ἔξωθεν ἐπιγεγονότος· καὶ ὑμῖν αὐτίκα λεπτὸς ἐπιπεσὼν, ἐπικαλύπτει τὴν κόρην καὶ ἡ ὀρατικὴ δύναμις κατ' αὐτὸν φημι τοῦτον ἐξ ἐκείνου τὴν πάσχουσαν ἀπολείπει, οὐ μᾶλλον ἀλγούσαν δι' αὐτὸ τοῦτο, τὸ τὸν ὀφθαλμὸν φημι τὸ παράπαν ἀπεσβηκέναι, ὅσον τὸ τῆς ἀναγνώσεως ἀπεστερεῖσθαι³² τοῦ πλείστου. Τοῦ δ' ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν πληγὴν ταύτην ὄντος περὶ τὰ τέλη, καὶ μηνὸς ἤδη Γορπιαίου ἐνισταμένου, ἐτελεῖτο μὲν ἐκεῖ τῇ Θεομήτορι λαμπρῶς ἡ τελετὴ τῶν αὐτῆς Γενεθλίων, παρῆν δὲ καὶ ὁ διδάσκαλος παννύχιος συνεορτάζων τῇ ποιίμνῃ. Τῶν δὲ ἐσπερινῶν αὐτοῖς ὕμνων ἰόντων πρὸς τὸ τέλος³³, ἄπτεται διδασκαλικοῦ λόγου καὶ ὁμιλίας πρὸς τοὺς παρόντας.

46 **Π**άντων δ' ἐξηρητημένων, ὡς ἔθος, τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἱερῶν σειρήνων ἐκείνου, ἐπεὶ καὶ ἡ τὸν ὀφθαλμὸν πάσχουσα μοναχὴ σὺν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ που παρισταμένη, τοῦ νέκταρος τῶν λόγων ἐκείνου μετέσχε, θάμβους μὲν καὶ κατανύξεως τὴν ψυχὴν, δακρύων δ' ὑποπλήσθεισα τοὺς ὀφθαλμούς, μεγάλας ἀπεδίδου Θεῷ τὰς εὐχαριστίας, ὅτι τε τὸν τοιοῦτον φιλανθρώπως παρελθεῖν εἰς μέσους ἐκείνους πεποίηκε καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ κατηξίωται τῶν τοιούτων ἐν μετοχῇ γεγονέναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ γρωμένων ἔστιν ὢν Βυζαντίων

31. ἀθρόον M 32. ἀποστερεῖσθαι M 33. τὸ τέλος M

πάθος καθ' ἑαυτό, ὥστε νά μένη ἀσύγκριτο, ὑπῆρχε ὁμως ὑποψία σ' αὐτό γιά χειρότερα ἀκόμη, μή τυχόν χυθῆ ἀπό τήν φυσική του ἔδρα ὁ ὀφθαλμός ἐξ αἰτίας τῆς σφοδρᾶς ὀδύνης. Κάθε τέχνη ἰατρῶν, τῶν ἐντοπίων καί τῶν ξένων ἐξ ἴσου, ἐξουδετερονόταν ἀπό τό μέγεθος τοῦ πάθους, ὅταν ὁμως ἐπέρασαν σαράντα ἡμέρες ἐσταμάτησε ἀπότομα ἡ ὀδύνη, χωρίς νά μεσολαβήσῃ τίποτε ἐξωτερικό. Ἕνας ὑμῆν πού ἔπεσε ἀμέσως τότε ἐπικαλύπτει τήν κόρη καί ἡ ὀρατική δύναμις ἀπό αὐτόν τόν ὀφθαλμό ἐγκαταλείπει τήν ἀσθενῆ ἀπό ἐκείνη τήν ὥρα, ἡ ὁποία ἐπονόυσε ὄχι τόσο γι' αὐτό τό πράγμα, ὅτι δηλαδή ἔσβησε τελείως ὁ ὀφθαλμός της, ὅσο γιά τήν στέρησι τοῦ περισσοτέρου μέρους τῆς ἀναγνώσεως. Τό ἔτος μετά τήν πληγή αὐτή ἦταν πρὸς τό τέλος καί εἶχε ἀρχίσει ὁ Γορπιαῖος μήνας⁴⁸. Στή μονή αὐτή ἐτελεῖτο λαμπρῶς ἡ ἐορτή τῶν Γενεθλίων τῆς Θεομήτορος, ἦταν δέ παρών καί ὁ ἱεράρχης, συνεορτάζοντας μέ τό ποιμνιο τήν παννυχίδα. Ὅταν δέ ὁ ἐσπερινός εὐρισκόταν πρὸς τό τέλος, ἄρχισε διδασκαλικό λόγο καί ὁμιλία πρὸς τούς παρόντας.

Γ νῶ δέ ὅλοι, ὅπως συνήθως, ἦσαν κρεμασμένοι ἀπό τήν 46 διδασκαλία καί τίς ἱερές Σειρήνες ἐκείνου, μετέσχε τοῦ νέκταρος τῶν λόγων καί ἡ ἀσθενής στόν ὀφθαλμό μοναχή, πού παρίστατο κάπου αὐτοῦ μαζί μέ τίς ἄλλες. Ἡ μοναχή, γεμάτη θάμβος καί κατάνυξι στήν ψυχή καί μέ δάκρυα στούς ὀφθαλμούς, ἀπηύθυνε μεγάλες εὐχαριστίες στόν Θεό, διότι ἐνήργησε φιλανθρωπῶς, ὥστε νά ἔλθῃ ἀνάμεσά τους τέτοιος διδάσκαλος, καί διότι καί αὐτή ἀξιώθηκε νά γίνῃ συμμετοχος τέτοιων λόγων. Ἐπί πλέον κατέκρινε γιά ἐσχάτη ἀφροσύνη,

48. Γορπιαῖος εἶναι ὁ Σεπτέμβριος, ὅπως ἐσημειώθηκε κι' ἄλλοῦ. Ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου - ἀρχή τῆς ἰνδίκτου - ἦταν πρώτη τοῦ ἔτους στό Βυζάντιο καί τά Γενέθλια τῆς Θεοτόκου ἐορτάζονται τήν 8 τοῦ μηνός αὐτοῦ.

ἀκολάστως τῇ γλώττῃ καὶ τὰ τοῦδε διασίρειν ἐπιχειρούντων, ἄνοιαν ἐσχάτην καὶ θράσος καὶ τόλμαν καταγιγνώσκουσα καὶ δυσσέβειαν. χεῖρας ἱκεσίους σὺν πολλοῖς γε τοῖς δάκρυσι πρὸς Θεὸν ἐκίνει, ὡς ἂν ταῖς εὐχαῖς αὐτοῦ καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν παρρησίᾳ καὶ τοῦ συνέχοντος πάθους ἀπαλλαγείῃ, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐνεργὸν ὡς τὸ πρότερον ἀπολάβοι.

- 47 **Ο**ὕτω τῆς νυκτὸς αὐτῇ διαγεγονυῖας καὶ μεθ' οὗτω λαμπρῶν τῶν ἐλπίδων (οὐδὲ γὰρ δισταγμοῦ τι προσῆν, φησὶν, οὐδ' ἀμφιβολίας), ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἱερᾶς τελετῆς καὶ τῶν μυστικῶν παρῆν ὄρα, ὧν ὑπηρέτης τε καὶ τελειωτῆς ὁ ἀρχιερεὺς ἦν, πρόσεισι καὶ αὐτῇ κατὰ τὴν αἰμορροοῦσαν πάλαι Χριστῷ, λαθοῦσα καθόσον οἶόν τε, καὶ τῆς ἱερατικῆς ἡρέμα στολῆς ἀψαμένη τῆς τοῦ μεγάλου κάκεινῃν ἐπιβαλοῦσα τῷ πάσχοντι μέλει, τὴν ἐκεῖθεν ἐξελθοῦσαν ἐπισπᾶται δύναμιν θαυμαστῶς καὶ τὴν θεραπείαν. Καὶ ἦν μὲν ἀφανῆς ἔτι τέως, τῆς δὲ νυκτὸς ἐπιούσης, ὑπνοῖ σὺν πολλοῖς τοῖς δάκρυσι καὶ ταῖς ἱκεσίαις καὶ τῇ μετ' ἐκείνῃν ἡμέρα, τῶν ὑπερφυῶν σου, Δέσποτα, καὶ καινῶν ἔργων, τηλαυγῶς ἐξανίσταται καθορῶσα, καθαρὸν τε καὶ ὑγιᾶ τὸν ὀφθαλμὸν κεκτημένη καθάπαξ, ὡς μηδὲ δοκεῖν αὐτὸν ἀπεσβηκέναι ποτέ, καὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας κἂν πρὸς ὀλίγον ἐπιλελησθαι.

θράσος, τόλμη καὶ δυσσέβεια κάποιους Κωνσταντινουπολίτες πού χρησιμοποιοῦσαν ἐναντίον του ἀκόλαστη γλῶσσα καὶ ἐπιχειροῦσαν νά τόν διασύρουν. Λέγοντας ὅλα αὐτά ἐκινούσε πρὸς τόν Θεό ἰκετήρια χέρια μέ πολλά δάκρυα, ὥστε μέ τίς εὐχές αὐτοῦ καὶ τήν πρὸς τόν Θεό παρρησία του καὶ τοῦ πάθους πού τήν κατεῖχε ν' ἀπαλλαγῆ καὶ τόν ὀφθαλμό νά ἀπολάβῃ ὅπως πρωτίτερα ὑγιῆ.

Αφοῦ ἐπέρασε τήν νύκτα μέ αὐτόν τόν τρόπο καὶ μέ ⁴⁷ τόσο λαμπρές ἐλπίδες (διότι, λέγει, δέν εἶχε κανένα δισταγμό ἢ ἀμφιβολία), ὅταν ἔφθασε ἡ ὥρα τῆς ἱερᾶς τελετῆς τῶν μυστηρίων, τῶν ὁποίων ὑπηρετῆς καὶ τελειωτῆς ἦταν ὁ ἀρχιερεὺς, πλησιάζει καὶ αὐτή, ὅπως παλαιά ἢ αἰμορροοῦσα στόν Χριστό, ὅσο τό δυνατό κρυφά, καί, πιάνοντας τήν ἱερατική στολή τοῦ μεγάλου ἤρεμα καὶ ἀκουμβίζοντάς την στό πάσχον μέλος, προσελκύει θαυμαστῶς τήν ἀπό ἐκεῖ ἐκπηδήσασα δύναμι καὶ θεραπεία. Βέβαια τότε ἦταν ἀκόμη ἴφανῆς ἡ θεραπεία· ὅταν ὁμως ἤλθε ἡ νύκτα, κοιμίζεται μέ πολλά δάκρυα καὶ ἰκεσίες, τήν δέ μετά ἀπό αὐτήν ἡμέρα - ὦ τῶν ὑπερφυῶν καὶ παραδόξων ἔργων σου Δέσποτα - σηκώνεται βλέποντας καθαρῶτατα, ἔχοντας μεμιᾶς καθαρὸν καὶ ὑγιῆ τόν ὀφθαλμό, ὥστε νά μή φαίνεται ὅτι εἶχε σβῆσει ποτέ καὶ ὅτι εἶχε ξεχάσει γιά λίγο τήν φυσική του ἐνέργεια.

ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Βαρεία ἀσθένεια

1 *ν*ιαντὸς ἦν αὐτῷ παρὶόν ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἐκ Βυζαντίου, φημί, κάθοδον, καὶ ταῖς συχναῖς ἀποδημίαις καὶ τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς ἀνευδότοις πόνοις τὸ σῶμα κατεργασθεὶς καὶ σφόδρα ταλαιπωρησας, νόσῳ περιπίπτει δεινῇ καὶ πολυημέρῳ· καὶ πάντες μὲν ἀπαγορεύουσιν ἅμα τούτῳ τὸ ζῆν, Θεὸς δ' ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας καὶ αὐθις τούτῳ χαρίζεται, πρὸς ἀγῶνας καὶ πάλιν ἐτέρους καὶ δρόμους καὶ παλαιίσματα παρασκευάζων τὸν ἀθλητὴν· καὶ ὅπως, ὁ λόγος δηλοῦν ἔτοιμος.

1. Ὁ χρόνος ὑπολογίζεται πιθανῶς ἀφ' ὅτου ἐφθασε στὴν ἔδρα του μετὰ τὴν

ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Βαριά Ἀσθένεια

Αὐτὴν τὴν ἐποχὴ ἔκλεισε ἔτος ἀπὸ τὴν ἰ
κάθοδό του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι'.
Καταβεβλημένος σωματικῶς καὶ σοβαρὰ
ταλαιπωρημένος ἀπὸ τὰ συχνὰ ταξίδια,
τοὺς πειρασμοὺς καὶ τοὺς ἀκαταπαύστους
κόπους, περιπίπτει σὲ δεινὴ καὶ πολυήμερη
νόσο. "Ὅλοι ἀπελπίζονται γιὰ τὴ ζωὴ του, ἀλλ' ὁ Θεὸς
ἀνελπίστως τοῦ χαρίζει πάλι τὴ ζωὴ, γυμνάζοντας τὸν ἀθλητὴ
γι' ἄλλους πάλι ἀγῶνες καὶ δρόμους καὶ παλαίσματα. Κι'
εἶναι ἕτοιμος ὁ λόγος νὰ τὰ δηλώσῃ.

σύνοδο τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1351. Πιθανῶς λοιπὸν ἀρρώστησε γύρω στὸν Ἰανουάριον τοῦ 1353, ἀπὸ νόσου διαφορετικῆ τῆς ὑπατικῆς βέβαια.

Ἡ αἱμαλώτισις

2

πειδὴ καὶ γὰρ κρείττων μὲν ἦν ὁ μέγας τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου, Θεοῦ θαυματουργούντος, ὅπερ ἔφην προδήλως, ὑπενόσται δὲ καὶ τὸ πλεῖστον τῆς νόσου, ἔτι τὰ λείψανα περιφέρων ἐκείνης, ἀναγκάζεται, πολλὰ διηθέντος τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως, καὶ αὐθις εἰς τὴν τὸν πόλεον βασιλεύουσαν ἀνιέναι, τῷ κηδεστῇ τε καὶ βασιλεῖ πρεσβευσόμενος, καὶ σπονδὰς εἰρηγικὰς ἀμφοτέρων μεταξὺ θήσων¹. Ἄλλ' ὁ τὸν βασιλέον Βασιλεὺς ἄνωθεν καὶ Κύριος τὸν κυρίον, τὰς μὲν ὡς περριττάς ἀποδοκιμάζει τὸ γε νῦν εἶναι. Ἰχαιμενίδαις δὲ τοῖς μακρὰν ἀπωκισμένοις αὐτοῦ τῷ τῆς πίστεως λόγῳ, καὶ δὴ καὶ τοῖς κατεχομένοις ὑπ' αὐτῶν αἱμαλώτοις εὐαγγελιστὴν τε καὶ κήρυκα καὶ μεσίτην καὶ διαλλακτὴν δι' αἱμαλωσίας αὐτὸν θαυμαστῶς ἀποστέλλει.

3

Καὶ ἄπεισιν αἱμαλώτους εἰς Ἰασίαν, Ἰχαιμενίδαις τοῖς κάκιςτ' ἀπολουμένοις, ὡσπερ εἷς τις τὸν πάντων, ὁ τὴν ἄνω πάλαι πλουτήσας ἑλευθερίαν καὶ βασιλείαν, καὶ πλείστον πρὸς ἐκείνην καλῶς ὀδηγήσας τῷ λόγῳ, ἵνα κάκεῖ ταῦτ' ἐργασηται καὶ πλείστον ἀπαλλάξῃ δι' ἑαυτοῦ τῆς νοητῆς αἱμαλωσίας τε καὶ δουλείας.

1. θῶσων Μ

Ἡ αἰχμαλώτισις

πειδή ὁ μέγας ὑπῆρξε ἀνώτερος τοῦ ἀναμενο- 2
 μένου θανάτου, προδήλως ἀπό θαυματουργία
 τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶπα, ὑποχώρησε δέ κατὰ
 τό μεγαλύτερο μέρος της ἡ ἀρρώστεια, ἀναγ-
 κάζεται ἔπειτα ἀπό πολλές παρακλήσεις τοῦ
 θαυμαστοῦ βασιλέως ν' ἀνεβῆ πάλι στή βασιλεύουσα τῶν
 πόλεων, ἄν καί περιέφερε ἀκόμη τὰ λείψανα τῆς ἀσθενείας, γιά
 νά πρεσβεύση στὸν πεθερό καί βασιλέα καί ἐξασφάλιση
 συμφωνίες εἰρήνης μεταξύ των². Ἄλλ' ὁ ἄνωθεν Βασιλεύς τῶν
 βασιλέων καί Κύριος τῶν κυρίων, τίς μὲν συμφωνίες ἀποδοκιμά-
 ζει ὡς περιττές πρὸς τό παρόν, αὐτόν δέ ἀποστέλλει δι'
 αἰχμαλωσίας θαυμαστῶς στοὺς Ἀχαιμενίδες³ πού ἀπό ἄποψι
 πίστεως ἦσαν ἀποικισμένοι μακριά του, καθὼς ἐπίσης καί
 στοὺς κατεχομένους ἀπό αὐτοὺς ὑποδούλους, ὡς εὐαγγελιστὴ
 καί κήρυκα, μεσίτη καί διαλλακτὴ.

Καί πηγαίνει αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς Ἀχαιμενίδες - πού 3
 νά ἀπολεσθοῦν κάκιστα - στήν Ἀσία, σάν ἓνας ἀπὸ τοὺς
 πολλοὺς, αὐτὸς πού ἀπὸ καιρὸ εἶχε ἀποκτήσει τὴν ἄνω
 ἐλευθερία καί βασιλεία καί πολλοὺς εἶχε ὀδηγήσει καλῶς
 πρὸς ἐκείνην μέ τὸν λόγο, γιά νά ἐπιτελέση καί ἐκεῖ τὰ
 ἴδια καί πολλοὺς ν' ἀπαλλάξῃ μέ τό ἔργο του ἀπὸ τὴν νοητὴ
 αἰχμαλωσία καί δουλεία

2. Στις ἀρχές τοῦ 1354, ὅταν προετοιμαζόταν ἡ ἀνακέρυξις τοῦ Ματθαίου Καντακουζηνοῦ σέ αὐτοκράτορα.

3. Ἀχαιμενίδες καλοῦνται ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς οἱ Τοῦρκοι.

Συζήτησις μετὸν Ἰσμαῆλ

λλὰ καλὸν ἂν εἶη τῆς καλλίστης καὶ ἱερᾶς διακοῦσαι καὶ αὐθις γλώττης αὐτῆς ἐκείνης, τὰ καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν καινὴν ἐκείνην διεξιούσης. Φησὶ τοιγαροῦν ἐν τῇ πρὸς τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν ἐπιστολῇ, γράφων

οὕτω.

5

Αριῶν παραρρυσθέντων μηνῶν ἡμῖν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν².

οὗς περὶ τὰς πηγὰς αὐτοῦ ποῦ Χριστιανῶν Ἐκκλησίᾳ δηλονότι συνών, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος καὶ τοῦτό φησιν ἀνάλωσε,

Αριῶν, τοιγαροῦν φησὶ, παρωχηκότων μηνῶν, ἀρπαγέντες οἷον χερσὶν ἀνόμων ἐκεῖθεν, τεταρταῖοι πρὸς τὴν Προῦσαν ἀγόμεθα. Ἐνθα τῶν Χριστιανῶν οἱ διαφέροντες ἐπὶ συνέσει συντυγχάνοντες ἡμῖν καὶ ζητημάτων ἤπτοντο μειζόνων καὶ ταῦτα μὴ κατὰ καιρὸν περιστοιχοῦντες γὰρ ἦσαν οἱ βάρβαροι ἀλλ' οἱ τῆς εὐσεβείας ἀντιποιοῦμενοι παρητοῦντο τὴν ἀκαιρίαν, τὸν ἐροῦντα περὶ ὧν ἐπόθουν, ὡς ἐδόκουν, ἀπροσδοκῆτως ὑπ' ὄψιν ἔχοντες.

2. ἡμῖν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν προσθήκη βιογράφου

Συζήτησις μέ τόν Ἰσμαήλ

λλά καλό θά ἦταν ν' ἀκούσωμε πάλι τήν 4
καλλίστη καί ἱερά ἐκείνη γλῶσσα νά περιγρά-
φῃ τά τότε συμβάντα σ' αὐτόν κατά τήν
παράδοξη ἐκείνη αἰχμαλωσία. Λέγει λοιπόν
στήν ἐπιστολή του Πρός τήν Ἐκκλησία
του τά ἐξῆς⁴.

Αφοῦ ἐπέρασαν γιά μᾶς τρεῖς μήνες μετά τήν 5
αἰχμαλωσία,
τούς ὁποίους ἐπέρασε στήν πόλι Πηγές, συναναστρεφόμενος
τήν ἐκεῖ Ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν, ὅπως τό λέγει αὐτός ὁ
ἴδιος.

Αφοῦ, λοιπόν λέγει, ἐπέρασαν τρεῖς μήνες, σάν ν'
ἀρπαγήκαμε ἀπό ἐκεῖ μέ χέρια ἀνόμων, ὠδηγηθήκα-
με τήν τετάρτη ἡμέρα στήν Προῦσα. Ἐκεῖ οἱ διακεκριμέ-
νοι ἀπό τούς Χριστιανούς γιά τήν σύνεσί τους μᾶς
συνάντησαν καί ἀρχισαν συζήτησι γιά σπουδαῖα ζητήμα-
τα, παράκαιρα μάλιστα, διότι μᾶς περιστοιχίζαν οἱ
βάρβαροι. Ἀλλά οἱ ζηλωταί τῆς εὐσεβείας δέν ἐλογάζια-
ζαν τό ἄκαιρο, ἀφοῦ εἶχαν ἀπροσδοκῆτως ἐμπρός των,
ὅπως ἐνόμιζαν, τόν ἄνθρωπο πού θά τούς ἔλεγε ὅσα
ἐποθοῦσαν.

4. Τά παρατιθέμενα τεμάχια προέρχονται ἀπό τήν Ἐπιστολή τοῦ Γρηγορίου
πρός τήν ἰδίαν Ἐκκλησίαν (12 - 15), ἐκδιδομένην στόν τόμο Α' τῶν ἔργων τοῦ
(Π. Χρήστου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Συγγράμματα, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1984).
Τά τμήματα αὐτά περιέχουν τήν συζήτηση τοῦ Γρηγορίου μέ τόν Ἰσμαήλ, ἔργο
νό τοῦ ἐμίρη Ὀρχάν.

6

Ημερὸν δὲ παρελθουσὸν δύο, μετὰ τῶν ἀγόντων ἐκ Προύσης ἀπάραντες, δευτεραῖοι πάλιν εἷς τι χωρίον ἤκομεν λοφωδές, ὄρεσι περιεστοιχισμένον ἐκ μακροῦ διαστήματος καὶ συνηρηφῆσι δένδροισι καλλυνόμενον, ὃ ποτὲ μὲν ἔνθεν, ποτὲ δ' ἐκεῖθεν τῶν περὶ αὐτὸ³ κορυφῶν ὄρειον ἀνέμοις καταπνεόμενον, ψυχρότατόν τε νᾶμα ἐκδίδουσι καὶ τὸν περικείμενον ἀέρα κατεψυγμένον ἔχει κἂν τῇ τοῦ θέρους ὥρᾳ· διὸ καὶ θερίζων ἦν ἐν αὐτῷ τῶν ἐν βαρβάροις ἡγεμόνων ὁ κράτιστος.

7

Ως οὖν μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ἦχθην, πέμπεται τις ὑἱδοῦς ἐκείνου πρὸς ἡμᾶς καὶ προσκαλεῖται με τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων χωρίσας. Καὶ μετ' ἐμοῦ ἐπὶ μαλακῆς καθίζει τῆς πόας, ὀλίγον αὐτῷ περιεστώτων ἀρχόντων. Καὶ μετὰ τὴν καθέδραν ὀπώραι μὲν ἐμοὶ παρετέθησαν, ἐκείνῳ δὲ κρέα· κάκεινον κελεύσαντος ἐγὼ μὲν τὰς ὀπώρας, ἐκεῖνος δὲ τὰ κρέα ἤσθιονεν. Ἐσθιόντων δέ, ἠρώτησεν εἰ μηδέποτε κρέας ἐγὼ ἐσθίω καὶ τίνας ἔνεκεν. Ἐμοῦ δὲ πρὸς τοῦτο ἀποκριθέντος ὅσα εἰκόσ, ἤκει τις ἔξωθεν καὶ τὴν αἰτίαν ἐξαγγέλλον τῆς αὐτοῦ ἀπολείψεως, «νῶν», φησί, «μόλις ἠδυνήθην ἐκτελέσαι τὴν παρὰ τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ κατὰ Παρασκευὴν ὀρισμένην τῆς ἐλεημοσύνης διάδοσιν». Κάντεδθεν περὶ ἐλεημοσύνης οὐκ ὀλίγος ἐκινήθη λόγος.

8

Ο δὲ Ἰσμαήλ, οὕτω γάρ ὁ τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ ὑἱδοῦς ἐκαλεῖτο, «σπουδάζεται», φησί πρὸς ἐμέ, «καὶ παρ' ὑμῖν ἢ ἐλεημοσύνη». Ἐμοῦ δὲ εἰπόντος τὴν ὄντως ἐλεημοσύνην γέννημα εἶναι τῆς πρὸς τὸν ὄντως Θεὸν ἀγά-

3. αὐτὸ: τοῦτον .1

Αφοῦ ἐπέρασαν δύο ἡμέρες ἐκινήσαμε ἀπό τήν 6
 Προῦσα μαζί μέ τούς ὀδηγούς μας κι' ἐφθάσαμε τή
 δευτέρα ἡμέρα σ' ἓνα λοφώδη τόπο, περιστοιχισμέ-
 νο μέ βαθύσκια δένδρα. Ὁ τόπος καταπνεόμενος ἀπό
 ἀνέμους ἄλλοτε ἐδῶθε κι' ἄλλοτε ἐκεῖθε τῶν γύρω του
 ὄρεινῶν κορυφῶν ἀναβρῦει ψυχρότατα νερά κι' ἔχει
 κατεψυγμένο τόν ἀέρα ἀκόμη καί στόν καιρό τοῦ θέρους.
 Γι' αὐτό καί παραθέριζε ἐκεῖ ὁ κράτιστος ἡγεμῶν τῶν
 βαρβάρων.

Καθώς λοιπόν ὠδηγήθηκα κι' ἐγώ ἐκεῖ μαζί μέ τούς 7
 ἄλλους αἰχμαλώτους, στέλλεται ἓνας ἐγγονός ἐκεί-
 νου πρὸς ἐμᾶς, μέ προσκαλεῖ, χωρίζοντάς με ἀπό
 τούς ἄλλους αἰχμαλώτους, καί μέ καθίζει μαζί του
 ἐπάνω σέ μαλακό χορτάρι, ἐνῶ γύρω του ἦσαν ὀλίγοι
 ἄρχοντες. Ἀφοῦ ἐκαθήσαμε παρετέθηκαν σ' ἐμένα μέν
 ὀπωρικά, σ' ἐκείνον δέ κρέατα, καί μέ παραγγελία ἐκείνου
 ἐφάγαμε, ἐγώ μέν τά ὀπωρικά, ἐκεῖνος δέ τά κρέατα.
 Καθώς ἐτρώγαμε, ἐρώτησε, ἂν ἐγώ δέν τρώγω ποτέ κρέας
 καί γιά ποιό λόγο. Ἐνῶ δέ ἐγώ ἀποκρινόμενος σ' αὐτό τά
 πρέποντα, ἔρχεται κάποιος ἀπ' ἔξω, ὁ ὁποῖος δηλώνοντας
 τήν αἰτία τῆς καθυστερήσεώς, του εἶπε, «μόλις τώρα
 κατάρθωσα νά ἐκτελέσω τή διανομή τῆς ἐλεημοσύνης,
 τήν ὁποία ἔχει καθωρισμένη ὁ μέγας ἐμίρης κάθε
 Παρασκευή». Καί ἀπ' αὐτό ἐξεκίνησε ὄχι μικρός λόγος
 περί ἐλεημοσύνης.

Ο Ἰσμαήλ (ὅπως ὠνομαζόταν ὁ ἐγγονός τοῦ μεγάλου 8
 ἐμίρη) μ' ἐρωτᾷ, «ἀσκεῖται καί σέ σᾶς ἡ ἐλεημοσύ-
 νη». Ὅταν δέ ἐγώ εἶπα ὅτι ἡ πραγματική ἐλεημοσύ-
 νη εἶναι γέννημα τῆς ἀγάπης πρὸς τόν ἀληθινό Θεό

πης καὶ τὸν μᾶλλον ἀγαπῶντα τὸν Θεὸν καὶ μᾶλλον ἐλεή-
 μονα εἶναι καὶ ἀληθῶς, ἐκεῖνος ἤρετο πάλιν εἰ δεχόμεθα
 καὶ ἀγαπῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν προφήτην αὐτῶν Μαζού-
 μετ. Ἐμοῦ δὲ ἀπαγορεύσαντος, ἐκεῖνος τὴν αἰτίαν ἐζήτηι.
 Ἐμοῦ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο τὴν ἀπολογίαὶν ἰκανὴν ὡς πρὸς
 τὸν ἀκούοντα παρασχόντος καὶ «τῷ μὴ πιστεύοντι τοῖς
 τοῦ διδασκάλου λόγοις οὐκ ἐνὶ τὸν διδάσκαλον ὡς
 διδάσκαλον ἀγαπᾶν», εἰπόντος, «τὸν δὲ Ἑσά», φησὶν
 ἐκεῖνος, οὗτοι καλῶν τὸν Χριστόν, «ἀγαπᾶτε μὲν, ἐσταυ-
 ρωμένον δὲ εἶναι λέγετε». Ἐμοῦ δὲ συνθεμένου καὶ ὡς ἐν
 ὀλίγῳ λύσαντος τὸ δοκοῦν ἀντίξουν, τὸ ἐκούσιον καὶ τὸν
 τρόπον καὶ τὴν δόξαν τοῦ πάθους καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς θεό-
 τητος προβαλλομένου, ἐκεῖνος πάλιν ἠρώτα λέγων·
 «Πῶς τὸ ξύλον ὑμεῖς καὶ τὸν σταυρὸν προσκυνεῖτε;». Ὡς
 δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀπολογίαὶν ἐποιησάμην, ἦν ὁ Θεὸς ἔδω-
 κε, πρὸς αὐτὸν προσθεῖς ὡς «Καὶ αὐτὸς ἀποδέξῃ δῆπου
 τοὺς τὸ σημεῖον τὸ σὸν τιμῶντας, τοῖς δὲ ἀτιμάζουσιν ἐς
 τὰ μάλιστα δυσχερανεῖς, Χριστοῦ δὲ τρόπαιον καὶ
 σημεῖόν ἐστιν ὁ σταυρός», σκώπτειν ἐθέλων ἐκεῖνος ἔτι
 καὶ διασύρειν ὡς ἀπρεπῆ τὰ ἡμέτερα, «ἀλλ' ὑμεῖς», φησί.
 «καὶ γυναῖκα ἐσχηκέναι λέγετε τὸν Θεόν· υἱὸν γὰρ γεννη-
 σαι' τοῦτόν φατε».

9

Πρὸς αὐτὸν δ' ἐγὼ πάλιν· «Οἱ Τοῦρκοι λόγον εἶναι
 τοῦ Θεοῦ φασὶ τὸν Χριστόν καὶ ἐκ παρθένου γεννη-
 θῆναι τῆς Μαρίας, ἦν ἡμεῖς ὡς Θεοτόκον δοξάζομεν. Εἰ
 γοῦν ἡ Μαρία, γεννήσασα κατὰ σάρκα τὸν Χριστόν, οὐκ
 ἔσχεν ἄνδρα οὐδὲ ἔχρηξεν ἄνδρός, ἐπειδὴ τὸν τοῦ Θεοῦ
 λόγον ἐγέννησε σαρκί, πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεός, τὸν οἰκεῖον
 λόγον γεννῶν ὡς ἀσωμάτων ἀσωμάτων καὶ θεοπρεπῶς.

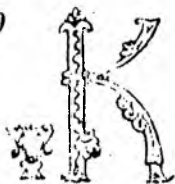
καί ὅτι ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ περισσότερο τόν Θεό εἶναι καί περισσότερο ἐλεήμων καί ἀληθινά ἐλεήμων, ἐκεῖνος ἐρώτησε πάλι ἄν δεχώμαστε καί ἀγαποῦμε κι' ἐμεῖς τόν προφήτη τους Μαχοῦμετ. Ἐφοῦ ἐγώ ἀπήντησα ἀρνητικῶς, ἐκεῖνος ἐζήτησε τήν αἰτία. Ἐγώ ἔδωσα ἰκανή ὡς πρὸς τόν ἀκούοντα ἀπολογία καί εἶπα «αὐτός πού δέν πιστεύει στούς λόγους τοῦ διδασκάλου δέν εἶναι δυνατό ν' ἀγαπᾷ τόν διδάσκαλο ὡς διδάσκαλο». Τότε ἐκεῖνος λέγει, «τόν δέ Ἐσά (ὅπως ἐκαλοῦσε τόν Χριστό) τόν ἀγαπᾶτε μέν, λέγετε ὅμως ὅτι εἶναι σταυρωμένος». Ἐφοῦ δέ ἐγώ συμφώνησα καί μέ λίγα λόγια ἔλυνα τό φαινομενικῶς ἄτοπο, προβάλλοντας τό ἐκούσιο καί τόν τρόπο καί τή δόξα τοῦ πάθους καί τό ἀπαθές τῆς θεότητος, ἐκεῖνος ἐρώτησε πάλι: «πῶς ἐσεῖς προσκυνεῖτε τό ξύλο καί τόν σταυρό;». Καθώς δέ παρουσίασα καί γι' αὐτό πρὸς αὐτόν ἀπολογία, τήν ὁποία ἔδωσε ὁ Θεός, προσθέτοντας ὅτι, «καί σύ δέχεσαι ἐκείνους πού τιμοῦν τήν σημαία σου, ἐνῶ δυσανασχετεῖς σοβαρά πρὸς τοὺς ἀτιμάζοντας αὐτήν, σημαία δέ καί τρόπαιο τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ σταυρός», θέλοντας ἐκεῖνος νά εἰρωνευθῆ καί διασύρῃ τά δικά μας ὡς ἀπρεπῆ, λέγει, «ἀλλά ἐσεῖς λέγετε ὅτι ὁ Θεός ἔχει λάβει καί γυναῖκα, ἀφοῦ ἰσχυρίζεσθε ὅτι αὐτός ἐγέννησε Υἱόν».

Πρὸς αὐτόν εἶπα πάλι ἐγώ. «Οἱ Τοῦρκοι λέγουν ὅτι ὁ ⁹ Χριστός εἶναι Λόγος τοῦ Θεοῦ καί ὅτι ἐγεννήθηκε ἀπό τήν παρθένο Μαρία, τήν ὁποία ἐμεῖς δοξάζομε ὡς Θεοτόκο. Ἄν λοιπόν ἡ Μαρία, πού ἐγέννησε κατὰ σάρκα τόν Χριστό, δέν ἔλαβε ἄνδρα καί δέν ἐχρειαζόταν ἄνδρα, ἐπειδὴ ἐγέννησε κατὰ σάρκα τόν Λόγο τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερο ὁ Θεός, γεννώντας

οὐκ ἔσχε γυναῖκα οὐδὲ χρεῖαν ἔσχε γυναικός, ὡς ἡμεῖς οὐ καλῶς ὑπολαμβάνετε». Οὕκουν οὐδὲ πρὸς τοῦτ' ἐκεῖνος διετέθη ἀγρίως, καίτοι, καθάπερ λέγουσιν οἱ τοῦτον εἰδότες, οὗτός ἐστι τῶν ἀπηνῶν καὶ κατὰ Χριστιανῶν μεμνηότων τὰ πρῶτα.

Συζήτησις μετὸν Τασιμάνην

10

αἱ ταῦτα μὲν περὶ τὴν Προῦσαν, ὡς εἴρηται, διατρίβοντι τῷ θαυμαστῷ Γρηγορίῳ καὶ εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι συνέβη. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς Νίκαιαν ἢ τὸ κατ' ἐκεῖνον ἀπορρήτως οἰκονομοῦσα μεγάλη τοῦ Θεοῦ πρόνοιά τὸν γενναῖον μετεκαλεῖτο, ἔνθα δὴ καὶ ὁ μέγας τῶν βαρβάρων ἀρχηγὸς διατριβῶν καὶ νοσοκομούμενος ἦν τὸ τηνικαῦτα, καὶ πρὸς Νίκαιαν μεταβαίνει κελεύσαντος τούτου. Ἐνθα δὴ καὶ τοῖς τοῦ Χριστιανισμοῦ παραβάταις Λιόναις εἰς διάλογον καὶ ὁμιλίαν κατέστη τῇ ἐκείνου προστάξει, περὶ ὧν δὴ καὶ μετὰ μικρὸν ὁ λόγος ὡσαύτως δηλώσει.

11 Ἐὖν δὲ τὰ κατὰ Νίκαιαν θεῖον δηλαδὴ Πνεύματι τῷ μεγάλῳ μετὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς Λιόνας ταυτηνὴν διάλεξιν λαληθέντα τε καὶ πραχθέντα, παρὰ τῆς αὐτοῦ χειρός τε καὶ γλώττης ἀναγκαῖον καὶ αὐθις μανθάνειν. Φησὶν οὖν ἐν τοῖς προρρηθεῖσιν αὐτοῦ γράμμασι μετ' ὀλίγον καὶ ταῦτα.

τόν Λόγο του ὡς ἀσώματο ἀσωμάτως καί θεοπρεπῶς, δέν εἶχε γυναῖκα καί δέν εἶχε ἀνάγκη γυναικός, ὅπως νομίζετε σεῖς ὄχι καλῶς». Οὐτε πρός αὐτό ὁμως δέν διατέθηκε ἐκεῖνος ἀγρίως, ἄν καί ὅπως λέγουν ὅσοι τόν γνωρίζουν, αὐτός ἔχει τά πρωτεῖα στή σκληρότητα καί μανία κατά τῶν Χριστιανῶν.

Συζήτησις μέ τόν Τασιμάνη

Ὡτά συνέβηκε νά εἰπῆ καί ν' ἀκούσῃ ὁ 10 θαυμαστός Γρηγόριος, ὅταν, ὅπως ἔχει λεχθῆ, παρέμενε στήν Προῦσα. "Ὅταν δέ ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ πρόνοια πού ἐρρῦθμιζε ἀπορρήτως τίς κινήσεις ἐκείνου μετεκάλεσε τόν γενναῖο καί στή Νίκαια, ὅπου εὐρισκόταν τότε καί ὁ μέγας ἀρχηγός τῶν βαρβάρων νοσοκομούμενος, μεταβαίνει καί στή Νίκαια μέ ἐντολή τούτου. Ἐκεῖ μέ πρόσταγμα ἐκείνου ἦλθε σέ διάλογο καί συνομιλία μέ τούς παραβάτες τοῦ Χριστιανισμοῦ Χιόνες, περί τῶν ὁποίων θά ἀναφέρῃ ἐπίσης ὁ λόγος ἔπειτα ἀπό λίγο.

Τώρα δέ εἶναι ἀναγκαῖο νά μάθωμε πάλι ἀπό τό ἴδιο 11 τό χέρι καί τή γλῶσσα του ὅσα ἐλέχθησαν καί ἐπράχθησαν ἀπό τόν μεγάλο στή Νίκαια διά τοῦ θείου Πνεύματος μετά τήν διάλεξι αὐτή πρός τούς ἀσεβεῖς Χιόνες. Λέγει λοιπόν στό προαναφερθέν γράμμα του ἔπειτα ἀπό λόγο καί αὐτά⁵.

5. Τό παράθεμα περιλαμβάνει τίς παραγράφους 19 - 30 τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Γρηγορίου πρός τήν ἴδιαν Ἐκκλησίαν.

12 **Ε**πειδή καὶ κατὰ τὴν Νίκαιαν, ὡς ἔθος, ἀνέτως οἱ φύλακες ἡμῶς διαφῆκαν, ἤροτήσαμεν ἡμεῖς οὐ ταύτης Χριστιανοὶ συνοικοῦσι πλείους. Καὶ μαθόντες ὅτι κατὰ τὴν τοῦ ὁσίου Ἰακίνθου μονήν, ἐκεῖσε πάραυτα γενόμενοι καὶ ποθοῦσι καὶ εὐχομένοις τοῦτο τοῖς ἐκεῖ συγγενόμενοι, κατελύσαμεν, μᾶλλον δὲ κατέλυσα· μόνος γάρ ἦν.

13 **Υ**ἢ δ' ἐξῆς ἱστορήσων ἐξῆλθον τὴν ἀνατολικὴν καὶ οὐσαν καλουμένην τῆς πόλεως πύλην ἐγγυτέρω τῶν ἄλλων οὐσαν. Ὡς οὖν μικρὸν προῆλθον τῆς πύλης -τί γάρ δεῖ λέγειν οἰκοδομημάτων ὕψη καὶ κάλλη καὶ ὀχυρώματα· πάντα γάρ ἡ πόλις αὐτὴ περιττῆ ταῦτα, κἄν νῦν ἀχρεῖως -, ὡς οὖν μικρὸν προῆλθον, ὁρῶ κύβον ἐπεὶ πεδιάδος ἐκ μαρμάρων ἐσκευασμένον καὶ οἶον εὐτρεπισμένον ἐπ' ἔργῳ. Καὶ δὴ τοὺς παρατυχόντας ἠρώτων εἴ τις χρεῖα τοῦ κύβου, τοῦ ἄστεως ἐκτὸς μὲν, ἐγγὺς δὲ ὄντος, ἐτοιμοὺ προτεθειμένου. Οἱ δὲ ἦν ὁ κύβος ἐπλήρου χρεῖαν διηγούντο. Καὶ πέρας ὁ λόγος ἔλαβεν οὐπω, καὶ φωνῶν ἐκ τῆς τοῦ ἄστεως πύλης ὀλολυζόντων αἰσθόμενοι καὶ πρὸς τὸν ἦχον στραφέντες, ὡς εἶδομεν βαρβάρων σύνταγμα νεκρὸν ἐκφερόντων καὶ βαδίζόντων εὐθὺ τοῦ κύβου, μετέστημεν ἡμεῖς καὶ βαδίζοντες ἠρέμα τοσοῦτον ἀφιστάμεθα τούτων, ὅσον καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν τὰ παρ' αὐτῶν πραττόμενα καὶ λεγόμενα.

Επειδή και στή Νίκαια οί φύλακες κατά τή συνήθειά 12
 τους μᾶς ἄφησαν λυμένους. ἐρωτήσαμε ἑμεῖς, σέ
 ποῖό σημεῖο τῆς πόλεως συνοικοῦν περισσότεροι Χριστια-
 νοί. Καί, ἀφοῦ ἐμάθαμε ὅτι συνοικοῦν γύρω ἀπό τήν μονή
 τοῦ ὁσίου Ὑακίνθου, ἐπήγαμε γρήγορα πρός τά ἐκεῖ και
 συναντήσαμε τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους Χριστιανούς πού
 ἐποθοῦσαν κι' εὔχονταν τοῦτο. Ἐκεῖ κατελύσαμε, μᾶλλον
 δέ κατέλυσαν διότι ἤμουν μόνοις.

Υπὴν ἐπομένη ἡμέρα ἐβγήκα ἔξω ἀπό τήν πύλη τῆς 13
 πόλεως πού εἶναι και λέγεται ἀνατολική, εὑρισκομέ-
 νη πλησιέστερα ἀπό τίς ἄλλες σ' ἑμᾶς. Μόλις λοιπόν
 ἐπροχώρησα λίγο ἀπό τήν πύλη - τί χρειάζεται να
 ἀναφέρω τὰ ὑψηλά οἰκοδομήματα και τὰ κάλλη και
 τὰ ὀχυρώματα; ἡ πόλις τὰ ἔχει ὅλα μέ περίσσεια,
 ἂν και εἶναι ἄχρηστα τώρα - . Καθώς λοιπόν προχώρησα
 λίγο, βλέπω σ' ἓνα πεδίο ἓναν κύβο κατασκευασμένον
 ἀπό μάρμαρα και εὐπρεπισμένον γιά κάποια χρῆσι.
 Ἐρώτησα τοὺς περαστικούς, ποιά εἶναι ἡ χρεία τοῦ κύβου,
 πού εὑρίσκεται ἔξω ἀλλά πλησίον τῆς πόλεως, ἐτοιμασμέ-
 νος γιά χρῆσι. Αὐτοί ἐδήλωσαν τήν χρεία πού ὑπηρετοῦσε
 ὁ κύβος. Ἀλλά, πρὶν ἀκόμη τελειώση ὁ λόγος, ἀντιληφθή-
 καμε φωνές ἀπό τήν πύλη τῆς πόλεως πού ἐξέβαλλαν
 ἄνθρωποι κλαίοντες και ἐστραφήκαμε πρός τόν ἦχο.
 Καθώς εἶδαμε πλῆθος βαρβάρων νά ἐκφέρουν νεκρόν και
 νά βαδίζουν κατ' εὐθειαν πρός τόν κύβο, παραμερίσαμε
 ἑμεῖς και βαδίζοντας σιγά ἐφθάσαμε σέ τόση ἀπόστασι,
 ὥστε και νά βλέπωμε και ν' ἀκούωμε τὰ πραττόμενα και
 λεγόμενα ἀπό αὐτούς.

14

Φθάσαντες οὖν ἐπὶ τὸν κύβου ἐκεῖνοι, σιωπὴν ἔσχον βαθεῖαν ἅπαντες· καὶ τὸ κιβώτιον, σινδόσιν ἐσταλμένον λευκαῖς, ὃ τὸν νεκρὸν ἐντὸς ἔφερε, συναράμενοι πλείους, ἐπεὶ τοῦ κύβου κοσμίως ἔθεντο. Εἶτα περιστάντες αὐτοὶ μέσον εἶχον τῶν παρ' αὐτοῖς τασιμανῶν ἓνα· καλεῖν δὲ εἰώθασιν οὕτω τοὺς ἀνακειμένους τῷ κατ' αὐτοὺς ἱερῷ. Τὰς χεῖρας οὖν οὕτως ἀνατείνας ἐβόησεν· οἱ δὲ ἐπεβόησαν. Καὶ τοῦτο πεποιήται τούτοις τρίς. Εἶτα τὸ μὲν κιβώτιον ἐκεῖνο λαμβάνουσιν ἐπὶ χεῖρας καὶ πορρωτέρω πέμπουσιν οἱ ταφῇ παραδώσοντες, τῶν δ' ἄλλων ἕκαστος μετὰ τῶν τασιμανῶν ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰ ἴδια.

15

Υότε τοίνυν ἐπεστρέφομεν καὶ ἡμεῖς καὶ κατὰ πόδας τὴν αὐτὴν εἰσερχόμεθα. Τὸν δὲ τασιμάνην ἰδόντες μετὰ καὶ τινων ἄλλων ὑπὸ τὴν σκιὰν καθεσθέντα τῆς πύλης, ὡς καὶ τῆς εὐκρασίας ἀπολαῦσαι τοῦ ἀέρος κατὰ καιρὸν - Ἰούλιος γὰρ ὁ μὴν ἦν -, ἀντικρὺ Χριστιανῶν, ὡς ἦν εἰκάσαι, καθημένων, ἐκαθίσταμεν καὶ ἡμεῖς. Ἡρόμην οὖν ἐκεῖ καθεζόμενος εἴ τις εἶδῃσιν ἀμφοτέρων ἔχει τῶν διαλέκτων ὧν ἐδεόμην. Ἐπεὶ οὖν παρῆν, ἠξίωσα τοῦτον ὡς ἀπ' ἐμοῦ τοῖς Τούρκοις εἰπεῖν, « Ὅτι πρὸς τὸν Θεὸν ἢ παρ' ἡμῶν γέγονε βοή - πρὸς τίνα γὰρ ἕτερον; -. Ἀποδέχομαι δὲ μαθεῖν καὶ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν παρ' ἡμῶν λαληθὲν ἐκεῖ, τί ποτ' ἦν». Ὁ δὲ τασιμάνης ἔφη, ἐρμηνεῖ τῷ αὐτῷ χρησάμενος· «Συγγνώμην ἠτησάμεθα τῷ προκειμένῳ παρὰ Θεοῦ τῶν κατὰ ψυχὴν οἰκείων σφαλμάτων».

Οταν λοιπόν ἐκεῖνοι ἔφθασαν στὸν κύβο, ἐκράτησαν 14 ὅλοι βαθεῖα σιωπή, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐσήκωσαν τὸ ἐπενδυμένο μὲ λευκὲς σινδόνες κιβώτιο, πού ἔφερε μέσα του τὸν νεκρόν, καὶ τὸ ἐτοποθέτησαν μὲ τάξι ἐπάνω στὸν κύβο. Ἔπειτα, ἀφοῦ αὐτοὶ ἀπετέλεσαν κύκλο, ἔβαλαν στὸ μέσο τους ἓνα ἀπὸ τοὺς τασιμάνες, ὅπως ὀνομάζουν τοὺς ὑπηρετοῦντες στὰ ἱερά τους. Αὐτὸς λοιπόν, ἀφοῦ ἄπλωσε τὰ χέρια, ἐφώνησε, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπεφώνησαν. Ἐπραξαν τοῦτο τρεῖς φορές. Ἐπειτα ἐπῆραν στὰ χέρια τὸ κιβώτιο ἐκεῖνο καὶ τὸ μετέφεραν μακρύτερα αὐτοὶ πού θὰ τὸ παρέδιδαν στὴν ταφή, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, μαζί μὲ τοὺς τασιμάνες, ἀναχώρησαν χωριστὰ γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν στὰ σπίτια τους.

Τότε λοιπόν ἐπιστρέφομε κι' ἐμεῖς καὶ εἰσερχόμαστε 15 κατὰ πόδας ἀπὸ τὴν ἴδια πύλη. Ὅταν δὲ εἶδαμε τὸν τασιμάνη νὰ ἔχη καθήσει μαζί μὲ μερικοὺς ἄλλους στὴ σκιά τῆς πύλης, ὥστε ν' ἀπολαύσῃ τὴν δροσιά τοῦ ἀέρος τῆς ἐποχῆς - διότι ἦταν Ἰούλιος μῆνας - ἀπέναντι σὲ Χριστιανούς, ὅπως μπορούσαμε νὰ εἰκάσωμε, πού ἐκαθόταν κι' αὐτοὶ, ἐκαθίσαμε κι' ἐμεῖς. Ἐρώτησα λοιπόν καθισμένος ἐκεῖ, ἂν ἔχη κανεὶς γνῶσι τῶν δύο γλωσσῶν πού ἐχρειαζόμουν. Ἐπειδὴ λοιπόν ὑπῆρχε, τὸν παρεκάλεσα νὰ εἰπῇ στοὺς Τούρκους ἐκ μέρους μου· «Γνωρίζω ὅτι εἶναι καλὸ αὐτὸ πού ἐτελέσατε ἐκεῖ· διότι ἡ βοή σας ἐγίνε ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος καὶ πρὸς τὸν Θεό - πρὸς ποιόν ἄλλον μπορούσε νὰ γίνῃ; -. Ἐπιθυμῶ δὲ νὰ μάθω καὶ τί ἦταν τὸ λεχθέν ἐκεῖ ἀπὸ σας πρὸς τὸν Θεό». Ὁ δὲ τασιμάνης εἶπε, διὰ τοῦ ἰδίου διερμηνέως· «Ἐζητήσαμε ἀπὸ τὸν Θεό συγγνώμη γιὰ τὸν προκείμενο νεκρὸ τῶν σφαλμάτων τῆς ψυχῆς του».

16

Απολαβόν. «*Ἐν̄γε εἶπον ἐγὼ· ἀλλ' ὁ κριτὴς ἔχει πάντως καὶ τὴν συγγνώμην παρέχειν· κριτὴς δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς παντὸς ἀνθρώπων γένους ὁ Χριστὸς ἦξει. Οὐκοῦν πρὸς ἐκεῖνον δεῖ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς βοὰς ἀναπέμπειν. Ἄρ' οὐκ καὶ ἡμεῖς ὡς Θεὸν ἐπικαλεῖσθε τοῦτον, καθάπερ ἡμεῖς, εἰδότες ἀδιαίρετον ὄντα τοῦ Πατρὸς ὡς ἐμφύτον αὐτοῦ Λόγον, οὐ γὰρ ἦν ὅτε ἦν ὁ Θεὸς ἄλογος οὐδὲ τοῦ ἐμφύτου Λόγου χωρὶς». Ὁ δὲ τασμάνης. «*Λοῦλὸς ἐστι, φησί, τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Χριστὸς*». Ἐγὼ δὲ πάλιν πρὸς αὐτόν· «*Ἄλλ᾽ τοῦτο δεῖ σκοπεῖν, ὃ βέλτιστε, ὅτι κρινεῖ, καθάπερ καὶ ἡμεῖς φατε, ζῶντας καὶ νεκροὺς ἀναστάντας καὶ περιστάντας αὐτὸν ἐπὶ φρικτοῦ καὶ ἀδεκάστου βήματος προκαθήμενον ἐν τῇ μελλούσῃ παρουσίᾳ αὐτοῦ. Ἄβραάμ δέ, ὁ ἡμέτερος προπάτωρ, ὡς καὶ ἡμεῖς γεγραμμένον ἔχετε - τὰ γὰρ μωσαϊκὰ στέργειν ἰσχυρίζεσθε - καὶ παρ' Ἑβραίοις ὁρᾶν ἐστι φυλαττόμενον· ὁ γοῶν Ἄβραάμ πρὸς τὸν Θεὸν φησι. Ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις κρίσιν! Ὡστε ὁ μέλλων κρίνειν πᾶσαν τὴν γῆν ὁ Θεὸς ἐστίν αὐτός, ὁ καὶ κατὰ τὸν προφήτην Μανιὴλ βασιλεὺς τοῦ παντός τε καὶ διὰ παντός, οὐκ ἄλλος παρὰ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν θεότητα ὑπάρχων, ὡς οὐδὲ τὸ ἡλιακὸν ἀπαύγασμα ἕτερον παρὰ τὸν ἥλιον κατὰ τὸ φῶς». Ὁ δὲ τασμάνης ἐδόκει δυσχεράνας καί, σιγήσας**

Σ αναπαίρνοντας τόν λόγο εἶπα ἐγώ, «Εὖγε· ἄλλ' αὐτός 16
 πού ἔχει τή δύναμι πάντως νά παρέχη τήν συγγνώμη
 εἶναι ὁ κριτής· ὡς κριτής δέ καί κατά τήν δική σας
 διδασκαλία ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θά ἔλθῃ ὁ
 Χριστός. Ἐπομένως πρός ἐκεῖνον πρέπει ν' ἀναπέμψωμε
 τίς εὐχές καί τίς βοές. Ἄρα λοιπόν καί σεῖς τόν
 ἐπικαλεῖσθε ὡς Θεόν, ὅπως καί ἐμεῖς, γνωρίζοντας ὅτι
 ὡς ἔμφυτος Λόγος τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀδιαίρετος ἀπό
 αὐτόν; Διότι δέν ὑπῆρχε ποτέ περίστασις κατά τήν
 ὅποια ὁ Θεός ἦταν ἄλογος καί χωρίς ἔμφυτο Λόγο». Ὁ
 τασιμάνης λέγει· «Δούλος τοῦ Θεοῦ εἶναι καί ὁ
 Χριστός». Ἐγώ λέγω πάλι πρός αὐτόν· «Ἀλλά τοῦτο
 πρέπει νά στοχασθοῦμε, ὦ ἄριστε, ὅτι θά κρίνῃ, καθῶς
 καί σεῖς ἰσχυρίζεσθε, ζῶντας καί νεκρούς, πού θ'
 ἀναστηθοῦν καί θά τόν περικυκλώσουν προεδρεύοντα
 ἐπάνω στό φρικτό καί ἀδέκαστο βῆμα στή μέλλουσα
 παρουσία του. Ὁ δέ Ἀβραάμ, ὁ προπάτοράς σας, ὅπως
 καί σεῖς τό ἔχετε γραμμένο - ἀφοῦ ἰσχυρίζεσθε ὅτι
 παραδέχεσθε τά μωσαϊκά κείμενα - καί ὅπως φυλάσσεται
 ἀπό τούς Ἑβραίους· ὁ Ἀβραάμ λοιπόν λέγει πρός τόν
 Θεό, "Ἐσύ πού κρίνεις ὅλη τή γῆ δέν θά κάνῃς κρίσι:".
 "Ὡστε αὐτός πού πρόκειται νά κρίνῃ ὅλη τή γῆ εἶναι
 ὁ ἴδιος ὁ Θεός, πού καί κατά τόν προφήτη Δανιήλ
 εἶναι βασιλεὺς τοῦ παντός καί διά παντός" καί δέν εἶναι
 διαφορετικός ἀπό τόν Πατέρα κατά τήν θεότητα, ὅπως
 δέν εἶναι οὔτε τό ἡλιακό ἀπαύγασμα διαφορετικό ἀπό
 τόν ἥλιο κατά τό φῶς». Ὁ δέ τασιμάνης ἐφάνηκε νά
 δυσκολεύεται καί, ἀφοῦ ἐσιώπησε λίγο, ἄρχισε νά ὀμιλῇ

---

7. Βλ. Δανιήλ 4,31. 7,27.

μικρόν ἤρξατο πλατύτερον λέγειν (συνήχθησαν γάρ καὶ Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι πλείους πρὸς τὴν ἀκρόασιν)· ἤρξατο οὖν λέγειν ὅτι στέργουσιν αὐτοὶ τοὺς προφήτας πάντας καὶ τῶν Χριστῶν καὶ τὰ τέσσαρα βιβλία τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ καταβάντα, ὧν ἓστιν ἓν καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον. Καὶ τελευτῶν, ἐπιστρέψας πρὸς ἡμᾶς τὸν λόγον, «ὦμεις δέ», φησί, «πῶς οὐ δέχεσθε τὸν ἡμέτερον προφήτην οὐδὲ πιστεύετε τῷ τούτου βιβλίῳ, ἐξ οὐρανοῦ καταβάντι».

17

Πρὸς αὐτὸν δ' ἐγὼ πάλιν· «Ἔθος ἡμῖν ἔστι καὶ ὑμῖν ἐκ παλαιοῦ καὶ χρόνου καὶ νόμου βεβαιωθέν, ἀνευ μαρτυριῶν μηδὲν παραδέχεσθαι καὶ στέργειν ὡς ἀληθεῖς. Αἱ δὲ μαρτυρίαι διτταί· ἢ γὰρ ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἢ παρὰ προσώπων ἀξιοπίστου. Μωϋσῆς μὲν οὖν Αἴγυπτον ἐπαίδευσεν σημείοις καὶ τέρασι. Θάλασσαν ἔσχισε ράβδῳ καὶ πάλιν ἤνωσεν, ἄρτον ὕδεν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τί δεῖ τᾶλλα λέγειν, πιστοῦ καὶ παρ' ὑμῖν ὄντος τοῦ Μωϋσέως; Οὗτος γὰρ καὶ ὑπὸ Θεοῦ ὡς πιστὸς μεμαρτύρηται δοῦλος, ἀλλ' οὐχ υἱὸς οὐδὲ λόγος· εἶτα κατὰ πρόσταγμα Θεῖον εἰς ὄρος ἀνέβη καὶ ἐτελεύτησε καὶ προσετέθη τοῖς πρὸ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Χριστὸς, μετὰ τῶν ἐξαισίων ὧν εἰργάσατο πολλῶν καὶ μεγάλων, καὶ παρ' αὐτοῦ Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν μαρτυρεῖται καὶ μόνος ἐξ αἰῶνος λόγος εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ παρ' ὑμῶν λέγεται, καὶ μόνος ἐξ αἰῶνος ἐκ παρθένου γεγένηται, καὶ μόνος ἐξ αἰῶνος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς ἀθά-

8. Ἐξ. κ. 6 καὶ ἐξῆς.

ἐκτενέστερα (ἀφοῦ συγκεντρώθηκαν καί περισσότεροι Χριστιανοί καί Τοῦρκοι γιά ν' ἀκούσουν). Ἄρχισε λοιπόν νά λέγη ὅτι αὐτοί δέχονται ὄλους τούς προφήτες καί τόν Χριστό καί τά τέσσερα βιβλία, πού κατέβηκαν ἀπό τό Θεό, ἕνα ἀπό τά ὅποια εἶναι τό εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Στό τέλος, ἀπευθύνοντας πρός ἐμέ τόν λόγο, λέγει, «σεῖς δέ πῶς δέν δέχεσθε τόν δικό μας προφήτη καί δέν πιστεύετε στό βιβλίο του, πού κατέβηκε ἀπό τόν οὐρανό;».

 Ἰπα ἐγώ πάλι πρός αὐτόν· «Υπάρχει συνήθεια σ' ¹⁷ ἐμᾶς καί σέ σᾶς, βεβαιωμένη ἀπό τόν χρόνο καί τόν νόμο, νά μή παραδεχώμαστε καί νά μή στέργουμε τίποτε ὡς ἀληθινό χωρίς μαρτυρίες. Οἱ δέ μαρτυρίες εἶναι διττές, δηλαδή ἢ ἀπό τά ἴδια τά ἔργα καί τά πράγματα ἢ ἀπό ἀξιόπιστα πρόσωπα. Ὁ Μωϋσῆς λοιπόν ἐπαίδευσε τήν Αἴγυπτο μέ σημεῖα καί τέρατα, ἐσχισε τή θάλασσα μέ ράβδο καί τήν ἔνωσε πάλι, ἐβρεξε ἄρτο ἀπό τόν οὐρανό⁸· τί χρειάζεται ν' ἀναφέρωμε τ' ἄλλα, ἀφοῦ ὁ Μωϋσῆς εἶναι ἀξιόπιστος καί γιά σᾶς; Διότι αὐτός μαρτυρεῖται καί ἀπό τόν Θεό ὡς πιστός δοῦλος, ἀλλ' ὄχι ὡς υἱός καί λόγος. Ἐπειτα κατὰ θεῖο πρόσταγμα ἀνέβηκε στους δικούς του⁹ Ὁ δέ Χριστός πλὴν τῶν πολλῶν καί μεγάλων ἐξαισίων πράξεων πού ἐπετέλεσε, μαρτυρεῖται καί ἀπό τόν ἴδιο τόν Μωϋσῆ καί τούς ἄλλους προφήτες. Καί μόνος αὐτός λέγεται ἀπό ἀνέκαθεν καί ἀπό σᾶς ἀκόμη ὅτι εἶναι Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπό τούς αἰῶνες καί μόνος αὐτός ἀπό ἀνέκαθεν ἔχει γεννηθεῖ ἀπό παρθένο.

9. Δευτ. 32.48 ἐέ.

νατος ἐκεῖ διαμένει. καὶ μόνος ἐξ αἰῶνος ἐκεῖθεν πάλιν ἤξειν ἐλπίζεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς ἀναστάντας· λέγω γὰρ περὶ αὐτοῦ ὅσα καὶ παρ' ἡμῶν ὁμολογεῖται τῶν Γούρκων. Ἡὰ ταῦτα τοίνυν ἡμεῖς πιστεῖομεν τῷ Χριστῷ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ. Τὸν δὲ Μαχοῦμετ οὔτε παρὰ τῶν προφητῶν εὐρίσκομεν μαρτυρούμενον οὔτε τι ξένον εἰργασμένον καὶ ἀξιόλογον πρὸς πίστιν ἐνάγον. Ἡὰ τοῦτο οὐ πιστεῖομεν αὐτῷ οὔδὲ τῷ παρ' αὐτοῦ βιβλίῳ». Ὁ δὲ τασσιμάνης δῆλος μὲν ἦν πρὸς ταῦτα δυσχεραίνων, ἀπελογεῖτο δὲ ὁμοῦς λέγων· «Ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γεγραμμένον ἦν περὶ τοῦ Μιθάμεθ, καὶ ἡμεῖς ἐξεκόψατε τοῦτο. Ἄλλὰ καὶ ἐξ ἄκρας ἀνατολῆς ἐξελθὼν ἡλίου, μέχρι καὶ τῆς αὐτοῦ δύσεως, ὡς ὁρᾷς, νικτῶν κατήνησεν».

18

Ε γὼ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφην· «Τοῦ μὲν παρ' ἡμῖν⁶ εὐαγγελίου οὐδὲν οὐδέποτε παρ' οὐδενὸς ἐξεκόπη Χριστιανῶν οὐδὲ μεταπεποιήται τὸ παράπαν. Ἀραὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ κείνται βαρεῖαι καὶ φρικωδέσταται, καὶ ὁ τολμῶν ἐκκόψαι ἢ μετασκευάσαι τι τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον αὐτὸς ἐκκόπτεται. Πῶς οὖν Χριστιανὸς ἂν τις τοῦτο πεποιήκε; Πῶς δ' ἂν ἦν ἔτι Χριστιανὸς αὐτὸς ἢ Χριστιανοῖς ὄλωσεν δεκτός, ἀποξέειν τὰ θεοχάρακτα καὶ ἃ Χριστὸς αὐτὸς ἢ ἐνέγραψεν ἢ προείρηκεν; Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ καὶ διάφοροι διάλεκτοι μάρτυρες, πρὸς ἃς ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς ἐξελέφθη τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον, οὐδὲ κατὰ μίαν μόνην ἐξ ἀρχῆς γεγραμμένον. Πῶς γὰρ ἂν διέλαθεν εἰ τι παραπε-

6. ἡμῖν

καί μόνος αὐτός ἀπό ἀνέκαθεν ἀφοῦ ἀναλήφθηκε στόν οὐρανό διεμένει ἐκεῖ ἀθάνατος, καί μόνος αὐτός ἀπό ἀνέκαθεν ἐλπίζεται ὅτι θά ἔλθῃ πάλι ἀπ' ἐκεῖ νά κρίνῃ ζωντανούς καί νεκρούς ἀναστηθέντας. Λέγω βέβαια γι' αὐτόν ὅσα ὁμολογοῦνται καί ἀπό σᾶς τούς Τούρκους. Γι' αὐτό λοιπόν ἐμεῖς πιστεύωμε στόν Χριστό καί στό εὐαγγελίό του. Τόν δέ Μαχοῦμετ δέν τόν εὐρίσκομε οὔτε ἀπό τούς προφῆτες νά μαρτυρῆται οὔτε τίποτε θαυμαστό καί ἀξιόλογο πού ὁδηγεῖ πρὸς τήν πίστι νά ἔχῃ ἐπιτελέσει. Γι' αὐτό δέν πιστεύομε σ' αὐτόν οὔτε στό βιβλίό πού παρέδωσε». Ὁ Τασιμάνης, ἄν καί ἐφαίνονταν νά δυσανασχετῆ γι' αὐτά, ὅμως ἀπολογήθηκε ὡς ἐξῆς: «Ἦταν γραμμένο περί τοῦ Μωάμεθ στό εὐαγγέλιο κι' ἐσεῖς τό ἀπεκόψατε. Ἀλλά ἐκτός ἀπό αὐτό, ἐξῆλθε ἀπό τήν ἄκρα ἀνατολή τοῦ ἡλίου καί, ὅπως βλέπεis, ἔφθασε νικηφόρος ἕως τῆ δύσι του».

Γ γώ δέ εἶπα πρὸς αὐτόν. «Τοῦ βιβλίου μας δέν 18 ἀποκόπηκε ποτέ τίποτε ἀπό κανένα Χριστιανό οὔτε τροποποιήθηκε καθόλου. Διότι ὑπάρχουν γι' αὐτά βαρειές καί φρικωδέστατες κατάρεις, καί ὅποιος τολμᾷ ν' ἀποκόψῃ ἢ διασκεύασῃ κάτι ἀπό τά λόγια τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον ἀποκόπτεται αὐτός. Πῶς λοιπόν θά ἔπραττε τοῦτο κάποιος Χριστιανός; Πῶς δέ θά ἦταν ἀκόμη Χριστιανός αὐτός ἢ γενικῶς θά ἐγίνονταν δεκτός ἀπό Χριστιανούς σβήνοντας τά θεοχάρακτα λόγια πού ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ἢ ἐνέγραψε ἢ προεῖπε; Ἀλλά μάρτυρες εἶναι ἐπίσης πολλές καί διάφορες γλῶσσες, στίς ὁποῖες μεταφράσθηκε ἀμέσως ἀπό τήν ἀρχή τό εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ, πού καί ἀπό τήν ἀρχή δέν ἦταν σέ μιά μόνο γλῶσσα γραμμένο. Πῶς λοιπόν θά διέφευγε τήν προσοχή κάτι πού θά

ποιήται; Πῶς δ' ἂν ἐν διαφόροις ἔθνεσι, καθάπερ μέχρι νῦν, τὸ συναφδὸν ἐτηρεῖτο κατὰ διάνοιαν; Ἔστι δὲ καὶ παρὰ πολλοῖς ἑτερόφροσι τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον, οὗς ἡμεῖς καλοῦμεν αἰρετικούς, ὧν τινες ἔστιν ἃ συμφωνοῦντες ὑμῖν οὐδὲν ὁμῶς ἔχουσι τοιοῦτον δεικνύειν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς ἀντιποῦσιν ἐξ ἀρχῆς, πολλοὶ δὲ καὶ οὗτοι, οὐδὲν δεικνύεται τοιοῦτον. Ἔστι γε μὴν καὶ τὰ ἐναντία φανερωῶς εὑρεῖν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· πῶς ἂν οὖν τοῖς ὑπεναντίοις ἐμαρτύρησε; Πρὸς δὲ τούτοις ἔνεστιν οὐδὲν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὃ μὴ καὶ τοῖς θείοις προεῖρηται προφήταις· εἰ οὖν ἐν τούτῳ γεγραμμένον ἦν περὶ Μαχοῦμετ τι χρηστόν, καὶ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένον ἂν ὑπῆρχεν. Εἴρηος δ' ἂν μᾶλλον γεγραμμένον καὶ μὴ ἀπαληλειμμένον ὅτι ἐλεύσονται πολλοὶ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται καὶ πολλοὺς πλανήσουσι· διὸ καὶ παραγγέλλει λέγων· Ἐμὴ οὖν πλανηθῆτε ὀπίσω αὐτῶν·

19

Εἰ μὲν γάρ, καθάπερ ὁ Μιουϋσῆς καὶ οἱ ἀπ' αἰῶνος πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν προφήται διὰ θανάτου πρὸς γῆν ἐπέστρεψαν ἅπαντες καὶ κείνται τὸν ἐξ οὐρανοῦ κριτὴν ἀναμένοντες, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, ἄλλος ἂν ἦλθε καὶ τὸ τέλος ἐπέθηκε· πέρας γὰρ τῶν ἐνθάδε πάντων ὁ οὐρανός. Ἐπεὶ δέ, ὡς καὶ ὑμεῖς ὁμολογεῖτε, ὁ Χριστός εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήλθεν, οὐδεὶς ἕτερος τοῖς εὐ φρονοῦσι

παραποιώνταν; Πῶς δέ θά ετηρεῖτο ἡ συμφωνία στά διάφορα ἔθνη, ὅπως μέχρι σήμερα κατά τό νόημα; Ὑπάρχει δέ καί σέ πολλούς ἑτερόφρονες τό εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ, τούς ὁποίους ἐμεῖς καλοῦμε αἰρετικούς. Ἀπό αὐτούς μερικοί συμφωνοῦν μέ σᾶς σέ ὠρισμένα θέματα, ἀλλά δέν ἔχουν νά δείξουν τίποτε τέτοιο στό εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ἐξ ἄλλου καί ἀπό ἐκείνους πού ἀπό τήν ἀρχή ἀντεῖπαν, εἶναι δέ κι' αὐτοί πολλοί, δέν δεικνύεται τίποτε τέτοιο. Εἶναι ὅμως δυνατό νά εὐρωμε φανερά καί τά ἀντίθετα ἀπό τά δικά σας στό εὐαγγέλιο· πῶς λοιπόν μποροῦσε νά μαρτυρήσῃ ὑπέρ τῶν ἀντιθέτων; Ἐπί πλέον δέν ὑπάρχει τίποτε στό εὐαγγέλιο, τό ὁποῖο δέν ἔχει προλεχθῆ ἀπό τούς θεῖους προφήτες; Ἄν λοιπόν ἦταν σ' αὐτό γραμμένο κάτι καλό περί τοῦ Μαχοῦμετ, θά ἦταν γραμμένο καί στούς προφήτες. Θά εὔρης μᾶλλον σ' αὐτό γραμμένο καί μή ἐξαλειμμένο ὅτι θά ἔλθουν πολλοί ψευδόχριστοι καί ψευδοπροφῆτες πού θά πλανήσουν πολλούς¹⁰. Γι' αὐτό παραγγέλλει λέγοντας, 'μή τούς ἀκολουθήσετε στήν πλάνη'¹¹.

Αν πραγματικά, ὅπως ὁ Μωϋσῆς καί ὄλοι γενικά¹⁸ οἱ προφῆτες, οἱ πρῖν καί οἱ μετά ἀπό αὐτόν, διά θανάτου ἐπέστρεψαν πρὸς τή γῆ καί κείτονται ἀναμένον-τας τόν κριτή ἀπό τόν οὐρανό, ἔτσι ἦταν καί ὁ Χριστός, τότε θά ἐρχόταν ἄλλος γιά νά βάλῃ τό τέλος· διότι τέλος ὄλων τῶν ἐδῶ εἶναι ὁ οὐρανός. Ἐπειδή δέ, ὅπως καί σεῖς ὁμολογεῖτε, ὁ Χριστός ἀνήλθε στόν οὐρανό, κανένας ἄλλος δέν προσδοκᾶται ἀπό τούς

11. Λουκᾶ 21,8.

προσδοκᾶται πάλιν αὐτὸς ἐλεύσεσθαι. ὡς καὶ ἡμεῖς καὶ τοῦτο συνομολογεῖτε· ὥστε αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἐλθὼν καὶ ὁ ἐρχόμενος καὶ προσδοκώμενος πάλιν ἐλεύσεσθαι, καὶ καλῶς ἡμεῖς ἕτερον οὐδένα παρ' ἐκείνον ἢ δεχόμεθα ἢ προσδοκῶμεν.

20

ΠΠ προσδοκᾶται δὲ ἐκεῖνος πάλιν ἡξείν ἵνα κρίνη τοὺς ἀνθρώπους· διατί· ὅτι, καθάπερ αὐτὸς εἶπεν, ἦλθε καὶ ἐπεφάνη τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον, τουτέστιν αὐτὸς καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ διδασκαλία, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι, ἕτεροδιδασκαλοῦντες καὶ καθηδουπαθοῦντες, μᾶλλον τὸ σκοτός ἢ τὸ φῶς. "Ἦν οὖν μὴ τοῦτο πάθωμεν, ὁ μὲν κορυφαῖος τῶν Χριστοῦ μαθητῶν," ἔσονται, φησί, ψευδοδιδάσκαλοι καὶ ψευδοπροφήται, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται· πολλοὶ γὰρ ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις". Ἐτερος δὲ πάλιν φησί· "κἂν ἄγγελος εὐαγγελίσηται ὑμῖν παρ' ὃ ὑμῖν εὐηγγελισάμεθα, ἀνάθεμα ἔστω". Ὁ δὲ εὐαγγελιστής, "πᾶν, φησί, πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογῇ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι". Πῶς οὖν ὁ λέγων μὴ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν λέγοντα μὴ εἶναι Κύριον τὸν διὰ σαρκὸς ἐπιφανέντα Ἰησοῦν βιβλίον ἂν παρέδωκε λέγων ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐλεύσεσθαι τὸν τοῦτο διαβεβαιούμενον; Οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν.

12. Ἰω. 3.19.

13. Β Πέτρ. 2.1.

μυαλωμένους μετά ἀπ' αὐτόν. Δέν ἀνέβηκε δέ μόνο στὸν οὐρανὸ ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ ἀναμένεται πάλι νά ἔλθῃ αὐτός, ὅπως καὶ σεῖς τό παραδέχεσθε· ὥστε αὐτός εἶναι καὶ ὁ ἐλθὼν καὶ ὁ ἐρχόμενος καὶ προσδοκώμενος νά ἔλθῃ πάλι, καὶ καλῶς ἔμεῖς δέν δεχόμεστε οὔτε πριμένομε κανένα ἄλλον παρά ἐκεῖνον.

Προσδοκᾶται δέ νά ἔλθῃ πάλι ἐκεῖνος γιὰ νά κρίνῃ 20 τοὺς ἀνθρώπους. Γιατί; Διότι, ὅπως εἶπε αὐτός, ἦλθε καὶ ἐπέλαμψε τό φῶς στὸν κόσμον, δηλαδή αὐτός καὶ ἡ διδασκαλία του, καὶ ἀγάπησαν οἱ ἄνθρωποι, σάν φίλοι τῆς ἑτεροδιδασκαλίας καὶ τῆς ἠδυπαθείας, μᾶλλον τό σκότος παρά τό φῶς¹². Γιὰ νά μὴ πάθωμε λοιπόν τοῦτο, ὁ μὲν κορυφαῖος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ λέγει, 'θά παρουσιασθοῦν ψευδοδιδάσκαλοι καὶ ψευδοπροφῆτες, πού θά φέρουν αἰρέσεις ἀπωλείας καὶ ἀπό πλεονεξία θά ἐμπορευθοῦν μέ σᾶς μέ πλαστούς λόγους· διότι πολλοὶ θά τοὺς ἀκολουθήσουν στὶς ἀσέλγειες'¹³. Ἄλλος πάλι λέγει, 'καὶ ἄγγελος ἂν σᾶς διδάξῃ διαφορετικά ἀπὸ ὅ,τι σᾶς ἐδιδάξαμε ἔμεῖς, ἄς εἶναι ἀνάθεμα'¹⁴. Ὁ δέ εὐαγγελιστής λέγει, 'κάθε πνεῦμα πού δέν ὁμολογεῖ Κύριο τὸν Ἰησοῦ Χριστό στή σάρκα δέν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό'¹⁵. Πῶς λοιπόν ὁ εὐαγγελιστής πού λέγει ὅτι δέν εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ ἐπιφανεῖς σαρκικῶς Ἰησοῦς δέν εἶναι Κύριος, θά παρέδιδε βιβλίον πού λέγει ὅτι θά ἔλθῃ ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτός πού διαβεβαιώνει ὅτι δέν εἶναι πραγματικά Κύριος; Δέν εἶναι δυνατό τοῦτο, δέν εἶναι.

14. Γαλ. 1,8 ἔ.

15. Α' Ἰω. 4,3.

21

 ξ ἀνατολῆς δὲ κινήσας ὁ Μωάμεθ μέχρι καὶ δύσεως ἡλίου διήλθε νικτῶν, ἀλλὰ πολέμῳ καὶ μαχαίρᾳ καὶ λεηλασίαις καὶ ἀνδραποδισμοῖς καὶ ἀνδροφονίαις, ὧν οὐδὲν ἐκ Θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ προηγουμένως ἐστί, τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου δὲ μᾶλλον προηγουμένου θέλημα. Τί δέ, καὶ Ἀλέξανδρος οὐκ ἐκ δύσεως κινήσας τὴν ἀνατολὴν ὑπεγάγετο πᾶσαν; Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄλλοτε πολλάκις στρατευσάμενοι πολλοὶ τῆς οἰκουμένης ἐπεκράτησαν πάσης. Οὐδενὶ δὲ τούτων οὐδὲν γένος τᾶς ἑαυτῶν ἐνεπίστευσαν ψυχᾶς, ὡς ὑμεῖς τῷ Μαχοῦμετ. Καίτοι οὗτος, ὁμοῦτε βίαν ἐπάγων καὶ τὰ καθ' ἡδονὴν προτεινόμενος, οὐδὲ μέρος ἐν ὄλον τῆς οἰκουμένης προσηταιρίσατο ἢ δὲ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία, καίτοι τῶν τοῦ βίου πάντων ἡδέων σχεδὸν ἀπάγουσα, πάντα τε περιέσχε τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα καὶ μεταξὺ τῶν αὐτῆ πολεμούντων κρατεῖ, μηδεμίαν αὐτῆ βίαν ἐπάγουσα, νικῶσα δὲ μᾶλλον τὴν ἀντεπαγομένην βίαν ἐκάστοτε, ὡς καὶ οὕτω ταύτην εἶναι τὴν νίκην τὴν τὸν κόσμον νικήσαν».

22

 ν δὲ τούτοις πρὸς ὄργην ἤδη κινουμένους ἰδόντες τοὺς Τούρκους οἱ παρατυχόντες Χριστιανοί, κατένευσάν μοι παρεῖναι τὸν λόγον. Ἐγὼ δὲ πρὸς ἰλαρότητα μεθέλκων, ὑπομειδιάσας πρὸς αὐτοὺς πάλιν ἔλεγον· «Εἴ γε κατὰ τοὺς λόγους συνεφωνοῦμεν, ἐνὸς ἂν ἦμεν καὶ δόγματος. Ἀλλ' ὁ νοῶν νοεῖτω τῶν εἰρημένων τὴν δύνα-

Από τὴν ἀνατολὴ βέβαια ἐκίνησε ὁ Μωάμεθ κι' 21 ἐπέρασε ἕως τῆ δύσι τοῦ ἡλίου νικώντας, ἀλλὰ μὲ πόλεμο καὶ μάχαιρα μὲ λεηλασίες κι' ἀνδραποδισμοὺς καὶ φόνους, ἐνέργειες πού δὲν προερχόταν ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι βασικῶς θέλημα τοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀνθρωποκτόνου διαβόλου. Ἄλλωστε μήπως καὶ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐκίνησε ἀπὸ τῆ δύσι καὶ ὑπέταξε ὅλη τὴν ἀνατολή; Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολλές φορές ἄλλοτε ἐξεστράτευσαν καὶ ἐκυριάρχησαν σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη. Ἀλλὰ κανένα γένος δὲν ἐμπιστεύθηκαν σὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τίς ψυχές των, ὅπως ἐσεῖς στὸν Μαχούμετ. Καὶ ὅμως αὐτός, ἂν καὶ μεταχειρίσθηκε βία καὶ πρότεινε μέσα ἡδονῆς, δὲν προσεταιρίσθηκε οὔτε τμῆμα τῆς οἰκουμένης ὀλόκληρο· ἐνῶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ἂν καὶ ἀποτρέπει ἀπὸ ὅλες σχεδὸν τίς ἀπολαύσεις, κατέλαβε ὅλα τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἐπικρατεῖ δὲ καὶ ἀνάμεσα στοὺς πολεμίους τῆς, χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ καμμιά βία, ἀλλὰ νικώντας μᾶλλον κάθε φορά τὴν ἐναντίον τῆς ἐκφερομένη βία, ὥστε ἔτσι αὐτὸ τό γεγονὸς νὰ εἶναι ἡ νίκη πού ἐνίκησε τὸν κόσμολ¹⁶».

Γέ αὐτὸ τό σημεῖο, βλέποντας οἱ παρευρισκόμενοι 22 Χριστιανοὶ τοὺς Τούρκους νὰ ἐξοργίζωνται, μοῦ ἐνευσαν νὰ διακόψω τὸν λόγο. Ἐγὼ τότε στρέφοντας τὸν λόγο πρὸς τό φαιδρὸ εἶπα πάλι πρὸς αὐτοὺς χαμογελαστά: «Ἄν συμφωνούσαμε κατὰ τῆ διδασκαλία, θ' ἀνήκαμε σ' ἓνα δόγμα. Ἀλλ' ὁποῖος καταλαβαίνει ἄς ἐννοήσῃ¹⁷ τὴν δύναμι τῶν λεγομένων» Ἐνας δέ

17. Ματθ. 24,15. Μάρκ. 13,14.

μιν». Εἷς δὲ τις ἐκείνων εἶπεν ὡς: «Ἔσται ποτὲ ὅτε συμφωνήσομεν ἀλλήλοις». Κάγῳ συνεθέμην καὶ ἐπευξάμην τάχιον ἤκειν τὸν καιρὸν ἐκείνων. Ἀλλὰ τί τοῦτ' ἔφην πρὸς τοὺς νῦν κατὰ δόξαν ἐτέρωις ἢ τότε ζῶντας; Συνεθέμην γὰρ μνησθεὶς τῆς τοῦ ἀποστόλου φωνῆς, ὅτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς· τοῦτο δ' ἔσται πάντως ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

23 **Α**λλ' ἐν τούτοις διελύθη κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὁ σύλλογος. Τὰ δ' ἐν ταῖς ἐξῆς γράφειν ὁ μὲν λογισμὸς ἐθέλει, ἢ δὲ χεὶρ οὐκ ἰσχύει. Καὶ ταῦτα δὲ δι' ὑμᾶς ἔγραψα τοὺς ποθοῦντας.

24 **Κ**αὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς σοφῆς διανοίας, ἥπερ ἔφην, καὶ γλώττης. Πνεύματι θείῳ κἀνταῦθα θείως τε καὶ ὑψηλῶς μέσον τῶν ἀθέων κηρυττούσης τὰ θεῖα καὶ μηδαμῶς δεδοικυίας κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων⁷ τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι.

7. ἀποκταίνόντων .1

ἀπό ἐκείνους εἶπε: «Κάποτε θά συμβῆ νά συμφωνήσωμε μεταξύ μας». Κι' ἐγώ συμφώνησα κι' εὐχήθηκα νά ἔλθῃ τὸ ταχύτερο ὁ καιρὸς ἐκεῖνος. Ἀλλά ποιὸ τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτὸ γιὰ τοὺς τώρα ἢ τότε ζῶντας μέ διαφορετικῆ πίστι; Συμφώνησα βέβαια, ἐνθυμούμενος τὴν φωνὴ τοῦ ἀποστόλου, ὅτι στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κάθε γόνατο θά καμφθῆ καί κάθε γλῶσσα θά ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι Κύριος σέ δόξα Θεοῦ Πατρός¹⁸. Τοῦτο πάντως θά συμβῆ στή δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ε αὐτὸ τὸ σημεῖο διαλύθηκε ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἡ 23 συγκέντρωσις. Τὸ νά γράψω ὅμως τὰ συμβάντα στή συνέχεια ὁ μὲν λογισμὸς θέλει, τὸ δέ χέρι δέν μπορεῖ. Κι' αὐτὰ ἄλλωστε τὰ ἔγραψα γιὰ σᾶς πού μέ ποθεῖτε.

Α ὑτά εἶναι τὰ λόγια τῆς σοφῆς διανοίας, ὅπως εἶπα, καί 24 γλώσσας, ἡ ὁποία ἐκήρυξε κι' ἐδῶ τὰ θεῖα διὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος θείως καί ὑψηλῶς ἀνάμεσα στοὺς ἀθέους χωρὶς νά φοβηθῆ καθόλου κατὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀποκτείνουν τὸ σῶμα, ἀλλά δέν μποροῦν ν' ἀποκτείνουν τὴν ψυχὴ¹⁹.

19. Ματθ. 10,28.

Συζήτησις με τοὺς Χιόνας

25

εἰ δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς νέους παραβάτας καὶ ἀσεβεῖς Χιόνας διάλεξιν τοῦ τῆς εὐσεβείας ὁμολογητοῦ τε καὶ κήρυκος τούτου, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῖς εἰρημένοις ἤδη προσθεῖναι, ὡς ἂν ἄρτιος εἴη καὶ ἀνεκδοεὺς καὶ ἡμῖν ὁ περὶ τούτου λόγος. Προσθήσομαι δὲ κάκεινην οὕτωςι κατὰ λέξιν, καθὰ δῆπου καὶ ὁ παρατυχὼν ἐκεῖ καλὸς καὶ Θεοφιλῆς, ὁ ἰατρός φημι Ταρωνίτης, γράψας ἐκεῖθεν, ἐπέστειλε^α τοῖς ἐν Βυζαντίῳ. Ἔχει δὲ οὕτως.

26

Ἦλθον οἱ Χιόνας, φησίν, ὀρισμῶ τοῦ αὐθέντου τῶν Τούρκων εἰς τὸ διαλεχθῆναι τῷ μητροπολίτη. Ἐφοβήθησαν οὖν κινηθῆναι τὸν λόγον ἔμπροσθεν ἐκείνου καὶ κατὰ πρῶτον μετεχειρίσθησαν καὶ ἐμὲ καὶ τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς πλησιάζοντας τὸν αὐθέντην τῶν Τούρκων ἰδίως, ἵνα μὴ λαληθῶσιν ὅλως περὶ τῶν τοιούτων· ὡς οὖν οὐκ ἠδυνήθησαν κατασκευάσαι τοῦτο, πάλιν μετεχειρίσθησαν ἵνα κἂν μηδὲν λαληθῶσιν ἐνώπιον τοῦ αὐθέντου αὐτῶν· ὁ καὶ ἐποίησαν. Καὶ ὄρισεν ἐκεῖνος ἀρχοντας οὐκ ὀλίγους καὶ τινα Παλαπᾶνον λεγόμενον· καὶ ἦλθον ἅμα τοῖς Χιόναϊς ἔνθα ὁ μητροπολίτης εὕρισκετο. Καὶ ἐκαθίσταμεν ὁμοῦ.

8. ἀπέστειλε Α

20.2 Χιόνες ἦσαν λόγια μέλη Χριστιανικῆς οἰκογενείας ποὺ μερικῶς προσχώρησαν στό μωαμεθανισμό.

Συζητήσεις μέ τούς Χιόνες

ύμφωνα μέ τήν υπόσχεσί μου πρέπει νά 25 προσθέσω στά λεχθέντα καί τόν διάλογο τοῦ ὁμολογητοῦ καί κήρυκος τῆς εὐσεβείας πρὸς τούς νέους παραβάτες καί ἀσεβεῖς Χιόνες²⁰, ὥστε καί ὁ δικός μας λόγος περί τούτου νά εἶναι ἄρτιος καί ἐπαρκής. Θά τόν προσθέσω δέ καί αὐτόν ἔτσι κατά λέξι, ὡς βέβαια ὁ παρευρισκόμενος ἐκεῖ καλός καί θεοφιλῆς ἰατρός Ταρωνίτης τόν κατέγραψε καί τόν ἔστειλε ἀπό ἐκεῖ στήν Κωνσταντινούπολι. Εἶναι ὡς ἐξῆς²¹.

Ἦλθαν οἱ Χιόνες, λέγει, μέ ὄρισμό τοῦ αὐθέντη 26 τῶν Τούρκων γιά νά συζητήσουν μέ τόν μητροπολίτη. Ἐφοβήθηκαν ὁμως νά γίνη ἡ συζήτηση ἐμπρός σ' ἐκεῖνον καί πρῶτα μεταχειρίσθηκαν κι' ἐμένα καί τόν ἀρχιερέα καί τούς ἀνθρώπους τοῦ περιβάλλοντος τοῦ αὐθέντη τῶν Τούρκων ἰδιαιτέρως, νά μή γίνη καθόλου συζήτηση γιά τέτοια θέματα· ἐπειδή ὁμως δέν μπόρεσαν νά τό ἐπιτύχουν, πάλι μεταχειρίσθηκαν τρόπους, ὥστε τουλάχιστο νά μή συζητήσουν ἐμπρός στόν αὐθέντη τους· πρᾶγμα πού ἐπέτυχαν. Καί ὦρισε ἐκεῖνος ἀρκετούς ἀρχοντες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί κάποιον Παλαπᾶνο· καί ἦλθαν μαζί μέ τούς Χιόνες ἐκεῖ ὅπου εὐρισκόταν ὁ μητροπολίτης.

21. Παραρῖθεται ὁλόκληρη ἡ διάλεξι. Βλ. ἐκδοσί της σῆ Γρηγορίου Παλαμᾶ συγγράμματα, τ. Δ.

27 **Ἦ**ρξαντο οὖν οἱ Λιόναί λαλεῖν πολλὰ πολλὰ· τὸ δὲ κε-
φάλαιον τοῦ λόγου τούτων ἦν ὅτι· «Ἡμεῖς ἠκούσα-
μεν δέκα λόγους, οὓς γεγραμμένους κατήγαγεν ὁ Μιουῦσῆς
ἐν πλαξὶ λιθίνοις, καὶ οἶδαμεν ὅτι ἐκείνους κρατοῦσιν οἱ
Τουρκοὶ καὶ ἀφήκαμεν ἅπερ ἐφρονοῦμεν πρότερον καὶ
ἤλθομεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐγενόμεθα καὶ ἡμεῖς Τουρκοὶ.

28 **Ἐ**ἶπον οὖν οἱ ἄρχοντες πρὸς τὸν μητροπολίτην ἵνα
ἀπολογησῆται. Καὶ ἤρξατο οὕτως· «Ἐμοὶ οὐκ ἔ-
πρεπεν ἀπολογηθῆναι νῦν· πρῶτον, ὅτι πρὸς τὸ ὄψος καὶ
μέγεθος τῆς τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολι-
κῆς Ἐκκλησίας τίς εἰμι ἐγὼ ὑπεραπολογεῖσθαι, μέρος ὄν
αὐτῆς τὸ ἐλάχιστον καὶ σχεδὸν οὐδέν· δεύτερον, ὅτι καὶ οἱ
ἄρχοντες, οἱ καὶ ὡς κριταὶ πρὸ καθήμενοι, πρόσκεινται τῷ
μέρει τῶν ἀντιδίκων καὶ οὐκ ἔστιν ἔνι πρέπον ἵνα δεικνύω εἰς
τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιλεγόμενα τὰ δικαιώματα τῆς εὐ-
σεβείας, ἅπερ ἐστὶν ἡ θεόπνευστος Γραφή καὶ μάλι-
στα τὰ βιβλία τῶν προφητῶν· τρίτον, ὅτι καὶ παρα-
δεδομένως εἰς αἵμαλωσίαν εἰμι καὶ γινώσκω παρὰ
τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
ὅτι μετὰ τὸ παραδοθῆναι ἐρωτώμενος οὐκ ἀπεκρίνατο.

29 **Ὁ**μως ἐπειδὴ ὀρίζει τοῦτο ὁ μέγας ἀμηνῶς, καὶ κατα-
λαμβάνω ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτῷ αὐθεντικὴν
γνώσιν (τοῦ γὰρ δούλου καὶ τοῦ τυχόντος ἐστὶ τὸ γι-
νώσκειν περὶ ἐνὸς δόγματος, καὶ τοῦτο μόνις, ὁ δὲ
αὐθέντης καὶ ταῦτα ὃ ἔχων εἰς ἐξουσίαν ἑαυτοῦ πολλὰ

Κι' ἄρχισαν οἱ Χιόνες νά ὀμιλοῦν χωρίς μέτρο, συνοπτικῶς δέ τά λεγόμενα τους ἦσαν· «Ἐμεῖς ἀκούσαμε δέκα λόγους, τοὺς ὁποίους ὁ Μωυσῆς κατέβασε γραμμένους σέ λίθινες πλάκες, καί γνωρίζομε ὅτι τοὺς κρατοῦν οἱ Τοῦρκοι· καί ἀφήσαμε ὅσα ἐφρονούσαμε πρωτύτερα καί ἤλθαμε σ' αὐτοὺς κι' ἐγίναμε κι' ἐμεῖς Τοῦρκοι».

28 **Ε**ἶπαν λοιπόν οἱ ἄρχοντες πρὸς τὸν μητροπολίτη ν' ἀπολογηθῆ. Κι' ἄρχισε ἔτσι. «Ἐγὼ δέν ἐπρεπε ν' ἀπολογηθῶ τώρα· πρῶτα, διότι ἀπέναντι στό ὕψος καί τό μέγεθος τῆς καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μου, ποιός εἶμαι ἐγὼ νά ὑπεραπολογούμαι γι' αὐτήν, ἐγὼ πού εἶμαι ἐλάχιστο μέρος της καί σχεδόν τίποτε· δεύτερο, διότι καί οἱ ἄρχοντες, πού προεδρεύουν ὡς κριταί, πρόσκεινται στή μερίδα τῶν ἀντιδίκων καί δέν εἶναι σωστό νά παρουσιάζω στίς ἀντιλογίες των τά δικαιώματα τῆς εὐσεβείας, πού εἶναι ἡ θεόπνευστη Γραφή καί μάλιστα τά βιβλία τῶν προφητῶν· τρίτο, διότι εἶμαι παραδεδομένος στήν αἰχμαλωσία καί γνωρίζω ἀπό τόν Κύριο καί Θεό καί σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστό ὅτι μετά τήν παράδοσι ἐρωτώμενος δέν ἀποκρινόταν²².

29 **Ο**μως, ἐπειδή ὀρίζει τοῦτο ὁ μέγας ἐμίρης, καί καταλαβαίνω ὅτι ὁ Θεός τοῦ ἔδωσε αὐθεντική γνώσι (διότι τοῦ δούλου καί τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου χαρακτηριστικό εἶναι νά γνωρίζη γιά ἓνα δόγμα, κι' αὐτό μετά βίας, ὁ δέ αὐθέντης, καί μάλιστα αὐτός πού

22. Ματθ. 27.12-14. Μάρκ. 14.60 ἐ. 15.4 ἐ. Λουκᾶ 23.9.

γένη ἀναγκαῖον ἐστὶν γινώσκειν περὶ παντὸς δόγματος καὶ μετὰ ἀληθείας), διὰ τοῦτο θέλω εἰπεῖν περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς εἰσεβείας ὅ,τι ἂν δῶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐν ἀνοιξεί τοῦ στόματός μου. Καὶ τοῦτο ποιήσω οὐ πρὸς τοὺς Χιόνας ἀπολογούμενος· οὗτοι γὰρ καὶ ἀφ' ὧν ἤκουσα πρότερον περὶ αὐτῶν καὶ ἀφ' ὧν νῦν λέγουσιν Ἑβραῖοι ὄντες ἀναφαίνονται, ἀλλ' οὐ Τοῦρκοι· ἐμοὶ δὲ νῦν οὐ πρὸς Ἑβραίους ὁ λόγος. Τὸ γοῦν μυστήριον τῆς καθ' ἡμᾶς εἰσεβείας οὕτως ἔχει.

30

Μόνος ὁ Θεός ἐστίν, ὁ αἰεὶ ὢν καὶ διαμένων εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀναρχος, ἀτρεπτος, ἀτελεύτητος, ἀναλοιώτως, ἀτμητος, ἀσύγχυτος, ἀπεριόριστος. Πᾶν δὲ κτίσμα, φθαρτὸν ἐστὶ καὶ τρεπτόν· καὶ αὕτη δὲ ἡ ἀρχὴ τροπὴ ἐστίν, ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐλθοῦσα. Αὐτὸς γοῦν ὁ Θεός, ὁ μόνος ἀναρχος, οὐκ ἔστιν ἄλογος· αὐτὸς ὁ Θεός, ὁ μόνος ἀναρχος, οὐκ ἔστιν ἄσοφος. Ὡστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· ἡ γὰρ σοφία ἐν λόγῳ καὶ χωρὶς λόγου σοφία οὐκ ἔστιν. Εἰ οὖν ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ λόγος ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ, λοιπὸν ἦν γε ὅτε ἦν ὁ Θεὸς ἄλογός τε καὶ ἄσοφος· ὅπερ ἀσεβές ἐστὶ καὶ ἀδύνατον· ὥστε ἀναρχός ἐστι καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ οὐδέποτε χωρίζεται αὐτοῦ.

31

Ἄλλ' οὐδὲ λόγος εὐρίσκεται ποτε χωρὶς πνεύματος, ὃ καὶ ὑμεῖς οἱ Τοῦρκοι ὁμολογεῖτε· τὸν γὰρ Χριστὸν λέγοντες εἶναι Θεοῦ λόγον, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ

ἔχει στήν ἐξουσία του πολλά γένη, εἶναι ἀνάγκη νά γνωρίζη γιά κάθε δόγμα καί μέ ἀκρίβεια) γι' αὐτό θέλω νά εἰπῶ περί τῆς εὐσεβείας μας ὅτι δώση ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀνοίγοντας τό στόμα μου²³. Καί αὐτό θά τό κάμω ὄχι ἀπολογούμενος πρός τούς Χιόνες· διότι αὐτοί, καί ἀπό ὅσα ἄκουσα προηγουμένως γι' αὐτούς καί ἀπό ὅσα λέγουν τώρα, φαίνονται νά εἶναι Ἑβραῖοι καί ὄχι Τοῦρκοι. Ἐγώ δέ τώρα δέν συζητητῶ πρός Ἑβραίους. Τό μυστήριον λοιπόν τῆς πίστεώς μας εἶναι ὡς ἐξῆς».

Μόνος ὁ Θεός, ὁ πάντοτε ὑπάρχων καί διαμένων³⁰ στοὺς αἰῶνες, εἶναι ἀναρχος, ἀτρεπτος, ἀτελεῦτητος, ἀναλλοίωτος, ἀμέριστος, ἀσύγχυστος, ἀπεριόριστος. Κάθε κτίσμα δέ εἶναι φθαρτό καί τρεπτό· καί αὐτή δέ ἡ ἀρχή εἶναι τροπή, ἀφοῦ ἔρχεται ἀπό τό μὴ ὄν στό ὄν. Αὐτός λοιπόν ὁ Θεός, ὁ μόνος ἀναρχος, δέν εἶναι ἄλογος· αὐτός ὁ Θεός, ὁ μόνος ἀναρχος, δέν εἶναι ἄσοφος. Ὡστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι καί σοφία τοῦ Θεοῦ· διότι ἡ σοφία εἶναι στόν λόγο καί χωρίς λόγο δέν ὑπάρχει σοφία. Ἄν λοιπόν ὑπῆρχε καιρός κατὰ τόν ὁποῖο δέν ὑπῆρχε ὁ λόγος καί ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, τότε ὑπῆρχε καιρός κατὰ τόν ὁποῖο ὁ Θεός ἦταν ἄλογος καί ἄσοφος· πρᾶγμα πού εἶναι ἀσεβές καί ἀδύνατον ὥστε ἀναρχος εἶναι καί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καί ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ δέν χωρίζεται ποτέ ἀπό αὐτόν.

Ἄλλ' οὔτε λόγος δέν εὐρίσκεται ποτέ χωρίς πνεῦμα,³¹ πρᾶγμα πού ὁμολογεῖτε καί σεις οἱ Τοῦρκοι: διότι λέγοντας ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Λόγος Θεοῦ λέγετε

23. Ἐφ. 6,19.

εἶναι τοῦτον λέγετε, ὡς μηδέποτε τοῦ ἁγίου Πνεύματος χωριζόμενον. Ἔχει γοῦν ὁ Θεὸς καὶ λόγον καὶ πνεῦμα ἀνάρχως καὶ ἀχωρίστως σὺν αὐτῷ ὄντα καὶ διαμένοντα· οὐ γὰρ ἦν ποτε ὁ Θεὸς οὐδ' ἔσται ἡ ἄπνοος ἡ ἄλογος. Ἐν γοῦν τὰ τρία καὶ τὰ τρία ἓν. Ἐχων γοῦν ὁ Θεὸς λόγον καὶ πνεῦμα, οὐχ ὡς ἡμεῖς ἔχομεν οὕτω καὶ αὐτὸς ἔχει, εἰς ἀέρα διαλυόμενα, ἀλλὰ θεοπρεπῶς καὶ ὡς ἐν παραδείγματι, καθάπερ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου γεννᾶται ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτοῦ καὶ μέχρις ἡμῶν καταβαίνει καὶ οὐδέποτε χωρίζεται ἀπὸ τοῦ δίσκου οὔτε τὸ ἀπαύγασμα οὔτε ἡ ἀκτίς, διὸ καὶ ταῦτα λέγοντες Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἄλλον Θεὸν λέγομεν παρὰ τὸν ἓνα, τὸν ἀνάρχως καὶ αἰδίως σὺν ἀνάρχω Λόγῳ καὶ Πνεύματι θεωρούμενον.

32

Καὶ οὕτως ἡμᾶς πιστεύειν καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐδίδαξεν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. Οὐ μόνον δὲ ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ δεκαλόγῳ, ὃν ἡμεῖς οἱ Λιόναι προβάλλεσθε· διὰ τοῦτο Κύριος ὁ Θεός¹⁰ Κύριος εἷς ἐστίν', εἶπε, τρεῖς εἰπὼν τὸν ἓνα - δις γὰρ εἶπε τὸ Κύριος, μίαν δὲ τὸ Θεός -, ἵνα δεῖξη τὰ τρία ἓν καὶ τὸ ἓν τρία. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς θέλων δεῖξαι ὁ Μωϋσῆς ὅτι ὁ Θεός καὶ λόγον ἔχει καὶ πνεῦμα καὶ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺν αὐτοῖς εἷς ἐστὶ Θεός, δημιουργὸς πάντων τῶν κτιστῶν, «εἶπε, φησίν, ὁ Θεός, γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς»·

ὅτι αὐτός εἶναι καί τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ποτέ δέν χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἔχει λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ Λόγο καὶ Πνεῦμα ποῦ ὑπάρχουν καὶ διαμένουν μὲ αὐτὸν ἀνάρχως καὶ ἀχωρίστως· διότι δέν ἦταν ποτέ ὁ Θεὸς οὔτε θά εἶναι ἄπνοος ἢ ἄλογος. Ἔνα λοιπὸν εἶναι τὰ τρία καὶ τὰ τρία ἓνα. Ἐχοντας λοιπὸν ὁ Θεὸς λόγο καὶ πνεῦμα, δέν τὰ ἔχει ὅπως τὰ ἔχομε ἐμεῖς, διαλυόμενα στὸν ἀέρα, ἀλλὰ θεοπρεπῶς. Καὶ γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω παράδειγμα· ὅπως τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐκπορεύεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ κατεβαίνει ἕως ἐμᾶς καὶ οὔτε τὸ ἀπαύγασμα οὔτε ἡ ἀκτίς δέν χωρίζεται ποτέ ἀπὸ τὸν δίσκο, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζοντας αὐτὰ ἡλιο δέν λέγομε ἄλλον ἡλιο διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν ἓνα, ἔτσι λέγοντας Θεὸ καὶ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, δέν λέγομε ἄλλον Θεὸ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν ἓνα τὸν γνωριζόμενο ἀνάρχως καὶ αἰδίως μαζί μὲ τὸν ἀναρχο Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα'.

Κ ἰ' ἔτσι μᾶς ἐδίδαξε νὰ πιστεύομε καὶ νὰ ὁμολογοῦμε ³² ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ὅχι δέ μόνο ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ ὁ Μωυσῆς στὸ δεκάλογο, τὸν ὁποῖο ἐσεῖς προβάλλετε. Γι' αὐτὸ εἶπε, Κύριος εἶναι ὁ Θεός, ἓνας εἶναι ὁ Κύριος²⁴, λέγοντας τρεῖς φορές τὸν ἓνα - διότι εἶπε δύο φορές τὸ Κύριος καὶ μία τὸ Θεός - , γιὰ νὰ δείξη τὰ τρία ἓνα καὶ τὸ ἓνα τρία. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ θέλοντας νὰ δείξη ὁ Μωυσῆς ὅτι ὁ Θεός καὶ λόγο ἔχει καὶ πνεῦμα καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ μαζί μὲ αὐτὰ ἓνας Θεός εἶναι, δημιουργὸς ὄλων τῶν κτιστῶν, εἶπε, ἄς γίνῃ φῶς, καὶ

24. Δευτ. 6.4.

εἶπε, «βλαστησάτω ἡ γῆ, καὶ ἐβλάστησε». Καὶ ἵνα μὴ λέγω κατὰ μέρος, καθὼς φησὶν ὁ Δαβὶδ, πάντα ὁ Θεὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν. Αὐτὸ γοῦν τὸ εἶπεν ὁ Θεὸς καὶ ἐγενήθησαν δεικνύουσιν ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει λόγον - οὐ γὰρ ἔστι χωρὶς λόγου λέγειν - καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἐγένοντο πάντα τὰ κτιστά. Ὡστε αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος πρὸ πάντων τῶν κτισμάτων ἦν καὶ ἄκτιστός ἐστιν. Ἄκτιστος δὲ ὢν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, πῶς οὐχὶ Θεός; μόνος γὰρ ὁ Θεὸς ἄκτιστός ἐστιν.

33

Αλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου διδάσκων ἡμᾶς ὁ Μωϋσῆς, ἔνεπνευσε, φησὶν, ὁ Θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Αἰὰ γοῦν τοῦ εἰπεῖν ἔνεπνευσεν ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος, ἔδειξεν ὅτι ἔχει ὁ Θεὸς καὶ Πνεῦμα, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦτο δημιουργόν ἐστι δημιουργὸς δὲ τῶν ψυχῶν, μόνος ὁ Θεός· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰσὼβ φησὶ Πνεῦμα Κυρίου τὸ ποιῆσάν με.

34

Βουλομένον δὲ τοῦ Θεσσαλονίκης συνείρειν καὶ τὰς ἄλλας τῶν προφητῶν ἐφεξῆς μαρτυρίας καὶ μάλιστα ἐκείνας δι' ὧν δεικνύονται ὅτι καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου παντὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἐργάζεται, ὡς καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· Ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἴασατο αὐτοὺς ἀπὸ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν· καὶ ἀλλαχού πάλιν· Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· τὰ τοιαῦτα τοῦ Θεο-

25. Γεν. 1,3.

26. Γεν. 1,11.

ἔγινε φῶς²⁵. εἶπε, 'ἄς βλαστήση ἡ γῆ, καί ἐβλάστησε'²⁶. Καί γιά νά μή λεπτολογῶ, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ, 'ὄλα εἶπε ὁ Θεός, καί ἔγιναν'. Αυτό λοιπόν, τό 'εἶπε ὁ Θεός καί ἔγιναν', δεικνύει ὅτι ὁ Θεός ἔχει λόγο - διότι δέν ὑπάρχει λέγειν χωρίς λόγο - καί ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ λόγου ἔγιναν ὄλα τά κτιστά. Ὡστε αὐτός ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἦταν πρὶν ἀπό ὄλα τά κτίσματα καί εἶναι ἄκτιστος. Ἀφοῦ δέ εἶναι ἄκτιστος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πῶς δέν εἶναι Θεός; Διότι μόνο ὁ Θεός εἶναι ἄκτιστος.

Αλλά καί περί τοῦ ἀνθρώπου διδάσκοντάς μας ὁ 33 Μωυσῆς λέγει, "Ἐπνευσε στό πρόσωπό του ὁ Θεός πνοή ζωῆς, κι' ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ψυχῆ ζωῶσα"²⁷. Μέ τήν ἔκφρασι 'ἔπνευσε ὁ Θεός καί ἔγινε ὁ ἄνθρωπος' ἔδειξε ὅτι ὁ Θεός ἔχει καί πνεῦμα καί τό πνεῦμα τοῦτο εἶναι δημιουργό· δημιουργός δέ τῶν ψυχῶν εἶναι ὁ μόνος ὁ Θεός. Γι' αὐτό ὁ Ἰώβ λέγει, 'Πνεῦμα τοῦ Κυρίου εἶναι πού μέ ἔπλασε'²⁸.

Οταν ὁ Θεσσαλονίκης θέλησε νά συνάψῃ ἀκολούθως 34 καί τίς ἄλλες μαρτυρίες τῶν προφητῶν, καί μάλιστα ἐκεῖνες μέ τίς ὁποῖες δείχνεται ὅτι ὁ Θεός καί τήν ἀνακαίνισι τῶν ἀνθρώπων καί ὄλου τοῦ κόσμου ἐπιτελεῖ διά τοῦ Λόγου καί τοῦ Πνεύματός του, ὅπως λέγει καί ὁ Δαβίδ, 'ἀπέστειλε τόν λόγο του καί τοὺς ἐθεράπευσε ἀπό τίς διαφθορές των'²⁹, καί ἄλλοῦ πάλι, 'θά ἐξαποστείλης τό πνεῦμα σου καί θά κτισθοῦν καί θ' ἀνακαινίσῃς τό πρόσωπο τῆς γῆς'. ὅταν λοιπόν ὁ Θεσσαλονίκης ἄρχισε

27. Γεν. 2.7.

28. Ἰώβ 33.4.

29. Ψαλμ. 106.20.

σαλονίκησ ἤδη λέγειν ἀρξαμένοι, ἐνεπόδισαν ἐκεῖνοι, πάντων ἅμα καὶ τῶν περισσμηκότων εἰπόντων πρὸς αὐτόν, «ταῦτα ἃ λέγεις ἀληθῆ εἰσὶ καὶ οὐκ ἐνὶ δυνατὸν ἄλλως ἔχειν». Καὶ ὁ Θεσσαλονίκησ πάλιν πρὸς αὐτούσ· «Οὐκοῦν ὁ Θεὸς τρία, καὶ τὰ τρία ταῦτα εἷς ἐστὶ Θεὸς καὶ δημιουργός». Οἱ δὲ πάλιν, εἴτε θεία δυνάμει πρὸς τοῦτο κινηθέντεσ, εἴτε καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἀντειπεῖν, συντετέθησαν πάλιν εἰπόντεσ· «Οὕτωσ ἐδείχθη καὶ οὕτωσ ἔχει τὸ ἀληθὲσ καὶ οὕτω στέργομεν καὶ ἡμεῖσ». Καὶ ὁ Θεσσαλονίκησ εἶπε· «Καλόν· δόξα τῷ Θεῷ ἡμῶν τῷ οὕτωσ εὐδοκήσαντι».

35

Ο ἰ δέ· «Ἄλλὰ τοῦτο ἡμῖν εἰπέ, πὼσ τὸν Χριστόν λέγετε Θεόν, ἄνθρωπον ὄντα καὶ γεννηθέντα ὡσ ἄνθρωπον.». Κάκεινοσ πάλιν· «Ὁ Θεὸσ οὐ μόνον παντοκράτωρ καὶ παντοδύναμόσ ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ δίκαιοσ, ὡσ καὶ ὁ προφήτησ Ἰακώβ φησὶ· Ἰκκαίωσ ὁ Θεὸσ ἡμῶν καὶ δικαιοσύνασ ἠγάπησε·, καὶ οὐκ ἐστὶν ἀδικία ἐν αὐτῷ· Οὐδὲν οὖν Θεοῦ ἔργον, ὃ μὴ καὶ τὴν δικαιοσύνην ἔχη μεθ' ἑαυτοῦ. Καὶ καθάπερ ἡ τοῦ ἡλίου ἀκτίσ ἅμα καὶ τὴν ζωογόνον δύναμιν ἔχει καὶ τὸ φῶσ καὶ τὴν θερμην, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια μεθ' ἑαυτῆσ καὶ τὴν θείαν δύναμιν ἔχει καὶ τὴν δικαιοσύνην. Πλάσασ οὖν ὁ Θεὸσ τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἔργοισ ἀγαθοῖσ καὶ ζῆν κατὰ τὴν αὐτοῦ θείαν ἐντολήν προστάζασ, ἐπειδήπερ οὕτωσ ὁ ἄνθρωποσ ἐκὼν ὑπακούσασ ὑπετάγη τῷ διαβόλῳ καὶ ἤμαρτε, τὴν θείαν ἐντολήν παραβάσ, καὶ θανάτω δίκαιωσ κατεδί-

ἤδη νά λέγη αὐτά, τόν ἐμπόδισαν ἐκεῖνοι, λέγοντας ὅλοι μαζί μέ τούς παρευρισκομένους, «αὐτά πού λέγεις εἶναι ἀληθινά καί δέν μπορεῖ νά εἶναι διαφορετικά». Καί ὁ Θεσσαλονίκης εἶπε πάλι πρός αὐτούς, «ἐπομένως ὁ Θεός εἶναι τρία καί τά τρία αὐτά εἶναι ἕνας Θεός καί δημιουργός». Ἐκεῖνοι πάλι, εἶτε ἀπό θεία δύναμι ὠθημένοι πρός αὐτό, εἶτε ἐπειδή δέν μποροῦσαν νά ἀντείπουν συμφῶνησαν πάλι λέγοντας· «Ἔτσι ἀποδείχθηκε, αὐτή εἶναι ἡ ἀλήθεια κι' ἔτσι δεχόμαστε κι' ἐμεῖς». Καί ὁ Θεσσαλονίκης εἶπε, «Καλό· δόξα στό Θεό πού ἔτσι εὐδόκησε».

Εκεῖνοι δέ εἶπαν· «Ἀλλά εἶπέ μας τοῦτο, πῶς ³⁵ ὀνομάζετε Θεό τόν Χριστό, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος κι' ἐγεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος;». Κι' ἐκεῖνος πάλι ἀπάντησε· «Ὁ Θεός δέν εἶναι μόνο παντοκράτωρ καί παντοδύναμος, ἀλλά καί δίκαιος, ὅπως λέγει καί ὁ προφήτης Δαβίδ· ἴδίκαιος εἶναι ὁ Θεός μας καί ἀγαπᾷ τήν δικαιοσύνη³⁰, καί δέν ὑπάρχει σ' αὐτόν ἀδικία³¹. Δέν ὑπάρχει λοιπόν κανένα ἔργο τοῦ Θεοῦ πού δέν ἔχει μέσα του καί τή δικαιοσύνη. Καί ὅπως ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου ἔχει συγχρόνως καί τή ζωογόνο δύναμι καί τό φῶς καί τή θερμῆ, ἔτσι καί ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἔχει μαζί της καί τήν θεία δύναμι καί τήν δικαιοσύνη. Ὁ Θεός βέβαια ἔπλασε τόν ἄνθρωπο γι' ἀγαθά ἔργα καί τόν ἐπρόσταξε νά ζῆ κατά τήν θεία ἐντολή του. Ἐπειδή λοιπόν αὐτός ὁ ἄνθρωπος ὑπακούοντας ἐκουσίως ὑποτάχθηκε στό διάβολο καί ἀμάρτησε, παραβιάζοντας τήν θεία ἐντολή, καί δικαίως καταδικάσθηκε σέ θάνατο, δέν

31. Ψαλμ. 91.16.

κάσθη, οὐκ ἦν Θεοῦ μετὰ δυναστείας ρύσασθαι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τούτου· ἠδίκησε γὰρ ἄν οὕτω τὸν διάβολον, μετὰ βίας ἀφελὼν τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον, ὃν οὐκ ἔλαβε βία. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου καταλύετο, βία καὶ δυναστεία τοῦ Θεοῦ ἐλευθεροῦντος τούτου· ὅπερ οὐκ ἦν Θεοῦ, καταλύειν τὸ οἰκείον ἔργον. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον γενέσθαι ἄνθρωπον ἀναμάρτητον καὶ ἀναμαρτήτως ζῆσαι καὶ οὕτω βοηθῆσαι τῷ ἐθελουσίως ἀμαρτόντι ἀνθρώπῳ. Ὅδεις δέ', φησίν, ἀναμάρτητος, οὐδ' ἄν ἡμέρα μία ἢ ζωὴ αὐτοῦ ὑπάρχη· καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ, ἐν ἀνομίαις, φησί, ἄσυνεληφθην καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσησέ με ἡ μήτηρ μου'.

36

Λιὰ τοῦτο ὁ μόνος ἀναμάρτητος Λόγος τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται καὶ ἐκ παρθένου γεννᾶται καὶ φωνῇ ἐξ οὐρανῶν μαρτυρεῖται πατρικῇ· καὶ παρὰ τοῦ διαβόλου πειράζεται καὶ πολεμεῖται καὶ νικᾷ τὸν πειράζοντα· καὶ δι' ἔργων καὶ λόγων καὶ θαυμάτων μεγάλων δείκνυσι καὶ πιστοῦται τὴν πίστιν καὶ τὴν πολιτείαν τῆς σωτηρίας. Καὶ οὕτως αὐτὸς ὁ ἀνευθύνως καὶ ἀναμαρτήτως ζήσας τῶν ὑπευθύνων ἡμῶν ἀναδέχεται τὰ πάθη μέχρι θανάτου, ἵνα καὶ εἰς τὸν ἄδην καταβὰς σῶσῃ κάκει τοὺς πιστεύσαντας».

37

Βουλομένου δὴ πάλιν ἐνταῦθα τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου λέγειν καὶ τὰς παρὰ τῶν προφητῶν μαρτυρίας ἐπιφέρειν, δι' ὧν Θεός τε ὦν ὁ Χριστὸς δείκνυται καὶ

ἦταν θέμα τοῦ Θεοῦ νά τόν σώση ἀπό αὐτόν μέ βία, διότι ἔτσι θ' ἀδικοῦσε τόν διάβολο, ἀποσπώντας ἀπό τὰ χέρια του τόν ἄνθρωπο πού δέν ἔλαβε μέ βία. Ἄλλ' ἔτσι καί τό αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου θά καταλυόταν, ἂν τόν ἐλευθέρωνε ὁ Θεός μέ βία καί καταναγκασμό· καί δέν εἶναι ἴδιο τοῦ Θεοῦ νά καταλύη τό ἔργο του. Ἦταν λοιπόν ἀναγκαῖο νά γίνῃ ἓνας ἄνθρωπος ἀναμάρτητος καί νά ζήσῃ ἀναμαρτητός, κι' αὐτός νά βοηθήσῃ τόν ἐκουσίως ἁμαρτήσαντα ἄνθρωπο. 'Κανείς δέ, λέγει, δέν εἶναι ἀναμάρτητος, ἀκόμη κι' ἂν ἡ ζωὴ του διαρκέσῃ μία μόνο ἡμέρα'³². Καί ὁ προφήτης Δαβὶδ λέγει, 'συνελήφθηκα σέ ἀνομίες καί σέ ἁμαρτίες μ' ἐκυοφόρησε ἡ μητέρα μου'³³.

Γι' αὐτό ὁ μόνος ἀναμάρτητος Λόγος τοῦ Θεοῦ ³⁶ γίνεται υἱός ἀνθρώπου καί γεννᾶται ἀπό παρθένο καί μαρτυρεῖται ἀπό τοὺς οὐρανοὺς μέ πατρικὴ φωνή· πειράζεται ἀπό τόν διάβολο καί πολεμεῖται καί νικᾷ τόν πειράζοντα, καί μέ ἔργα μεγάλα καί λόγους καί θαύματα φανερώνει καί ἐπιβεβαιώνει τὴν πίστι καί τὴν σωτηριώδη ἐνέργειά. Κι' ἔτσι αὐτός πού ἐξῆσε ἀνευθύνως καί ἀναμαρτητός ἀναλαμβάνει τὰ πάθη ἡμῶν τῶν ἐνόχων μέχρι θανάτου, ὥστε κατεβαίνοντας καί στὸν ἄδη, νά σώσῃ κι' ἐκεῖ τοὺς πιστεύοντας».

Οταν πάλι ὁ Θεσσαλονίκης θέλησε στό σημεῖο ³⁷ αὐτό νά ὁμιλήσῃ καί περὶ τῆς ἀναστάσεως καί ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου καί νά ἐπιφέρῃ τίς μαρτυρίες τῶν προφητῶν, διὰ τῶν ὁποίων δεικνύεται ὅτι ὁ Χριστός

33. Ψαλμ. 50.7.

ὁ Θεὸς αὐτὸς εἶναι μαρτυρεῖται ὁ ἐνανθρωπήσας ἐκ τῆς παρθένου καὶ παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀναστὰς καὶ τᾶλλα πάντα, θορυβήσαντες ἐπέσχον αὐτὸν οἱ Τοῦρκοι λέγοντες· «Πῶς λέγεις ὅτι ἐγεννήθη ὁ Θεὸς καὶ ἐχώρησεν αὐτὸν μήτρα γυναικός;», καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα· «Ἄλλ' εἶπε μόνον ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο ὁ Χριστός». Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· «Οὐκ ἔστιν», φησίν, «ὁ Θεὸς σῶμα μέγα, ὥστε μὴ δύνασθαι χωρῆσαι ἐν ὀλίγῳ διὰ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ ἀσώματος ὄν, καὶ πανταχοῦ δύναται εἶναι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν καὶ ἐν ἐνί· κἂν τὸ σμικρότατον ἐνθυμηθῇ τις, καὶ ἐν ἐκείνῳ ὅλος δύναται χωρεῖν». Οἱ δὲ πάλιν πολλὰ θορυβῶντες ἔλεγον ὅτι· «Εἶπεν ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο ὁ Χριστός». Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης πάλιν· «Ἵμεῖς λέγετε Λόγον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστόν. Πῶς οὖν ὁ Λόγος ὑπὸ ἄλλου Λόγου γίνεται πάλιν; Συμβήσεται γὰρ οὕτω μὴ εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον αὐτῷ τῷ Θεῷ συνάναρχον. Ἐδείχθη δὲ τοῦτο τὴν ἀρχὴν, καὶ ὡμολογήσατε καὶ ὑμεῖς, ὅτι ἔχει ὁ Θεὸς συνάναρχον αὐτῷ καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα· διὸ καὶ τὸν Χριστόν οὐ Λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τοῦτον εἶναι λέγετε. Εἶπε δὲ ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο ἡ πέτρα αὐτῆ (δείξας τὴν παρακειμένην) καὶ ἡ βοτάνη καὶ αὐτὰ τὰ ἔρπετά. Εἰ γοῦν διὰ τὸ γενέσθαι λόγῳ Θεοῦ τὸν Χριστόν, ὡς λέγετε, λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ πνεῦμά ἐστιν ὁ Χριστός, καὶ ἡ πέτρα καὶ ἡ βοτάνη καὶ τῶν ἔρπετῶν ἕκαστον λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ πνεῦμά ἐστιν αὐτοῦ, ἐπεὶ καὶ ταῦτα εἶπε καὶ ἐγένοντο. Βλέπετε πόσον ἐστὶ κακὸν τὸ λέγειν ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο καὶ ὁ Χριστός; Ὁ γὰρ προαιώνιος τοῦ Θεοῦ λόγος ἐνανθρωπήσας καὶ σὰρξ γενόμενος ἀφύρτιος, οὐ καθ' ὃ σὰρξ πνεῦμα καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ὕστερον γάρ, ὡς εἶπο-

εἶναι Θεός καὶ μαρτυρεῖται ὅτι εἶναι Θεός ὁ ἐνανθρωπήσας ἀπὸ τὴν παρθένο καὶ παθὼν γιὰ χάρι μας καὶ ἀναστάς, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, οἱ Τοῦρκοι τὸν διέκοψαν μὲ θόρυβο. «Πῶς λέγεις ὅτι ἐγεννήθηκε ὁ Θεός καὶ τὸν ἐχώρησε μήτρα γυναικός», καὶ πολλά ἄλλα τέτοια. «Ἀλλὰ ὁ Θεός μόνο εἶπε καὶ ἐγίνε ὁ Χριστός». Αὐτός δέ τοὺς εἶπε· «Ὁ Θεός δὲν εἶναι σῶμα ὑπερμέγεθες, ὥστε νὰ μὴ χωρέση στὸ μικρὸ λόγῳ τοῦ μεγέθους· ἀλλὰ ὡς ἀσώματος μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ παντοῦ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ πᾶν καὶ στὸ ἕνα· ἀκόμη καὶ τὸ μικρότερο πρᾶγμα ἂν σκεφθῆ κανεὶς καὶ σ' ἐκεῖνο μπορεῖ νὰ χωρέση ὁλόκληρος». Ἐκεῖνοι ἔλεγαν πάλι θορυβωδῶς ὅτι, «εἶπε ὁ Θεός καὶ ἐγίνε ὁ Χριστός». Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης πάλι ἔλεγε· «Σεῖς λέγετε ὅτι ὁ Χριστός εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ. Πῶς λοιπὸν ὁ λόγος γίνεται ἀπὸ ἄλλον πάλι λόγο; Διότι ἔτσι θὰ συμβῆ νὰ μὴ εἶναι συνάναρχος μὲ τὸν Θεὸ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐδείχθηκε ὁμως τοῦτο στὴν ἀρχὴ καὶ τὸ ὠμολογήσατε καὶ σεῖς, ὅτι ὁ Θεός ἔχει συνάναρχον μὲ ἑαυτὸν τὸν Λόγο καὶ τὸ Πνεῦμα· γι' αὐτὸ λέγετε ὅτι ὁ Χριστός δὲν εἶναι μόνο λόγος ἀλλὰ καὶ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Εἶπε δὲ ὁ Θεός καὶ ἐγίνε αὐτὴ ἡ πέτρα (κι' ἔδειξε τὴν πέτρα δίπλα) καὶ τὸ χόρτο καὶ τὰ ἔρπετά. Ἐάν λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ Χριστός ἐγίνε μὲ λόγο Θεοῦ, εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πνεῦμα, καὶ ἡ πέτρα καὶ τὸ χόρτο καὶ κάθε ἔρπετό εἶναι λόγος καὶ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ καὶ γι' αὐτὰ εἶπε καὶ ἐγιναν. Βλέπετε πόσο κακὸ εἶναι τὸ νὰ λέγη κανεὶς, 'εἶπε ὁ Θεός καὶ ἐγίνε ὁ Χριστός'; Διότι ὁ προαιώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ πού ἐνανθρώπησε κι' ἐγίνε σάρκα ἀμίκτως δὲν εἶναι πνεῦμα καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν σάρκα· διότι, ὅπως εἶπαμε, ὕστερα

μεν. ἐξ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν προσελᾶβετο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. ἦν δὲ αἰεὶ ἐν τῷ Θεῷ ὡς λόγος ὢν αὐτοῦ συναΐδιος, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ὁ Θεὸς ἐποίησεν.

38

ν τούτοις δὲ πάλιν ἐνέκοψαν οἱ Χιῶναι, ὁ δὲ προκαθήμενος Παλαπᾶνος σιγὴν ποιήσας εἶπε πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης· «ὀρίζει σε ὁ αὐθέντης εἰπεῖν· πῶς ἡμεῖς μὲν δεχομέθα τὸν Χριστὸν καὶ ἀγαπῶμεν καὶ τιμῶμεν καὶ λέγομεν αὐτὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ λόγον καὶ πνοήν, ἔχομεν δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ πλησίον τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς δὲ οὐδὲν δέχεσθε τὸν προφήτην ἡμῶν, οὐδὲ ἀγαπᾶτε αὐτόν;». Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης εἶπεν· «Ὁ μὴ πιστεύων τοῖς τοῦ διδασκάλου λόγοις οὐ δύναται ἀγαπᾶσαι τὸν διδάσκαλον· διὰ τοῦτο οὐκ ἀγαπῶμεν ἡμεῖς τὸν Μαχοῦμετ. Εἶπε δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὅτι πάλιν ἐλεύσεται ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον ἅπαντα καὶ παρήγειεν ἡμῖν μηδὲνα ἄλλον δέξασθαι μέχρις ἂν ἐκεῖνος αὐθις πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημήσῃ. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας αὐτῷ ἔλεγεν, Ἔγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐκ ἐδέξασθέ με· εἴαν τις ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε! Αὐὸ καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ γράφει πρὸς ἡμᾶς ὅτι, Ἐὰν ἄγγελος εὐαγγελίσῃται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω!».

39

ὶ δὲ Χιῶναι πάλιν μετὰ τῶν Τούρκων εἶπον τῷ Θεσσαλονίκης· «Τὸ περιτέμνεσθαι καὶ ἀπὸ Θεοῦ φανερώς ἐδόθη ἐξ ἀρχῆς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς πε-

προσέλαβε τήν ἀνθρωπίνη φύσι ἀπό μᾶς γιά μᾶς, ἐνῶ ἦταν πάντοτε στόν Θεό ὡς συναΐδιος λόγος του καί δι' αὐτοῦ ὁ Θεός κατασκεύασε τούς αἰῶνες»³⁴.

Γ αὐτό τό σημεῖο πάλι διέκοψαν οἱ Χιόνες, ὁ δέ ³⁸ προεδρεύων Παλαπᾶνος, ἀφοῦ ἐπέβαλε σιγή, εἶπε πρὸς τόν Θεσσαλονίκης: «Σοῦ παραγγέλλει ὁ αὐθέντης νά εἰπῆς, πῶς ἐμεῖς δεχόμεστε τόν Χριστό, τόν ἀγαποῦμε καί τόν τιμοῦμε, καί λέγομε ὅτι αὐτός εἶναι λόγος καί πνοή τοῦ Θεοῦ, ἔχομε δέ καί τή μητέρα του κοντά στόν Θεό, ἐσεῖς ὅμως δέν δέχεσθε τόν προφήτη μας οὔτε τόν ἀγαπᾶτε». Ὁ Θεσσαλονίκης ἀπήντησε: «Ὅποιος δέν πιστεύει στούς λόγους τοῦ διδασκάλου δέν μπορεῖ ν' ἀγαπήσῃ τόν διδάσκαλο· γι' αὐτό δέν ἀγαποῦμε ἐμεῖς τόν Μαχούμετ. Ὁ Κύριος καί Θεός μας Ἰησοῦς Χριστός μᾶς εἶπε ὅτι θά ἔλθῃ πάλι γιά νά κρίνῃ ὅλον τόν κόσμον καί μᾶς παρήγγειλε νά μή δεχῶμαστε κανένα ἄλλον, ἕως ὄτου ἐκεῖνος ἐπιδημήσῃ πάλι πρὸς ἐμᾶς. Ἀλλά ἔλεγε καί πρὸς αὐτούς πού ἀπιστοῦν σ' αὐτόν, 'ἐγὼ ἦλθα στό ὄνομα τοῦ Πατρός μου καί δέν μ' ἐδεχθήκατε, ἂν ἔλθῃ κανένας ἄλλος στό ὄνομά του, ἐκεῖνον θά τόν δεχθῆτε»³⁵. Γι' αὐτό καί ὁ μαθητής τοῦ Χριστοῦ μᾶς γράφει ὅτι 'καί ἄγγελος ἂν σᾶς διδάξῃ διαφορετικά ἀπό ὅ,τι παρελάβετε, νά εἶναι ἀνάθεμα»³⁶.

Ο ἰ δέ Χιόνες μαζί μέ τούς Τούρκους εἶπαν πάλι ³⁹ στόν Θεσσαλονίκης: «ἡ περιτομή ἐδόθηκε ἀπό τόν Θεό φανερώς ἀπό τήν ἀρχή κι' ὁ ἴδιος ὁ Χριστός

35. Ἰω. 5.43.

36. Γαλ. 1.8.

ριετριβήη πῶς οὖν ἡμεῖς οὐ περιτέμεσθε.» Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης· «Ἐπειδὴ τὰ τοῦ παλαιοῦ νόμου λέγετε, καὶ τὰ δοθέντα τοῖς Ἑβραίοις τότε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐδόθη, ἐδόθη δὲ καὶ ὁ σαββατισμὸς παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἑβραϊκὸν πάσχα καὶ αἱ θυσίαι παρὰ τῶν ἱερέων μόνον τελούμεναι καὶ τὸ εἶναι ἔνδον τοῦ ναοῦ τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ καταπέτασμα· ἐπειδὴ ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα παρὰ τοῦ Θεοῦ τηνικαῦτα ἐδόθη, πῶς ἡμεῖς οὐδὲν τούτων στέργετε, οὐδὲ ποιεῖτε αὐτά;».

40

 πει οὖν οἱ Χιώναι καὶ οἱ Τοῦρκοι οὐκ εἶχον ἀπολογίαν εἰς τοῦτο, ἐβούλετο πάλιν ὁ Θεσσαλονίκης προενεγκεῖν τοὺς προφήτας φανερώς προλέγοντας τὴν μετάθεσιν τοῦ νόμου καὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης διαθήκης καὶ ὅτι διὰ τοῦ Χριστοῦ ἔσται ἡ μετάθεσις· καὶ ἤρξατο λέγων· «Ὁ λέγετε καὶ ἡμεῖς παλαιόν, καὶ πᾶν παλαιόν πρὸς τέλος ὄρα». Καὶ πάλιν περιέκοψαν λέγοντες· «Πῶς ἡμεῖς ποιεῖτε εἰς τὰς ἐκκλησίας ὑμῶν πολλὰ ὁμοιώματα καὶ προσκυνεῖτε ταῦτα, καίτοι γράψαντος τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τὸν Μωϋσῆν εἰπόντος, Ὅψ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ καὶ ἐν τῇ θαλάσσει»; Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης πάλιν¹¹ εἶπε· «Προσκυνοῦνται καὶ οἱ φίλοι παρὰ φίλων¹², ἀλλ' οὐ θεοποιοῦνται διὰ τοῦτο. Ὅτι δὲ ἀληθῶς οὕτως ἔμαθεν ὁ Μωϋσῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτως ἐδίδαξε τὸν τότε λαόν, τοῖς πᾶσι δηλον. Ἄλλ' αὐτὸς πάλιν ὁ Μωϋσῆς τότε οὐδὲν σχεδὸν ἀφήκεν ὁμοίωμα ὅπερ οὐκ ἐποίησε· τὸ μὲν γὰρ ἔνδον τοῦ καταπε-

11. πάλιν παραλ. Α

12. παρ' ἀλλήλων C

περιετιμήθηκε· πῶς λοιπόν ἐσεῖς δὲν περιτέμεσθε». Ὁ Θεσσαλονίκης ἀπάντησε· «Ἐπειδὴ ἀναφέρετε τίς διατάξεις τοῦ παλαιοῦ νόμου, τὰ δοθέντα στοὺς Ἑβραίους τότε ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεό· ἐδόθηκε δὲ καὶ ὁ σαββατισμὸς ἀπὸ τὸν Θεό καὶ τὸ ἑβραϊκὸ πάσχα καὶ οἱ θυσίες, τελούμενες μόνον ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, καὶ τὸ νὰ εἶναι μέσα στό ναό τὸ θυσιαστήριον καὶ τὸ καταπέτασμα· ἐπειδὴ αὐτὰ καὶ ἄλλα τέτοια ἐδόθησαν τότε ἀπὸ τὸν Θεό, πῶς ἐσεῖς δὲν δέχεσθε κανένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ οὔτε τὰ ἐκτελεῖτε».

Επειδὴ λοιπόν οἱ Χιόνες καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ⁴⁰ ἀπολογία γι' αὐτό, ἤθελε πάλι ὁ Θεσσαλονίκης νὰ προβάλῃ φανερά τοὺς προφήτες νὰ προλέγουν τὴν μετάθεσιν τοῦ νόμου καὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης διαθήκης καὶ ὅτι ἡ μετάθεσις θά πραγματοποιηθῇ διὰ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἄρχισε νὰ λέγῃ· «αὐτὸ πού λέγετε καὶ σεῖς εἶναι παλαιό, καὶ κάθε παλαιό κυττάζει πρὸς τὸ τέλος». Καὶ πάλι τὸν διέκοψαν λέγοντας· «πῶς ἐσεῖς κατασκευάζετε στίς ἐκκλησίες σας πολλὰ ὁμοιώματα καὶ τὰ προσκυνεῖτε, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἔγραψε καὶ εἶπε πρὸς τὸν Μωσῆ, 'δὲν θά κατασκευάσῃς κανένα ὁμοίωμα, αὐτῶν πού εἶναι στόν οὐρανὸ καὶ αὐτῶν πού εἶναι στή γῆ καὶ στή θάλασσα'³⁷· Ὁ Θεσσαλονίκης εἶπε πάλι· «Προσκυνοῦνται καὶ οἱ φίλοι ἀπὸ φίλους, ἀλλὰ δὲν θεοποιοῦνται γι' αὐτό. Ὅτι δὲ πραγματικά ἔτσι ἐδιδάχθηκε ὁ Μωσῆς ἀπὸ τὸν Θεό κι' ἔτσι ἐδίδαξε τὸν τότε λαὸ εἶναι σ' ὅλους φανερό. Ἄλλ' αὐτὸς πάλι ὁ Μωσῆς τότε δὲν ἄφησε σχεδὸν κανένα ὁμοίωμα πού δὲν κατασκεύασε·

37. Ἐξ. 20.4. Δευτ. 5.8.

τάσματος εἰς ὁμοίωμα καὶ τύπον τῶν ἐπουρανίων κατεσκεύασε καὶ ἐπεὶ τὰ χερουβιμ ἐν τοῖς οὐρανίοις, εἰκόνας τούτων ποιήσας ἔστησεν αὐτὰς ἐκεῖ ἔνδον τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ, τὸ δὲ ἔξω τοῦ ναοῦ εἰς τύπον ἐποίησε τῶν ἐπιγείων. Εἰ γοῦν ἠρώτησέ τις τότε τὸν Μωϋσῆν· Πῶς, τοῦ Θεοῦ ἀπαγορευθέντος τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω, σὺ ταῦτα πάλιν οὕτως ἐποίησας; εἶπεν ἂν πάντως ἐκεῖνος ὅτι ἀπηγορεύθησαν αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ὁμοιώματα ἵνα μὴ τις ὡς θεοῖς λατρεύῃ τούτοις, τὸ δὲ διὰ τούτων πρὸς Θεὸν ἀνάγεσθαι, καλόν. Ἐπήγουν καὶ οἱ Ἕλληγες τὰ κτίσματα, ἀλλ' ὡς θεοῦς ἐπαινοῦμεν καὶ ἡμεῖς αὐτά, ἀλλ' ἀναγόμεθα δι' αὐτῶν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ». Εἶπον οὖν πάλιν οἱ Τοῦρκοι· «Καὶ ἀληθεῶς ἐποίησε τότε ταῦτα Μωϋσῆς». Ἀπεκρίθησαν πολλοί· «Ναί, ταῦτα πάντα ἐποίησεν».

41

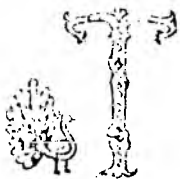
Καὶ εἰς τοῦτο ἀνέστησαν οἱ ἄρχοντες οἱ Τοῦρκοι καὶ ἀπεχαιρέτισαν μετ' ἐδλαβείας τὸν Θεσσαλονίκης καὶ ἀπήρχοντο. Εἶς δὲ τῶν Χιόνων προσκαρτερήσας ὑβρίσει τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέα αἰσχυρῶς καὶ ὀρμήσας ἐπάνω αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ πληγὰς κατὰ κόρρη. Ἐκράτησαν οὖν ἰδόντες τοῦτον οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι καὶ κατηγόρησαν αὐτοῦ πολλὰ καὶ πρὸς τὸν ἀμυρᾶν τοῦτον ἤγαγον. Εἶπον πρὸς αὐτὸν οὖν ἀπελθόντες οἱ Τοῦρκοι ὅσα ἠθέλον. Καὶ ἃ μὲν εἶπον ἐκεῖνοι ἀκριβῶς ἡμεῖς οὐκ ἠκούσαμεν, εἰς ἃ δὲ ἐγράψαμεν αὐτήκοοι ἐγενόμεθα, καὶ ὡς τοῦ Θεοῦ βλέποντος ἃ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν ἐγράψαμεν.

διότι τό ἐντός τοῦ καταπετάσματος τό κατασκεύασε σέ ὁμοίωμα καί τύπο τῶν ἐπουρανίων, κι' ἐπειδή τά Χερουβίμ εἶναι στά ἐπουράνια, κατασκεύασε εἰκόνες καί τίς ἔστησε ἐκεῖ μέσα στά ἄδυτα τοῦ ναοῦ, τό δέ ἔξω τοῦ ναοῦ τό κατασκεύασε σέ τόπο τῶν ἐπιγείων. Ἔαν λοιπόν ἐρωτοῦσε κανεῖς τότε τόν Μωϋσῆ' πῶς, ἐνῶ ὁ Θεός ἀπαγόρευσε τίς εἰκόνες καί τά ὁμοιώματα τῶν ἄνω καί τῶν κάτω, ἐσύ πάλι κατασκεύασες αὐτά; Θά ἔλεγε ὅπωςδὴποτε αὐτός ὅτι ἀπαγορεύθηκαν οἱ εἰκόνες καί τά ὁμοιώματα, γιά νά μή τά λατρεύη κανεῖς ὡς θεούς, ἐνῶ τό νά ἀνάγεται κανεῖς δι' αὐτῶν πρὸς τό Θεό εἶναι καλό. Οἱ Ἕλληνες ἐπαινοῦσαν τά κτίσματα, ἀλλά ὡς θεούς· κι' ἐμεῖς τά ἐπαινοῦμε ἀλλά ἀναγόμαστε δι' αὐτῶν στήν δόξα τοῦ Θεοῦ». Εἶπαν τότε πάλι οἱ Τοῦρκοι· «ἀληθινά κατασκεύασε τότε αὐτά ὁ Μωυσῆς». Ἀποκρίθηκαν πολλοί· «ναί, τά κατασκεύασε ὅλα».

Γ Ἐ αὐτό τό σημεῖο ἐσηκώθηκαν οἱ ἄρχοντες οἱ 42 Τοῦρκοι κι' ἀπεχαιρέτησαν μ' εὐλάβεια τόν Θεσσαλονίκης καί ἀπεχώρησαν. Ἐνας δέ ἀπό τούς Χιόνες, καθυστερώντας ὕβρισε τόν μεγάλο ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ αἰσχρῶς καί ὀρμώντας ἐπάνω του, τοῦ ἔδωσε γροθιές στό πρόσωπο. Τόν συγκράτησαν ὅμως οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι πού τόν εἶδαν, τόν κατηγορήσαν καί τόν ἔφεραν στόν ἐμίρη. Εἶπαν λοιπόν οἱ Τοῦρκοι πρὸς αὐτόν, ὅταν ἀπῆλθαν, ὅσα ἤθελαν. Καί ὅσα μὲν εἶπαν ἐκεῖνοι ἀκριβῶς, δέν τ' ἀκούσαμε, ὅσα δέ ἐγράψαμε, τ' ἀκούσαμε μέ τ' αὐτιά μας, καί, σάν νά ἔβλεπε ὁ Θεός, ἐγράψαμε αὐτά πού εἶδαμε καί ἀκούσαμε.

Σύνοψις τῶν ἀγώνων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν

43

οιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν παλέ-
 σματὰ τε καὶ ἀγωνίσματα καὶ αἱ θαυμασταὶ
 νίκαι καὶ τὰ κατὰ τῆς πλάνης τρόπαια Γρηγο-
 ρίου φημὶ τοῦ μεγάλου· καὶ οὕτω κάκει στε-
 φανίτης ὁ ἐμὸς παλαιστής τῇ ἐνεργείᾳ καὶ δυ-
 νάμει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ Πνεύματος ἀνεφάνη, ἑαυτὸν ὡσα-
 νεὶ καὶ μιμούμενος πανταχοῦ καὶ διὰ πάντων ἐν ἅπασιν τὸ νικᾶν
 ἔχων οἰοεὶ συγκεκληρωμένον ἑαυτῷ καὶ ἑυμπεφυκός. Καὶ
 ταῦτα διήλθον ἐπὶ μακρὸν οὕτω καὶ κατὰ μέρος, οὐχ ἴν' ἐκείνῳ
 καὶ τοῖς ἐκείνου λόγοις προσθῶ τινα δόξαν, ὡς ἂν ὑπολάβοι τις
 (ποῖον γὰρ οὐχ ὑψηλὸν τῶν ἐκείνου καὶ θεῖον, ὡς καὶ μεθ'
 ὑπερβολῆς ἕκαστον τοὺς τε λέγοντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας
 ἔχειν ἐκπλήττειν, κἂν τὸ σμικρότατον ὄν τύχη, καὶ τῶν ἐκ
 παρέργου καὶ μὴ κατὰ σπουδὴν ἐκείνῳ ρηθέντων τε καὶ πρα-
 χθέντων;), ἀλλ' ἵνα κἀντεῦθεν τὸ τῆς θεολογίας ὑψηλότερόν τε
 καὶ ἀσφαλέςτατον τοῖς ἀγνοοῦσι διαδειχθῇ τοῦ ἀνδρός; ὅπως τε
 τὰ ἐκείνου σύμφωνα πάντα τοῖς ἀποστολικοῖς τε καὶ πατρικοῖς
 δόγμασι διὰ πάντων, καὶ ὅτι μοναρχίας καὶ μιᾶς τρισυποστάτου
 καὶ παντοδυνάμου θεότητος ἐν ἅπασιν καὶ πρὸς πάντας παντα-
 χοῦ κῆρυξ ἐκείνου, ἀλλ' οὐχὶ πολυαρχίας τε καὶ πολυθεΐας
 κατὰ τοὺς πολυθέους ἐκείνους ὄντως καὶ λατρευτὰς τῶν ἰδεῶν
 τε καὶ τῶν κτισμάτων, καὶ τῆς ἀληθινῆς λατρείας τε καὶ θεότη-
 τος ὑβριστάς, οὐδὲ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἦδη δι' ἐκείνου καὶ σὺν

Σύνοψις τῶν ἀγώνων στήν αἰχμαλωσία

ἔτοια ἦσαν τά κατά τήν αἰχμαλωσία παλαίσμα- 43
 τα καί ἀγωνίσματα κι' οἱ θαυμαστές νίκες
 καί τά ἐναντίον τῆς πλάνης τρόπαια τοῦ
 Γρηγορίου τοῦ μεγάλου· κι' ἔτσι κι' ἐκεῖ ὁ
 παλαιστής πού μέ τήν ἐνέργεια καί δύναμι

τοῦ Πνεύματος πού ἐνοικοῦσε σ' αὐτόν ἐφάνηκε στεφανίτης, σάν νά εἶχε μέ ὄλα καί σέ ὄλα συγκληρωμένο καί σύμφυτο μέ τόν ἑαυτό του τό νικᾶν. Διηγῆθηκα αὐτά ἔτσι ἐκτενῶς καί λεπτομερῶς, ὄχι γιά νά προσθέσω κάποια δόξα σ' ἐκεῖνον καί στούς λόγους ἐκείνου, ὅπως θά μπορούσε νά ὑποθέση κανεῖς (διότι ποιό ἀπό τά ἔργα ἐκείνου δέν εἶναι ὑψηλό καί θεῖο, ὥστε τό καθένα νά μπορῆ νά ἐκπλήσση μέ ὑπερβολή καί τούς λέγοντας καί τούς ἀκούοντας συγχρόνως, ἀκόμη καί τό μικρότερο ἂν τύχη νά εἶναι, ἀκόμη καί ἂν εἶναι ἀπό τά λεχθέντα καί πραχθέντα κατά πάρεργο κι' ὄχι κατά μελέτη;), ἀλλά γιά νά ἀποδειχθῆ κι' ἀπό ἐδῶ στούς ἀγνοοῦντας τό ὕψος καί ἡ ἀσφάλεια τῆς θεολογίας τοῦ ἀνδρός, ἡ καθ' ὄλα συμφωνία τῶν διδαγμάτων μέ τά ἀποστολικά καί πατερικά δόγματα καί ὅτι αὐτός ὑπῆρξε παντοῦ πρός ὄλους καί σ' ὄλα κῆρυξ τῆς μοναρχίας καί τῆς μιᾶς τρισυποστάτου θεότητος, ὄχι δέ τῆς πολυαρχίας καί πολυθεΐας κατά τό παράδειγμα τῶν πραγματικῶν πολυθέων ἐκείνων καί λάτρεων τῶν ἰδεῶν καί κτισμάτων καί ὑβριστῶν τῆς ἀληθινῆς θεότητος, τούς ὁποίους πολλές φορές ἤδη προηγουμένως ἐξήλεγε ὁ λόγος

ἐκεῖνω πολλάκις ἐξήλεγξεν· ἐπεὶ μὴδὲ ἄλλως ἐχρῆν σιγῇ τε καὶ λήθῃ τὰ τοιαῦτα παραδοθῆναι, μυστήριον εὐσεβείας ἀντικρυς ὄντα, καὶ τοῦ κατ' ἡμᾶς ἱεροῦ λόγου τε καὶ τῆς πίστεως μέρος οὐ τὸ σμικρότατον. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανίωμεν αὖθις.

Ἀπελευθέρωσις

44

νιαυτὸς ὄλος ἦνυστο τῶ γενναίῳ αἰχμαλωσίᾳ τε καὶ τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας δεινοῖς προσταλαιπωροῦντι· καὶ νῦν μὲν τοὺς εὐσεβεῖς πρὸς ὑπομηγῆν ὑπαλείφοντι καὶ ἀνδρίαν καὶ τῆς ἄλλης πάσης ἀρετῆς ἄσκησιν, τῇ τε τῶν μελόντων ἐλπίδι, καὶ μάλιστα τῶ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι, νῦν δὲ τοὺς ἀσεβεῖς ἐξελέγχοντι καὶ τὸ μυστήριον τὸ τῆς πλάνης διὰ πολλῶν μάλα λαμπρῶς θριαμβεύοντι, δι' ἃ δήπου καὶ πληγὰς ὑπομείνας διαφόρους καὶ θλίψεις, καθὰ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ἔφθη δείξας ὁ λόγος, μάρτυς ἀναίμακτος καὶ τῆς εὐσεβείας λαμπρὸς ἀθλητῆς ἦν.

45 **Μ**ὼν δὲ κοινῶν πραγμάτων ὡσπερ ἐν κύβων στροφαῖς αὖθις μεταπεσόντων Ρωμαίοις, μεταβολῆς τε προσγενομένης ἅμα τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ κοινῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν σφόδρα σπουδαζόντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐκεῖνου πόρρω γεγονότων τῆς ἀρχῆς ἤδη καὶ τῆς τῶν κοινῶν πρυτανείας, τηνικαῦτα παρὰ

δι' ἐκείνου καί μαζί μ' ἐκείνον. Ἄλλωστε δέν ἦταν σωστό νά παραδοθοῦν στή σιωπή καί στή λήθη τέτοια ἔργα πού ἀποτελοῦν ὄχι μικρό μέρος τοῦ ἱεροῦ λόγου καί τῆς πίστεως. Ἄλλ' ἄς ἐπανεέλθωμε στό προκείμενο.

Ἀπελευθέρωσις

λόκληρο ἔτος ἐπέρασε ὁ γενναῖος ταλαιπω- 44
ρούμενος στήν αἰχμαλωσία καί στά δεινά
τῆς αἰχμαλωσίας³⁸. Ἄλλοτε κατάρτιζε τούς
εὐσεβεῖς στήν ὑπομονή καί ἀνδρεία καί στήν
ἄσκησι κάθε ἄλλης ἀρετῆς, καθὼς καί στήν
ἐλπίδα τῶν μελλόντων, καί μάλιστα μέ τό παράδειγμά του
ἄλλοτε δέ ἐξήλεγγε τούς ἀσεβεῖς καί διεπόμπευε λαμπρῶς
μέ ἔκτενεῖς λόγους τό μυστήριο τῆς πλάνης. Γι' αὐτά μάλιστα
ὑπέμενε διάφορες πληγές καί θλίψεις, ὅπως ἀπέδειξε καί
πρὶν ἀπό λίγο ὁ λόγος. Ἔτσι ἔγινε μάρτυς ἀναίμακτος καί
λαμπρός ἀθλητῆς τῆς εὐσεβείας.

Καθὼς τά πολιτικά πράγματα τῶν Ρωμαίων μεταστράφηκαν 45
πάλι σάν τά περιστρεφόμενα ζάρια, συνέβηκε πάλι
μεταβολή στή βασιλεία καί στήν Ἐκκλησία, ἐκείνοι δέ
πού ἐφρόντιζαν μέ ζῆλο γιά τήν ἀπελευθέρωσι τοῦ Γρηγορίου
ἀπομακρύνθηκαν ἀπό τήν ἐξουσία καί τή διαχείρησι τῶν

38. Ὁ Γρηγόριος εἶχε συλληφθῆ αἰχμάλωτος γύρω στίς 10 Μαρτίου τοῦ 1354. Ἀπελευθερώθηκε τό ἐπόμενο ἔτος τήν ἴδια ἐποχῆ.

πάσας ἐλπίδας λύεται τῆς αἱμαλωσίας, ὅτε καὶ τὰ τῶν ἐλπίδων αὐτῶν εἰσάπαν ἐρρήη, Θεοῦ κεκινήκωτος ἐξ ὑπερορίας δυτικῆς Τριβαλλοῖς τινας ἢ Λαλμάτας, ἄνδρας καλοὺς κάγαθούς, καὶ ὑπὲρ τὸ σφέτερον αὐτῶν γένος, οἳ καὶ πόρρωθεν ὄντες, τὰ τε χρήματα δαμιλῶς κατεβάλλοντο τοῖς βαρβάρους καὶ τὸν ἅγιον ἀνεσώσαντο, ἰν' εἶη καὶ τοῦτο καθαρῶς τῶν περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ θαυμάτων, τοῦ πάντα κατὰ τὸ εἰρημένον ποιῶντός τε καὶ μετασκευάζοντος μόνῳ τῷ βούλεσθαι.

---

39. Ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1355. Ἄν καὶ ἀποκατεστάθηκαν οἱ σχέσεις του μὲ τὸν πεθερό του Ἰωάννη Καντακουζηνό, ὁ δεῦτερος παραιτήθηκε ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1355 καὶ ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸ σχῆμα ὡς μοναχὸς Ἰωάσαφ. χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίες στὰ κοινά. Τότε ἀμέσως ἀπεχώρησε ἀπὸ τὸ πατριαρχικὸ θρόνον ὁ σύγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἔργου Φιλόθεος, πού εἶχε διαδεχθῆ τὸ προηγούμενον ἔτος τὸν Κάλλιστο. Στὸ θρόνον ξαναγύρισε ὁ Κάλλιστος.

κοινων³⁹. Ἀνελπίστως ὁμοῦς αὐτός ἀπολύθηκε ἀπό τήν αἰχμαλωσία τότε πού εἶχε χαθῆ κάθε ἐλπίδα. Ὁ Θεός παρεκίνησε ἀπό χῶρες πέρα ἀπό τά δυτικά σύνορα κάποιους Τριβαλλούς ἢ Δαλμάτες⁴⁰, ἄνδρες καλούς καί ἀγαθούς, ἀνωτέρους ἀπό τό γένος των, οἱ ὅποιοι, ἂν καί ἦσαν μακριά, κατέβαλαν στούς βαρβάρους τά χρήματα κι' ἐλύτρωσαν τόν ἅγιο. Ἔτσι ἦταν κι' αὐτό ἓνα ἀπό τά σχετικά μέ αὐτόν θαύματα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ καί μετετρέπει τά πάντα μέ μόνη τή θέλησί του κατά τά γραμμένα.

---

40. Κατά τόν Φιλόθεο τά λύτρα κατέβαλαν Σέρβοι ἢ Δαλμάτες ἔμποροι, κατά τό Νικηφόρο Γρηγορά ὁ Καντακουζηνός, μοναχός τότε.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Συζήτησις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν

ν δὲ τῇ τῶν πόλεων βασιλίδι γενόμενος αὐθις, τὸν τε πρὸς Λατίνους περὶ τῆς τοῦ Θείου Πνεύματος ἐκπορεύσεως ἐν βιβλίοις δυοὶ θαυμασιῶς ἐκδίδουσι λόγον, καινὸν τινα καὶ ὑπερφῶ, καὶ οἷον οὐδέπω πρότερον ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἢ καθ' ἡμᾶς ἐώρακεν Ἐκκλησία· μᾶλλον δ', ἴν' εἶπω τ' ἀληθὲς ἔξω παντὸς προκαλύμματός τε καὶ προσωπίου, οἷον τοὺς πρὸ αὐτοῦ πρὸς Λατίνους ὁμοῦ πάντας παιδιὰν¹ ἀποδείξει καὶ πρόσχημα διαλέξεως. Ταῦτα τε τοίνυν οὕτω θαυμασιῶς καὶ ἀξίως ἐξενεγκὼν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῷ Πνεύματος, καὶ τῶν ὁπαδῶν Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου, τοῖς ἔτι περιουσι, τὰς ἐσχάτας οἰονεὶ πληγὰς δεδωκώς, ἐν τε λόγοις καὶ γράμμασι καὶ διαλόγοις αὐτοπροσώποις, καὶ βασιλέως αὐτοῦ καὶ πολλῶν τῶν ἐν τέλει πορόντων, ὡς μηδὲν ἦττον αὐτὸν

1. παιδείαν .1

1. Τὴν πραγματεία αὐτὴ εἶχε γράψει στό "Ἅγιον" Ὄρος πρὶν ἀπὸ 30 ἔτη ὅπως εἶδαμε. Τώρα τὴν παρουσίασε σὲ νέα παραλλαγή.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Συζήτησις στήν Κωνσταντινούπολι

ταν ἐφθασε πάλι στήν βασιλίδα τῶν πόλεων ¹ ἐξέδωσε θαυμασίως τήν πραγματεία περί τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ θείου Πνεύματος σέ δύο βιβλία'. Ἦταν λαμπρά καί ὑπερφυής, καί σάν αὐτήν ποτέ προηγουμένως δέν εἶχε ἰδεῖ ἡ Ἐκκλησία μας' καί γιά νά εἰπῶ τήν ἀλήθεια ἐξω ἀπό κάθε προκάλυμμα καί προσωπεῖο, ἐμπρός της ὄλοι μαζί οἱ πρὸς τοὺς Λατίνους λόγοι ἀποδεικνύονται παίγνια καί προσχήματα διαπραγματεύσεως. Ἀφοῦ λοιπόν τόσο θαυμάσια καί ἄξια ἑαυτοῦ καί τοῦ μέσα του λαλοῦντος ἀγίου Πνεύματος συνέταξε αὐτό τό ἔργο, καί ἀφοῦ ἔδωσε κατά κάποιον τρόπο τά τελευταῖα κτυπήματα πού ἐπιζοῦν ἀκόμη, μέ λόγους, συγγράμματα καί προφορικούς διαλόγους², παρουσία τοῦ ἰδίου τοῦ βασιλέως καί πολλῶν ἀξιωματούχων, ὥστε νά θαυμάζεται ἀπό ὄλους ὄχι λιγώτερο καί γι' αὐτούς, ἐπιστρέφει

2. Κυρίως διεξήγαγε συζήτησι μέ τόν Νικηφόρο Γρηγορά, ἀπό τήν ὁποία ἀπέρρευσαν ἡ Ἐπίτομη Διήγησις τοῦ Φακραση καί οἱ Λόγοι κατὰ Γρηγορά Α' καί Β'.

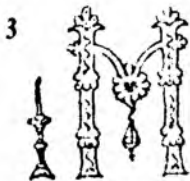
παρὰ πάντων θαυμασθῆναι κἀν τούτοις, εἰς Θεσσαλονίκην τὴν ἰδίαν ὑποστρέφει καὶ αὐθις, διψῶσάν πως ἂν εἴποις τοῦτόν τε καὶ τὰ τούτου, καὶ σφοδρῶς ἐκκαίωμένην τῷ πόθῳ.

Εἰς τὴν ἔδραν του

πει δὲ καὶ ὑδάτων τῶν ἀνωθεν αἰσθητῶς διψῶσαν οὐδὲν ἤττον αὐτὴν εὔρε καὶ αὐχμῶ τηκομένην, λύει μὲν αὐτῇ τὰ τῆς αἰσθητῆς ἀνομβρίας εὐθύς, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι τὸν δημιουργὸν δυσωπήσας, ποτίζει δ' ἀφθόνως καὶ τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ζωτικὸν λόγον, τοὺς πλεῖστον ἤδη χρόνον τοῦτον διψῶντας, θεραπεύει δὲ συνήθως καὶ αὐθις σὺν ταῖς ψυχαῖς καὶ τὰ σώματα, ῥάγους ποιῶν ἀμφοτέρωθεν.

Θαυματουργικαὶ ἐνέργειαι

οναχός τις καὶ γὰρ τὴν ἀζίαν πρεσβύτερος, τὴν κλήσιν Πορφύριος, τῷ τοῦ Ὑπομνησκοντος ἐνοικῶν σεμνείῳ, καὶ θύων ἐν τούτῳ τὰ μυστικά. Οὗτος εὐλαβῆς τε καὶ συνετὸς ὢν, καὶ τῷ ἀγίῳ συνήθης ἦν, καὶ πυκνὰ πρὸς αὐτὸν ἐφοῖτα καὶ τῶν ποτίμων τῆς γλώττης αὐτοῦ μετεῖχε ρευμάτων ἡδέως. Τῆς δὲ δεσποτικῆς Μεταμορφώσεώς

πάλι στήν Θεσσαλονίκη του, πού ἐδιψοῦσε, γιά νά εἰποῦμε ἔτσι, γι' αὐτόν καί τὰ καλά του, καί ἐφλογιζόταν σφοδρῶς ἀπό τόν πόθο.

Στήν ἔδρα του

πειδή δέ τήν εὐρήκε νά διψᾷ ὄχι λιγώτερο ² ἀπό αἰσθητά βρόχινα ὕδατα καί νά λειώνη ἀπό ξηρασία, λύνει ἀμέσως τήν αἰσθητή ἀνομβρία της, ἀφοῦ παρεκάλεσε μέ εὐχές καί δεήσεις τόν Δημιουργό, ποτίζει ἄφθονα μέ τόν ζωτικό λόγο, πού εὐφραίνει καρδιές, τοὺς διψῶντας πολύν καιρό ἤδη, θεραπεύει δέ πάλι, ὅπως συνήθως, μαζί μέ τίς ψυχές καί τὰ σώματα, κάμνοντάς τους καλλιτέρους καί ἀπό τίς δύο πλευρές.

Θαυματοργικές ἐνέργειες

ταν κάποιος μοναχός, πρεσβύτερος στό ἀξίωμα, ὀνομαζόμενος Πορφύριος, πού κατοικοῦσε στή μονή τοῦ Ὑπομνήσκοντος, ὅπου ἐτελοῦσε τὰ μυστήρια. Αὐτός ὁ ἱερομόναχος, πού ἦταν εὐλαβής καί συνετός, ἦταν φίλος τοῦ ἀγίου, τόν ἐπισκεπτόταν συχνά καί μετεῖχε εὐχαρίστως τῶν ναμάτων τῆς γλώσσης του. "Ὅταν κάποτε ἐτελεῖτο ἀπό αὐτοῦ ³

ποτε τελουμένης αὐτοῖς, ὡς ἔθος, καθ' ἣν ἄρα καὶ τὸν Πορφύριον καὶ διανυκτερεύειν σὺν τοῖς λοιποῖς μοναχοῖς ἔδει καὶ ἱερατικῶς ἐξυπηρετεῖσθαι, ἀθρόον ὁδόνη τις αὐτῷ κατὰ τὴν εὐώνυμον πλευρὰν προσβαλοῦσα καὶ τῆς ἱερᾶς ὀπηρεσίας καὶ τῆς ἀγρυπνίας ὁμοῦ καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ στάσεως ἐκείνον ἀπειρξε· μᾶλλον δὲ τὴν μὲν ἱερὰν ἀφείλετο τελετὴν καὶ τὴν ἐν τῷ ναῷ προσεδρεΐαν, τῇ δ' ἀγρυπνίᾳ καὶ προσέθηκε πλείστον, ὡς μηδὲ συγχορεῖν ἐπὶ κλίνης ἀνακεῖσθαι τελείως τῷ σφοδρῷ καὶ ἀκμαίῳ τοῦ πάθους. Ἡ νῆξ ἐκείνη παρήει καὶ τὰ τῆς ὁδύνης οὐδοτιῶν ἐνεδίδου. Ἐπεὶ δ' ὁ τῶν μυστηρίων καιρὸς προσιών τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἱερουργίαν ἐκάλει, καὶ ὁ Πορφύριος ὡς εἶχεν εὐθύς τῷ τοῦ σεμνεῖου παρεπόμενος προεστῶτι, εἰς τοὺς ὑπ' ἐκείνον ἐπισκόπους τελοῦντι καὶ συνιερουργεῖν προσκεκλημένῳ συνήθως, τῆς τε μυστικῆς ἱερουργίας ἐπόπτης γίνεται καὶ ἀκροατῆς, ἐστὼς αὐτοῦ πρὸς τῶν ἱερῶν θυσιαστηρίῳ, καὶ τῶν μυστικῶν τελεσθέντων, πρόσεισιν εὐθύς τῷ ἀγίῳ, τὴν τε πιέζουσαν ὁδυνηρῶς ἀπαγγέλων ὁδύνην καὶ τὴν θεραπείαν ὡς τάχιστα διὰ τῆς αὐτοῦ χειρὸς τε καὶ τῆς εὐχῆς ἐξαιτῶν.

- 4 **Ο** δὲ πρῶτα μὲν ἀνεβάλλετο καὶ τὴν ἀξίωσιν εὐλαβῶς διωθεῖτο, μηδὲ δεδυνῆσθαι διενεργεῖν αὐτὸς τὰ τοιαῦτα λέγων, μὴ τοιαύτας τὸν Πορφύριον ἔχειν τὰς ὑπολήψεις περὶ αὐτοῦ ἀξίων· ὡς δ' ἐκείνος ἐπέκειτο μᾶλλον τὴν ἱερὰν ἐπιζητῶν τῆς χειρὸς ἐκείνου σφραγίδα καὶ τὴν εὐχὴν, τῇ τοῦ πάσχοντος ὁ μέγας εἶξας ἀνάγκη, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς πρὸς Χριστόν, τὴν δὲ

ἡ δεσποτική Μεταμόρφωσις, ὅπως συνήθως, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Πορφύριος ἔπρεπε νὰ διανυκτερεύσῃ μαζί μέ τοὺς ἄλλους μοναχοὺς καί νὰ ὑπηρετήσῃ στὰ ἱερατικά, ἕνας ξαφνικός πόνος, πού τόν προσέβαλε στήν ἀριστερά πλευρά, τόν ἐμπόδισε νὰ μετάσχῃ στήν ἱερά ὑπηρεσία καί στήν ἀγρυπνία, καθὼς ἐπίσης καί στήν παράστασι στόν ναό· μᾶλλον τοῦ ἐστέρησε τὴν ἱερά τελετή καί τὴν παρουσία στόν ναό, ἠῤῥησε δέ κατὰ πολὺ τὴν ἀγρυπνία, ἀφοῦ δέν τοῦ ἐπέτρεπε οὔτε νὰ ξαπλώνεται στήν κλίνη τελειῶς λόγῳ τῆς σφοδρότητος καί τῆς ὀξύτητος τοῦ πάθους. Ἐπέρασε ἐκείνη ἡ νύκτα καί ὁ πόνος δέν ὑποχωροῦσε οὔτε στό ἐλάχιστο. Ὅταν δέ ἡ ὥρα τῶν μυστηρίων ἐπλησίαζε κι' ἐκαλοῦσε στήν ἱεουργία τόν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ, ὁ Πορφύριος ἀκολουθώντας ὅσο μπορούσε ἀμέσως τόν προϊστάμενο τῆς μονῆς, πού ἀνήκε στους ἐπισκόπους ὑπὸ τὴν δικαιοδοσία ἐκείνου καί ἦταν κατὰ τὴν συνθήειαν προσκαλεσμένος νὰ συνιερουργῇ, γίνεται καί θεατῆς καί ἀκροατῆς τῆς μυστικῆς ἱεουργίας, στεκόμενος κάπου πλησίον τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου. Ὅταν ἐτελείωσε τό μυστήριον, πλησιάζει ἀμέσως τόν ἅγιον, στόν ὁποῖο ἀνήγγειλε τόν πόνο πού τόν ἐπίεζε σφοδρῶς καί ἐζήτησε τὴν θεραπεία μέ τό χέρι καί τὴν εὐχή του γρήγορα.

Γ κείνος πρῶτα μέν ἀνέβαλλε καί ἀπό εὐλάβεια ἀπέρριπτε ⁴ τὴν αἴτησι, λέγοντας ὅτι δέν ἔχει κατορθώσει αὐτός νὰ ἐνεργῇ τέτοια θαύματα καί ζητώντας ἀπό τόν Πορφύριον νὰ μὴ ἔχη γι' αὐτόν τέτοια γνώμη. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκείνος ἐπέμενε περισσότερο στό νὰ ζητῇ τὴν ἱερά σφραγίδα τῆς χειρός καί τὴν εὐχή ἐκείνου, ὑποχωρώντας ὁ μέγας στήν ἀνάγκη τοῦ πάσχοντος, ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμούς στόν Χριστό

χειρά τῆ τοῦ πρεσβυτέρου πλευρᾷ σταυρικῶς ἐπιθείς, τὰ τοῦ
 Θείου καὶ ἱεροῦ μέλους ἐκείνου περιπαθεῶς ἔλεγε:

«Σταυρούμενος, ἄεστοτα, τοῖς μὲν ἡλοῖς
 τὴν ἀρὰν τὴν καθ' ἡμῶν ἐξήλειψας,
 τῆ δὲ λόγχῃ νυττόμενος τὴν πλευράν,
 Ἄδὰμ τὸ χειρόγραφον διαρρήξας,
 τὸν κόσμον ἠλευθέρωσας»·

εἶτα, καὶ τὸ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων ἐκείνο πρὸς τὸν
 παράλυτον ἐπειπὼν, τὸ, «ἰάται σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός», τῆς πι-
 κρᾶς οὐδύνης ἐκείνης οὐ σχολῆ καὶ κατὰ μικρόν, ἀλλὰ τελείως
 εὐθὺς ἀπαλλάττει τὸν πάσχοντα, ὡς καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τε καὶ
 τὸ φροντιστήριον ὅλον ὑγιᾶ τε καὶ ἔρρωμένον παραδόξως ἐπαν-
 ἔλθειν.

5 **Ἡ**μέραι μετὰ τοῦτο παρήλθόν τινες· ὁ αὐτὸς Πορφύριος ἔλε-
 γε, καὶ νόσος ἐπιγίνεται μοι τῷ σώματι τις, ἣ καὶ προσ-
 ταλαιπωρήσας ἡμέρας συχνάς, ὅτε καὶ πρὸς παρακμὴν τε καὶ
 ἀπαλλαγὴν ταύτης ἐβλεπον ἤδη, τότε δὴ καὶ σφοδρότατης καθ'
 ὑπερβολὴν ἐκείνης πειρῶμαι· τὸ γὰρ ἐνοχλοῦν ἅπαν τῆς ὕλης,
 ὡσπερ ἐπίτηδες ἀθρόον κατὰ τοῦ λάρυγγος ρεῦσαν, ὡσανεὶ τινα
 παιδιὰν ἐδείκνυ τὰ πρόσθεν· τὸν τε γὰρ φυσικὸν τῆς τροφῆς
 ἀπέκλεισε πόρον, ὡς μηδὲ ὕδατος γοῦν ἐφ' ὅλαις ἡμέραις ὀκτώ,
 μηδὲ βραχὺ τι τὸ παράπαν προσέσθαι, καὶ χαλεπὸν τὸν δι' ἀγ-
 χόνης ἠπειλεῖ θάνατον. Ἐπεὶ δὲ πᾶσα μὲν ἐκινεῖτο πρὸς θερα-
 πείαν ἐπίνοια, πᾶσα δ' ὡσαύτως ἀργὸς ἦν, πρὸς τὸν συν-
 ἦθη καὶ αὐθις ἰατρὸν καταφεύγω, Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν
 μέγαν, καὶ τὴν νόσον ἄνωθεν ἐξαγγείλας καὶ τὸ κατασκῆ-

καί ἐπέθεσε τὸ χέρι στὴν πλευρὰ τοῦ πρεσβυτέρου σταυρικῶς, λέγοντας περιπαθῶς τὰ λόγια τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου μέλους,

Σταυρούμενος, Δέσποτε, μέ τὰ καρφιά
ἐξάλειψες τὴν ἐναντίον μας κατάρα,
κεντούμενος μέ τὴ λόγχη στὴν πλευρὰ
διέρρηξες τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀδάμ
κι' ἔλευθέρωσες τὸν κόσμολ.

Ἔπειτα, ἀφοῦ προσέθεσε καί τὰ λόγια τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, πρὸς τὸν παράλυτο, τὸ «σέ θεραπεύει ὁ Ἰησοῦς Χριστός»⁴, ἀπαλλάσσει τὸν πάσχοντα λίγο, ἀλλ' ἀμέσως τελείως, ὥστε παραδόξως νά ἐπανέλθῃ πλήρως ὑγίης καί ρωμαλέος στὴν οἰκία καί τὸ φροντιστήριον.

Παρῆλθαν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ μερικές ἡμέρες, ἔλεγε ὁ ἴδιος 5
ὁ Πορφύριος, καί ἐπέρχεται στό σῶμα μου κάποια νόσος. Ἀφοῦ ἐταλαιπωρήθηκα ἀπὸ αὐτὴν ἀρκετές ἡμέρες, ὅταν ἤδη ἄρχισα νά βλέπω τὴν παρακμὴ τῆς καί τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὴν, τότε τὴν δοκιμάζω σέ ὑπερβολικὴ σφοδρότητα. Διότι τὸ ὑλικὸ πού μ' ἐνοχλοῦσε ὀλόκληρο ἔρρευσε ἀπότομα σάν ἐπίτηδες κατὰ τοῦ λάρυγγος, παρουσιάζοντας σάν παιγνίδι τὰ προηγούμενα. Ἀπέκλεισε πραγματικὰ τὸν φυσικὸ πόρο τῆς τροφῆς, ὥστε νά μὴ δέχεται καθόλου οὔτε σταγόνα ὕδατος ἐπὶ ὀκτῶ ὀλόκληρες ἡμέρες, καί ἀπειλοῦσε φοβερό θάνατο ἀπὸ πνιγμό. Ἐπειδὴ κάθε θεραπευτικὴ ἐπινόησις χρησιμοποιήθηκε καί ὅλες ἀποδείχθηκαν ἀνίσχυρες, καταφεύγω πάλι πρὸς τὸν συνηθισμένο ἱατρό, δηλαδὴ τὸν μεγάλο Γρηγόριον. Ἀφοῦ τοῦ ἀνήγγειλα τὴν νόσο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καί

4. Πράξ. 9.34.

ψαν τῷ λάρυγγι θανατηφόρον κακὸν τελευταῖον προσθείς, πείθω πολλὰ δεηθεὶς μετ' ἐχθρῆς ἱεράς ἐπιθεῖναι τὴν χεῖρα τῷ πάσχοντι μέλει. ἦν δὲ καὶ σταυρικῶς ἐπιθείς, τὸ θεῖον ἐκεῖνο πρὸς Χριστὸν τοῦ σοφοῦ μελωδῆμα σὺν δάκρυσιν ἐπιλέγει. τό·

Παθῶν ἀμέτοχος σὺ διέμεινας, Λόγε Θεοῦ,
σαρκὶ προσωμιλήσας τοῖς πάθεσιν·
ἀλλὰ λύεις τῶν παθῶν τὸν ἄνθρωπον·

καὶ διελθὼν μέχρι τέλους, «ἄπειθι, φησί, πρὸς σεαυτὸν τε καὶ τὸν οἰκίσκον, πρὸς Θεοῦ μόνου τῶν τε ψυχικῶν ὁμοῦ καὶ σωματικῶν παθῶν τὴν ἴασιν ἐξαιτούμενος ἐπειδὴ γε καὶ ἐκείνω δυνατόν ταυτὶ πάντα μόνω. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος. Ἐγὼ δ' ἐκέιθεν ἐπανιών, ὁ Πορφύριος ἔλεγεν αὐθις, οὐ τῆς ἀγρόνης μόνον ἐκείνης ἐλεύθερον θαυμαστῶς εἶχον τὸν λάρυγγα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τροφῆς ὄρεξιν εὐθὺς ἐκινούμην καὶ τὴν κοινήν εἰσιῶν τῶν ἀδελφῶν τράπεζαν (ἦν γὰρ ἤδη καὶ ὥρα ἢ τοῦ ἀρίστου), αὐτὰ ταῦτα καὶ αὐτός, ὦ τοῦ θαύματος, ἐσιτούμην ἄθροον ἅπερ καὶ πάντες, ὁ μὴδὲ ὕδατος μεταλαβεῖν δυνάμενος πρὸ βραχέος, ὃ δήπου καὶ φθάσας ἔφην.

6 **Η** **Μ**οναχῆ δέ τις φροντιστήριον ἀρετῆς τὸ τῆς θαυμαστῆς φημι Θεοδώρας κεκτημένη σεμνεῖον, θῆλυ παιδίον μεθ' ἐαυτῆς ἔσχε· βρέφος μὲν ἐκτεθὲν μητρικῶς τε καὶ φιλανθρώπως ἀνελομένη καὶ τροφῆς καὶ παντοδαπῆς ἀζιώσασα τῆς ἐπιμελείας, ὡς καὶ ἡλικίας ἤδη παιδικῆς ἤφθαι καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν δεξιῶς ἔχειν δύνασθαι καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας ἀγαθὰς τῇ δεσποίνῃ διδόναι, δι' ἃ δήπου καὶ παρ' ἐκείνης προσείληπτο.

τελευταῖα προσέθεσα τό θανατηφόρο κακό πού εἰσέβαλε στόν λάρυγγα, πείθω μετά πολλές παρακλήσεις νά ἐπιθέσῃ μέ ἱερά εὐχή τό χέρι στό πάσχον μέλος, τό ὅποιο ἐπέθεσε αὐτός σταυρικῶς, λέγοντας τό θεῖο ἐκεῖνο μελῶδημα τοῦ σοφοῦ πρὸς τόν Χριστό, τό

Λόγε Θεοῦ, διέμεινες ἀμέτοχος παθῶν,
ὅταν ἦλθες σ' ἐπαφή μέ τά πάθη διά τῆς σαρκός·
ἀλλά λύεις τόν ἄνθρωπο ἀπό τά πάθη⁵.

Ἄφου τό ἀπήγγειλε ἕως τό τέλος, λέγει, «πήγαινε πρὸς τόν ἑαυτό σου καί τόν οἰκίσκο ζητώντας μόνο ἀπό τόν Θεό τήν ἴασι τῶν ψυχικῶν καί σωματικῶν παθῶν, ἐπειδή σ' ἐκείνον μόνο εἶναι δυνατά ὅλα αὐτά». Αὐτά εἶπε ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Ἐγώ δέ ὅταν ἐπανῆλθα ἀπό ἐκεῖ, ἔλεγε πάλι ὁ Πορφύριος, δέν εἶχα μόνο τόν λάρυγγα ἐλεύθερον ἀπό ἐκεῖνο τό ἄγχος θαυμαστῶς, ἀλλά ἀμέσως ἀπέκτησα καί ὄρεξι γιά τροφή, καί ἀφου εἰσηλθα στήν κοινή τράπεζα τῶν ἀδελφῶν (διότι ἤδη ἦταν ὥρα τοῦ γεύματος), ἔφαγα, ὡ τοῦ θαύματος, τά ἴδια μέ ἐκεῖνα πού ἔφαγαν ὅλοι, ἐγώ πού πρὶν ἀπό λίγο δέν μπορούσα οὔτε νερό νά πιῶ, ὅπως εἶπα προηγουμένως.

Μία μοναχή πού ἀνήκε σέ φροντιστήριο ἀρετῆς. τήν μονή τῆς θαυμαστῆς Θεοδώρας δηλαδῆ, εἶχε μαζί της ἓνα θηλυκό παιδί. Ἦταν ἐκτεθειμένο βρέφος, τό ὅποιο αὐτή παρέλαβε μητρικῶς καί φιλανθρώπως, τοῦ προσέφερε τροφή καί παντοειδῆ φροντίδα, ὥστε ἤδη νά ἔχη φθάσει σέ παιδική ἡλικία, νά μπορῇ νά ὑπηρετῇ ἐπιδεξίως καί νά παρέχῃ ἀγαθές ἐλπίδες στήν Κυρία του περὶ τοῦ μέλλοντος.

5. Τροπάριο ἀκολουθίας.

τῶν δ' ἐναντίων ἐπιηρείᾳ πονηροῦ τινος δαίμονος αἰσχιστα πειρωμένη· τὰ γὰρ τῆς γαστρὸς φυσικὰ περιττώματα τῇ παιδί κινούμενα παρὰ φύσιν, τὰ τε στρώματα καὶ τοὺς χιτωνίσκους, καὶ αὐτὴν δὲ ταύτην ὑποῦσαν νυκτὸς ἐπὶ τῆς εὐνῆς τὰ αἰσχιστα διετίθει, καὶ δεινὰ πάσχειν τὴν κυρίαν ἐποίει, τὴν μὲν βρεφικὴν ἡλικίαν ἀποθεμένην ὀρθῶσαν πάλαι, τὰ κείνης ἀηδῆ δὲ καὶ φορτικὰ μηδόλως ἀποβαλοῦσαν, ὡς καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτὴν καὶ τὸ φίλτρον κατὰ μικρὸν ἀπολείπειν τὸ πρὸς τὴν παιδα, καὶ πρὸς διάστασιν ἤδη καὶ χωρισμὸν ἀφορᾶν. Ἄλλ' ἐφίσταται τοῖς πάσχουσιν αὐτόκλητος ὁ σωτήρ, καὶ τῇ μὲν τὸ σῶμα, τῇ δὲ τὴν ψυχὴν ἐξιᾶται· μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἄκριβῶς καὶ ἀμφοτέρας θεραπεύει κατ' ἄμφο, καὶ κατ' ἄμφο νοσοῦσας· ὡς γὰρ τοῦ φροντιστηρίου συνήθως ἔνδον ἦν ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ἀγγέλλεται μὲν αὐτῷ παρ' ἐκείνων καὶ ταῦτα, προσπίπτουσι δ' ἅμα τοῖς ἐκείνου ποσί, πίστει θερμῇ καὶ δάκρυσι τὴν θεραπείαν αἰτοῦσαι· ὁ δὲ καὶ φιλάνθρωποις ἐνιδὼν ὄμμασι καὶ λόγοις πολὺ τὸ ἠδύ τε καὶ φιλάνθρωπον ἔχουσι πατρικῶς ταύτας ψυχαγωγῆσας, εἶτα καὶ χεῖρα τῇ κεφαλῇ τῆς παιδὸς ἐπιθεῖς καὶ Θεὸν ἀνυμνήσας καὶ ἐπευξάμενος, ὑγιᾶ παρευθὺ τὴν πάσχουσαν ἀποδείκνυσιν.

7 **Α**νήρ τις, Παλάτης τὴν κλησιν, τὸν τρόπον ἐπιεικῆς, χρυσοστίκτης τὴν τέχνην, χρυσῷ τὴν καινουργηθεῖσαν ἱερατικὴν στολὴν ἐπεκαλλώπιζε τῷ μεγάλῳ. Ὁ δὲ καὶ πρόφασιν ὡσανεὶ τῆς πρὸς ἐκείνον ἐπιδημίας καὶ τῆς μελλούσης εὐεργεσίας ὁ μέγας πεποιημένος, αὐτόκλητος ἐφίσταται τῷ οἴκῳ ἐκείνου, σὺν γε τοῖς ὁμοτέχνιοις ἐργαζομένον. Τῷ δὲ ἄρα ἦν παιδίον ἄρρεν, πέντε μὲν ἤδη γεγονὸς ἔτη, πέντε δ' ἐπὶ δέκα μῆσιν ὄλοις αἰμορροία κατειργασμένον, ὡς καὶ τὴν κατὰ φύσιν

πράγματα γιά τά ὅποια τό παρέλαβε ἄλλωστε ἐκεῖνη. Ἐδοκίμασε ὁμως αἰσχροῶς τά ἀντίθετα μ' ἐπήρεια πονηροῦ δαίμονος. Πραγματικά τά φυσικά περιττώματα τῆς κοιλίας, κινούμενα παρά φύσι στό κορίτσι, ἐγέμιζαν ἀκαθαρσίες τά στρώματα, τά φορέματα κι' αὐτήν τήν ἴδια τήν νύκτα στόν ὕπνο ἐπάνω στό κρεβάτι. Ἡ κυρία ἐστενοχωριόταν πολύ, καθῶς ἐβλεπε τήν κόρη νά ἔχη περάση ἀπό καιρό τήν βρεφική ἡλικία, χωρίς νά ἔχη ἀποβάλει καθόλου τά ἀηδῆ καί φρικτά ἰδιώματά της. Ἔτσι ἄρχισε βαθμιαίως νά χάνη τήν ἀγάπη καί τό φίλτρο πρός τήν κόρη καί νά σκέπτεται νά τήν ἀπομακρῶνῃ καί νά τήν χωρίσῃ πλέον. Ἀλλά προσέρχεται αὐτόκλητος ὁ σωτήρ στούς πάσχοντας, θεραπεύοντας τῆς μιᾶς τό σῶμα καί τῆς ἄλλης τήν ψυχή, ἢ μᾶλλον θεραπεύοντας καί τίς δύο σιά δύο, διότι καί κατά τά δύο ἀσθενοῦσαν. Πραγματικά, καθῶς ὁ μέγας ἀρχιερεὺς μετέβηκε στό μοναστήρι κατά τήν συνήθειά του, ἀνακοινώθηκαν αὐτά τά πράγματα ἀπό ἐκεῖνες, πέφτουν δέ συγχρόνως σ'τά πόδια του, ζητώντας τή θεραπεία μέ θερμή πίστι καί δάκρυα. Αὐτός δέ, ἀφοῦ τίς ἐκύτταξε μέ φιλάνθρωπα μάτια καί τίς παρηγόρησε πατρικῶς μέ λόγια εὐχάριστα καί εὐσπλαγχνικά, ἔθεσε τήν χεῖρα στήν κεφαλή τῆς κόρης, ἀνυμνώντας τόν Θεό καί εὐχόμενος, καί ἀμέσως καθιστᾶ ὑγιᾶ τήν ἀσθενῆ.

Κάποιοι ἄνδρας, ὀνομαζόμενος Παλάτης, εὐγενικῆς διαγωγῆς, χρυσοκεντητής στήν τέχνη, ἐστόλιζε τήν νέα ἀρχιερατική στολή τοῦ μεγάλου μέ χρυσό. Τοῦτο χρησιμοποιοῦντας ὁ μέγας ὡς πρόφασι νά τόν ἐπισκεφθῆ καί νά τόν εὐεργετήσῃ, ἔρχεται αὐτόκλητος στόν οἶκο του, ὅπου ἐργαζόταν μέ τούς ὁμοτέχνους του. Αὐτός ὁμως εἶχε ἕνα ἀρσενικό παιδί ποῦ ἦταν ἤδη πέντε ἐτῶν, ἀλλά ἐπί δεκαπέντε ὀλοκλήρους μῆνες κατατρυχόταν ἀπό αἰμόρροια, ὥστε νά ἔχη

ἄψιν ἤδη σχεδὸν ἀπόλιπειν αὐτὸ καὶ τὸ εἶδος καὶ τῆ φωνῇ μόνῃ τὸ περιεῖναι καὶ ζῆν πιστοῦσθαι. Τοῦτο κατιδὼν ἐπὶ τῆς οἰκίας ὁ μέγας, ὁ μὲν πυνθάνεται φιλανθρώπως τὴν τοῦ πάθους αἰτίαν, ὁ δὲ πατὴρ τῶν σπλάγχνων εὐθὺς ἠττηθεὶς καὶ δάκρυσι καὶ ρήμασι γοεροῖς τὴν συμφορὰν ἐξαγγέλει καὶ τὸν ἡμιθνήτα παῖδα ταῖν χεροῖν ἄρας εὐθέως, ταῖς παλάμαις ὑποτίθησι τοῦ ἀρχιερέως· «Ἐλέησόν μου τὸν υἱόν», κατὰ τὸν ἐν Εὐαγγελίοις πρὸς Χριστὸν ἄντικρυς καὶ αὐτὸς λέγων, πᾶσι μὲν ἰατροῖς σχεδὸν καὶ πάσαις ἐπινοίαις ὑπὲρ αὐτοῦ χρησαμένον, μηδὲν δέ τι πλέον ἠνυκότος ἐς δεῦρο, ὡς καὶ αὐτὰς ἤδη τὰς ἐλπίδας ἀποβαλεῖν. Ὁ δὲ πρῶτα μὲν τῷ τοῦ θεοῦ σταυροῦ σημείῳ τὸν νοσοῦντα σφραγίζει, τῇ δὲ κεφαλῇ τὴν ἰδίαν ἐπιθεὶς χεῖρα, καὶ μυστικῆν ὑποψιθυρίσας εὐχὴν πρὸς Θεόν, μετὰ τρίτην εὐθὺς ὑγιᾶτε καὶ ἔρρωμένον ἀποδίδωσι τοῖς τεκοῦσιν· ὡς καὶ μόνον ὀρώμενον μετὰ τοῦτο καὶ βαδίσματι καὶ κινήματι καὶ παιδικοῖς ἄλμασι πᾶσιν ἐξαισίως ἀνακηρύττειν τὸ θαῦμα.

Ποιμαντικὸν ἔργον

8

λλὰ ταῦτα μὲν αὐτῷ καὶ τοιαῦτα συνεχῶς τὰ πρὸς τοὺς καθ' ἕνα· τὰ δὲ πρὸς πάντας κοινῇ, τί χρῆ καὶ λέγειν; ὅπου γε κἂν ταῖς πανδήμοις ἑορταῖς καὶ συνάξεσι καὶ πομπαῖς ἱεραῖς καὶ προόδοις, τὰς μὲν αὐτοῦ φωνὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν Θεοῦ φωνὰς καὶ ρήματα ζωῆς ἄντικρυς καὶ νομίζοντες

ἤδη χάσει σχεδόν καὶ τὴν φυσικὴ ὄψι καὶ τὸ εἶδος τοῦ προσώπου, νὰ διαπιστώνεται δὲ ὅτι ζῆ μὲ τὴ φωνὴ μόνο. "Ὅταν εἶδε τοῦτο ὁ μέγας στό σπίτι, ἐρωτᾷ φιλανθρώπως τὴν αἰτία τοῦ πάθους, ὁ δὲ πατέρας, νικημένος ἀπὸ τὰ πατρικὰ σπλάγγχνα ἀμέσως, ἀνακοινώνει ἀμέσως μὲ δάκρυα καὶ γοερά λόγια τὴν συμφορὰ. Ἄφου ἤδη εἶχε χρησιμοποιήσει ὑπὲρ τοῦ παιδιοῦ ὄλους σχεδόν τοὺς ἰατροὺς καὶ ὄλες τὶς ἰατρικὲς ἐπινοήσεις, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε ἕως τώρα, ὥστε νὰ ἔχη χάσει ἤδη κάθε ἐλπίδα, σηκώνοντας ἀμέσως τὸ μισοπεθαμένο παιδί στὰ χέρια, τὸ ἀποθέτει στὶς παλάμες τοῦ ἀρχιερέως, λέγοντας καὶ αὐτὸς σάν τὸν πατέρα τῶν εὐγγελίων πρὸς τὸν Χριστό, «ἐλέησέ μου τὸν υἱό». Ἐκεῖνος πρῶτα σφραγίζει τὸν ἄρρωστο μὲ τὸ σημεῖο τοῦ θεοῦ σταυροῦ, ἐπιθέτοντας δὲ στὴν κεφαλὴ τὸ χέρι του καὶ ὑποψιθυρίζοντας μυστικὴ εὐχὴ πρὸς τὸν Θεό, μετὰ τὴν τρίτη φορὰ τὸν ἀποδίδει ἀμέσως ὑγιᾶ καὶ εὐρωστον στοὺς γονεῖς του, ὥστε αὐτὸς καὶ βλεπόμενος ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ νὰ διακηρύσῃ σὲ ὄλους ἐξαισίως τὸ θαῦμα μὲ τὸ βᾶδισμα, τὸ κίνημα καὶ τὰ παιδικὰ πηδήματα.

Ποιμαντικὸ ἔργο

ὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ἔργα ἐνεργοῦσε συνε- 8
χῶς πρὸς ἄτομα. Τὰ δὲ κοινὰ πρὸς ὄλους
τί χρειάζεται νὰ τὰ μνημονεύσωμε; Στὶς
πάνδημες ἑορτὲς καὶ συνάξεις, στὶς ἱερὲς
πομπὲς καὶ λιτανεῖες, τὶς μὲν φωνὲς του καὶ
τὴ διδασκαλία του οἱ περισσότεροι τὶς ἐθεωροῦσαν καὶ τὶς

καὶ ὀνομάζοντες ἦσαν οἱ πλείους, ὡς καὶ πρὸς τὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ πάντας ὁμοῦ κεκηγότας ὠθεῖν ἀλλήλους καὶ ἀντιθέεσθαι καὶ φιλονεικεῖν, ὅπως ἕκαστος ἔχοι τὸ πρωτεῖον ἐν τούτοις· τῶν δὲ νοσοῦντων τοῦς πλείστους πρὸ τῶν αὐτοῦ रिπτοῦντες ποδῶν, ὑγιαίνοντας ὑποστρέφειν ἐκεῖθεν ἐποίουν, μείζω τῶν ὀρωμένων πολλῶ τὴν περὶ αὐτοῦ κεκτημένοι δόξαν, καὶ ὡς ἓνα τῶν πάλαι θεοφόρων καὶ ἀποστολικῶν ἀνδρῶν καὶ διδασκάλων ὀρῶντες καὶ τοῦτον, καὶ τῷ πρὸς αὐτὸν φίλτρῳ καὶ τῇ λαμπρᾷ πίστει πολὺ τι καθ' ἐκάστην προστιθένα φιλοτιμούμενοι.

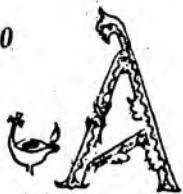
- 9 **Μ**οιαῦτα τὰ τῆς καλῆς ποιμένης πρὸς τὸν κάλλιστον ὄντως καὶ μέγαν ποιμένα· ἀμφοτέρων καὶ γὰρ ἔγωγε τὴν ἀρετὴν καθ' ὑπερβολὴν ἀγαμαί· τοῦ μὲν, τὸ τῆς ποιμαντικῆς θεῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ ἀποστολικὸν ὄντως, τῶν δὲ τὸ εὐπειθὲς καὶ εὐάγωγον καὶ τὸ ἀκολουθεῖν ἀξίως εἰδέναί καὶ ὑπ' ἐκείνου θαυμασιῶς τῷ ὄντι τὰ θεῖα τυποῦσθαι καὶ κωνιζέσθαι· καὶ τοῦ μὲν τὴν θαυμαστὴν πρὸς Θεὸν παρρησίαν καὶ τὸ τοιαῦτα διὰ παντὸς ἐνεργεῖν ἔχειν ἐκεῖθεν, τῶν δὲ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὸ καθαρῶς καὶ ἀδόλως καὶ βλέπειν καὶ δέχεσθαι καὶ πάσχειν ἐκεῖνα, μήτε τὸν ἱερὸν καπηλεύοντες καὶ δολοῦντες λόγον κατὰ τινος, μήτε τῇ ἀπιστίᾳ καὶ τῷ πονηρῷ φθόνῳ τῷ λαμπρῷ καὶ διαφανεῖ τῶν ἔργων αἰσχιστο λυμαινόμενοι πάντων· δι' ἃ δήπου καὶ Θεὸς ἀνωθεν, οἶμαι, πόρρωθεν εἰς ἓν ἀγαγὼν ἀξίως συνήψε, τὸν ἀξίον δεδωκὼς τοῖς ἀξίοις, καὶ θαυμαστόν τινα τὸν συνδυσασμόν καὶ τὴν συμφωνίαν ἐναρμόνιον ἐργασάμενος, ὡς μηδέ τι μηδαμῶς ἠχεῖν παρὰ μέλος, ὃ δὴ καὶ πρὸ βραχέος ἔφθη δείξας ὁ λόγος.

ωνόμαζαν σαφῶς φωνές καὶ ρήματα ζωῆς. Γιά τὴν ὁμιλία καὶ τὴν θεὰ του ὅλοι μαζί ἔσπρωχναν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἀπωθοῦσαν καὶ φιλονεικοῦσαν, ποιός νά ἔλθῃ πρῶτος γι' αὐτά. Ρίπτοντας τοὺς ἀσθενεῖς ἐμπρός στά πόδια του τοὺς ἔκαμαν νά ἐπιστρέφουν ἀπὸ ἐκεῖ ὑγιεῖς. Εἶχαν πολὺ μεγαλύτερα ὑπόληψι γι' αὐτὸν ἀπὸ τὰ βλεπόμενα, τὸν ἔβλεπαν σάν ἓνα ἀπὸ τοὺς παλαιούς θεοφόρους καὶ ἀποστολικούς ἄνδρες καὶ διδασκάλους καὶ ἐφιλοτιμώνταν ν' αὐξάνουν πολὺ καθημερι- νῶς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ τὴν θερμὴ πίστι.

¶ ἔτοια ἦσαν τὰ αἰσθήματα τῆς καλῆς ποιίμνης πρὸς τὸν ⁹ κάλλιστο ποιμένα. Διότι ἐγὼ ἐκτιμῶ ὑπερβολικὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τῶν δύο· τοῦ μὲν ἱεράρχη τὸν πραγματικὰ ἀποστολικὸ καὶ θεῖο χαρακτῆρα τῆς ποιμαντικῆς, τῶν δὲ ποιμαινομένων τὴν εὐπειθεία καὶ τὸ εὐάγωγο καὶ τὴν προθυμία ν' ἀκολουθοῦν ἀξίως ἐκεῖνον καὶ νά μορφώνωνται καὶ καταρτίζωνται ἀπὸ ἐκεῖνον πραγματικὰ θαυμαστῶς· ἐκεῖνου μὲν τὴν θαυμαστὴ πρὸς τὸν Θεὸ παρρησία καὶ τὴν ἀπὸ ἐκεῖ ἰκανότητα νά ἐνεργῇ διαπαντός τέτοια κατορθώματα, αὐτῶν δὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πίστι καὶ τὴν θέλησι νά βλέπουν καὶ νά δέχωνται καὶ νά πάσχουν ἐκεῖνα καθαρῶς καὶ ἀδόλως, χωρὶς οὔτε τὸν ἱερό λόγο νά καπηλεύονται καὶ νά νοθεύουν ἐναντίον κάποιου οὔτε τὸ λαμπρὸ καὶ διαφανές ὄλων τῶν ἔργων νά λυμαίνωνται αἰσchrῶς μέ τὴν ἀπιστία καὶ τὸν πονηρὸ φθόνο. Γι' αὐτὸ φυσικά καὶ ὁ Θεός ἀπὸ ἄνω, νομίζω, συνῆψε σέ ἓνα τοὺς δύο παράγοντες φέροντάς τους ἀπὸ μακριά· ἔδωσε τὸν ἀξιο στοὺς ἀξίους, σ' ἓνα θαυμαστὸ συνδυασμὸ καὶ ἐναρμόνια συμφωνία, ὥστε τίποτε νά μὴ ἦχη παράφωνα, πρᾶγμα ποὺ πρὸ ὀλίγου ἀπέδειξε ὁ λόγος.

Αἱ ἀρεταὶ τοῦ Γρηγορίου

10

ἀλλὰ γὰρ τὰ² κατὰ μέρος ὁμοῦ πάντα διεξελεθεῖν τοῦ μεγάλου τοῦδε πειρασθαι οὐ μικρὸν ἂν εἶη μόνον καὶ τῆς ὥρας ἔξω καὶ τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδυνάτων ἐν τι σχεδόν, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε· διὸ καὶ συνελθὼν ὡς ἐφικτόν, οὕτωςί πως περιγράψω τὸν λόγον, τῷ τῆς προσκαιροῦ ζωῆς αὐτοῦ τέλει, ἢ καὶ τισι τοῖς μετὰ τὸ τέλος ὀλίγοις καὶ αὐτὸν συγκαταπαύειν τὸν δρόμον μέλλοντα.

11

κεῖνος καὶ γὰρ διὰ πάσης ιδέας ἐληλυθὼς ἀρετῆς, ὅση τε τοῦ λόγου καὶ ὅση τῆς πράξεως, ὃ δὴ καὶ φθάσας εἰρηκεῖν, καὶ οὕτω κὰν τοῖς καθόλου κὰν τοῖς κατὰ μέρος ἅπασιν εὐδοκιμηκῶς, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἱεροῦς ὄρους καὶ τοὺς κανόνας ἐκείνους καθ' ὑπερβολὴν εἶπερ τινὲς τῶν πάντων τηρῆσαι, σώματος ἔξω δοκῶν μετὰ σώματος, καὶ τὸν ἄνθρωπον ὑπερβαίνων, ἀλλὰ καὶ κανὼν αὐτὸς ὁμοῦ πάντων ἐκείνων καὶ στάθμη τοῖς μετ' αὐτὸν χρηματίσαι, τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐλλείψεις ὁμοῦ παραιτούμενος, ὃ δὴ καὶ χαλεπὸν ἐφ' ἐνὶ συνδραμὸν πολλάκις κάπῃ τῶν ἀρχαίων εὐρεῖν, καὶ μέγας καὶ καινός τις καὶ παντοδαπός⁴ τις ἐν τοῖς ἐσχάτοις καὶ ταπεινοῖς τουτοισὶ καιροῖς γενόμενος ἅγιος, ὡς μηδ' ἔχειν τάκεινον τοῖς κατ' ἐκεῖνον εὐχερῶς διὰ πάντων ἐξισοῦσθαι καὶ παραβάλλεσθαι, ἐκεῖνα καὶ τοῖς ἐξῆς καταλέλοιπεν ἐκ πολλοῦ πᾶν τοῦ περιόντος, ὡς ἰδιαίτατα καὶ προσφῶ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀρετῆς καὶ ψυχῆς ὄντως γνωρίσματα καὶ λέγειν ὁμοῦ καὶ θαυμάζειν τὸ μεθ' ὑπερβολῆς φημι πρᾶον καὶ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς· τὸ πάσης ὀργῆς τε καὶ μῆνιδος αὐτὸς τε μακρὰν εἶναι διὰ παντός·

2. τὰ παραλ. M

3. καὶ παραλ. M

4. παντοδαπός τις M

Οἱ ἀρετές τοῦ Γρηγορίου

λλά βέβαια τό νά προσπαθήσω νά διηγηθῶ 10
 ὅλα μαζί τά ἐπί μέρους κατορθώματα τοῦ
 μεγάλου αὐτοῦ ἀνθρώπου δέν θά εἶναι μόνο
 σχοινοτενές ἔργο καί ἔξω τῆς ὥρας καί τοῦ
 σκοποῦ, ἀλλά καί κάτι τό ἀδύνατο σχεδόν,
 καθὼς ἐδήλωσε ἤδη ὁ λόγος. Γι' αὐτό, συντομεύοντας κατά
 τό δυνατό, θά σχεδιάσω τόν λόγο κατά τέτοιον τρόπο, ὥστε
 νά καταπαύση καί αὐτός τόν δρόμον μαζί μέ τό τέλος τῆς
 πρόσκαιρης ζωῆς του ἢ καί μέ μερικά ἐπεισόδια μετά τό τέλος.

Πραγματικά ἐκεῖνος ἔφθασε σέ κάθε εἶδος ἀρετῆς, τόσο 11
 τῆς θεωρίας ὅσο καί τῆς πράξεως, ὅπως εἶπα πρό
 ὀλίγου, καί τόσο εὐδοκίμησε καί στά καθολικά καί στά
 μερικά ὅλα, ὥστε ὄχι μόνο τούς ἱερούς ὄρους καί τούς
 κανόνες ἐκείνους νά τηρήση μέ ἀκρίβεια περισσότερο ἀπό
 κάθε ἄλλο, σάν νά ἦταν ἐκτός σώματος μαζί μέ σῶμα καί
 ὑπεράνω ἀνθρώπου, ἀλλά καί νά καταστή κανόν ὄλων ἐκείνων
 μαζί καί στάθμη γιά τούς μεταγενεστέρους, ἀποφεύγοντας
 τίς ὑπερβολές καί τίς ἐλλείψεις μαζί, πράγματα πού εἶναι
 δύσκολο νά εὐρεθοῦν συγκεντρωμένα σ' ἓνα πρόσωπο πολλές
 φορές καί στούς ἀρχαίους. Αὐτός κατέστη μέγας καί ἐξαίρετος
 καί πανάρετος ἅγιος στούς ἐσχάτους καί ταπεινοῦς τούτους
 καιρούς, ὥστε νά μή μποροῦν τά προτερήματα νά ἐξισωθοῦν
 καί παραβληθοῦν εὐκόλα καθ' ὅλα μέ τά προτερήματα ὅσων
 ἔζησαν στόν καιρό του· παρέδωσε καί στούς μεταγενεστέρους
 μέ περίσσεια, ὡς πραγματικῶς ιδιαίτερα καί προσφυῶ γνωρί-
 σματα τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀρετῆς καί ψυχῆς, νά τά λέγουν
 καί νά τά θαυμάζουν. Ἐννοῶ δέ τό ὑπερβολικῶς πρᾶο καί
 ταπεινό τῆς ψυχῆς· τό νά στέκεται μακριά διαπαντός καί ν'

ζομένων κατ' αὐτοῦ καὶ λυπούντων μακροθύμως ἄγαν ἀνέχεσθαι, καὶ προσέτι καὶ τοῖς κατὰ δύναμιν ἀγαθοῖς καὶ λόγοις καὶ ἔργοις καὶ πᾶσι τρόποις ἐθέλειν ἀμείβεσθαι· τὸ μὴ τὰ κατὰ τι-
νων εὐκόλως ὡς ἔτυχε λαλούμενα παραδέχεσθαι, ὅπερ καὶ πᾶσι μὲν ἀνθρώποις σχεδόν, κατ' ἐξαιρέτων δὲ τοῖς ἄρχουσι
πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιφύεσθαι πέφυκεν, ἐξ οὗ καὶ μεθ' οὗ καὶ τὸ λοιδορεῖν καὶ κατηγορεῖν ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ τοῖς ἀνευθύνους, καὶ ὁ τῆς ἀγάπης ἀφανισμὸς ῥᾶστα τοῖς μὴ
νήφουσιν ἐπιγίγνεται· τὸ πρὸς τὸ ὑπερέχον οὐκ ἐλεύθερον
μόνον καὶ πάσης ἀγενθοῦς κολακείας ἀνώτερον, ἀλλ' ἔστιν
ὅτε καὶ ἐν οἷς καὶ στερρὸν καὶ ἀντίτιπον, ὡσπερ αὖ τὸ
πρὸς τὸ ταπεινὸν κηδεμονικὸν καὶ καθ' ὑπερβολὴν χρηστὸν καὶ
φιλόανθρωπον· τὸ καρτερικὸν ἐν πειρασμοῖς καὶ ἀνάλιτον· τὸ
πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν ἀνθρωπείαν, ὅση τε καθ' ἑαυτὴν τῆς ψυχῆς,
καὶ ὅση τοῦ συναμφοτέρου, μεθ' ὑπερβολῆς ἀνένδοτον καὶ ἀμεί-
λικτον· τὸ τῆς καρδίας ἡρεμὸν τε καὶ γαληνὸν καὶ ἡδὸν καὶ χά-
ριεν ἄκρως, ὃ καὶ εἰς ἀκροτάτην ἔξιν ἰόν⁵, καὶ ποιωθὲν οἰονεῖ
ταύτη καὶ συνουσιωθὲν, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὡσπερ ἐξεχεῖτο
καὶ ἀνέβλυζε πρὸς τὰ ἔξω, θαυμαστῶς παραδεικνύον⁶ αἰεὶ τὸν
ἐνδον κεκρωμμένον θησαυρὸν τῆς ἀνεκλαλήτου χαρᾶς, ὃ δὴ καὶ
τοῖς μάλιστα συνιεῖσι καὶ τὰ τοιαῦτα κρίνειν ἐπισταμένους θεο-
φόροις ἀνδράσι, καὶ σύμπνουν⁷ καὶ συμφυᾶ καὶ περιπόθητον καὶ
ἐπέραστον καθ' ὑπερβολὴν ἐκείνον ἐτίθει, καὶ ἴσα ταῖς ἑαυτῶν
κεφαλαῖς καὶ ψυχαῖς ἐτίμων, μετὰ τῆς θείας ἐκείνης εἰρήνης καὶ
τῆς χαρᾶς, ἥπερ σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὸν ἐκτός τε καὶ ὀριώμενον ἄν-
θρωπον οὕτω λαμπρῶς ἐκόσμει, κατὰ δὴ καὶ εἰπῶν ἐφθην· καὶ

5. ἰόν· ἰόν M

6. παραδεικνύον M

7. σύνπνουν M

ἀνέχεται μέ μακροθυμία τούς ὀργιζομένους ἐναντίον του καί τούς πικραίνοντας αὐτόν, προσέτι δέ τό νά θέλη νά τούς ἀμειβῆ κατά δύναμι μέ ἀγαθά λόγια καί ἔργα καί μέ κάθε τρόπο· τό νά μή παραδέχεται εὐκολα τά χωρίς λόγο λεγόμενα ἐναντίον κάποιων, πρᾶγμα πού συνήθως παρατηρεῖται σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους σχεδόν, ἰδιαιτέρως δέ στούς ἄρχοντες περισσότερο ἀπό ὅλους, ἀπό τό ὅποιο καί μέ τό ὅποιο ὑπάρχει ἡ τάσις τῆς λαιδορίας καί κατηγορίας πολύ συχνά καί τῶν ἀθῶν καί εὐκολα συμβαίνει ὁ ἀφανισμός τῆς ἀγάπης στούς ἀπροσέκτους· τό νά φέρεται πρὸς τούς ἄρχοντες ὄχι μόνο σάν ἐλεύθερος καί ἀνώτερος κάθε δουλικῆς κολακείας, ἀλλά μερικές φορές καί σέ μερικά θέματα σκληρός καί τραχύς, ἀντιθέτως δέ στούς ταπεινούς προστατευτικός καί ὑπερβολικά χρηστός καί φιλόανθρωπος· τό καρτερικό καί ἀκατάβλητο στούς πειρασμούς· τό νά μένη ὑπερβολικά ἀνένδοτος καί ἀμείλικτος πρὸς κάθε ἀνθρωπίνη ἡδονή, τόσο τῆς ψυχῆς ἰδιαιτέρως, ὅσο καί τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος μαζί· τό νά διατηρῆ τήν καρδιά ἄκρως ἡρεμῆ καί γαλήνια, γλυκειά καί εὐχαρι, πρᾶγμα πού, φθάνοντας σέ ἀκροτάτη ἔξι καί ἀποτελώντας μία ποιότητα καί οὐσία μέ αὐτήν, κατά κάποιον τρόπο ἦταν σάν νά ἐκχύνεται καί ἀναβλύζει πρὸς τά ἔξω διὰ τῶν αἰσθητηρίων, παραδεικνύοντας θαυμασῶς πάντοτε τόν μέσα κρυμμένο θησαυρό τῆς ἀνεκλάλητης χαρᾶς, κάτι πού τόν καθιστοῦσε ὁμόφρονα καί συμφυῆ καί περιπόθητο καί ὑπερβολικά ἀγαπητό στούς θεοφόρους ἄνδρες πού καταλαβαίνουν σαφῶς αὐτά τά προσόντα καί εἶναι σέ θέσι νά κρίνουν, ὥστε νά τόν τιμοῦν ἐξ ἴσου μέ τίς δικές των κεφαλές καί ψυχές, μαζί μέ τήν θεία ἐκείνη εἰρήνην καί χαρά. μέ τήν ὁποία ἐκτός τῆς ψυχῆς ἐστόλιζε τόσο λαμπρῶς καί τόν ἔξωτερικό βλεπόμενο ἄνθρωπο, τό σῶμα, ὅπως εἶπα· νά τόν

τὸ σύννουν αἶει καὶ κατανευγμένον καθορῶντες ἀσκοῦντα καὶ νῆφον, ὅθεν ἄρα καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο καὶ ὑπερφυῆς τῶν δακρῶν ρεῦμα πόρρω παντὸς οὐτινοσοῦν καὶ λόγου καὶ παραδείγματος.

12 **Κ**αὶ ὁ μὲν ταπεινώσεως αὐτὸν ἀπεκάλει θησαυρὸν τινα καὶ ταμεῖον, καὶ μηδένα τινά ποτε μοναχὸν ἰδεῖν ἐξ ἐφαιλλου χωροῦντα διεβεβαιούτο τῇ αὐτοῦ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ταῦτ' ἐν τοσοῦτων ὕψει καὶ πλήθει κατορθωμάτων θεῶν ἅμα καὶ ἀνθρωπίνων, ὧν μηδὲ τὰ μέρη, φησί, τοῖς νῦν παρ' ἡμῖν εὐδοκμοῦσι καθάρως ἐφεξῆς πρόσσεστιν. Ὁ δὲ μηδὲν ἔλεγε τῶν τοῖς ἀγίοις κατορθωθέντων μηδοτιῶν ἀπειναι τοῦ μακαρίου, εἰ μὴ τὰ θαύματα καὶ αὐτὸν κατ' ἐκείνους ἐκτελεῖν ἔχειν ὅπερ εἰ βουληθεῖη, καὶ αὐτό, φησί, παρὰ Θεοῦ κομιεῖται ρᾶστα· τὸ δὲ ἄρα καὶ πρόρρησις ἦν ὑπὲρ τούτου Πνεύματι θεῶ τῷ θεοφόρῳ ἐκείνῳ ρηθεῖσα, ὡς αὐτὰ γε τὰ πράγματα νῦν ἡμῖν ἀρτίως παρίστησιν.

13 **Ἐ**δὲ θαυμαστὴ τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων πατέρων καὶ κορυφαία δυνάς, Σάβας τε καὶ Γερμανὸς οἱ γενναῖοι, τὰ τοῦ σεπτοῦ Ἰθλο σεπτὰ καλλοπίσματα, ὧν καὶ ἡμεῖς ἤδη τὸν θεοειδῆ βίον τε καὶ τὴν πολιτείαν ἐν δυσὶ λόγοις φθάσαντες ἐκδεδόκαμεν, τοιάδε περὶ τοῦ μεγάλου τῷ βίῳ περιόντος ἔττ', πρὸς ἡμᾶς ὡσπερ ἀπὸ μιᾶς γλώττης εἰρήκασιν.

14 **Ἐ**μεῖς, φησὶν⁹, οὐ τὸ συνεῖναι μόνον καὶ προσορᾶν τε καὶ ὀμιλεῖν εἴπερ οἶόν τε διόλου τῷ θαυμαστῷ Γρηγορίῳ μέγα τι καὶ ψυχοφελές ἠγοῦμεθα καὶ σωτήριον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ποδῶν ἐμβαδίοις ἐκείνου, εἴπερ εἴχομεν ταῖς χερσὶ περιφέροντες πυκνὰ καὶ καταφιλεῖν καὶ προσφιέσθαι, καὶ ὠφελείας ὁμοῦ τῆς μεγίστης, καὶ ἀγιασμοῦ τοῦθ' ἡμῖν ἂν ἐνομίζετο πρόξενον.

8. ἔτι· ὄντι M

9. φασὶν M

θαυμάζουν τέλος, ἐπειδὴ παρατηροῦσαν νά ἀσκή τὸ σῆννον καὶ κατανυκτικό καὶ νηπτικό, ἀπὸ τὸ ὅποιο προερχόταν κ' ἐκεῖνο τὸ παράδοξο καὶ ὑπερφυές ρεῦμα τῶν δακρύων πού εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε λόγο καὶ παράδειγμα.

Αλλος ἀπὸ τοὺς θεοφόρους ἐκείνους ἄνδρες τὸν ἀποκαλοῦ-¹²
σε θησαυρό καὶ ταμεῖο καὶ διεβεβαίωνε ὅτι δέν εἶδε κανένα μοναχό νά συναγωνίζεται τὴν ταπεινοφροσύνη του, καὶ μάλιστα ἀνάμεσα σέ ὕψος καὶ πλῆθος θείων καὶ ἀνθρωπίνων κατορθωμάτων, πού οἱ σήμερα εὐδοκιμοῦντες στό χῶρο μας δέν ἔχουν, λέγει, οὔτε μόριά τους σωστά. Ἄλλος ἔλεγε ὅτι δέν ἀπουσίαζε ἀπὸ τὸν μακάριο κανένα ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων ἀγίων, ἐκτός τοῦ ὅτι δέν εἶχε τὸ χάρισμα νά ἐκτελεῖ καὶ αὐτὸς θαύματα, ὅπως ἐκεῖνοι, πρᾶγμα πού ἂν τὸ ἤθελε, καὶ αὐτό, λέγει, θά ἔλθῃ ἀπὸ τὸν Θεό εὐκολα· τοῦτο δέ ἦταν πρόρρησις πού ἐλέχθηκε διὰ θείου Πνεύματος ἀπὸ τὸν θεοφόρο ἐκεῖνον, ὅπως τῶρα μᾶς παριστοῦν τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Ηδὲ θαυμαστή τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων πατέρων καὶ¹³
κορυφαία δυάδα, ὁ Σάββας καὶ ὁ Γερμανός, οἱ γενναῖοι, τὰ σεπτὰ καλλωπίσματα τοῦ σεπτοῦ Ἄθωνος, τῶν ὁποίων προσφάτως ἐξεδώσαμε ἐμεῖς ἤδη τὸν θεοειδῆ βίο καὶ πολιτεία σέ δύο λόγους, ἔχουν εἰπεῖ πρὸς ἐμᾶς σὰν μέ μία γλῶσσα τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ μεγάλου, ὅταν ἀκόμη ἐζοῦσε.

Εμεῖς, λέγει, ὄχι μόνο θεωροῦμε σπουδαῖο καὶ ψυχωφελές¹⁴
καὶ σωτήριο τὸ νά εὐρισκώμαστε ἂν εἶναι δυνατό παντοτινά μέ τὸν θαυμαστό Γρηγόριο, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑποδήματά του, ἂν τὰ εἶχαμε στά χέρια μας περιφέροντάς τα νά τὰ καταφιλοῦμε πυκνά καὶ νά τὰ σφίγγουμε, τοῦτο θά τὸ ἐνομίζαμε πρόξενο μεγίστης ὠφελείας καὶ ἀγιασμοῦ γιὰ μᾶς.

15 **Τ**οιαῦτα τῷ παρ' ἡμῶν ἐπαινουμένῳ συνήδεσαν καὶ τηλικαῦτα ἐξήγον τὰς κατ' αὐτοῦ θαυμαστὰς ψήφους οἱ μεγάλοι τῆς διακρίσεως λύχνοι ἐκεῖνοι, ὡς ἐξ ὀλίγων τινῶν παραδείξαι τὸ πᾶν· μᾶλλον δὲ καὶ ψηφίζονται καὶ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ καθ' ἐκάστην σχεδὸν καὶ κηρύττουσι καὶ διδάσκουσι, καὶ λόγοις καὶ γράμμασι πάντες¹⁰ οἱ περιόντες ἐτ' ἐν σαρκὶ τῶν Θεοφόρων ἐκείνων, καὶ γλώττης τρυφήν καὶ Θεῖαν ψυχῆς ἠδονὴν καὶ ἀσκήσεως ἀφορμὴν καὶ πράξεως ἅμα καὶ Θεωρίας ὅσπερ ἐμπύρευμά τι τὸ κατὰ τὸν δετὸν μέγαν πεποιήνται.

16 **Α**ὗ γὰρ νῦν κατὰ μέρος λέγειν τὰ τοῖς ἐν τῇδε τῇ βασιλευούσῃ σοφοῖς τε καὶ σπουδαίοις θαυμαστῶς εἰρημένα περὶ αὐτοῦ, τοῖς τε προὔχουσιν ἐν ἀρχιερεῦσί φημι λόγῳ καὶ ἀρετῇ, καὶ ὅσοι τῶν τῆς συγκλήτου λογάδων, καὶ διη καὶ τῶν τὸν μοναδικὸν τε καὶ ἡσύχιον βίον ἀνηρημένων, οἱ καὶ σοφίας παντοδαπῆς οἶκον καὶ προστάτην τῆς κοινῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ πρόμαχον εὐσεβείας καὶ Θεῖον δογματῶν διδάσκαλον καὶ ὄδηγόν τοῦ καλλίστου παντὸς ἀπεκάλουν, ὡς καὶ μεῖζον ἢ κατ' ἀνθρώπον ἐκείνῳ τοῖς πλείοις προσέχειν καὶ μηδοτιοῦν ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν τῶν προσόντων τοῖς κορυφαίοις τῶν Θεολόγων πατέρων ἐλλείπειν λέγειν καὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ κοινοῦν¹¹ καὶ συνωδὸν καὶ σύμπνοον καὶ συναγωνιστὴν ἐν ἅπασιν ἐκείνους αὐτὸν ἔχειν· καὶ ὡς εἰ καὶ τῷ χρόνῳ συνῆν, φησί, τοῖς γενναίοις ἐκείνοις καὶ συνασπιστὴν καὶ συστρατηγὸν ὁμοῦ καὶ σύνεδρον αὐτὸν ἂν εἶχον, οὐ μόνον ἐνί τινι μηδενὶ τῶν ἴσων ἀποστεροῦντες, ἀλλὰ καὶ ὅσπερ ἐγκαλλοπιζόμενοι τῇ συναριθμήσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ τούτου· ἢ διη καὶ μεταστάντος νῦν.

10. πάνταζ C'

11. κοινόν M

Αὐτές τις ἀρετές ἀναγνώριζαν στὸν ἐγκωμιαζόμενο ἀπὸ ¹⁵
 ἡμᾶς καὶ τόσο μεγάλες μαρτυρίες ἐξέφεραν γι' αὐτὸν
 οἱ μεγάλοι λύχνοι τῆς διακρίσεως ἐκείνοι. γιὰ νὰ δεῖξωμε
 ἀπὸ λίγα παραδείγματα τὸ ὅλο· μᾶλλον δὲ ἐξακολουθοῦν
 νὰ ἐκφέρουν καὶ νὰ κηρύττουν καὶ νὰ διδάσκουν καθημερι-
 νῶς σχεδόν με λαμπρά φωνή διὰ λόγου καὶ συγγραμμάτων
 ὅλοι ὅσοι ἐπιζοῦν κατὰ τὴν σάρκα ἀπὸ τοὺς θεοφόρους
 ἐκείνους ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καταστήσει τὸ παράδει-
 γμα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός σάν τροφή τῆς γλώσσης,
 θεία ἡδονή τῆς ψυχῆς, ἀφορμὴ ἀσκήσεως καὶ σάν ἐμπόρευμα
 πράξεως καὶ θεωρίας μαζί.

Παραλείπω βέβαια τώρα νὰ λέγω κατὰ μέρος τὰ θαυμαστῶς ¹⁶
 λεχθέντα περὶ αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς σοφοὺς καὶ σπουδαίους
 σ' αὐτὴν τὴν βασιλεύουσα πόλι, τόσο ἀπὸ τοὺς προκρίτους
 κατὰ τὸν λόγο καὶ τὴν ἀρετὴ ἀρχιερεῖς ὅσο καὶ ἀπὸ
 τοὺς ἐπιλέκτους τῆς συγκλήτου, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ
 τοὺς διακεκριμένους μοναστὰς καὶ ἡσυχαστὰς, οἱ ὁποῖοι
 τὸν ἀποκαλοῦσαν οἶκο παντοειδοῦς σοφίας καὶ προστάτη
 τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, πρόμαχο εὐσεβείας
 καὶ διδάσκαλο θείων δογμάτων καὶ ὁδηγὸ σέ ὅλα τὰ ἄριστα,
 ὥστε οἱ περισσότεροι νὰ τὸν θεωροῦν ὡς κάτι ἀνώτερο ἀπὸ
 ἄνθρωπο καὶ νὰ λέγουν ὅτι δέν ἦταν σέ τίποτε κατὰ τὰ
 προσόντα κατώτερος ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῶν θεολόγων
 πατέρων, ἀλλὰ τὸν εἶχαν κοινὸν καὶ συμμελωδὸ, ὁμόψυχο
 καὶ συναγωνιστὴ σέ ὅλα. Ἐπίστευαν μάλιστα, λέγει, ὅτι, ἂν
 συνηπῆρχε καὶ κατὰ τὸν χρόνον με τοὺς γενναίους ἐκείνους,
 θὰ τὸν εἶχαν συνασπιστὴ καὶ συστράτηγον καὶ σὺνεδρο μαζί·
 ὄχι δὲ μόνο δέν θὰ τὸν ἀποστεροῦσαν κατὰ τίποτε ἀπὸ τὴν
 ἰσότητά με αὐτοῦς, ἀλλὰ θὰ ἐφέρονταν σάν νὰ τιμῶνται ἀπὸ
 τὴν συναριθμησι καὶ κοινωνία του. Αὐτὰ τώρα πού μετέστη

καὶ καθαρώτερον συνόντος ἐκείνοις, ἐν οὐρανοῖς τε λαμπρῶς καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα μετὰ παρρησίας τελεῖται διὰ τῆς ἀρίστης κοινωνίας καὶ συμφωνίας καὶ συμφυΐας τῶν μεγίστων καὶ θείων καὶ ὑπερφυῶν ὄντως λόγων τούτου κάκεινον, ὡς καὶ οἱ ἄνωθεν συμμαρτυροῦσι τούτοις χρησιμοί, καὶ ἡ μεγάλη καὶ ὑπερφυῆς ἀποκάλυψις ἐκείνη, καθὰ δὴ καὶ προῖόν ὁ λόγος δηλώσει· ὃ δὴ καὶ τοῖς τῆς¹² αἰρέσεως τούτοισι κοινωνοῖς τε καὶ φίλοις ὀρόμενόν τε καὶ ἀκουόμενον ἀμηγέπη, τὸν ἀλλόκοτον τούτον φθόνον καὶ τὴν ἔριν καὶ τὴν θεομαχίαν καθ' ἐκάστην ἀνάπτει, Θεὸν ἡγουμένους τὰ τῆδε καὶ μηδὲν ὑπὲρ ταῦτα μηδοτιοῦν δυναμένοις φρονεῖν, ἀλλὰ καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ δὴ καὶ τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον Θεὸν ἐκοῦτι διὰ ταῦτα προῖεμένους καὶ πρὸς οὐρανόν τε καὶ ἥλιον ἀντικρως (τοῦτο καὶ γὰρ ὁ κατὰ τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας καὶ τῶν θεολόγων ἐκείνης πόλεμος) αἰσχιστά τε καὶ ἀτοπότατα διακηρυττομένοις.

- 17 ἰσὶ δ' οἱ τῶν ἡμετέρων καὶ τὸν ἐν σοφίᾳ προῦχοντα παρ' ἐκείνοις, Ἀτουέμην ἐκείνον, ὃν δὴ καὶ μεταβεβλησθαί φησιν ὕστερον καλῶς πρὸς τὰ κρείττω· φασὶν οὖν ἐκείνον, καίτοι γε καὶ τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας σὺν τοῖς ὁμόφροσιν ἰσχυρῶς ἐχόμενον ἔτι, φανερῶς οὕτως εἰπεῖν, ὡς, εἰ δόγματα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ὁμοῦ πάντα ἐθέμην ἔγωγε προῦργου μαθεῖν καὶ ταυτηνὴ τὴν ἱερὰν φιλοσοφίαν εἰς ἄκρον ἀσκήσαι, οὐκ ἂν ποθ' ἕτερον τινα διδάσκαλον ἄλλον ἐκ πάντων εἰλόμην πρὸ τούτου, Γρηγόριον δηλαδὴ λέγων τὸν μέγαν· οὔτε γὰρ ἂν ποτέ, φησὶν, οὔτε ἕτερος, πλὴν τούτου, τὰ θεῖα καὶ ὕψηλά ταυτὶ θεῖως καὶ ὕψηλῶς οὕτως Θεωρήσῃ, οὔτ' ἂν ἐξείπῃ καὶ διατρανώσῃ, καὶ οἶονεὶ ζῶντά τε καὶ λαλοῦντα δεῖξῃ ποτέ γλωττα πλὴν τῆς ἐκείνου.

12. τῆς παραλ. Μ

καί συνευρίσκεται μ' ἐκείνους πραγματοποιοῦνται μέ παρρησία στούς οὐρανούς λαμπρῶς καί ἐδῶ πλησίον μας διὰ τῆς ἀρίστης κοινωνίας καί συμφωνίας καί συμφυΐας τῶν πραγματικά μεγάλων καί θείων καί ὑπερφυῶν λόγων τούτου καί ἐκείνων, ὅπως συμμαρτυροῦν γι' αὐτά οἱ ἀπό τοὺς οὐρανούς χρησμοὶ κι' ἐκείνη ἡ μεγάλη καί ὑπερφυῆς ἀποκάλυψις, ὅπως στή συνέχεια θά δηλώσῃ ὁ λόγος. Τοῦτο ὅπωςδὴποτε βλέποντας καί ἀκούοντας οἱ ὀπαδοὶ καί φίλοι αὐτοῖ τῆς αἰρέσεως ἀνάπτει κάθε ἡμέρα τὸν ἀλλόκοτο τοῦτον φθόνο καί τὴν ἔριδα καί δέν μποροῦν νά σκεφθοῦν τίποτε ἀπολύτως ἐπάνω ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ γιὰ χάρι αὐτῶν προδίδουν ἐκουσίως ζωὴ καί ψυχὴ, καὶ μάλιστα καί τὸν ἀληθινό καί μόνον Θεό, καί διακηρύττουν αἰσχιστα καί ἀτοπώτατα πρὸς τὸν οὐρανὸ καί τὸν ἥλιο καθαρῶς· διότι τοῦτο σημαίνει ὁ πόλεμος κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ἀληθείας καί τῶν θεολόγων ἐκείνης.

Υ πάρχουν δέ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας, οἱ ὁποῖοι 17 **Ι** καί τὸν προεξάρχοντα στή σοφία ἀνάμεσα σ' ἐκείνους, ἐκείνον τὸν Ἀτουέμη, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγουν ὅτι ὕστερα μεταβλήθηκε καλῶς πρὸς τὸ καλύτερο· λέγουν λοιπὸν ὅτι ἐκεῖνος, ἂν καί ἀκόμη διεξῆγε μαζί μέ τοὺς ὁμόφρονές του ἰσχυρόν πόλεμο κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, εἶπε φανερά ὅτι, «ἐάν ἐγὼ ἔθετα ὡς ἔργο μου νά μάθω ὅλα μαζί τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας μας καί ν' ἀσκήσω πλήρως αὐτὴν τὴν ἱερά φιλοσοφία, δέν θά ἐπέλεγα ἄλλον διδάσκαλο μεταξύ ὄλων ἔξω ἀπὸ τοῦτον, ἐννοώντας δηλαδὴ τὸν μεγάλο Γρηγόριο· διότι, λέγει, οὔτε ἄλλος ἐκτός ἀπὸ τοῦτον νοῦς μπορεῖ νά θεωρήσῃ τὰ θεῖα καί ὑψηλά αὐτά τόσο θεῖως καί ὑψηλῶς, οὔτε ἄλλη γλῶσσαι πλὴν ἐκείνου μπορεῖ νά τὰ ἐκφράσῃ, νά τὰ διατρανώσῃ καί νά τὰ δεῖξῃ κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ζοῦν καί λαλοῦν».

18 **Ο** ὅτω¹³ καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡ ἀλήθεια μαρτυρεῖται, ἵνα καὶ κατὰ τοῦτ' αὐτὸ τὸ ἀξιόπιστον ἔχει κατὰ τὸ τισιν εἰρημένον, καὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐν τῇ σκοτίᾳ λάμπει τοῦ ψεύδους· ἔχει καὶ γὰρ οὕτως. Ἐπειδὴ καὶ γὰρ ἡ μεγάλη τοῦ Πνεύματος χάρις ταῖς τῶν ἀξίων ἐνοικοῦσα ψυχαῖς, καὶ ὡσπερ ὕλην ὑποκειμένην τινὰ τὰς φυσικὰς ἐκείνων ποιουμένη δυνάμεις, πράξει δηλαδὴ καὶ θεωρία προκαθαρθείσας καθόσον οἶόν τε, πᾶσαις μὲν ἐπιτρέπει καὶ πάσας κοσμεῖ, πρὸς τὰς θεοειδεῖς ἑαυτῆς ἔξεις ἀλλοιοῦσά τε καὶ ποιοῦσα, ἐμπλατύνεται δὲ καὶ περιχωρεῖ¹⁴ καὶ αὔξει καθ' ὑπερβολὴν ἐν ἐκείναις μᾶλλον, ἐν αἷς πως οἰκείως τε καὶ προσφυῶς ἔχουσιν αἱ ψυχαὶ κατὰ φύσιν, κάκειθεν ἀναδείκνυσι καὶ ἀνακηρύττει μᾶλλον τοὺς κεκτημένους, ὡς τὸν μὲν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης, τὸν δ' ἐκ τῆς ἀκρας ἀκτημοσύνης, καὶ τὸν μὲν ἀπὸ τῆς ἀκροτάτης νηστείας, τὸν δ' ἀπὸ τῆς καθ' ὑπερβολὴν ἀπλότητος καὶ τῆς ἀκακίας, καὶ τὸν μὲν τὴν ἀγάπην, τὸν δὲ τὴν ταπεινοφροσύνην μᾶλλον ἀναγορεύειν τε καὶ γνωρίζειν, καίτοι γε μηδὲ τῶν ἄλλων ἀμοιροῦντας ἀπάντων ἀγαθῶν τῆς φατρίας, καθὰ δὴ καὶ εἰπὼν ἔφθην· εἰκότως ἄρα καὶ τοῦ μακαρίου τούτου τῶν ψυχικῶς δυνάμεων ἀξίως ἢ τοῦ Πνεύματος ἐνοικος ἐπιλαβομένη χάρις καὶ διὰ πάντων αὐτὸν θεοείδῃ τε καὶ καινὸν ἄνθρωπον εἶπερ τινα δεδειχυῖα τῶν πάντων, τῷ διανοητικῷ μᾶλλον αὐτοῦ προσσημύσθη, μᾶλλον δ' ἀκριβῶς εἰπεῖν, νοῦν αὐτὸν ὄλον ἀντικρυς ὑπὲρ πάντα νοῦν εὐρηκυῖα τῶν νῦν ὄντων, ὡς νοῦς ὄλη καταλλήλως ἠνώθη καὶ προσεφύη, θεοειδὲς ἔσοπτρον ἑαυτῆς καὶ ἐκμαγεῖον θαυμαστῶς εἰργασμένη, καὶ τοὺς τῶν νοερῶν τε καὶ νοητῶν λόγους, οὓς ἡμεῖς ἀκοῇ τε καὶ διανοίᾳ δεχόμενοι διδασκόμεθα, θείως καὶ ὑψηλῶς κατὰ μίμησιν ἀγγελικὴν ὡς οἱ

13. ὅτω παραλ. Μ

14. περιχωρεῖται C

 τσι μαρτυρεῖται ἡ ἀλήθεια καὶ ἀπὸ τούς ἐχθρούς, ὥστε 18
 νά ἔχη καὶ κατὰ τοῦτο τό ἀξιόπιστο συμφώνως πρὸς
 τό λεχθέν ἀπὸ κάποιους, ὅτι καὶ τό φῶς τῆς ἀληθείας
 λάμπει στή σκοτία τοῦ ψεύδους⁶· ἔχει καὶ αὐτὴν τὴν ἐννοια
 τό ρητό. Ἡ μεγάλη χάρις τοῦ Πνεύματος πού ἐνοικεῖ στίς
 ψυχές τῶν ἀξίων καὶ καθιστᾷ τίς φυσικές δυνάμεις ἐκείνων
 σάν ὑποκειμένη ὕλη, ἀφοῦ ἐκαθάρθησαν προηγουμένως ὅσο
 εἶναι δυνατό ἀπὸ τὴν πρᾶξι καὶ τὴν θεωρία, τίς εὐπρεπίζει
 καὶ τίς στολίζει ὅλες, μεταβάλλοντας καὶ ἀφομοιώνοντάς τε
 πρὸς τίς θεοειδεῖς ἕξεις της, πλατύνεται δέ καὶ περιστρέφεται
 καὶ αὐξάνεται ὑπερβολικά μᾶλλον σ' ἐκείνες πού οἱ ψυχές
 ἔχουν κατὰ φύσι κάποια οἰκειότητα καὶ συνάφεια. Ἀπὸ αὐτές
 τίς ἀρετές ἀναδεικνύει μᾶλλον καὶ ἀνακηρύττει ἡ χάρις
 τούς κατόχους της, ὥστε τόν μὲν ἕνα ν' ἀναγορεύη καὶ
 ἀναγνωρίζη ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη, τόν δέ ἄλλον ἀπὸ τὴν
 ἄκρα ἀκτημοσύνη, τόν ἕνα ἀπὸ τὴν αὐστηροτάτη νηστεία,
 τόν δέ ἄλλον ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀπλότητα καὶ τὴν ἀκακία,
 τόν ἕνα ἀπὸ τὴν ἀγάπη, τόν ἄλλον ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη,
 ἂν καὶ δέν στεροῦνται οὔτε ὄλων τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῆς
 ἀσκητικῆς ἀδελφότητος, ὅπως εἶπα πρὸ ὀλίγου. Φυσικά λοιπόν
 ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἡ ἐνοικος στὸν μακάριο τοῦτον,
 ἐπελήφθηκε τῶν ψυχικῶν του δυνάμεων ἀξίως καὶ τόν
 ἀνέδειξε δι' ὄλων αὐτῶν θεοειδῆ καὶ νέον ἄνθρωπο περισσότερο
 ἀπὸ κάθε ἄλλον· προσαρμόσθηκε περισσότερο στό διανοητικό
 νοῦ, ἢ ἀκριβέστερα, ἐπειδὴ τόν εὐρήκε ὀλόκληρον νοῦν πάνω
 ἀπὸ κάθε σημερινό νοῦ, ὡς νοῦς ἐνώθηκε καὶ συνάφθηκε
 καταλλήλως ὀλόκληρη, καθιστώντας τον θαυμαστῶς θεοειδές
 ἔσοπτρο καὶ ἐκμαγεῖο. Ἐνήργησε ὥστε τούς λόγους τῶν
 νοερῶν καὶ νοητῶν πραγμάτων, τούς ὁποίους ἐμεῖς διδασκόμα-
 στε δεχόμενοι μὲ ἀκοή καὶ διάνοια, αὐτός νά δοκιμάζη καὶ

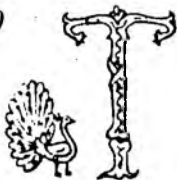
6. Ἰω. 1,5

σεπτοὶ προφήται καὶ θεολόγοι, πάσχειν ἀδιδάκτως καὶ μανθάνειν ποιούσα, κάντεῖθεν ἐκεῖνα πρὸς ἡμᾶς ὑπερφυῶς τοῖς κάτω καὶ λαλοῦσα δι' ἐκεῖνον καὶ δρυῶσα, ἃ ὀφθαλμοῖς οὐ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· δι' ἃ δὴ πού καὶ θεολόγον καὶ χρυσολόγον καὶ θαῦμα τῆς οἰκουμένης καὶ ὑπερφυᾶ τινά καὶ καινὸν ἄνθρωπον οἱ νοῦν ἔχοντες ἀξίως ἐκεῖνον καλοῦσι.

19 **Μ**ὲν δὴ τοιοῦτον μὲν γεγονότα, τοιαύτας δὲ παρὰ τῶν βλέπόντων μάλιστα δεδειγμένον¹⁵ τὰς ψήφους, οὕτω δ' ὑπὸ τῆς ἀνωθεν ψήφου διὰ πολλῶν τε καὶ μεγάλων ἀνακηρυχθέντα τε καὶ μαρτυρηθέντα πολλάκις, μεθ' ἣν οὐ ψήφος, οὐκ ἔφεσις, οὐ δικαστήριον ἄλλο, καταλλήλου πάντως καὶ τοῦ τῆς ζωῆς ταυτησὶ τέλους τυχεῖν ἔδει, καὶ οἴου τὸν τοιοῦτον εἰκός. Τοιγαροῦν καὶ τυγχάνει καὶ βεβαιοῖ λαμπρῶς τε καὶ ὡς ὀλίγοι τῶν πάντων δι' ἀλλήλων ἐκάτερα, τῇ θαυμαστῇ φημι ζωῇ καὶ πολιτείᾳ τὸ μακάριον τέλος, καὶ τοῖς τοῦ θαυμαστοῦ τέλους αὐτὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἰσοθέου ζωῆς.

Τελευταία συγγραφικὴ δραστηριότης

20

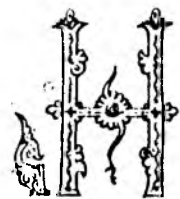
ρίτος μὲν οὖν ἐνιαυτὸς ἦν μετὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἐκ Βυζαντίου κάθοδον παριῶν τῷ μεγάλῳ· καθ' ὃν δὴπυθεν χρόνον καὶ τὸ πρὸς τὸν ἀπὸ γῆς καὶ κοιλίας φωνήσαντα φιλόσοφον καὶ μοναστὴν δῆθεν, Νικηφόρον ἐκεῖνον τὸν Ἐσχατον καὶ τολμηρὸν ὕβριστὴν τῆς θεότητος καὶ

15. δεδειγμένον Μ

μανθάνη χωρίς διδασκαλία, θείως καὶ ὑψηλῶς κατὰ μίμησι τῶν ἀγγέλων, ὅπως οἱ σεπτοὶ προφήτες καὶ θεολόγοι. Ἔτσι ἡ χάρις λαλεῖ καὶ ἐνεργεῖ διὰ μέσου ἐκείνου ὑπερφυῶς ὅσα ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ ὅσα δὲν ἀνέβηκαν σὲ καρδιά ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ βέβαια ὅσοι ἔχουν νοῦ τὸν ὀνομάζουν ἐπαξίως θεολόγο καὶ χρυσολόγο, θαῦμα τῆς οἰκουμένης καὶ ὑπερφυᾶ καὶ νέον ἄνθρωπο.

Αὐτός ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν πού ἐγινε τόσο ἀξιόλογος,¹⁹ πού ἐδέχθηκε τόσο ἀξιόλογες μαρτυρίες ἀπὸ τοὺς παρατηρητάς, πού τόσο σπουδαία ἀνακηρύχθηκε κι' ἐμαρτυρήθηκε πολλές φορές ἀπὸ τὴν θεία ψῆφο μὲ πολλά καὶ μεγάλα σημεῖα, μετὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει ἐφετεῖο, δὲν ὑπάρχει ἄλλο δικαστήριον, ἔπρεπε νὰ εὔρη ὅπωςδὴποτε καὶ κατάλληλο τέλος τῆς ζωῆς αὐτῆς, ταιριαστό φυσικά σὲ τέτοια διαγωγή. Καὶ τό εὔρηκε λοιπὸν καὶ ἐπιβεβαίωσε λαμπρῶς καὶ ὅσο λίγοι τό ἔνα μὲ τό ἄλλο, δηλαδή μὲ τὴν θαυμαστή ζωὴ καὶ πολιτεία τό μακάριο τέλος καὶ μὲ τὰ συμβάντα τοῦ θαυμαστοῦ τέλους πάλι τὰ συμβάντα τῆς μακαρίας καὶ ἰσοθέου ἐκείνης ζωῆς.

Τελευταία συγγραφικὴ δραστηριότης

ταν ὁ τρίτος χρόνος γιὰ τὸν μεγάλο μετὰ 20 τὴν τελευταία ἐκείνη κάθοδο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι⁷. Τότε ἀκριβῶς συνέθεσε ὁ μέγας σὲ τέσσερις λόγους τό βιβλίον πρὸς τὸν φιλόσοφο καὶ μοναστὴ δῆθεν, ὁ ὁποῖος ἐφώνηξε ἀπὸ γῆ καὶ κοιλιά, τὸν Νικηφόρο ἐκείνον, τὸν

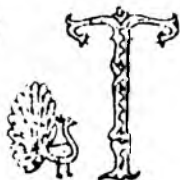
7. Στὴ Θεσσαλονίκη κατέβηκε γιὰ τελευταία φορά τό καλοκαίρι τοῦ 1355. Τό τρίτο ἔτος λοιπὸν συμπεριλαμβάνεται ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1357 ἕως τὸν Αὐγουστο τοῦ 1358 περίπου.

τῶν αὐτῆς θεολόγων παλαιῶν τέ φημι καὶ νέων, θαυμαστῶς καὶ ἀξίως ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περὶ θεότητος αὐτοῦ λόγων, ἐξεδόθη τῷ μεγάλῳ τῷδε βιβλίῳ ἐν τέσσαρσι λόγοις ὑπὸ τοῦ τῆς καθόλου νῦν Ἐκκλησίας κρατοῦντος ἐπ' ἐκεῖνα παρακληθέντι, καὶ τελευταῖον οἰονεὶ τοῦτον ἱερὸν ἄθλον διηνωκότε καὶ τῶν οἰκείων ἀγώνων ὥσπερ συμπλήρωσιν.

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι

21

οὐ τετάρτου δ' ἐπιβεβηκὼς ἔτους ἤδη, νόσῳ βαρεῖα περιπίπτει τῶν σπλάγχχνων, ἥτις αὐτὸν μετὰ βραχὺ καὶ τῆς ζωῆς ὑπεξάγει. Ἄλλ' ἐκεῖνος καὶ ταύτης ἀνώτερος ὢν, τῇ τε πρὸς Θεὸν νεύσει καὶ τῇ λαμπρᾷ τοῦ ποιμνίου στοργῇ (ἐφίλει τε γὰρ ἀξίως καὶ ἀντεφιλεῖτο θαυμαστῶς ὑπ' ἐκείνου, καθὰ δὴ καὶ φθίαςας εἰρήκειν) τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ συνήθως ἐκτελῶν οὐκ ἀνίει, διδάσκων, ἱερουργῶν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς τῶν θείων μυστηρίων, ἐμπομπείων τε καὶ πανηγυρίζων καὶ διὰ πάντων τὸν ἑαυτοῦ καταρτίζων λαὸν καὶ καθαγιάζων.

22

Ἄλλ' ἐπεὶ κάκεῖνον ἄνθρωπον πεφυκότε, καὶ τῆς φύσεως ἐχρῆν ἠττηθῆναι ποτε, ἵνα μὴ καὶ θεῖα τις δόξη φθσις ὑποκρινομένη τὴν ἀνθρωπεῖαν, ἠτῶται μδ' ἰς τῆς νόσου, καὶ

8. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς Φιλόθεος πού ἐπατριάρχειαι: «τόριμ», δηλαδὴ ὅταν ἔγραφε, τὸ 1368.

τελευταῖο τολμηρό ὕβριστή τῆς θεότητος καί τῶν θεολόγων τῆς, τῶν παλαιῶν καί τῶν νέων. Τό βιβλίον τοῦτο, πού ἐγράφηκε κατά παράκλησιν τοῦ τώρα κατόχου τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου⁹, εἶναι ἄξιον ἑαυτοῦ καί τῶν περί θεότητος λόγων του καί ἀπετέλεσε τόν τελευταῖο θά ἐλέγαμε ἱερό ἄθλο του καί συμπλήρωμα τῶν ἀγώνων του⁹.

Οἱ τελευταῖες ἡμέρες

φοῦ δέ ἐμβῆκε στό τέταρτο ἤδη ἔτος, πίπτει ²¹ σέ βαρειά νόσο τῶν σπλάγχων, ἡ ὁποία ἐπειτα ἀπό λίγο τόν ἔβγαλε ἀπό τή ζωή. Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὑπερνικώντας καί τήν ἀρρώστεια ἀκόμη, λόγω τῆς πρὸς τόν Θεό ἀφοσιώσεως καί τῆς λαμπρᾶς στοργῆς πρὸς τό ποιμνιο (διότι τό ἀγαποῦσε ἀξίως καί ἀνταγαπιώταν ἀπό ἐκεῖνο θαυμασῶς, ὅπως ἄλλωστε τό εἶπα ἤδη) δέν ἔπαυσε νά ἐκτελεῖ κατά τήν συνήθειά του τά θεῖα καί ὑψηλά καθήκοντά του, διδάσκοντας, ἱερουργώντας στίς ἱερές τελετές τῶν θείων μυστηρίων, μετέχοντας στίς λιτανεῖες καί τίς πανηγύρεις, καταρτίζοντας μέ ὅλα τά μέσα καί καθαγιάζοντας τόν λαό του.

Αλλ' ἐπειδή ἔπρεπε κι' ἐκεῖνος ὡς ἄνθρωπος νά νικηθῇ ²² κάποτε ἀπό τή φύσιν, γιά νά μή νομισθῇ ὅτι ἦταν κάποια θεῖα φύσις ὑποκρινομένη τήν ἀνθρωπίνην, νικᾶται

9. Τά δύο πρῶτα βιβλία κατά τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά ἴσως εἶχαν γραφῆ λίγον ἑνωρίτερα, τά δύο τελευταῖα τό 1358 καί τότε συνδέθηκαν μέ τά προηγούμενα.

κλινοπετιῆς ὄν καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν βλέπων, χρῆται καὶ αὐθις τὰ τελευταῖα τῇ θαυμαστῇ γλώττῃ, περὶ πειρασμῶν τε καὶ καρτερίας πρὸς τοὺς συνόντας φιλοσοφεῖ θαυμαστῶς, ἐκ τε τῶν θείων Γραφῶν καὶ λογισμῶν καὶ ἀποδείξεων ἀναγκαίων πολυτρόπως ὑποδεικνύς τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος, καὶ τοὺς περὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ψυχῆς προστίθησι λόγους, καὶ οὕτω τὴν ἐκδημίαν ἐπὶ πᾶσι προλέγει, μνηθεὶς ἄνωθεν καὶ μνήσας, ὡς καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐκείνην πολλαῖς πρότερον ἡμέραις προαγγεῖλαι τοῖς φίλοις, μετὰ τὴν τοῦ Χρυσορρήμονος αὐτίκα θείαν τελετὴν καὶ τὴν κοίμησιν οὖσαν, ὅς δὴ πού καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὡς ὁμότροπόν τε καὶ προσφιλῆ καὶ σύνοικον φθάσας ἐκάλει τὸν μέγαν· οὕτω καὶ γὰρ ὁ προρρηθεὶς μοι πρὸς αὐτὸν κατὰ τοὺς ὕπνους ἐδήλου θεῖος χρησμός.

- 23 κειτο τοίνυν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄρχιερεὺς ἤδη τὰ τελευταῖα πνέων, πρὸς οὐρανόν τε καὶ τὰ οὐράνια ἐπειγόμενος, καὶ οὐδέν τι τὸ παράπαν ἄλλο, πλὴν τῆς ἀπαγούσης ἐκεῖσε μελετῶν τε καὶ φανταζόμενος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γλώττῃ τοῦτ' αὐτὸ συνεχῶς ὑποψιθυρίζων καὶ τοῖς συνοῦσι κἀντεῦθεν παραδεικνύς, ὅποι δὴ καὶ τὴν τελευταίαν ταυτηνὴν στέλλεται· ὡς γὰρ οἱ παρόντες τῇ καλῇ γλώττῃ, καθάπερ ἔφην, ὑποψιθυριζούσῃ τὰ τελευταῖα προσέσχον, οὐδενὸς ἄλλου πυκνά προϊόντος¹⁶ εἶχον ἀκοῦειν ἐκεῖθεν, εἰ μὴ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ θείου γε ὄντος ἐκείνου, λέξεσιν αὐταῖς οὕτωςί πως συνθεθειμένον.

«τὰ ἐπουράνια εἰς τὰ ἐπουράνια»

καὶ τοῦτο πυκνῶς καὶ πολλακίς, ὥσπερ ἐν περιόδῳ τινὶ καὶ

16. προσιώντας M

ἐπί τέλους κάποτε ἀπό τήν νόσο. Ἐνῶ δέ ἦταν πλέον κλινήρης καί ἀπέβλεπε στήν ἐξοδο, χρησιμοποιεῖ πάλι τήν θαυμαστή γλῶσσα γιά τά τελευταῖα, φιλοσοφεῖ θαυμαστώδῶς πρὸς τοὺς παρευρισκομένους περὶ πειρασμῶν καί καρτεριάς, ἀποδεικνύοντας τό ἀπό αὐτοὺς κέρδος μέ ἀναγκαῖες ἀποδείξεις ἀπό τίς θεῖες Γραφές καί τοὺς λογισμοὺς πολυτρόπως. Προσθέτει τοὺς λόγους περὶ ζωῆς καί θανάτου καί ψυχῆς, κι' ἔτσι στό τέλος προλέγει τήν ἐκδημία, μνηθεῖς ἀπό τά ἄνω καί μνήσας τοὺς γύρω του, ὥστε καί τήν ἴδια τήν ἡμέρα νά προαναγγεῖλη στοὺς φίλους ἀπό πολλές ἡμέρες προηγουμένως. Προανήγγειλε δηλαδή ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς κοιμήσεως θά εἶναι ἀμέσως μετά τήν θεία τελετή τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος βέβαια ὡς ὁμότροπο καί προσφιλῆ προσκαλοῦσε τόν μεγάλο γιά σύνοικο. Ἐτσι πραγματικά ἐδήλωνε ὁ θεῖος χρησμός κατὰ τόν ὕπνο πού ἀνέφερα προηγουμένως.

 κείτονταν λοιπόν ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ Θεοῦ τώρα στήν 23 κλίνη πνέοντας τά τελευταῖα, βαδίζοντας βιαστικά πρὸς τόν οὐρανὸ καί τά ἐπουράνια, ἐνῶ δέν ἐμελετοῦσε καί δέν ἐστοχαζόταν τίποτε ἄλλο ἀπολύτως ἐκτός ἀπὸ τό δρόμο πού ὀδηγεῖ πρὸς τά ἐκεῖ. Ἀλλά καί μέ τήν γλῶσσα τό ἴδιο ἐψιθύριζε συνεχῶς, δεικνύοντας καί μέ αὐτό στοὺς παρευρισκομένους, πὺ πορεύεται τήν τελευταία αὐτὴ πορεία. Πραγματικά, ὅπως ἐπρόσεξαν οἱ παρόντες τήν καλὴ γλῶσσα νά ψιθυρίζη τά τελευταῖα καθὼς εἶπα, τίποτε ἄλλο δέν μπορούσαν ν' ἀκούσουν νά βγαίνει ἀπὸ ἐκεῖ συχνά, παρά τό θαυμαστό καί θεῖο ἐκεῖνο πού ἦταν συντεθειμένο μέ αὐτές τίς λέξεις,

«Τά ἐπουράνια στά ἐπουράνια»,

καί τοῦτο συχνά καί πολλές φορές, σάν σέ περιοδική

στροφῇ κύκλων. ἕως ἢ ἐνοικοῦσα τῇ οὐρανίᾳ ψυχῇ θεία καὶ ὑπερουράνιος χάρις, τοῦ καταλειφθέντος χόου καὶ τῆς συμφοῦς αὐτὴν διαλύσασα συζογία, τὴν καὶ διαθέσει καὶ πράξει πάλαι θαυμαστῶς ἐκείνων ἀπερρωγυῖαν, διὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων εἰς οὐρανὸν ἀξίως μετέστησε καὶ τὰ ἐπουράνια· τρία μὲν ἔτη καὶ ἐξήκοντα τὰ πάντα συγγεγονυῖαν τῷ συμφύτῳ σαρκίῳ, δυοκαίδεκα δ' ἐκ τούτων αὐτῶν κατὰ τὴν τῆς Ἐκκλησίας θαυμαστὴν προστασίαν ἐκείνῳ συνδηγωνισμένην πρὸς τὸ ἡμῖν.

- 24 πισημαίνει γε μὴν καὶ τοῖς ἐκτός ἐξαισιῶς ἢ πανουργῶς αὐτῆ τοῦ Πνεύματος χάρις κάκεινα, φωτὶ μὲν περιλάμψασα τὸ τὸν νεκρὸν ἔχον ἐκείνου δευμάτιον ἄμα τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς ξένῳ, καταλάμψασα δὲ καὶ τὰ ἐκείνου πρόσωπα περιόντι τῆς αἴγλης, καίτοι γε καὶ προεκτετηκότα καὶ πρὸ νεκρώσεως^{16α} καὶ τὸ πλεῖστον προαπονεκρωθέντα, ὡς μηδὲν ἀποδεῖν καὶ ταῦτα τῆς τοῦ μεγάλου Στεφάνου λαμπρᾶς καὶ θεοειδοῦς θεᾶς ἐκείνης, ὀπηγίκα φημι περὶ Θεοῦ δημηγοροῦντος ἐν μέσῳ τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἰουδαίων, «ἀτενίσαντες», φησίν, «εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου», τοῦ γὰρ αὐτοῦ Πνεύματος καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ταῦτα κάκεινα, κἂν οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς καὶ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, τούτοις τε κάκεινοις πλήττονται καὶ ἀντιλέγωσι πάλιν, τὰ μὲν τὸ παράπαν οὐδ' εἶναι, τὰ δὲ κακῶς τε καὶ ἀναξίως εἶναι¹⁷ τοῦ Πνεύματος φανταζόμενοι, καὶ δι' ἐκατέρων ἀναιροῦντες ἑκάτερα.

16α. προνεκρώσει M 17. τὰ δὲ κακῶς τε καὶ ἀναξίως εἶναι παραλ. M

περιστροφή κύκλου, ἕως οὗτο ἡ θεία καὶ ὑπερουράνιος χάρις πού ἐνοικοῦσε στήν οὐρανία ψυχὴ τὴν διέλυσε ἀπὸ τὸν νοῦν πού εἶχε ἀπομείνει καὶ ἀπὸ τὴν συμφυῆ συζυγία ἀπὸ τὰ ὅποια κατὰ διάθεσι καὶ πρᾶξι ἀπὸ παλαιά εἶχε ἀποσπασθῆ θαυμασιῶς, καὶ διὰ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων τὴν μετέστησε ἀξίως στὸν οὐρανὸ καὶ τὰ ἐπουράνια. Ἐζησε σαρκικῶς ἕως ἐξήντα τρία ἔτη συνολικῶς, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐποίμανε θαυμασιῶς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ δώδεκα ἔτη καὶ μισό¹⁰.

Η πανουργὸς αὐτὴ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐπισημαίνει ἐξαι-²⁴ σίως καὶ διὰ τῶν ἐξωτερικῶν σημείων ἐκεῖνα. Περιέλαμψε μὲ φῶς παράδοξο τὸ δωματίο πού εἶχε τὸν νεκρὸν ἐκείνου, εὐθύς κατὰ τὴν ἐξοδο τῆς ψυχῆς, κατέλαμψε δὲ καὶ τὸ πρόσωπο ἐκείνου, τὸ ὅποιο ἀλλοίωσε λαμπρῶς μὲ τὴν περίσσεια τῆς αἴγλης, ἂν καὶ ἦταν ἤδη κατάξηρο καὶ ἀπονεκρωμένο καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν νέκρωσι ἀκόμη κατὰ τὸ πλεῖστο, ὥστε καὶ αὐτὰ νὰ μὴ ἀπέχουν καθόλου ἀπὸ τὴν λαμπρά καὶ θεοειδῆ θέα ἐκεῖνη, ὅταν, δημηγορῶντας περὶ Θεοῦ στὸ μέσο τοῦ συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων, λέγει, «ἀτενίζοντας εἶδαν τὸ πρόσωπό του σάν πρόσωπο ἀγγέλου»¹¹, διότι τοῦ ἰδίου Πνεύματος καὶ τῆς ἰδίας Ἐνεργείας εἶναι καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα, ἔστω καὶ ἂν οἱ σκοτεινοὶ ὡς πρὸς τὸ φῶς καὶ ἀπαιδευτοὶ ὡς πρὸς τὴν σοφία, ταρασσονται καὶ μὲ αὐτὰ καὶ μ' ἐκεῖνα καὶ ἀντιλέγουν πάλι, φανταζόμενοι ὅτι τὰ μὲν πρῶτα δὲν εἶναι καθόλου τοῦ Πνεύματος, τὰ δὲ δευτέρα εἶναι κακῶς καὶ ἀναξίως τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀναιρῶντας τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο.

10. Ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐξελέγη μητροπολίτης στὰ μέσα Μαΐου τοῦ 1347, ὁ θάνατός του δὲ συνέβηκε μετὰ δωδεκάμισυ ἔτη, πρέπει νὰ τοποθετηθῆ στίς 14 Νοεμβρίου 1359. Εἶχε γεννηθῆ πρό 63 ἐτῶν, δηλαδὴ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1296.

11. Πράξ. 6,15.

25 **Α**λλ' ἡ μὲν φανεῖσα κατ' οἶκον ἐκείνη λαμπρότης, τῆς ψυχῆς δηλαδὴ τοῦ σώματος ἀπιούσης, δύο τῶν τῆς Ἐκκλησίας Θεατὰς ἔσχε λογάδων¹⁸, ἱερωσύνης τε ἀξιώματι καὶ ἀρετῇ παντοδαπῇ κεκοσμημένους, ὧν ἄτερος δὴ που καὶ τοῦ σεμνοῦ τῶν μοναχῶν ἐστὶ καταλόγου, οἳ καὶ μηνυταὶ γεγόνασιν ἕστερον τοῖς ἄλλοις τῶν ὑπερφυῶς ὁραθέντων. Τῆς δὲ περὶ τὴν ὄψιν ὑπερφυοῦς αἰγλης μάρτυρες ἅπαν γένος καὶ ἡλικία σχεδὸν πᾶσα, καὶ ἀπλῶς ὅσους ἢ ἐκφορὰ καὶ ἢ κατάθεσις τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου νεκροῦ τότε πρὸς ἑαυτὴν συνεκάλει, συνεκάλει δὲ ἄρα πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πόλιν, ὡς καὶ τὸν ἱερὸν οἶκον ὄλον τά τ' ἔνδον τά τ' ἔξω στενοχωρεῖσθαι τοῖς πλήθεσιν· ἢ δὴ καὶ ἀχώριστος ἐκείνου διαμεμένηκε τὸ παράπαν, ὡσπερ τῆς ἱερᾶς ψυχῆς, οὕτω δὲ καὶ τῶν ὀστέων καὶ τῆς κόνεως ἀδιαστάτου τῆς συνοίκου τοῦ Πνεύματος χάριτος εἰσάπαν διαμενούσης καὶ θείου φωτὸς οἶκον καὶ θαυμάτων πηγὴν καὶ βρύσιν ἱερῶν χαρισμάτων καὶ κοινὸν καὶ ἀδάπανον ἰατρεῖον τὸν ἱερὸν ἐκείνου τάφον ἐργαζομένης.

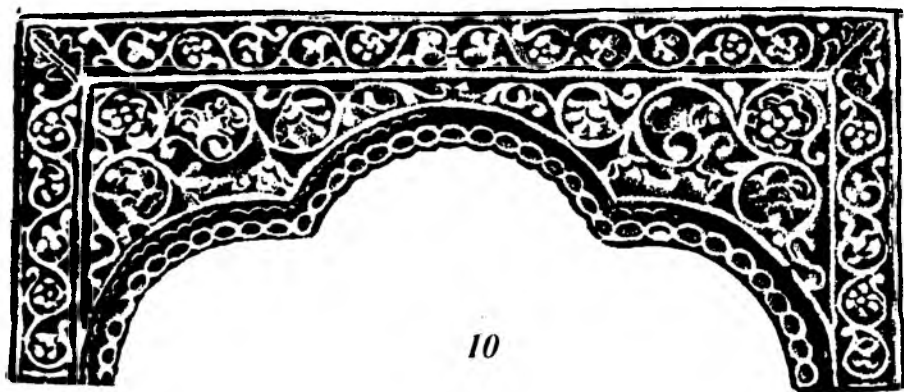
26 **Α**δήπου καὶ ὁ λόγος ἡμῖν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἀπὸ μέρους ἤδη δηλώσει· οὔτε γὰρ ἐκείνοις ἐξῆς ἐπεξελεῖν τῶ παρόντι λόγῳ σκοπὸς ὁμοῦ πᾶσι (πῶς γάρ;), καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα συντετιμημένως, καθ' ὅσον οἶόν τε, καὶ περιβολῆς δίχα πάσης προθήσει καὶ λογικῆς αὐξήσεως, τὸ μῆκος ὁμοῦ καὶ τὸν κόρον ἐκφεύγων.

18. λογάδας M

Αλλά ἡ μὲν λαμπρότης ἐκεῖνη τῆς ψυχῆς καθὼς ἀποχωροῦ-25
σε τοῦ σώματος κι' ἐφάνηκε στὸν οἶκο, εἶχε δύο
λογάδες τῆς Ἐκκλησίας θεατάς, κοσμημένους μέ ἀξίωμα
ἱερωσύνης καὶ παντοειδῆ ἀρετῆ, τῶν ὁποίων ὁ ἕνας ἀνῆκε
καὶ στὴν τάξι τῶν μοναχῶν· αὐτοὶ διηγήθησαν ὕστερα καὶ
στοὺς ἄλλους τὸ ὑπερφυές θέαμα. Τῆς δέ ὑπερφυοῦς αἴγλης
στό πρόσωπο μάρτυρες ἔγιναν ἄνθρωποι κάθε σχεδόν γένους
καὶ ἡλικίας καὶ γενικῶς ὅσοι ἔλαβαν τότε μέρος στὴν ἐκφορά
καὶ κατάθεσι τοῦ ἱεροῦ ἐκεῖνου νεκροῦ, ἔλαβε δέ μέρος
ὀλόκληρη ἡ πόλις, ὥστε ὀλόκληρος ὁ ἱερός οἶκος, μέσα καὶ
ἔξω, νά ἀσφυκτιᾷ ἀπὸ τὰ πλήθη. Ἡ αἴγλη αὐτὴ ἔμεινε διαπαντός
ἀχώριστη ἀπὸ ἐκεῖνον, ἀφοῦ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἡ σύνοικος
τόσο τῆς ψυχῆς ὅσο καὶ τῶν ὀστῶν καὶ τῆς σκόνης ἔμεινε
διαπαντός ἀναπόσπαστη καὶ ἀνέδειξε τὸν ἱερό του τάφο οἶκο
θείου φωτός καὶ πηγῆ θαυμάτων, βρύσι ἱερῶν χαρισμάτων
καὶ κοινωφελές καὶ ἀδάπανο ἰατρεῖο.

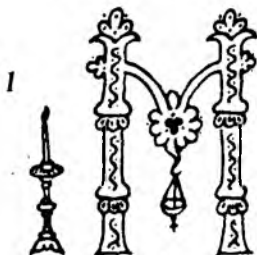
Αὐτὰ τὰ ὑπερφυῆ φαινόμενα θά ἐκθέσῃ τώρα ὁ λόγος 26
μας κατὰ τὴν ὑπόσχεσι. Δέν θά τὰ δηλώσῃ ὅλα ὅμως,
ἀλλὰ μερικά· διότι οὔτε ὅλα μαζί ἔχει σκοπὸ νά τὰ διηγηθῆ
στὴ συνέχεια ὁ παρῶν λόγος (πῶς εἶναι δυνατό;), καὶ ὅσα
διηγηθῆ δέ, θά τὰ ἐκθέσῃ συντόμως κατὰ τὸ δυνατό, χωρὶς
καμμία ἐκφραστικὴ καὶ ρητορικὴ αὐξησι, ἀποφεύγοντας τὸ
μῆκος καὶ τὸν κόρο μαζί.

ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΘΑΥΜΑΤΑ

α'. Θεραπεία ιερομονάχου ἀπὸ κεφαλαλγίας

1. οναχός τις τῶν ἱερᾶσθαι λαχόντων ἐν τινὶ τῶν κατὰ Θεσσαλονίκην φροντιστηρίων ἀσκούμενος νόσῳ περιπίπτει δεινῇ, καὶ ἡ νόσος ἄλγος τῆς κεφαλῆς ἦν, οὕτω δὴ τοι σφοδρὸν, ὥς καὶ θάνατον εὐθὺς ἀπειλεῖν. Ἀλλὰ τὸν μὲν θάνατον διαφεύγει, τό γε νῦν ἔχον, ἰατρικαῖς ἐπιμελίαις ὥς ἔδοξε, τὴν ὀδύνην δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδαμῶς· ἀλλὰ κατὰ περίοδον ἐπιούσα, πρῶτα μὲν ἐκάστου μηνὸς ἅπαξ, εἶτα τοῦ χρόνου προϊόντος, καὶ δις κατὰ μῆνα καὶ τρίς καὶ πολλάκις καὶ πυκνότερον ἅμα καὶ ἀκμαιότερον κάκιστα τὸν ἄνθρωπον¹ διετίθει. Ἑβδομος ἐνιαυτὸς ἐν τούτοις παρήει, καὶ τὸ πάθος, αἰεὶ προκόπτον ἐπὶ τὸ χειρόν, καὶ μαινέσθαι τὸν πάσχοντα καὶ ἀναισθητεῖν ἐποίει δοκεῖν τοῖς συνοῦσι τῷ τῆς βοῆς ἀλλοκότῳ τε καὶ ἀήθει καὶ τὸν θάνατον σφοδρότερον αἰθίς ἤπειλει, πάσης περιφρονοῦν ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ φαρμακείας.

1. τὸν ἄνθρωπον παραλ. Μ

ΕΠΗΤΑΦΙΑ ΘΑΥΜΑΤΑ

α! Θεραπεία ιερομονάχου από κεφαλαλγία

άποιος ιερομόναχος, πού ἤσκειτο σ' ἓνα ἀπό 1
τά μοναστήρια τῆς Θεσσαλονίκης, ἔπεσε σέ
δεινή ἀσθένεια πού προκαλοῦσε κεφαλαλγία,
τόσο δυνατή, ὥστε ν' ἀπειλῆ εὐθύς ἀκόμη
καί θάνατο. Ἄλλά τόν μέν θάνατο ἀπέφυγε
πρός τό παρόν μέ τήν ἰατρική περίθαλψι, ὅπως ἐφάνηκε,
ὄχι ὅμως καί τόν πόνο τῆς κεφαλῆς· ὁ πόνος ἐρχόμενος
περιοδικῶς, στήν ἀρχή μιά φορά τόν μῆνα, ἔπειτα μέ τήν
προέλευσι τοῦ χρόνου καί δύο καί τρεῖς καί πολλές φορές
καί πυκνότερα, ἀλλά καί σφοδρότερα συγχρόνως, διέθετε
κάκιστα τόν ἄνθρωπο. Ἐπέρασε ἐπτά ἔτη σ' αὐτήν τήν
κατάστασι, καί τό πάθος, πάντοτε χειροτερεύοντας, ἔκαμε
τόν ἀσθενῆ νά φαίνεται στούς συνευρισκομένους ὅτι μαίνεται
καί εἶναι ἀναίσθητος μέ τό ἀλόκοτο καί ἀσυνήθιστο τῆς
βοῆς καί ἀπειλοῦσε πάλι σφοδρότερα τόν θάνατο, περιφρο-
νώντας κάθε ἰατρική καί φαρμακευτική ἐπιστήμη.

2 **Ψ**ί τὸ ἐντεῦθεν, Ἀπαγορεύει μὲν ὁ μοναχὸς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, τῆς δὲ μελλούσης γεγωνὸς μόνης τῆ διανοίᾳ καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν ὡς ἤδη κατὰ κεφαλῆς ἐπιούσαν βλέπων, τὰλλα τε τῆς μεταμελείας καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς μετὰ στεναγμῶν τε καὶ ὄδυρμῶν ἐφθέγγετο ῥήματα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐκείνης σωτηρίαν ἀνεκαλεῖτο καὶ ταλανίζων ἑαυτὸν ἅμα τῆς τε παρελθούσης ἀμελείας τοῦ βίου καὶ τῶν σφαλμάτων καὶ ὅτι μὴδὲ τελευτῶν ἔχει τὸν συναλγοῦντα καὶ συμπονούμενον περὶ τὴν δυνατὴν τέως τῆς ψυχῆς Θεραπείαν, εἶτα καὶ τοῦ μεγάλου μνησθεὶς ἐπὶ τούτοις καὶ τῆς ἀγιότητος καὶ τῆς μεγάλης ποιμαντικῆς καὶ ἐπιστασίας ἐκείνου (ἦν γὰρ καὶ τῶν γνωρίμων τε καὶ συνήθων) καὶ ὅτι μὴδὲ τὴν τελευταίαν πρὸς Θεὸν ἐκδημοῦντι τῷ μακαρίῳ παρῆν, ἧ γὰρ ἄν. φησί, καὶ τῶν ἐξοδίων αὐτοῦ ῥημάτων καὶ τῶν ἱερῶν εὐχῶν μετασχὼν τότε, ταύτας ἀντὶ φυλακτηρίου παντός καὶ ἀμνηστῶν ὄπλων νυνὶ προϊστάμην. Ταῦτ' ἐπειπὼν ὁ πρεσβύτερος καὶ ἑαυτὸν οἶον ἀποκλαυσάμενος ὑπὲρ τούτων, τὸ τελευταῖον κατάγειται καὶ εἰς ὕπνον, καὶ ὁ ὕπνος ὄψιν εὐθὺς ἐπιφέρει τοιάνδε.

3 **Ε**δόκουν, φησί, κατὰ τὸν τοῦ Θαυμαστοῦ Ἀημητριῦ νεῶν ἔνδον ἐστηκὼς τῶν ἀδύτων, τὸν μέγαν βλέπειν ἀρχιερέα τῆ Θεῖα τε παρεστηκότα τραπέζῃ καὶ συνήθως ἱερουργούντα τὰ μυστικά· ᾧ δὴ καὶ προσπεσὼν εὐχῆς ἱερᾶς ἀξιοθῆναι παρ' αὐτοῦ περιπαθῶς ἐπεζήτητον. Ὁ δὲ πρῶτα μὲν οὐδ' ἐπεστράφθαι πρὸς τὴν αἴτησιν ὄλωσ ἐδόκει· ἀλλὰ τῶν μυστηρίων μᾶλλον καὶ τῆς ἱερᾶς ἐξηρητῆσθαι τραπέζης κάκεινοις προσέχειν τὸν νοῦν· μικρὸν δὲ τι διαλιπὼν, ἐπιστρέφει καὶ πρὸς με, καὶ τῷ ἐπισκηνίῳ τὴν δεξιάν ἐπιθείς, ἔνθα δὴ καὶ τὸ πᾶν ἐδόκει τότε συνδραμεῖν τῆς ὁδύνης, τὸν τοῦ Θεοῦ σταυροῦ

Τί συμβαίνει έπειτα; Ὁ μὲν μοναχός ἀπελπίζεται γιὰ τὴν 2
 ἐδῶ ζωὴ, καὶ ἀφοσιωθείς μὲ τὴν σκέψι μόνου στὴν
 μέλλουσα καὶ βλέποντας τὴν ἐξοδὸ νὰ ἐπέρχεται κατὰ τῆς
 κεφαλῆς του, καὶ τὰ ἄλλα λόγια τῆς μετανοίας καὶ τῆς
 ἐπιστροφῆς πρὸς τὸν Θεὸ ἔλεγε μὲ στεναγμούς καὶ ὄδυρμούς
 καὶ προσφωνοῦσε τὴν ψυχὴ του καὶ τὴν σωτηρία τῆς.
 Ἐλεεινολογώντας δὲ τὸν ἑαυτό του, τόσο γιὰ τὴν περασμένη
 ἀμέλεια τοῦ βίου καὶ τὰ σφάλματα, ὅσο καὶ διότι ἀποθνήσκον-
 τας δὲν εἶχε κανένα νὰ συναλγήσῃ καὶ συμπονέσῃ γιὰ τὴν
 δυνατότητα θεραπείας τῆς ψυχῆς τώρα, ἔπειτα ἀπὸ αὐτά,
 ἐνθυμηθεὶς τὸν μεγάλο καὶ τὴν ἀγιότητα καὶ ἀξιόλογη ποιμαντι-
 κὴ ἐπιστάσια του (διότι ἦταν ἀπὸ τοὺς γνωρίμους καὶ φίλους
 του) καὶ ἰδιαιτέρως ὅτι δὲν ἦταν παρῶν τὴν τελευταία
 στιγμή πού ὁ μακάριος ἐκδημοῦσε πρὸς τὸν Θεό, λέγει
 βέβαια ἂν εἶχα μετὰσχει τότε τῶν ἐξοδίων ρημάτων του καὶ
 τῶν ἱερῶν εὐχῶν, τώρα θὰ τίς προέτασσα σάν φυλακτὸ καὶ
 σάν ἀμυντικὰ ὄπλα. Ἀφοῦ εἶπε αὐτά ὁ πρεσβύτερος κι'
 ἐθρήνησε γι' αὐτὰ τὸν ἑαυτό του, στό τέλος ἔπεσε σέ ὕπνο
 καὶ ὁ ὕπνος τοῦ ἐπέφερε ἀμέσως τὸ ἐξῆς ὄραμα.

Μοῦ ἐφάνηκε, λέγει, ὅτι ἤμουν μέσα στά ἄδυτα τοῦ ναοῦ 3
 τοῦ θαυμαστοῦ Δημητρίου καὶ ἐβλεπα τὸν μεγάλο ἀρχιε-
 ρέα νὰ παραστέκεται στὴν θεία τράπεζα καὶ κατὰ τὴν
 συνήθεια νὰ ἱεουργῇ τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας.
 Ἐγονάτισα λοιπὸν ἐμπρὸς του ζητώντας περιπαθῶς ν' ἀξιωθῶ
 ἀπὸ αὐτὸν ἱεραῶς εὐχῆς. Αὐτὸς πρῶτα μὲν ἐφάνηκε ὅτι οὔτε
 κἂν ἐπρόσεξε τὸ αἴτημά μου, ἀλλ' ἦταν δοσμένος μᾶλλον
 στά μυστήρια καὶ τὴν ἱερά τράπεζα καὶ σ' ἐκεῖνα εἶχε
 ἀφωσιωμένο τὸν νοῦ· ἔπειτα ἀπὸ λίγο γυρίζει καὶ πρὸς ἐμένα
 καὶ ἐπιθέτοντας τὸ δεξιὸ χέρι στό μέτωπό μου, ὅπου ἐφαινόταν
 τότε ὅτι συγκεντρωνόταν ὅλος ὁ πόνος, μοῦ ἐγχαράττει μὲ
 τὰ δάκτυλα τὸν τύπο τοῦ θείου σταυροῦ. Μοῦ ἐφάνηκε δὲ

τύπον ἐγχαράττει μοι τοῖς δακτύλοις· τῶν δ' εὐθὺς ἔλαιόν τι καινῶς ἐκρύν, τὰ πρόσωπα καταχρίειν ἐδόκει.

4 **Κ**αὶ ταῦτα μὲν ὃ τε ὕπνος καὶ ἡ ἱερὰ ὄψις ἐκείνη. Ὁ δ' εὐθέως ἐξαναστὰς καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τῶν λυπηρῶν ἐκείνων ὁμοῦ πάντων ἀθρόον καὶ ὑπὲρ πάσας ἐλπίδας ἀπαλλαγείς, ὡς μηδὲ ἔχνος ἐκείνων μηδοτιοῦν ἐλλελεῖφθαι, Θεῶ καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι μεγάλας ἀνωμολόγει τὰς χάριτας.

β'. Θεραπεία ἀσθενῶς ἀπὸ νεφρικήν πάθησιν

5

λλος τις τῶν τῆς πόλεως οἰκητόρων οὐ τῶν ἀσήμων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐπατριδῶν τε καὶ ἐπισήμων ὡς μάλιστα, γυναικί τε καὶ τέκνοις συζῶν καὶ οἰκίας ἐπιμελούμενος, ὀδύνη χρονία κάτοχος ἦν· κωλικὴν φασὶ ταύτην ἰατρῶν παῖδες. Αὕτη τῷ χρόνῳ συνανξηθεῖσα, μεθόδοις ἰατρικαῖς καὶ φαρμακείαις οὐκέτι τὸ παράπαν ὑπεῖκε, καθὰ δὴ καὶ πρόσθεν· ἀλλ' ἠλέγχετο πάνθ' ὁμοῦ τῷ σφοδρῷ τῆς ὀδύνης τῶν φυσικῶν ἐμφραγέντων πόρων καθάπαξ καὶ τοῖς περιττώμασι τῆς γαστρὸς μηδεμίᾳ τινι μηχανῇ τὴν ἐξοδὸν συγχωροῦντων, ὡς καὶ τῶν ἰατρῶν τοὺς δοκίμους τότε παρόντας, ὕλην τινὰ μοχθηρὰν λέγειν εἰς ἑαυτὴν συστᾶσαν καὶ συμπαγεῖσαν εἰς λίθου μεταβαλεῖν φύσιν, κάκεινον τὸν τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως ἀποφράττειν πόρον.

6

Ακτη μὲν οὖν ἤδη παρήει τ' ἀνδρὶ δεινῶς ὑπὸ τῆς ὀδύνης στροβουμένῳ τὰ ἔνδον καὶ αὐτό γε τὸ ζῆν πρὸς ἐσπέραν ταύτης ἀπαγορεύοντι. Τῶν δὲ προσηκόντων κατ' αἷμα καὶ τῶν

ὅτι εὐθύς ἀπό τὰ δάκτυλα ἐξέρευσε ἔλαιο μέ τό ὅποιο μού
ἔχρισε τό πρόσωπο.

Αὐτά παρουσίασε ὁ ὕπνος καί τό ὄραμα ἐκεῖνο. Αὐτός ⁴
δέ ἐσηκώθηκε ἀμέσως ἀπηλλαγμένος ἀνεπίστως ἀπό
τόν θάνατο καί τήν ὀδύνη καί ἀπό ὄλα μαζί τὰ λυπηρά.
ὥστε οὔτε ἴχνος ἀπό αὐτά νά μή ἔχη ἀπομείνει. Καί
μεγάλες εὐχαριστίες ἀπέδιδε στόν Θεό καί τόν θεράποντά
του.

β: Θεραπεία ἀσθενοῦς ἀπό νεφρική πάθησι

νυς ἄλλος κάτοικος τῆς πόλεως, ὄχι ἄσημος ⁵
ἀλλά εὐπατρίδης καί πολύ ἐπίσημος, πού
ἐξοῦσε μαζί μέ γυναῖκα καί τέκνα κι' ἐφρόντιζε
τήν οἰκία του, κατεχόταν ἀπό χρόνια ὀδύνη,
τήν ὅποια οἱ ἱατροί ὀνομάζουν κωλική. Αὐτή
ἡ πάθησις αὐξηθεῖσα μέ τόν καιρό, δέν ὑποχωροῦσε καθόλου
μέ τίς ἱατρικές καί φαρμακευτικές ἀγωγές, ὄπως καί προηγουμέ-
νως, ἀλλ' ὄλα ἐκυριαρχώνταν ἀπό τόν σφοδρό πόνο. Οἱ
φυσικοί πόροι πού εἶχαν φραχθῆ ἐντελῶς δέν ἐπέτρεπαν μέ
κανένα τρόπο τήν ἐξοδο τῶν περιττωμάτων τῆς κοιλίας, οἱ δέ
δόκιμοι ἱατροί πού τόν ἐξήτασαν τότε ἔλεγαν ὅτι κάποια
κακοήθης ὕλη συμπυκνωθεῖσα καί συμπαγεῖσα μεταβλήθηκε
σέ φύσι λίθου καί ἀπέφραξε τόν πόρο ἐκεῖνο τῆς φυσικῆς
ἐκκρίσεως.

Ξι ἡμέρες ἐπέρασε ἤδη ὁ ἄνθρωπος δεινῶς βασανιζόμενος ⁶
ἀπό τήν ὀδύνη μέ τὰ ἐντόσθιά του νά στριφογυρίζουν
τό βράδυ αὐτῆς τῆς ἡμέρας εἶχε ἀπελπισθῆ γιά τή ζωή

ἄλλως καθ' ἑταιρείαν οἰκείων τε καὶ συνήθων παρακαθημένων τε καὶ συμπασχόντων, ὡς ἔθος ἐν τοῖς τοιοῦτοις, καὶ τὸν θεῖον ἐν τούτοις εἰς μέσον Γρηγόριον παρηχόντων³ τῷ λόγῳ καὶ τὴν ἐνεργουῶσαν δι' αὐτοῦ μεγάλην τῶν θαυμάτων ἐνέργειαν, καὶ ὅτι τῷ ἐκείνῳ πολλοὶ προσιόντες τάφῳ, χαλεπῶν ἀρρωστημάτων καὶ χρονίων παθῶν ἀθρόον ἐξάντεις ὀρῶνται, καὶ ὁ πάσχων ἐν αἰσθήσει τῶν λαλουμένων αὐτίκα γενόμενος καὶ δάκρυσι καὶ ρήμασιν ἐλεεινοῖς τὸν ἅγιον εἰς οἶκτον ἐξεκαλεῖτο· «Ἰσχύεις, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ», λέγων, «ἄτε δὴ καὶ Χριστοῦ μιμητὴς ἀκριβέστατος, εἰ καὶ μὴν πάρεμι καὶ αὐτὸς⁴ νῦν κατὰ τοὺς ἄλλους τῷ σῶ τάφῳ, καὶ τῆς νόσου καὶ τῆς ὄρας εἰργούσης, καὶ ἐπισκέψασθαι καὶ θεραπεῦσαι καὶ τῆς πικρᾶς ὀδύνης ἀπαλλάξαι καὶ τοῦ προσδοκώμενου θανάτου».

7 **Υ** αὐτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα μεταξὺ λέγων, εἰς ὕπνον ἐτρέπη. Καὶ Γρηγόριος εὐθὺς ὁ μέγας παρὴν ἐν σχήματι πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ τινος τῶν οἰκείων, ὁμωνύμος δηλαδὴ Γρηγορίου καὶ αὐτοῦ καλουμένου, καὶ τῶν συνόντων αὐτῷ πάλαι μοναχόν τε καὶ διάκονον ἕνα τινὰ περεπόμενον ἔχων, οἱ δὴ καὶ αὐτῷ, φημί, τῷ πάσχοντι συνήθεις ἐτύγχανον ὄντες. Τοῦ τοίνυν Γρηγορίου φιλικῶς αὐτὸν ἐρομένου, «Τί ποτε ἄρα τὸ λυποῦν καὶ τίς ἢ τοῦ θορυβίου καὶ τῆς τοσησδε ταραχῆς καὶ τῆς ἀνάγκης αἰτία;», «Οὐχ ὀρᾶς μέ, φησὶν ὁ πάσχων, ὀδύνη συνεχόμενον πικροτάτῃ καὶ τῆς μὲν ζωῆς ἀφαιρούμενον ὑπὸ ταύτης ἀθρόον, τὰ δὲ φίλτατα, φεῖ, ἔρημα καταλείποντα πάσης ἡστινοσοῦν προστασίας;», «Ἀλλὰ μὴ δέδιδι», φησὶν, «ὡ ὄντος, τὰ τοιαῦτα τό γε νῦν εἶναι· ἔξει καὶ γάρ σοι καλῶς τε⁵ καὶ κατ' εὐχὴν μετὰ μικρὸν πάντα, τοῖς ὀδονομένοις μορτίοις τοῦ παρόντος ἐπιβληθέντος, εἶπε, καὶ τμημά τι τῆς αὐτῷ πάλαι καινουργηθείσης ἱερᾶς στολῆς, ἧπερ ἔφην, τοῦ κόλλου δόξας ἐξενεγκεῖν, σταυ-

3. παρηχόντων. A παρηχόντων C'

4. αὐτὸ M

5. τε παραλ. M

του. Οί συγγενεῖς καί ἑταῖροι καί φίλοι του παρακάθονταν καί συνέπασχαν, ὅπως συνηθίζεται σέ τέτοιες περιστάσεις, κι' ἀνέφεραν σχετικῶς τόν θεῖο Γρηγόριο καί τή μεγάλη ἐνέργεια θαυμάτων πού ἐπετελεῖτο δι' αὐτοῦ καί τό γεγονός ὅτι πολλοί ἄνθρωποι, προσερχόμενοι στόν τάφο του φαίνονται ξαφνικά ἀπηλλαγμένοι ἀπό χαλεπές ἀρρώστειες καί χρόνια πάθη. Ὁ ἀσθενής, μόλις ἀντιλήφθηκε ἀμέσως τά λεγόμενα ἔκαμε ἐκκλησι πρὸς τόν ἅγιο μέ ἔλεεινά δάκρυα καί λόγια γιά οἶκτο, λέγοντας: «ἅγιο τοῦ Θεοῦ, ἂν καί δέν παρευρίσκομαι κι' ἐγὼ τώρα ὅπως οἱ ἄλλοι στόν τάφο σου, ἐπειδὴ ἡ νόσος καί ἡ ὥρα μ' ἐμποδίζουν, ἐσύ, ὡς ἀκριβέστατος μιμητῆς τοῦ Χριστοῦ, μπορείς νά μέ ἐπισκεφθῆς, νά μέ θεραπεύσης καί νά μέ ἀπαλλάξης ἀπό τήν πικρά ὀδύνη καί τόν ἀναμενόμενο θάνατο».

νῶ ἔλεγε αὐτά καί παρόμοια μέ αὐτά, ἔπεσε σέ ὕπνο. Καί ἀμέσως ἐμφανίσθηκε ὁ Γρηγόριος σέ σχῆμα ἐνός πρεσβυτέρου καί μοναχοῦ ἰδικοῦ του, πού ὠνομαζόταν κι' ἐκεῖνος Γρηγόριος, ἔχοντας ὡς ἀκόλουθο ἓνα μοναχό καί διάκονο παλαιό σύντροφό του, πού ἦσαν καί οἱ δύο φίλοι τοῦ ἀσθενοῦς. Ὅταν λοιπόν ὁ Γρηγόριος τόν ἐρώτησε φιλικῶς, «Τί εἶναι αὐτό πού σέ στενοχωρεῖ καί ποιά εἶναι ἡ αἰτία τοῦ θορύβου καί τῆς τόσης ταραχῆς καί τῆς ἀνάγκης», «δέν μέ βλέπεις, λέγει ὁ ἀσθενής, πού εἶμαι κυριευμένος ἀπό πικροτάτη ὀδύνη καί χάνω ἀπό αὐτήν τή ζωὴ ξαφνικά, ἀφήνοντας, ἀλοίμονο, ἔρημα κάθε προστασίας τά ἀγαπητά μου πρόσωπα». «Ἀλλά, λέγει, μή φοβῆσαι, φίλε, γιά τό παρόν αὐτά τά πράγματα· διότι ἔπειτα ἀπό λίγο ὄλα θά σοῦ γίνουν καλά καί κατ' εὐχὴν, ἀφοῦ βάλῃς στά πονεμένα μέρη τό παρόν». Αὐτά εἶπε καί σάν νά ἔβγαλε ἀπό τόν κόλπο του ἓνα τμῆμα τῆς ἱερᾶς στολῆς πού εἶχε κατασκευασθῆ καινούργια,

ροῖς ἐννέα χρυσοῖς ἐντετυπωμένον. ἐπιτίθησι τῷ πάσχοντι μέρει ὁ δ' ἄρα διάκονος ὁ παρεπόμενος τούτῳ, σταυρὸν καὶ αὐτὸς ἀπὸ κηροῦ δόξας φέρειν, τοῖς τοῦ πάσχοντος ἐπιτίθησιν ὀποσθίοις, τῷ ὑπερκειμένῳ τῆς ἑδρας ὅστω προσφύσας· ἱερὸν τοῦτο φασιν ἰατρῶν παῖδες. Καὶ ὁ μὲν ταῦθ' ὀβτιο θαυμαστῶς ἐνεργήσας Πνεύματι θείῳ, τοῦ πάσχοντος ἐξ ὀφθαλμῶν ἦν, ὁ δ' αὐτίκα, τῶν ὕπνων αὐτὸν ὑπανέντιον, νύττεται τὴν γαστέρα, καὶ τῆς νοσοποιοῦ θαυμαστῶς κενωθείσης ὕλης, ὡς καὶ τοῖς παρόντας καταπλήττειν πάντας τῇ θεῶ, τὸ τε πάθος εὐθὺς δραπετεύει, καὶ ὁ πάσχων ἐλεύθερος οὐ τοῦ προσδοκηθέντος μόνον θανάτου καὶ τῆς χρονίας ἐκείνης ὀδύνης καθάπαξ, ἀλλὰ καὶ εὐσθενής τις καὶ ρωμαλέος ἐπὶ τὸν τάφον ἰδὼν τοῦ μεγάλου, δι' ἑαυτοῦ τε λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὸ τοῦ θαύματος ὑπερφυῆς πᾶσιν ἀνακηρύττων, καὶ Θεῷ καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι θύων τὰ χαριστήρια.

γ'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς τοῦ πρωτοψάλτου

8

τῆς κατὰ Θεσσαλονικίην Ἐκκλησίας τῶν ἱερῶν ἀσμάτων τε καὶ μελῶν Ἐξαρχος καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἀδόντιον ἀρχηγός τε καὶ κορυφαῖος, δομέστικον ἢ συνθήθεια τοῦτόν φησιν, ἐπίσημος δ' ἐν τοῖς τοιούτοις ἐκεῖνος, καὶ χρόνῳ καὶ πείρᾳ καὶ φύσει καὶ τέχνῃ καὶ παντὶ τῷ συντελοῦντι πρὸς ταῦτα, καὶ διδάσκαλος χρηματίζων τῶν ὄντων καὶ κατὰ πάντων τὸ πρεσβεῖον φερόμενος· ὀβτος τοιγαροῦν νόσῳ τινὶ συσχεθείς, ἐξ ὕλης μοχθηρᾶς τινος καὶ δρυμείας ἐχοῦση τὰς ἀφορμάς, ἐνιαυτὸν ὄλον σχεδὸν ἀκίνητος ἐπὶ σκίμποδος κατα-

ὅπως εἶπα, ὅπου ἦσαν τυπωμένοι ἑννέα χρυσοὶ σταυροί, καὶ τό ἐπέθεσε στό πάσχον μέρος. Ὁ δὲ διάκονος πού τόν ἀκολουθοῦσε καὶ πού ἐφάνηκε νά φέρη σταυρό ἀπό κερὶ τόν ἐπιθέτει στό ὀπίσθιο μέρος κολλώντας τον ἐπάνω ἀπὸ τό ὀστοῦν τῆς ἔδρας, πού οἱ ἱατροὶ ὀνομάζουν ἱερό. Καὶ αὐτός μὲν, ἀφοῦ κατὰ τό θεῖο Πνεῦμα ἐνήργησε αὐτὰ θαυμαστῶς, ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ πάσχοντος, ὁ δὲ ἀσθενής, ἀφοῦ ὁ ὕπνος του ἐχαλάρωσε λίγο, αἰσθάνθηκε νυγμό στήν κοιλιά καὶ ἡ νοσοποιός ὕλη ἐκενώθηκε θαυμαστῶς, ὥστε ὅλοι οἱ παρόντες νά καταπλήσωνται στό θέαμα· ἔτσι τό πάθος δραπετεύει εὐθύς καὶ ὁ ἀσθενής ὄχι μόνον ἐλευθερώνεται ἀμέσως ἀπὸ τόν ἀναμενόμενο θάνατον καὶ τὴν χρονία ἐκείνη ὀδύνη, ἀλλὰ καὶ γίνεται δυνατός καὶ ρωμαλέος. Πηγαίνοντας δὲ στόν τάφο τοῦ μεγάλου, ὁ ἴδιος διακηρύττει σέ ὄλους τό ὑπερφυές θαῦμα μέ λαμπρά φωνή καὶ ἀποδίδει τὰ εὐχαριστήρια στόν Θεό καὶ τόν θεράποντά του.

γ. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς τοῦ πρωτοψάλτη

πρωτοψάλτης τῆς Ἐκκλησίας Θεσσαλονίκης 8 καὶ κορυφαῖος χοράρχης, πού κατὰ τὴν συνήθεια ὀνομάζεται δομέστικος, ἦταν ὀνομαστός σ' αὐτὸν τῶν χῶρον κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὴν πείρα, τὴν φυσικὴ ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν τέχνη, καθὼς καὶ κατὰ τὰ ἄλλα προσόντα πού συντελοῦν σ' αὐτό τό ἐπάγγελμα, διατελοῦσε διδάσκαλος τῶν ἄλλων καὶ πρῶτος ἀπὸ ὄλους. Αὐτός λοιπόν, καταληφθεὶς ἀπὸ κάποια ἀσθένεια, πού ὀφειλόταν σέ κάποια κακοήθη καὶ δριμυία ὕλη, ἔμεινε ἐπὶ ὀλόκληρο ἔτος σχεδὸν ἀκίνητος καὶ κατάκειτος

κείμενος ἦν. Τῇ δ' ἀντιπιπτούση ψυχρᾷ διαίτη, καὶ δὴ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις τῶν ἰατρῶν, τοῦ μὲν δαπανηθέντος τῆς ὕλης, τοῦ δ' ἄλλοιωθέντος κατὰ μικρόν, τὸ καταλειφθὲν ἐκείνης ἀκατέργαστόν τε καὶ ἄπεπτον ἐλαυνόμενον ὡσανεὶ καταφεύγει πρὸς τὰ τοῦ σώματος πέρατα, καὶ παρεῖντο δεινῶς τὸ λοιπὸν αἱ τε χεῖρες ὁμοῦ καὶ οἱ πόδες τῷ κορυφαίῳ τῶν μελῶδῶν.

- 9 **¶** μέραι παρῆλθον ἐξ ἐκείνου συχναί, καὶ τῆς νοσιόδου ἐλαυνομένης ὕλης κάκειθεν, τὰ μὲν ἄλλα μέρη καὶ μόρια τοῦ πάθους καθαρῶς ἀπαλλάττεται, τοῖς δέ γε τρισὶ καὶ πρώτοις δακτύλοις τῆς δεξιᾶς, τῷ τε ἀντίχειρὶ φημι καὶ τοῖς μετ' ἐκείνον, τῆς νοσιόδου ἐκείνης ὕλης μέρος τι παραμείναν καὶ προσφυνέν, ἄργούς καὶ νεκροὺς ἐκείνους πρὸς πᾶσαν ἠντινοῦν ἐνέργειαν ἀπειργάσατο· χρόνος παρῆει συχνός, καὶ τὸ πάθος οὐδοτιοῦν ἐνεδίδου, ἀλλ' οἱ μὲν οὕτως ἐπ' ὀρθίῳ τῷ σχήματι μένοντες ἦσαν, ἀκλινεῖς τε καὶ ἄκαμπτοι καὶ πρὸς πᾶσαν φυσικὴν ἀκίνητοι κίνησιν, τῷ δὲ δεινὸν μὲν τι^ο καὶ σφόδρα δεινὸν ἐδόκει καὶ ἄλλως, οὕτω γε παρ' ἐλπίδας νεκρὰν ὀρῶντι τὴν χεῖρα (ἤδη γὰρ ἀπεῖπε τὴν θεραπείαν καὶ ἰατρικὴν πᾶσα τέχνη καὶ μέθοδος), ἐλύπει δ' οὐχ ἦττον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον αὐτόν, τὸ μηδὲ τῇ τέχνῃ δύνασθαι χρῆσθαι, καθὰ δὴ καὶ τὸ πρότερον, μηδὲ γράφειν μηδ' ἐκδιδόναι τὰ μέλη τῇ παρέσει τῆς δεξιᾶς. Ὅθεν καὶ πάσης ἀνθρωπίνης τέχνης καὶ βοηθείας καὶ χειρουργίας καὶ φαρμάκων καταγνοὺς ὁμοῦ πάντων ὁ ἀσθενῶν, ἐπὶ τὴν θεῖαν ἀμέσως καταφεύγει πρυτανείαν, καὶ τὴν ἀληθινὴν ἐκείθεν αἰτεῖται βοήθειαν, πρέσβεις ἰσχυροὺς πρὸς Χριστὸν καὶ μεσίτας τοὺς ἐκείνου θεράποντας προβαλλόμενος.

ἐπάνω σέ στρῶμα. Ἄλλά μέ τήν προσφερομένη ψυχρά διαίτα, καθώς ἐπίσης καί μέ τήν ἄλλη φροντίδα τῶν ἰατρῶν, μέρος τῆς ὕλης ἐκείνης ἐξαφανίστηκε, μέρος ἀλλοιώθηκε βαθμιαίως, ὅσο δέ μέρος ἐκείνης ἀπέμεινε ἀκατέργαστο καί ἀπεπτο σάν νά καταδιωκόταν κατέφυγε πρὸς τὰ ἄκρα τοῦ σώματος, ὥστε παραλύθηκαν δεινῶς καί τὰ χέρια καί τὰ πόδια τοῦ κορυφαίου τῶν μελωδῶν.

6 πέρασαν ἀρκετές ἡμέρες ἀπό τότε καί, καθώς ἡ νοσώδης ὕλη ἀπομακρύνθηκε καί ἀπό ἐκεῖ, τὰ μέν ἄλλα μέρη καί μόρια ἀπαλλάσσονται ἀπό τό πάθος καθαρῶς, ἀλλά ἓνα μέρος τῆς νοσηρᾶς ἐκείνης ὕλης παραμένοντας ριζωμένο στοὺς τρεῖς πρῶτους δακτύλους τῆς δεξιᾶς, δηλαδή στὸν ἀντίχειρα καί στοὺς ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν, τοὺς κατέστησε ἀργούς καί νεκρούς πρὸς ὀποιαδήποτε ἐνέργεια. Ἐπέρασε ἀρκετός χρόνος καί τό πάθος δέν ὑποχωροῦσε καθόλου· οἱ δάκτυλοι ἔμεναν ἔτσι σέ ὀρθιο σχῆμα, ἀσάλευτοι, ἄκαμπτοι καί ἀκίνητοι πρὸς κάθε φυσική κίνησι. Αὐτό τό δεινό ἐφαίνετο μὲγαλύτερο δεινό καί γι' ἄλλο λόγο σ' αὐτόν, καθὼς ἐβλεπε ξαφνικὰ τὴν χεῖρα του νεκρά (διότι ἤδη ἡ ἰατρικὴ τέχνη καί μέθοδος ἀπέκαμε γιὰ τὴν θεραπεία)· τὸν ἐλυποῦσε ὄχι λιγώτερο, ἂν ὄχι περισσότερο, τό γεγονός ὅτι δέν μποροῦσε νά χρησιμοποιήσῃ οὔτε τὴν τέχνη, ὅπως προηγουμένως, οὔτε νά γράφῃ οὔτε νά ἐκδίδῃ τὰ μέλη λόγω τῆς παρέσεως τῆς δεξιᾶς. Ἀπελπισμένος λοιπὸν ὁ ἀσθενὴς ἀπὸ κάθε ἀνθρωπίνη τέχνη καί βοήθεια καί χειρουργικὴ, καί ἀπὸ κάθε εἶδους φάρμακα, καταφεύγει ἀμέσως στὴ θεία προστασία καί ζητεῖ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἀληθινὴ βοήθεια, προβάλλοντας ὡς πρέσβεις ἰσχυρούς καί μεσίτες πρὸς τὸν Χριστό τοὺς θεράποντές του.

10 **Ν**ὲξ μετὰ τὴν ἰκεσίαν ἐκείνην παρῆν, καὶ Γρηγόριος εὐθὺς ἀντὶ πάντων τε καὶ πρὸ πάντων αὐτῶ κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ μέγας παρῆν, τὴν μετὰ μικρὸν ἐσομένην θεϊὰν ἐπίσκοπὴν καὶ θεραπείαν θαυμαστῶς εὐαγγελιζόμενος· ἐδόκει καὶ γὰρ ὁ κάμνων, παρὰ τὸν μέγαν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας διατρίβων νεῶν, ἐν τοῖς δεξιούσι αὐτοῦ πού μερέσιν ἐντυχεῖν καὶ τῷ μεγάλῳ τῷδε ἀρχιερεῖ, ἵνα δὴ καὶ ἡ σορὸς αὐτῶ ἴδρῃται. Καὶ ὁ μὲν ἐδόκει πατρικῶς καὶ γνησίως τὴν κεφαλὴν αὐτῶ καταψῶν τὰ ἥδιστα τε καὶ εὐκταϊότατα προσλαλεῖν, «ἄπιθι», λέγων, «ὁ τῶν μελωδῶν ἐξάρχος, ἀπό γε τοῦ νῦν καὶ καλῶς εἰς τὸ ἐξῆς ἔσται σοι»· ὁ δὲ τῆς ἡμέρας ἤδη τὸ ἐῶν ὑπολαμπουσίης διαναστάς, ἄπεισι δρομαίως εἰς τὸν νεῶν, τὴν ἱεράν τοῦ μεγάλου καταλαμβάνει σορόν, προσπίπτει, δάκρυσι μεταμελείας ὁμοῦ καὶ ἰκεσίας ἐκείνην ἱκανῶς λοῦει, νῦν μὲν τὴν ἀμαρτίαν ἐξαγγέλλων καὶ τὴν πάλαι κατ' αὐτοῦ τῆς γλώττης προπέτειαν (ἔφθασε καὶ γὰρ ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, εἰς ἐκείνον τὰ τοιαῦτα ἡμαρτηκῶς), νῦν δ' αὖ τὴν συγγνώμην ἐξαυτῶν καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ πάθους, καὶ τῷ τῆς σοροῦ λίθῳ πυκνὰ παρατρίβων τὴν δεξιάν. Καὶ ταῦτα δεηθεὶς ἐφ' ἱκανὸν καὶ εἰπὼν, ἐπεὶ καὶ τῆς οἴκαδε φερούσης ἐγένετο πάλιν καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπανήει, τῆς θαυμαστῆς σου καὶ ὑπερφυοῦς περὶ τὸν Γρηγόριον, Χριστέ, χάριτος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτῶ κατὰ φύσιν ἐνεργὸς ἦν καὶ οἱ νεκροὶ καὶ ἀκίνητοι δάκτυλοι πρὶν ζῶντες ἀθρόον καὶ κινούμενοι καθωρῶντο καὶ τὰ οἰκεῖα προσφυῶς ἄπαντα⁷ πράττοντες. Τὴν γὰρ οἰκίαν εὐθὺς εἰσίων καὶ τῆς γραφίδος ἀψάμενος καὶ γράφων ὑγιῶς τε καὶ ἀπταιστώως ὠρᾶτο καὶ τὴν χεῖρα πρὸς τὰ μέλη, καθὰ δὴ καὶ πρῶην, εὐρύθμως κινῶν καὶ Θεὸν ἀνακηρύττων σωτῆρα λαμπρᾷ τῇ φωνῇ καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν θεράποντα.

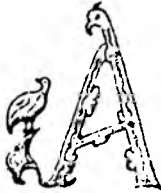
7. ἄπαντα παραλ. Μ

1. Ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἦτο ἀρχικῶς στὸ δεξιὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης πού ἦταν καὶ ὁ καθεδρικός ναός.

Ἦλθε ἡ νύκτα ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἱκεσία ἐκείνου τοῦ πάσχοντος 10
καὶ εὐθύς παρουσιάζεται ὁ μέγας Γρηγόριος ἀντὶ ὄλων
καὶ πρὶν ἀπὸ ὄλους τοὺς ἁγίους στὸν ὕπνο, εὐαγγελιζόμε-
νος θαυμαστῶς τὴν θεία ἐπισκοπὴ καὶ θεραπεία πού ἐπρόκειτο
νά γίνῃ ἔπειτα ἀπὸ λίγο. Πραγματικά ὁ ἀσθενὴς ἐνόμιζε,
εὐρισκόμενος στὸν μεγάλο ναὸ τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, ὅτι στὰ
δεξιὰ μέρη του συνάντησε καὶ τὸν μέγαν τοῦτον ἀρχιερέα, ὅπου
δηλαδὴ ἔχει στηθῆ καὶ ὁ τάφος τοῦ ἁγίου¹. Καὶ ὁ μὲν ἅγιος
ἐφαινόταν ὅτι, χαϊδεύοντας πατρικῶς καὶ γησίως τὴν κεφαλὴ
του, τοῦ ὠμιλοῦσε γλυκύτατα καὶ πολὺ εὐχάριστα, λέγοντας,
« πῆγαινε ἔξαρχε τῶν μελωδῶν, ἀπὸ τῶρα καὶ στό ἐξῆς θά
εἶσαι καλῶς » αὐτὸς δέ, ἐνῶ ἤδη ἡ ἡμέρα ἄρχισε νά ὑποφώσκη,
ἔσηκώθηκε, τρέχει γρήγορα πρὸς τὸν ναὸ, φθάνει στὴν
ιερά σορὸ τοῦ μεγάλου, γονατίζει, τὴν λούζει πλουσίως
μέ δάκρυα μετανοίας καὶ ἱκεσίας μαζί, ἄλλοτε ἐξομολο-
γούμενος τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν παλαιὰ ἐναντίον του προπέτεια
τῆς γλώσσης (διότι, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος, ἐφθασε ν' ἁμαρτήσῃ
τόσο πολὺ σ' ἐκεῖνον), ἄλλοτε δέ πάλι ζητώντας συγγνώμη καὶ
τὴν θεραπεία τοῦ πάθους καὶ προστρίβοντας πυκνά τὴν δεξιὰ
του στὸν λίθον τῆς σοροῦ. Ἀφοῦ ἐδεήθηκε καὶ εἶπε αὐτὰ ἀρκετὴ
ῶρα, ὅταν ἐπῆρε πάλι τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ πρὸς τὸ σπίτι του
καὶ ἐπέστρεψε στὰ δικά του (ὦ, πόσο θαυμαστὴ καὶ ὑπερφυῆς
εἶναι ἡ πρὸς τὸν Γρηγόριο, Χριστέ, χάρις σου) καὶ τὸ
χέρι του εὐρέθηκε ἐνεργό κατὰ φύσιν, καὶ οἱ νεκροὶ καὶ
ἀκίνητοι προηγουμένως δάκτυλοι ἐφαίνονταν ξαφνικὰ ζωντανοὶ
καὶ κινούμενοι καὶ ἐπρατταν φυσικῶς ὅλα τὰ ἔργα τους.
Πραγματικά εὐθύς ὅταν εἰσῆλθε στὴν οἰκία του κι' ἐπιασε τὴν
γραφίδα, ἐφάνηκε νά γράφῃ ὀρθῶς καὶ ἀπταιστώως, νά κινῆ τὸ
χέρι του στὸν ρυθμὸ τοῦ μέλους, ὅπως καὶ προηγουμένως, καὶ
νά ἀνακηρύττῃ μέ λαμπρὰ φωνὴ σωτῆρα τὸν μέγα θεράποντα
ἐκείνου.

δ'. Θεραπεία ὑφαντοῦ ἀπὸ δυσεντερίαν

11

νήρ τις τῶν ἀλουργίδας ἰστοουργούντων βασιλικάς, ὑπὸ τινος ἀφανοῦς συμπεσοῦσης αἰτίας, τὴν φυσικὴν τῶν τῆς γαστρὸς περιττωμάτων ἐπὶ μακρὸν ἐπέχεται κένωσιν. Ἄνορεξιὰ τροφῶν ἐπὶ τούτῳ καὶ πόσεως ἐφ' ἡμέραις συχναῖς, καὶ ὁ πάσχων ἐν περιστάσει, πάντων ὁμοῦ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἤδη στερούμενος. Καὶ δὴ πρόσεισί τινας τῶν βασιλικῶν ἰατρῶν, Θεραπείαν τινὰ παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης αἰτῶν· φάρμακον ἐκεῖνος ὀρέγει σκευάσας πρὸς γε τὴν τῆς γαστρὸς κένωσιν, ὁ πάσχων παρ' ἐκείνου λαβὼν κρείττονι πάντως προνοίᾳ παρὰ τὴν τοῦ ἱατροῦ γνώμην ἐκεῖνο προσφέρεται· ὁ μὲν γὰρ τοῦ παντός ἐκέλευσε πίνειν, ὁ δ' ἐπ' οἴκου γενόμενος, μὴ τοῦ παντός, ἀλλὰ τοῦ ἡμίσεως δεῖν εἶναι πίνειν μᾶλλον ἔλεγε τέως, καὶ οὕτω, διάπειραν ἐκείνου λαβόντα, καὶ πρὸς τὰ πρόσω χωρεῖν. Χρηῆται τοιγαροῦν τῷ ἡμίσει· τὸ δὲ τῆς κενώσεως αὐτόθεν ἀρξάμενον οὕτω τοι δραστικὸν καὶ ἀκάθεκτον ὤφθη, ὡς καὶ τῶν σαρκῶν μετ' ὀλίγον τοῦ πάσχοντος ἀψασθαι καὶ δυσεντερίας πάθει περιβαλεῖν.

12

μὲν οὖν εἴτ' ἀμαθίᾳ εἴτε καὶ⁸ λήθῃ τὸ φάρμακον ἐκεῖνο κεράσας ἰατρός, αἰσθόμενος τοῦ κακοῦ, παντοδαπὸς τις ἦν, τοῖς ἐναντίοις τῶν φαρμάκων ἐπισχεῖν τὴν κένωσιν μηχανώμενος· ἡ δ' οὐχ ὑπέικε, κρείττων ἀπάσης μηχανῆς ὄρωμένη καὶ θάνατον τὸ τελευταῖον ἀπειλοῦσα τῷ πάσχοντι. Ὅθεν καὶ

8. καὶ παραλ. Α

δ'. Θεραπεία ύφαντοῦ ἀπό δυσεντερεία

ἀποῖος ἄνδρας ἀπό ἐκείνους πού ύφαίνουιν τά 11
 βασιλικά ύφάσματα ἀπό κάποια άφανή αίτια
 ύπέστη εμφραξι τῶν πόρων τῆς φυσικῆς
 κενώσεως τῶν περιττωμάτων τῆς σαρκός ἐπί
 πολύν χρόνο. Ἐπό άνορεξία τροφῶν καί πόσε-
 ως ἐξ αίτίας τούτου ἐπί άρκετές ἡμέρες ὁ πάσχων εὐρίσκειται
 σέ κίνδυνο, στερούμενος ὄλων μαζί τῶν αναγκαίων γιά τή ζωή.
 Προσέρχεται λοιπόν σέ κάποιον βασιλικό ιατρό, ζητώντας
 θεραπεία ἀπό αὐτόν καί τήν τέχνη του ἐκείνος, ἀφοῦ
 παρεσκεύασε φάρμακο, τοῦ τό προσφέρει γιά τήν κένωσι τῆς
 κοιλίας, ὁ άσθενής παίρνοντάς το ἀπό ἐκείνον τό χρησι-
 μοποιεῖ, κατά άνωτέρα πρόνοια πάντως παρά τήν γνώμη τοῦ
 ιατροῦ· διότι ἐκείνος μέν διέταξε νά τό πῆ ὀλόκληρο, αὐτός
 ὁμως, ὅταν ἐφθασε στόν οἶκο του, ἔλεγε ὅτι χρειάζεται
 νά πῆ τώρα ὄχι τό σύνολο ἀλλά τό ἡμισυ, ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ τό
 δοκιμάση, νά προχωρήση πρὸς τό ὑπόλοιπο. Χρησιμοποιεῖ
 λοιπόν τό ἡμισυ, αὐτό δέ, ἀρχίζοντας τώρα τήν κένωσι,
 ἐφάνηκε τόσο δραστικό καί άκάθεκτο, ὥστε ἔπειτα ἀπό λίγο
 νά ἐγγίση καί τίς σάρκες τοῦ πάσχοντος καί νά τόν περιβάλη
 μέ δυσεντερεία.

12
 Ὁ ιατρός λοιπόν πού παρεσκεύασε τό φάρμακο ἐκείνο, εἴτε
 ἀπό άμάθεια εἴτε ἀπό λησμοσύνη, ἀντιληφθεῖς τό κακό,
 ἔκαμε τό πᾶν νά ἐπιτύχη τήν συγκράτησι τῆς κενώσεως.
 Αὐτή ὁμως δέν ὑποχωροῦσε, φαινομένη άνωτέρα ἀπό κάθε
 μηχανή καί άπειλοῦσα τέλος μέ θάνατο τόν πάσχοντα. Γι'

τῆς ἐκεῖθεν ἀπογνοῦς βοηθείας ἀπάσης, πρὸς Θεὸν δι' εὐχῆς καταφεύγει καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν θεράποντα, «Οἶδά σε»⁹, λέγων, «ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ παρόντα τῷ βίῳ καὶ μεταστάντα, πλεῖστά τινα καὶ μέγιστα δυνάμενον ἐν Χριστῷ γενεὸν τοιγαροῦν ἐν τῇ ὄρα ταύτῃ κάμοι βοηθὸς καὶ τῶν ἐπικειμένων τούτων κινδύνων καὶ τοῦ πικροῦ θανάτου τῇ σῇ μεσιτείᾳ ἐξάρπασον». Ὑπνοὶ μετὰ τὰ ρήματα ταῦτα καὶ τὴν εὐχὴν ὁ νοσῶν καὶ τὸν ἐξυπηρετούμενον πάλαι τῷ ἀρχιερεῖ μοναχὸν ἐν τοῖς ὕπνοις ὄρα, τοιάδε πρὸς αὐτὸν λέγοντα· «Τὸν τοῦ ἀρχιερέως οἶκον», φησίν, «ὁ οὗτος, καταλαβόν, τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα ἐκείνου τοῖς σοῖς ἐπίθεε νεφροῖς, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις γε τοῦ σκοποῦ».

- 13 **Θ** δόκει μὲν οὖν ὁ πάσχων, ἔτι τῷ ὕπνῳ κάτοχος εἶναι, εἰς τὸν τοῦ ἀρχιερέως οἶκον καὶ ἀπιέναι καὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ράκις ζητεῖν κατὰ τὰ προστεταγμένα, καὶ ἐπειδὴ μὴ τὸ ζητούμενον ἔσχε, πρὸς τὸν προστεταχότα μοναχὸν ἀδθῖς ἐπανελθεῖν, ἐκεῖ δόξαντα παραμένειν ἔτι, καὶ τὴν ἀποτυχίαν εἰπεῖν· τὸν δὲ λαβόμενον αὐτοῦ τῆς χειρὸς οὐκέτι μὲν εἰς τὸν οἶκον ἐκείνον, εἰς δὲ τὸν αὐτοῦ τάφον μᾶλλον ἀπαγαγεῖν κάκει τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα μετὰ χεῖρας λαβόντα τοῖς τοῦ νοσοῦντος νεφροῖς ἐπιθεῖναι. Καὶ ὁ μὲν ὄρχετο ἀπιὼν εὐθὺς μετ' ἐκεῖνα, τὸν δ' ὕπνον αὐτίκα καὶ ὁ νοσῶν ἀποτιναζάμενος καὶ τὸν μὲν οἰκίσκον τοῦ ἀρχιερέως ἐκ γε τῶν ὁραθέντων κρίνας εἶναι τὸν τάφον, τὸν δ' ἐπικείμενον ἴσως λίθον διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπωμίδος δηλοῦσθαι, ἔτι τῷ πάθει κάτοχος εἶναι, παρὰ τὴν ἱερὰν τε σορὸν ἔρχεται καὶ τοὺς νεφροὺς παρατρίψας τῷ λίθῳ καὶ θανάτου κάί νόσου κρείττων εὐθὺς ἐκεῖθεν ἐπάνεισιν.

9. σε παραλ. Μ

αυτό, ἀπελπισμένος γιά κάθε βοήθεια ἀπό ἐκεῖ, καταφεύγει πρὸς τὸν Θεὸ μέ εὐχή καὶ πρὸς τὸν θεράποντά του, λέγοντας, «γνωρίζω, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἔχεις πολλή καὶ μεγάλη ἰσχύ ἐμπρὸς στὸν Χριστό, καὶ ὅταν ἐξοῦσες ἐδῶ καὶ τώρα πού μετέστης στοὺς οὐρανοὺς· γίνε λοιπὸν αὐτὴ τὴν ὥρα καὶ σέ μένα βοηθός, καὶ ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τοὺς ἐπικειμένους τούτους κινδύνους καὶ τὸν πικρὸ θάνατο μέ τὴν μεσιτεία σου». Κοιμίζεται ἔπειτα ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά καὶ τὴν εὐχὴ αὐτὴ ὁ ἀσθενής καὶ βλέπει στὸν ὕπνο του τὸν μοναχὸ πού ἐξυπηρετοῦσε παλαιὰ τὸν ἀρχιερέα, νὰ τοῦ λέγη τὰ ἐξῆς· «ἀγαπητέ, ἐπισκεπτόμενος τὸν οἶκο τοῦ ἀρχιερέως, ἐπίθεσε τὴν ἱερά ἐπωμίδα ἐκείνου· στά νεφρά σου, καὶ δέν θ' ἀστοχήσης τοῦ σκοποῦ».

Α νόμιζε λοιπὸν ὁ ἀσθενής, ἐνῶ ἐκοιμῶταν ἀκόμη, ὅτι ¹³ μετέβηκε στὸν οἶκο τοῦ ἀρχιερέως κι' ἐζήτησε τὸ ἱερό ἐκεῖνο ἄμφιο κατὰ τὸ πρόσταγμα, κι' ἐπειδὴ δέν εὐρῆκε τὸ ζητούμενο, ἐπανῆλθε πάλι στὸν μοναχὸ πού ἔδωσε τὴν προσταγὴ κι' ἐφαινόταν νὰ παραμένῃ ἀκόμη ἐκεῖ, καὶ τοῦ εἶπε τὴν ἀποτυχία. Αὐτὸς δέ, πιάνοντάς τον ἀπὸ τὸ χέρι τὸν ᾤδήγησε ὄχι στὸν οἶκο ἐκεῖνο πλέον, ἀλλὰ στὸν τάφο του, κι' ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐπῆρε τὴν ἱερά ἐπωμίδα στὰ χέρια, τὴν ἐπέθεσε στὰ νεφρά τοῦ ἀσθενοῦς. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀπομακρύνθηκε δρομαίως εὐθύς ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁ δέ ἀσθενής, ἀφοῦ ἀπετίναξε τὸν ὕπνο ἀμέσως καὶ ἔκρινε ἀπὸ τὰ ὀραθέντα ὅτι οἰκίσκος τοῦ ἀρχιερέως εἶναι ὁ τάφος καὶ ὅτι ἐπίσης διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπωμίδος δηλώνεται ὁ ἐπάνω στὸν τάφο λίθος, ἂν καὶ κατεχόταν ἀκόμη ἀπὸ τὸ πάθος, ἔρχεται πλησίον τῆς ἱερεᾶς σοροῦ καί, ἀφοῦ ἔτριψε τοὺς νεφροὺς στὸν λίθο, ἐπανερχεται εὐθύς ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ ἀπηλλαγμένος τοῦ θανάτου καὶ τῆς νόσου.

ε'. Θεραπεία πολυπαθοῦς ἱατροῦ

14

ξιᾶται καὶ ἱατρὸν ὁ μέγας οὖτος ἱατρὸς τῶν
 ψυχῶν ὁμοῦ καὶ σωμάτων· ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ
 χρόνον κατέκειτο πλείστον παντοδαποῖς προσ-
 παλαίων νοσήμασιν, ὡς ἐκ μὲν τῆς χρονίας
 κατακλίσεως τὴν σάρκα πληγᾶς, σκωλήκων
 δὲ πλήθος ἀνασχεῖν τὰς πληγᾶς. Ἐνόσει δ' οὐκ αὐτὸς μόνος,
 ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμόζυγος ὁμοῦ καὶ τὰ φίλτατα, καὶ ὁ τοῦ ἱατροῦ
 οἶκος οὐκ ἱατρεῖον, καθάπερ ἔδει, ἀλλὰ νοσοῦντων μᾶλλον ἦν
 καταγώγιον. Ἀλλ' ἐφίσταται τούτοις καὶ μάλα φιλανθρώπως
 αὐτόκλητος ὁ κοινὸς ἱατρός, ὁ θεῖος, φημί, Γρηγόριος, ἐφίσταται
 δὲ πῶς· Ἐδόκει τῇ θυγατρὶ τούτων ὑπνοῦση τὸν μέγαν ἐπὶ τῆς
 οἰκίας ὄραν, ἐδόκει δὲ καὶ αὐτὴν ἐκείνῳ προσπίπτουσαν ὑπὲρ
 θεραπείας τοῦ οἰκείου πατρὸς ἰκετεύειν· τὸν δὲ μέγαν εὐμενῶς
 τῇ προκλήσει προσσχόντα, τὴν λεκάνην ἐνεχθῆναι οἱ κελεῦσαι,
 ἐν ἧ τὰ τοῦ ἱεροῦ νιπτήρος ἐτησίως αὐτῷ τελεῖν ἔθος. Ἦς δὴ
 καὶ προκομισθεῖσις¹⁰ ὑφ' ἐνός τινος τῶν ἱερῶν διακόνων,
 ὕδατος πλήρους ἀγίου, τὸν ἱεράρχην ἐπιτάττειν τῷ διακόνῳ,
 χεῖρας ἅμα καὶ πόδας ἀπορρῦπτειν τοῦ νοσοῦντος τῷ ὕδατι· καὶ
 τὸν μὲν τὰ προστεταγμένα θάττον ἢ λόγος ποιεῖν, τὸν δ' αὐτίκα
 πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἔξιν καὶ τὴν ὑγίαν νιψάμενον ἐπανέρχε-
 σθαι.

15 **Μ** αὐτα θαυμαστῶς οὕτως ὀρώση τῇ παιδί καὶ περὶ τῆς
 μητρὸς ὡσαύτως ἐπήγει δεῖσθαι καὶ τὴν ὑγίαν κάκεινης
 ἐξαιτεῖσθαι τοῦ διδασκάλου· ἀλλ' ἐώκει φωνῆς ἐκείθεν ἀκούειν,
 τοῖς μὲν παροῦσιν ἀρκεῖσθαι τό γε νῦν εἶναι λεγούσης, μετὰ

10. προκομισθεῖσις M

ε'. Θεραπεία πολυπαθοῦς ἱατροῦ

ατρεύει καὶ ἓνα ἱατρό αὐτός ὁ μέγας ἱατρός 14
 τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων μαζί. Ὁ ἱατρός
 ἐκειτόταν πολὺν καιρὸ παλαιόντας μέ κάθε
 εἶδους νοσήματα, ὥστε ἀπὸ τὴν χρονία κατά-
 κλισι ἢ σάρκα νά δημιουργήση πληγές καὶ οἱ
 πληγές ν' ἀποκτήσουν πλῆθος σκουλήκια. Ἀσθενοῦσε δέ ὄχι
 μόνο αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἡ σύζυγός καὶ τὰ παιδιά μαζί· ἔτσι ὁ
 οἶκος τοῦ ἱατροῦ δέν ἦταν ἱατρεῖο, ὅπως ἔπρεπε, ἀλλὰ
 μᾶλλον νοσοκομεῖο. Ἀλλὰ προσέρχεται σ' αὐτούς μέ πολλή
 φιλανθρωπία αὐτόκλητος ὁ κοινός ἱατρός, ὁ θεῖος Γρηγόριος
 δηλαδή. Προσέρχεται δέ πῶς; Ἡ θυγατέρα τους ἐνόμισε ὅτι
 στόν ὕπνο της βλέπει τόν μεγάλο στό σπῆτι, τῆς ἐφάνηκε δέ
 ὅτι τόν ἰκέτευσε γονατιστή γιά τὴν θεραπεία τοῦ πατρός της·
 ὁ δέ μέγας εἰσακούοντας εὐμενῶς τὴν πρόσκλησι παρήγγειλε
 νά τοῦ φέρουν τὴν λεκάνη, στήν ὁποία συνήθιζε νά τελεῖ κάθε
 χρόνο τόν ἱερό νιπτῆρα. Ὅταν δέ προσκομίσθηκε ἀπὸ ἓνα
 ἱεροδιάκονο γεμάτη ἀγίασμα ὁ ἱεράρχης ἐπρόσταξε τόν διάκονο
 νά καθαρίση τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τοῦ ἀσθενοῦς στό
 ὕδωρ. Κι' ἐκεῖνος μέν ἐξετέλεσε τὴν προσταγή γρηγορώτερα
 ἀπὸ τόν λόγο, αὐτός δέ, ἀμέσως μόλις ἐνίφθηκε, ἐπανῆλθε πρὸς
 τὴν φυσική του ἕξι καὶ τὴν ὑγεία.

Ἡ θυγατέρα βλέποντας αὐτά μέ θαυμασμό ἐσκέφθηκε νά 15
 ἰκετεύσῃ ἐπίσης καὶ γιά τὴν μητέρα καὶ νά ζητήσῃ ἀπὸ
 τόν διδάσκαλο τὴν ἀποκατάστασι τῆς ὑγείας κι' ἐκεῖνης.
 Ἀλλὰ τῆς ἐφάνηκε ὅτι ἄκουσε ἀπὸ πάνω φωνή πού ἔλεγε,
 γιά τώρα ν' ἀρκῆται στά παρόντα, ἔπειτα δέ ἀπὸ λίγο νά

μικρὸν δ' ὡσαύτως ἤξειν ἐλπίζειν κάκεινα. Τί τὸ ἐντεῦθεν;

- 16 ξαγγέλλει τοῖς γονεῦσιν ἢ κόρη μετὰ τοὺς ὕπνους τὰ ὄραθέντα· ὁ πατὴρ αὐτίκα διακούσας εἰς βαλανεῖον ἄγειν κελεύει, τοὺς ἰχθῶρας ἅμα τοῖς σκώληξι λουσάμενος ἄποτίθεται· εἶτ' ἐκείθεν ἀπάραξ, ἐπὶ τὴν ἱερὰν τοῦ μεγάλου σορὸν ἔρχεται καὶ δυοῖν ἡμερῶν διαγενομένων αἰφνίδιον νύττεται τὴν γαστέρα καὶ πρὸς ἔκκρισιν τῶν περιττωμάτων χωρεῖ, συχναιῖς πρότερον εἰργομένων ἡμέραις τῆς κατὰ φύσιν ἐξόδου· καὶ παρὰ τὴν οἰκίαν ἐλθὼν τοσαύτην τῶν ἐνδον ὑφίσταται κένωσιν, ὡς καὶ τοὺς ὁμοτέχνους ἰδόντας, διὰ τοῦτ' αὐτῷ καὶ αὐθις ἀπαγορευσαί τὸ ζῆν, τὴν φυσικὴν ἀπολιπεῖν ἂν αὐτὸν οἰηθέντας καὶ ζωτικὴν δύναμιν μετ' ὀλίγον, τῇ τῆς νόσου μακρᾷ τηκεδόνι καὶ τῇ ἐκείθεν ἀδυναμίᾳ τῆς μεγάλης ταυτησὶ καὶ ἀθρόας κενώσεως προστεθείσης. Ἄλλ' ἐκεῖνος, τῆς νοσοποιῦ κενωθείσης οὕτως αὐτῷ θαυμαστῶς ὕλης, τῷ τοῦ ἀγίου νιπτῆρι καὶ τοῖς καινοῖς ἐκείνοις λουτροῖς τῶν χειρῶν ἅμα καὶ τῶν ποδῶν, ἀνώτερος ἦν αὐτίκα τῆς νόσου, οὐ τὴν προσοῦσαν οὐκ ἀποβαλὼν ἰσχὺν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μὴ παροῦσαν ὡς μάλιστα προσλαβὼν, ὡς καὶ ἵππον παρ' ἐλπίδας εὐχερῶς ἀναβαίνειν ἔχειν καὶ τὴν πόλιν περιῖόν ὡς καὶ πρότερον χρῆσθαι τῇ τέχνῃ, καὶ πολλοὺς θεραπεύειν· ἀλλ' οὐχὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν γυναῖκα· ταῦτη γὰρ καὶ ἀπαγορεύει τὸ ζῆν μᾶλλον, ἰσχυριότεραν πολλῶν τῆς τέχνης τὴν ἐκείνης νόσον εὐρών· ἀλλ' ὁ κοινὸς ἰατρὸς καὶ πατὴρ οὐκ ἐμεύσατο τὴν ἐπαγγελίαν, ἀλλ' ἴαται μετ' ἐκείνον καὶ ταύτην καὶ τὰ πρεσβεῖα τῇ κεφαλῇ κατ' ἀζίαν διδοῦς, καὶ τὸ σῶμα πᾶν ὁμοῦ διασώζων, ἢν' ἄρτιος ἦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος κἀνταῦθα, κατὰ τὸ εἰρημένον.

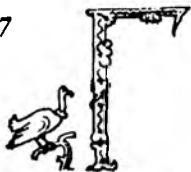
ἐλπίζη ὅτι θά ἔλθουν ἐπίσης κι' ἐκεῖνα. Τί συνέβηκε ἔπειτα:

Γ Ξαγγέλλει στούς γονεῖς ἢ κόρη τὸ ὄραμα κατὰ τὸν ὕπνο. 16
 Ὁ πατέρας, εὐθύς μόλις ἄκουσε, παραγγέλλει νά τόν
 ὀδηγήσουν σέ λουτρό, ὅπου ἐλουσθηκε καί ἀπέβαλε τὸ
 πύο καί τὰ σκουλήκια. Ἐπειτα ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχεται στήν
 ἱερά σορό τοῦ μεγάλου καί μετὰ δύο ἡμέρες αἰσθάνεται
 ξαφνικά νυγμό στήν κοιλιά καί ἐφερόταν πρὸς ἔκκρισι
 τῶν περιττωμάτων πού προηγουμένως ἐπὶ ἀρκετές ἡμέρες
 ἐμποδίζονταν ἀπὸ φυσική ἔξοδο. Καί ὅταν ἐπέστρεψε στήν
 οἰκία του ὑφίσταται τόση κένωσι τῆς κοιλίας, ὥστε οἱ ὁμότεχνοι
 πού τὸ εἶδαν, νά ἀπελπισθοῦν πάλι γιὰ τὴ ζωὴ του μόνο γι'
 αὐτό, νομίζοντας ὅτι ἔπειτ' ἀπὸ λίγο θά τόν ἐγκαταλείψη ἡ
 φυσική καί ζωτική δύναμις, ἐπειδὴ στή μακρὰ φθορά τῆς νόσου
 καί τὴν ἀπὸ ἐκεῖ ἀδυναμία προστέθηκε αὐτῇ ἡ μεγάλη καί
 ἀθρόα κένωσις. Ἀλλά ἐκεῖνος, ἀφοῦ ἡ νοσογόνος ὕλη ἐκενώθη-
 κε κατὰ θαυμαστό τρόπο μέ τὸν νικτῆρα τοῦ ἁγίου καί τὰ
 παράδοξα ἐκεῖνα λουτρά τῶν χειρῶν καί τῶν ποδιῶν, ὑπερίσχυ-
 σε ἀμέσως τῆς νόσου· ὄχι μόνο δέν ἔχασε τὴν δύναμι πού εἶχε,
 ἀλλά προσέλαβε καί νέα δύναμι, ὥστε ἀνελπίστως νά μπορῇ ν'
 ἀνεβαῖνη καί σέ ἵππο εὐκόλα καί περιερχόμενος ὅπως πρῶτα
 τὴν πόλι νά μετέρχεται τὴν τέχνη του καί νά θεραπεύη πολλούς.
 Ὅχι ὅμως μαζί μέ τούς ἄλλους καί τὴν γυναῖκα του· αὐτὴν
 μάλιστα τὴν ἀπελπίζει γιὰ τὴ ζωὴ, εὐρίσκοντας τὴν ἀσθένειά
 τῆς πολὺ ἰσχυροτέρα τῆς τέχνης. Ὁ κοινὸς ὅμως ἰατρός καί
 πατέρας δέν διέψευσε τὴν ὑπόσχεσί του, ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ
 ἐκεῖνον θεραπεύει κι' αὐτὴν· ἀφοῦ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐδίδε
 ἐπαξίως τὰ πρωτεῖα στήν κεφαλή, ἀπὸ τὸ ἄλλο διέσωζε ὅλο
 τὸ σῶμα μαζί, ὥστε καί ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ νά εἶναι
 ἄρτιος κατὰ τὸ λόγῳ².

2. Β' Τιμ. 3.17.

ς'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς γυναικὸς

17

υνή τις τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίων νόσω περιπίπτει μακρᾷ τινι καὶ βαρεῖα· μεθ' ἣν καὶ ρεῖμα χυμοῦ τινος πονηροῦ κατὰ τῆς δεξιᾶς ρεῖσαν, ξηρὰν ὄλην αὐτὴν καὶ ἀργὸν ἀπεργάζεται· μᾶλλον δ' οὐκ ἀργός τε καὶ ἄπρακτος ἡ

χειρ μόνον (ἦν γὰρ ἂν τῶν ἐσχάτων κακῶν καὶ τοῦτο), ἀλλὰ καὶ ἄχθος ἐτώσιον ἦν τῇ πασχούσῃ, οὐ¹¹ κάτω ποῦ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἠωρημένη, ἀλλ' εἰς ὀρθὴν πωρς ἐκτεταμένη πλαγίως, ἄκαμπτος, ἀκλινὴς πρὸς πᾶσαν κίνησιν ὁμοῦ καὶ μετάβασιν, αἰσχροί τις προσιδεῖν καὶ παντὶ τῷ σώματι πολεμία. Παιῖδες μὲν οὖν ἰατρῶν τοῖς θερμότεροις τε καὶ δραστικοῖς τῶν φαρμάκων τὴν οὕτω κατεψυγμένην ἀναζωπυρεῖν καὶ θεραπεύειν ἐκέλευον χεῖρα· ἡ δὲ τούτοις οὐδ' ὀλίγα διδοῦσα, μύροις καὶ λειψάνοις μᾶλλον ἀγίων καὶ τοῖς ἐκεῖθεν ἱεροῖς ἐλαίοις πυκνὰ περιχρίουσα ἦν τὴν πάσχουσαν χεῖρα καὶ τὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν ἐκδεχομένη.

18

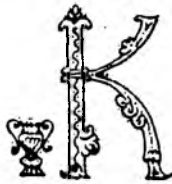

πει δὲ καὶ τῶν συχνῶν καθ' ἐκάστην ἤκουε θαυμάτων τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, πρῶτα μὲν οὐδὲ πιστεύειν ἤξιον τοῖς λεγομένοις, οὐ μόνον οὐ τὴν προσήκουσαν ἔχουσα πάλαι δόξαν περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῇ γλώττῃ κακῶς κατ' ἐκείνου χρωμένη, οἷα τὰ τῶν κενοδόξων τουτωνῶν γυναιῶν καὶ εὐρίπιστων καὶ κούφων, ὁποίας δὴ πλείστας καὶ ἡ Κωνσταντίνου παρ' ἡμῖν μάλιστα¹² τρέφει μετὰ τῆς ὀνομαζομένης εὐγενείας καὶ τὴν κενοφωνίαν καὶ τοὺς μερισμοὺς καὶ τὰ σχίσματα

11. οὐ παραλ. M

12. μάλιστα παραλ. M

ς'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρός γυναικός

ἀποια γυναῖκα εὐγενῆς καὶ κοσμία πίπτει σέ 17
μακροχρόνια καὶ βαρεῖά νόσο. Μετά ἀπό
αὐτὴν ἔρευσε ρεῦμα πονηροῦ χυμοῦ κατὰ τοῦ
δεξιοῦ χειροῦ, πού τό κατέστησε ὀλόκλη-
ρο ξηρό καὶ ἀργό· μᾶλλον δέ δέν ἔμεινε μόνο

ἀργό καὶ ἄπρακτο τό χέρι (πού κι' αὐτό θά ἦταν ἓνα ἀπό τά
χειρότερα κακά), ἀλλά ἦταν στήν ἀσθενῆ καὶ βάρος ἄχρηστο,
διότι δέν ἐκρεμόταν κάπου πρὸς τά κάτω μόνο του, ἀλλ'
ἦταν ἀπλωμένο πλαγίως σέ εὐθεῖα, ἄκαμπτο, ἀσάλευτο σέ κάθε
εἶδους κίνησι καὶ μετάβασι, παρουσιάζοντας ἄσχημο θέαμα καὶ
ἀντίθεσι πρὸς ὄλο τό σῶμα. Οἱ ἱατροί λοιπόν παρήγγει-
λαν νά ἀναζωπυρώσουν καὶ θεραπεύσουν τό ἔτσι κατεψυγμένο
χέρι μέ τά θερμότερα καὶ δραστικά φάρμακα. Αὐτή ὁμως, μή
δίδοντας καμμιά προσοχή σ' αὐτά, ἀνέμενε τὴν βοήθεια
καὶ θεραπεία ἀπό μύρα καὶ λείψανα ἀγίων μᾶλλον καὶ τά ἀπό
αὐτά προερχόμενα ἱερά ἔλαια μέ τά ὅποια περιχρῖει συχνά τό
ἄρρωστο χέρι.

Ἐπειδὴ δέ ἤκουε καθημερινῶς γιὰ τά συχνά θαύματα τοῦ
θαυμαστοῦ Γρηγορίου, ἀρχικῶς μὲν δέν ἤθελε οὔτε νά
πιστεῦῃ κἂν στά λεγόμενα, μὴ ἔχοντας παλαιὰ τὴν σωστή
γι' αὐτόν γνώμη, ἀλλά καὶ χρησιμοποιώντας ἄσχημη γλῶσσα
ἐναντίον του, ὅπως συμβαίνει μέ αὐτά τά κενόδοξα καὶ
εὐμετάβλητα καὶ ἐλαφρά γύναια. Τέτοια γύναια τρέφει μάλιστα
πολλά καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐδῶ, τά ὅποια μαζί μέ τὴν
ὀνομαζομένη εὐγένεια ἐπιδίδονται στήν κενοφωνία καὶ στίς

καὶ τὴν τῆς γλώττης περιποιουμένης ἀκολασίαν καὶ φατριάν
τινὰ περὶ ἑαυτὰς καὶ φήμην καὶ αἰσχρὸν ὄνομα φιλοτιμουμένης
κεκτῆσθαι· ἀλλ' αἱ μὲν προφανῶς διὰ ταῦτα (διατί καὶ γὰρ
ἕτερον;), ἡ δὲ καὶ δι' ἀπλότητα γυναικειάν ἴσως καὶ ἀμαθίαν,
εἴπερ καὶ τούτοις δοίημεν ὄλως χώραν τε καὶ συγνώμην ἐν τοῖς
τοιούτοις, καὶ ταῦτα διδασκάλων παρόντων τοσοῦτων καὶ
τηλικούτων· πρῶτα μὲν οὖν ἐξ ἀπιστίας, καθάπερ ἔφην, οὐδὲ
προσέχειν τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου θρυλουμένοις ὄλως ἤξιον τὸν
νοῦν.

19 **Α** πεὶ δ' ἡ μὲν τῶν θαυμάτων ἐνέργεια πᾶσαν περιϊούσα τὴν
πόλιν πυκνὰ περιεκτύπει¹³ καὶ ταύτης τὰ ὄντα, τὸ δὲ τῆς
δεξιᾶς πάθος οἴκοθεν αὐτὴν ἤπειγε νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν,
θεραπεία δ' οὐδ' ἤτισοῦν οὐδαμόθεν ἦν φαινομένη, συνελαιώνε-
ται καὶ ἄκουσα παρὰ τῆς ἀνάγκης καὶ καταφεύγει σὺν τοῖς
ἄλλοις καὶ αὐτὴ πρὸς τὸν μέγαν, πειράζουσα μᾶλλον ἢ πιστεῖ-
ουσα τοῖς ἐκείνου· ἡ γὰρ μὴ δεδυνῆσθαι, ἡ καὶ δυνάμενον τὰ
τοιαῦτα πορίζειν μὴ βεβουλησθαι διδόναι τοῖς κατ' ἐκείνην
διακειμένοις πᾶσαν ἔλεγεν εἶναι ἀνάγκην· ὅπερ καὶ δίκαιον
ἄντικρυς ἦν ἂν καὶ τοῦ σώζοντος λόγου.

20 **Α** λλ' ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητής, τοῦ τὸν ἡλιον ἀνατέλλοντος
ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς καὶ βρέχοντος ἐπὶ δικαίους καὶ
ἀδίκους, κατὰ Χριστὸν κάνταῦθα καὶ αὐτὸς ἐλεῶν ἦν διὸ
καὶ προσιούση τῇ γυναικὶ καὶ δυσωπούση μετὰ τῆς τῶν
λογισμῶν ἐκείνων, ἥπερ ἔφην, ἀμφιβολίας καὶ τὴν χεῖρα
προστριβούση τῷ ἐπικειμένῳ λίθῳ τῷ τάφῳ, πρῶτα μὲν
τοὺς ἤδη νεκροὺς τε καὶ ἀκινήτους ἰᾶται δακτύλους, ὡς
καὶ δύνασθαι κινεῖν καὶ συνάπτειν καὶ σταυροῦ σχηματίζειν δι'
αὐτῶν τύπον, ἔτι παροῦσα δηλαδὴ τῷ θείῳ νεῶ, καὶ ταῖς

13. περιεκτύπει C

διαιρέσεις, στά σχίσματα και στην άκολασία της γλώσσας, και φιλοδοξούν ν' αποκτήσουν κάποια φατρία γύρω των και φήμη· ἀλλ' εκείνες μὲν προφανῶς γι' αὐτά (γιατί τί ἄλλο τάχα!), αὐτή ἐδῶ ὁμως ἴσως καί λόγω γυναικείας ἀπλότητος καί ἀμαθείας, ἂν βέβαια σέ τέτοια θέματα ἐπιτρέψωμε κατ' ἀρχή καί συγχωρήσωμε καί αὐτά, καί μάλιστα ἐμπρός σέ τόσους καί τόσο μεγάλους διδασκάλους· πρῶτα λοιπόν, ὅπως εἶπα, δέν ἤθελε οὔτε νά προσέξῃ καθόλου στά θρυλούμενα περί τοῦ μεγάλου.

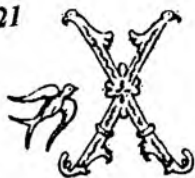
Απειδή ὁμως ἡ διενέργεια τῶν θαυμάτων, τριγυρίζον-¹⁹ τας στην πόλι, ἐκτυποῦσε συχνά καί τά δικά της αὐτιά, τό δέ πάθος τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ της τήν ἐβασάνιζε νύκτα καί ἡμέρα, θεραπεία δέ καμμία δέν ἐφαινόταν ἀπό πουθενά, χωρίς νά τό θέλῃ ὠθεῖται καί αὐτή ἀπό τήν ἀνάγκη καί καταφεύγει μαζί μέ τούς ἄλλους πρὸς τόν μεγάλο, θέλοντας μᾶλλον νά δοκιμάσῃ παρά πιστεύοντας στά ἔργα ἐκείνου· διότι ἔλεγε ὅτι ὅπωςδῆποτε ἡ δέν ἔχει τή δύναμι ἡ ἔχει τή δύναμι, ἀλλά δέν θέλει νά προσφέρῃ τέτοια βοήθεια σέ ἀνθρώπους πού ἔχουν τήν ἀπέναντί του στάσι ἐκείνης, πρᾶγμα πού καί δικαιοτάτο ἦταν καί εὐλογο.

Αλλά ὁ μαθητής τοῦ Χριστοῦ, πού ἀνατέλλει τόν ἥλιο πρὸς ²⁰ πονηρούς καί ἀγαθοῦς καί βρέχει πρὸς δικαίους καί ἀδίκους, ἠλέησε καί αὐτός ἐδῶ κατά τόν Χριστό. Γι' αὐτό καί, ὅταν προσῆλθε ἡ γυναῖκα καί παρακαλοῦσε μέ τούς λογισμούς της ἀμφιβολίας ἐκείνους, ὅπως εἶπα, καί προσέτριβε τό χέρι της στό λίθο ἐπάνω ἀπό τόν τάφο, πρῶτα θεραπεύεται στά δάκτυλα τὰ ἤδη νεκρά καί ἀκίνητα, ὥστε νά μπορῇ νά τά κινή, νά τά συνάπτῃ καί νά σχηματίζῃ μέ αὐτά τόν τύπο τοῦ σταυροῦ, καθῶς ἦταν ἀκόμη στό θεῖο ναό καί ν' ἀπονέμῃ κατά

σεπταῖς εἰκόσιν, ὡς ἔθος, τὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν. Εἴτα καὶ οἴκαδε γενομένη μετὰ τρίτην εὐθὺς καὶ ὄλην τὴν δεξιὰν θεραπεύει, νυκτὸς ἐπιγενομένης, καὶ ὑγιῆς τε καὶ ἐνεργὸς ἡ χεὶρ ἐξ ἐκείνου τῆ γυναικὶ κατὰ φύσιν, ὧ Θεοῦ θαυμασίων, ἰαθείῃσῃ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς χαλεπὸν ὁμοῦ πάθος καὶ τὴν πονηρὰν ἀπιστίαν, πολλῶ τῶν κατὰ σῶμα παθῶν οὕσαν χαλεπωτέραν, καὶ Θεὸν ἀνυμνούσῃ καὶ τὸν αὐτοῦ λαμπρῶς ἀνακηρυττούσῃ θεράποντα· ἧς δὴ καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας τούτοις ὡσαύτως ἐτι κατακούειν ἔδει τέως καὶ πείθεσθαι.

ζ'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς τῆς χήρας

21

ἡρα τινὶ γυναικὶ γηραιᾷ τε καὶ πένητι, ρεῦμα νοσῶδες ἀνωθεν ἐξ ὤμου τῆς εὐωνύμου χειρὸς καταρρεῖ καὶ ταύτην ἀργὸν ἀπεργάζεται. Ἦν οὖν διπλοῦν τὸ πάθος τῆ γυναικί, καὶ διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἀφόρητον· τὰ μὲν γὰρ πρῶτα, καθάπερ ἐκ μικρῶν τινων ἠργμένων¹⁴ ἀρχῶν, τῆς τε συνήθους ἠλακάτης οὐκ ἀπεῖργε¹⁵ τέως, καὶ τὰς ὀδύνας ἐτι φορητὰς ἐπάγειν ἐδόκει, τοῦ χρόνου δ' αὐτῇ προϊόντος, τῶν τε χειρῶν ἀφαιρεῖται τοῦργον καθάπαξ καὶ σὺν αὐτῷ τὰς τῆς ζωῆς ἀφορμὰς καὶ τὴν ὀδύνην χαλεπὴν τινα καὶ ἀφόρητον ἐμποιεῖ. Πλεῖστα μὲν οὖν ἰατρικὴ πρὸς ἀποτροπὴν εἰσενεγκοῦσα τοῦ ρεύματος, ὡς καὶ καυτῆρι τὸ τελευταῖον κατὰ τοῦ ὤμου, καθαπερεὶ τινος ἀρχῆς καὶ πηγῆς πεφηνότος ἐκείνου, χρήσασθαι, ἤνυσε πλέον οὐδέν, εἰ μὴ τὸ καὶ ταῖς ἀλγηδόσιν ἐντεῦθεν προσθεῖναι καὶ σφοδρότερον τὸ κατὰ τὴν χεῖρα πάθος ἐργάσασθαι.

14. ἠργμένων M 15. ἀπεῖργει M

τή συνήθεια τὴν πρόσκνησι στίς σεπτές εἰκόνες. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐγύρισε στό σπίτι τῆς ἀμέσως μετὰ τὴν τρίτη ἡμέρα, θεραπεύει ὁλόκληρο τὸ δεξί χέρι μόλις ἐνύκτωσε καί ἀπό τότε τὸ χέρι τῆς γυναίκας ἦταν ὑγιές καί ἐνεργό κατὰ φύσι - ὦ, τί θαυμάσια τοῦ Θεοῦ!-. Ἐξ ἄλλου ἡ γυναῖκα εἶχε θεραπευθῆ ἐπίσης καί ἀπό τὸ φοβερό πάθος τῆς ψυχῆς καί τὴν πονηρά ἀπιστία, πού ἦταν πολύ χειροτέρα ἀπὸ τὰ σωματικά πάθη· ἀνυμνοῦσε λοιπὸν τὸν Θεό καί ἀνεκῆρυσσε δημοσίᾳ λαμπρῶς τὸν θεράποντά του. Ἐπρεπε νὰ τὴν ἀκούσουν καί ἐκείνοι πού ἀπιστοῦν ἀκόμη τώρα σ' αὐτά, γιὰ νὰ πεισθοῦν.

ζ'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς τῆς χήρας

Τὸ ἀριστερό χέρι μιᾶς χήρας γυναικός, γρηᾶς 21 καί πτωχῆς, ἐγινε ξηρό ἀπὸ νοσηρὸ ρεῦμα πού κατέβηκε ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὦμο. Ἦταν δέ τὸ πάθος τῆς γυναικός διπλό καί γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἦταν ἀφόρητο. Στὴν ἀρχὴ σάν νὰ ξεκίνησε ἀπὸ μικρὲς ρίζες, δὲν τὴν ἐμπόδιζε ἀκόμη ἀπὸ τὸ συνηθισμένο ἐργόχειρο καί ἐφαινόταν νὰ προκαλῆ ὑποφερτές ἀκόμη ὁδύνες· ἀλλὰ, καθὼς προχωροῦσε ὁ χρόνος, τῆς ἀφαιρέθηκε τελείως τὸ ἐργόχειρο καί μαζί μὲ αὐτὸ τὰ μέσα τῆς ζωῆς καί κατέστη ἡ ὁδύνη φοβερὴ καί ἀφόρητη. Ἡ ἰατρικὴ μεταχειρίσθηκε πολλὰ μέσα πρὸς ἀποτροπὴ τοῦ ρεύματος, τελευταῖα δέ ἔβαλε καί καυτῆρα στὸν ὦμο, πού ἐθεωρήθηκε σάν ἀρχὴ καί πηγὴ τοῦ κακοῦ· ἀλλ' αὐτὸ δὲν ὠφέλησε τίποτε περισσότερο, ἐκτὸς τοῦ ὅτι προσέθεσε καί νέους πόνους στοὺς παλαιούς καί κατέστησε σφοδρότερο τὸ πάθος τοῦ χεριοῦ.

- 22 **Ο** ὕτω ταλαιπωρουμένης τῆς ἀθλίας ἐπὶ μακρόν, δεινὰ τε ποιούσης καὶ πλείσταις ὁμοῦ καὶ μεγίσταις ταῖς βοαῖς συγκαλουμένης τὰς γείτονας, οἴκτον ἐκείναι τῆς πασχούσης λαβοῦσαι, ἐπεὶ μηδαμῶς εἶχον ἄλλως ἀμύνειν, παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου σορὸν σὺν γε τοῖς ἄλλοις σπουδῇ καὶ αὐτὴν βαδίζειν ἐκέλευον καὶ παρ' ἐκείνου μόνου τὴν θεραπείαν αἰτεῖν. Πείθεται ταῖς καλαῖς ἐκείναις συμβούλοις ἢ πάσχουσα, καὶ τῷ ἱερῷ προσελθοῦσα τάφῳ καὶ πλείστα δεηθεῖσα καὶ εὐζαμένη, τῆς νυκτὸς ἤδη προσελανουμένη, ἐπ' οἴκου καὶ αὐθις χωρεῖ καὶ τὴν μὲν ἢ στρωμνὴ καὶ τοῦδαφος εἶχε συνήθως ταῖς προλαβούσαις ὀδύναίς ὡσαύτως κάτοχον.
- 23 **Ο** δὲ μέγας ἰατρὸς τῶν νοσοῦντων, ἀστείως πως τῆς θεραπείας ἀρξάμενος, οὐκ εὐθὺς ἀφαιρεῖται τὴν ὀδύνην ἐκείθεν, καίτοι γε δυνατὸν ὄν, ἀλλ' ἡρέμα πως καὶ κατὰ μικρὸν ἐκείνην ἐξάγων, ὥς ἂν ἐναργεστέραν καὶ τῇ πασχούσῃ μᾶλλον παρέχη τὴν αἰσθησιν, τὸ μὲν νῦν εἶναι τέως τοῦ τε ὤμου καὶ τοῦ βραχίονος ἀπελαύνει, συγχωρεῖ δ' ἔτι τὴν περὶ τὸν ἀγκῶνα καὶ τὸν πῆχυν διατριβήν. Ἄλλ' ἢ γυνὴ τοῦ μὲν, οὐδὲν συνεῖσα τὸ παράπαν οὐδοτιοῦν, σφοδροτέρας δ' εἰκὸς τῆς καταδρομῆς αἰσθομένη τοῦ πάθους, συναλαθέντος εἰς τὸ στενόν, καὶ καταβοᾶν ἐπιχειρεῖ τοῦ ἱατροῦ καὶ κακῶς κατ' ἐκείνου χρησθαι τῇ γλώττῃ, καθάπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶς ἰατρονομένων τε καὶ χειρονηγούμενων οἱ τῆς θεραπείας τέως ἀναίσθητοι, ὥς ἂν αἰτιωτάτου γεγονότος αὐτῇ τῆς ὀδύνης ταύτης τῆς χειρόνος.
- 24 **Ἄ**λλ' αἱ συνήθεις καὶ αὐθις ἐκείναι συνιοῦσαι καὶ γείτονες ἐκείσε καὶ πάλιν συνεβούλευον ἀπιέναι καὶ τὸ λοιπὸν τῆς θεραπείας ἐπιζητεῖν· καὶ ἡ μὲν ἀπῆει καὶ αὐθις καὶ τῇ θαυμα-

Α νῶ ἡ ἀθλία ἐταλαιπωρεῖτο ἔτσι ἐπὶ πολὺν καιρὸ κι' 22
 ἔδεινοπαθοῦσε καὶ συγκαλοῦσε τὶς γειτόνισσες μὲ πολλές
 καὶ μεγάλες κραυγές. ἐκεῖνες τὴν ἐλυπήθησαν καί, ἐπειδὴ
 δέν μπορούσαν νά τὴν βοηθήσουν ἀλλιῶς, τῆς συνέστη-
 σαν νά τρέξη μαζί μὲ ὄλους βιαστικά στὴν σορὸ τοῦ
 μεγάλου καὶ μόνο ἀπὸ αὐτόν νά ζητήσῃ τὴν θεραπεία.
 Πείθεται ἡ ἀσθενὴς στίς καλές ἐκεῖνες συμβούλους καί,
 ἀφοῦ προσῆλθε στὸν ἱερό τάφο καὶ ἐδεήθηκε πολὺ καὶ
 εὐχήθηκε, ὅταν ἤδη ἐπλησίαζε ἡ νύκτα, ἐπιστρέφει πάλι
 στὸν οἶκο. Καὶ αὐτὴν μὲν ἐδέχθηκε τὸ στρῶμα καὶ τὸ
 ἔδαφος κατὰ τὴν συνήθεια μὲ τὶς προηγούμενες ἐπίσης
 ὁδύνες.

Ο δὲ μέγας ἰατρός τῶν ἀσθενῶν, ἀρχίζοντας λαπρῶς τὴν 23
 θεραπεία, δέν τῆς ἀφήρεσε εὐθύς ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ὁδύνη, ἂν
 καὶ ἦταν δυνατό, ἀλλὰ τὴν ἔβγαζε ἡσυχὰ καὶ βαθμιαίως,
 ὥστε νά παρέχῃ καὶ στὴν πάσχουσα ἐνεργεστέρα τὴν αἴσθησί
 της· ἔτσι πρὸς τὸ παρὸν ἀπομακρύνει τὸ πάθος ἀπὸ τὸν ὦμο
 καὶ τὸν βραχίονα· ἐπιτρέπει δὲ ἀκόμη τὸν πόνο γύρω στὸν
 ἀγκῶνα καὶ τὸν πῆχυ. Ἡ δὲ γυναῖκα, χωρὶς νά καταλαβαίνει
 ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ αὐτό, αἰσθανόμενη φυσικὰ σφοδρότερα
 τὴν ἔντασι τοῦ πάθους πού εἶχε συγκεντρωθῆ σὲ στενωτέρω
 μέρος, ἐπιχειροῦσε νά κατηγορῇ τὸν ἰατρό καὶ νά χρησιμοποιοῖ
 κακὴ ἐναντίον του γλῶσσα, ὅπως πράττουν ὅσοι ἀπὸ ἐκείνους,
 πού ἰατρεύονται σωματικῶς καὶ χειρουργοῦνται, δέν ἀντιλαμ-
 βάνονται ἀκόμη τὴν θεραπεία, σάν νά ἐγίνε τάχα αὐτὴ
 αἴτιος τῆς χειροτερέσεως αὐτῆς τῆς ὁδύνης.

Α λλ' οἱ φίλες ἐκεῖνες καὶ γειτόνισσες, συγκεντρωμένες 24
 πάλι, τὴν συνεβούλευαν νά μεταβῇ πάλι ἐκεῖ καὶ νά
 ζητήσῃ τὸ ὑπόλοιπο τῆς θεραπείας. Ἐκείνη ἐπῆγε πάλι

τουργῶ τοῦ μεγάλου σορῶ μετ' ὀδύνης προσέπιπτε, ταυτὰ τοῖς προτέροις οἶον ἐπεγκαλοῦσα, καὶ ὑπ' ὀδόντα τὸν γογγυσμὸν ἐκείνῳ προφέρουσα, ὃ δὲ καὶ τὸ λείπον ἐπάγει φιλανθρωπῶς αὐτίκα καὶ παντελῆ τὴν θεραπείαν ἐκεῖ τῇ γυναικὶ δίδωσιν, οὐ καθ' ὑπνοῦς οὐδὲ λόγοις ὡσπερ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπὶ πολὺ, ἀλλ' ἐρηγορία καὶ πράγμασιν αὐτοῖς ἐναργῶς, ἐξ ἄκρων δακτύλων ὡσανεὶ τινα μίτον λεπτὸν τὴν ὀδύνην καὶ τὴν χροσίαν ἐκείνην νόσον ἐλκύνει ἔξω δοκῶν ἐπὶ ἰῶραν συχνήν. Ἢ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν ἐκεῖθεν καταλαβοῦσα οὐκ ἀνόδονος μόνον καὶ ἀπαθής, ἀλλὰ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἔργον ἐπιτηδεῖαν κατὰ φύσιν κεκτημένη τὴν χεῖρα καὶ ἐνεργόν. Θεὸν εὐχαρίστῳ γλώττῃ διὰ παντὸς μεγαλύνει καὶ τὸν ἐκείνου θεράποντα.

η'. Ἡ θεραπεία δύο μοναστριῶν

25

αἱ μοναζούσαις δυοῖ, τῇ μὲν ἐξώρω τὴν ἡλικίαν καὶ ἤδη πρεσβύτιδι, τῇ δὲ κατ' αὐτὴν ἀκμαζούσῃ, ἐπίχυσιν ὀφθαλμῶν καὶ ἀκοῆς βλάβην παθοῦσαις, ἐπειδὴ τῶ τάφῳ καὶ ἄμφω τοῦ μεγάλου προσήλθον, λύσιν ἑκατέρω τοῦ πάθους αἰτοῦσαι, τῇ μὲν τὸ δύσκωφον εὐμενῶς, τῇ δὲ γηραιᾷ τῶν ὀφθαλμῶν θεραπεύει τὴν πῆρωσιν, ὡς τὴν μὲν τὴν προτέραν ἀπολαβεῖν ὀρατικὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἔξιν τε καὶ ἐνεργειαν, τὴν δὲ τὴν κατὰ φύσιν τῆς ἀκοῆς ἐντελὴ δύναμιν, καὶ ἅμα τὸν εὐεργέτην καὶ ἰατρὸν ἀνυμνεῖν, οὕτως ὀξέως τε καὶ τρανῶς ἀπολαβοῦσας τὴν τῶν ὡσανεὶ νεκρωθέντων τρυτωνι πρώτων καὶ ἀναγκαιοτάτων αἰσθητηρίων οἶον ἀνάπλασιν τε καὶ ἀναβίωσιν.

καί ἐγονάτισε στή θαυματουργό σορό τοῦ μεγάλου μέ πόνο, κατηγορώντας σχεδόν τά ἴδια μέ τά προηγούμενα καί προφέροντας κάτω ἀπό τά δόντια της τόν γογγυσμό πρὸς ἐκεῖνον. Αὐτός ὁμως προσθέτει ἀμέσως μέ φιλανθρωπία καί τό ὑπόλοιπο καί προσφέρει πλήρη τή θεραπεία ἐκεῖ στή γυναῖκα, ὄχι στόν ὕπνο οὔτε μέ λόγια, ὅπως ἐπραττε συνήθως στούς ἄλλους, ἀλλά σέ ἐγρήγορσι καί σαφῶς μέ τά ἴδια τά πράγματα· τῆς ἐφαινόταν ὅτι ἔλκυε ἔξω τήν ὀδύνη καί τή χρονία ἐκείνη ἀσθένεια πολλήν ὥρα σάν κλωστή ἀπό τά ἄκρα τῶν δακτύλων της. Ἡ δέ γυναῖκα, ἀφοῦ μετέβηκε ἀπό ἐκεῖ στήν οἰκία της ὄχι μόνο χωρίς πόνο καί πάθος, ἀλλά καί ἱκανή πρὸς κάθε ἔργο, ἔχοντας τό χέρι κατά φύσι καί ἐνεργό, μεγαλύνει διαπαντός τόν Θεό μ' εὐγνώμονα γλῶσσα καί τόν θεράποντα ἐκεῖνον.

η' . Θεραπεία δύο μοναστριῶν

ὅο μονάστριες, ἡ μία γερόντισα ἤδη καί ἡ 25 ἄλλη νεωτέρα, ὑπέστησαν ἀντιστοιχῶς ἐπίχυσι ὀφθαλμῶν καί βλάβη ἀκοῆς. Προσηλθαν καί οἱ δύο στόν τάφο τοῦ μεγάλου, ζητώντας ἡ καθεμία διάλυσι τοῦ πάθους,· αὐτός θεραπεύει τῆς νέας μέν τήν κωφότητα, τῆς γηραιᾶς δέ τήν τύφλωσι τῶν ὀφθαλμῶν. Ἔτσι ἡ πρώτη ἀπέλαβε τήν ὀρατική ἱκανότητα καί ἐνέργεια τῶν ὀφθαλμῶν, ἡ ἄλλη δέ τήν πλήρη φυσική δύναμι τῆς ἀκοῆς, καί συγχρόνως ἀνύμνησαν τόν εὐεργέτη καί ἱατρό, ἀφοῦ ἀνέκτησαν τόσο γρήγορα καί καθαρά τήν κατά κατά κάποιον τρόπον ἀνάπλασι καί ἀναβίωσι τῶν σχεδόν νεκρῶ μένων τούτων πρώτων καί ἀναγκαιοτάτων αἰσθητηρίων.

θ'. Θεραπεία τῆς χειρὸς παλαιοῦ φίλου

26

ὡδὲ τῶν ἡμετέρων Θρακῶν εὐεργετῶν ὁ μέγας ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ τούτοις¹⁵ φιλανθρωπῶς συναριθμεῖ τοῖς οἰκείοις τε καὶ αὐτόχθοσι, τὸν πολιοῦχόν τε καὶ σωτῆρα τῆς μεγάλης τῷ ὄντι Θεσσαλονίκης, Δημήτριόν φημι τὸν

ἐν μάρτυσι καὶ θαυματοποιοῖς μέγαν, καὶ αὐτὸς θαυμαστῶς ἐκμιμούμενος.

27

Ἄνηρ καὶ γὰρ τις Ὀρεστιάδος μὲν τῆς πόλεως ἄποικος ὢν, ἦν Ἀδριανὸς ἐπισκευασάμενος ὕστερον, τὴν ἐπωνυμίαν ἐξ ἑαυτοῦ φέρων δέδωκε, πολιτῶ δὲ καὶ συνέσει καὶ σεμνότητι βίου κεκοσμημένος, καὶ τῶν πολιτῶν Θεσσαλονίκης τυγχάνων ἤδη καὶ αὐτὸς εἷς, ἦν μὲν ἐπ' εὐλαβείας καὶ τοῦ περὶ τὰ κάλλιστα φίλτρου καὶ ζήλου, καὶ πρὶν ἐπιβῆναι τὸν μέγαν τῆς αὐτοῦ¹⁶ Ἐκκλησίας, καὶ φίλος καὶ μόνος¹⁷ ἀκοῆς τῶν καλῶν ἐκείνου, καὶ ζήλου πνέων ὑπὲρ τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθείας ἀδικουμένης, καὶ τοῖς στασιαστάς ἐκείνους ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ἐλέγχων συνεχῶς δημοσίᾳ καὶ τὴν τοῦ ἀρχιερέως προσονειδίζων ἐκείνοις ἀθέτησιν, ὡς καὶ τὸ σμῆνος ἐκεῖνο πολλάκις τουτοισὶ διεγείρειν καὶ τὸν ἐκείνων ἐξάρχοντα δεινὰ μελετῶν ποιεῖν κατ' αὐτοῦ καὶ λογίζεσθαι ἢ κἄν εἰς τέλος προήνεγκε¹⁸, μὴ τοῦ Θεοῦ τὴν τυραννίδα καὶ τὴν στάσιν ἐκείνην ἄνωθεν παύσαντος.

15. τούτοις M 16. αὐτοῦ παραλ. M 17. μόνος αὐτοῦ M

18. παρήνεγκε M

θ'. Θεραπεία τῆς χειρός παλαιῦ φίλου

έν απέφυγε ὁ μέγας οὔτε τοὺς δικούς μας²⁶ Θράκες νά εὐεργετῆ, ἀλλά σιναριθμεῖ κι' αὐτούς στοὺς δικούς του καί αὐτόχθονες³, μιμούμενος καί αὐτός θαυμαστῶς τὸν πολιοῦχο καί σωτῆρα τῆς μεγάλης πραγματικά Θεσσαλονίκης, δηλαδή τὸν Δημήτριο τὸν μέγало ανάμεσα στοὺς μάρτυρες καί θαυματοποιούς.

Κάποιος ἄνθρωπος, κάτοικος τῆς πόλεως τῆς Ὀρεστιάδος, ²⁷ τὴν ὁποία ἀφοῦ ἀνακαίνισε ὁ Ἀδριανὸς ὕστερα τῆς ἐδωσε τὸ ὄνομά του⁴, στολισμένος μέ γηρατεία καί σύνεσι καί σεμνότητα βίου, ἦταν τώρα πολίτης τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπὸ εὐλάβεια καί ἀπὸ ἀγάπη καί ζῆλο πρὸς τὰ ἄριστα, ἦταν φίλος τοῦ μεγάλου, πρὶν ἀκόμη ἐγκατασταθῆ στὴν Ἐκκλησία του, ἔχοντας μόνο ἀκούσει γιὰ τὰ προσόντα του. Γεμᾶτος ζῆλο γιὰ τὴν ἀδικουμένη ἀλήθειά του, ἤλεγχε συνεχῶς δημοσία τοὺς στασιαστὰς ἐκείνους⁵ γι' αὐτὰ τὰ πράγματα καί τοὺς ὠνείδιζε γιὰ τὴν ἀθέτησι τοῦ ἀρχιερέως, σέ σημεῖο ὥστε νά ἐρεθίζη εἰς βάρος του ἐκεῖνο τὸ πλῆθος μέ αὐτὰ καί ὁ ἡγέτης ἐκείνων νά σχεδιάζη καί σκέπτεται δεινὰ ἐναντίον του. Στὸ τέλος βέβαια θά τὰ ἐπέβαλλε, ἂν ὁ Θεὸς ἀπὸ ἄνω δέν ἐσταματοῦσε ἐκείνη τὴν τυραννία καί τὴν στάσι.

3. Τὰ προηγούμενα θαύματα ἦσαν Θεσσαλονικεῖς.

4. Εἶναι ἡ Ἀδριανούπολις.

5. Ἐννοοῦνται οἱ Ζηλωταί.

28 **Θ**πει δὲ καὶ τῆς πόλεως ὁ ἀρχιερεὺς ἐπέβη καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν ἑαυτῆς νυμφίον ἀπέλαβε, συνίσταται μὲν αὐτῶ παρὰ τῶν συνήθων εἰς φιλίαν καὶ ὁ πρὶν ἰδεῖν φίλος οὐδὲν ἤττον αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀληθείας οὐτοσί, καθὰ δὴ καὶ προδοφν, καὶ τῶν τούτου ποτιμωτάτων ναμάτων τῆς διδασκαλίας γευσάμενος, ἐάλω τε κατάκρας τῷ ἔρωτι. καὶ μᾶλλον συνεδέθη τῷ φίλτρῳ καὶ τὴν ψυχὴν ἀχώριστος ἦν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ πρὸς τοὺς στασιαστὰς ἐκείνου λαμπροῦ ζήλου καὶ τῆς ὑπὲρ ἀληθείας ἐντάσεως τοῦ ἀνδρὸς διακούσας πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ μέγας ἐπαινεῖ τε τὰ εἰκότα, καὶ τοιαύτην ἐπάγει τὴν εὐχὴν ἐπὶ τέλει· «τὸν ὑπὲρ ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ σὸν ἀξιόλογον ζῆλον, ὦ φίλος, καὶ τὴν μεγάλην τῆς ψυχῆς ἐνστασιν Θεὸς ἀμειβόμενος ἔσται μόνος ἀξίως· ἡ γὰρ παρ' ἡμῶν ἀμοιβὴ ὁποῖα ποτ' ἂν ἦ, σμικρά τις ἔσται καὶ οὐκ ἀνάλογος, τῆς ἀνθρωπείας φύσεως καὶ δυνάμεως οὔσα». Καὶ ταῦτα μὲν τότε, καὶ οὐδὲ πόρρω θείας τινὸς ἐπιπνοίας τε καὶ προρρήσεως, ὡς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου δηλώσει.

29 **Χ**ρόνου δὲ συχνοῦ μεταξὺ διαγεγονότος, ὁ καλὸς οὐτοσί φίλος πάθει περιπίπτει τοιῷδε. Τύλοι τὸν ἀριθμὸν ὁμοῦ τέτταρες κατὰ τὴν εὐώνυμον ἀναδίδονται τούτῳ παλάμην ἀθρόον, μέγιστοι μὲν τὸν ὄγκον, σκληροὶ δὲ τινες καὶ ἀντίτυποι τὴν διάθεσιν, καὶ τραχεῖς καὶ ἀκανθώδεις τὰ τῆς προβολῆς¹⁹ ἄκρα, ὡς μῆτε πρὸς ἑαυτὴν κατὰ φύσιν εἰς πυγμὴν ἔξιν συνάγεσθαι τὴν παλάμην, καὶ πρὸς ἀφῆν ἀνεπιτηδεῖαν αὐτῷ τε τούτῳ πεφηνέαι καὶ τῷ καθάπαξ ἀνωμάλῳ καὶ τραχεῖ καὶ ἀκανθώδει τῶν τύλων²⁰, καθάπερ ἔφην. Ἦν δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλως αἰσχρόν τι καὶ δυσειδὲς τοῦτο, καὶ ἀκοσμία τῷ παντὶ σώματι. Ἐνιαυτὸς ὄγδοος ἐν τούτοις παρῆει, καὶ θεραπείας ἐλπίς τις ἦν οὐδαμοῦ.

19. προσβολῆς M 20. τύλων· δακτύλων M

Οταν δέ ὁ ἀρχιερεὺς ἐγκαταστάθηκε στήν πόλι καί ἡ 28 Ἐκκλησία ἀπέλαβε τόν νυμφίον της, τότε συντάσσεται μέ αὐτόν ἀπό τούς οἰκείους του σέ φιλία αὐτός πού καί προτοῦ τόν ἰδῆ ἦταν φίλος καί αὐτοῦ καί τῆς ἀληθείας, ὅπως βέβαια προεῖπα, καί, ἀφοῦ ἐγεύθηκε τά ποσιμώτατα νάματα τῆς διδασκαλίας του, καταλήφθηκε τελείως ἀπό ἀγάπη καί συνδέθηκε περισσότερο ἀπό τό φίλτρο καί στό ἐξῆς ἦταν ψυχικά ἀχώριστος ἀπό αὐτόν. Ἄλλ' ὅμως καί ὁ μέγας, ὅταν μεταξύ ἄλλων ἄκουσε γιά τόν λαμπρό ζῆλο ἐκείνου πρὸς τούς στασιαστάς καί γιά τὴν ἐπιμονή του ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τόν ἐπαινεῖ πρεπόντως καί στό τέλος προσθέτει τὴν εὐχή αὐτή: «τόν ἀξιόλογο ζῆλο σου ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καί τοῦ καλοῦ, φίλε, καί τὴν μεγάλη γενναιότητα τῆς ψυχῆς σου μόνο ὁ Θεὸς θά ἀμείψῃ ἀξίως· διότι ἢ ἀπὸ μᾶς ἀμοιβή, ὅποια κι' ἂν εἶναι, θά εἶναι μικρά καί ὄχι ἀνάλογη, διότι θά εἶναι ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καί δύναμιν». Αὐτὰ εἶπε τότε ὁ μέγας πού δέν ἦσαν μακριά ἀπὸ κάποια θεῖα ἔμπνευσι καί πρόρρησι, ὅπως θά δηλώσῃ ἡ συνέχεια τοῦ λόγου.

Αφοῦ ἐπέρασε ἀρκετὸς χρόνος, ὁ καλὸς αὐτὸς φίλος πίπτει ²¹⁾ στό ἐξῆς πάθος. Τέσσερις ρόζοι ἀναφύονται ξαφνικά στήν ἀριστερά παλάμη του, μεγάλοι στὸν ὄγκο, σκληροὶ καί ἀκαμπτοὶ στήν δομή, τραχεῖς καί ἀκανθῶδεις στὰ ἄκρα τῆς προβολῆς των, ὥστε νά μὴ ἐπιτρέπουν στήν παλάμη νά συσφιχθῇ πρὸς τὸν ἑαυτὸ της κατὰ φύσιν σέ πυγμὴ καί νά παρουσιάζεται ἀκατάλληλη στήν ἀφή γιά τό γεγονός τῆς παρουσίας τῶν ρόζων, ἀλλὰ καί γιά τό ἀνώμαλο καί τραχὺ καί ἀκανθῶδες των, ὅπως εἶπα. Ἦταν δέ αὐτό ἐκτός ἀπὸ αὐτὰ καί ἀλλιῶς ἄσχημο, δύσμορφο, καί ἄκοσμο γιά ὄλο τό σῶμα.

30 **Υ**ὸν δὲ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου σοφὸν τελουμένων θαυμά-
Υτων αὐτόπτης τε καὶ αὐτήκοος γινόμενος κατ' ἐκάστην,
 πρόσεισι καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις τῷ τάφῳ καὶ προσκυ-
 νήσας ἴστατο. τὴν μὲν πάσχουσαν ἐπιτιθεὶς χεῖρα καὶ πα-
 ρατρίβων τῷ λίθῳ, πρὸς δὲ τὸν θεῖον ὡσανεὶ ζῶντα βλέ-
 πειν δοκῶν Γρηγόριον διὰ τῆς εἰκόνοσ, καὶ τοιαύδε φιλικῶ
 τινι καὶ ἀστείῳ τῷ ἦθει μετὰ πολλῆς τῆς εὐνοίας ὑποψι-
 θυρίζων τε καὶ δεόμενος· «νῦν τῆς πρὸς Θεὸν παρρησίας
 τρανώτερόν τε καὶ καθαρώτερον ἀπολαύων, ὦ φίλε Χρι-
 στοῦ γνήσιε σὺ, ῥᾶστα τοῖς δεομένοις τὰς αἰτήσεις ἰσχύεις
 δίδοναι, προϊστάμενος καὶ πρεσβεύων ὑπὲρ τούτων ἀμέσως.
 Καιρὸς τοιγαροῦν καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τοῦ τῆς χειρὸς τοῦδε πά-
 θουσ, τῇ πρὸς Θεὸν ταύτη χρήσασθαι σε παρρησίᾳ καὶ τῇ δυνά-
 μει καὶ τὸν Θεὸν ἴλεων ἀπεργάσασθαι κάμοι καὶ σωτήρα,
 μνησθέντα κατὰ καιρὸν τῶν σαυτοῦ λόγων καὶ τῆς ἐπαγγελίας
 ἐκείνης, ἣν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους ἐποιοῦ τότε, τῷ βίῳ καὶ τῇ
 σαρκὶ περιῶν ἔτι. Θεός, λέγων, ἀξίως ἀμείψεται σου τὸν ὑπὲρ
 ἀληθείας καὶ τοῦ καλοῦ ζῆλόν τε καὶ τὴν ἐνστασιν».

31 **Υ**αῦτα χαριέντως πως, ὅπερ ἔφην, καὶ οἶον ὑπομειδιῶσι
Υτοῖς χεῖλεσι, τῷ περιόντι τοῦ πόθου τε καὶ τῆς πίστεως
 δεομένῳ τ' ἀνδρί, τῶν τις προσεδρευόντων ἐκεῖ θεραπείας χά-
 ριν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἠκων, μοναχὸς τὴν τάξιν, βάρβαρος μὲν τὴν
 φωνὴν καὶ τὸ ἦθος, ἀγαθὸς δὲ τις μάλα καὶ σπουδαῖος τὸν τρό-
 πον, τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιβαλὼν ἐκείνῳ καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸν τῆς
 εὐχῆς ὑποπτεύσας τρόπον, ὡς οὐ καλῶς δῆθεν, οὐδὲ μετὰ
 σπουδῆς γεγενημένα καὶ κατανύξεως, πρῶτα μὲν ἤρετο τὸν ἀν-

Απέρασε ὄγδοο ἔτος σ' αὐτή τήν κατάστασι, καί δέν 30
 ἐφαίνόταν πουθενά ἐλπίς θεραπείας. Ἐπειδή πάντως
 ἐγίνόταν καθημερινῶς αὐτόπτης καί αὐτήκοος τῶν θαυμά-
 των πού ἐτελοῦνταν στή σορό τοῦ μεγάλου, προσέρχεται
 καί αὐτός μαζί μέ τούς ἄλλους στόν τάφο καί, ἀφοῦ προσκύνησε,
 ἐστεκόταν, ἐπιθέτοντας τό ἄρρωστο χέρι στό λίθο καί βλέπον-
 τας τόν θεῖο Γρηγόριο σάν ζωντανό διά τῆς εἰκόνας του, καί
 μέ ἦθος φιλικό καί χαρούμενο ψιθυρίζοντας καί ἰκετεύοντας
 μέ πολλή φιλία: «τώρα, ὦ γνήσιε φίλε τοῦ Χριστοῦ, πού
 ἀπολαύεις τρανότερα καί καθαρότερα τῆς παρησίας πρός τό
 Θεό, μπορείς νά παράσχης πολύ εὐκολα τά αἰτήματα στούς
 δεομένους, προστατεύοντας καί πρεσβεύοντας ἀμέσως ὑπέρ
 τούτων. Εἶναι λοιπόν καιρός νά χρησιμοποιοῦσής αὐτήν τήν πρός
 τόν Θεό παρησία καί δύναμι γιά χάρι μου καί γιά χάρι
 τοῦ πάθους τοῦ χεριοῦ μου, καί νά καταστήσῃς τόν Θεό
 εὐμενῆ καί σωτήρα μου, ἐνθυμούμενος εὐκαιρῶς τά λόγια
 σου καί τήν ἐπαγγελία ἐκείνη, τήν ὁποία ἔκαμες τότε πρός
 ἐμᾶς τούς ἀναξίους, ὅταν ἀκόμη ἐζοῦσες στή σάρκα λέγοντας, ὁ
 Θεός θά ἀμείψῃ ἀξίως τόν ὑπέρ τῆς ἀληθείας καί τοῦ καλοῦ
 ζῆλο σου καί τήν ἐμμονή σου».

Αφοῦ παρακάλεσε αὐτά ὁ ἄνθρωπος χαρούμενά, ὅπως εἶπα, 31
 καί σάν μέ χαμογελαστά χεῖλη, ἀπό τό περίσσειμα τοῦ
 πόθου καί τῆς πίστεως, κάποιος ἀλλοδαπός πού παρακα-
 θόταν ἐκεῖ γιά θεραπεία, μοναχός στό βαθμό, βάρβαρος
 στή φωνή καί τό ἦθος, πολύ ἀγαθός καί ζηλωτής στούς
 τρόπους, καθώς ἀντίκρουσε ἐκεῖνον καί ὑπωπτεύθηκε τό ἦθος
 καί τόν τρόπο τῆς προσευχῆς, μέ τήν ἰδέα ὅτι δέν ἐγινε καλῶς
 οὔτε μέ ζῆλο καί κατάνυξι, πρῶτα μέν ἐρώτησε τόν ἄνθρωπο,

θρωπον, τί ποτε ἄρα καὶ πάσχει. Ὡς δὲ τὸ πάθος ἐκεῖνος τὴν χεῖρα προτείνας ὑπέδειξεν, «εἶθ' οὕτω κάκιστα νοσῶν, ὁ μοναχὸς αὐθις ἔφη, καὶ τὰ αἰσχίστα πάσχων, οὐ δάκρυσι καὶ κοπετοῖς τὴν πρὸς τὸν ἅγιον ἰκεσίαν συνείρεις, ἀλλ' οὕτως ἀκκιζόμενός τε καὶ θρυπτόμενος τούτῳ προσέρχη καὶ ὠσανεὶ παίζων;». Ὁ δ' ὑπολαβὼν, «οἶδε, φησί, πάτερ, οὗτος, τὸν ἅγιον ὑποδείξας, μεθ' οἷων ἐγὼ τῶν λογισμῶν καὶ τῆς διανοίας τε καὶ τῆς διαθέσεως τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν καὶ τὴν θεραπείαν αἰτοῦμαι».

- 32 **Υ** αὐτ' εἰπὼν, φησί ὁ ἀνὴρ πρὸς ἐκεῖνον. οἶκαδε ἐπανήκω καὶ τῆς νυκτὸς προσαγούσης τρέπομαι πρὸς ὕπνον συνήθως, τῇ τοῦ μεγάλου συνῶν μνήμη καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἰκεσία τῆς διανοίας. Ἐπεὶ δὲ τῆς νυκτὸς πρὸς ὄρθρον ἰούσης ὁ καιρὸς εἰς τε τὸν ἱερὸν νεῶν καὶ τοὺς θεῖους ὕμνους ἐκάλει συνήθως, ἐξανίσταμαι τῆς στρωμνῆς καὶ τὴν παιδίσκην ἕδωρ αἰτήσας. ἔφ' ᾧ τῇ δεξιᾷ τέως ἀπονήσαι τὰ πρόσωπα (ἡ γὰρ ἑτέρα πάλαι πρὸς ταῦτ' ἦν ἀργός, ὃ δῆπου καὶ φθάσας ὁ λόγος ἔφη), ἐπεὶ μεταξὺ νιπτόμενος καὶ τῆς λαιᾶς ἠψάμην, ὥς ἔθως, εὐρίσκω τὸ μὲν πάθος ἐκεῖνο, τῶν καινῶν σου, Χριστέ, θαυμάτιον, τῆς χειρὸς δραπετεῦσαν ἀθρόον, ὥς μηδ' ἴχνος αὐτοῦ παραμεῖναι, τὴν δὲ παλάμην ἀκωλύτως τε κινουμένην καὶ εἰς πυγμὴν κατὰ φύσιν συναγομένην. Ταῦτα κατανοήσας, φῶτά τε παρὰ τῆς παιδίσκης εὐθέως αἰτῶ, καὶ τὴν ὁμόζυγον ἐμαυτοῦ καλέσας, καὶ αὐτῇ τε καὶ τοῖς συνοῦσιν ὑποδείξας τὸ θαῦμα, Θεὸν ἀνομινοῦντες μετ' ἐκπλήξεως ἡμεν καὶ τὸν μέγαν ἐκεῖνον θεράποντα.

ἀπό τί πάσχει. Ὅταν δέ ἐκεῖνος ὑπέδειξε τό πάθος, προτείνοντας τό χέρι, ὁ μοναχός εἶπε πάλι, «ἀφοῦ ἄσθηνεῖς τόσο ἄσχημα καί πάσχεις τά αἰσχιστα, δέν κλαίεις καί δέν ὀδύρεσαι στήν πρός τόν ἅγιο ἰκεσία, ἀλλά προσέρχεσαι σ' αὐτόν ἀκκιζόμενος καί καμαρώνοντας, σάν νά παίζης». Αὐτός δέ ἀπάντησε, ὑποδεικνύοντας τόν ἅγιο, «γνωρίζει, πάτερ, αὐτός μέ ποιούς λογισμούς καί διάνοια καί διάθεσι ζητῶ τήν ἀπό αὐτόν βοήθεια καί θεραπείαν».

Αφοῦ εἶπε αὐτά, λέγει ὁ ἄνθρωπος, πρός ἐκεῖνον, ἐπανέρχο- 32
μαι στό σπίτι καί, καθώς ἐπλησίαζε ἡ νύκτα, πίπτω κατά τήν συνήθεια στόν ὕπνο, ἔχοντας τόν μεγάλο στή μνήμη μου καί ἰκετεύοντάς τον κατά τήν διάνοια. Ὅταν δέ ἡ νύκτα ἔφθασε στόν ὄρθρο καί ὁ καιρός ἐκαλοῦσε, ὅπως συνήθως, στόν ἱερό ναό καί τούς θεῖους ὕμνους, σηκάνομαι ἀπό τό σρῶμα καί ἐζήτησα ἀπό τήν ὑπηρετρια νερό γιά νά νίψω τό πρόσωπό μου μέ τό δεξί χέρι (διότι τό ἀριστερό ἦταν ἀπό παλαιά ἀκίνητο σέ τέτοια, ὅπως πρό ὀλίγου εἶπα). Ἐπειδή δέ, καθώς ἐνιπτόμουν, ἐγγισα καί τό ἀριστερό χέρι κατά τήν συνήθεια, εὐρίσκω τό πάθος ἐκεῖνο (πόσο παράδοξα εἶναι τά θαύματά σου, Χριστέ) τοῦ χεριοῦ νά δραπετευῆ διά μιᾶς, ὥστε νά μή παραμείνη οὔτε ἴχνος του, τήν δέ παλάμη νά κινῆται ἐλεύθερα καί νά σφίγγεται κατά φύσι σέ πυγμή. Ἀφοῦ ἀντιλήφθηκα αὐτά, ζητῶ ἀμέσως φῶτα ἀπό τήν ὑπηρετρια καί, καλώντας τήν σύζυγό μου, ὑποδεικνύω τό θαῦμα σ' αὐτήν καί τούς παρευρισκομένους. Καί ἀνυμνήσαμε ἐκπληκτοί τόν Θεό καί τόν μεγάλο θεράποντά του.

1. Θεραπεία μοναχοῦ

33

ἰ τὸ ἐξῆς: πρόσεισι μὲν ὁ ἀνὴρ τῇ τοῦ ἁγίου καὶ αὐθις σορῶ, τὴν τῆς μεγάλης ταύτης ἐν-εργεσίας εὐχαριστίαν ἀποδιδούς μετὰ τοῦ προτέρου σχήματος καὶ τοῦ χαριέντος ἡθους· ὁ δὲ γε προρρηθεὶς μοναχὸς ἐνιδὼν καὶ αὐθις, καὶ αὐθις ὀνειδίξων ὡσαύτως ἦν, καὶ τὴν διάχυσιν, ὡς ᾤετο, καὶ τὴν περιφρόνησιν ἐγκαλῶν. Ὁ δ' ἐφαπλώσας εὐθέως τὴν ἰαθεῖσαν χεῖρα καὶ σιωπῶν ἀνακηρύττει τὸ θαῦμα· ἦν κατιδόν-τι τῷ μοναχῷ καὶ ἐκπλήττεσθαι καὶ κροτεῖν καὶ φωνῇ διαπρυσίῳ Θεὸν ἐποίει δοξάζειν καὶ τὸν αὐτοῦ μεγαλύνειν θεράποντα. Εἶτα καὶ τῇ τοῦ ἁγίου προσχὼν εἰκόνι, «ἐγὼ μὲν, ἔλεγεν, ἀνθρώπε τοῦ Θεοῦ, μετ' ἀμφιβόλιον τινῶν τῶν λογισμῶν ἐς δεῦρο προσεδρεύων τῷ σὺ θείῳ τάφῳ, καὶ διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ τῆς αἰτήσεως, ὡς ἔοικε, καὶ τῆς θεραπείας ἀποτυγχάνων, ἤδη καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους ὑποστρέφειν διανοοῦμην· ἀλλὰ νῦν οὐκ ἄφέξομαι σου καὶ τῶν σῶν χαρισμάτων, οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς σοῦς²¹ ἀγῶνας²² καὶ τὰ μεγάλα ταυτὶ θαύματα· ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ καὶ παραμενῶ καὶ προσδιατρίψω εἰς ἂν καὶ αὐτὸς διὰ σοῦ καὶ τῆς σῆς δηλαδὴ μεσιτείας παρὰ Θεοῦ τῶν αὐτῶν ἐπιτύχω».

34 **Κ**αὶ οὐχ ἡμαρτέ γε τοῦ σκοποῦ, καλῶς οὐτως καὶ κρίνας καὶ δεηθεῖς, ἀλλὰ καὶ τυγχάνει μάλα ταχέως, καὶ τὴν θεραπείαν κομισάμενος ὡς ἐπόθει, σπουδῇ πρὸς τοὺς οἰκείους

21. σοῦς σου A

22. ἀγῶνας καμάτων M

ι. Θεραπεία μοναχοῦ

Τί συνέβηκε ἔπειτα; Ὁ ἄνθρωπος προσέρχεται ³ 3
 πάλι στή σορό τοῦ ἁγίου, ἀποδίδοντας τήν
 εὐχαριστία γιά τήν μεγάλη αὐτή εὐεργεσία μέ
 ἐκεῖνο τό προηγούμενο σχῆμα καί τήν χαρωπή
 διάθεσι. Ὁ προαναφερθεῖς καλόγηρος, μόλις
 τόν εἶδε πάλι, τόν ᾠνείδισε καί πάλι ἐπίσης, κατηγορώντας τον
 γιά τήν διάχυσι, ὅπως ἐνόμιζε, καί γιά τήν περιφρόνησι. Ἐκεῖνος
 δέ ἀπλώνοντας εὐθέως τό θεραπευμένο χέρι ἀνακηρύττει τό
 θαῦμα σιωπηλῶς. Καθώς τό εἶδε ὁ μοναχός, ἐξεπλάγηκε,
 ἐχειροκρότησε κι' ἐδόξασε τόν Θεό μέ δυνατή φωνή κι'
 ἐμεγάλυνε τόν θεράποντά του. Ἐπειτα, προσέχοντας πρός τήν
 εἰκόνα τοῦ ἁγίου ἔλεγε, «ἐγώ, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, παραστεκό-
 μουν στόν θεῖο σου τάφο ἕως τώρα μέ λογισμούς ἀμφιβολίας
 καί γι' αὐτό φαίνεται ὅτι ἀποτύγχανα στήν αἴτησι καί τή
 θεραπεία. Γι' αὐτό τώρα ἐσκεπτόμουν νά ἐπιστρέψω στους
 δικούς μου. Ἀλλά τώρα δέν θ' ἀπομακρυνθῶ ἀπό σένα
 καί τά χαρίσματά σου, ὄχι, μά τούς ὑπέρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνες καί
 τά μεγάλα αὐτά θαύματά σου, ἀλλά θά παραμείνω καί θά
 ἐνδιατρίψω ἐδῶ, ἕως ὅτου ἐπιτύχω καί ἐγώ ἀπό τόν Θεό
 τά ἴδια διά σοῦ καί τῆς μεσιτείας σου».

Καί δέν ἀστόχησε στό σκοπό του, μέ τήν καλή κρίσι καί ³⁴ 34
 ἴκεσία, ἀλλά τόν ἐπιτυγχάνει πολύ γρήγορα καί ἀφῶ
 ἐδέχθηκε τήν θεραπεία, ὅπως ἐποθοῦσε, ἐπιστρέφει γρήγορα

ἐπάνεισι. Καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. Ἐξ ἐκείνου καὶ γάρ, φησὶν, ὁ πρότερος ἰαθεὶς ἐκείνος τὴν χεῖρα, καθ' ἐκάστην τῶ τοῦ μεγάλου προσιόντι μοι τάφῳ καὶ προσκυνοῦντι, καὶ τὴν κατὰ χρέος εὐχαριστίαν ἀποδίδοντι, ὁ μοναχὸς ἐκείνος οὐδαμῶς ὤπται· δῆλον ὡς καὶ τῆς θεραπείας τυχών, καὶ πορευθεὶς πρὸς τοὺς φίλους· πῶς γὰρ ἂν, φησὶ μὴ τοῦ ζητουμένου τυχών ἐκείνων ἐξέστη καὶ οὕτω ταχέως, ὁ χθὲς ὁμωμοκῶς οὕτωςι μηδαμῶς ἀποστῆναι, πρὶν ἢ τῆς εὐχῆς τε καὶ τοῦ ζητουμένου τυχεῖν;

Ἐξάπλωσις τῆς φήμης περὶ τῶν θαυμάτων

35

λλὰ τῆς μὲν ἰδίας Θεσσαλονίκης τε καὶ τῶν αὐτοχθόνων ἢ καὶ τῆς περιχώρου, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐπηλύδων οὕτω θαυμαστῶς ὁ θαυμαστὸς Γρηγόριος καὶ ἰατρός ἐστι καὶ σωτὴρ καὶ κηδεμῶν ἐν τῶ καλοῦντι τῆς χρείας, τῶν δ' ὑπερορίων ὡς ἀγνώτων τε καὶ μακρὰν ὄντων ἐρραστονευμένως πως ἴσχει καὶ κατολιγωρεῖ; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἀλλὰ μίαν οὖσαν εἰδὼς τὴν ἀπανταχοῦ γῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, ἧς αὐτὸς καὶ περιῶν ἐτι τῶ βίῳ πάσης ὁμοτίμως προέστη καὶ τὴν ψυχὴν κατ' ἐκείνου δηλαδὴ μίμησιν ὑπὲρ ἐκείνης εὐψύχως τέθεικε κάκει τοῖς καλοῦσιν αὐτὸν ὡσαύτως καὶ σωτὴρ καὶ ρύστης καὶ ἰατρός ἀνιάτων παθῶν ὁρᾶται γιγνόμενος. Καὶ μάρτυρες ἀψευδεῖς τοῦ λόγου Θετταλοὶ καὶ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ ἐκεῖθεν τὰ τοῦ μεγάλου θαυμαστῶς διακομίζοντές τε καὶ διηγούμενοι θαύματα.

πρός τούς δικούς του. Καί τοῦτο φανερώνεται ἀπό τό ἐξῆς. Ἀπό τήν στιγμή ἐκείνη, λέγει ὁ προηγουμένως θεραπευθεῖς ἐκεῖνος στό χέρι, ἐνῶ προσέρχομαι καθημερινῶς στόν τάφο τοῦ μεγάλου καί προσκυνῶ καί ἀποδίδω κατά τό χρέος τήν εὐχαριστία, ὁ μοναχός ἐκεῖνος δέν ἔχει φανεῖ καθόλου. Εἶναι φανερό ὅτι ἐπέτυχε τήν θεραπεία καί ἐπῆγε στους φίλους· διότι, λέγει, πῶς θά ἔφευγε χωρίς νά ἐπιτύχη τό ζητούμενο τόσο γρήγορα αὐτός πού χθές εἶχε ὀρκισθῆ τόσο δυνατά, ὅτι δέν θ' ἀπομακρυνθῆ, πρὶν ἐπιτύχη τήν εὐχή καί τό ζητούμενο;

Ἐξάπλωσις τῆς φήμης περί τῶν θαυμάτων

θαυμαστός Γρηγόριος εἶναι θαυμαστῶς ἰατρός³⁵ καί σωτήρ καί κηδεμών σέ περίπτωσι ἀνάγκης τῆς δικῆς του Θεσσαλονίκης καί τῶν ἐντοπίων ἢ καί τῶν περιχώρων, ἀκόμη δέ καί τῶν ἐποίκων. Μήπως ὁμως γιά τούς ὑπερορίους ὡς ἀγνώστους καί μακρινούς ἀδιαφορεῖ καί ἀμελεῖ; Κάθε ἄλλο. Γνωρίζοντας ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι μία σ' ὅλη τή γῆ, τῆς ὁποίας αὐτός καί ὅταν ἐζῶσε ἀκόμη ἦταν προστάτης ὀλόκληρης ὁμοτίμως, κι' ἔθετε τήν ψυχή του κατά μίμησι ἐκεῖνου ὑπέρ ἐκείνης γενναίως· γι' αὐτό κι' ἐκεῖ στους μακρινούς τόπους γίνεταί ἐπίσης στους καλοῦντας αὐτόν σωτήρ καί ρύστης καί ἰατρός ἀνιάτων παθῶν. Καί μάρτυρες τοῦ λόγου ἀξιόπιστοι εἶναι Θεσσαλοί καί Ἰλλυριοί⁶, καί αὐτοί πού μεταφέρουν ἀπό ἐκεῖ θαυμαστῶς καί διηγοῦνται θαύματα.

6. Ἐδῶ εἶναι διφορούμενο τό ὄνομα· ἴσως ἐννοοῦνται μέ αὐτό οἱ Ἀλβανοί, οἱ ὁποῖοι αὐτήν τήν ἐποχή εἶχαν πάλι κατέβει πρὸς τά κάτω. Τά περιστατικά προέρχονται ἀπό τήν Καστοριά.

36 **Κ**αὶ τί χρὴ λέγειν, ὅπου γε εἰκόνας ἐκεῖ γράφουσι τούτου καὶ πικρὰ τὴν αὐτοῦ πανηγυρίζουσι μνήμην σὺν μεγάλῃ τῇ πίστει καὶ τῷ τῆς ψυχῆς περιφανεῖ πόθῳ καὶ νεῶς σπυροῦσιν ἀνεγείρειν, ὡς ἐνὶ τινι τῶν ἀποστόλων τε καὶ πατέρων καὶ κήρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ προστάτην τῆς Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλον καὶ φύλακα τῶν ὀρθῶν ταύτης δογμάτων μετὰ πολλοῦ γε τοῦ θαύματος ἀνακηρύττουσι τὸν μέγαν ἐκεῖ πάντες, ἐξ ἀντιρρόπου χωροῦντες ὥσανεὶ τῇ τούτου πατρίδι, καὶ Σαμαρείτας μιμούμενοι καλῶς τοὺς ἀλλογενεῖς καὶ μικροὺς ἐκείνους καὶ τὴν πιστὴν Χαναanaίαν, καὶ ὅσοι τοῦ κατ' αὐτοὺς καταλόγου, τὴν μεγάλην Ἱερουσαλήμ παρευδοκιοῦντας τῇ πρὸς Χριστὸν πίστει καὶ τὸν τῶφον καὶ τὸ κενὸν φύσημα καὶ τὸν φθόνον τῶν ἐν αὐτῇ Γραμματέων καὶ Φαρισαίων. Καὶ δέδοικα, σφόδρα δέδοικα, μὴ καὶ πρὸς αὐτὴν ταύτην ἐκεῖνά που τὰ τοῦ Δεσπότητος φρικτῶς ἐπ' ἐσχάτων ρηθεῖη. «Ἱερουσαλήμ Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτενοῦσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς σέ», καὶ ὅτι. «πολλοὶ ἤξουσιν ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται ἔξω». Δι' αὐτὸν καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητῆς οὕτως τοῖς οὕτως λαμπρῶς πιστεύουσιν ὀξέως ἐφίσταται καὶ πληροῖ τὰς αἰτήσεις, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, ἐξ ὧν καὶ ἡμᾶς ἀναγκαῖον ἐνός τινος ἢ δυοῖν ἀρτίως μνησθῆναι.

Καί ποιά ανάγκη ὑπάρχει νά πολυλογῶ, ἀφοῦ καί εἰκόνες ³⁶ τοῦ Γρηγορίου ζωγραφίζουσι ἐκεῖ καί πανηγυρίζουσι συχνά τῇ μνήμῃ μέ μεγάλη πίστι καί δυνατό πόθο τῆς ψυχῆς, καί σπεύδουσι νά κτίσουσι ναοὺς σ' αὐτόν, σάν ἓνα ἀπό τοὺς ἀποστόλους καί πατέρες, καί ὅλοι ἐκεῖ μέ πολύ θαυμασμό ἀνακηρύσσουσι τόν μεγάλο κήρυκα τῆς εὐσεβείας καί προστάτη τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκαλο καί φύλακα τῶν ὀρθῶν δογμάτων, Ἐκεῖ προχωροῦν ἀντιστρόφως κατὰ κάποιον τρόπο ἀπό τὴν πατρίδα τούτου, μιμοῦνται τοὺς Σαμαρεῖτες, τοὺς ἀλλογενεῖς καί μικροὺς ἐκείνους, καί τὴν πιστὴν Χαναναία καί τοὺς ὁμοίους τῶν, πού ὑπερνικοῦσαν τὴν μεγάλη Ἱερουσαλήμ στὴν πρὸς τόν Χριστό πίστι καί τόν τῦφο καί τὴν κενοδοξία καί τόν φθόνον τῶν Γραμματέων καί Φαρισαίων πού ὑπῆρχαν σ' αὐτήν. Καί φοβοῦμαι, φοβοῦμαι πολὺ, μήπως λεχθοῦν καί πρὸς αὐτὴν τὴν ἴδια τώρα φρικτῶς ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ Δεσπότη, «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, πού ἀποκτείνεις τοὺς προφῆτες καί λιθοβολεῖς τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς σέ»⁷, καί ὅτι, «πολλοὶ θά ἔλθουσι ἀπὸ τὰ ἀνατολικά καί δυτικά καί θά παρακαθήσουσι μαζί μέ τόν Ἄβραάμ καί τόν Ἰσαάκ, ἐνῶ οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας θά ἐκδιωχθοῦν ἔξω»⁸. Γι' αὐτό λοιπόν καί αὐτός ὁ μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ καταφθάνει γρήγορα καί ἐκπληρώνει τίς αἰτήσεις αὐτῶν πού τόσο λαμπρά πιστεύουσι, ὅπως εἶπαμε πρὸ ὀλίγου. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ περιστατικά εἶναι ἀναγκαῖο νά μνημονεύσωμε τώρα κι' ἐμεῖς ἓνα ἢ δύο.

---

7. Ματθ. 23,37.

8. Ματθ. 8,1.

ια. Θεραπεία παραλύτου γυναικός

37

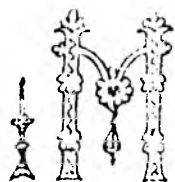

γυναικί τινι τῶν εὐπατριδῶν καὶ κοσμίῳν, Ζωῆ τοῦνομα, δριμεῖά τις ὀδύνη προσγίνεται κατὰ τῶν ἐγκάτων, οὕτω τοι σφοδρῶς ἐκεῖνα πιέζουσα καὶ στροβοῦσα, ὡς καὶ ὄχετος αἱμάτων ἐκεῖθεν κάτω καθ' ἐκάστην προχεισθαι. Πέμπτος ἐνιαυτὸς ἦν οὕτω βαρύτατα πασχούση τῇ γυναικί, καὶ φάρμακον ἦν οὐδαμοῦ τῆς νόσου, καὶ ἰατρῶν ἐξηλέγχετο πᾶσα τέχνη, πλεῖστα μὲν ἐπιτηδεύουσα καθ' ἐκάστην, ἀνύουσα δὲ τὸ παράπαν οὐδέν, ὡς καὶ τὸ ζῆν ἀπαγορευῆσαι τῇ κειμένῃ καθάπαξ· οὐκ ἂν δὲ καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀντέσχε διάστημα χρόνου, διὰ παντὸς οὕτω δαπανομένη τὴν σάρκα, μὴ σώματος εὐσθενοῦς τε καὶ ρωμαλέου τυχοῦσα καὶ πρὸς τροφήν ἐρρομένης ἔχουσα τὰς ὀρέξεις, κίντεῦθεν τῆς φύσεως ἰσχυρούσης, πρὸς τὸν τοσόνδε τοῦ νοσήματος παραβάλλεσθαι πόλεμον. Ἄλλ' ἠττάται καθ' ὀλίγον τῷ μήκει τοῦ χρόνου καταργασθεῖσα καὶ κλινοπετῆς ἦν καὶ ἀκίνητος σχεδὸν ἐξ ἐκείνου, ἐνιαυτοῦς ὄλους δύο πρὸς τοῖς πέντε τοῖς προλαβοῦσι.

38

Υῆς δὲ φήμης τῶν τοῦ μεγάλου Γρηγορίου θαυμάσιων ὀσημέραι λαμπρῶς αἰρομένης, ὅσα τέ φημι παρ' ἐκείνους καὶ ὅσα παρὰ τῇ μεγάλῃ Θεσσαλονίκη παραδόξως τελεῖται, ἐπεὶ καὶ ἡ νοσοῦσα τῶν λαλομένων ἦν ἐν αἰσθήσει, πρὸς τὴν ἐνεργοῦσαν ἐν ἐκείνῳ θεῖαν δύναμιν πιστῶς καταφεύγει καὶ τοὺς πρεσβυτέρους προσκαλεσαμένη τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ θεῖους δηλονότι χρησμούς, πρῶτα μὲν εὐχὴν ἱερὰν ἐλαίου κοινῇ τελεῖσαι παρασκευάζει, εἶτ' ἐπὶ τέλει ταύτης καὶ πρὸς τὸν θεῖον

ια. Θεραπεία παράλυτης γυναίκός

ία γυναίκα εὐγενής καὶ εὐπρεπής, ὀνομαζομένη 37
 νη Ζωή⁹, παθαίνει δριμύ πόνον στά ἐντόσθια,
 πού τὰ ἐπίεζε καὶ τὰ ἐστριφογύριζε τόσο
 δυνατά, ὥστε καθημερινῶς νά χύνωνται ἀπό
 ἐκεῖ ὀχετοὶ αἱμάτων. Ἡ γυναίκα ὑφίστατο γιά
 πέμπτο ἔτος τὴν βαρειά αὐτὴ πάθησι, ἐνῶ φάρμακο δέν ὑπῆρχε
 καὶ κάθε τέχνη ἰατρῶν ἀπέβαινε ἀνίσχυρη, διότι, παρ' ὄλο πού
 καθημερινῶς ἐφήρμοζε πολλές ἐπινοήσεις, δέν ἐπετύγγανε
 τίποτε, ὥστε ν' ἀπελπισθῆ καὶ γιά τὴ ζωὴ τῆς ἀσθενοῦς. Δέν
 ἐπρόκειτο δέ οὔτε γιά τόσο διάστημα χρόνου ν' ἀνθέξῃ, ἀφοῦ
 τόσο πολὺ ἔλειωνε ἡ σάρκα τῆς, ἂν δέν εἶχε σῶμα τόσο δυνατό
 καὶ ρωμαλέο καὶ δέν διατηροῦσε ὑγιὴ τὴν ὄρεξι γιά τροφή· ἔτσι
 κατάρθρωσε ἡ φύσις νά ἀνταπεξέλθῃ στὸν τόσο δυνατό πόλεμο
 τοῦ νοσήματος. Ἀλλὰ μὲ ὄν καιρὸ ἐνίκηθηκε, ἀπὸ τὸ μῆκος
 τοῦ χρόνου δαμασμένη, καὶ ἀπὸ τότε ἔμεινε κατάκειτη καὶ
 σχεδὸν ἀκίνητη, ἄλλα δύο ἔτη πέρα ἀπὸ τὰ προηγούμενα πέντε.

Καθὼς μὲ τὸν καιρὸ ὑψωνόταν λαμπρῶς ἡ φήμη τῶν 38
 θαυμάτων τοῦ μεγάλου Γρηγορίου, τῶν παραδόξως τελου-
 μένων τόσο σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅσο καὶ στὴ μεγάλη Θεσσαλο-
 νίκη, ὅταν ἔμαθε γιά τὰ λεγόμενα καὶ ἡ ἀσθενής αὐτή,
 καταφεύγει μὲ πίστι πρὸς τὴ θεία δύναμι πού ἐνεργοῦσε σ'
 ἐκεῖνον. Ἀφοῦ προκάλεσε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας,
 κατὰ τὰ θεῖα λόγια¹⁰, πρῶτα παρασκευάζει τὴν τέλεσι τοῦ
 εὐχελαίου κοινῶς, ἔπειτα δέ ζητεῖ στό τέλος τοῦ εὐχελαίου τὴν

9. Ἡ Ζωὴ ἐζοῦσε στὴν Καστοριά.

10. Ἰακ. 5,14.

Γρηγόριον εὐχὴν τε καὶ δέησιν ὑπὲρ αὐτῆς θέσθαι ἧς δὴ καὶ τελομένης ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων συνήθως, ἐπεὶ μὴ καὶ αὐτὴ συνίστασθαι καὶ συναδεῖν εἶχε τὰ θεῖα τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς εὐχομένοις καὶ ψάλλουσι, κλινοπετιῆς τε καὶ ἀκίνητος οὐσα, κάκειθεν ἔδειτο κειμένη θερμῶς τοῦ ἀγίου καὶ τὴν παρ' ἐκείνου πιστῶς ἐξεκαλεῖτο χάριν καὶ τὴν βοήθειαν· καί, ὡ τῶν παραδόξων σῶν ἔργων, Χριστέ, καὶ θαυμάτων, ἢ χρόνον ἤδη τοσοῦτον ἐκδαπανωμένη τὰς σάρκας, καὶ παρειμένη τις καὶ σχεδὸν ἀκίνητος γεγονυῖα, οὐ μεθ' ἡμέραν, οὐ μετὰ μικρᾶς τιнос ὥρας διάστημα, ἀλλ' εὐθὺς ἐκείνων ἔτ' εὐχομένων τε καὶ ψαλλόντων, ἀθρόα τῆς κλίνης ἐξανίσταται, πάντων ὁρώντων, εὐσθενῆς, ἐρρωμένη τὸ σῶμα, μηδ' ἴχνος ἐν ἑαυτῇ σχεδὸν τοῦ χρονίου πάθους ἐκείνου καὶ τῆς νοσερᾶς ἕξεως φέρουσα, ὡς καὶ τοὺς ὁρώντας ἅμα καὶ τοὺς ἀκούοντας ὑπερφυῶς καταπλήττειν ἔχειν τὸ θαῦμα, καὶ μηδὲ ἔλαττον τοῦτ' ἔχειν ἐκείνου τοῦ παρ' αὐτοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν παράλυτον τὸ πρὶν ὑπερφυῶς διενεργηθέντος, εἴτε τὸν ἐν Καπερναοῦμ λέγει τις εἴτε τὸν ἐν τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ, πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν δι' αὐτὸς αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ διὰ Γρηγορίου τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου τῆς κλίνης τε καὶ τοῦ χρονίου πάθους ἀθρόον ὡσαύτως τὴν νοσοῦσαν ἀνίστη.

- 39 ντεῦθεν οἱ Θεοφιλέστεροί τε καὶ προὔχοντες τῶν ἐκεῖ, καὶ μάλιστα τῶν εἰς ἱερέας τελούντων, εἰς ταῦτ' οὐκ ἀπολείποντες, εἰκόνα τε ἱερὰν ἰστώσι τῷ Γρηγορίῳ, καθὰ δὴ καὶ φθάσας εἰρήκειν, ἑορτὴν τε λαμπρὰν καὶ πάνδημον ἄγωσι τῆς αὐτοῦ τελειώσεως τὴν ἡμέραν, καὶ νεῶν αὐτῶν οἷα δὴ καὶ Χριστοῦ λαμπρῶ μαθητῇ σπεύδουσιν ἀνεγείρειν, οὐ συνό-

τέλεσι εὐχῆς καὶ δεήσεως ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς τὸν θεῖο Γρηγόριο. Ὅταν ἐτελεῖτο αὐτὴ ἡ εὐχή ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους κατὰ τοὺς κανονισμούς, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ στέκεται καὶ νὰ ψάλλῃ τὰ θεῖα μαζί μέ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς εὐχομένους καὶ ψάλλοντας, διότι ἦταν κατάκειτη καὶ ἀκίνητη, καὶ ἀπὸ τὴν κλίνη παρακαλοῦσε θερμῶς τὸν ἅγιο καὶ ἐπιζητοῦσε πιστῶς τὴν ἀπὸ αὐτὸν χάρι καὶ βοήθεια. Καί, ὡ τῶν παραδόξων ἔργων καὶ θαυμάτων σου, Χριστέ, αὐτὴ πού ἔλειωνε τίς σάρκες της τόσον χρόνο καὶ ἦταν παράλυτη καὶ σχεδὸν ἀκίνητη, ὄχι ἔπειτα ἀπὸ μία ἡμέρα, ὄχι ἔπειτα ἀπὸ διάστημα μιᾶς ὥρας, ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως, ἐνῶ ἐκεῖνοι προσεύχονταν κι' ἔψαλλαν ἀκόμη, σηκώνεται ἀμέσως ἀπὸ τὴν κλίνη, ἐνῶ ὄλοι ἐβλεπαν, δυνατὴ, εὐρωστη στό σῶμα, χωρὶς νὰ φέρῃ ἐπάνω της οὔτε ἴχνος σχεδὸν ἀπὸ τό χρόνιο ἐκεῖνο πάθος καὶ ἀπὸ τὴν νοσηρὰ κατάστασι, ὥστε τό θαῦμα νὰ καταπλήσῃ καὶ νὰ μὴ ἔχη τοῦτο τίποτε κατώτερο ἐκεῖνου πού διενεργήθηκε παλαιὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό ὑπερφυῶς στόν παράλυτο, εἴτε τῆς Καπερναοῦμ σκεφθῆ κανεὶς εἴτε τῆς προβατικῆς κολυμβήθρας, μόνο πού ἐκεῖ μὲν ἐνήργησε ὁ ἴδιος μόνος του, ἐδῶ δέ ἀνέστησε ἀπὸ τὴν κλίνη καὶ τό χρόνιο πάθος ἀμέσως ἐπίσης τὴν ἀσθενῆ διὰ τοῦ Γρηγορίου, τοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου του.

Γιὰ τὸν λόγο τοῦτο οἱ θεοφιλέστεροι καὶ προύχοντες τῶν ³⁹ ἐκεῖ, καὶ μάλιστα οἱ κληρικοί, συναθροισθέντες μαζί, ἔστησαν εἰκόνα ἱερά στόν Γρηγόριο, ὅπως εἶπα πρό ὀλίγου, πανηγυρίζοντας λαμπρῶς τὴν ἑορτὴ του κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς τελειώσεώς του, καὶ τοῦ ἀνεγείρουν ἀμέσως ναό, σάν σέ λαμπρό μαθητὴ τοῦ Χριστοῦ¹¹. Δὲν ἐπερίμεναν μεγάλες συνό-

11. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν τοῦ πατριαρχοῦ Φιλοθεοῦ στη συνοδὸν τοῦ 1368 ποὺ ἀνεκηρύξει ἅγιο τὸν Γρηγόριο, ἡ ποιεὶς ὅπου γιὰ πρώτη φορά ἐορτασθῆκε ὡς ἅγιος καὶ ἐγέρθηκε ναὸς πρὸς τιμὴν τοῦ ἦταν ἡ Καστοριά.

δους μεγίστας καὶ κοινὰς τινὰς ἀναμείναντες ψήφους, ὥστ' ἐκεῖνον ἀνακηρύξαι, οἷς καὶ χρόνος καὶ ὄκνος καὶ μέλησις καὶ πλείστα τινὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἔστιν ὅτε προσίσταται, ἀλλὰ τῇ ἀνωθεν ψήφῳ τε καὶ ἀνακηρύξει καὶ τῇ λαμπρᾷ καὶ ἀναμιφιβόλῳ τῶν πραγμάτων ὄψει καὶ πίστει καλῶς ἀρκεσθέντες.

ιβ. Θεραπεία πληγῆς μοναχοῦ

40

οναχός τις τῆς αὐτῆς ὀρμώμενος πόλεως, τὸν τρόπον ἐπιεικῆς, πολλὸς τὴν τρίχα, τὴν κλῆσιν Ἐφραίμ, ἐν τῇ κατὰ Θεσσαλονίκην Ἐκκλησίᾳ πρὸ βραχέος γενόμενος, τοιάδε τινὰ δημοσίᾳ στὰς περὶ ἑαυτοῦ διηγήσατο·

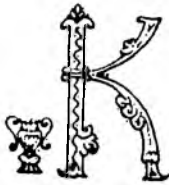
ἐμοί, φησί, κατὰ τινὰ χρεῖαν ἐν-Θετταλίᾳ πρὸ δύο τούτων ἐνιαυτῶν γενομένη, ἐν τῷ ὑποστρέφειν ἐκεῖθεν τοιοῦτό τι συμβέβηκε· σμικρὰς μοι τινὸς ἐμπαρείσης ἀκάνθης τῷ δεξιῷ ποδὶ κατὰ τὴν ὁδόν, ἐφ' ἡμέρας τινὰς ἦν ἐκεῖνον ἀλγῶν· εἶτ' ἐκεῖθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἡ ὁδὴν μεταπεσοῦσα πᾶσα²³ πρὸς τὸν εὐώνυμον, ἀφόρητος ἦν· ἀπεῖργε γὰρ ἤδη²⁴ πρὸς τοῖς ἄλλοις κατὰ μικρὸν καὶ τροφῆς καὶ ἕπνου. Ἡμερῶν δ' ἐν τούτοις παρελθουσῶν οὐκ ὀλίγων, φλεγμαίνειν μὲν ὁ ποῦς καὶ ἄσκοῦ δίκην ἐξογκοῦται, εἶτα καὶ εἰς ὅπας τοῦ οἰδήματος διατηρηθέντος πλείους ἢ τετταράκοντα, ὧν καὶ τὰς οὐλάς πάρεστιν ὄραν δῆπουθεν τῷ λόγῳ προσμαρτυρούσας μοι, ἔλκη πανταχόθεν ἐξέρρει, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τινος τοῦ ποδός. Ἐνιαυτὸς πρὸς τῷ ἡμίσει παρήει καὶ τὰ τῆς φλεγμονῆς οὐκ ἀνεδίδου. Καὶ ἰατρεία μὲν ἀργὸς πρὸς τὸ πάθος πᾶσα καὶ κενὰ πάντα ὁμοῦ φάρμακα, ἐγὼ δ' ἀπογνωσκέων ἑμαυτοῦ διὰ ταῦτα καὶ τὴν κατεῶδον ἐκείνην ζοῆν πολλάκις ἀπολεγόμενος.

²³ πᾶσα παραλ. M

²⁴ ἤδη παραλ. M

δους καὶ ψήφους τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ τὸν ἀνακηρύξουν, διότι σ' αὐτὰ ἀκολουθοῦν συχνά καὶ χρόνος καὶ ἀμέλεια καὶ ἀργοπορία καὶ πολλά ἀνθρώπινα ἐμπόδια, ἀλλ' ἀρκέστηκαν καλῶς στὴν ἀπὸ ἄνω ψῆφο καὶ ἀνακήρυξι καὶ στῆ λαμπρά καὶ ἀναμφισβήτητη ὄψι καὶ βεβαίωσι τῶν πραγμάτων.

ιβ' Θεραπεία πληγῆς μοναχοῦ

Κάποιος μοναχὸς ἀπὸ τὴν ἴδια πόλι, εὐγενῆς 40 στούς τρόπους, γέροντας στὴν ἡλικία, ὀνομαζόμενος Ἐφραίμ, εὐρεθείς πρό ὀλίγου χρόνου στὴν Ἐκκλησία τῆς Θεσσαλονίκης, εἶπε τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν ἑαυτό του δημοσίᾳ. Σ' ἐμένα, λέγει, ἐχρειάσθηκε πρό δύο ἐτῶν νὰ μεταβῶ στῆ Θεσσαλία¹²· ὅταν ἐπέστρεφα ἀπὸ ἐκεῖ μοῦ συνέβηκε κάτι τέτοιο. Ἐπειδὴ στό δρόμο μου ἐμπῆκε στό δεξιό πόδι μικρὸ ἀγκάθι, ἐπονούσα ἀρκετές ἡμέρες σ' αὐτό. Ἐπειτα, δέν γνωρίζω πῶς, ὅλος ὁ πόνος μετέπεσε πρὸς τὸ ἀριστερό, καὶ ἦταν ἀφόρητος· διότι ἤδη ἐκτός τῶν ἄλλων βαθμιαίως μ' ἐμπόδιζε ἀπὸ τροφή καὶ ὕπνο. Ὅταν ἐπέρασαν μέ αὐτὰ ἀρκετές ἡμέρες, τὸ πόδι φλεγμαίνεται καὶ ἀξογκώνεται σάν ἀσκός· ἐπειτα, ἀφοῦ τὸ οἶδημα ἐτροπήθηκε σέ περισσότερες ἀπὸ σαράντα ὀπές, τῶν ὁποίων τίς οὐλές μπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ προσμαρτυροῦν τὸ λόγο μου, ἔρρεε ἀπὸ παντοῦ πῦα, σάν ἀπὸ κάποια πηγὴ τοῦ ποδιοῦ. Ἐπέρασε ἐνάμισυ ἔτος κι' ἡ φλεγμονὴ δέν ὑποχωροῦσε. Κάθε ἰατρεῖα ὅμως ἦταν γιὰ τὸ πάθος ἀργή καὶ ὅλα μαζί τὰ φάρμακα ἦσαν κενά, ἐγὼ δέ ἀπελπιζόμουν γι' αὐτὰ καὶ πολ-
λές φορές ἐβαρέθηκα ἐκείνη τὴν ἐπώδυνη ζωῆ.

12. Ἐννοεῖ τὴν Θεσσαλονίκη, ποὺ ἔφερε συχνά καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸν 14ο αἰῶνα γιὰ συντομία.

41 **Ἐ**ὁ δὲ μετὰ τοῦτο τίς Ἰκονίω καὶ αὐτὸς παρὰ τε τῶν αὐτοχθόνων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐκ Θεσσαλονίκης ἰόντων, τὰ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου πλείστα καὶ ἐξαισία θαύματα πιστεῖον τοῖς ἀκουσθεῖσι μάλα τραυῶς, στῆλον ἐκεῖνον ἀνακηρύττω τῆς Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλον εὐσεβείας καὶ πάσης ἀγιοσύνης καὶ ἀρετῆς καταγύγιον, καὶ πρὸς τοῦτοις, σημείων τε καὶ θαυμάτων θεῶν ἐργάτην καὶ ἀποστολικῆς ἰσχύος τε καὶ χάριτος ἐμπλεον· εἶτα καὶ θερμῶς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐμαντοῦ δεηθεὶς καὶ τοῦ πάθους καὶ κλινοπετηῆς, καθ' ὅσον οἷός τε ἦν, ἐπευξάμενος καὶ τὴν τοῦ ποδὸς μετὰ θερμῶν δακρύων ὑγίαν αἰτήσας, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐρρωμένως ἔχων καὶ βαδίζειν ἀπταιστώως δυνάμενος, εἰς Θεσσαλονίκην τε τὴν αὐτοῦ παραγένομαι καὶ τὸν ἱερὸν προσκυνήσας ἐκεῖνον τάφον κῆρυξ ἐνταῦθα τῶν μεγάλων γένομαι θαυμασιῶν, ὧν ἐν ἡμῖν Χριστὸς διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας ἐργάζεται. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως δεηθεὶς, ἐπεὶ καὶ νῦν ἤδη καὶ ὕπνου καιρὸς ἦν, εἰς ὕπνον καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν εὐχὴν ταύτην τρέπομαι. Καὶ ἰδοὺ μοναχὸς τις συνήθη τοῖς ἀρχιερεῦσι περικείμενος σύμβολα, τὸν ἐπὶ κεφαλῆς λέγω σταυρὸν καὶ τὴν ἐπωμίδα τὴν ἱεράν, εἰσιὼν τὸν οἰκίσκον ἐδόκει τε προσαγορεύειν ἡμᾶς, καὶ παρακαθίσας διερωτᾶν ὅπως ἔχοι μοι". Ἐμοῦ δὲ τὸν τοῦ ποδὸς ὑποδείξαντος ὄγκον καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐξῆς προσθέντος ὀδύνας καὶ τὴν μακρὰν τλαιπωρίαν ἐκείνην, ἐκεῖνος εὐθὺς ἀμφοτέραις λαβόμενος τοῦ ποδὸς καὶ ὡσπερ τὸ οἶδημα καταστέλλων καὶ τὸ ἔλκος συνωθεῖν πρὸς τὰ ἔξω, «ἀλλὰ μηκέτι λυποῦ, φησίν· οὐκέτι καὶ γὰρ ἀνιαρὸν ἔχεις οὐδοτιοῦν».

42 **Ἐ**καὶ ὁ μὲν ταῦτα φιλανθρώπως εἰπόν τε καὶ πράξας ἀπήει, ἐμὲ δ' εἶχεν ἄρ' εὐθέως μετὰ τὴν ὄψιν ὕπνος ἠδύς τε καὶ μαλακὸς καὶ οἷός οὐδέπω πρότερον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ νύξ

Ἔρί συνέβηκε μετά τοῦτο; Ἀκούω καί ὁ ἴδιος ἀπό τοὺς 41
 αὐτόχθονες, καί περισσότερο ἀπό τοὺς ἐρχομένους ἀπό
 τῆ Θεσσαλονίκη, τὰ πολλά καί ἐξαισία θαύματα τοῦ θαυμαστοῦ
 Γρηγορίου· πιστεύω σέ ὅσα ἄκουσα εἰλικρινῶς, ἀνακηρύσσω
 ἐκεῖνον στυλο τῆς Ἐκκλησίας καί διδάσκαλο εὐσεβείας καί
 καταφύγιο κάθε ἀγιωσύνης καί ἀρετῆς, καί ἐπί πλεον ἐργάτη
 θείων σημείων καί θαμάτων καί γεμάτων ἀπόστολική δύναμι
 καί χάρι. Ἔπειτα ἐδεήθηκα ὁ ἴδιος ὑπέρ τοῦ ἑαυτοῦ μου καί
 τοῦ πάθους μου, ἐπροσευχῆθηκα ὅπως μπορούσα ὡς κατάκει-
 τος κι' ἐζήτησα μέ θερμά δάκρυα ὑγεία, ὥστε ἔχοντας τήν
 εὐρωστία νά βαδίζω ἀπταιστως κι' ἐγώ, νά φθάσω στήν
 Θεσσαλονίκη του καί, ἀφοῦ προσκυνήσω τόν ἱερό τάφο
 του, νά γίνω ἐδῶ κήρυξ τῶν μεγάλων θαυμασιῶν ἔργων του, τὰ
 ὅποια πραγματοποιεῖ σ' ἐμᾶς ὁ Χριστός διά τῆς προστασίας
 τοῦ ἁγίου. Αὐτά καί ἄλλα παρόμοια ἐδεήθηκα μέ πολλή
 κατάνυξι· ἐπειδή δέ ἦταν ἤδη νύκτα καί ὥρα ὕπνου ἔπεσα κι'
 ἐγώ σέ ὕπνο ἔπειτα ἀπό αὐτήν τήν εὐχή. Καί ἰδοῦ· ἕνας
 μοναχός πού ἔφερε τὰ συνήθη σύμβολα τῶν ἀρχιερέων, δηλαδή
 τόν σταυρό ἐπάνω στήν κεφαλή καί τήν ἱερά ἐπωμίδα, μπαίνον-
 τας στόν οἰκίσκο μου ἐφάνηκε νά μᾶς προσφωνῆ καί, ἀφοῦ
 ἐκάθησε, νά μ' ἐρωτᾷ, πῶς εἶμαι. Ὅταν δέ ἐγώ τοῦ ὑπέδειξα
 τόν ὄγκο τοῦ ποδιοῦ καί τίς πληγές καί ἀνέφερα τίς ἀπό ἐκεῖ
 συνεχῶς προερχόμενες ὀδύνες κι' ἐκείνη τῆ μακρά ταλαι-
 πωρία, ἐκεῖνος ἀμέσως, πιάνοντας τό πόδι μέ τὰ δύο χέρια καί
 συμμαζεύοντας κάπως τό οἶδημα καί πιέζοντας τό πῶν πρός
 τά ἔξω, λέγει· «ἀλλά μή λυπῆσαι πλεον· διότι δέν ἔχεις τίποτε
 ὀχληρό πλεον».

Καί ἐκεῖνος μέν, ἀφοῦ εἶπε καί ἐπραξε αὐτά φιλανθρώπως, 42
 ἀνεχώρησε, ἐμένα δέ μετά τό ὄραμα μ' ἐπίασε γλυκός καί
 μαλακός ὕπνος, τέτοιος πού ποτέ ἄλλοτε δέν εἶχα δοκιμά-

περὶ ὄρθρον ἦν. καὶ τὰ τῆς ἐσθινης εὐχῆς τε καὶ ψαλμοῦθιάς ἐτελεῖτο τοῖς μοναχοῖς, ἅπειμι δὴ καὶ αὐτὸς παρὰ τὸν νεῶν, βακτηρία τινὶ στηριζόμενος, θαῦμα τοῖς ὄρθωσιν ἀθρόον καὶ οἶον οὐδ' ἂν τις αὐτῶν¹⁶ προσεδόκησεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τῶν μοναχῶν ἐρωτώμενος, τὸ θαῦμα καὶ τὴν τῆς καινῆς θεραπείας ἐξεῖπον αἰτίαν, καὶ μᾶλλον ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν ἐκείνους ἐποίουν ἀκούοντας.

43 **Η**μέραι παρῆλλον ὀκτώ μετὰ τοῦτο, καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὕγειαν καὶ τὴν ἐξιν ἐπανιών καθαρῶς, παρὰ τὸν θεῖον ἐκείνον νεῶν ἔρχομαι, ἔνθα δὴ καὶ ἡ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου εἰκὼν ἱερῶς ἰδρῦται, καί, προσκυνήσας καὶ προσπεσὼν καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδεδωκῶς εὐχαριστίαν, εἰς τὸ φροντιστήριον αὐθις καὶ τοῖς ἡμετέροις ἐπάνειμι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν εὐχὴν ἔδει καὶ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς τὸν καινὸν ἰατρὸν ἐκπληροῦν, ὁ μὲν καιρὸς, πρὸς ἐμαυτὸν ἔλεγον, ἤδη περὶ τὰς χειμερινὰς τροπὰς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ προσάντης τις εἰς ὄδοιπορίαν καὶ δύσκολος, καὶ μάλιστα γέρουσι κατ' ἐμέ· διὸ τὴν μὲν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπάγουσαν ἐάτεον τὸ γε νῦν εἶναι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος, καθάπερ ἔφην, ἐξεστὶ δὲ καὶ ἄλλως τὴν πρὸς τὸν μέγαν ὑπόσχεσιν διαθέσθαι καὶ οὕτω γε τὰς συνθήκας μὴ παραβῆναι· συγκαλέσω καὶ γὰρ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοταγεῖς μοναχοὺς, καὶ κοινῆν ἐκτελέσαντες ἑορτὴν τῷ μεγάλῳ καὶ τὰ εἰκότα πανηγυρίσαντες, οὕτω καὶ Θεῷ τὸ χρέος καὶ τῷ ἐκείνου θεράποντι τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν ἅμα καὶ τὴν τιμὴν ἀποδώσομεν.

26. αὐτῶν: αὐτὸς M

σει. Ὄταν δέ ἐφθασε ὁ ὄρθρος καί ἡ ὥρα νά τελεσθῇ ἀπό τούς μοναχοὺς ἡ ἑωθινή προσευχή καί ψαλμωδία, μεταβαίνω κι' ἐγώ στὸν ναό, στηριζόμενος σέ μία βακτηρία, θαῦμα ξαφνικό στοὺς βλέποντας, τέτοιο πού κανέννας τοὺς δέν ἐπερίμενε. Ἐπειδὴ δέ, ἐρωτώμενος καί ἀπὸ τούς μοναχοὺς, ἐδήλωσα — τό θαῦμα καί τὴν αἰτία τῆς παράδοξης θεραπείας, τοὺς ἔκαμα ἀκούοντάς τα νά ἐκπλήσσωνται καί θαυμάζουν περισσότερο.

Γ περασαν ὀκτώ ἡμέρες μετὰ ἀπὸ αὐτό καί, ἀφοῦ ἐπανῆλθα 43 πλήρως στὴν παλαιὰ ὑγεία καί διάθεσι, ἔρχομαι στὸν θεῖο ἐκεῖνο ναό¹³, ὅπου εἶναι στημένη ἱερῶς καί ἡ εἰκόνα τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου· ἀφοῦ ἐπροσκύνησα κι' ἐγονάτισα, ἀποδίδοντας τὴν ὀφειλομένη εὐχαριστία, ἐπανερχομαι πάλι στὸ μοναστήρι καί στοὺς δικούς μας. Ἐπειδὴ δέ ἔπρεπε νά ἐκπληρώσω καί τό τάμα καί τὴν ὑπόσχεσι πρὸς τὸν νέο ἰατρό, ἔλεγα πρὸς τὸν ἑαυτό μου, ὁ μὲν καιρὸς εὐρίσκεται πλέον στὴ στροφή του πρὸς τό χειμῶνα, γι' αὐτό εἶναι ἀπρόσφορος καί δύσκολος γιὰ ὀδοιπορία, καί μάλιστα σέ γέροντες, ὅπως ἐγώ. Γι' αὐτό ἄς ἀφήσω πρὸς τό παρὸν τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ στὴ Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ δέν τό ἐπιτρέπει ὁ καιρὸς, ὅπως εἶπα, μπορεῖ δέ νά ἐκπληρώσω καί μέ ἄλλον τρόπο τὴν ὑπόσχεσι, κι' ἔτσι νά μὴ παραβιάσω τίς συμφωνίες. Θά συγκαλέσω δηλαδή τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς ἐπίσης καί τοὺς ὁμοταγεῖς μοναχοὺς, καί μέ τὴν τέλεσι ἑορτῆς πρὸς τὸν μέγαλο καί τὸν πρέποντα πανηγυρισμό θ' ἀποδώσωμε καί στὸν Θεό τό χρέος καί στὸν θεράποντά του τῆ, ὀφειλομένη εὐχαριστία καί συγχρόνως τὴν τιμῆ.

13. Ὁ ναὸς αὐτὸς εἶναι τῆς Καστοριάς.

44 **Ο** μὲν οὖν Ἐφραϊμ ταῦτα καὶ καθ' ἑαυτὸν λογισάμενος καὶ πρὸς τοῦς συνόντας εἰπὼν, τὰ τῆς ἑορτῆς ἔβλεπεν ἤδη, καὶ τοῖς ὑπηρεταῖς μάλα πλουσίως τε καὶ λαμπρῶς παρασκευάζειν ἐκέλευεν· ἀλλ' οὐ συνεδόκει καὶ τῷ τῆς πανηγύρεως αἰτίῳ ταυτί, οὐδ' ἐν ἐκείνοις ἐβούλετο μόνοις περιγραφῆναι τὸ θαῦμα καὶ περαιτέρω μὴ προελθεῖν, ἀλλ' ὀδεῦσαι μᾶλλον καὶ κηρυχθῆναι καὶ τοῖς πόρρω τὴν χάριν, ἵνα καὶ διὰ τούτων, ὡσπερ δὴ καὶ τῶν ἄλλων, Θεὸς πανταχοῦ δοξάζεται· καὶ ὁ τρόπος οἴος.

45 **Ο** ὕπω τῆς ἡμέρας ἐκείνης πρὸς τέλος ἰούσης, φρίκη τε μεγίστη καὶ πυρετῷ λαύρῳ κάτοχος ὁ μοναχὸς γίνεται, ὄγκος τε τοῦ ποδὸς ἐπὶ τούτοις καὶ ὀδύνη, καθάπερ ἐξ ἄλλης ἀρχῆς, κατ' οὐδὲν τῶν προτέρων ἐλάττους. Καὶ ὁ πάσχων αὐτίκα τοῦ τῆς πληγῆς αἰτίου συνεῖς, ἡμαρτηκένοι τε περὶ τὸν μέγαν διωμολόγει, τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας ἐξ ἀπροσεξίας ψευσάμενος, καὶ πλείσταις ἰκετεῖαις τὴν συγγνώμην αὐθις ἤτειτο καὶ ταχίστην τὴν τῶν ὑπεσχημένων ἐκπλήρωσιν ἐπηγγέλετο· οἷς δῆπου καὶ ἡ ρῶσις ἐξαισίως ἐπηκολούθει καὶ τὸ δεινὸν αὐθις αὐθημερὸν διελύετο. Καὶ βραχύ τι διαλιπὼν, οὕτως ἔρρωμένως καὶ τοῦ ποδὸς καὶ παντὸς ὁ Ἐφραϊμ ἔσχε τοῦ σώματος, ὡς καὶ ποσὶ τοῖς ἑαυτοῦ χρώμενος παρὰ τὴν τοῦ μεγάλου πόλιν ἐλθεῖν, τὴν ἱεράν τε προσκυνῆσαι σορὸν καὶ τὰ ἡδιστα περιπτύξασθαι, καὶ οὕτως ἐπ' ἐκκλησίας, καθὰ δὴ καὶ προῦφην, οἷον ἐνθουσιῶν, ἀνακηρύξαι τὰ τοῦ μεγάλου μέγιστα θαύματα.

Ο μὲν Ἐφραίμ λοιπόν, ἀφοῦ καί ἀπό μέσα του ἐστοχάσθηκε 44
αὐτά καί πρὸς τοὺς παρευρισκομένους τὰ εἶπε. ἤδη
ἀπέβλεπε στὴν ἑορτὴ καί παρήγγειλε στοὺς ὑπηρετές νά
τὴν ἐτοιμάσουν πολὺ πλουσίως καί λαμπρῶς. Ἀλλὰ δὲν συμφω-
νοῦσε μέ αὐτά καί ὁ αἴτιος τῆς πανηγύρεως οὔτε ἤθελε νά
περιγραφῆ μόνο σ' ἐκείνους τὸ θαῦμα καί νά μὴ διαδοθῆ
παραπέρα· ἤθελε νά μεταφερθῆ περισσότερο καί νά κηρυχθῆ
καί στοὺς μακρινούς ἢ χάρις, ὥστε καί διὰ μέσου αὐτῶν, ὅπως
καί διὰ μέσου τῶν ἄλλων, ὁ Θεὸς νά δοξάζεται παντοῦ. Καί
ἰδοὺ ὁ τρόπος.

Πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ἐκείνη ἡ ἡμέρα, ὁ μοναχὸς καταλαμ-45
βάνεται ἀπὸ μεγάλη φρίκη καί λαῦρο πυρετό· τοῦ ἔρχεται
ὄγκος τοῦ ποδιοῦ καί ὀδύνες, σάν πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή,
κατὰ τίποτε λιγώτεροι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους. Ὁ ἀσθενής,
ἀντιληφθεὶς ἀμέσως τὸ αἴτιο τῆς πληγῆς, ὡμολόγησε ὅτι
ἔσφαλε ἀπέναντι στὸν μεγάλο, παραβιάζοντας ἀπὸ ἀπροσεξία
συμφωνίες πρὸς αὐτόν, κι' ἐζητοῦσε πάλι τὴ συγγνώμη μέ
πολλές ἱκεσίες κι' ὑποσχόταν τὴν γρήγορη ἐκπλήρωσι τῶν
συμφωνημένων. Ἀκολούθησε σ' αὐτά ἡ ἀνάρρωσις ἐξαισίως
καί τὸ κακὸ διαλύθηκε πάλι αὐθημερόν. Καί μέ μικρὸ διάλειμμα
ὁ Ἐφραίμ ἀνέλαβε τὸ πόδι του καί ὄλο του τὸ σῶμα τόσο
εὐρωστο, ὥστε νά ἔλθῃ στὴν πόλι τοῦ μεγάλου μέ τὰ ἴδια τὰ
πόδια του, γιὰ νά προσκυνήσῃ τὴν ἱερά σορὸ καί νά περιπτυχθῆ
τὰ γλυκύτατα, κι' ἔτσι νά διακηρύξῃ τὰ μέγιστα θαῦματα
τοῦ μεγάλου μέσα στὴν Ἐκκλησία, ὅπως βέβαια εἶπα προηγου-
μένως, σάν ἐνθουσιαστής.

1γ. **Θεραπεία παιδὸς τοῦ ἐκ Βερροίας Τζουμισχῆ**

46

ἀ δὲ περὶ τὸν ἐκ Βερροίας Τζουμισχῆν τοῦ μεγάλου παραλιπόντες τῷ λόγῳ καινὰ θαύματα, πῶς οὐχὶ μετὰ τοῦ λόγου καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας κοινὸν ζημιώσομεν, ὅσῳ, καὶ πολέμιος ταύτης ἐκεῖνος ἀνωθεν ὦν, καὶ φίλος καὶ μαθητῆς γέγονε δι' αὐτὰ φημι ταῦτα καί, καλῶς οὕτω καὶ γνησίως πρὸς αὐτὴν ἔχων, τὸ τελευταῖον πρὸς Θεὸν ἄπεισι. Λεγέσθω τοιγαροῦν ἐν ἐπιτόμῳ κάκεινα, καὶ ὑπ' ὄσιν οἶον ἀγέσθω καὶ πιστοῖς ὁμοῦ καὶ ἀπίστοις, καὶ μάλιστα τοῦτοις.

47

κεῖνος τοιγαροῦν, τῶν εὖ γεγονότων καὶ συνετῶν ὦν, περὶ ἐν τούτῳ κακῶς τε καὶ ἀναξίως ὥπται περὶ αὐτοῦ βουλευσάμενος· Ἀκινδύνῳ καὶ γὰρ τῷ κάκιστ' ἀπολουμένῳ πάλαι μαθητεύσας ἐν τῇ πατρίδι Βερροίᾳ καὶ μικρὰ μὲν τινὰ τῶν τῆς ἱραμματικῆς προτελείων ὑπ' αὐτοῦ διδαχθεῖς, τὴν δὲ τῶν αἰρέσεων πονηρὰν τε καὶ βορβορώδη κύλικα πᾶσαν ἐς ὕστερον παρ' αὐτοῦ ἐκπιών, ἄλλος Ἀκινδύνος τὴν δυσσέβειαν ἀντικρυς ἦν· πλεῖστα μὲν καὶ μέγιστα παρὰ τε τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου περιόντος ἔτι τῷ βίῳ κατὰ Θεσσαλονίκην, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν Κωνσταντίνου, παρ' ἡμῶν τε καὶ τῶν ἐνταῦθα πατέρων τε καὶ διδασκάλων περὶ θείας ἐνεργείας καὶ χάριτος πολλάκις ἀκηκοῶς, ἀναίσθητος δ' ἐπὶ μακρὸν τῶν ἱερῶν ἐκείνων διαγεγονῶς λόγων καὶ τὴν ἐνστασιν καὶ τὴν ἔριν καὶ τὸ ψεῦδος ἐκοντὶ κατὰ τῆς ἀληθείας αἰεὶ προῖσχόμενος, ὡς καὶ γράφειν καὶ λογογραφεῖν δῆθεν κατὰ τῆς εὐσεβείας μὴ εἰδώς, ἀποστολι-

ιγ' Θεραπεία παιδιοῦ τοῦ Βερροιώτη Τζουμισχῆ

ν παραλείψωμε τώρα τά σχετικά μέ τόν Τζου- 46
 μισχῆ ἀπό τήν Βέρροια παράδοξα θαύματα
 τοῦ μεγάλου, πῶς ἐκτός τοῦ λόγου δέν θά
 ζημιώσωμε καί τό κοινό τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ'
 ὅσον ἐκεῖνος, ἐνῶ στήν ἀρχή ἦταν πολέμιος
 αὐτῆς, ἔγινε φίλος καί μαθητής γι' αὐτά ἀκριβῶς καί εὐρισκό-
 μενος σέ καλές καί εἰλικρινεῖς σχέσεις μέ αὐτήν, τελευταῖα
 ἀπέρχεται πρὸς τόν Θεό: Ἄς λεχθοῦν λοιπόν σύντομα κι'
 ἐκεῖνα καί ἄς τεθοῦν ὑπ' ὄψι σέ πιστούς καί ἀπίστους μαζί, καί
 μάλιστα στούς τελευταίους.

Ⓔ κεῖνος λοιπόν, εὐγενής καί συνετός ἄνθρωπος, σ' ἓνα 47
 θέμα ἐφάνηκε νά πολιτεύεται κακῶς καί ἀναξίως ἑαυτοῦ.
 Διότι, ἀφοῦ παλαιότερα ἐμαθήτευσε στόν Ἀκίνδυνο τόν κακο-
 θάνατο στήν πατρίδα του Βέρροια καί ἐδιδάχθηκε ἀπό αὐτόν
 μικροπράγματα ἀπό τό μάθημα γραμματικῆς τῶν προτελείων,
 ἐνῶ ἐποτίσθηκε ἀπό αὐτήν ὄλο τό πονηρό καί βαρβαρῶδες
 ποτήρι τῶν αἰρέσεων, ἔγινε ἓνας ἄλλος πραγματικά Ἀκίνδυνος.
 Ἐνῶ ἤκουε πολλές φορές, πολλά καί μεγάλα ἀπό τόν θαυμαστό
 Γρηγόριο, ζωντανό ἀκόμη, στή Θεσσαλονίκη, καθῶς ἐπίσης
 καί στήν Κωνσταντινούπολι, ἀπό ἐμᾶς καί τούς ἐδῶ πατέρες
 καί διδασκάλους περί θείας ἐνεργείας καί χάριτος, ἔμεινε
 πολύν καιρό ἀναίσθητος τῶν ἱερῶν ἐκείνων λόγων, προβάλλον-
 τας κατὰ τῆς ἀληθείας ἐκουσίως τήν ἀντίρρησι καί τήν ἔριδα
 καί τό ψεῦδος πάντοτε. Ἐφθασε στό σημεῖο νά γράφῃ καί νά
 λογογράφη τάχα κατὰ τῆς εὐσεβείας, μή γνωρίζοντας, γιά νά
 ἐκφρασθοῦμε ἀποστολικῶς, καί αὐτός ὅπως ὁ διδάσκαλός του

κῶς εἶπεῖν, καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν οἰκεῖον μυσταγωγόν, μήτε ἂ λέγει μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦται. Ἐμελλε δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἡθεῖα δεξιὰ μεταπλάττειν ἔσχατον τοῖς μεγάλοις τουτοισὶ θαύμασι Γρηγορίου καὶ ταῖς σωματικαῖς εὐεργεσίαις θαυμαστῶς συνθεραπεύειν καὶ τὴν ψυχὴν ἔσχε γὰρ οὕτω.

48 **Π**αιδίον ἄρρεν ἦν τῷ ἀνδρὶ· τούτῳ νόσος τις προσβαλοῦσα, πρὸς θάνατον ἤπειγεν· ἔκειτο τοιγαροῦν, παρὰ πάντων ἀπαγορευθείσης αὐτῷ τῆς ζωῆς, πνέον ἤδη τὰ λοισθια. Ὁ μέντοι πατὴρ ὑπὸ τῆς λύπης ὥσπερ καταποθείς²⁸, ὑπεχώρει μὲν καὶ αὐτὴν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ἀποτρεπόμενος θεῶν καὶ τὸ προσορᾶν αὐτὸν τῆς ψυχῆς χωριζόμενον, καθ' ἑαυτὸν δὲ καθεσθεις αὐτοῦ πον καὶ τοῖς μὲν γόνασι τὴν ἑαυτοῦ δεξιάν, τῇ δεξιᾷ δ' αὐθις τὴν κεφαλὴν ἐπιθείς, ὅποια δὴ τὰ τῶν πενθούτων ἦθη καὶ σχήματα, νῦν, ἔλεγεν ὑποψιθυρίζων καθ' ἑαυτὸν, εἰ θαυμάτων ἦν ἀληθῶς ἐργάτης, ὥς φασιν, ὁ Γρηγόριος καὶ τὰ τοιαῦτα πορίζειν δυνάμενος, ἔδειξεν ἂν τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῖν τοῦ θανάτου τε καὶ τῆς νόσου διασώσας τὸν υἱὸν κινδυνεύοντα. Ταῦτα σὺν σφοδρᾷ τινι λογιζομένῳ τῇ λύπῃ καὶ πειράζοντι μᾶλλον ἢ δεομένῳ καὶ ὕπνος τις ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀδημονίας εὐθὺς ἐπιγίνεται· καὶ ὁ ὕπνος τὸν θεῖον αὐτῷ παρεδείκνυ Γρηγόριον, ὃ τοῦ καινοῦ θαύματος, τὴν ἱεράν τε στολὴν περιβεβλημένον καὶ φιλανθρώπως πρὸς τὸν μηδ' εὐξάμενον, μηδὲ πιστεύσαντα τέως οὕτωσὶ λέγοντα· «Ἦκομεν, ὡς ὄρας, ἐπειδὴ γε αὐτὸς ἡμᾶς κέκληκας». Ὁ δ' εὐθέως τὸν βραχὺν ἐκείνον ἐκτιναζάμενος ὕπνον καὶ παρὰ τὸ κινδυνεῖον ἤδη παιδίον γενόμενος, οὐ τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς βαρείας ἐκείνης νόσου τῇ τοῦ ἐπιστάντος θεῖα δυνάμει παραδόξως εὗρεν ἀνώτερον.

28. καταποθείς M

οὔτε τί λέγει οὔτε περί ποίων διαβεβαιοῦται. Ἐπρόκειτο δέ νά ματαπλάσση καί τοῦτον ἢ θεία δεξιά, τελευταῖο στά μεγάλα αὐτά θαύματα τοῦ Γρηγορίου καί μαζί μά τίς σωματικές εὐεργεσίες νά θεραπεύση θαυμαστῶς καί τήν ψυχή. Συνέβηκαν κατά τόν ἐξῆς τρόπο.

Ο ἄνθρωπος αὐτός εἶχε ἀρσενικό παιδί, πού προσβλήθηκε 48 ἀπό κάποια νόσο κι' ἐκινδύνευε ἀπό σύντομο θάνατο. Ἐκειτόταν λοιπόν, ἀφοῦ ἀπό ὅλους εἶχε ἀπελπισθῆ γιά τή ζωή του, πνέοντας ἤδη τά λοίσθια. Ὁ πατέρας του τότε, σάν νά εἶχε καταποθῆ ἀπό τή λύπη, παραμέρισε ἀπό ἐκεῖ ἐμπρός, γιά νά μή βλέπη τό παιδί καί νά μή τό παρατηρῆ νά χωρίζεται ἀπό τήν ψυχή. Ἀφοῦ ἐκάθησε κάπου μόνος του κι' ἔβαλε στά γόνατά του τό δεξιό χέρι, στό δεξιό πάλι χέρι τήν κεφαλή, ὅπως εἶναι τά ἦθη καί σχήματα τῶν πενθούντων, ἔλεγε ὑποψιθυρίζοντας μόνος του· τώρα ἂν ὁ Γρηγόριος ἦταν πραγματικά ἐργάτης θαυμάτων, ὅπως λέγουν, καί μπορούσε νά προσφέρῃ τέτοιες δωρεές, θά τό ἐδείκνυε καί σέ μᾶς διασώζοντας τόν υἱό πού κινδυνεύει ἀπό τόν θάνατο καί τή νόσο. Ἐνῶ συλλογιζόταν αὐτά μέ σφοδρά λύπη, καί μᾶλλον ἐδοκίμαζε παρά προσευχόταν, τοῦ ἦλθε καί ὕπνος εὐθύς ἀμέσως ἀπό τήν πολλή ἀδημονία. Καί ὁ ὕπνος τοῦ παρουσιάζει τόν θεῖο Γρηγόριο, ὃ τοῦ παραδόξου θαύματος, ἐνδυμένον τήν ιερὰ στολή καί φιλανθρωπῶς λέγοντα τά ἐξῆς πρὸς ἐκεῖνον πού οὔτε προσευχήθηκε οὔτε ἐπίστευσε ἀκόμη· «Ἦλθαμε, ὅπως βλέπεις, ἐπειδὴ μᾶς προσκάλεσες ἐσύ ὁ ἴδιος». Αὐτός τότε, ἀποτινάσσοντας τόν ὀλίγο ἐκεῖνον ὕπνο, ἐφθασε κοντά στό παιδί του πού ἐκινδύνευε, τό ὁποῖο παραδόξως εὐρῆκε ἀνώτερο ὄχι μόνο τοῦ ἀναμενομένου θανάτου, ἀλλά καί τῆς βαρειᾶς ἐκείνης νόσου μέ τήν θεία δύναμι τοῦ παρουσιασθέντος.

49 **Υ** οὔτο παραδόξως οὕτωςι γεγονός, τῇ μὲν Ἐκκλησίᾳ προσάγει τὸν ἄνδρα, τὸν ὀρθὸν τῆς εὐσεβείας ἀσπασάμενον λόγον καὶ φίλον αὐτῆς τε καὶ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου προστάτου ταύτης ἀντ' ἐχθροῦ χρηματίσαντα, κατὰ δὲ τῶν ἐναντίων ὀπλίζει καὶ περιφανῆ τῆς Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου ποιηρᾶς πλάνης πολέμιον εὐθὺς ἀναδείκνυσιν ὄθεν καὶ τῷ πυρὶ παραδοῦς τὰ κατὰ τῆς ὀρθῆς δόξης, καὶ προμάχων πάνθ' ὁμοῦ βιβλία τε καὶ συγγράμματα, τὴν ὑγιᾶ πίστιν ἀπταιστως ὁμολογεῖ καὶ ταύτη μετὰ χρόνον τῶν ἐνταῦθα λυθείς, πρὸς Θεὸν καλῶς συναπέρχεται.

ιδ'. Θεραπεία τοῦ ἰδίου παιδὸς ἀπὸ ἄλλης ἀσθένειας

50

ρόνος οὐ συχνός τις παρήει μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἀνδρός, καὶ νόσῳ βαρεῖα τὸ προρρηθὲν παιδίον αὐθις κάτοχον γεγονός, ἔκειτο προσδοκὸν καὶ πάλιν ὁμοίως τὸν θάνατον· καὶ ἐπεὶ πᾶσα μὲν περιήρητο ἀνθρωπεῖα ἐλπίς, βοήθεια δ' ἦν οὐδαμοῦ, πρὸς τὸν συνήθη καὶ πάλιν ἱατρὸν ἢ μήτηρ δι' εὐχῆς καταφεύγει καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐξαιτεῖ περιπαθῶς θεῖαν βοήθειαν· καὶ ὡς αὐτίκα παρήν, οὐδὲν ἀναδύς²⁹ οὐδ' ἀναβαλόμενος, καὶ ὑπνούση τῇ γυναικὶ παραστάς, «θάρρει, φησί, γύναι· οὐ γὰρ ἀποθανεῖται σου τὸ παιδίον». Καὶ ὁ λόγος ἦν ἔργον εὐθὺς, καὶ μετὰ τοῦ προσδοκηθέντος θανάτου καὶ ἡ νόσος εὐθέως ἀπῆν, καὶ πρὸς ὑγείαν ὁ νοσῶν ἐπανήρχετο.

29. ἀναδιείς CA

Τό θαῦμα τοῦτο μέ τά ἀποτελέσματά του αὐτά προσάγει 49 τόν ἄνδρα στήν Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἀσπασθήκε τήν ὀρθόδοξη εὐσέβεια καί κατέστη φίλος αὐτῆς καί τοῦ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου προστάτου τῆς ἀντί ἐχθροῦ. Παραλλήλως τόν ὀπλίζει κατὰ τῶν ἀντιθέτων καί τόν ἀναδεικνύει εὐθύς περιφανῆ ἀντίπαλο τῆς πονηρᾶς πλάνης τοῦ Βαρλαάμ καί Ἀκινδύνου. Γι' αὐτό, ἀφοῦ παρέδωσε στό πῦρ ὄλα μαζί τά βιβλία καί συγγράμματα κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας καί τῶν προμάχων τῆς, ὁμολογεῖ καθαρῶς τήν ὑγιᾶ πίστι, καί μ' αὐτήν μαζί ἀπέρχεται καλῶς, ὅταν μετά καιρό ἐλύθηκε ἀπό τοὺς ἐδῶ δεσμούς.

ιδ'. Θεραπεία τοῦ παιδιοῦ ἀπό ἄλλη ἀσθένεια

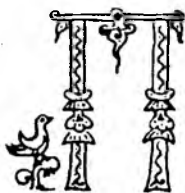

ἐν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ 50 ἀνδρός καί τό προαναφερθὲν παιδί, ἀφοῦ καταλήφθηκε πάλι ἀπὸ βαρεῖά νόσο, ἐκειτόταν περιμένοντας πάλι ὁμοίως τὸν θάνατο. Κι' ἐπειδὴ κάθε ἀνθρωπίνη ἐλπίς εἶχε ἐξαφανισθῆ, ἀπὸ πουθενά δέ δὲν ἐφαινόταν βοήθεια, ἡ μητέρα καταφεύγει μέ προσευχὴ πρὸς τὸν συνηθισμένο πάλι ἱατρό καί ζητεῖ περιπαθῶς τήν ἀπὸ ἐκεῖ θεῖα βοήθεια. Αὐτὸς παρουσιάσθηκε ἀμέσως, χωρὶς νά καθυστερήσῃ ἢ ἀναβάλῃ, ἐστάθηκε ἐμπρὸς στήν κοιμισμένη γυναῖκα καί λέγει «θάρρος, γυναῖκα· δὲν θ' ἀποθάνῃ τό παιδί σου». Καί ὁ λόγος ἐγινε ἀμέσως ἔργο καί μαζί μέ τὸν ἀναμενόμενο θάνατο ἐκδιώχθηκε ἀμέσως καί ἡ νόσος, καί ὁ ἀσθενὴς ἐπανῆλθε στήν ὑγεία.

ιε. Θεραπεία τῆς γυναικαδέλφης τοῦ Τζουμισχῆ

51

ροσκεισθω καὶ τρίτον ἐφεξῆς τοῦ μεγάλου θαῦμα κατὰ τὸν οἶκον τούτου δὴ τοῦ Τζουμισχῆ γεγονός, ἵν' ἔχοιμεν ἔτι κρεῖττον εἶδέναι, πῶς ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητῆς καὶ φίλος ἤδη γεγονότας τοὺς πρὶν πολεμίους πλουσίως

ἀγαν ἀμείβεται. Νόσος ἐπιγίγνεται τῇ ἀδελφῇ τῆς αὐτοῦ γυναικός, καὶ ἡ νόσος φοβερῶς ἠπειλεῖ τὸν θάνατον. Τῶν γούν ἀνθρωπίνων ἀπογνοῦσα πάντων ἡ ἀδελφῆ, ἐπὶ τὴν θείαν μόνην δεῖν ἔγνω καταφεύγειν βοήθειαν· καὶ δὴ νυκτῶν ἄωρὶ τῆς οἰκίας ὡς ἔτυχεν ἐξιοῦσα μόνη, τῷ τῆς ἀδελφῆς δηλαδὴ φίλτρῳ καὶ τῷ περιόντι τοῦ πάθους, ὅσπερ μεθούουσα, μέσση τὴν μεγίστην πόλιν διήει, ὡς καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καθ' ὁδόν, μαινομένης τινός καὶ ἐξεστηκνυίας δόξαν παρέχειν· ἡ δ' ἀπῆει παρὰ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο τῶν μαναστῶν φροντιστήριον, ὃ Χῶραν προσαγορεύουσιν ἄνωθεν, εἴτε τὴν τῶν ζώντων Χῶραν, δηλαδὴ τὸν Χριστόν, εἴτε τὴν τοῦ ἀχωρήτου Χῶραν αὐτοῦ τούτου, φημί, τὴν Παρθένον ἅμα καὶ Θεομήτορα, καί, πλεῖστα τοῦ Χριστοῦ δεηθεῖσα καὶ σὺν δάκρυσι πολλοῖς ὑπερευξαμένη τῆς ἀδελφῆς, εἰς τὸν οἶκον ὑποστρέφει καὶ αὐθις.

52

πει δ' ὁ θάνατος κατὰ μικρὸν προσελαύνων ἀναμφιβόλως ἐπήει τῇ γυναικί, τὸν Γρηγόριον ἡ ἀδελφῆ καὶ πάλιν ἐκάλει καὶ τὴν σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ δύναμιν. Ὁ δ' αὐτίκα παρῆν ἐπόμενος τῷ Χριστῷ καὶ³⁰ τῇ γυναικί παραστάς εἰς ὕπνον ἤδη τραπέιση· «ἤκομέν σοι,

30. καὶ παραλ. M

ιε. Θεραπεία τῆς γυναικαδέλφης τοῦ Τζυμισχῆ

ς προστεθῆ στή συνέχεια καί τρίτο θαῦμα τοῦ 51 μεγάλου, πού ἔγινε στόν οἶκο τούτου τοῦ Τζυμισχῆ, γιά νά μπορέσωμε νά γνωρίσωμε καλλίτερα ἀκόμη. πῶς ὁ μιμητής τοῦ Χριστοῦ ἀμείβει πλουσιώτατα τούς πρώην ἀντιπάλους πού ἔγιναν ἤδη φίλοι. Προσβάλλεται ἀπό νόσο ἡ ἀδελφή τῆς γυναικός του, καί ἡ νόσος ἀπειλοῦσε φοβερῶς τό θάνατο. Ἀφοῦ δέ ἡ ἀδελφή ἀπελπίσθηκε ἀπό ὅλες τίς ἀνθρώπινες βοήθειες, ἐθεώρησε σωστό νά καταφύγη πρός τήν θεία μόνη βοήθεια. Σέ ὥρες νυκτερινές λοιπόν βγαίνοντας μόνη ὅπως ἔτυχε ἀπό τήν οἰκία, σάν μεθυσμένη ἀπό τήν ἀγάπη τῆς ἀδελφῆς καί τήν ὑπερβολή τοῦ πάθους, διέρχεται ἀπό τή μέση τῆς μεγίστης πόλεως, ὥστε σέ ὄσους τήν συναντοῦσαν στό δρόμο νά δίδη τήν ἐντύπωση μαινομένης καί φρενοβλαβοῦς. Ἐκείνη ὁμως μετέβηκε στό σεπτό ἐκεῖνο μοναστήρι, τό ὁποῖο ἀπό παλαιά ὀνομάζουν Χώρα - εἴτε τήν Χώρα τῶν ζώντων, δηλαδή τόν Χριστό, εἴτε τήν Χώρα τοῦ ἀχωρήτου, αὐτοῦ τοῦ ἰδίου δηλαδή, τήν Παρθένο μαζί καί Θεομήτορα - καί, ἀφοῦ ἐδεήθηκε πολύ στόν Χριστό καί προσευχήθηκε γιά τήν ἀδελφή, ἐπιστρέφει πάλι στόν οἶκο.

⊕ πειδή δέ ὁ θάνατος, προχωρώντας λίγο λίγο, ἀναμφιβό- 52
λως ἐπερχόταν στή γυναῖκα, ἡ ἀδελφή ἐκάλεσε πάλι τόν Γρηγόριο καί τήν μαζί μέ αὐτόν καί δι' αὐτοῦ μεγάλη δύναμι τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνος δέ προσήλθε ἀμέσως, ἀκολουθώντας τόν Χριστό, καί παρουσιασθεῖς στή γυναῖκα, πού εἶχε ἤδη πέσει

φησίν, ὡς ὄρας, ἐπειδὴ γε καὶ ἡμᾶς ἐκάλεσας φθάσασα· πλὴν ἔσο κάκεῖνα, φησίν, εἰδυῖα, ὡς οὐ τεθνήξεται τό γε νῦν ἔχον ἢ σὴ ἀδελφή». Τῆς δὲ γυναικὸς πυθομένης, «Τίς δ' ἄρ' ἔστιν οὗτος, ᾧ περ δὴ καὶ ἀκολουθεῖς αὐτός;», «Ὁ κοινός ἐστι τῶν ἀπάντων Δεσπότης Χριστός», ὁ ἱερός ὑποφθάσας ἔφη Γρηγόριος, «ὁ τὸ φρονιστήριον ἐκεῖνο τῆς Χώρας οἰκῶν». Ταῦτα καθ' ἕπνους ἢ γυνὴ μυθεῖσα, διανίσταται μὲν θαύματος πλήρης, πράγματα δ' ἐξῆς τοὺς μυστικοὺς ἐκείνους καὶ θεῖους ἰδοῦσα λόγους, Χριστόν τε σὺν τῇ ἀδελφῇ μεγαλύνει καὶ τὸν ἐκείνου μέγαν ἀνακηρύττει θεράποντα.

στόν ύπνο, λέγει· «ἤλθαμε κοντά σου, ὅπως βλέπεις, ἐπειδή πρό ὀλίγου ἐκάλεσες κι' ἐμᾶς· πάντως νά γνωρίζεις καί τοῦτο, ὅτι δέν θ' ἀποθάνη πρὸς τό παρόν ἢ ἀδελφή σου». Ὄταν δέ ἡ ἀδελφή ἐρώτησε, «ποιός εἶναι τάχα αὐτός, τόν ὁποῖο ἀκολουθεῖς ἐσύ»; Ὁ ἱερός Γρηγόριος ἀπήντησε, «εἶναι ὁ κοινός τῶν ὄλων Δεσπότης Χριστός, πού κατοικεῖ στό μοναστήρι ἐκεῖνο τῆς Χώρας». Ἀφοῦ ἔμαθε αὐτά ἡ γυναῖκα στόν ύπνο, σηκώθηκε γεμάτη θαυμασμό, βλέποντας δέ ἔπειτα νά μεταβάλλωνται σέ πράγματα οἱ μυστικοί καί θεῖοι ἐκεῖνοι λόγοι, μαζί μέ τήν ἀδελφή της μεγαλύνει τόν Χριστό καί ἀνακηρύττει τόν θεράποντά του.

Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ

Τὸ δράμα τῆς οὐρανίου Συνόδου

1 νὸς ἔτι τῶν' κατὰ τὸν μέγαν τουτονὶ θαυμάτων μνησθεῖς, καὶ οἴονεϊ τινα χρυσὴν ἐπιθείς κορωνίδα τοῦτο τοῖς φθάσασι, καταπαύσω τὸν λόγον, τῶν πλείστων παραχωρήσας τοῖς ἡμετέροις τούτοις σοφοῖς, θαυμαστῶς ἄνωθεν ἐξηγουμένοις τε καὶ λογογραφοῦσι ταυτὶ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων μάλιστα τ' ἀδελφῶ, περιουσίᾳ λόγου τε καὶ σοφίας ὑψηλῶς ἐκεῖνα συγγραφομένῳ, παρ' οὗ καὶ ἡμεῖς τὰ προρρηθέντα δεδεδυμένοι, καθ' ὅσον οἶόν τε, τῷ λόγῳ συνήψαμεν, ὡς ἂν μὴ παραλυπεῖν τινας δόξαιμεν, ἀτελεῖ πως τοῦτον καταλιμπάνοντες. Ἔχει δὲ οὕτω.

Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ

Τὸ Ὅραμα τῆς Οὐρανίας Συνόδου

ἀ καταπαύσω τόν λόγο, ἀφοῦ ἀναφέρω ἓνα ἰ
ἀκόμη ἀπό τὰ θαύματα τοῦ μεγάλου τούτου
ἀνδρός, βάλλοντάς το σάν χρυσῆ κορωνίδα
στά ἕως τώρα περιγραφέντα. Θά ἀφήσω τὰ
περισσότερα σ' αὐτούς τούς δικούς μας, οἱ
ὅποιοι τὰ περιγράφουν καί τὰ καταγράφουν θαυμάσια ἀπό τήν
ἀρχή, καί πρῶτα πρῶτα στόν ἀδελφό μας, ὁ ὅποιος τα
περιέγραψε μέ δυνατό λόγο καί ὑψηλή σοφία!. Ἀπό αὐτόν
παρελάβαμε κι' ἐμεῖς τὰ προηγουμένως παρατιθέντα καί τὰ
προσαρτήσαμε στόν λόγο, γιά νά μή τύχη καί λιπησωμε
ῶρισμένους, ἀφήνοντας τόν λόγο κάπως ἀτελεῖ.

1. Ὁ Φιλόθεος εἶχε ζητήσει ἐκθεσι περί τῶν θαυμάτων τοῦ Γρηγορίου ἀπό
τόν ἀδελφό τοῦ μέγαν οἰκονόμον τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

2 **Τ**ῶν κατὰ τὴν θαυμαστὴν Λαύραν Ἀθανασίου τοῦ πάνυ τις μοναστῶν, ἧς δὴ καὶ προλαβόντες ἤδη πολλάκις ἐμνήσθημεν, ἀνὴρ τῶν τὸν πάντη μοναδικὸν τε καὶ ἡσύχιον ἐλομένων βίον καὶ πλὴν ἐνός τινος ἢ δυοῖν τοῖς πᾶσι σχεδὸν τὸ παράπαν ἀθέατος τε καὶ ἀνομίητος, πολὺς τις ἦν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν δεόμενος τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθῆναί οἱ τὰ κατὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον οἷα τε λήξει ἔχει δηλαδὴ τοῦτον, καὶ τίσι τῶν κατ' αὐτὸν εὐηρεστηκότων Θεῶν νῦν ἐκεῖ σύνεστι. Ταῦτ' ἐπὶ πολὺ δεόμενος, τοιάδε τις ὄψις ἐφίσταται μᾶ τῶν νυκτῶν.

3 **Ε**δόκει τῇ μεγάλῃ τοῦ Κωνσταντίνου πόλει παρών, ἐστηκέναι μὲν ἔνδον τοῦ θαυμαστοῦ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεώ, καὶ ταῦτα μηδ' ἐπίδημησας ἐκεῖ τὸ παράπαν, μηδ' ὀφθαλμοῖς ἐκείνον ποτὲ θεασάμενος, σύνοδον δ' ἱερῶν πατέρων μέσον προκαθημένην ὄρων τοῦ νεώ. Ἀθανάσιος ἦσαν ὁ μέγας, Βασίλειός τε ὁμοῦ καὶ Γρηγόριος, καὶ Ἰωάννης ὁ τὴν γλεῦτταν χρυσοῦς, ὁ Νύσσης τε Γρηγόριος αἰθίς, καὶ Κύριλλος ὁ σοφός, καὶ σὺν τούτοις καὶ μετὰ τούτους ἡ λοιπὴ τῶν θεολόγων ἀγίων πληθὺς. Τούτοις τοιγαροῦν διαλεγόμενοις, ὁ βλέπων προσέχειν σπεύδων τὸν νοῦν, τῶν μὲν προκειμένων ἐκείνοις λόγων τε καὶ τῆς ὑποθέσεως, μαθεῖν ἔσχε τι πλεον οὐδὲν ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τέλος ἐδόκουν εἶναι τῶν λόγων καὶ συμπεραίνειν τούτοις ἦν ἀναγκαῖον, ὡς ἔθος, ἀποφάσει τινί, τότε δὴ καὶ ὁ μοναχὸς κοινῇ τῶν προκαθημένων ἐκείνων πάντων λεγόντων ἤκουεν, «ἀδύνατον εἶναι τὸ κῆρος παρ' ἡμῶν ἐπενεχθῆναι καὶ τοῖς δεδογμένοις τοῖς παρόντας ἐπιψηφίσασθαι, ἢν μὴ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης δηλαδὴ πρόεδρος τῇ συνόδῳ καὶ τῇ ψήφῳ παρῆ».

Κάποιοι μοναχός ἀπό τή θαυμαστή Λαύρα τοῦ Ἀθανασίου ²
 τοῦ διασήμου, τήν ὁποία ἐμνημονεύσαμε πολλές φορές
 προηγουμένως, ἄνθρωπος πού εἶχε ἀκολουθήσει τόν ἐντελῶς
 ἀναχωρητικό καί ἡσυχαστικό βίο καί ἦταν σ' ὄλους σχεδόν
 ἐντελῶς ἀθέατος καί ἀνομίλητος, ἐκτός ἀπό ἓνα δύο, παρακα-
 λοῦσε θερμῶς νύκτα καί ἡμέρα τόν Θεό νά τοῦ ἀποκαλυφθοῦν
 τά σχετικά μέ τόν θεῖο Γρηγόριο· δηλαδή σέ ποιό μέρος
 κατέληξε καί μέ ποιούς παρευρίσκεται τώρα ἐκεῖ ἀπό τούς
 ἐκλεκτούς τοῦ Θεοῦ. Καθώς παρακαλοῦσε αὐτά πολύν καιρό,
 τοῦ παρουσιάζεται ἡ ἐξῆς ὄψις κάποια νύκτα.

Αοῦ ἐφάνηκε ὅτι εὐρισκόταν στήν μεγαλόπολι τοῦ Κων- ³
 σταντίνου καί ὅτι ἐστεκόταν μέσα στόν θαυμαστό ναό τῆς
 μεγάλης Σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ μάλιστα δέν εἶχε ποτέ ταξιδεύ-
 σει ἐκεῖ καί δέν εἶχε ποτέ ἰδεῖ τόν ναό ἐκεῖνο οὔτε μέ τούς
 ὀφθαλμούς του. Στή μέση τοῦ ναοῦ δέ ἔβλεπε νά συνεδριάζη
 σύνοδος ἱερῶν πατέρων, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Βασίλειος μαζί
 καί ὁ Γρηγόριος, ὁ Ἰωάννης μέ τή χρυσεῖ γλῶσσα, ὁ Γρηγόριος
 Νύσσης ἐπίσης, ὁ σοφός Κύριλλος, καί μαζί μέ αὐτούς καί
 μετά ἀπό αὐτούς τό ἄλλο πλῆθος τῶν ἁγίων θεολόγων. Ὁ
 μοναχός, καθὼς αὐτοί συζητοῦσαν, ἔσπευσε νά βάλῃ προσοχή,
 ἀλλά δέν μπόρεσε νά μάθῃ τίποτε περισσότερο ἀπό τά λεγόμενα
 καί συζητούμενα. Ὅταν δέ ἐφάνηκε ὅτι εὐρίσκονται στό τέλος
 τῶν συζητήσεων κι' ἔπρεπε ὅπωςδῆποτε νά καταλήξουν σέ
 συμπεράσματα, τότε λοιπόν ὁ μοναχός ἄκουσε τούς συνέδρους
 ἐκείνους νά λέγουν ὅλοι ἀπό κοινοῦ, ὅτι «εἶναι ἀδύνατο νά
 ἐπικυρωθοῦν ἀπό μᾶς καί νά ψηφισθοῦν ἀπό τούς παρόντες οἱ
 ἀποφάσεις, ἄν δέν παρίσταται στή σύνοδο καί στήν ἀπόφασί
 ὁ Γρηγόριος, ὁ πρόεδρος τῆς Θεσσαλονίκης».

4 **Κ**αὶ δὴ τῶν τις ὑπηρετῶν εὐθὺς ἀποστέλλεται πρὸς τὴν ἱερὰν ἐκεῖνον μετακαλέσασθαι σύνοδον. Ὁ δ' ἀπιὼν πρὸς ἐκεῖνον, ὑποστρέφει μετὰ μικρὸν, ἀδύνατον εἰρηκῶς εἶναι προσιέναι τινὰ νῦν τούτῳ καὶ διαλέγεσθαι, παρ' αὐτὸν ἐστῶτι τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ μόνον μόνῳ προσλαλοῦντα τῷ βασιλεῖ. Οἱ δ' ἀπιέναι καὶ πάλιν ὡσαύτως ἐκέλευον, προσμένειν τε τὸ τῆς βασιλικῆς ὁμιλίας πέρας, καὶ οὕτως ἐντυχόντα τῷ Γρηγορίῳ τὰ παρ' αὐτῶν ἐξειπεῖν. "Ἀπεισι καὶ αὐθις ἐκεῖνος καὶ παραμείνας κατὰ τὰ προσταχθέντα καὶ καιροῦ λαβόμενος τοῦ προσήκοντος, πάντ' ἐκεῖνα τῷ Γρηγορίῳ μνηύει, καὶ ὡς «ἀδύνατον ἐπικυρωθῆναι τῇ συνόδῳ τὰ δεδογμένα, φησί, σοῦ γε αὐτοῦ μὴ παρόντος».

5 **Μ**αὐτ' ἐκεῖνος μαθὼν ἔρχεται πρὸς τὴν σύνοδον· οἱ δέ, προσιόντα τοῦτον ἰδόντες, καὶ ὑπανίστανται πάντες καὶ φολοφρόνως πως ἂν εἴποις ὑποδεξάμενοι, μέσον αὐτῶν τῇ κορυφαίᾳ καὶ ὁμοτίμῳ καὶ σεπτῇ τῶν θεολόγων τριάδι φέροντες συγκαθίζουσι, καὶ οὕτω τὴν μελετωμένην ἐκείνην ψῆφον καὶ τὸ κῦρος τοῖς δεδογμένοις ἐπάγουσιν, ἢ τὰ προψηφισθέντα τε καὶ προκυρωθέντα μᾶλλον τοῖς αὐτῶν τε κάκεινον λόγοις, εἰς δόξαν αὐτοῦ τε καὶ τῆς Χριστοῦ κοινῆς Ἐκκλησίας, δι' ἑαυτῶν καὶ νῦν ἐκφαίνουσι κάλλιστα.

6 **Ἄ**λογοι καὶ γὰρ πάντων ὁμοῦ τῶν θεολόγων πρὸς τὸν Γρηγόριον ἦσαν ἐκεῖνα, μεθ' ἱερᾶς τιнос εὐχαρστίας καὶ εὐφροσύνης ἀπορρήτου καὶ τέρψεως, ὅτι τὰ κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους ὑπ' ἐκεῖνον δηλαδὴ θεολογηθέντα, πάντ' εἰς ἓν αὐτὸς συνειλοχῶς νῦν ἐπ' ἐσχάτων θείᾳ δυνάμει καὶ χάριτι

Αποστέλλεται λοιπόν τότε άμέσως πρὸς αὐτόν ἕνας ὑπὲρ-⁴
της, γιά νά τόν προσκαλέσῃ στήν ἱερά σύνοδο. Αὐτός,
ἀφοῦ ἐπῆγε σ' ἐκεῖνον, ἐπιστρέφει ἔπειτα ἀπό λίγο, λέγοντας
ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά τόν πλησιάσῃ κανεῖς τώρα καί νά
συνομιλήσῃ μαζί του, διότι στέκεται δίπλα στόν βασιλικό
θρόνο καί συζητῆ μόνος πρὸς μόνον τόν βασιλέα. Ἐκεῖνοι δέ
τόν διέταξαν νά μεταβῆ πάλι ἐκεῖ, νά περιμένη τό τέλος τῆς
βασιλικῆς ὁμιλίας καί συναντώντας τον νά τοῦ μεταφέρῃ τήν
πρόσκλησί τους. Πηγαίνει καί πάλι ἐκεῖνος καί, ἀφοῦ ἐπερίμενε
κατά τήν προσταγή κι' εὐρῆκε τήν κατάλληλη εὐκαιρία, διεμή-
νισε στόν Γρηγόριο ὅλα ἐκεῖνα καί τοῦ εἶπε ὅτι «εἶναι ἀδύνατο
νά ἐπικυρωθοῦν ἀπό τή σύνοδο οἱ ἀποφάσεις, ἂν δέν εἶσαι
παρών καί σὺ ὁ ἴδιος».

Μέ ὅλως ἄκουσε αὐτά ἐκεῖνος, ἔρχεται πρὸς τή σύνοδο.⁵
Ἐκεῖνοι δέ, βλέποντάς τον νά προσέρχεται, σηκώνονται
ὅλοι, τόν ὑποδέχονται μέ ἄκρα φιλοφροσύνη, τόν φέρουν
γιά νά τόν καθίσουν ἀνάμεσά τους μαζί μέ τήν κορυφαία,
ὁμότιμη καί σεπτῆ τριάδα τῶν θεολόγων², κι' ἔτσι ἐπιφέ-
ρουν τήν μελετωμένη ἐκεῖνη ψῆφο καί ἐπικύρωσι τῶν ἀποφά-
σεων. Ἡ μᾶλλον διακηρύσσουν καί τώρα οἱ ἴδιοι ἄριστα τά
ἀπό παλαιότερα ψηφισθέντα καί κυρωθέντα διά τῶν λόγων
αὐτῶν καί ἐκεῖνου πρὸς δόξα αὐτοῦ καί τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας
τοῦ Χριστοῦ.

Εκείνες οἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ἦσαν στήν πραγματικό-⁶
τητα λόγια ὄλων μαζί τῶν θεολόγων πρὸς τόν Γρηγόριο
μαζί μέ κάποια εὐχαριστία καί ἀπόρρητη εὐφροσύνη καί
ἀγαλλίασι, διότι αὐτός, συγκεντρώνοντας τώρα τελευταῖα μέ
τήν θεία δύναμι καί χάρι ὅλα τά κατά διάφορες ἀφορμές

2. Εἶναι οἱ τρεῖς ἱεράρχες.

καὶ συνῆψε καλῶς καὶ ἐπεξεργάσατο καὶ τὸ κράτος αὐτοῖς δι' ἑαυτοῦ δεδωκῶς θεῖῳ Πνεύματι. τὰς τε καινὰς' αἰρέσεις ἐξαισίων τούτοις ἐτρέψατο καὶ τοῖς ἑαυτοῦ λόγους οἰοεῖ τι συμπέρασμα καὶ ἀνάπτουζιν ἱερὰν τῶν ἱερῶν ἐκείνων λόγων εἰργάσατο.

- 7 **Μ** αὐτα. φησί. καὶ πάντες ὁμοῦ καὶ ἀνά μέρος τῶν θεολόγων ἕκαστος μετὰ πλείστης ὄσης τῆς θυμηδίας δόξαντες ἐφ' ἱκανὸν εἰπεῖν πρὸς Γρηγόριον. ἐξανέστησάν τε σὺν αὐτῷ τῆς καθέδρας καὶ τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον διέλωσαν σύλλογον.

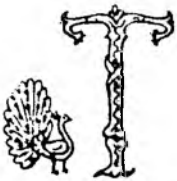
Ἡ μαρτυρία τῶν ὑπερφυῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου

- 8 οἰαυτα καὶ τὰ μετὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν καὶ μακαρίαν ὄντως ἐκείνην λῆξιν μεγάλη καὶ ὑπερφυᾶ τοῦ μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ Γρηγορίου τῷ ὄντι θαύματα, ἄξια μὲν αὐτοῦ καὶ τῆς μεγάλης καὶ ἀγγελικῆς πολιτείας ἐκείνης καὶ τῶν θαυμαστῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ ἰδρώτων, καὶ δὴ καὶ τῶν συχνῶν διωγμῶν καὶ τῆς καλλίστης ὁμολογίας, ὀλίγα δ' ἐκ πολλῶν τῶν τε ὄντων, τῶν τ' ἐσομένων, πρὸ τ' ἐόντων, καὶ ὅσα τὸ πᾶν ἀπὸ μέρους δεῖξαι. Οὐ μᾶλλον οἶμαι δι' ἐκεῖνα θαυμαστῶς οὕτω καὶ πυκνῶς ὑπὸ τῆς θείας ὑπερφυῶς ἐνεργούμενα χάριτος ἢ τοῦ τῆς εὐσεβείας ὑμῶς εἵνεκα λόγου, πολεμηθέντος μὲν ὑπὸ τῶν κακίστων τουτωνῶν καὶ πολυκεφάλων αἰρέσεων καὶ νῦν κακῶς εἶπερ ποτέ, στηριχθέντος δ' ὑπ' ἐκείνου καὶ ἀνακηρυχθέντος πολλακίς τοῖς ἐγγύς τε καὶ πόρρω, κατὰ θάλατταν τε καὶ ἡπειρον, τῇ δυνάμει τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτῷ θείου Πνεύματος, ὡς καὶ τούτου τὸν

καί περιστάσεις θεολογηθέντα ἀπό αὐτοῦς, τὰ συνεδύασε κα 7
 λῶς, τὰ ἐπεξεργάσθηκε καί τούς ἔδωσε τήν ἰσχύ ὁ ἴδιος
 διά τοῦ θείου Πνεύματος. Κατέρριψε μέ αὐτά τίς νέες αἰρέσεις
 ἐξαισίως καί κατέστησε τούς λόγους του σάν συμπέρασμα καί
 ἐξήγησι ἱερά τῶν ἱερῶν ἐκείνων λόγων.

Αὐτά, λέγει, ἀποφάσισαν ὅλοι οἱ θεολόγοι μαζί καί ὁ
 καθένας χωριστά μέ πολλή εὐαρέσκεια νά εἰποῦν ἀρκετή
 ᾠρα πρὸς τόν Γρηγόριο· ἔπειτα ἐσηκώθηκαν μαζί μέ αὐτόν
 ἀπό τήν καθέδρα καί διέλυσαν τήν ἱερά ἐκείνη σύνοδο.

Ἡ μαρτυρία τῶν ὑπερφυῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου

έτοια ἦσαν τὰ μεγάλα καί ὑπερφυᾶ θαύματα 8
 τοῦ μεγάλου καί θαυμαστοῦ Γρηγορίου μετά
 τήν ἐκδημία πρὸς τόν Θεό καί τήν πραγματικά
 μακαρία ἐκείνη κατάληξι. Ἦσαν ἀντάξια αὐ-
 τοῦ καί τῆς μεγάλης καί ἀγγελικῆς πολιτείας

του καί τῶν θαυμαστῶν ἀγώνων καί ἰδρώτων του ὑπέρ τῆς
 εὐσεβείας, καθώς ἐπίσης καί τῶν συχνῶν διωγμῶν καί τῆς
 ἀρίστης ὁμολογίας. Εἶναι λίγα ἀπό τὰ πολλά πού γίνονται, θά
 γίνονται καί ἔγιναν στό παρελθόν, ὅσα χρειάζονται γιά νά
 δεῖξωμε τό ὄλο ἀπό τό μέρος. Νομίζω δέ ὅτι ἐνεργοῦνται
 ὑπερφυῶς ἀπό τήν θεία χάρι τόσο θαυμαστά καί συχνά ὄχι γι'
 αὐτά καθ' ἑαυτά, ἀλλά γιά τόν ὑγιᾶ λόγο τῆς εὐσεβείας, ὁ
 ὁποῖος καταπολεμήθηκε ἀπό τίς κακοήθεις αὐτές καί πολυκέ-
 φαλες αἰρέσεις, τώρα περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά,
 ἐστηρίχθηκε δέ καί διακηρύχθηκε πολλές φορές ἀπό ἐκείνον
 στούς πλησίον καί στούς μακριά, στή θάλασσα καί στήν ξηρά,
 μέ τήν δύναμι τοῦ ἁγίου Πνεύματος πού κατοικοῦσε μέσα του.

φθόγγον εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἀποστολικῶς ἐξέλθειν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ρῆματα· εἰ καὶ ἡ ἐκείνων παραφυᾶς αὐτῆ καὶ τοῦ τῆς πλάνης πονηροῦ συστήματος οἱ οὐραγοὶ καὶ ἀκόλουθοι, τῇ παλαιᾷ πλάνῃ καὶ τῇ νυκτομαχίᾳ παραμένοντες ἔτι, καί, ὡσεὶ τυφλὸς ψηλαφῶντες τοῖχον κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Ἡσαΐαν, οὐδὲ πρὸς τὸ μέγα τῶν θαυμάτων τουτεῶνι φῶς καὶ τὸν τῆς ἀληθείας ἥλιον δύνανται διαβλέψαι· πρὸς οὓς, οἶμαι, καὶ τὸ Δεσποτικὸν ἐκεῖνο μικρὸν ὑφελών, δικαίως νῦν ἂν τις εἴποι, «ἐὰν σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πεστεύσητε».

9 **Κ**οσοῦτον καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν σπεύδουσι παραλαύνειν οἱ καινοὶ τῆς εὐσεβείας πολέμιοι· τοῖς μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς τότε τὸ σημεῖον δίχα μὴ δύνασθαι τῷ λόγῳ πιστεῦν εἰς ἔγκλημα προῦφενεν, «ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε», λέγων, «οὐ μὴ πιστεῦσητε», οἱ δὲ καὶ σημεῖα καὶ δυνάμεις καὶ χαρίσματα ἰαμάτων διὰ τοῦ μεγάλου τούτου νῦν τὸν Χριστὸν θαυμαστικῶς ἐνεργῶντα βλέποντες, οὐ πιστεύουσι «τετύφλωκε γὰρ αὐτῶν», φησί, «τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπύρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες ὄντως οὐ βλέπουσι καὶ ὠτα ἔχοντες οὐκ ἀκούουσιν».

10 **Α**λλὰ τὰ μὲν πρὸ ἐκείνους τότε νῦν εἶναι τέως ἀναβεβλήθησθω· ἰκανῶς καὶ γὰρ αὐτοῖς ἤδη καὶ λόγοις καὶ γράμμασι περὶ τῶν αὐτῶν διειλέγημεθα. Ἰσως ποτὲ καὶ αὐτοὶ ταῖς μεγάλαις ταύταις καὶ συνεχέσει δυνάμεσι καὶ τοῖς ἐργοῖς, εἰ καὶ

3. Ἰω. 4.48.

4. Ἰω. 4.48.

Ἔτσι καί ὁ δικός του φθόγγος ἐξήλθε ἀποστολικῶς σ' ὅλη τή γῆ καί τά λόγια του ἔφθασαν στά πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἄν καί αὐτή ἡ παραφυᾶς ἐκείνων, καθώς καί οἱ οὐραγοί καί ἀκόλουθοι τοῦ πονηροῦ συστήματος τῆς πλάνης, παραμένοντας ἀκόμη στήν παλαιά πλάνη καί νυκτομαχία καί ψηλαφώντας σάν τυφλοί τόν τοῖχο, γιά νά ἐκφρασοῦμε κατά τόν μακάριο Ἡσαΐα, δέν μποροῦν ν' ἀντιβλέψουν οὔτε πρὸς τό μεγάλο φῶς τούτων τῶν θαυμάτων καί πρὸς τόν ἥλιο τῆς ἀληθείας. Πρὸς αὐτούς, νομίζω, θά μποροῦσε κανεὶς νά εἰπῆ δικαίως τροποποιώντας λίγο τό δεσποτικό ἐκεῖνο, «ἐάν ἰδῆτε σημεῖα καί τέρατα, δέν θά πιστεύσετε»⁵.

Τ ὅσο σπεύδουν νά ξεπεράσουν καί τήν ἀπιστία τῶν Ἰου-⁹ δαίων οἱ νέοι πολέμιοι τῆς εὐσεβείας. Διότι ἐκείνους μέν κατηγορήσε τότε ὁ Χριστός πού δέν μποροῦσαν νά πιστεύσουν στό λόγο χωρὶς σημεῖα· «ἐάν δέν ἰδῆτε σημεῖα καί τέρατα». ἔλεγε, «δέν θά πιστεύσετε»⁶, αὐτοὶ δέ ἐδῶ δέν πιστεύουν, ἄν καί τώρα βλέπουν τόν Χριστό νά ἐνεργῆ θαυμαστῶς διά μέσου τοῦ μεγάλου τούτου σημεῖα καί δυνάμεις καί χαρίσματα ἰαμάτων· «διότι ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς καί ἐπώρωσε τήν καρδιά τους, ὥστε, ἄν καί ἔχουν ὀφθαλμούς, δέν βλέπουν πραγματικά, ἄν καί ἔχουν αὐτιά, δέν ἀκούουν»⁷.

Α ἢ πρὸς τό παρόν τουλάχιστο ἄς ἀναβληθοῦν τά σχετικά¹⁰ μ' ἐκείνους· διότι ἀρκετά ἤδη συζητήσαμε πρὸς αὐτούς γιά τά θέματα αὐτά καί μέ λόγους καί μέ συγγράμματα⁸. Ἴσως κάποτε νά πιστεύσουν καί αὐτοί, ἄν ὄχι μέ τούς

5. Ἰω. 12.40 (Ἦσ. 6.10).

6. Ὁ Φιλόθεος ἔγραψε 15 λόγους (πραγματεῖες) γιά τά θέματα αὐτά.

μή τοῖς λόγοις τέως πιστεύουσιν¹. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὸν μέγαν τουτοῖ σὺν ἀγγέλοις τε καὶ ἰσοθέοις ἀνδράσι, Χριστῷ συνανιστάμενον καὶ συνδοξαζόμενον, ἐν νεφέλαις τε σὺν ἐκείνοις μετάρσιον ἐκ γῆς ἀρπαζόμενον εἰς ἀέρα, κατὰ τὸν μακάριον εἰπεῖν Παῦλον, πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ἀπάντησιν, ὡς ἡλίον τε σὺν ἐκείνοις τῇ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου κοινωνίᾳ τε καὶ θεώσει κατὰ τὸν αὐτοῦ, φημί, τοῦ μεγάλου ἡλίου λόγον, ὑπερφυῶς λάμποντα, τότε καὶ γάρ, φησὶν, οἱ δίκαιοι λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμενον· εἶγε καὶ τοῦτο δοίημεν τέως, τὸ θεατὰς ἐκεῖ καὶ αὐτούς, φημί, τῶν θείων τε καὶ ὑπερφυῶν ἔσσεσθαι. Ἔσονται δ', οἶμαι, πάντως, ὅσον ἐπιγινῶναι γοῶν, οἷς νῦν πιστεῦειν οὐ βούλονται· ἐπεὶ καὶ τῆς θείας Γραφῆς περὶ γε τῶν Χριστὸν σταυρωσάντων ἐναργῶς ἀκούω λεγοῦσης, «ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν».

Τελικὴ παράκλησις

11

Ὁ δ', ὃ τρισολβία καὶ σεπτῇ τῷ ὄντι καὶ περιπόθητε κεφαλῇ, τὸ τῆς ἡσυχίας κράτος, ἡ δόξα τῶν μοναζόντων, τὸ κοινὸν τῶν θεολόγων καὶ πατέρων καὶ διδασκάλων καλλιόπισμα, τῶν ἀποστόλων ὁ συναγωνιστής, ὁ τῶν ὁμολογητῶν καὶ μαρτύρων ἀναίμακτος ζηλωτής καὶ

λόγους, τουλάχιστο με τίς μεγάλες αὐτές καί συνεχεῖς δυνάμεις καί τὰ ἔργα. Ἄν ὄχι τώρα, θά πιστεύσουν ὅταν ἴδουν τὸν μεγάλο τοῦτον μαζί με ἀγγέλους καί ἰσοθέους ἄνδρες νά συνανίσταται καί νά συνδοξάζεται με τὸν Χριστό, ν' ἀρπάζεται μαζί μ' ἐκείνους σέ νεφέλες μετάρσιος στὸν ἀέρα, γιὰ νά ἐκφρασθοῦμε κατὰ τὸν μακάριο Παῦλο, γιὰ τὴν συνάντησι τοῦ Κυρίου⁷; ὅταν τὸν ἴδουν νά λάμπη ὑπερφυῶς σάν ἥλιος μαζί μ' ἐκείνους διὰ τῆς κοινωνίας με τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καί διὰ τῆς θέσεως, κατὰ τὸν λόγο τοῦ μεγάλου ἡλίου πού λέγει, «τότε θά λάμπουν οἱ δίκαιοι σάν ὁ ἥλιος στή βασιλεία τοῦ Πατρὸς των»⁸, καί ἔτσι νά εὑρίσκεται πάντοτε μαζί με τὸν Κύριον ἂν δεχθοῦμε καί τοῦτο φυσικά, τό ὅτι θά εἶναι καί αὐτοὶ θεαταὶ ἐκεῖ τῶν θείων καί ὑπερφυῶν μυστηρίων. Νομίζω πάντως ὅτι θά εἶναι θεαταὶ, ὅσο χρειάζεται γιὰ νά ἀναγνωρίσουν ὅσα δέν θέλουν νά πιστεύσουν τώρα, διότι ἀκούω καί τὴν θεία Γραφή νά λέγη σαφῶς γι' αὐτοὺς πού ἐσταύρωσαν τὸν Χριστό, «θά ἴδουν ποιὸν ἐξεκέντησαν»⁹.

Τελικὴ παράκλησις

σὺ δέ, ὦ τρισμακάριστη καί πραγματικά σε- 11
πτή καί περιπόθητη κεφαλῇ, ἡ δύναμις τῆς
ἡσυχίας, ἡ δόξα τῶν μοναστῶν, τό κοινὸ καλ-
λώπισμα τῶν θεολόγων καί πατέρων καί διδα-
σκάλων, ὁ συναγωνιστῆς τῶν Ἀποστόλων, ὁ
ἀναίμακτος ζηλωτῆς καί στεφανίτης τῶν ὁμολογητῶν καί μαρ-

7. Α' Θεσσ. 4,17.

8. Ματθ. 13,43.

9. Ζαχ. 12,10 (Θεοδωρήτου).

στεφανίτης καὶ λόγους καὶ πράγμασι, καὶ τῆς εὐσεβείας ἀθλητῆς καὶ στρατηγὸς καὶ ὑπέρμαχος, ὁ τῶν θεῶν δογμάτων ὑψηλὸς ἐξηγητῆς καὶ διδάσκαλος, ὁ τῆς ἀθεοῦ καὶ πολυθέου ταυτησι τῶν παντοδαπῶν αἱρέσεων πλάνης ἀναιρέτης οὐχότατος, ὁ τῆς κοινῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ προστάτης καὶ φύλαξ καὶ ρύστης καὶ σωτὴρ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μόνον Σιοτῆρα· καλῶ δέ σε καὶ στόμα καὶ γλῶτταν καὶ ψυχὴν ταύτης καὶ νοῦν οὐ κατὰ τὸν παρ' Ἑλλήσιν ἐπικληθέντα νοῦν (φημί τὸν φιλόσοφον ἐκείνον Ἀναξαγόραν), ἀλλὰ νοῦν ἱερώτατον τε καὶ ὑψηλότετον καὶ θεοειδῆ καὶ ἀντικρὺς θεῶν καὶ κεφαλὴν μετὰ τὴν ὑπερφανὰ καὶ κοινὴν κεφαλὴν τῶν πάντων Χριστῶν, καὶ λόγων παντοδαπῶν ἑστίαν, καὶ θαυμαστῶν χαρίτων φορᾶν, καὶ ἄκρον ἀρετῆς παιδευτήν, γινώμονά τε θεολογίας καὶ κανόνα δογμάτων, καὶ φιλοτιμίαν ἐξαίρετον Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, καὶ κοινὸν τινα κόσμον τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, καὶ πᾶν εἴ τι θεῶν καὶ ὑψηλὸν καὶ σεβάσιμον· σὺ τοιγαροῦν καὶ μεταστὰς πρὸς Χριστόν, ἐποπεύεις μὲν καὶ νῦν τὴν σωτοῦ ποίμνην καὶ τὸ κοινὸν τῆς Ἐκκλησίας τρανότερον ἀνοθεῖν καὶ νόσους παντοδαπὰς θεραπεύων καὶ λόγοις τοῖς σοῖς καταρτίζων καὶ τὰς αἱρέσεις ἐλαύνων καὶ παντοδαπῶν παθῶν ἐξαιρούμενος· οὐδὲ γὰρ ἐπιλήσῃ ποτὲ τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης ἐκείνης καὶ τῶν μεγίστων ὑπὲρ ἡμῶν ἀγόνων καὶ τῶν ἰδρωτῶν, οἷς μεθ' ἡμῶν ὑπερκοσμίως συντραφεῖς καὶ συναδξῆθεις, ὑπερφανῶς τελειοθεῖς συνδεδοῦξασαι.

- 12 **Λ**έχοιο δὲ καὶ τὸν ἡμέτερον εὐμενῶς τουτοῖν λόγον, τῷ περιόντι τοῦ πρὸς σὲ πόθου τυραννηθέντα, καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρήσαντα (δέξῃ δὲ πάντως, εὖ οἶδα, τὴν τε φιλιάν ὁμοῦ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἐπαιῶν, καὶ ὡς οὐκ ἀκαίριος τέως νῦν, οὐδὲ περιττῶς πῶς πρὸς τὸ λέγειν τε καὶ γράφειν, εἰ καὶ ποτε ἴσως, ὡς αὐτὸς εἶπες ἄν, ἄλλοτε κεκινήμεθα) καὶ λύ-

τύρων, μέ λόγια καί πράγματα, ὁ ἀθλητής καί στρατηγός καί ὑπέρμαχος τῆς εὐσεβείας, ὁ ὕψηλός ἐξηγητής καί διδάσκαλος τῶν θεϊνῶν δογμάτων, ὁ ὀξύτατος ἀναιρέτης αὐτῆς τῆς ἄθεης καί πολύθεης πλάνης τῶν πολυειδῶν αἱρέσεων, ὁ προστάτης καί φύλαξ, ὁ ρύστης καί σωτήρ μετὰ τόν πρῶτο καί μοναδικό Σωτήρα τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· σέ καλῶ δέ ἐπίσης στόμα καί γλῶσσα καί ψυχὴ αὐτῆς καί νοῦ, ὄχι κατὰ τόν καλούμενο ἀπό τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας Νοῦν (ἐννοῶ ἐκεῖνον τόν φιλόσοφο Ἀναξαγόρα), ἀλλὰ νοῦ ἱερώτατο καί ὑψηλότατο, θεοειδῆ καί πραγματικά θεῖο, κεφαλὴ μετὰ τὴν ὑπερφυᾶ καί κοινὴ κεφαλὴ τῶν ὄλων Χριστό, ἐστία παντοειδῶν λόγων, εὐφορία θαυμαστῶν χαρίτων, ἄκρο παιδευτὴ ἀρετῆς, γνώμονα θεολογίας καί κανόνα δογμάτων, φιλοτιμία ἐξαιρετῆ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, κοινὸ στόλισμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καί κάθετι πού εἶναι θεῖο καί ὑψηλό καί σεβάσμιο· ἐσύ λοιπόν καί τώρα πού μετέστης πρὸς τόν Χριστό ἐποπτεύεις τὴν ποιμνὴ σου καί τό κοινὸ τῆς Ἐκκλησίας τρανότερα ἀπὸ ἄνω, θεραπεύοντας κάθε εἶδους νόσο, καταρτιζοντας μέ τοὺς λόγους σου, ἀποδιώκοντας τίς αἱρέσεις καί ἀπαλλάσσοντας ἀπὸ παντοειδῆ πάθη· διότι ποτέ δέν θά λησμονήσης ἐκείνη τὴν ἱερά ἐπιστήμη καί τοὺς μεγάλους ἀγῶνες καί ἰδρῶτες γιὰ μᾶς, μέ τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ συνανατράφηκες καί συναυξήθηκες, ὅσο ἐζοῦσες κοντά μας, τώρα πού ἐτελειώθηκες ὑπερφυῶς ἔχεις δοξασθῆ.

Λέξου λοιπόν εὐμενῶς καί τοῦτον τόν λόγο μας πού ἐταλαι- 12
πωρήθηκε ἀπὸ τὴν περίσσεια τοῦ πρὸς σέ πόθου μας καί ἐπεχείρησε τὰ ὑπεράνω τῶν δυνάμεών μας (θά τόν δεχθῆς πάντως, γνωρίζω καλά, ἐπαινώντας μαζί καί τὴν φιλία καί τό κατὰ δύναμι, καί ὅτι τώρα τουλάχιστο δέν ἐκινηθήκαμε ἀκαίρως ἢ περιττῶς στό νά λέγωμε καί νά γράφωμε, ἂν

σαις⁴ τὴν τῶν παντοδαπῶν τουτωνὶ παθῶν τε καὶ πειρασμῶν καταγιγῆδα, κορυφουμένην ἐφ' οὗτω μακρὸν καὶ δεινὴν ὀσημέραι τὴν τρικομίαν τε καὶ τὴν ζάλην ἐγείρουσαν, ἥ τῶν παρόντων ἡμῶς τέως, μετὰ χρηστῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων καὶ τῆς προσδοκωμένης μακαρίας ραστώνης καὶ τῆς ἀνέσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

13 **Ω** ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζῶ-
 ὀποιῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
 ὄνων. Ἀμήν.

4. λύσας M

καί κάποτε ἄλλοτε ἴσως εἶχαμε κινηθῆ ἔτσι, ὅπως θά ἔλε-
 γες ἐσύ) καί λῦσε τήν καταγιῖδα τῶν παντοειδῶν τούτων
 παθῶν καί πειρασμῶν, πού κορυφώνεται ἐπί τόσο μακρό
 χρόνο καί ἐγείρει τήν τρικυμία καί ζάλη· ἢ τουλάχιστο ἀπάλλα-
 ξε ἐμᾶς τώρα ἀπό τά παρόντα δεινά, μέ τίς ἀγαθές ἐλπίδες γιά
 τά ἐκεῖθε καί τήν ἀναμενομένη μακαρία ἀναψυχή καί τήν ἀνεσι
 ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ τῶ Κυρίῳ ἡμῶν.

Ε ἐ αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα καί τό κράτος μαζί μέ τόν ἄναρχο 13
 Πατέρα καί τό ζωοποιό Πνεῦμα, τώρα καί πάντοτε καί
 στούς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴν σελίδα, γιὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα καὶ τὴν παράγραφο.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Βασιλειῶν Α'		
1	3	382	2	30	214
	11	382			
2	7	382	Βασιλειῶν Γ'		
18	25	360			
			17	14	154
Ἔξοδος			Ψαλμοὶ		
6	-	362			
16	13	44	10	7	384
22	4	392	15	8	114
			32	22	276
			33	1	72
				9	126
11	31ε.	44	35	9	252
			36	18	214
			37	14	128
			50	7	386
5	8	392	90	12	210
6	4	380	91	16	384
32	48	362	103	22	210

	23	130	-	6	125
106	20	382	-	9	74
118	24	127	8	1	484
	35	54	10	23	94
	57	54	-	28	372
	111	127	11	15	185
142	10	210	-	29	92
	19	304	12	33-35	138
			13	14	186
	Ίωβ		-	43	518
			-	52	320
33	4	382	14	60ε.	376
			15	4ε.	376
	Ἐκκλησιαστής		16	18	252
			17	2	252
3	1	170	22	37ε.	92
	8	170	23	37	484
			24	24	366
	Ἡσαΐας		27	12-14	376
6	9	186		Μάρκος	
6	9	186			
	10	516	13	22	366
60	1	310			
				Λουκάς	
	Δανιήλ		1	1	72
4	31	360	19	44	294
7	27	360	20	36	250
			21	8	366
	Ματθαῖος		23	9	376
6	3	90			

Ἰωάννης

1	5	428
-	9	250
-	18	250
3	19	368
4	48	516
5	43	390
12	40	516

Πράξεις

4	24-31	70
-	32	72
6	15	436
9	34	408

Ρωμαίους

11	34	212
----	----	-----

Κορινθίους Α'

2	9	252
3	11	316
10	13	336
13	5-7	24
-	8	92

Κορινθίους Β'

12	9	258
----	---	-----

Γαλάτας

1	1	102
-	8	390
-	8ε.	368
5	22	106

Ἐφεσίους

6	19	378
---	----	-----

Φιλιπησίους

2	10	372
-	16	200

Θεσσαλονικεῖς Α

4	17	518
5	17	114

Τιμόθεον Β'

31	17	460
----	----	-----

Ἐβραίους

1	2	390
---	---	-----

Ἰακώβου

5	14	486
---	----	-----

Πέτρου Β'

Ἰωάννου Α'

1	19	128	4	3	368
2	1	368	5	4	370

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α			
		ἀθεῖα	30,3. 248,9
		Ἄθως	54,29. 60,34. 64,2. 78,3. 78,14. 94,31. 112,11. 118,17. 146,37. 146,38. -116,8. 170,12. 202,34. 294,8. 296,10. 334,42. 422,13
Ἄβραάμ	360,16. 464,36	Αἰγαῖον	298,11
ἀγαθότης	316,26	Αἴγυπτία	84,20
ἀγαλλίαμα	126,23	Αἴγυπτος	362,17
ἀγανάκτησις	238,3	αἵρεσις	166,9. 168,10. 176,15. 184,21. 206,36. 222,47. 222,48. 226,51. 228,53. 242,5. 246,8. 256,15. 270,27. 270,29. 272,30. 274,33. 282,37. 368,20. 426,16
ἀγάπη	34,8. 92,28. 116,15. 274,31. 420,11	αἰρετικὸς, -οὶ	166,7. 280,36. 326,33
ἀγάπη τελεία	132,27	αἰσχύνη	174,14. 244,6
ἀγιασμός	422,14	αἰχμαλωσία	346,3. 396,43. 398,44
ἀγιότης	442,2	Ἀκαδημία	30,3
ἀγιωσύνη	492,41	ἀκακία	428,18
ἀγρυπνία	58,32. 80,16. 106,5. 406,3	Ἀκίνδυνος	166,9. 230,55. 232,57. 242,5. 220,47. 222,47. 222,48. 228,53. 246,7. 254,13. 258,18. 260,19. 266,23. 266,24. 270,27.
Ἄδὰμ	208,37. 408,4		
ἄδης	252,12. 308,19. 386,37		
ἀδολεσχία	30,3		
ἀδοξία	58,32		
Ἄδριανὸς	472,27		
ἀθανασία	186,22		
Ἄθανάσιος (ἡγούμενος Μεγίστης Λαύρας)	84,21. 118,17. 308,18. 510,2		

- 274,31. 276,34. 278,35. 280,36. ἀπώλεια 214,41. 260,18. 368,20
 402,1. 498,47. 502,49 ἄρειος 166,9
 ἀκολασία 464,18 ἀρετή 30,5. 32,6. 32,8. 34,8. 44,20.
 ἀκτημοσύνη 126,23 54,29. 56,30. 78,13. 80,14. 86,22.
 Ἀλέξανδρος (Μέγας) 370,21 92,28. 102,3. 108,8. 120,18.
 ἀλήθεια 30,3. 162,4. 162,6. 168,10. 124,22. 128,24. 132,27. 134,30.
 170,12. 176,17. 178,17. 182,20. 148,39. 152,43. 398,44. 418,11.
 184,21. 192,27. 196,28. 208,38. 38,25. 424,16. 492,4
 210,39. 226,51. 228,53. 230,54. Ἀριστοτέλης 52,27. 162,5
 230,55. 232,56. 242,5. 244,6. Ἀρχέλαος 228,53
 256,16. 264,20. 282,37. 274,33. ἀσέλγεια 368,20
 320,29. 428,18. 474,28. 498,47. Ἀσία 346,3
 516,8 Ἄτουέμης 426,17
 ἀμαρτία 82,18. 132,27. 150,40 Αὐξέντιος 78,14
 ἀμερμνία 126,23 Ἀχαμενίδες 94,30. 346,3
 Ἀμορραῖοι 326,33 ἀχαριστία 38,13.
 ἀναίρεσις 248,9
 ἀναισχυντία 256,14 **B**
 ἀνάληψις 386,37
 Ἄνας 228,53 Βάπτισμα 130,27
 Ἀναξαγόρας 520,11 Βαρλαάμ 160,3. 162,5. 164,7. 166,9.
 ἀνάστασις 308,19. 386,36 168,10. 170,12. 172,13. 174,15.
 ἀναχώρησις 122,19 176,15. 176,16. 176,17. 180,18.
 Ἀνδρόνικος 30,5. 214,42 180,19. 182,20. 184,21. 192,27.
 ἄνοια 36,11 206,36. 212,40. 220,47. 222,47.
 Ἀντώνιος 196,29 226,50. 226,51. 230,53. 232,56.
 ἀπαιδευσία 60,35 232,57. 280,35. 280,36. 402,1.
 ἀπάτη 30,3. 208,36. 248,8. 334,41 502,49.
 ἀπαύγασμα 360,16 Βαρλααμίται 258,18
 ἀπίθεια 116,15 βασιλεία 250,10. 250,11. 320,29.
 ἀπειλή 32,7 βασιλεία ἐπίγειος 214,42
 ἀπιστία 416,9. 464,18. 516,9. βασιλεία φθαρτή 60,35
 Ἀπόστολος,-οι 48,23. 62,1. 92,28. Ἐπίγειος 250,10
 200,32. 228,53. 258,16. 294,7. Βατοπέδιο 78,14

- Βεελβεβούλ 206,36 226,51. 230,55. 232,57. 240,4.
 Βέρροια 104,4. 110,10. 498,46. 498,47 242,5. 244,6. 256,15. 266,24.
 βλασφημία 172,13. 200,33. 206,36. 272,29. 272,30. 274,32. 286,1.
 208,36. 378,34. 280,36 328,35. 354,10. 396,43. 408,5.
 Βλαχέρναι 118,46 422,14. 426,17. 446,6. 446,7.
 Βυζάντιο 78,14. 88,25. 108,8. 290,5. 452,10. 458,14. 462,18. 476,30.
 340,46. 344,1. 374,25. 430,20. 482,35. 486,38. 488,38. 488,39.
 492,41. 494,43. 498,47. 500,47.
 500,48. 502,49. 504,52. 506,52.
 510,2. 510,3. 510,4. 512,4. 512,6.
 514,7. 514,8.
- Γ
- Γαβαωνίται 426,33
 Γαλάται 102,2
 Γερμανός 422,13
 Γλωσσία 88,24. 88,25
 γλωσσολογία 74,10
 γνώσις 182,20
 Γραφή 232,56. 376,28. 434,22
 Γραφαί θεϊαί 278,34
 Γρηγόριος Νύσσης 510,3
 Γρηγόριος Παλαμᾶς 22,1. 28,1. 28,1.
 30,5. 36,11. 40,15. 40,16. 44,18.
 46,22. 46,23. 48,24. 50,26. 52,27.
 56,31. 58,32. 62,1. 64,2. 66,2. 68,3.
 68,5. 70,6. 74,10. 76,10. 76,12.
 78,13. 80,15. 82,19. 82,20. 84,21.
 88,25. 90,26. 90,27. 94,30. 96,31.
 96,33. 98,33. 104,4. 108,8. 112,11.
 112,12. 112,13. 114,13. 116,15.
 122,18. 138,32. 140,34. 142,35.
 144,37. 146,38. 152,43. 156,45.
 160,2. 162,4. 162,6. 164,6. 166,8.
 170,12. 170,13. 172,14. 174,15.
 194,27. 206,36. 208,38. 216,43.
 216,44. 218,45. 220,46. 220,47.
- Δ
- Δαβίδ 38,14. 72,7. 114,13. 210,39.
 214,41. 216,43. 218,45. 255,11.
 252,12. 276,33. 304,15. 382,32.
 382,34. 384,35. 386,35
 δαιμόνιον,-α 220,47
 Δαλμάται 400,45
 Δανιήλ 360,16
 δειλία 82,18
 Δείπνον μυστικόν 138,32
 Δέσποινα 48,24. 80,17. 82,18. 130,35
 Δεσπότης 240,3. 292,6. 342,47. 408,4.
 506,52
 Δημήτριος 98,33. 442,3. 472,26
 διάβολος 384,35
 Διάδοχος 130,24
 διαφθορά 382,34. 326,33
 δικαιοσύνη 384,35. 518,10
 Διονύσιος 120,18. 218,45. 218,46
 Διόσκουρος 166,9 δόγμα-τα 258,7.
 376,29

- δόξα 34,8. 36,12. 178,17. 194,27. 402,1. 424,16. 426,17. 432,20.
250,10. 250,11. 266,23 436,23. 438,25. 448,8. 472,27.
δόξα ὀρθή 160,3. 228,52 474,28. 482,35. 486,38. 490,40.
δουλεία 346,3 494,43. 498,46. 502,49. 512,6.
δυσσέβεια 162,3. 206,36. 210,39. 520,11
212,41. 230,55. 248,9. 270,29. Ἐκκλησία Χριστοῦ 170,12. 178,17
276,34. 280,35. 282,36. 498,47 ἐλεημοσύνη 370,7. 370,8. 428,18
δωρεά 90,27 Ἐλεοδώρα 338,45
Δωρόθεος 144,37. 210,38. 244,6. ἐλευθερία 188,23. 346,3. 398,45

E

- Ἑβραῖοι 360,16. 378,19. 392,39
ἐγκράτεια 58,32. 106,5. 122,19
εἰρήνη 172,13. 238,2. 286,1. 290,5.
294,8. 312,21. 420,11
Ἐκκλησία 22,1. 56,31. 68,4. 74,10.
98,33. 114,13. 118,17. 154,43.
160,3. 162,3. 166,8. 166,9. 172,13.
176,15. 194,27. 208,37. 208,38.
212,40. 212,41. 214,41. 220,47.
222,47. 226,50. 226,51. 228,52.
232,56. 232,57. 234,57. 240,4.
242,4. 242,5. 246,7. 246,8. 252,12.
252,12. 254,13. 276,33. 280,35.
280,36. 282,37. 278,35. 286,1.
260,18. 264,21. 290,6. 296,11.
298,11. 300,12. 302,14. 306,17.
310,19. 310,21. 314,25. 318,28.
324,32. 328,34. 330,36. 332,39.
336,43. 348,4. 348,5. 398,45.
ἔλπις 126,23
ἐνανθρώπησις 278,34
ἐνέργεια 154,43. 436,34 ἐνέργεια δαι-
μόνων 150,40 ἐνέργεια Πνεύματος
154,43
ἐξομολόγησις 84,20
ἐπιθυμία 58,33. 190,24
ἐπίπνοια 102,3
ἐπιφεροσύνη 102,3
Ἑσά 352,8
ἐρεσχελία 200,33
Εὐαγγέλιον 30,3. 70,6. 200,32. 228,53.
278,34. 362,16. 364,18. 414,7
εὐδαμονία 180,19. 302,13
Εὐδόκιμος 152,43. 154,43
εὐεργεσία 36,11
εὐλάβεια 394,41. 472,27
εὐμένεια 50,26
εὐνοια 24,2. 32,8. 238,3. 416,9
εὐπρέπεια 250,10
εὐσέβεια 30,3. 42,18. 76,10. 162,6.

- 164,6. 192,27. 194,27. 196,28. 166,8. 170,12. 172,13. 172,14.
 200,32. 216,44. 228,52. 228,52. 182,19. 196,28. 276,34
 228,53. 230,53. 232,56. 240,4. Ἦφαιστος 302,13
 242,5. 264,23. 266,24. 264,23.
 266,24. 276,34. 280,35 26. 280,36. **Θ**
 282,36. 286,1. 328,34. 348,5.
 378,29. 398,43. 398,44. 426,16. **Θαβῶρ** 252,11
 484,36. 492,41. 498,47. 514,8. **θάνατος** 76,12. 78,12. 112,11. 246,7.
 516,9. 520,11 εὐτέλεια 58,32. 302,15. 384,35. 449,1. 448,7.
 112,12. 194,27 500,48. 502,50. 504,52 **θαῦμα**
εὐφημία 178,17 42,18. 76,11. 86,22. 92,29. 446,6.
εὐφροσύνη 512,6 448,7. 478,32. 480,33. 504,51.
εὐχαριστία 36,11. 38,14. 126,23. 506,52. 516,8
 340,46 **Θεοδόσιος** 110,11
εὐχή 36,11. 38,14. 72,7 **Θεοδότη** 200,34. 202,35
Ἐφραϊμ 490,40. 496,44. 496,45. **Θεοδώρα** 410,6
Z **Θεόληπτος** 56,31
ζημία 60,34 **θεολογία** 122,20
Ζωή 486,37 **θεομαχία** 426,16
ζωή ἀληθινή 38,14 **Θεομήτωρ** 46,20. 80,16. 82,20. 148,38.
ζωή κάτω 44,19 202,35. 218,46. 220,47. 292,6.
 340,45. 504,51
H **θεότης** 186,22. 250,11 252,11. 352,9.
ἡδονή 424,15 360,16. 396,43. 430,20. 432,20
Ἡλίας 154,44 **Θεοτόκος** 140,34
Ἡρακλῆς 222,48 **Θεός** 30,3. 32,8. 34,9. 36,11. 38,13.
Ἡρόδοτος 264,22 42,16. 42,17. 44,18. 46,21. 46,23.
Ἡρώδης 228,53 48,23. 56,30. 66,2. 68,3. 70,6. 72,6.
Ἡσαίας 310,19. 516,8 80,16. 90,25. 90,27. 92,28. 96,32.
ἡσυχία 76,10. 98,33. 122,20. 136,31. 96,33. 98,34. 102,2. 102,3. 106,7.
 108,8. 108,9. 110,10. 110,11.
 112,12. 114,15. 122,20. 122,20.
 128,24. 132,28. 140,34. 142,36.

- 144,37. 152,43. 154,44. 160,2. 338,45. 404,1. 382,33. 384,34.
 162,5. 178,17. 194,27. 196,28. 390,38. 390,39. 392,39. 394,41.
 196,29. 202,34. 204,35. 210,39. 440,1. 448,8. 472,26. 472, 27.
 219,40. 214,49. 216,44. 224,50. 482,35. 490,40. 492,41. 494,43.
 232,56. 240,4. 248,9. 250,10. 498,47. 510,3.
 250,11. 258,16. 262,19. 264,20. **Θετταλία** 490,40.
 266,23. 266,25. 270,28. 272,29. **Θετταλοί** 482,35.
 274,33. 276,34. 278,35. 280,35. **Θεωρία μυστική** 164,7.
 290,4. 292,6. 292,7. 204,7. 298,11. **Θέωσις** 136,31. 184,21. 250,11.
 300,12. 304,15. 310,21. 314,24. 518,10.
 316,26. 326,33. 332,39. 332,40. **Θηβαῖοι** 266,24.
 334,40. 334,41. 336,42. 336,43. **Θλίψις** 398,44.
 340,46. 344,1. 346,2. 350,8. 352,8. **Θουκυδίδης** 264,22
 352,9. 354,10. 358,15. 360,16. **Θυμηδία** 42,17.
 362,17. 368,20. 372,22. 376,28. **θυμός** 32,7.
 376,29. 378,30. 378,31. 380,31. **θυσία** 314,24. 392,39.
 380,32. 382,32. 382,33. 382,34. **θυσιαστήριον** 392,39. 406,3.
 384,34. 384,35. 386,35. 386,36.
 386,37. 390,37. 390,38. 390,39.
 392,39. 392,40. 394,40. 394,41.
 400,45. 412,6. 414,7. 414,8. 416,9.
 422,12. 426,16. 426,17. 432,21.
 434,23. 436,24. 442,2. 444,4.
 446,6. 448,7. 452,10. 456,12.
 460,16. 466,20. 470,24. 472,27.
 476,30. 478,32. 480,33. 494,43.
 496,44. 498,46. 502,49. 510,2.
 520,11 **Θράκες** 472,26. **Θράκη**
 64,2. 216,43. 216,44
Θεσσαλονικεῖς 194,27
Θεσσαλονίκη 94,31. 98,33. 104,4.
 164,7. 166,8. 168,10. 196,28.
 216,43. 272,30. 280,35. 286,1.
 290,5. 294,8. 324,32. 332,39.
- I**
- Ἰακώβ** 326,33
Ἰερεμίας 240,04. 244,6. 274,32
ἱεουργία 316,26
Ἰερουσαλήμ-Ἱεροσόλυμα 70,6. 94,31.
 294,8. 484,36
ἱερωσύνη 100,1. 100,2. 282,37. 438,25
Ἰησοῦς Ναυῆ 326,33
Ἰησοῦς Χριστός 102,2. 316,26.
 368,20. 372,22. 376,28. 390,38
ἰλαρότης 370,22
Ἰλλυριοί 118,17. 482,35
Ἰουδαῖος,-οι 206,36. 246,8. 436,24.
 516,9
Ἰσαάκ 132,27. 146,37. 174,14. 484,36

Ἰσίδωρος 196,29. 210,38. 286,1

Ἰσμαήλ 350,8

Ἰσραήλ 132,28

Ἰταλία 182,20

Ἰωάννης Εὐαγγελιστὴν 72,7. 80,17

Ἰωάννης Χρυσόστομος 510,3

Ἰώβ 28,1. 112,13. 116,16

Ἰώβ 382,33.

Κ

καθοσίωσις 244,6

Καϊάφας 228,53

κακία 134,30

κακοδοξία 208,36

κακουργία 164,7

Καλαβρία 160,3

Καλλονή 44,19

καπερναοῦμ 488,38

καρδία 84,20

κατάνυξις 84,20. 86,22. 92,29

κήρυγμα 70,6 κίνδυνος 38,13. 258,16

Κλήμης 330,38

κολακεία 176,16. 420,11

Κυριακή 104,4

Κύριλλος 510,3

Κύριος 54,29. 82,19. 84,21. 92,28.

114,13. 138,32. 310,19. 204,35.

326,33. 346,2. 368,20. 372,22.

376,28. 380,32. 382,33. 518,10

Κωνσταντῖνος 28,1. 34,11. 64,2. 74,10.

166,8. 194,27. 206,36. 210,319.

216,44. 218,45. 296,10. 300,12.

462,18. 498,47. 510,3

Κωνσταντῖος 46,23.

Λ

Λατίνοι 162,3. 162,5. 226,51. 402,1

λατρεία 90,26. 182,20. 396,43

Λαύρα Μεγίστη 84,21. 118,17. 160,2.

166,9

Λήμνιοι 304,16. 306,17

Λήμνος 302,14

λογισμὸς 172,14

Λόγος 134,30. 360,16. 380,32. 382,34.

386,36. 388,37. 410,5

λοιδορία 32,7. 174,14. 178,17

Λουκάς 70,6

λύπη 38,13. 500,48.

Μ

Μακάριος 112,11. 140,33

Μακεδονία 64,2

Μακεδόνιοι 246,8

Μαρία 352,9

Μαρκωνισται 66,2

Μᾶρκος 210,38

Μασσαλιανοὶ 68,5. 184,21

Μαχοῦμετ 364,17. 366,18. 370,21.

390,38

μειονεξία 26,3

μετάνοια 84,20. 226,51

Μεταμόρφωσις 250,11. 404,3

μετάστασις ἱερὰ 202,35

Μονὴ Ἐσφιγμένου 148,39. 152,43

Μονογενὴς 246,8

μυστήριον,-α 74,9. 148,38. 316,26. Ὅρος Παπίκιον 64,2.
398,43. 432,21. 442,3

Μωάμεθ 370,21

Π

Μωϋσῆς 366,19. 380,32. 376,27.
392,40.

N

Ναός τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας 452,10.
510,3

Νεῖλος 130,26

νηστεία 80,16. 106,5. 122,19

νήψις 34,9. 56,31. 80,16. 106,5. 164,7.
206,36

Νίκαια 354,10. 354,11. 356,12

Νικηφόρος 430,20

Νικόδημος 78,14. 84,21

Νικόλαος 228,53

νουθεσία 32,7.

O

Ὁδός εὐαγγελική 54,29

ὀδύνη 338,45. 444,4. 444,5. 446,6.
446,7. 466,21. 468,23. 486,37.
490,40

οἰκονομία 240,3. 272,31. 278,34

οἰκονομία θεία 74,9

ὀμόνοια 116,15. 138,2. 238,3. 294,8.
300,12

ὀργή 32,7. 226,51. 238,3. 370,22

Ὁρεστιάς 216,43. 472,27

ὀρθοδοξία 328,34

Ὅρος Ἁγιον 118,17. 170,10. 296,10

Παιδαγωγία 320,29

παιδεία 48,24

Πακτωλός 298,11

Παλαιολόγος 30,5

Παλαμᾶς 34,10

αλαπᾶνος 374,26. 390,38

Παλάτης 412,7

πανωλεθρία 224,48. 238,3. 326,33

παραίνεσις 114,13

Παράκλητος 70,6

παραλογισμός 30,3

παραμυθία 40,14

Παρθένος 82,20. 140,34

παρρησία 32,8. 92,28. 96,32. 228,53.

290,5. 294,7. 342,46. 416,9. 476,30

Πατήρ 102,2. 124,22. 134,30. 248,8.

250,10. 372,22. 518,10

Παῦλος 24,1. 92,28. 102,2. 200,32.

212,40. 316,26. 336,43. 518,10

Πελοπόννησος 264,23. 270,27

Πελοποννήσιοι 266,25

περιφρόνησις 112,12. 480,33

πειρασμός,-οἱ 178,17. 208,38. 334,41.

336,42. 344,1. 420,1

πένθος 122,20. 126,23

Πέρσαι 266,24

Πέτρος 146,38. 330,38 πίστις 30,3.

82,20. 154,44. 162,3. 178,17.

324,32. 328,34. 346,2. 386,36.

- 398,43. 416,9. 502,49
 πλάνη 74,10. 154,43. 166,8. 212,40.
 212,4. 228,53. 230,53. 276,33.
 320,29. 328,34. 368,20. 396,43.
 502,49. 516,8
 Πλάτων 162,5
 Πλατωνικαί ιδέαι 248,8
 πλεονεξία 26,3
 Πνεῦμα ἁγιον - Θεῖον 68,4. 7,6. 76,12.
 102,3. 106,6. 106,7. 112,11.
 126,22. 132,27. 144,37. 146,38.
 152,43. 162,3. 162,5. 168,10.
 170,13. 188,23. 188,24. 202,34.
 206,36. 210,39. 214,42. 214,41.
 222,47. 224,48. 246,8. 252,11.
 316,25. 322,29. 324,32. 328,34.
 354,11. 372,24. 380,31. 382,33.
 382,34. 396,43. 402,1. 422,12.
 428,18. 436,24. 438,25. 448,7.
 514,6. 514,8
 Πορφύριος 404,3. 406,3. 406,4. 408,5.
 410,5
 Πρόδρομος 156,45
 προθυμία 80,14. 318,28
 πρόνοια 98,34. 130,35. 218,44. 264,21.
 290,4
 προπέτεια 312,22
 Προποντίς 78,14
 προσευχή 34,9. 42,17. 56,31. 80,16.
 106,5. 126,23. 132,28. 142,36.
 164,7. 172,14. 182,20. 206,36 προ-
 σευχή ἀδιάλειπτος 90,26
 προσκύνησις 50,25
 προσποίησης 164,7
- Προῦσα 348,5. 354,10
 προφητεία 166,9. 186,21.
- P**
- Ρωμαῖοι 52,27. 160,3. 296,10. 296,11.
 398,45.
- Σ**
- Σάββας 117,17. 272,31. 422,13
 σαββατισμός 392,39
 Σάββατον 120,17
 Σαμαρείτης 484,36
 Σαμαρεὺς 228,53
 Σαραφθία 154,44
 Σεβήτρος ὁ Ἀκέφαλος 166,9
 Σίμων 228,53
 Σινᾶ 216,44
 σιωπή 122,19
 Σκῦθαι 216,44
 Σολομών 170,12
 σοφία 30,3. 78,13. 86,22. 98,34.
 170,10. 136,31. 208,38. 226,50.
 320,29. 378,30. 43. 436,24
 σοφία θεία 274,31
 σταυρὸς 30,3. 74,9. 154,44. 442,3.
 464,20
 Στέφανος, βασιλεὺς Τριβαλλῶν,
 296,10. 334,41. 336,43. 436,24
 Στοὰ 30,3
 συγγνώμη 358,15
 συκοφαντία 240,4. 244,6 συμφορὰ
 414,7

- Σύροι 228,53
 Σφίγγα 266,24
 Σωτήρ 376,28. 520,11
 σωτηρία 74,9. 266,25
 σωφροσύνη 56,30.
- T*
- Ταπεινοφροσύνη 56,30. 422,12.
 428,18
 ταπεινώσις 122,19. 122,20. 124,22.
 164,7. 274,31
 Ταρωνίτης 374,25
 Τασμάνης 358,15. 360,16
 τελειότης 104,4. 180,19
 τελείωσις 488,39
 τελώνης 72,6
 Τζυμισχής 498,46. 504,51
 Τοῦρκοι 352,9. 358,15. 362,17. 364,17.
 370,22. 374,26. 376,27. 378,29.
 378,31. 388,37. 390,39. 392,40.
 394,41
 Τράπεζα Χριστοῦ 42,17
 Τριάς ἁγία 130,26. 132,28. 246,8.
 278,34
 Τριβαλλοὶ 296,11. 334,41. 400,45.
- Υ*
- Ύακινθος 356,12
 ὕβρις 174,14. 254,14. 312,22. 324,31
 Ὑδρα 222,48
 υἰοθεσία θεία 60,35
 Υἱὸς 250,10. 252,11. 316,26
- 238,3. 310,19. 336,42. 444,4.
 428,18. 452,10. 498,47. 512,6
 χάρισμα 90,27
 χειροτονία 220,47.
 24,48. 260,19
 Χετταῖοι 326,33
 Χιόνοι 354,10. 354,11. 374,25. 376,27.
 378,29. 380,32. 390,38. 390,39.
 392,40
 Χριστιανοὶ 68,5. 180,18. 242,4. 348,5.
 354,9. 356,12. 358,15. 362,16.
 364,18. 370,22
 Χριστὸς 22,1. 36,12. 42,17. 48,23.
 56,30. 68,5. 70,6. 72,6. 72,7. 72,8.
 74,9. 76,11. 80,14. 80,17. 90,26.
 92,28. 114,13. 116,16. 138,31.
 156,45. 162,3. 166,9. 180,17.
 180,19. 184,21. 188,24. 206,36.
 212,40. 218,45. 220,47. 226,51.
 228,53. 240,4. 242,4. 242,5. 246,7.
 248,10. 250,11. 252,12. 254,13.
 280,36. 292,6. 294,8. 308,18.
 308,19. 310,19. 314,25. 318,26.
 320,29. 342,47. 352,8. 352,9.
 360,16. 362,16. 362,17. 364,17.
 364,18. 366,18. 366,19. 368,20.
 372,22. 372,24. 380,32. 384,35.
 386,37. 388,37. 390,38-39. 392,4.
 406,4. 408,4. 410,5. 414,7. 424,16.
 446,6. 450,9. 452,10. 456,12.
 464,19. 476,30. 478,32. 482,33.
 484,36. 488,38. 492,41. 504,51.
 504,52. 506,52. 512,5. 516,9.
 518,10. 520,11

υιοὶ Θεοῦ 250,11

ὑπόκρισις 164,6. 176,16. 230,56

Ἵψιστος 266,23.

Φ

Φαρισαῖος,-οὶ 72,6. 484,36

φθόνος 238,2. 416,9. 426,16

φθορά 274,33

Φιλαδέλφεια 56,31

φιλία 24,2. 26,3. 38,13. 116,15. 116,16.

194,27. 520,12

φιλοσοφία 84,21. 92,28. 104,4. 106,6.

174,14. 206,36. 218,45. 240,4.

426,17

φιλοσοφία θεία 62,1. 216,44

φιλοτιμία 24,2. 34,8. 120,17

φλυαρία 76,11

φρόνημα 86,22. 146,37. 200,33

Φωκᾶς 40,16

φῶς 132,29. 180,19. 184,21. 204,35.

310,9. 428,18

φῶς ἀληθείας 272,29

φῶς θεῖο 274,31

φωτισμὸς 180,19

φωτισμὸς θεῖος 136,31.

Χ

Χανααία 484,36

Χανααῖοι 326,33

χάρις 64,2. 76,11. 78,13. 132,27.

154,43. 158,1. 170,13. 178,17.

184,20. 186,22. 206,36. 212,40.

Χρυσούπολις 78,14.

Ψ

Ψευδοδιδάσκαλοι 368,20

ψευδοπροφήται 368,20

ψεύδος 30,3. 212,40. 228,53. 230,55.

230,56. 428,18. 498,47

ψυχή 32,8. 40,15. 48,24. 50,26. 52,27.

56,30. 92,29. 106,5. 136,30.

154,43. 164,6. 170,13. 176,17.

178,17. 184,21. 190,24. 202,35.

204,35. 248,10. 276,33. 312,22.

332,39. 340,46. 372,24. 382,33.

404,2. 412,6. 418,11. 420,11.

424,15. 426,16. 428,18. 434,22.

436,24. 438,25. 442,2. 458,14.

462,18. 474,28. 484,36.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9-20
ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	21-523
1. ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ	21-27
2. ΤΑ ΝΕΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	28-61
Καταγωγή	28-40
Πνευματική άγωγή	40-44
'Ο θάνατος τοῦ πατέρα	44-48
ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΟΝΑΧΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ	62-99
Ἐξοδος ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν	62-66
Συνάντησις μετὰ Μασσαλιανούς	66-78
Μετάβασις εἰς τὸν Ἄθωνα	78-84
✓Εἰς τὴν Μεγίστην Λαύραν	84-88
✓Εἰς τὴν σκήτην τῶν Γλωσσίων	88-94
Φυγὴ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην	94-99
4. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΩΡΙΜΟΤΗΤΟΣ	100-157
Χειροτονία του εἰς πρεσβύτερον	100-103
Εἰς τὴν σκήτην τῆς Βερροίας	104-107
Θάνατος τῆς μητέρας	108-109
Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Βέρροϊαν	110-117
Καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Μεγίστη Λαύρα	118-120
Τελειότης εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ θεωρίαν	120-138
Τὸ χάρισμα τῆς ὁράσεως	138-142
Τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ τῆς συγγραφῆς	142-148
Ἠγούμενος εἰς τὴν Μονὴν Ἐσφιγμένου	148-157
5. ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ	158-235
Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Λαύραν	160-161

Ἐμφάνισις τοῦ Βαρλαάμ Καλαβροῦ	160-164
Ἐπίθεσις τοῦ Βαρλαάμ κατὰ τῶν Ἑσυχαστῶν	164-168
Μετάκλησις τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην	168-172
Συνάντησις Γρηγορίου καὶ Βαρλαάμ	172-180
Αἱ πραγματεῖαι ὑπὲρ τῶν Ἑσυχαστῶν	180-192
Νέαι κινήσεις τοῦ Βαρλαάμ	192-205
Δραστηριότης τοῦ Βαρλαάμ εἰς τὴν Κωνσταντινούπο- λιν	206-208
Ὁ Γρηγόριος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν	208-212
Προκαταρκτικὰ τῆς Συνόδου τοῦ 1341	213-224
<u>Ἡ σύνοδος τοῦ Ἰουνίου 1341</u>	<u>224-228</u>
<u>Ἡ σύνοδος τοῦ Αὐγούστου 1341</u>	<u>228-235</u>

6. ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Δυσμένεια τοῦ Ἰωάννου Καλέκα πρὸς τὸν Γρηγό- <u>ριον</u>	236-242
Εὐμένεια πρὸς τὸν Ἀκίνδυνον	242-243
Φυλάκισις τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ	244-245
Προαγωγή τοῦ Ἀκινδύνου	246-254
Ἀνατροπὴ τῶν σχεδίων ἀπὸ τὴν βασιλίαν Ἰαννῶν	254-256
Περιγραφή τῶν κινδύνων ἀπὸ τὸν Γρηγόριον	256-264
Θαυμασταὶ ἐνέργειαι τοῦ Γρηγορίου	264-274
Συγγραφικὴ δραστηριότης τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν φυλακὴν	274-278
Διάστασις πατριάρχου Ἰωάννου Καλέκα καὶ βασιλίσσης Ἰαννῶν	278-288

7. ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἀπελευθέρωσις καὶ ἐκλογή τοῦ Γρηγορίου	286-289
<u>Ἐμπόδια διὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν ἔδραν του</u> Εἰς τὸν Ἱερὸν Ἰθῶνα 94-304	290-294
Ἐγκατάστασις εἰς τὴν Θεσσαλονίκην	304-310
Εἰρήνευσις τοῦ λαοῦ	310-314

Συστάσεις πρὸς τὸν Ἰρατεῖον 314-318	
Διδακτικὸν ἔργον	318-322
Ἡ σύνοδος τοῦ 1351	322-332
<u>Νέα ἐμπόδια εἰς τὸ ποιμαντικὸν ἔργον του</u>	332-336
Ρύθμισις τῆς ἐγκαταστάσεως μετὰ παρέμβασιν τῆς Ἀννης Παλαιολογίνης	336-338
Ἐν χαρακτηριστικὸν σημεῖον ✓	338-343
8. Αἰχμαλωσία εἰς τοὺς τουρκοὺς	344-401
<u>Βαρεῖα ἀσθένεια</u> 4-345	
<u>Ἡ αἰχμαλώτισις</u>	346-347
Συζήτησις μετὰ τὸν Ἰσμαῆλ 8-354	
Συζήτησις μετὰ τὸν Τασιμάνη	354-373
Συζήτησις μετὰ τοὺς Χιόνας	374-395
<u>Σύνοψις τῶν ἀγώνων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν</u>	396-400
<u>Ἀπελευθέρωσις</u>	400-401
9. ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ	402-439
Συζήτησις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν	402-404
Εἰς τὴν ἔδραν του	404-405
Θαυματουργικαὶ ἐνέργειαι	404-413
<u>Ποιμαντικὸν ἔργον</u>	414-417
Αἱ ἀρεταὶ τοῦ Γρηγορίου	418-430
<u>Τελευταία συγγραφικὴ δραστηριότης</u>	430-432
<u>Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι</u>	432-439
10. ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΘΑΥΜΑΤΑ	440-507
α'. Θεραπεία ἱερομονάχου ἀπὸ κεφαλαλγίαν	440-444
β'. Θεραπεία ἀσθενοῦς ἀπὸ νεφρικὴν πάθησιν	444-448
γ'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς τοῦ πρωτοψάλτου	448-453
δ'. Θεραπεία ὑφαντοῦ ἀπὸ δυσεντερίαν	454-457
ε'. Θεραπεία πολυπαθοῦς ἱατροῦ	458-462
ς'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς γυναικὸς	462-466
ζ'. Θεραπεία τῆς ξηρᾶς χειρὸς τῆς χήρας	466-470
η'. Θεραπεία δύο μοναστριῶν	470-471
θ'. Θεραπεία τῆς χειρὸς παλαιοῦ φίλου	472-479

ι'. Θεραπεία μοναχοῦ	480-482
Ἐξάπλωσις τῆς φήμης περὶ τῶν θαυμάτων	482-485
ια'. Θεραπεία παραλύτου γυναικὸς	486-490
ιβ'. Θεραπεία πληγῆς μοναχοῦ	490-497
ιγ'. Θεραπεία παιδὸς τοῦ ἐκ Βερροίας Τζυμισχῆ	498-502
ιδ'. Θεραπεία τοῦ ἰδίου παιδὸς ἀπὸ ἄλλην ἀσθένειαν	502-503
ιε'. Θεραπεία τῆς γυναικαδέλφης τοῦ Τζυμισχῆ	504-507
II. Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ	508-523
Τὸ δράμα τῆς οὐρανοῦ Συνόδου	508-514
Ἡ μαρτυρία τῶν ὑπερφυῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου	514-518
Τελικὴ παράκλησις	518-523
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	525-540
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	525-528
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	527-538